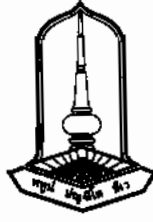

กระบวนการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

วิทยานิพนธ์
ของ
บุญยศฤกษ์ อเนกสุข

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาโทศึกษา
ตุลาคม 2549
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ISBN 974-11-8524-3

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของ นายบุญยศฤกษ์ อเนกสุข
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญา ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชา โทศึกษา ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รศ. ศรีสักร วัลลิโภดม) (ผู้ทรงคุณวุฒิ/อาจารย์บัณฑิตศึกษาภายนอกภาควิชา)

..... กรรมการ
(รศ. ดร. เสรี พงศ์พิศ) (ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

..... กรรมการ
(ผศ. ดร. อรรถ นันทจักร) (กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

..... กรรมการ
(ผศ. ดร. สุชาดา ทวีสิทธิ์) (กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

..... กรรมการ
(ผศ. ดร. ชูศักดิ์ วิทยาภัก) (ผู้ทรงคุณวุฒิ/อาจารย์บัณฑิตศึกษาภายนอกภาควิชา)

..... กรรมการ
(อ. ดร. ชยันต์ วรรณะภูติ) (ผู้ทรงคุณวุฒิ/อาจารย์บัณฑิตศึกษาภายนอกภาควิชา)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา โทศึกษา ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ผศ.ดร. ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ)

.....
(รศ.ดร. ไพฑูรย์ สุขศรีงาม)

คณะศึกษาศาสตร์และสังคมศาสตร์
Mahasarakham University

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ๒๙ เดือน ๐๙ พ.ศ ๒๕๔๙

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความรู้และความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจากรองศาสตราจารย์ ดร.เสรี พงศ์พิศ ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรถ นันทจักร์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาดา ทวีสิทธิ์ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ศรีศักร วัลลิโภคม ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชูศักดิ์ วิทยาภัก และอาจารย์ ดร.ชยันต์ วรรณะภูติ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณ พี่น้องบ้านชะชอม ชุมชนศิรีวง ชาวแขวงหลวงน้ำทา สปป. ลาว ตลอดจนชาวจังหวัดเถียนเว้ และชาวจังหวัดกว๋างบิ่ญห์ ผู้ให้การช่วยเหลือสนับสนุนข้อมูลการวิจัยนี้เป็นอย่างดี

ความจำกัของหน้ากระดาษ ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเอ่ยนามผู้มีพระคุณในงานวิจัยนี้ได้ อย่างครบถ้วนอีกเป็นจำนวนมาก หากแต่ผู้วิจัยยังคงระลึกถึงพระคุณทุกท่านอย่างไม่เสื่อมคลาย

คุณค่าของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอกราบเท้าคุณพ่อประสงค์ และคุณแม่ส่งศรี อเนกสุข ผู้ซึ่งเป็น “มิ่ง” ของผู้วิจัย และขอมอบประโยชน์และคุณค่าของวิทยานิพนธ์นี้แก่คุณพนิดา และเด็กหญิงขวัญฤชา อเนกสุข ผู้ซึ่งเป็น “ขวัญ” ของผู้วิจัย

บุญยสฤกษ์ อเนกสุข

ชื่อเรื่อง	กระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม
ผู้วิจัย	นายบุญขสฤกษ์ อเนกสุข
กรรมการควบคุม	รองศาสตราจารย์ ดร.เสรี พงศ์พิศ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรถ นันทจักร์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาดา ทวีสิทธิ์
ปริญญา	ปร.ด. สาขาวิชา โทศีกษา
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2549

บทคัดย่อ

กระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศที่มีบริบททางทรัพยากรธรรมชาติ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมต่างกัน อาจมีฐานคิดที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันได้ ขึ้นอยู่กับแนวคิด นโยบาย และการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของแต่ละประเทศเป็นข้อกำหนด

วิทยานิพนธ์นี้ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษากระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ในประเทศไทย ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ผ่านการพิจารณาแนวคิด นโยบาย และกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของรัฐ เอกชน และคนใน ท้องถิ่น โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงสหวิทยาการจากการเก็บข้อมูลเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์คนในท้องถิ่นที่มีส่วนในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่าง ๆ ประกอบด้วย พื้นที่ประเทศไทย ได้แก่กลุ่มกินข้าวเช้าเฮือน หมู่ที่ 7 บ้าน สะขอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี และชุมชนศิรีวัง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช พื้นที่ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่โครงการท่องเที่ยวแบบอะนุลักน้ำสา แขวงหลวงน้ำทา และพื้นที่ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ได้แก่จังหวัดเถื่อเทียนเว้ และ อ่าวฮาลองกับพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศฮาลอง จังหวัดกวางบิงห์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า

กระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของพื้นที่ประเทศไทย ประกอบด้วยสอง กระบวนการ กล่าวคือกระบวนการทัศน์ของรัฐที่ให้ความสำคัญในฐานะการสร้างมูลค่าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และให้ความสำคัญกับความคาดหวังของรายรับจากการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และกระบวนการทัศน์ของคนในท้องถิ่น ได้แก่การรักษาความเป็นชุมชนทั้งด้านกายภาพ และด้านวัฒนธรรมให้ยั่งยืน

กระบวนการดำเนินการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของพื้นที่ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่กระบวนการสร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม กับการพัฒนาประเทศในด้านเศรษฐกิจและสาธารณสุขไปอย่างยั่งยืน

กระบวนการดำเนินการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของพื้นที่ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ได้แก่ กระบวนการใช้การท่องเที่ยวเป็นแหล่งเงินทุนและองค์ความรู้เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน และนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของชาติอย่างยั่งยืน

กระบวนการดำเนินการท่องเที่ยวของทั้งสามประเทศมีฐานคิดที่คล้ายคลึงในประเด็นการแยกส่วนระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม สิทธิชุมชน ในการจัดการทรัพยากร และการกำหนดนโยบายการพัฒนาของรัฐ ตลอดจนการให้ความสำคัญในการพัฒนาเชิงมูลค่าการท่องเที่ยวเป็นหลัก ดังนั้นกระบวนการใหม่ที่เกิดขึ้นจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงฐานคิดที่สำคัญสองประการ ได้แก่ฐานคิดเชิงอุดมการณ์ เป็นการให้ความสำคัญกับการหวงกลับสู่ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการรักษาสมดุลระหว่างมูลค่าและคุณค่าทางการท่องเที่ยว และฐานคิดเชิงการบริหารจัดการเป็นการที่คนในท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเองกับการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในภูมิภาคอย่างทั่วถึง

โดยสรุปผลการวิจัยนี้ จะก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และนำไปสู่ข้อเสนอแนะกระบวนการใหม่ที่ของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนร่วมกันในภูมิภาคนี้

TITLE Sustainable Tourism Paradigm in Thailand, Lao PDR and Socialist Republic of Vietnam

AUTHOR Mr. Boonyasarit Aneksuk

ADVISORS Assoc. Prof. Dr. Scri Phongphit, Asst. Prof. Dr. Artha Nanthachukra and Asst. Prof. Dr. Suchada Thaweesit

DEGREE Ph.D. **MAJOR** Tai Studies

UNIVERSITY Mahasarakham University **DATE** 2006

ABSTRACT

Sustainable tourism paradigms of the countries, which have different contexts concerning natural resources, politics, economics, societies, and cultures, are based on both similar and different contexts depending on each country's concept, policy, and process of tourism activities.

The aim of the study is to investigate the sustainable tourism paradigms of Thailand, Lao PDR, and Socialist Republic of Vietnam by considering the concept, the policy, the sustainable tourism activities of the government sectors, the private sectors, and local people. Data of the interdisciplinary research method are collected from various types of documents, observation and interviews with local people, who are involved in tourism management from different areas of Thailand, Lao PDR, and Socialist Republic of Vietnam such as the Kin Khao Sao Huan Group, Moo 7, Ban Sasom Village, Na Pho Klang Sub-district, Khong Jiam District, Ubon Ratchathani Province and Khiriwong Community, Kam Loan Sub-district, Lansaka District, Nakhon Si Thammarat Province, in Thailand, Nam Ha Ecotourism Project Luang Namtha Province in Lao PDR, and Thua Thien Hue Province, Ha Long Bay, and Ha Long Ecomuseum, Quang Ninh Province in Vietnam. Qualitative data of the descriptive research are analyzed and presented in a descriptive analysis form.

The results of the study indicate that the sustainable tourism paradigm of Thailand consists of two types: the paradigm of the government and the paradigm of the local people. The former focuses on the added value of the sustainable tourism as well as the expectation of the income of the sustainable tourism, whereas the latter focuses on the maintenance of the community concerning physical and cultural aspects.

The sustainable tourism paradigm of Lao PDR deals with the paradigm of the balance between the preservation of natural resources as well as culture and the development of economics and sustainable infrastructure in Lao PDR.

The sustainable tourism paradigm of Socialist Republic of Vietnam is concerned with the paradigm of the application of tourism as the source of capital and the body of knowledge for preserving natural resources and culture as the products of sustainable tourism, thus leading to the economic development throughout the country.

The sustainable tourism paradigms of the three countries show similar concepts concerning the preservation of natural resources and culture, community's right in resource management and the development policy of the government and the importance of the development of added value tourism. As a result, two concepts of the new paradigm, which need to be changed, are an ideal concept and an administrative concept. The ideal concept focuses on returning to nature as well as local culture and the balance between the cost and the value of tourism. However, the administrative concept is concerned with the local people who are able to manage tourism and construct a sustainable tourism network for the whole region.

In conclusion, the results of the study have created the new knowledge of the sustainable tourism in South East Asia and suggested the new incorporation of the sustainable tourism in the region.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1	บทนำ 1
	ภูมิหลัง 1
	ความมุ่งหมายของการวิจัย 14
	ความสำคัญของการวิจัย 14
	คำถามในการวิจัย 14
	กรอบแนวคิดในการวิจัย 14
	กระบวนการและวิธีดำเนินการวิจัย 16
	วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล 23
	ขอบเขตของการวิจัย 24
	นิยามศัพท์เฉพาะ 25
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 27
2	แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัย 41
	แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทัศน์ 41
	แนวคิดการพัฒนากับการท่องเที่ยว 45
	แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน 49
	แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน 61
	แนวคิดเกี่ยวกับมานุษยวิทยาการท่องเที่ยว 67
3	บริบทและพัฒนาการของการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ที่มีผลต่อแนวคิด การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่วิจัย 78
	การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์ของโลกในยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม 78
	กระบวนการทัศน์การพัฒนาระแสหลักกับการท่องเที่ยวช่วงทศวรรษที่ 1940-1970 .. 80
	กระบวนการทัศน์การพัฒนารูปแบบยั่งยืนกับการท่องเที่ยวช่วงทศวรรษที่ 1970-1980 81
	พัฒนาการทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โลกกับทวีปเอเชีย ช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1980-1990 83

กระบวนการพัฒนากับการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	85
แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับทฤษฎี	87
แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับสากล (Universal Level)	
และระดับภูมิภาค (Regional Level)	90
การวิเคราะห์บริบทแนวคิดในระดับประเทศ	113
4 มุมมองของท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	116
กรณีศึกษาประเทศไทย	116
การท่องเที่ยวในพื้นที่กลุ่มกินข้าวเช้าเยือนหมู่ที่ 7 บ้านชะจอม	
ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี	116
การท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนศิรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา	
จังหวัดนครศรีธรรมราช	124
กรณีศึกษาประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	133
การท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการท่องเที่ยวแบบอนุรักษน้ำชา	
แขวงหลวงน้ำทา	133
กรณีศึกษาประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	138
การท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดเถื่อเทียนเว้	138
การท่องเที่ยวในพื้นที่อ่าวฮาลองและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติฮาลอง	
จังหวัดกวางบิงห์	143
5 กระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนแบบรัฐและแบบท้องถิ่น	147
กระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่วิจัย	147
พื้นที่วิจัยประเทศไทย	147
พื้นที่วิจัยประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	179
พื้นที่วิจัยประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	192
สัญญาว่าด้วยการเมืองในการจัดการท่องเที่ยวของท้องถิ่น	211
การวิเคราะห์กระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนแบบรัฐและแบบท้องถิ่น	230
การเปรียบเทียบกระบวนการพัฒนากับกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่วิจัย ..	241
กระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนใหม่	247

บทที่	หน้า
6 สรุปลผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	258
สรุปลผลและอภิปรายผล	258
ข้อเสนอแนะ	267
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	267
ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	270
 บรรณานุกรม	 272
 ภาคผนวก	 294
ภาคผนวก ก รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	295
ภาคผนวก ข ข้อมูลทั่วไปในพื้นที่ศึกษา	300
ภาคผนวก ค ตัวอย่างภาพถ่ายในพื้นที่ศึกษา	339
 ประวัติย่อของผู้วิจัย	 345

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 พื้นที่วิจัย	18
2 การอธิบายความสำคัญของพื้นที่วิจัย	74
3 แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับทฤษฎี ระดับสากล และระดับภูมิภาค	100
4 การเปรียบเทียบแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับประเทศ	114
5 การเปรียบเทียบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนแบบรัฐ	231
6 การเปรียบเทียบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนแบบท้องถิ่น	235
7 การเปรียบเทียบฐานคิดและกระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	239
8 ความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวแบบมวลชนกับการท่องเที่ยวทางเลือก	248
9 ความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวทางเลือกกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	250
10 การเปรียบเทียบกระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทั้งเก่าและใหม่	256

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	16
2 กรอบแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	53
3 กรอบแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน	66
4 กรอบแนวคิดมานุษยวิทยาการท่องเที่ยว	70
5 กระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของรัฐในประเทศไทย	157
6 กระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของคนในท้องถิ่นในประเทศไทย	179
7 กระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว	192
8 กระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ..	211
9 กระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนใหม่	253
10 แผนผังที่ตั้ง หมู่ที่ 7 บ้านชะชอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม	308
11 แผนผังที่ตั้งหมู่บ้านในตำบลกำไลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช	318
12 แผนผังที่ตั้งชุมชนคีรีวง	319
13 เมืองหลวงน้ำทา ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	326
14 แผนที่ตัวเมืองเถื่อเทียนเว้	334
15 อ่าวสาหลงและเมืองสาหลง	338

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

“ในประเทศโลกที่สามช่วงต้นทศวรรษที่ 1970 ส่วนใหญ่ล้วนยอมรับเอาการท่องเที่ยวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้การไม่มีงานทำผนวกกับการเป็นหนี้สินของประชาชนในประเทศที่เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้รัฐบาลในประเทศโลกที่สามเล็งเห็นว่าการ

ท่องเที่ยวเป็นแหล่งสำคัญในการรักษาดุลการชำระเงินระหว่างประเทศได้อีกทั้งยังเป็นแหล่งสำคัญของการลงทุนอันจะส่งผลต่อการมีงานทำของประชาชนอย่างรวดเร็วเมื่อผนวกกับการสนับสนุนขององค์การสหประชาชาติ กองทุนการเงินระหว่างประเทศและธนาคารโลก ที่วางยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยการลงทุนจากต่างประเทศเพื่อพัฒนาสาธารณูปโภค โรงแรม และรีสอร์ทแล้ว ย่อมส่งผลให้มีโครงการลงทุนทั้งทวิภาคีและพหุภาคีจากต่างประเทศเพื่อการดังกล่าวเป็นจำนวนมาก ...

การวางนโยบายดังกล่าวก่อให้เกิดการเปิดรับการเข้ามาแสวงหาและช่วงชิงทรัพยากรธรรมชาติ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวอย่างไม่ลดละ ... และทำให้ในที่สุดเกิดการใช้จ่ายต้นทุนเหล่านี้ซึ่งมีมาแต่เดิมและก่อให้เกิดหนี้สินทางการเงินขึ้นแทน ...

ผลกระทบทางลบที่สำคัญของการท่องเที่ยวอันมีต่อประเทศและประชาชนในโลกที่สามซึ่งกำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน อาจเห็นได้จากการบริหารจัดการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ การหยุดยั้งความสัมพัทธ์ทางสังคม การบ่อนทำลายวัฒนธรรม กระทั่งการถ่ายทอดของเสียสู่สิ่งแวดล้อม ...”

(PGX Management Committee, 2000 : 2)

คำกล่าวที่เกิดขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบทางลบ (Negative Effect) ของการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ที่รู้จักกันดีไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวแบบมหาชนหรือการท่องเที่ยวเป็นกลุ่มใหญ่ อันเป็นผลผลิตจากแนวคิดยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมของตะวันตกช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18

ที่ให้ความสำคัญการบริโภคสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองคนกลุ่มใหญ่ (Mass) อันได้แก่ชนชั้นแรงงานในโรงงาน และการสร้างรายได้ระดับมหภาคอย่างมหาศาล ซึ่ง ชย สันตสมบัติ (2544 : 5) ได้นิยามการท่องเที่ยวแบบมวลชนไว้ว่าเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบธุรกิจเอกชนที่มองแบบสั่งการจากบนลงล่างและเน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและเม็ดเงินจากรายได้เป็นสำคัญ

ความวิตกกังวลที่มีต่อผลกระทบทางลบของการจัดการท่องเที่ยวแบบมวลชนไม่เพียงแต่จะอยู่ในประเด็นของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยว อันนับเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resources) ที่สำคัญเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวพันไปถึงความวิตกกังวลที่มีต่อความเป็นท้องถิ่นซึ่งเดวิด เอ เฟินเนล (Fennell. 1999 : 7) อธิบายว่าหมายถึงการเข้ามาครอบงำความเป็นภูมิภาคทั้งในรูปแบบของการปฏิเสธการใช้ผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น การปฏิเสธการรับประทานอาหารแบบท้องถิ่น กระทั่งการที่ผลกำไรตกอยู่กับคนในตัวเมืองใหญ่ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดการแย่งชิงพื้นที่ทางประเพณีและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นอย่างมากเนื่องจากกลายเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการพาณิชย์ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าแท้ที่จริงแล้วการท่องเที่ยวแบบมวลชนยังนำไปสู่ข้อถกเถียงถึงการที่คนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างแท้จริงหรือไม่ อันเป็นความเกี่ยวพันกับรายได้ระดับจุลภาคนั่นเอง

ขณะเดียวกัน ธรรมชาติของการท่องเที่ยวส่วนมีความสัมพันธ์กับการสร้างรายได้อันเป็นเงื่อนไขด้านเศรษฐกิจ และมีความสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาของโลกในช่วงทศวรรษที่ 1950 ที่ให้ความสำคัญด้านความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก สำหรับการท่องเที่ยวแบบมวลชนแล้ว การให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้ระดับมหภาคนับเป็นประเด็นสำคัญซึ่งเชื่อมโยงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวแบบมวลชนได้กลายเป็นเครื่องมือหนึ่งของการสร้างรายได้อันเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา ส่งผลให้ช่วงหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมาการท่องเที่ยวแบบมวลชนได้รับความนิยมแพร่ขยายเพิ่มขึ้นทั่วโลกอย่างรวดเร็ว ข้อมูลขององค์การการท่องเที่ยวโลกระบุถึงจำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลกในปี ค.ศ. 2003 ว่ามีจำนวนถึง 691 ล้านคน เพิ่มจากปี ค.ศ. 2000 ซึ่งมีจำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลก 686 ล้านคน (World Tourism Organization. 2005 A : 3) และเพิ่มจากปี ค.ศ. 1994 ที่มีจำนวน 528.4 ล้านคน (The International Ecotourism Society. 2000 : 1) การขยายตัวของการท่องเที่ยวที่เพิ่มสูงขึ้นส่งผลให้ธุรกิจที่เกี่ยวข้อง อาทิ การขนส่ง และที่พักขยายตัวเพิ่มขึ้นเช่นกัน ข้อมูลของสมาคมผู้ประกอบการขนส่งทางอากาศ (The International Air Transport Association : IATA) ระบุว่า มีจำนวนผู้โดยสารทางอากาศระหว่างประเทศในปี ค.ศ. 2003 ถึง 1,700 ล้านเที่ยว และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นมากกว่าร้อยละ 15 ในปี ค.ศ. 2004 (World Tourism Organization. 2005 A : 13) อันนำไปสู่รายรับของแต่ละประเทศที่เพิ่มมากขึ้น

ข้อมูลสถิติข้างต้นชี้ให้เห็นว่ารายงานปัจจุบัน การท่องเที่ยวแบบมวลชนได้กลายเป็นวิสาหกิจ (Enterprise) กระแสหลักซึ่งสร้างรายได้ระดับมหภาคอย่างมหาศาลและกำลังครอบงำไปทั่วโลกภายใต้เงื่อนไขโลกาภิวัตน์ (Globalization) ด้วยการเป็นส่วนหนึ่งของวาทกรรมการพัฒนา (Development Discourse) อันเป็นกระแสหลักที่ใช้ทรัพยากรเพื่อสร้างรายได้แก่ประเทศ ส่งผลให้ประเทศโลกที่สาม (Third World Country) ส่วนใหญ่สมานทานการท่องเที่ยวแบบมวลชนเป็นเงื่อนไขของการพัฒนาประเทศตามไปด้วย

ขณะที่การท่องเที่ยวแบบมวลชนได้ผูกคิอยู่กับแนวคิดการพัฒนากระแสหลักอยู่นั้น ในเวลาต่อมาทศวรรษที่ 1970 นับเป็นช่วงที่มีการตั้งคำถามต่อผลกระทบทางลบจากการพัฒนากระแสหลักเพื่อสูงขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การเกิดมลภาวะ การเกิดปัญหาทางสังคม การเกิดโสเภณี อาชญากรรม การกระจายรายได้ที่ไม่ทั่วถึง และการพัฒนาโดยการสั่งการจากบนลงล่าง กระทั่งก่อให้เกิดการเสนอทางออกในการพัฒนาที่เป็นการลดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การแบ่งสรรรายได้อย่างเป็นธรรม รวมถึงการเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งขนานนามว่าเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development)

สอดคล้องกับความวิตกกังวลจากผลกระทบทางลบของการจัดการท่องเที่ยวแบบมวลชน ช่วงทศวรรษที่ 1970 ได้มีการเสนอแนวคิดรูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งทวนกระแสการท่องเที่ยวแบบมวลชนอันถูกครอบงำจากการพัฒนากระแสหลักสู่การก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ที่รู้จักกันดีในนาม “การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism)” ซึ่งให้ความสำคัญต่อการจัดการท่องเที่ยวที่เคารพความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม การแบ่งสรรรายได้อย่างเป็นธรรม และการส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว (Nyc. 2002 : 3-4) ดังที่รู้จักกันดีในหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็น การท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Homestay) การท่องเที่ยวแบบพำนักระยะยาว (Longstay) ฯลฯ ที่ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวของตนเอง

ความท้าทายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มีต่อการท่องเที่ยวแบบมวลชน ขยายตัวกระทั่งกลายเป็นอีกกระแสหนึ่งที่สำคัญ ทั้งนี้อาจพิจารณาได้จากรายงานขององค์การท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : WTO) ที่ซึ่งประมาณจำนวนนักท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หรือเรียกว่า “นักท่องเที่ยวธรรมชาติ (Nature Tourists)” กับจำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลก นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1988 จนถึงปี ค.ศ. 1994 ปรากฏนักท่องเที่ยวทั่วโลกในปี ค.ศ. 1988 มีจำนวน 393 ล้านคน เป็นนักท่องเที่ยวธรรมชาติจำนวน 157-236 ล้านคน และเพิ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1994 ที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลก 528.4 ล้านคน แต่มีนักท่องเที่ยวธรรมชาติถึง 211-317 ล้านคน (The International Ecotourism Society .

2000 : 1) โดยมีแนวโน้มเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวโดยตลอด อันชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ยังคงมีความหมายต่อภาวะการค้ารุ่งเรืองของท้องถิ่นในกลุ่มประเทศโลกที่สามซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของการท่องเที่ยวมุ่งแสวงหาความแปลกใหม่ (Quient) และคึกคักตื่นเต้นใจ (Exotic) จากทรัพยากรการท่องเที่ยวในประเทศเหล่านั้น

นอกจากนี้ในบรรดาประเทศโลกที่สามแล้ว กลุ่มประเทศสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน : ASEAN) นับเป็นกลุ่มประเทศที่ได้รับความสนใจจากภูมิภาคต่าง ๆ ในการเป็นกลุ่มเศรษฐกิจใหม่ของโลกภายใต้การพัฒนากระแสหลักในช่วงทศวรรษที่ 1990 ส่งผลให้การท่องเที่ยวในภูมิภาคอาเซียนได้รับความสนใจมากขึ้น ทั้งนี้ไม่เพียงแต่ภูมิภาคอื่นจะให้ความสนใจต่อการท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศอาเซียนเท่านั้น กลุ่มประเทศอาเซียนเองก็เป็นฝ่ายเต็มใจเปิดรับการท่องเที่ยวให้เข้ามาสู่ประเทศของตนเพื่อให้เกิด “การพัฒนา” ด้วยเช่นกัน ไมเคิล ฮิตช์ค็อก (Michael Hitchcock) ได้วิเคราะห์ถึงสถานการณ์การท่องเที่ยวในภูมิภาคอาเซียนช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 อันแสดงถึงการเปิดรับการท่องเที่ยวและการให้ความสนใจด้านการลงทุนด้านการท่องเที่ยวจากภูมิภาคอื่น ๆ ที่มีต่ออาเซียนดังนี้

“... ในกลุ่มประเทศภาคีสมาชิกอาเซียนแล้ว การท่องเที่ยวที่รองรับทั้งชาวต่างประเทศและนักท่องเที่ยวภายในประเทศกำลังเติบโตอย่างมาก จำนวนนักท่องเที่ยวมีมากกว่าเมื่อ 10 ปีก่อนสองถึงสามเท่าตัว กระทั่งกลายเป็นตัวนำหลักทางเศรษฐกิจการแลกเปลี่ยนของประเทศไทย ตามมาด้วยฟิลิปปินส์และสิงคโปร์ ขณะที่อินโดนีเซียในปี ค.ศ. 1990 การท่องเที่ยวได้เคลื่อนตัวมาอยู่ในลำดับที่ 4 ของการสร้างรายได้ให้กับประเทศรองจากขางพารา กาแฟ และการแลกเปลี่ยนเงินตราอื่น ๆ และแม้ว่ากลุ่มนอกภาคีสมาชิกอย่างเช่นกัมพูชา ลาว เวียดนาม และเมียนมาร์ (หรือพม่า) จะมีรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นจำนวนน้อยกว่า ทว่าก็มีอัตราการเจริญเติบโตทางการท่องเที่ยวอยู่ด้วยเช่นกัน ...”

(Hitchcock, King and Pamwell, 1993 : 1)

สอดคล้องกับคำกล่าวของฮิตช์ค็อก, คิงส์ และพาร์วอลล์ ในทศวรรษต่อมาการท่องเที่ยวในภูมิภาคอาเซียนยังคงได้รับความสนใจมากขึ้น ข้อมูลจากอาเซียนพบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวซึ่งเดินทางเข้ามาเที่ยวภูมิภาคอาเซียนในปี ค.ศ. 2004 มีจำนวนถึง 49,963,998 คน เพิ่มขึ้นจากปี ค.ศ.2003 ซึ่งมีจำนวน 38,371,442 คนถึงร้อยละ 30.21 โดยกลุ่มประเทศภาคีสมาชิกอาเซียนเป็นกลุ่มประเทศที่เดินทางเข้ามาเที่ยวในภูมิภาคเดียวกันมากที่สุด รองลงมาได้แก่ประเทศต่าง ๆ ในทวีปเอเชีย และยุโรป (ASEAN, 2005 : Web Site)

ไม่เพียงแต่อดีตคือจะระบุถึงกลุ่มประเทศภาคีสมาชิกอาเซียนที่พยายามเปิดรับการท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมากจน "... กลายเป็นตัวนำหลักทางเศรษฐกิจ ..." เท่านั้น หากยังกล่าวถึงประเทศไทยว่าเป็นแกนหลักทางการท่องเที่ยวในภูมิภาคอาเซียนตลอดจนประเทศลาวกับเวียดนาม ซึ่งเป็นประเทศสมาชิกใหม่ของภูมิภาคที่เพิ่งเปิดรับเอาการท่องเที่ยวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศเช่นกัน ดังนั้นจึงอาจอนุมานได้ว่าในที่สุดแล้วช่วงทศวรรษที่ 1990 การท่องเที่ยวเริ่มเข้ามาในภูมิภาคนี้ และแพร่หลายเป็นอย่างยิ่ง

ข้อมูลจากอาเซียน พบว่า ช่วงทศวรรษที่ 2000 สัดส่วนการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวในประเทศไทย ลาว และเวียดนามเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก สำหรับประเทศไทยแล้วมีจำนวนนักท่องเที่ยวในปี ค.ศ. 2004 11,737,413 คน เพิ่มขึ้นจากปี ค.ศ. 2003 ที่มีจำนวนนักท่องเที่ยว 10,082,109 คนถึงร้อยละ 16.42 ขณะที่ประเทศลาวมีจำนวนนักท่องเที่ยวในปี ค.ศ. 2004 894,806 คน เพิ่มขึ้นจากปี ค.ศ. 2003 ที่มีจำนวนนักท่องเที่ยว 636,361 คน ถึงร้อยละ 40.61 และประเทศเวียดนามซึ่งมีจำนวนนักท่องเที่ยวในปี ค.ศ. 2004 2,927,873 คน เพิ่มขึ้นจากปี ค.ศ. 2003 ที่มีจำนวนนักท่องเที่ยว 2,428,735 คน ถึงร้อยละ 20.55 (ASEAN. 2005 : Web Site) ส่งผลให้ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในภูมิภาคอาเซียนและประเทศทั้งสาม อันเป็นส่วนหนึ่งของประเทศโลกที่สาม ยังคงเป็นการท่องเที่ยวแบบมวลชนที่เปี่ยมไปด้วยความแปลกใหม่ของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม (Hitchcock, King and Pamwell. 1993 : 2) ในสายตาของนักท่องเที่ยวขณะที่กลุ่มประเทศอาเซียนเองก็พยายามประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของตนเองสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ในโลกด้วยเช่นกัน

ขณะที่การท่องเที่ยวแบบมวลชนได้สืบคลานเข้าสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างรวดเร็วและรุนแรง แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ซึ่งเกิดขึ้นอย่างคู่ขนานกับการท่องเที่ยวแบบมวลชนตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 ได้ขยายตัวในภูมิภาคนี้ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 ด้วยเช่นกัน การประกาศแผนปฏิบัติการความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวของอาเซียน (Plan of Action on ASEAN Cooperation in Tourism) ในปี ค.ศ. 1998 (ASEAN. 2003 C : Web Site) ซึ่งมีสาระสำคัญในการวางยุทธศาสตร์การตลาด การลงทุน การพัฒนาทรัพยากรบุคคล การรักษาสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การจัดการสาธารณูปโภค การจัดหาข้อมูลสถิติอาเซียน และการจัดตั้งองค์กรการท่องเที่ยวแห่งชาติอาเซียน (ASEAN National Tourism Organizations : NTOs) เพื่อทำหน้าที่ประสานงานและดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยวต่าง ๆ ของอาเซียน นับเป็นการตื่นตัวครั้งสำคัญของการเปิดรับเอาแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเพื่อ "การรักษาสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน" ในภูมิภาคนี้มากขึ้น

การตระหนักถึงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แท้ที่จริงแล้วอาจมีใช้เรื่องใหม่ นัก หากเทียบกับการเข้ามาของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศภาคีสมาชิกอื่นซึ่งเกิดขึ้นก่อนหน้านี้ ที่สำคัญสำหรับประเทศลาวและเวียดนามซึ่งเป็นประเทศภาคีสมาชิก “ใหม่” ที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอาเซียนช่วงกลางทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนยังกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเปิดรับการท่องเที่ยวเข้ามาสู่ประเทศของตนอีกด้วย

ในบรรดาประเทศภาคีสมาชิกใหม่ของอาเซียนช่วงกลางทศวรรษที่ 1990 ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม นับเป็นประเทศที่มีความน่าสนใจด้านการเปิดรับการท่องเที่ยวเข้าสู่ประเทศของตนอย่างยิ่งเมื่อเทียบกับประเทศภาคีสมาชิกใหม่อื่น ๆ ได้แก่ บรูไน กัมพูชา และ พม่า โดยเฉพาะการประกาศจุดยืนของประเทศในการดำเนินการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เห็นได้จากรายการท่องเที่ยวของทั้งสองประเทศ อาทิ การกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวในรูปแบบของ NEAT (Nature, Ecotourism and Adventure Travel) ของลาว (Laos National Tourism Authority. 2003 : Web Site) เพื่อท่องเที่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ ในประเทศ เป็นต้น รวมถึงการกำหนดรายการท่องเที่ยว (Tourism Package) ของเวียดนามที่ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวภาคสนาม การเดินป่า การท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวโดยรถไฟ และการท่องเที่ยวแบบผจญภัยนั่นเอง (Vietnamtourism. 2003 B : Web Site)

ไม่เพียงแต่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อประเทศลาวและเวียดนามในด้านการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวของประเทศเท่านั้น ทั้งสองประเทศยังมีความน่าสนใจในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมวลชนควบคู่กับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอีกด้วย กรณีที่เห็นได้อย่างชัดเจนที่สุดก็คือการที่ประเทศลาวพบว่ายังคงมีการเวนคืนที่ดินหมู่บ้านแสงสว่าง ไกล่เขื่อนน้ำจึมจำนวน 10 เฮกตาร์เพื่อสร้างรีสอร์ตร่วมกับประเทศมาเลเซีย (Vientiane Times. 2003 B : Web Site) ขณะที่ประเทศเวียดนามได้รับการยกย่องจากนิตยสารแตรเวลแอนดีไลเซอร์ (Travel and Leisure) ซึ่งเป็นนิตยสารการท่องเที่ยวแบบมวลชนที่มีชื่อเสียงฉบับหนึ่งของประเทศสหรัฐอเมริกา ยกย่องให้เมืองฮานอย (Hanoi) เป็นเมืองที่ดีที่สุดสำหรับการท่องเที่ยวเป็นอันดับสองของทวีปเอเชีย ประจำปี ค.ศ. 2003 (Travel and Leisure. 2003 : Web Site) สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและการท่องเที่ยวแบบมวลชนมีความสัมพันธ์กัน แม้ว่าอาจถูกตั้งคำถามต่อความร่วมมือของคนในท้องถิ่นก็ตาม ขณะที่สิ่งที่น่าสนใจมากยิ่งขึ้นยังได้แก่พัฒนาการทางการท่องเที่ยวทั้งสองแบบของทั้งสองประเทศที่เกิดขึ้น ดำเนินอยู่ และเปลี่ยนแปลงไปควบคู่กันอย่างไร

สำหรับพัฒนาการการท่องเที่ยวของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเริ่มต้นอย่างชัดเจนด้วยการเปิดรับแนวคิดการพัฒนากระแสหลักภายใต้นโยบายจินตนาการใหม่กับการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 (ค.ศ. 1986-1990) ในปี ค.ศ. 1986 นับเป็นการปรับตัวที่สำคัญของประเทศสังคมนิยมภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียตซึ่งให้

ความสำคัญกับการพัฒนาการเกษตร อุตสาหกรรม พลังงาน การค้าชายแดน และการลงทุน จากต่างประเทศ (สุรชัย ศิริไกร. 2542 : XII) ด้วยเหตุนี้การท่องเที่ยวจึงกลายเป็นเงื่อนไขที่สำคัญต่อการพัฒนากระแสหลักดังกล่าว ส่งผลให้มีการบรรจุสาระสำคัญว่าด้วยการสนับสนุนการท่องเที่ยวในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 (ค.ศ. 1991-1995) ในปี ค.ศ. 1991 (พุทธรัถย์ พิจิตร. 2545 : 2) และนับเป็นจุดเริ่มต้นของการรับรองการท่องเที่ยวของรัฐบาลลาวให้เป็นเงื่อนไขสำคัญในการพัฒนามากขึ้น

การจัดปีท่องเที่ยวลาวในปี ค.ศ. 1999-2000 (Visit Lao Years 1999-2000) นับเป็นภาพสะท้อนของนโยบายดังกล่าวได้อย่างดีถึงการยอมรับการท่องเที่ยวแบบมวลชนต่อการสนับสนุนการท่องเที่ยวของรัฐบาล ขณะเดียวกันรัฐบาลลาวยังได้ให้ความสนใจต่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนด้วยเช่นกัน เห็นได้จากการที่รัฐบาลลาวประกาศให้เมืองเกาะ โขงของแขวงจำปาศักดิ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Vientiane Times. 2003 A : Web Site) และการที่รัฐบาลลาวร่วมกับสำนักงานที่ปรึกษาทางวัฒนธรรมภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกของยูเนสโก (The Office of The UNESCO Regional Advisor for Culture in Asia and the Pacific) ดำเนินโครงการท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์น้ำชา แขวงหลวงน้ำทา (The Nam Ha Ecotourism Project in Luang Namtha Province) (Ecotour.in.th. 2003 : Web Site) ในปี ค.ศ. 1999 ตามมาด้วยการก่อตั้งโครงการ NEAT (Nature, Ecotourism and Adventure Travel) ซึ่งเป็นโครงการท่องเที่ยวธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยในปี ค.ศ. 2000 กระทั่งการทำความร่วมมือระหว่างแขวงสะหวันนะเขตกับอาสาสมัครองค์การสหประชาชาติ (United Nations Volunteer) เพื่อจัดโครงการ นักท่องเที่ยวธรรมชาติ (The Nature Tourist Project : NTP) อันเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสิ่งแวดล้อม (Environmental Tourism) ในเขตอนุรักษ์ป่าภูแสนแห่ (The Forest Conservation Areas of Puozanhae Mountain) ในปี ค.ศ. 2001 เป็นต้น (Vientiane Times. 2003 A : Web Site)

น่าสังเกตว่า กระบวนทัศน์ทางการท่องเที่ยว (Tourism Paradigm) อันได้แก่ทัศนคติพื้นฐานซึ่งกำหนดวิธีคิด วิธีคุณค่า และมุมมองต่อการท่องเที่ยวของผู้คนโดยทั่วไป (เสรี พงศ์พิศ. 2547 : 14-15) ที่อาจมองผ่านจากนโยบายและกิจกรรมการท่องเที่ยวในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเกี่ยวพันกับเงื่อนไขการปฏิรูปเศรษฐกิจสู่ทุนนิยมอย่างมาก ด้วยเหตุนี้จึงก่อให้เกิดความพยายามในการเปิดรับการลงทุนด้านการท่องเที่ยวมาสู่ประเทศควบคู่ไปกับการสร้างความร่วมมือทางการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน อย่างไรก็ตามการปฏิรูปเศรษฐกิจสู่ทุนนิยมก็ได้ทำให้กระบวนทัศน์ดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปเป็นการท่องเที่ยวแบบมวลชนมากเท่าที่ควร ในทางตรงกันข้ามกลับให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างยิ่ง (Hall and Page. 2000 : 184-185) แม้คนในท้องถิ่นจะถูกจำกัดการมีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยวด้วยเหตุผลทางการเมืองการปกครองก็ตาม

ขณะเดียวกันประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม การท่องเที่ยวแบบมวลชนเริ่มขึ้นอย่างชัดเจนนับตั้งแต่การประกาศใช้นโยบายจินตนาการใหม่ (Doi Moi) และการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 (ค.ศ. 1986-1990) ในปี ค.ศ. 1986 อันเป็นช่วงระยะเวลาเดียวกันกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่เวียดนามต้องปรับเปลี่ยนนโยบายการพัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างเศรษฐกิจและการลงทุนเพื่อการผลิตของประเทศพร้อมกับการขยายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (ศรีประภา เพชรเมธีศรี. 2542 : 4-5) ผลของการปรับเปลี่ยนนโยบายพัฒนาที่เกิดขึ้นส่งผลให้ประเทศเวียดนามให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวแบบมวลชนเป็นอย่างมาก เห็นได้จากการตรากฎหมายว่าด้วยการเข้าออกประเทศ (Ordinance on Entry, Exit, Residence, and Travel of Foreigners in Vietnam) ปี ค.ศ. 1992 กฎหมายว่าด้วยวิสาหกิจการท่องเที่ยว (Decree of the Government on Organizing and Managing the Tourist Enterprise) ปี ค.ศ. 1994 ซึ่งก่อให้เกิดการจัดตั้งองค์การบริหารงานท่องเที่ยวแห่งชาติ (Vietnam National Administration of Tourism : VNAT) กระทรวงการท่องเที่ยวว่าด้วยการท่องเที่ยว (Tourism Ordinance) ในปี ค.ศ. 1999 เป็นต้น (Vietnam National Administration of Tourism. 2003 : 12)

ขณะเดียวกัน สำหรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ข้อจำกัดด้านการเมืองการปกครองส่งผลให้แนวคิดและการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเกิดจากการสนับสนุนของรัฐบาลเป็นหลัก การตรากฎหมายว่าด้วยการท่องเที่ยว (Tourism Ordinance) ในปี ค.ศ. 1999 นับเป็นตัวอย่างกฎหมายฉบับหนึ่งที่กล่าวถึงการพิทักษ์ การคุ้มครอง ตลอดจนการใช้และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว นอกเหนือจากการให้ความสำคัญต่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวและความร่วมมือทางการท่องเที่ยวระหว่างประเทศอันมีแนวโน้มเป็นการท่องเที่ยวแบบมวลชนมากกว่า อย่างไรก็ตามกฎหมายดังกล่าวส่งผลให้รายการท่องเที่ยว (Tourism Package) ของประเทศมีนักท่องเที่ยวไปทางการท่องเที่ยวซึ่งเกี่ยวพันกับการใช้วัฒนธรรมและธรรมชาติเป็นสินค้า กระทรวงส่งเสริมการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : WTO) ยกย่องให้รีสอร์ทไซง่อน-บิ่งโจว และความสด (Saigon-Binh Chau and Vam Sat) เป็นรีสอร์ทที่ดีที่สุดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) อันดับที่ 65 ของโลกในปี ค.ศ. 2003 (Vietnam National Administration of Tourism. 2003 : 13)

กล่าวได้ว่ากระบวนการท่องเที่ยวที่พิจารณาจากนโยบายและกิจกรรมการท่องเที่ยวในประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามเป็นการเปิดรับอย่างผสมผสานกันระหว่างการท่องเที่ยวแบบมวลชนซึ่งเกิดขึ้นจากเหตุผลของการเปิดประเทศตามการปฏิรูปเศรษฐกิจสู่ระบบทุนนิยมในช่วงทศวรรษที่ 1980 ควบคู่กับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนผ่านการตรากฎหมายเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว

คำถามที่เกิดขึ้นจากทั้งประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามก็คือ หากพิจารณานิยามการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนดังกล่าวข้างต้น รายการท่องเที่ยวที่ถูกระบุไว้ของทั้งสองประเทศเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างแท้จริงหรือไม่ และคนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยวมีส่วนดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้นอย่างไร นอกจากนี้ที่มาของนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทั้งสองประเทศดังกล่าวประกอบขึ้นจากเงื่อนไขใดบ้าง เหล่านี้ล้วนเป็นคำถามที่อาจสะท้อนถึงกระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนซึ่งต้องอาศัยการศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมแตกต่างกันเพื่อให้เกิดคำตอบต่อคำถามดังกล่าวได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

ขณะเดียวกัน หากพิจารณาการท่องเที่ยวของประเทศไทย ซึ่งประกอบไปด้วยการท่องเที่ยวทั้งแบบมวลชนและแบบยั่งยืน เห็นได้จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้จำแนกกิจกรรมการท่องเที่ยวในปี ค.ศ. 2003 ออกเป็น 4 ประเภท ประกอบด้วย 1. กิจกรรมนอกสถานที่ (Outdoor Activities) ได้แก่ กีฬา/การผจญภัย ชายหาด/เกาะแก่ง วัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และกอล์ฟ 2. กิจกรรมตามความสนใจเป็นพิเศษ (Special Interest Activities) ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การวิปัสสนา การท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Homestay) มวยไทย การอบรมการทำอาหารไทย และประสบการณ์การรักษาสุขภาพโดยวิถีธรรมชาติแบบไทย 3. กิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อซื้อของที่ระลึก (Shopping) และ 4. กิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อฝึกทำและรับประทานอาหารไทย (Thai food & Thai dining) (Tourism Authority of Thailand. 2003 B : Web Site) เมื่อผนวกกับการพิจารณาถึงความแตกต่างทางด้านพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามซึ่งมีพรมแดนใกล้เคียงกันแล้ว จึงควรที่จะได้รับการพิจารณาเพื่อการศึกษาเปรียบเทียบเป็นอันดับแรก

การที่นโยบายการท่องเที่ยวของไทยในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน เห็นได้จากสนับสนุนโครงการห้าเหลี่ยมทองคำมหัศจรรย์ (Golden Penninsular's Wonders Programme) ร่วมกับประเทศลาว เวียดนาม กัมพูชา และพม่า รวมถึงการใช้ประโยชน์ร่วมกันจากสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 ร่วมกับประเทศลาวและเวียดนาม ตลอดจนการเชื่อมโยงกับเส้นทางหมายเลข 9 เพื่อเข้าสู่เวียดนาม นับเป็นเครื่องยืนยันถึงความสำคัญของการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงเปรียบเทียบระหว่าง 3 ประเทศในประเด็นนโยบายและกิจกรรมการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ดี แม้ว่าประเทศไทยจะเปิดรับการท่องเที่ยวเข้ามานับตั้งแต่กลางทศวรรษที่ 1920 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2546 ก : เว็บไซต์) กระทั่งได้รับการส่งเสริมการท่องเที่ยวในฐานะเครื่องมือของการพัฒนาประเทศอย่างจริงจังในช่วงรอยต่อระหว่างทศวรรษที่ 1950 ถึง 1960 เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น จัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อ.ส.ท.) เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวของ

ประเทศ นับเป็นจุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวแบบมวลชน ส่งผลให้กลุ่มธุรกิจเอกชนเข้ามาดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวและธุรกิจที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก การจัดตั้งสมาคมโรงแรมไทย (Thai Hotels Association) ในปี ค.ศ. 1963 (สมาคมโรงแรมไทย. 2546 : เว็บไซต์) การจัดตั้งสมาคมไทยธุรกิจการท่องเที่ยว (Association of Thai Travel Agents : ATTA) ในปี ค.ศ. 1968 (สมาคมไทยธุรกิจการท่องเที่ยว. 2546 : เว็บไซต์) และการจัดตั้งสมาคมมัคคุเทศก์อาชีพ (Professional Guide Association) ในปี ค.ศ. 1975 (สมาคมมัคคุเทศก์อาชีพ. 2546 : เว็บไซต์) นับเป็นตัวอย่างอันดีของการรวมกลุ่มธุรกิจด้านการโรงแรมและการท่องเที่ยวในประเทศเพื่ออำนวยความสะดวกในการดำเนินธุรกิจและปกป้องผลประโยชน์ระหว่างสมาชิก ชื่อนำสังเกตประการหนึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ การส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศลาวและเวียดนามแล้ว การท่องเที่ยวแบบมวลชนของประเทศไทยมีลักษณะคล่องตัวสูง เนื่องจากระบอบการเมืองและการปกครองที่แตกต่างกันนั่นเอง โดยนับนี้พัฒนาการของความแตกต่างด้านการเมืองและการปกครองจึงมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวของแต่ละประเทศเป็นอย่างยิ่ง

การประกาศแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 1 (1st National Tourism Development Plan) ในปี ค.ศ. 1976 อันเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่แนวคิดโลกเริ่มให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้มีการกล่าวถึงแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทยที่ส่งผลต่อการปรับสถานภาพจากองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสู่การเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในปี ค.ศ. 1979 โดยขยายขอบเขตไปสู่การพัฒนาอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและส่งเสริมเผยแพร่การท่องเที่ยวเพื่อรองรับอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวที่ขยายตัวเพิ่มขึ้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2546 ข : เว็บไซต์) พร้อมกับการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) ในปีเดียวกันอันนับเป็นครั้งแรกที่ได้บรรจุแผนพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ในแผนพัฒนาของชาติ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2546 ข : เว็บไซต์) เหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นภาวะการปรับเปลี่ยนบทบาทของรัฐที่มีต่อการพัฒนาประเทศโดยใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งควบคู่กันระหว่างการท่องเที่ยวแบบมวลชนและการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั่นเอง

กระแสการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของไทยที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นในช่วงกลางถึงปลายทศวรรษที่ 1970 ดังกล่าว หากได้เป็นการเกิดขึ้นจากการสนับสนุนของรัฐแต่อย่างเดียว หากแต่ยังประกอบไปด้วยองค์การพัฒนาเอกชน ซึ่งมีส่วนเชื่อมต่อกระแสการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของโลกกับคนในท้องถิ่น เห็นได้จากการที่องค์กรพัฒนาเอกชนทางคริสต์ศาสนาแห่งหนึ่งชื่อว่า Ecumenical Coalition on Third World Tourism (ECTWT) ซึ่งเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในประเทศโลกที่สาม โดยเฉพาะประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นับตั้งแต่กลางทศวรรษที่ 1970 ได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางเลือกในทวีปเอเชีย (Workshop on Alternative Tourism with a Focus on Asia) ณ จังหวัดเชียงใหม่ในปี ค.ศ. 1984 นั่นเอง

แม้ว่าผลการประชุมของ ECTWT จะไม่เป็นที่แพร่หลาย แต่สะท้อนให้เห็นการก่อตัวของ กระแสการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนอกเหนือจากกระแสที่เกิดจากรัฐเพียงประการเดียว (Holden. 1988 : 5-9) นอกจากนี้ในเวลาต่อมากระแสการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกิดขึ้นยังส่งผลให้การท่องเที่ยว แห่งประเทศไทยซึ่งป็นหน่วยงานของรัฐจัดตั้งองค์การพัฒนาเอกชนที่มีชื่อว่ามูลนิธิพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยว (Foundation for The Protection of Environment and Tourism) เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเรื่องสิ่งแวดล้อมและการเดินทางท่องเที่ยวอย่างรู้คุณค่า รวมทั้งให้ประชาชน ตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพในปี ค.ศ. 1992 (มูลนิธิพิทักษ์สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว. 2546 : เว็บไซต์) ตามมาด้วยการเสนอนโยบายและ แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ปี พ.ศ. 2538-2539 ต่อรัฐบาลในปี ค.ศ. 1995 (สุทธิธิ์ ชูชาติ และคณะ. 2544 : 31)

กระแสการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทยในช่วงปลายทศวรรษที่ 1990 ถึงจุด เปลี่ยนแปลงอีกครั้งนับตั้งแต่การที่บริษัทธุรกิจการท่องเที่ยวได้ใช้ประเด็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ในการสร้างเครือข่ายรายการท่องเที่ยวโดยการจัดตั้งสมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย (สทอ.) ในปี ค.ศ. 1997 (สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย. 2546 : เว็บไซต์) โดยนัยนี้ การจัดการท่องเที่ยวในลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย และ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอันเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้มีความสัมพันธ์กับธุรกิจเอกชน มากขึ้น

ไม่เพียงแต่การเกิดขึ้นของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มีธุรกิจเอกชนเข้ามาเกี่ยวข้อง ในช่วงเวลาดังกล่าวเท่านั้น การท่องเที่ยวแบบมวลชนที่มีอยู่ยังได้รับการพัฒนาทั้งจากรัฐและ ธุรกิจเอกชนไปสู่รูปแบบต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น อาทิ การท่องเที่ยวที่พำนักระยะยาว (Long Stay) การจัด โครงการเที่ยวทั่วไทยไปได้ทุกเดือน และการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health and Spa) เป็นต้น อันสะท้อนให้เห็นถึงความเกี่ยวพันระหว่างการท่องเที่ยวแบบมวลชนและการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ในมิติเวลาเดียวกันที่บางครั้งถูกเชื่อมโยงจนกลายเป็นสิ่งเดียวกันหรือคู่ขนานกันในปัจจุบันอีกด้วย

ความเกี่ยวพันของการท่องเที่ยวแบบมวลชนและการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างแนบแน่น ของประเทศไทยที่เห็นได้อย่างชัดเจนที่สุดในปัจจุบัน สะท้อนได้จากการจัดตั้งกระทรวงการท่องเที่ยว และกีฬาในปี ค.ศ. 2002 เพื่อเป็นหน่วยงานหลักของรัฐในการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว อันชี้ให้เห็นถึงการเป็นหน่วยงานกลางที่หลอมรวมระหว่างการท่องเที่ยวแบบมวลชน กับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังเกิดกิจกรรมอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็น การจัดกิจกรรม Save The Unseen ซึ่งให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในปี ค.ศ. 2003 ควบคู่ไปกับการ ท่องเที่ยวแบบมวลชนซึ่งเกิดขึ้นก่อนหน้านั้นใน โครงการ Unseen in Thailand (โครงการ Save The Unseen. 2546 : เว็บไซต์) รวมถึงการจัดอบรมองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาการ

ท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควบคู่ไปกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการรองรับการเป็นศูนย์กลาง การท่องเที่ยวแห่งเอเชียในปี พ.ศ. 2549 เป็นต้น (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว. 2546 : เว็บไซต์)

พัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศไทยสะท้อนให้เห็นกระบวนการทัศนคติการท่องเที่ยว อันเนื่องมาจากนโยบายและกิจกรรมการท่องเที่ยวของรัฐกับกลุ่มธุรกิจเอกชนที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจระดับมหภาคมาโดยตลอด เห็นได้จากภาวการณ์สนับสนุนการท่องเที่ยวแบบมวลชนในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 และการจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นต้นมา อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของไทยมิได้เกิดขึ้นจากรัฐและกลุ่มธุรกิจเอกชนเพียงอย่างเดียว แต่ในส่วนขององค์การพัฒนาเอกชนกลับมีอีกกระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ทวนกระแสการท่องเที่ยวแบบมวลชนในประเด็นการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นเช่นกัน

กล่าวได้ว่ากระบวนการทัศนคติการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกิดขึ้นระหว่างประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ล้วนมีที่มาจากกระบวนการพัฒนากระแสหลักและโลกาภิวัตน์เป็นตัวตั้ง ขณะที่การตระหนักถึงสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นกลายเป็นประเด็นรอง ด้วยเหตุนี้การท่องเที่ยวแบบมวลชนจึงกลายเป็นบทตั้ง (Thesis) ของการท่องเที่ยวในประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ขณะเดียวกันการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกิดขึ้นทั้งจากนโยบายของรัฐ กลุ่มธุรกิจเอกชน หรือองค์การพัฒนาเอกชนเองนับเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวทั้งระบบ ดังนั้นการท่องเที่ยวแบบมวลชนจึงได้ถูกผนวกรวมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสามประเทศข้างต้น โดยปริยาย

นอกจากนี้ หากพิจารณาถึงพัฒนาการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของทั้งสามประเทศ อันแตกต่างกันทั้งด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในเชิงเปรียบเทียบ นับเป็นภาพสะท้อนของการเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และเปลี่ยนแปลงไปในวิถีคิดและอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนวัฒนธรรมอันเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดกระบวนการทัศนคติการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ภายใต้กรอบการเมืองและการปกครองทั้งในระดับประเทศ ภูมิภาคอาเซียน และ โลก ด้วยเหตุนี้ การปรับเปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามผ่านการเปิดรับการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับกระแสทุนนิยมโลกที่เกิดขึ้น การได้รับอิทธิพลจากประเทศเพื่อนบ้านเช่นประเทศไทยหรือจากกลุ่มภาคีสมาชิอาเซียนอื่นอาจเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งของการเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของกระบวนการทัศนคติการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเท่านั้น และการเป็นประเทศทุนนิยมของไทย นโยบายการท่องเที่ยวที่หันเหสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้น การตระหนักถึงผลกระทบของการสูญเสียสภาพแวดล้อม ธรรมชาติ สังคม และ

วัฒนธรรมอาจเป็นกระแสรองกว่ากระบวนการทำการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้เป็นสินค้าหลักของประเทศ หรือความต้องการเชื่อมโยงให้กับการเป็นประตูสู่อินโดจีน เช่นเดียวกัน

การที่แต่ละประเทศใช้การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นเครื่องมือที่สำคัญเพื่อตอบสนองนโยบายการพัฒนากระแสหลักที่เป็นผลมาจากโลกาภิวัตน์ กระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกิดขึ้นและดำเนินอยู่ให้ความสำคัญต่อกันในท้องถิ่นทั้งในฐานะเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวด้วยตัวเองอย่างไร และการใช้การท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจนั้นเป็นการใช้ชุดความรู้ใดระหว่างเศรษฐศาสตร์กระแสหลักกับเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจที่คำนึงถึงความยั่งยืนของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือไม่ (ปริชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2543 : 45 และ อภิชัย พันธเสน. 2544 : 89) โดยนัยนี้การศึกษาเชิงเปรียบเทียบอาจทำให้เห็นภาพเหล่านี้ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

สิ่งที่เกิดขึ้นชี้ให้เห็นว่า กระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนซึ่งเชื่อมโยงระหว่างประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามล้วนประกอบไปด้วยปัจจัยที่หลากหลายอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนความสัมพันธ์ของแต่ละประเทศในบริบทของความเป็นภูมิภาคและโลก และก่อให้เกิดผลอันเนื่องมาจากปัจจัยนั้นแตกต่างกัน อาทิ ความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในเชิงทฤษฎีกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ถูกเรียกว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ตลอดจนสภาวะที่ปรากฏจริงของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของคนในท้องถิ่นเป็นต้น คำถามที่น่าสนใจอย่างยิ่งก็คือภายใต้ความหลากหลายดังกล่าวจะสามารถอธิบายถึงความมีอยู่และดำเนินไปของกระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในแต่ละประเทศให้ชัดเจนได้อย่างไร และจะสามารถนำเสนอกระบวนการทัศน์ใหม่ของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในภูมิภาคเพื่อให้เกิด “ทางเลือกใหม่” ของการท่องเที่ยวที่สามารถอยู่ร่วมกับการท่องเที่ยวแบบมวลชนได้อย่างไร

งานวิจัยนี้ต้องการจะอธิบายกระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เชื่อมโยงกันระหว่างประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ในประเด็นนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนผ่านมุมมองด้านแนวคิดและนโยบายการท่องเที่ยวในระดับทฤษฎี ระดับสากล ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ ตลอดจนกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ถูกขนานนามว่าเป็นกิจกรรมที่สร้าง “ความยั่งยืน” รวมถึงการมีส่วนร่วมของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ปรากฏในท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การเสนอแนะกระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนใหม่ที่เชื่อมโยงระหว่างภูมิภาคและสามารถอยู่ร่วมกับการท่องเที่ยวแบบมวลชนได้อย่างสอดคล้องด้วยดี

ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อศึกษากระบวนการทัศนคติการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ผ่านการพิจารณาแนวคิด นโยบาย และกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของรัฐ เอกชน และคนในท้องถิ่น

ความสำคัญของการวิจัย

1. ก่อให้เกิดความเข้าใจกระบวนการทัศนคติการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม รวมถึงการปรับใช้กระบวนการทัศนคติดังกล่าวในภูมิภาคอื่นเนื่องมาจากการกำหนดและดำเนินนโยบายของรัฐและเอกชน และการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของคนในท้องถิ่น
2. สร้างองค์ความรู้ใหม่ของการท่องเที่ยวในภูมิภาคด้านการศึกษากระบวนการทัศนคติการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในภูมิภาค
3. นำไปสู่ข้อเสนอแนะกระบวนการทัศนคติใหม่ของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนร่วมกันในภูมิภาค

คำถามในการวิจัย

1. ประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามเข้าใจกระบวนการทัศนคติการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างไร แต่ละประเทศดังกล่าวมีนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างไรภายใต้บริบทนโยบายการท่องเที่ยวในอาเซียนและโลก
2. คนท้องถิ่นในภูมิภาคเข้าใจและดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างไร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสหวิทยาการซึ่งศึกษาแนวคิด นโยบาย และกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกิดขึ้นในประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ทั้งจากรัฐ เอกชน และคนในท้องถิ่นเพื่อนำมาสังเคราะห์หากระบวนการทัศนคติของทั้งสามประเทศ อันจะนำไปสู่การค้นหาคะบวนทัศน์ใหม่ของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในภูมิภาค

การวิจัยนี้เป็นการผสมผสานแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้เป็นแนวทางในการวิจัยซึ่งมีความสัมพันธ์กับอิทธิพลจากกระแสโลกาภิวัตน์และการพัฒนาที่ยั่งยืนในช่วงทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา ทั้งนี้แนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวประกอบด้วยแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทัศน์ แนวคิดการพัฒนาด้วยการท่องเที่ยว แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน และแนวคิดซึ่งสามารถประมวลแนวคิดเพื่ออธิบายความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ต้องเป็นการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสร้างจิตสำนึกต่อการไม่ละเมิดธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม การสร้างปัญหาในท้องถิ่น การทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงต้องเป็นการจัดการท่องเที่ยวที่แบ่งสรรผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวแก่คนในท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม โดยคนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว โดยผู้วิจัยจำใช้แนวคิดและทฤษฎีข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดเกณฑ์ชี้วัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ได้แก่

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องเป็นการท่องเที่ยวที่เคารพความหลากหลายทางชีวภาพ ก่อให้เกิดการตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและพันธุ์พืชในท้องถิ่น มีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับการรองรับของธรรมชาติ และมีการจัดสรรรายได้เพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติในสถานที่ท่องเที่ยวนั้น

1. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการตระหนักถึงความหลากหลายของวัฒนธรรมและคำนึงถึงผลกระทบต่อคนในท้องถิ่น ในฐานะเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยว (Host) ทั้งในประเด็นของการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ การถูกรบกวนทางวัฒนธรรม ปัญหาทางเพศ อาชญากรรมและสังคม ตลอดจนการที่คนในท้องถิ่นถูกสร้างให้กลายเป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว

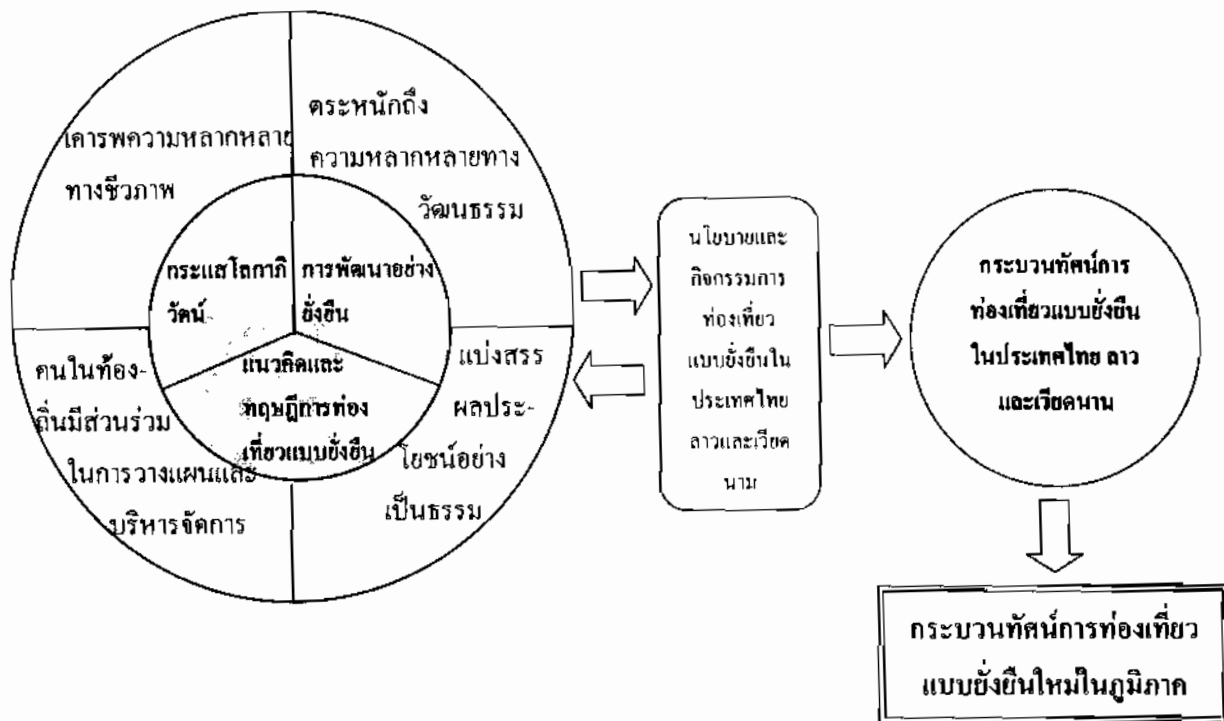
2. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องเป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง อาทิ การกำหนดคุณภาพและการห้ามปรามนักท่องเที่ยว และการให้นักท่องเที่ยวสามารถใช้ผลิตภัณฑ์และบริการจากคนในท้องถิ่น เป็นต้น

3. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สามารถแบ่งสรรผลประโยชน์แก่รัฐ เอกชน นักท่องเที่ยว และคนในท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม เพื่อให้คนในท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้

ผู้วิจัยจะนำเกณฑ์ดังกล่าวไปพิจารณากว่กับนโยบายและกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่วิจัยว่าเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่วิจัยสอดคล้องกับความหมาย ความยั่งยืนจากแนวคิดและทฤษฎีหรือไม่ นอกจากนี้ยังนำไปสู่การวิเคราะห์ดีความนโยบายและกิจกรรมการท่องเที่ยวอันมีแนวคิดและทฤษฎีเป็นฐานเพื่อชี้ให้เห็นกระบวนการทัศน์การท่องเที่ยว

แบบยั่งยืน อันจะนำไปสู่การเสนอกระบวนการทัศน์ใหม่ของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในภูมิภาค
ดังกล่าวประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

กระบวนการและวิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงสหวิทยาการ ซึ่งประกอบไปด้วยการวิจัย 2 วิธีการ ได้แก่

1. การวิจัยเอกสาร อันเป็นส่วนที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญมากที่สุด ทั้งนี้เอกสารที่ใช้ในการวิจัยประกอบไปด้วย

1.1 เอกสารชั้นต้นที่กล่าวถึงสถิติการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่วิจัย รวมถึงเอกสารนโยบายการท่องเที่ยวหรือเอกสารพัฒนาการท่องเที่ยวของภูมิภาคและแต่ละประเทศ และ/หรือเอกสารแนวคิดทฤษฎีการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

1.2 เอกสารชั้นรองที่เป็นงานวิจัยการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัย

1.3 เว็บไซต์ซึ่งสามารถเข้าถึงเอกสารชั้นต้นหรือชั้นรอง เช่นกฎหมายการท่องเที่ยว หรือสถิติเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในประเทศต่าง ๆ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเอกสารภาษาอังกฤษซึ่งแปลจาก เอกสารชั้นต้นภาษาเวียดนาม เช่น กฎหมายการท่องเที่ยว โดยนับเป็นการเข้าถึงเอกสารของเวียดนาม จึงสามารถเข้าถึงจากระบบอินเทอร์เน็ต (Internet)

การวิจัยเอกสาร จะนำไปสู่การจำแนกประเด็นต่าง ๆ ซึ่งปรากฏในเอกสาร เพื่อนำไป สู่การประกอบกับการเก็บข้อมูลภาคสนามต่อไป ทั้งนี้ประเด็นการวิเคราะห์เอกสารที่สำคัญได้แก่

1. เอกสารที่กล่าวถึงพัฒนาการท่องเที่ยวของโลก ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และพื้นที่วิจัย เพื่อทราบความเป็นมาของการท่องเที่ยวและอิทธิพลของการท่องเที่ยวโลกและภูมิภาค ที่มีต่อพื้นที่วิจัย

2. เอกสารที่กล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อค้นหาความหมาย การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในเชิงทฤษฎี รวมถึงการกำหนดเกณฑ์ชี้วัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจากทฤษฎี ได้แก่ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องเป็นการท่องเที่ยวที่เคารพความหลากหลายทางชีวภาพ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการตระหนักถึงความหลากหลายของวัฒนธรรม การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องเป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม และ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สามารถแบ่งสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

3. การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งแบบมวลชนและแบบยั่งยืนในพื้นที่ศึกษา โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยว

2. การวิจัยภาคสนาม เป็นการวิจัยในพื้นที่ซึ่งผู้วิจัยกำหนดเป็นพื้นที่วิจัย ทั้งนี้การที่ผู้วิจัย เลือกประเทศที่ดำเนินการวิจัยประกอบด้วยประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม เนื่องจากเหตุผลในประเด็นความเชื่อมโยงทางการท่องเที่ยวระหว่าง สามประเทศ ได้แก่

2.1 ในด้านนโยบายของรัฐบาลไทยนับตั้งแต่ นายบรรหาร ศิลปอาชาเป็นต้นมา ให้ความสำคัญต่อการที่ไทยเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจในภูมิภาค โดยเฉพาะภูมิภาคอินโดจีน โดยนับว่าการท่องเที่ยวจึงเป็นหนึ่งในปัจจัยของความพยายามดังกล่าว

2.2 ในด้านภูมิศาสตร์ เส้นทางหมายเลข 9 เป็นสิ่งที่อำนวยความสะดวกด้านการ ขนส่งและการท่องเที่ยวซึ่งเชื่อมโยงประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ซึ่งให้เห็นว่าทั้งสามประเทศนี้กำลังมีความพยายามเชื่อมโยง การท่องเที่ยวซึ่งกันและกัน

2.3 ในด้านพื้นฐานที่มาซึ่งแตกต่างกันทั้งทางประวัติศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทั้งสามประเทศด้วยเส้นทาง หมายเลข 9 ขณะที่มีความแตกต่างด้านพื้นฐานดังกล่าว การท่องเที่ยวมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

ต่อความเชื่อมโยงสิ่งที่แตกต่างกันให้ร้อยรัดเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ดังนั้นหากต้องมีการเชื่อมโยง การท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่มีความแตกต่างกัน จะสามารถเชื่อมโยงได้อย่างไร

การคัดเลือกประเทศต่าง ๆ เป็นพื้นที่วิจัยหลักจากเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยจะดำเนินการคัดเลือก พื้นที่วิจัยย่อยของแต่ละประเทศเพื่อเป็นกรณีศึกษา โดยเลือกพื้นที่วิจัยจากเกณฑ์ซึ่งเกี่ยวข้องกับการ เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของแต่ละประเทศ ได้แก่

1. เป็นพื้นที่ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน บริหารจัดการ และการได้รับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจอย่างยุติธรรม

2. เป็นพื้นที่ซึ่งมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และส่งผลกระทบต่อ สภาพสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและประเพณีน้อยที่สุด

3. เป็นพื้นที่ซึ่งมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีในระดับประเทศขึ้นไป

ขณะเดียวกัน เมื่อผู้วิจัยกำหนดพื้นที่วิจัยย่อยจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า พื้นที่วิจัยที่กำหนดสามารถจำแนกลักษณะเด่นและลักษณะรองของพื้นที่วิจัย ได้อีกด้วย ดังตาราง 1

ตาราง 1 พื้นที่วิจัย

พื้นที่วิจัย	ลักษณะเด่นของพื้นที่วิจัย	ลักษณะรองของพื้นที่วิจัย
1. หมู่ 7 บ้านชะชอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอ โขงเจียม จังหวัด อุบลราชธานี ประเทศไทย	การเรียนรู้การใช้วิถีชีวิตของชาว บ้าน ชะชอมกับป่าชุมชนบ้าน ชะชอมผ่านการนำเสนอของ กลุ่มกินข้าวเช้าเฮือน โดยใช้ การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ	การอาศัยร่วมกับชาวบ้าน ชม การแสดงและรับประทานอาหาร อาหารท้องถิ่นที่ชาวบ้านร่วมกัน จัดทำ พร้อมกับเที่ยวชมแหล่ง- ท่องเที่ยวตามเส้นทางที่ชาวบ้าน กำหนด เช่น น้ำตกสร้อยสวรรค์ ถ้ำภูอนันท์ แก่งมะโนราห์ ฯลฯ โดยมักดูแลนักท่องเที่ยว

ตาราง 1 (ต่อ)

พื้นที่วิจัย	ลักษณะเด่นของพื้นที่วิจัย	ลักษณะรองของพื้นที่วิจัย
2. ชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ประเทศไทย	การศึกษาวิถีชีวิตของคนในชุมชนคีรีวงกับการจัดการทรัพยากรของชุมชน ซึ่งผ่านประสบการณ์ร่วมทั้งประวัติศาสตร์ และการประสพภัยธรรมชาติของชุมชน โดยใช้การท่องเที่ยวการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ ผ่านการนำเสนอของชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง	การร่วมกิจกรรมเดินป่า กิจกรรมขึ้นเขาหลวง กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ กิจกรรมเล่นน้ำ คลองท่าดี ถ้ำรูป ช้างกระยาน การรับประทานอาหารตามแบบท้องถิ่น การเดินป่าเขาหลวง กิจกรรมศึกษาวิถีชีวิตชุมชน การศึกษาประวัติและอุทกภัยของชุมชน กิจกรรมชมสวนสมรม และกิจกรรมศึกษากลุ่มชาวบ้าน
3. โครงการการท่องเที่ยวแบบอะนุลักน้ำฮา แขวงหลวงน้ำทา ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	เรียนศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันในแขวงหลวงน้ำทา และร่วมกิจกรรมเดินป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพน้ำฮา กิจกรรมการพักผ่อนในหมู่บ้านชนเผ่าซึ่งรัฐบาลสร้างขึ้น การรับประทานอาหารซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้าน และการเดินป่ากับมัคคุเทศก์ในท้องถิ่น	การร่วมกิจกรรมการอบรม นักท่องเที่ยวก่อนเดินทางเข้าไป ในหมู่บ้านที่ห้องกานท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทาจัดขึ้น การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่น และการส่งเสริมให้ชาวบ้านในหมู่บ้านมีรายรับจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว

ตาราง 1 (ต่อ)

พื้นที่วิจัย	ลักษณะเด่นของพื้นที่วิจัย	ลักษณะรองของพื้นที่วิจัย
4. จังหวัดเถรเทียนเว้ ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	ชมแหล่งโบราณสถานซึ่งถูกจัดให้เป็นมรดกโลกตามเขตเมืองเก่าเว้	กิจกรรมซึ่งศูนย์อนุรักษ์อนุสรณ์สถานเว้จัดหรือส่งเสริมในเขตโบราณสถาน ไม่ว่าจะเป็นการจัดเทศกาลเมืองเว้ ซึ่งส่งผลให้ชาวจังหวัดเถรเทียนเว้ร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อนำเสนอนักท่องเที่ยว หรือการจัดสอนดนตรีในราชสำนักและการจัดการแสดงของราชสำนักเว้ให้คนในท้องถิ่นตลอดจนนักท่องเที่ยวได้ศึกษาหรือชม อันนับเป็นการสร้างความยั่งยืนทางวัฒนธรรมประการหนึ่ง รวมถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่อำเภอนามดง
5. อ่าวฮาลอง และพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศฮาลอง จังหวัดกว๋างบิ่งห์ ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	ชมธรรมชาติของอ่าวฮาลองโดยการล่องเรือและพำนักในเขตเมืองฮาลองซึ่งเป็นมรดกโลก ในเขตจังหวัดกว๋างบิ่งห์	กิจกรรมของพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศฮาลอง ซึ่งอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม รอบอ่าวฮาลอง โดยจัดเป็นพิพิธภัณฑสถานมีชีวิต ที่พยายามรักษาสภาพวิถีชีวิต แหล่งโบราณสถาน และทรัพยากรธรรมชาติให้คงเดิม เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชม

อย่างไรก็ดี การคัดเลือกพื้นที่วิจัยย่อยของแต่ละประเทศยังมีนัยยะสำคัญของการคัดเลือก ซึ่งประกอบด้วย

1. พื้นที่ประเทศไทย

การที่ผู้วิจัยคัดเลือกพื้นที่วิจัยเป็นบ้านชะซอมและชุมชนศิรีวง เนื่องจากผู้วิจัยต้องการเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างทั้งในระดับความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งไม่เพียงเป็นการคัดเลือกพื้นที่บ้านชะซอมและศิรีวงรวมถึงความแตกต่างระหว่างการจัดการท่องเที่ยวในภาคอีสานกับภาคใต้ อันเป็นความแตกต่างทางด้านพื้นที่ทางกายภาพ (Physical Space) เท่านั้น หากแต่ยังสะท้อนให้เห็นความแตกต่างของที่มาของการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่งเริ่มต้นขึ้นดังกรณีบ้านชะซอมกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นนานแล้วดังกรณีชุมชนศิรี ซึ่งนำไปสู่ประเด็นความแตกต่างของการแก้ไขปัญหา การจัดการทรัพยากร และการต่อรองเชิงอำนาจระหว่างรัฐกับคนในท้องถิ่นในรูปแบบที่แตกต่างกันทั้งด้านพื้นที่ กิจกรรม และการมีส่วนร่วมจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในแหล่งท่องเที่ยว อันเป็นการคัดเลือกพื้นที่วิจัยจากความแตกต่างทางพื้นที่วัฒนธรรม (Cultural Space) นั่นเอง

2. พื้นที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

การคัดเลือกโครงการท่องเที่ยวแบบอะนุลักน้ำฮา แขวงหลวงน้ำทาไม่เพียงแต่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเพียงแรกเดียวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งองค์การสหประชาชาติเข้าไปมีส่วนในกระบวนการจัดการนับตั้งแต่การอบรมคนในท้องถิ่นและรัฐบาล การจัดการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ และการลงทุนซึ่งรู้จักกันดีใน โลกตะวันตกว่าเป็น UNESCO Nam Ha Ecotourism Project แล้ว ความน่าสนใจประการหนึ่งของพื้นที่ดังกล่าวยังเห็นได้จากการเป็นต้นแบบของการสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเป็นอีกด้านหนึ่งของการท่องเที่ยวในประเทศเมื่อเทียบกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบมวลชนของหลวงพระบาง อันนำไปสู่การกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐซึ่งปกครองด้วยระบอบสังคมนิยมที่เข้มงวดต่อเอกชนและคนในท้องถิ่นเพื่อการจัดการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่แตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวแบบมวลชนอื่น ๆ ในประเทศ อีกทั้งยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ซึ่งไม่เคยมีงานวิจัยใดกล่าวถึงมาก่อน

3. พื้นที่สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

การคัดเลือกจังหวัดเถื่อเทียนเว้ และอ่าวฮาลอง มิใช่เพียงเงื่อนไขของการเป็นแหล่งมรดกโลก (World Heritage) ตามที่องค์การสหประชาชาติประกาศเท่านั้น การเป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งใช้เงื่อนไขของการเป็นมรดกโลกเพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวยังอาจสะท้อนให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการท่องเที่ยวระหว่างรัฐกับคนในท้องถิ่นในอีกรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาตามกระแสโลกาภิวัตน์ นอกจากนี้การเป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งมีชื่อเสียงมาก่อน ยังอาจสะท้อน

ให้เห็นรูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวในระบอบสังคมนิยมซึ่งใช้ชื่อเสียงของการเป็นมรดกโลกเพื่อจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อันนำไปสู่การนิยามความยั่งยืนที่ต่างออกไป ทั้งในรูปแบบของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

อย่างไรก็ดี แม้ผู้วิจัยจะเลือกพื้นที่วิจัยจากทั้งสามประเทศข้างต้น อาจก่อให้เกิดคำถามถึงการใช้พื้นที่เพียงเล็กน้อยในการอธิบายกระบวนการทัศนคติการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในภาพรวม ด้วยเหตุนี้ นอกเหนือจากการศึกษาในพื้นที่ศึกษาที่กำหนดซึ่งผู้วิจัยจะต้องเก็บข้อมูลภาคสนามแล้ว ในพื้นที่อื่น ผู้วิจัยจะใช้การศึกษาจากสถานที่ท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มีผู้อื่นดำเนินการศึกษาไว้แล้วมาวิเคราะห์และวิพากษ์ในประเด็นเดียวกับที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนาม

เมื่อได้พื้นที่วิจัยแล้ว ผู้วิจัยจะใช้วิธีการศึกษาภาคสนาม ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้

1. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

เป็นการสังเกตการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่วิจัยโดยผู้วิจัยมิได้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยวดังเช่นผู้จัดกิจกรรม หรือนักท่องเที่ยว แต่เป็นผู้สังเกตการณ์ภายนอก ทั้งนี้สิ่งที่ผู้วิจัยจะสังเกต อาทิ กิจกรรมของคนในท้องถิ่นในการต้อนรับนักท่องเที่ยว วิธีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของรัฐ การนำเที่ยวของคนในท้องถิ่น การดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัย ตลอดจนปัญหา อุปสรรค และความขัดแย้งในพื้นที่วิจัย

2. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ

เป็นการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน อาทิ เจ้าหน้าที่รัฐ คนในท้องถิ่น เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน ผู้นำศาสนาในพื้นที่วิจัย และเจ้าของธุรกิจเอกชนทางการท่องเที่ยว ในบรรยากาศการสัมภาษณ์ที่ไม่เป็นทางการ แต่จะเป็นการพูดคุยสอบถามผู้เกี่ยวข้องซึ่งบางครั้งอาจดำเนินควบคู่ไปกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมก็ได้ การสัมภาษณ์มุ่งหวังเพื่อการตอบคำถามถึงนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของทั้งสามประเทศภายใต้เงื่อนไขของกระแสการท่องเที่ยวในภูมิภาคและโลก ทั้งนี้ประเด็นการสัมภาษณ์ที่สำคัญ เช่น

1. ความเป็นมาของชุมชนและความเป็นมาของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัย
2. กระบวนการจัดการให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัย
3. บทบาทและหน้าที่ของผู้ให้สัมภาษณ์ต่อดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมถึงสถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งแบบทางการและไม่ทางการในชุมชน
4. ผลกระทบต่อผู้ให้สัมภาษณ์ และ/หรือต่อชุมชนภายหลังเกิดการจัดการ

5. ความเข้าใจของผู้ให้สัมภาษณ์ต่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

เมื่อผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ได้ในระดับหนึ่ง ผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาจำแนกเป็นประเด็นต่าง ๆ เพื่อประกอบการวิเคราะห์ ทั้งนี้ประเด็นที่สามารถจัดหมวดหมู่ อาทิ กลุ่มความเป็นมาของพื้นที่ศึกษา กลุ่มกระบวนการจัดการท่องเที่ยว กลุ่มปัญหาที่เกิดจากการจัดการท่องเที่ยว และกลุ่มความเข้าใจต่อความหมายความยั่งยืนของคนในพื้นที่วิจัย เป็นต้น

ข้อมูลจากการศึกษาทั้งหมด จะถูกประมวลผลอีกครั้งเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกิดขึ้นของทั้งสามประเทศ โดยอาศัยเกณฑ์การชี้วัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ได้จากการประมวลแนวคิดและทฤษฎีนับตั้งแต่แนวคิดมานุษยวิทยาการท่องเที่ยว แนวคิดการท่องเที่ยวทางเลือก แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ และแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตลอดจนการเชื่อมโยงแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวโดยใช้เครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่การพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) และการวิเคราะห์เชิงตีความ (Interpretative Analysis) อันจะทำให้สามารถวิเคราะห์กระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของแต่ละประเทศได้

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเพื่ออธิบายว่ากระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกิดขึ้นของประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามคืออะไร และเป็นอย่างไร ด้วยเหตุนี้การวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งที่ได้จากการวิจัยเอกสารและการวิจัยภาคสนามจึงเป็นในลักษณะของการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) และการวิจัยเชิงตีความ (Interpretative Research) เพื่อให้สามารถอธิบายเพื่อตอบคำถามในวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้ ทั้งนี้เครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบไปด้วยสองส่วน ได้แก่

I. การพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

เครื่องมือในการวิเคราะห์งานวิจัยนี้เป็นการพรรณนาเนื้อหาในลักษณะการเรียบเรียงประเด็นข้อมูลซึ่งผู้วิจัยจำแนกไว้พร้อมกับบอกเล่าว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร หรือโดยใคร อันสอดคล้องกับการเป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ซึ่งผู้วิจัยจะใช้การพรรณนาวิเคราะห์นี้กล่าวถึงนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของรัฐ พัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของรัฐ กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกิดขึ้น ตลอดจนแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของคนในท้องถิ่น เป็นต้น

2. การวิเคราะห์เชิงตีความ (Interpretative Analysis)

ขณะเดียวกัน การวิเคราะห์เชิงตีความเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ที่ต้องคำนึงควบคู่ไปกับการใช้แนวคิดและทฤษฎีซึ่งผู้วิจัยเสนอในบทที่ 2 เพื่อตีความข้อมูลการวิจัยทั้งข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามอันสอดคล้องกับการวิจัยเชิงตีความ (Interpretative Research) ที่ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีเพื่อชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน พร้อมอภิปรายว่าประเด็นการวิเคราะห์ดังกล่าวสอดคล้องหรือขัดแย้งกับแนวคิดและทฤษฎีที่มีอยู่อย่างไร นอกจากนี้ยังเป็นการตีความการนำเสนอว่าแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่วิจัยได้รับอิทธิพลจากปรากฏการณ์โลกและภูมิภาคด้านใด

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตงานวิจัยนี้ ประกอบไปด้วย 2 ส่วน ได้แก่ ขอบเขตด้านเนื้อหาอันได้แก่เนื้อหาซึ่งปรากฏในงานวิจัย และขอบเขตด้านเวลา ได้แก่ระยะเวลาซึ่งผู้วิจัยดำเนินการศึกษา ทั้งนี้ อาจพิจารณาได้จากรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยกระบวนการทัศนการณ์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) และการวิจัยเชิงตีความ (Interpretative Research) ที่ประกอบด้วยขอบเขตด้านเนื้อหาในการศึกษาที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. เป็นการศึกษานโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของรัฐและธุรกิจเอกชนในประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ภายใต้กรอบแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับทฤษฎี ระดับสากล และระดับภูมิภาค
2. เป็นการศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยวที่ถูกเรียกว่า “ยั่งยืน” ของพื้นที่วิจัยสามประเทศ
3. เป็นการศึกษาการมีส่วนดำเนินการกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของคนในท้องถิ่น
4. เป็นการศึกษาและอธิบายกระบวนการทัศนการณ์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกิดขึ้นในประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม จากการพิจารณาตามเกณฑ์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตลอดจนการตีความนโยบายและกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนซึ่งปรากฏในพื้นที่วิจัยโดยใช้แนวคิดและทฤษฎีที่มีอยู่เป็นฐาน

ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับการวิจัยภาคสนามเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากการวิจัยการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเด็นของกระบวนการทัศนที่เกิเกิดขึ้นทั้งจากนโยบายของรัฐและธุรกิจเอกชนกับและการมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของคนในท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นจะต้องใช้ระยะเวลาในการวิจัยเพื่อการสังเคราะห์กระบวนการทัศนที่ใกล้เคียงความจริงมากที่สุด อย่างไรก็ตามการวิจัยเอกสารทั้งที่เป็นเอกสารว่าด้วยนโยบายการท่องเที่ยวหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของคนในท้องถิ่น ยังคงเป็นสิ่งจำเป็นในการใช้เวลาเพื่อวิจัยและทำความเข้าใจพื้นที่ภาคสนาม ตลอดจนการสร้างความรู้ความเข้าใจประเด็นและแนวคิดในการวิจัยระยะเวลาในการวิจัยยังต้องมีความสัมพันธ์กับฤดูกาลการท่องเที่ยว (Tourism Season) ในพื้นที่ศึกษาแต่ละแห่ง ด้วยเหตุนี้ระยะเวลาในการวิจัยจึงถูกกำหนดเพื่อให้มีความยืดหยุ่นในการลงพื้นที่ภาคสนามด้วยเช่นกัน

ดังนั้น ขอบเขตของระยะเวลาในการวิจัยจึงต้องถูกแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงเวลาในการวิจัยเอกสารและการเตรียมตัวเพื่อลงสู่พื้นที่ศึกษาตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2546 - เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2547 ช่วงเวลาในการลงพื้นที่ศึกษาภาคสนามทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2547 - เดือนกันยายน พ.ศ. 2548 และช่วงเวลาในการเรียบเรียง วิเคราะห์ แก้ไข และจัดพิมพ์วิทยานิพนธ์ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2548 - เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2549 รวมเวลาทั้งสิ้น 2 ปี 11 เดือน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) มีชื่อเรียกหลายประการ ได้แก่ การท่องเที่ยวมวลชน การท่องเที่ยวมหาชน หรือการท่องเที่ยวแบบเป็นกลุ่มใหญ่ หมายถึง การท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับการบริการนักท่องเที่ยวจำนวนมาก และมีกระบวนการผลิตสินค้าเพื่อการท่องเที่ยวในรูปแบบธุรกิจเอกชนซึ่งมองแบบสั่งการจากบนลงล่างโดยเน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและเม็ดเงินจากรายได้เป็นสำคัญ อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อทางลบต่อความเป็นท้องถิ่น ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอันนับเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resources) ที่สำคัญ

2. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) แนวคิดนี้แต่เดิมเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดการท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism) ที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน ส่งผลให้การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนหมายถึง การท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับการก่อให้เกิดการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพและการตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อม การก่อให้เกิดการตระหนักถึงความหลากหลายของวัฒนธรรมและการตระหนักถึงผลกระทบต่อคนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของ (Host) สถานที่ท่องเที่ยว การเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนและการจัดการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของคน และการเป็นการท่องเที่ยวที่สามารถแบ่งสรรผลประโยชน์แก่รัฐ เอกชน นักท่องเที่ยว และคนในท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม ทั้งนี้การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนประกอบด้วย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ (Ethnic Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism)

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่ใช้ธรรมชาติหรือระบบนิเวศเพื่อตอบสนองความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว อีกทั้งต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวตระหนักถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับการรองรับของธรรมชาติ การใช้ผลิตภัณฑ์และการบริการในท้องถิ่น การอนุรักษ์พันธุ์พืชพื้นบ้าน และการจัดสรรรายได้เพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ เป็นต้น

4. การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ (Ethnic Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่ใช้ความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อตอบสนองความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว อีกทั้งต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กับนักท่องเที่ยว ได้แก่ การให้ความสำคัญกับการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ และการสร้างพลังอำนาจของกลุ่มชาติพันธุ์ในการกำหนดคุณภาพและการห้ามปรามนักท่องเที่ยว เป็นต้น

5. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่ใช้วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์เพื่อตอบสนองความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว อีกทั้งต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวตระหนักถึงการอนุรักษ์ความหลากหลายทางวัฒนธรรมโดยไม่กระทบกับวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นรวมถึงการถูกรอบงำทางวัฒนธรรมจากภายนอก เป็นต้น

6. กระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism Paradigm) หมายถึง วิธีคิด วิธีปฏิบัติ และวิธีให้คุณค่าเกี่ยวกับการท่องเที่ยวซึ่งตั้งอยู่บนฐานการมองโลกความเป็นจริงของแต่ละประเทศที่ส่งผลให้เกิดการนิยามและวิธีการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความยั่งยืนทางการท่องเที่ยวแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็น การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน การกระจายรายรับจากการท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียมให้กับคนในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน การรักษาสภาพสังคมและวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศอย่างยั่งยืน เป็นต้น อันนำไปสู่การกำหนดแนวคิดและนโยบายการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรม

การท่องเที่ยว การให้คุณค่าต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของกลุ่มคนต่างๆ ในสังคม รวมถึงการจัดความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมการท่องเที่ยวกับการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนในสังคมและการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งระบบในสังคม

7. กระบวนทัศน์ใหม่ของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (New Paradigm for Sustainable Tourism) หมายถึง วิธีคิด วิธีปฏิบัติ และวิธีให้คุณค่าเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบใหม่ซึ่งปรับปรุงจากกระบวนทัศน์เดิมทั้งในระดับอุดมการณ์ได้แก่ การให้ความสำคัญกับความพอเพียง และรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาทางวัตถุและจิตใจเพื่อการท่องเที่ยว ระดับทฤษฎี ได้แก่ การประนีประนอมระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม กับการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว ระดับนโยบาย ได้แก่ การปรับนโยบายของรัฐและสิทธิชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน และการปรับนโยบายการพัฒนาของรัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการดำรงอยู่ของชุมชนอย่างยั่งยืน รวมถึงระดับการบริหารจัดการ ได้แก่ การสร้างสิทธิชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของรัฐ และการสร้างความร่วมมือของแต่ละประเทศในภูมิภาคอย่างเท่าเทียมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และนับเป็นส่วนหนึ่งของการกระบวนทัศน์การพัฒนาอย่างยั่งยืนแบบใหม่

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “กระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม” มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอ้างอิงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก เนื่องจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องก่อให้เกิดความเข้าใจพื้นฐานของหัวข้อที่ผู้วิจัยจักดำเนินการวิจัยให้มากที่สุด อีกทั้งยังเป็นเครื่องยืนยันถึงการที่งานวิจัยนี้เป็นองค์ความรู้ใหม่อีกด้วย

อย่างไรก็ดี นับตั้งแต่ในช่วงทศวรรษที่ 1980 จนถึงปัจจุบัน เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทั้งในต่างประเทศ และในประเทศไทยมีจำนวนมาก โดยนับตั้งแต่ตลอดสามทศวรรษที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยจึงเลือกเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งกับแนวคิดและทฤษฎีซึ่งใช้ในการศึกษากับเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาซึ่งอาจจัดเป็นกลุ่มได้ดังนี้

1. กลุ่มเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงประเภทของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

กลุ่มเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงประเภทของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีคำอธิบายที่หลากหลายอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นเอกสารและงานวิจัยที่อธิบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในฐานะการเป็นการท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

(Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) และการท่องเที่ยวชุมชน (Community-Based Tourism) ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1.1 เอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism)

เอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางเลือก ส่วนใหญ่เป็นเอกสารและงานวิจัยที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1990 ภายหลังจากเกิดขึ้นของแนวคิดการท่องเที่ยวทางเลือกในช่วงทศวรรษที่ 1980

เอกสารและงานวิจัยส่วนใหญ่ชี้ให้เห็นถึงการส่งเสริมให้จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวทางเลือกและผลกระทบที่เกิดขึ้น เห็นได้จากงานวิจัยเรื่องการเดินป่าบริเวณเขาทางภาคเหนือของไทย : การวิเคราะห์ผ่านการท่องเที่ยวทางเลือก (Trekking Among The Hill Tribes of Northern Thailand: Analyzing an Alternative Tourism Segment) ซึ่งเป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทของฮาร์รอน (Harron. 1991 : Abstract) แห่งมหาวิทยาลัยวิกตอเรีย (Victoria University) และวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวทางเลือก : ตามทัศนะของการเคลื่อนไหวทางสังคม (Impacts of Alternative Tourism: A Social Movement Perspective) ของแม็กกีซี (McGehee. 1999 : Abstract) เสนอต่อมหาวิทยาลัยรัฐและสถาบันโพลีเทคนิคเวอร์จิเนีย (Virginia Polytechnic Institute and State University) ที่ล้วนชี้ให้เห็นว่ารูปแบบการท่องเที่ยวแบบมวลชนที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมสัมผัสธรรมชาติล้วนไม่ก่อให้เกิดสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติ และวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น เนื่องจากการท่องเที่ยวที่ฉาบฉวย อย่างไม่รู้ดีสิ่งที่ควรตระหนักมากขึ้นก็คือกิจกรรมการท่องเที่ยวทางเลือกซึ่งต้องให้ความสำคัญการแสวงหาแนวทางเพื่อกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกต่อผลกระทบทางการท่องเที่ยวที่จะมีต่อธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นอันจะนำไปสู่การเป็นรูปแบบ “ทางเลือก” ของการท่องเที่ยว

ขณะเดียวกันงานวิจัยของแม็กกีซี ยังได้ชี้ให้เห็นว่า กิจกรรมที่เกิดจากรูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวแบบทางเลือกยังนำไปสู่การเกิดผลดีในด้านต่าง ๆ ทั้งผลดีในทางรูปธรรม ได้แก่ การได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในรูปแบบตัวเงิน ทั้งรายรับจากนักท่องเที่ยว และการระดมเงินบริจาค ตลอดจนการเกิดการณรงค์เพื่อการอนุรักษ์ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน รวมถึงผลดีในทางนามธรรม ได้แก่การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวการยกระดับจิตใจของนักท่องเที่ยว และการสร้างสำนึกร่วมผ่านความมทรจร่วมกันของคนในท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยวผ่านประวัติศาสตร์บอกอันจะนำไปสู่การสร้างการตระหนักถึงตนเองในฐานะสมาชิกของทางสังคม และก่อให้เกิดผลทางบวกในการสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ในอนาคต

อย่างไรก็ดี เอกสารและงานวิจัยในกลุ่มนี้มีใช้จะเป็นเพียงการกล่าวถึง “แง่ดี” ของการท่องเที่ยวทางเลือกเท่านั้น บทความเรื่องแรงระเบิดของ “ลัทธิแบกเป้” ในอุทยานแห่งชาติ โดย อัมพร จิรัฐติกร (2545 : 145-157) ยังให้ภาพของการเกิดขึ้นของลัทธิแบกเป้ (Back Packer) อันเป็นรูปแบบกิจกรรมหนึ่งของการท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism) หรือการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ที่ความนิยมส่วนหนึ่งมาจากนักท่องเที่ยวไม่ต้องมีหัวหน้าคฤหบดีเข้ามาจัดการและมีราคาถูกลง หากปราศจากการบริหารจัดการที่ดีเพียงพอลงเป็นการก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคม รูปแบบการดำเนินชีวิต และวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นที่กลุ่มนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเยือนเป็นจำนวนมากเช่นกัน

กล่าวได้ว่าเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางเลือก ส่วนใหญ่เป็นการกล่าวถึงในประเด็นของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่ “ทางเลือกใหม่” จากรูปแบบการท่องเที่ยวแบบมวลชนเดิมเท่านั้น ความเชื่อมโยงระหว่างการท่องเที่ยวทางเลือกกับกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนในประเด็นต่าง ๆ อาทิ การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น หรือการแบ่งสรรผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันอันเป็นส่วนสำคัญของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางเลือก เอกสารและงานวิจัยที่กล่าวมาข้างนี้ได้มีการกล่าวถึงแต่อย่างใด โดยนัยนี้เอกสารและงานวิจัยของกลุ่มนี้จึงเป็นเพียงภาพความรู้คร่าวๆของกิจกรรมการท่องเที่ยวเท่านั้น

1.2 เอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism)

เนื่องจากเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทยมีเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้ใช้เอกสารภาษาไทยเพื่อจำแนกประเด็นที่เอกสารและงานวิจัยกล่าวถึงเพื่อให้เกิดความเข้าใจง่ายมากขึ้น ได้แก่

1.2.1 ประเด็นการเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวหนึ่งของการท่องเที่ยวทางเลือกหรือการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

กลุ่มเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในประเด็นนี้ส่วนใหญ่เป็นเอกสารและงานวิจัยของรัฐ ซึ่งเป็นเพียงการอธิบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในฐานะรูปแบบหรือปรากฏการณ์หนึ่งของการท่องเที่ยว เห็นได้จากงานวิจัยเรื่องบทวิเคราะห์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บนพื้นที่สูง ของปรีดา กุณามา (2540 : บทคัดย่อ) งานวิจัยของศตวรรษ สกิดิษฐ์เพียรศิริ และคณะ (2543 : บทคัดย่อ) เรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการจัดการของชาวเขา ซึ่งเป็นงานวิจัยของสถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม และงานวิจัยของชูสิทธิ์ ชูชาติ และคณะ (2544 : บทคัดย่อ) เรื่องรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำวาง ที่ลุ่มน้ำเสนอภาพการ

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ภาคเหนือพร้อมกับตั้งคำถามถึงแนวทางที่จะก่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ การดำรงชีวิตประจำวันของคนในท้องถิ่น ตลอดจนการสร้างรายรับ จำนวนมหาศาลมาสู่ประเทศ ซึ่งคาบเกี่ยวกันระหว่างการเป็นการท่องเที่ยวแบบมวลชนกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

อย่างไรก็ดี เอกสารและงานวิจัยทั้งหมดให้ข้อสรุปตรงกันว่า การให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยว เป็นเพียงหนทางเดียวที่จะก่อให้เกิดการดำรงอยู่ ชุมชนและสภาพแวดล้อมธรรมชาติ

1.2.2 ประเด็นการศึกษาการบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

ในประเด็นนี้ เป็นการขยายคำอธิบายการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น ผ่านการศึกษาวិธีการบริหารจัดการท่องเที่ยวของคนในท้องถิ่นเอง วิชานิพนธ์ของรัชชนัญ จารุวัฒนพงษ์ (2544 : บทคัดย่อ) เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้ำตกพรหมโลก คำบลดพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเสนอต่อมหาวิทยาลัยมหิดล นับเป็น ตัวอย่างอันดีที่นำเสนอการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นเพื่อจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้วยการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มชาวบ้านเพื่อจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง อย่างไรก็ตามคนในท้องถิ่นไม่สามารถจัดการท่องเที่ยวโดยลำพัง หากแต่ยังต้องการให้ภาครัฐเข้ามาสนับสนุนด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านงบประมาณ และการประชาสัมพันธ์

อาจกล่าวได้ว่า กลุ่มเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เอง ส่วนใหญ่ยังให้คำอธิบายถึงการท่องเที่ยวในฐานะกิจกรรมหนึ่งของการท่องเที่ยวทางเลือก หรือการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แม้ว่าจะมีการขยายเพิ่มเติมในส่วนของรายละเอียด ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว หากแต่ประเด็นการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นนับเป็นประเด็นเดียว ที่ได้รับความสนใจในฐานะเงื่อนไขสู่ความยั่งยืน โดยนัยนี้ความเชื่อมโยงของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือเชิงอนุรักษ์ที่ปรากฏในเอกสารและงานวิจัยส่วนใหญ่จึงถูกอธิบายว่าการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นเป็นเครื่องมือสำคัญสู่การรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความยั่งยืนนั่นเอง

1.3 เอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism)

กลุ่มเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ทั้งเอกสารภาษาไทยและภาษาต่างประเทศส่วนใหญ่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ล้วนแล้วแต่เป็นการวิพากษ์ผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยวแบบมวลชนที่มีต่อวัฒนธรรมทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นบทความการขายศิลปะกับประวัติศาสตร์ : มรดกทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว (Selling Art and History : Cultural Heritage and Tourism) ของเซปเฟิล และฮอล (Zeppel and Hall. 1991) และงานวิจัยภาษาไทยได้แก่ ท่องเที่ยวบุญบังไฟอีสาน : บุญบังไฟต้องรับใช้ชาวยโสธร ไม่ใช่

ชาวโศทรรับใช้บุญบังไฟ ของนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536 : บทคัดย่อ) ประเพณีเพื่อการท่องเที่ยว : จุดเปลี่ยน ของระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ของสุริย์ บุญญานุกงศ์ และสุรศักดิ์ ป้อมทองคำ (ม.ป.ป. : บทคัดย่อ) และ รัฐบาลการลงทุนทางวัฒนธรรม : ศึกษากรณีงานแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี ของบุญศฤงฆ์ อเนกสุข (2544 : บทคัดย่อ) ล้วนแสดงทัศนะเกี่ยวกับผลกระทบทางวัฒนธรรม จากการเป็นการท่องเที่ยวแบบมวลชน ในลักษณะของการสร้างวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาวะการคลาดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่กลับกลายเป็นการลดทอนคุณค่า จุดมุ่งหมาย ตลอดจนความเชื่อและพิธีกรรม รวมถึงมีการเกิดหรือปรับเปลี่ยนระบบความสัมพันธ์ของโครงสร้างทางสังคมแบบใหม่ที่ห่างเหิน และพึงพิงอำนาจรัฐมากกว่า อันแสดงให้เห็นว่าในที่สุดการจัดการท่องเที่ยวแบบมวลชน โดยใช้วัฒนธรรมเป็นสินค้านั้น คนในท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมแต่อย่างใด

กล่าวโดยสรุป กลุ่มเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มุ่งวิพากษ์กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ใช้วัฒนธรรมเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว ขณะเดียวกันไม่มีการนำเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เกิดความยั่งยืนแต่อย่างใด ทั้งนี้สามารถอนุมานได้ว่า ผลกระทบทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นดังกล่าวอาจเป็นไปเพื่อการแสวงหาแนวทางการยั่งยืนทางวัฒนธรรมผ่านการท่องเที่ยวก็เป็นได้ เช่น แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น ซึ่งสามารถขยายสู่ความเข้าใจ โครงสร้างทางสังคมและคุณค่าของวัฒนธรรมรูปแบบใหม่มากขึ้น

1.4 เอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวชุมชน (Community-Based Tourism)

การท่องเที่ยวชุมชน (Community-Based Tourism) แม้จะเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งซึ่งมีความคล้ายคลึงและคาบเกี่ยวกับกลุ่มเอกสารและงานวิจัยเชิงนิเวศหรืออนุรักษ์กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หากแต่กลุ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบนี้มุ่งให้ความสำคัญต่อการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนเป็นหลัก ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเอง

อย่างไรก็ดี กลุ่มเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวชุมชน (Community-Based Tourism) ส่วนหนึ่งที่เป็นภาษาไทย ยังคงเป็นเพียงการอธิบายการบริหารจัดการท่องเที่ยวในกิจกรรมดังกล่าวเท่านั้น เห็นได้จากเอกสารเรื่องการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา เขียนโดยชลดา สิริธรรม (2546 : บทคัดย่อ) และเอกสารเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน : แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ โดยสินธุ์ สโรบล (2546 : บทคัดย่อ) ล้วนชี้ให้เห็นว่าการบริหารจัดการท่องเที่ยวซึ่งส่งเสริมให้ชุมชนมีกระบวนการสร้างความรับผิดชอบต่อการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยว การสร้างความรู้สึกร่วมกันและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในชุมชน การสร้างรายได้เสริมและผลประโยชน์ในชุมชน การทำให้สินค้าทางการท่องเที่ยวมีคุณภาพ การมีส่วนร่วมในอรรถวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน และการมีส่วนร่วมในการจัดสินใจและ

การจัดการ นับเป็นเครื่องมือสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งแก่คนในท้องถิ่น และการสร้างจิตสำนึก แก่นักท่องเที่ยวให้เห็นความสำคัญต่อคนในท้องถิ่น อันจะนำไปสู่สำนึกในการร่วมกันอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

กล่าวได้ว่า กลุ่มเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวชุมชนยังคงเช่นเดียวกับเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงประเภทของกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่น ๆ ในลักษณะภาพรวมของกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนผ่านปรากฏการณ์ในพื้นที่ต่าง ๆ เท่านั้น

อย่างไรก็ดี เห็น ได้อย่างชัดเจนว่ากลุ่มเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงประเภทของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทั้งหมดเป็นการกล่าวถึงประเภทการท่องเที่ยวในฐานะ “รูปแบบกิจกรรม” การท่องเที่ยวหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยการนิยามความหมายความยั่งยืนในฐานะการดำรงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมได้อย่างยาวนานเท่านั้น โดยมีได้มีการอภิปรายล่อถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมอย่างยาวนานดังกล่าวเป็นไปเพื่อตอบสนองผู้ใด ระหว่างการพัฒนากระแสหลัก กับคนในท้องถิ่น

ขณะเดียวกันการวิพากษ์ผลกระทบของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น ก็ยังนับเป็นการวิพากษ์ผลกระทบที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมเป็นสินค้าการท่องเที่ยวแบบมวลชนโดยปราศจากเอกสารและงานวิจัยที่วิพากษ์กิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยนัยนี้งานวิจัยนี้จึงให้ความสำคัญกับการวิพากษ์คามหมายของความยั่งยืนจากการท่องเที่ยว ตลอดจนกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของแต่ละประเทศเพื่อเติมเต็มประเด็นดังกล่าว

นอกจากนี้ เอกสารและงานวิจัยในกลุ่มนี้ แม้จะมีการกล่าวถึงแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น หากแต่ยังไม่มีการเอกสารและงานวิจัยใดวิพากษ์สาระสำคัญของการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยว ระหว่างการมีส่วนร่วมแบบการจัดตั้ง และการมีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจ ซึ่งงานวิจัยนี้ต้องมีการวิพากษ์ในประเด็นดังกล่าวด้วยเช่นกัน

2. กลุ่มเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวในภูมิภาค

เพื่อให้ทราบองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในภูมิภาคอย่างชัดเจนมากขึ้น อันจะนำไปสู่การตอบคำถามของงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ค้นหาเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวในภูมิภาคทั้งภาษาต่างประเทศและภาษาไทย ทั้งนี้ประกอบไปด้วยเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในภูมิภาคอินโดจีนและลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งสามารถพิจารณาได้ดังนี้

2.1 เอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

เอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ส่วนใหญ่เป็นเอกสารที่วิเคราะห์ภาพรวมของแนวโน้มการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในภูมิภาค ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้เอกสารใหม่ที่สุด ซึ่งกล่าวถึงการท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงทศวรรษที่ 1990 อาทิ หนังสือการท่องเที่ยวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : ทิศทางใหม่ (Tourism in Southeast Asia : A New Direction) ซึ่งมีเต เอส (เคย์) เฉิน (Chon. 2000) เป็นบรรณาธิการ และเอกสารชื่อ การท่องเที่ยวในเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : ประเด็นและกรณีศึกษา (Tourism in South and Southeast Asia: Issues and Cases) โดย โคลิน ไมเคิล ฮอลล์ และเพจ (Hall and Page. 2000) ที่กล่าวถึงบริบทการท่องเที่ยวของภูมิภาคในมิติต่าง ๆ เช่น ประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม การคมนาคมขนส่ง สภาพและนโยบายทางการเมือง สิ่งแวดล้อม และการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของภูมิภาค ตลอดจนความร่วมมือทางการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้านต่าง ๆ เช่น ความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนและการสร้างความร่วมมือทางการท่องเที่ยวระหว่างอินโดนีเซีย มาเลเซีย และสิงคโปร์ นอกจากนี้เอกสารทั้งสองเล่มยังได้มีการวิเคราะห์สถานภาพอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและปัญหาที่เกิดขึ้นในภูมิภาค ผลกระทบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นในภูมิภาค ความสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยวระหว่างกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนกับประเทศนอกภูมิภาค นโยบายการตลาดการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ของภูมิภาค

สำหรับพื้นที่วิจัยแล้ว เอกสารดังกล่าวได้นำเสนอภาพของการท่องเที่ยวในประเทศไทยที่กำลังเป็นผู้นำในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ขณะที่การท่องเที่ยวในลาวยังคงประสบปัญหาการก่อการร้ายอยู่ และการท่องเที่ยวของเวียดนามเพิ่งเริ่มต้นขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1990 ภายหลังจากนโยบาย Doi Moi

ขณะเดียวกัน ไม่เพียงแต่เอกสารที่เกี่ยวข้องได้นำเสนอภาพรวมของการท่องเที่ยวในภูมิภาคเท่านั้น หากแต่เอกสารบางส่วนยังได้วิพากษ์ “สินค้าทางการท่องเที่ยว” ที่เกิดขึ้นในภูมิภาคอีกด้วย เอกสารซึ่งนำเสนอโดยเชลลี เอ กับกาเบรียล ที โนเวก และสมปนเซอร์ เอส เอ็มแพคคิง (Yea, Noweg and Empading. 2002 : 173-194) ที่ชื่อ เปิดและปิดแผนที่การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : กรณีการท่องเที่ยวลงเขาส้อบัน ซาราวัก ประเทศมาเลเซีย (On and off the Ethnic Tourism Map in Southeast Asia : The Case of Iban Longhouse Tourism, Sarawak, Malaysia) นับเป็นตัวอย่างอันดี ต่อการวิพากษ์การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไว้ว่า ยังคงเป็นการสร้างภาพลักษณ์แก่นักท่องเที่ยวในฐานะ “นายหน้าทางวัฒนธรรม (Tourism Brokers)” ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างภาพลักษณ์ผ่านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยว บริษัทนำเที่ยวและรัฐ ด้วยการใช้นโยบายวัฒนธรรมประเพณีให้มีความ

เพื่อการท่องเที่ยวของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่งผลให้ความเป็นชุมชนมีความหมายน้อยกว่ารายรับ และความต้องการของนักท่องเที่ยวซึ่งกลายเป็นผู้กำหนดการบริโภคสถานที่ท่องเที่ยวของผู้ดี

กล่าวได้ว่า เอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อยู่ใน 2 ประเด็นใหญ่ ได้แก่ ประเด็นสภาพการท่องเที่ยวโดยทั่วไปของภูมิภาค และประเด็นการวิพากษ์ปรากฏการณ์การท่องเที่ยวในสถานที่ต่าง ๆ ของภูมิภาค อย่างไรก็ตาม เอกสารและงานวิจัยทั้งหมดมิได้อธิบายหรือเสนอทางออกระหว่างการท่องเที่ยวกับความยั่งยืนในภูมิภาคแต่อย่างใด

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวในภูมิภาคอินโดจีนและ ลุ่มแม่น้ำโขง

ขณะเดียวกัน เอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวในภูมิภาคอินโดจีนและลุ่มแม่น้ำโขง แม้ว่าจะมีการกล่าวถึงการท่องเที่ยวแบบมวลชนและการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หากแต่ยังเป็นการกล่าวถึงภาพรวมของการท่องเที่ยวในภูมิภาค แม้ว่าจะมีการกล่าวถึงการท่องเที่ยวแต่ละประเทศก็ตาม ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ดังนี้

2.2.1 ประเด็นการท่องเที่ยวแบบมวลชนในภูมิภาค

เอกสารและงานวิจัยที่ให้ความสำคัญกับประเด็นการท่องเที่ยวแบบมวลชนในภูมิภาคเป็นการนำเสนอภาพความร่วมมือทางการท่องเที่ยวของกลุ่มประเทศในภูมิภาคตลอดจนนำเสนอข้อมูลศักยภาพการท่องเที่ยวของแต่ละประเทศในภูมิภาค เห็นได้จากงานวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างไทยและอินโดจีน ของคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2536 : บทคัดย่อ) และเอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการชื่อว่า อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงกับการท่องเที่ยว ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) ที่กล่าวถึงสภาพการขยายตัวและการเป็นแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวของประเทศลาว กัมพูชา เวียดนาม จีน และพม่า เพื่อนำไปสู่การผลักดันให้เกิดความเชื่อมโยงทางการท่องเที่ยวกับประเทศไทย ที่ประกอบไปด้วยโครงการต่าง ๆ อาทิ โครงการส่งเสริมอนุภูมิภาคในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ โครงการจัดตั้งองค์การประชุมด้านการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาค โครงการ อบรมความรู้พื้นฐานด้านการท่องเที่ยวให้กับผู้สอนวิชาการท่องเที่ยว โครงการฝึกอบรมความรู้พื้นฐานด้านการท่องเที่ยว โครงการฝึกอบรมผู้จัดการทรัพยากรด้านการอนุรักษ์และการท่องเที่ยว และการศึกษาเพื่อวางแผนการท่องเที่ยวในลุ่มแม่น้ำโขง/ล้านช้าง และ โครงการศึกษาการอำนวยความสะดวกในการเดินทางไปและภายในอนุภูมิภาค เป็นต้น

2.2.2 ประเด็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในภูมิภาค

เอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงประเด็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ในภูมิภาค ส่วนใหญ่เป็นการนำเสนอและวิพากษ์แนวโน้มนโยบายของรัฐต่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ในภูมิภาค โดยปราศจากการกล่าวถึงสภาพความเป็นจริงในท้องถิ่น และรายละเอียดในการจัดการท่องเที่ยวที่แท้จริง ทั้งนี้อาจพิจารณาได้จากบทความเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนในลุ่มน้ำโขง (Ecotourism and Community-Based Ecotourism in the Mekong Region) โดย อนุชา เล็กสกุลคิลก (Leksakundilok, 2004 B : บทคัดย่อ) ซึ่งกล่าวถึงพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศในลุ่มน้ำโขงว่า รัฐบาลของแต่ละประเทศในภูมิภาคส่วนใหญ่ใช้การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมวลชนเพื่อสร้างรายได้โดยใช้คำกล่าวอ้างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานชุมชน ฉาบหน้า นอกจากนี้ยังได้นำเสนอภาพการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศลาวและเวียดนาม ที่รัฐบาลลาวให้ความสำคัญกับการรักษาวัฒนธรรม สถานที่ทางประวัติศาสตร์ และมรดกทางธรรมชาติ โดยไม่ให้การท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อโบราณสถาน ธรรมชาติ รวมถึงมีการคุ้มครองวัฒนธรรมประเพณีลาวด้วยการป้องกันผลกระทบทางลบจากวัฒนธรรมต่างชาติ ขณะที่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของเวียดนามกลับมีทัศนคติสวนทางกับลาว ได้แก่ การสร้างความผ่อนคลายให้กับนักท่องเที่ยวจำนวนมากและสามารถดำรงวัฒนธรรมพื้นถิ่นรวมถึงการลดความเสี่ยงจากประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ดี เอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวในภูมิภาคอินโดจีนและลุ่มแม่น้ำโขง นำเสนอโดยข้อมูลการศึกษาของไทยเป็นหลัก ซึ่งชี้ให้เห็นว่าเป็นการนำเสนอข้อมูลเพียงด้านเดียวที่ขาดข้อเท็จจริงเชิงลึกของแต่ละประเทศ ขณะเดียวกันภายใต้การนำเสนอดังกล่าวยังมีวัตถุประสงค์อื่นแอบแฝง ได้แก่ การเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวกับประเทศไทย ดังนั้นการกล่าวถึงภาพการท่องเที่ยวในภูมิภาคจึงเป็นการศึกษาเพื่อการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวแบบมวลชนเพื่อหวังผลทางเศรษฐกิจมหภาคมากกว่าแบบยั่งยืน ขณะที่เอกสารและการวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนก็เป็นการศึกษาตามแนวนโยบายของรัฐเพียงอย่างเดียว โดยขาดการศึกษาสภาพความเป็นจริงในท้องถิ่น และรายละเอียดในการจัดการท่องเที่ยว

กล่าวได้ว่า กลุ่มเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในภูมิภาคเป็นการนำเสนอภาพรวมของปรากฏการณ์การท่องเที่ยว โดยเฉพาะปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการกำหนดของรัฐบาลแต่ละประเทศเพื่อวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจมหภาคเป็นหลัก ดังนั้นภาพที่นำเสนอส่วนใหญ่จึงสอดคล้องไปกับการเป็นการท่องเที่ยวแบบมวลชนของภูมิภาคมากกว่า โดยปราศจากการนำเสนอภาพสะท้อนจากคนในท้องถิ่นและกระบวนการบริหารจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แม้ว่าเอกสารบางชิ้นจะกล่าวถึงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในภูมิภาคก็ตาม

3. กลุ่มเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัย

งานวิจัยนี้ มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาข้อมูลเพื่อเป็นพื้นฐานความเข้าใจในพื้นที่วิจัย ดังนั้นกลุ่มเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อเติมเต็มและพื้นฐานให้ผู้วิจัยเกิดความเข้าใจเบื้องต้น ทั้งนี้เอกสารและงานวิจัยในกลุ่มนี้ประกอบด้วยเอกสาร

ภาษาด่างประเทศและภาษาไทย ซึ่งกล่าวถึงกลุ่มกินข้าวเสาเขื่อน บ้านชะชอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี และชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช โครงการท่องเที่ยวแบบอะนุลักษณ์น้ำสา แขวงหลวงน้ำทา (The Nam Ha Ecotourism Project) ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และจังหวัดเถื่อเทียนเว้ (Thua Thien Hue) กับอำเภอฮาลองและพิพิชภัณฑ์เชิงนิเวศฮาลอง จังหวัดกวางบิ่งห์ (Quang Ninh) และประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ซึ่งสามารถพิจารณาได้ดังนี้

3.1 เอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงพื้นที่วิจัยในประเทศไทย

เอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงพื้นที่วิจัยในประเทศไทยสารแบ่งได้ 2 แห่งกล่าวคือ

3.1.1 เอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงพื้นที่หมู่บ้านชะชอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

เอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงพื้นที่บ้านชะชอม ให้ความสำคัญกับการอธิบายกระบวนการจัดการท่องเที่ยวของคนในท้องถิ่นเป็นหลัก เห็นได้จากวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก (Doctor of Philosophy (Science) ของอนุชา เล็กสกุลคิลก (Leksakundilok, 2004 A : บทคัดย่อ) เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย (Community Participation in Ecotourism Development in Thailand) เสนอต่อมหาวิทยาลัยซิดนีย์ (University of Sydney) และงานวิจัยโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อหารูปแบบและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน : กรณีป่าดงนาทาม จังหวัดอุบลราชธานี โดยสศโต สร้าง ไสรก และคณะ (2543 : บทคัดย่อ) ที่นำเสนอการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านชะชอมในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านที่พัก มัคคุเทศก์นำเที่ยว การแสดงและผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม การกระจายรายได้ ทั้งจากการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การขายสินค้าพื้นเมือง การจัดบ้านพัก ค่าอาหาร ค่าการแสดง ร้านค้าในชุมชน และกองทุนหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังนำเสนอกระบวนการเรียนรู้ที่ชาวบ้านสามารถทบทวนปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ความสามารถของคนในท้องถิ่นในการค้นหาแนวทางการแก้ปัญหาและคิดค้นรูปแบบการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ตลอดจนประเด็นการพัฒนาศักยภาพของชุมชน

3.1.2 เอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงพื้นที่ชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

สำหรับพื้นที่วิจัยชุมชนคีรีวง เช่นเดียวกับพื้นที่วิจัยบ้านชะชอมที่เอกสารและการวิจัยให้ความสำคัญกับกระบวนการจัดการท่องเที่ยวของคนในท้องถิ่นเป็นหลัก เห็นได้จากวิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงเรื่องการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเอง: กรณีศึกษาชุมชนคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเสาวภา เดชากิมณต์ (2544 : บทคัดย่อ) วิทยานิพนธ์พัฒนารัฐธรรมนูญมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เรื่องการจัดการ

ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณี : ชุมชนคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ของสมา ฌ ระนอง (2545 : บทคัดย่อ) และงานวิจัย โครงการพัฒนาระบบมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ของนัยนา ทองศรีเกตุ และคณะ (2545 : บทคัดย่อ) ส่วนกล่าวถึงกระบวนการจัดการท่องเที่ยวของชาวชุมชนคีรีวงซึ่งมีองค์ประกอบจากกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มจัดหาทุน กลุ่มส่งเสริมอาชีพ และกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากร ขณะที่ประวัติศาสตร์ชุมชนเองก็เป็นส่วนสำคัญในการร้อยรัดให้ชาวชุมชนคีรีวงมีจิตสำนึกร่วมจัดการท่องเที่ยวอย่างเข้มแข็ง

กล่าวได้ว่า สำหรับพื้นที่ศึกษาในประเทศไทยแล้ว เอกสารผลงานวิจัยที่เกิดขึ้นนับเป็นเสียงสะท้อนของคนในท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามสิ่งที่เกิดขึ้นยังคงขาดความเชื่อมโยงระหว่างอิทธิพลของแนวคิดการท่องเที่ยวในระดับโลก และแนวนโยบายของรัฐ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ส่งอิทธิพลให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยนั่นเอง

3.2 เอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงพื้นที่วิจัยในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ขณะเดียวกันเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงพื้นที่วิจัยในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งได้แก่โครงการท่องเที่ยวแบบอะนุลักน้ำฮา (The Nam Ha Eeotourism Project) ส่วนใหญ่เป็นเอกสารที่เรียบเรียง โดยรัฐบาลลาว เนื่องจากข้อจำกัดด้านการเมืองการปกครองซึ่งคนในท้องถิ่นไม่สามารถกำหนดบทบาทในการท่องเที่ยวด้วยตนเองได้ ขณะที่พื้นที่วิจัยดังกล่าวเป็นพื้นที่ใหม่ซึ่งจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในปี ค.ศ. 1999 (พ.ศ. 2542) ดังนั้นจึงมีเอกสารหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องไม่มากนัก

การที่มีเอกสารและงานวิจัยในพื้นที่เป็นจำนวนน้อยและมาจากรัฐ ส่งผลให้การนำเสนอภาพการท่องเที่ยวเป็นไปในลักษณะรายงานประจำปีของหน่วยงานทางการท่องเที่ยวของรัฐเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นบทสรุป ศิลปินเกี่ยวกับ กานจัดตั้งปะติบัติ โครงการท่องเที่ยวแบบอะนุลักน้ำฮา ชูแขวงหลวงน้ำทา ในไลยะผ่านมา แต่ปี 1999-2004 (2004) เอกสาร แผนคาดคะเนกานจัดตั้งปะติบัติ พัดทะนา และ ส่งเสริมเวียกงานท่องเที่ยว ของห้องกานท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทา สกปี 2005-2010 (2004) และเอกสารกานปะเมินลายรับเข้าแต่ละหมู่บ้าน ชู-ตามเส้นทางท่องเที่ยวเดินป่า (2004) ที่รายงานความก้าวหน้าประจำปีของพื้นที่โครงการท่องเที่ยวแบบอะนุลักน้ำฮา อาทิ นโยบายของรัฐบาล ส.ป.ลาวที่ใช้โครงการท่องเที่ยวแบบอะนุลักเพื่อเครื่องมือในการเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม รวมถึงการกระจายรายได้แก่ท้องถิ่น จุดอ่อน จุดแข็ง อุปสรรคและข้อเสนอในการจัดการท่องเที่ยว ทิศทางและนโยบายการจัดการท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทา ตลอดจนบทสรุปรายรับก่อนและหลังจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน

ความเส้นทางท่องเที่ยวในโครงการท่องเที่ยวแบบอะนุลักน้ำฮา

อย่างไรก็ดี ไม่เพียงแต่เอกสารที่กล่าวถึงพื้นที่ศึกษาในโครงการท่องเที่ยวแบบ อนุรักษณ์น้ำเท่านั้น หากแต่ยังมีการวิพากษ์นโยบายการท่องเที่ยวของรัฐบาลจากชาวต่างประเทศ ซึ่งนำเสนอภาพรวมของนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐบาลมากกว่าเฉพาะพื้นที่ เห็นได้จากบทความ เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวใน ส.ป.ป. ลาว (Tourism Development in the Lao People's Democratic Republic) ของยามาอูจิ และลี (Yamauchi and Lee, 1999 : 9-19) ซึ่งชี้ให้เห็นว่านโยบาย การท่องเที่ยวของรัฐบาลลาวประกอบด้วย การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวที่รัฐบาลลาวใช้วัฒนธรรม ชนเผ่า สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติทัศนียภาพสวยงาม ความหลากหลายทางชีวภาพ ประวัติศาสตร์และ โบราณคดี เป็นจุดขาย การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยการจัดทำยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน การเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมและธรรมชาติและ การให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ โดยมีโครงการท่องเที่ยวแบบอนุรักษณ์น้ำ เป็นโครงการหลัก และการให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนและให้คำแนะนำ โครงการ การท่องเที่ยวต่าง ๆ

กล่าวได้ว่า เอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงพื้นที่วิจัยในประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเด็นหลัก กล่าวคือประเด็นการนำเสนอข้อมูล การท่องเที่ยวของรัฐบาล กับประเด็นการวิพากษ์แนวทางการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของรัฐบาล อย่างไรก็ดี ไม่สามารถอธิบายได้ถึงข้อมูลในมิติอื่น ๆ เช่น กระบวนการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และภาพสะท้อนคนในท้องถิ่นต่อการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งช่วยเติมเต็มให้เห็นกระบวนการ การท่องเที่ยวของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเพิ่มขึ้น

3.3 เอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงพื้นที่วิจัยในประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

ไม่เพียงแต่เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่วิจัยในประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาวเท่านั้นที่ด้วยความจำกัดด้านการปกครองและการเป็นแหล่งท่องเที่ยว แบบยั่งยืนแห่งใหม่ ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดด้านเอกสารและงานวิจัยในพื้นที่ศึกษา อย่างไรก็ดี จากเอกสารที่มีอยู่สามารถจำแนกเป็นประเด็นได้ดังนี้

3.3.1 ประเด็นการวิพากษ์นโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

เอกสารและงานวิจัยในประเด็นนี้ แสดงถึงการวิพากษ์นโยบายการท่องเที่ยว แบบยั่งยืนที่ปรากฏในประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามในภาพรวม เห็นได้จากบทความเรื่อง การวางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติเวียดนาม (Planning for a National Ecotourism Strategy in Vietnam) โดยเบิร์กเลย์ (Buckley, 1999) ซึ่งนำเสนอในการประชุมเชิงปฏิบัติการ ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติเวียดนาม (National Workshop on a National Ecotourism Strategy for Vietnam) บทความเรื่องการวางแผนยุทธศาสตร์และมาตรฐานการพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงนิเวศของเวียดนาม (Strategic Planning and Standards for Ecotourism Development in Vietnam)

โดยเงิน ดิงห์ ลาม (Tran. 2003) ตลอดจนวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทเรื่อง การอนุรักษ์มรดกโลกไว้ : ประเด็นและโอกาส (Conservation of the World Heritage of Hue: Issues and Opportunities) โดยเหงียน เวี วาน (Nguyen. 2001 : Abstract) นำเสนอต่อมหาวิทยาลัยแคนเบอร์รา (University of Canberra) ที่ชี้ให้เห็นว่าแม้นโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามจะกำหนดให้มีการสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการการท่องเที่ยว หน่วยงานรัฐ ตลอดจนองค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อก่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมเป็นสินค้า และการนำผลกำไรที่ได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวมาส่งเสริมการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมดังกล่าว หากแต่ในทางปฏิบัติแล้วชุมชนท้องถิ่นและองค์กรเอกชนแทบจะไม่มีส่วนในกระบวนการตัดสินใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวแต่อย่างใด และกลับประสบความล้มเหลวทางเศรษฐกิจและการขาดความตระหนักถึงผลกระทบทางลบที่มีต่อธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นอีกด้วย

3.3.2 ประเด็นการนำเสนอกิจกรรมในพื้นที่ศึกษา

เอกสารและงานวิจัยในประเด็นนี้ เป็นการนำเสนอเพียงกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ซึ่งอ้างอิงถึงคำว่า “ความยั่งยืน” จากกิจกรรมดังกล่าว เห็นได้จากบทความเรื่องบ้านสวนของเวี (Hue Garden-Houses) ของ กี (Ky. 2005 : 66-67) ที่ปรากฏในนิตยสารการท่องเที่ยวเวียดนาม (Du Lich Vietnam) เพื่อเสนอกิจกรรมการจัดสวนแบบโบราณของชาวเวียดนามตามบ้านต่าง ๆ ในเมืองเวีอันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการอนุรักษ์ในฐานะการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั่นเอง

เห็นได้อย่างชัดเจนว่า เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาในประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม แม้จะมีการวิพากษ์นโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของรัฐไว้อย่างชัดเจน หากแต่ไม่สามารถอธิบายได้ถึงข้อมูลในมิติอื่น ๆ อาทิ ข้อมูลของคนในท้องถิ่นต่อการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของรัฐ กระบวนการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ตลอดจนความเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับคนในท้องถิ่น

ท้ายที่สุด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด แม้ว่าจะมีการอธิบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่หลากหลาย ทั้งในระดับการเป็นองค์ความรู้ การเป็นแนวนโยบายในระดับภูมิภาค และประเทศ หากแต่ยังขาดประเด็นสำคัญบางประการ ซึ่งผู้วิจัยมีความประสงค์จะนำประเด็นที่ขาดไปดำเนินการวิจัย ประเด็นดังกล่าว ได้แก่

1. ประเด็นการเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับทฤษฎี ระดับสากล ระดับภูมิภาค และแต่ละประเทศ ซึ่งแม้จะมีการกล่าวถึงในเอกสารฉบับต่าง ๆ หากแต่การกล่าวในเอกสารที่ต่างกรรมต่างวาระ ยังไม่สามารถอธิบายได้กระจ่างชัดว่าองค์ความรู้เกิดขึ้นจาก

เอกสารและงานวิจัยทั้งหมดจะส่งอิทธิพลซึ่งกันและกันอย่างไร ซึ่งงานวิจัยนี้จะเป็นการนำเสนอ
ในประเด็นดังกล่าว

2. ประเด็นความเข้าใจถึง “กระบวนการทัศนคติการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของแต่ละประเทศ”
แม้เอกสารและงานวิจัยหลายฉบับจะกล่าวถึงแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่วิจัย หากแต่
ไม่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการทัศนคติ ซึ่งรวบรวมจากหลายมิติ ทั้งจากนโยบายของรัฐและ
การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของคนในท้องถิ่น โดยนัยนี้งานวิจัยนี้จึงมีความจำเป็นในการนำเสนอ
ภาพกระบวนการทัศนคติการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของแต่ละประเทศให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3. ประเด็นการเปรียบเทียบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของพื้นที่วิจัย ซึ่งมีความจำเป็น เนื่องจาก
แม้จะมีงานวิจัยที่พยายามกล่าวถึงการเปรียบเทียบศักยภาพการท่องเที่ยวแบบมวลชนของแต่ละ
ประเทศซึ่งเป็นพื้นที่วิจัย หากแต่ยังขาดการเปรียบเทียบในด้านการเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
ของแต่ละประเทศ อันจะนำไปสู่ความกระจ่างในด้านการท่องเที่ยวของแต่ละประเทศเพิ่มขึ้น

4. ประเด็นการเสนอแนะแนวทางความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในภูมิภาค
ในลักษณะที่เท่าเทียม (Win-Win Situation) ซึ่งเอกสารและงานวิจัยส่วนใหญ่มักจะกล่าวถึงความ
สัมพันธ์ในลักษณะ “ช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้าน” มากกว่า

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัย

การวิจัยเพื่อค้นหากระบวนการที่คนทำท่งเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร แนวคิด และนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของแต่ละประเทศ ตลอดจนการเก็บข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่วิจัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้แนวคิดและทฤษฎีซึ่งสามารถให้คำอธิบายความหมายของกระบวนการที่คนทำท่งเที่ยวแบบยั่งยืน อันจะนำไปสู่การอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้ ทั้งนี้แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัยประกอบด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทัศน์

คำว่ากระบวนการทัศน์ (Paradigm) ถูกบัญญัติขึ้นเป็นครั้งแรกจากการศึกษาทางภาษาศาสตร์ในสาขาภาษาศาสตร์ (Syntax) และสัญศาสตร์ (Semiotics) ของตะวันตกในช่วงทศวรรษที่ 1900 ที่เรียกว่า Paradigmatic Relationship โดยมาจากรากศัพท์ภาษากรีก 2 คำได้แก่ Para ซึ่งแปลว่า เียบเคียง (Beside) กับ Deigmo แปลว่าแบบอย่าง แบบจำลอง หรือแบบแผน (Example, Model, or Pattern) ที่หมายถึงการจัดกลุ่มคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันและใช้แทนกันได้ในประโยค (Wikipedia. 2006 B : Web Site) ซึ่งกลุ่มคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันจะสะท้อนโครงสร้างความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ที่มาจากกรอบความคิดเดียวกัน

ต่อมาโทมัส เอส คูห์น (Kuhn. 1970 : Abstract) นักประวัติศาสตร์วิทยาศาสตร์ (Historians of Science) ชาวเยอรมันได้นำคำกระบวนการทัศน์มาใช้ในเชิงปรัชญาเป็นครั้งแรกช่วงทศวรรษที่ 1960 จากหนังสือ The Structure of Scientific Revolution (Die Struktur Wissenschaftlicher Revolutionen) โดยอธิบายกระบวนการทัศน์ (Paradigm) ในเชิงวิทยาศาสตร์ว่าเป็นผลจากการปฏิรูปวิทยาศาสตร์ซึ่งให้ความสำคัญกับหลักเหตุผลนิยม (Rationalism) ที่ใช้วิธีการแสวงหาความรู้หรือความเป็นจริงจากการทดลองสมมติฐานหรือการทดลองหาคำอธิบายสิ่งต่าง ๆ ที่มีความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎีและสามารถชี้วัดได้เชิงประจักษ์ (Empirical Evidence) (นิตา ชูโต และคณะ. 2548 : 3) ที่รู้จักกันว่าเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Process) ดังนั้นคำตอบที่ได้รับจึงทำให้นักวิทยาศาสตร์เชื่อว่ามิใช่เหตุผลและถูกต้องตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ส่งผลให้เกิดความคิดว่าสิ่งที่ได้รับการศึกษาจากกระบวนการทางวิทยาศาสตร์นั้นถูกต้อง น่าเชื่อถือ และต้องยอมรับยึดถือ (Kuhn. 1970 : 10-17 : สมเกียรติ ดั่งนะ โม. 2549 : เว็บไซต์) โดยนัยนี้กระบวนการทัศน์ในเชิง

วิทยาศาสตร์จึงหมายถึงกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) หรือ โลกทัศน์ (Worldview) ในการเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ภายใต้การถูกรวบงำหรือชี้้นำจากกระบวนการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ พร้อมกับเรียกสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังการยอมรับกระบวนการทัศน์ในเชิงวิทยาศาสตร์ว่าเป็นวิทยาศาสตร์สามัญหรือวิทยาศาสตร์ธรรมดา (Normal Science)

ขณะเดียวกัน คุณยังได้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการทัศน์ทางวิทยาศาสตร์จากกระบวนการทัศน์เดิมสู่กระบวนการทัศน์ที่แตกต่างออกไป ซึ่งคุณเรียกว่าเป็น “กระบวนการทัศน์ใหม่ (New Paradigm)” หรือ “การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ (Paradigm Shift)” ทั้งนี้ในกรณีกระบวนการทัศน์ใหม่เชิงวิทยาศาสตร์นั้น คุณเสนอว่าประกอบด้วย 3 ช่วง ได้แก่

1. ช่วงก่อนการเกิดกระบวนการทัศน์ (Pre-paradigm) เป็นช่วงที่ยังไม่เกิดมีกระบวนการทัศน์อันใดอันหนึ่งเข้ามาครอบงำ ทำให้ในยุคนี้มีแนวคิดต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างหลากหลายและมีการแข่งขันศึกษาค้นคว้า เพื่อพิสูจน์ความน่าเชื่อถือของแนวคิดตนเองเห็นได้จากการเกิดขึ้นของการศึกษาทางวิทยาศาสตร์และการแพทย์สาขาต่าง ๆ จำนวนมาก
2. ช่วงการเกิดกระบวนการทัศน์ (Paradigm) เกิดขึ้นเมื่อสังคมเริ่มยอมรับแนวคิดหนึ่งว่าสามารถอธิบายความเป็นจริงได้ และขยายตัวการยอมรับแนวคิดนั้นร่วมกันมากขึ้น ดังเช่นวิทยาศาสตร์และการแพทย์ซึ่งแตกแขนงไปเป็นจำนวนมาก แต่สามารถพิสูจน์ความถูกต้องหรือความจริงได้ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์แบบเดียวกันอันเป็นการยอมรับกระบวนการทัศน์โดยปริยาย ทั้งนี้การยอมรับกระบวนการทัศน์เชิงวิทยาศาสตร์ที่เกิดขึ้นนำไปสู่การรวมตัวกันของผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ (Professional Discipline) เป็นชมรม ผลิตตำรา หรือทำการวิจัยสิ่งต่าง ๆ แยกต่างหากกัน โดยใช้กระบวนการวิจัยทางวิทยาศาสตร์แบบเดียวกัน
3. ช่วงการเกิดกระบวนการทัศน์ใหม่ (New Paradigm) เกิดขึ้นภายหลังสังคมหนึ่งยอมรับกระบวนการทัศน์เดิม แต่ถูกตั้งคำถามจากนักคิดอีกกลุ่มหนึ่งว่ากระบวนการทัศน์ที่มีไม่สามารถอธิบายความเป็นจริงในอีกแบบหนึ่งหรือเกิดข้อบกพร่องในการอธิบายความเป็นจริงนั้น ๆ การท้าทายดังกล่าวนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการทัศน์เก่า หรือสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่เพื่ออธิบายความเป็นจริงที่ครอบคลุมมากขึ้น จนในที่สุดจึงมีการละทิ้งกระบวนการทัศน์เก่าแล้วรับเอากระบวนการทัศน์ที่ปรับปรุงหรือสร้างขึ้นใหม่แทน สำหรับกระบวนการทัศน์ใหม่เชิงวิทยาศาสตร์แล้วการเกิดกระบวนการทัศน์ใหม่เห็นได้จากการแสวงหาแนวทางเพื่อพิสูจน์ว่าดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลางจักรวาลนับเป็นคำถามกระบวนการทัศน์ดาราศาสตร์แบบเก่าของตะวันตกซึ่งถือว่าโลกเป็นศูนย์กลางจักรวาลกระทั่งได้รับการยอมรับเป็นกระบวนการทัศน์ใหม่จนถึงปัจจุบัน (Kuhn, 1970 : 47-51 ; สมจิต พฤกษ์รัตนนท์. 2549 : เว็บไซต์)

เห็นได้ว่า กระบวนทัศน์ในความหมายทางวิทยาศาสตร์ยังคงมีวัฏจักรของตนเองที่ย่อมเปลี่ยนแปลงสู่การตั้งคำถามต่อกระบวนทัศน์ที่มีอยู่กระทั่งนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนทัศน์เดิมหรือสร้างกระบวนทัศน์ใหม่ ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ที่เกิดขึ้นในทางวิทยาศาสตร์แล้วนับว่ามีความชัดเจนในเชิงประจักษ์ เห็นได้ว่าข้อพิสูจน์ของดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลางจักรวาลหรือการพิสูจน์หลักฐานของโลกไม่เพียงแต่สันตะทือนต่อคำสอนทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังนับเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ทางวิทยาศาสตร์ที่เห็นได้อย่างชัดเจนอีกด้วย

อย่างไรก็ดีไม่เพียงแต่คุณท์เท่านั้นกล่าวถึงความหมายของกระบวนทัศน์ ในเวลาต่อมาคำว่ากระบวนทัศน์ได้ถูกใช้ในศาสตร์แขนงต่าง ๆ เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะทางสังคมศาสตร์ที่ก่อให้เกิดการนิยามความหมายของกระบวนทัศน์จากนักวิชาการต่าง ๆ อาทิ ฟรีดริช ออฟ คาปรา (Capra, 2542) ที่กล่าวถึงกระบวนทัศน์หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ทัศนะแม่บท” ในความหมายความคิดหรือทัศนะพื้นฐานในการมองโลกอันเป็นต้นตอของความคิดหรือทัศนะอื่น ๆ นอกจากนี้ประสาน ต่างใจ (2545 : 78-89) ชยันต์ วรรณระภูติ (ม.ป.ป. : 4) และเสรี พงศ์พิศ (2547 : 14-15) ซึ่งเป็นนักวิชาการชาวไทยได้อธิบายความหมายของกระบวนทัศน์ อย่างมีความใกล้เคียงกันโดยประสานกล่าวว่า กระบวนทัศน์หมายถึงกระบวนการความคิด การรับรู้ วิธีคิด และสะท้อนความคิดให้เห็นความหมายหรือความมีคุณค่าของมนุษย์ชาติสำหรับดำรงอยู่ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ขณะที่ชยันต์กล่าวว่ากระบวนทัศน์เป็นวิธีการมองโลกหรือความเป็นจริงซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชนนั้นซึ่งก่อให้เกิดการขึ้นความเข้าใจ ปัญหา ความเชื่อพื้นฐาน กระบวนการ วิธีการ แนวคิด ทฤษฎี และเครื่องมือต่าง ๆ ในการแสวงหาคำอธิบายความจริง และเสรีที่อธิบายกระบวนทัศน์ว่าเป็นวิธีคิด วิธีปฏิบัติ และวิธีให้คุณค่าซึ่งตั้งอยู่บนฐานการมองโลกความเป็นจริงแบบหนึ่ง หรือเป็นตัวกำหนดวิธีคิด วิธีปฏิบัติ วิธีให้คุณค่าและวิถีชีวิตทั้งหมดของผู้คน

เห็นได้อย่างชัดเจนว่ากระบวนทัศน์ตามการนิยามทางสังคมศาสตร์มีความแตกต่างจากกระบวนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์ที่คุห์นกล่าวไว้ ในเชิงประจักษ์แล้วไม่ว่ากระบวนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์จะอยู่ในช่วงก่อนการเกิดกระบวนทัศน์ (Pre-paradigm) ช่วงการเกิดกระบวนทัศน์ (Paradigm) ช่วงการเกิดกระบวนทัศน์ใหม่ (New Paradigm) ล้วนมีข้อเปรียบเทียบที่แสดงถึงความแตกต่างของแต่ละช่วงเวลาอย่างชัดเจน ขณะที่ตามความหมายของกระบวนทัศน์ทางสังคมศาสตร์ซึ่งหมายถึงวิธีคิด วิธีปฏิบัติ และการสะท้อนความคิดที่ตั้งอยู่บนฐานการให้คุณค่า ความหมาย หรือมองโลกความเป็นจริงแบบหนึ่ง สถานที่หนึ่ง หรือช่วงเวลาหนึ่ง ยังคงมีความคลุมเครือกับการเป็นแนวคิด (Concept) อันเป็นผลมาจากมองโลกหรือความเป็นจริงซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชนซึ่งสามารถพิจารณาได้จากนโยบาย หรือกิจกรรมซึ่งชุมชนกระทำ ดังนั้นแนวคิดที่เกิดขึ้นจึงเป็นระยะก่อนการเกิดกระบวนทัศน์ที่ยังไม่สามารถพัฒนาไปถึงระดับกระบวนทัศน์ตามทัศนะของคุห์นเนื่องจากยัง

ประกอบด้วยแนวคิดที่หลากหลายและไม่สามารถสรุปว่ากระบวนทัศน์ในทางสังคมศาสตร์ประกอบด้วยปัจจัยอะไรบ้าง อย่างไรก็ตามก็คิดว่ากระบวนทัศน์ในทางสังคมศาสตร์นับเป็นเรื่องของญาณวิทยา (Epistemology) ที่เป็นการมองโลกหรือการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งนำไปสู่การเกิดแนวคิด (Concept) ต่อการมองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นว่ามีคุณค่าและความหมายในช่วงเวลาหนึ่งอย่างไรนั่นเอง

ขณะเดียวกัน หากพิจารณากิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในงานวิจัยซึ่งมิใช่ปรากฏการณ์ในพื้นที่วิจัยเพียงอย่างเดียว หากยังเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์การพัฒนาซึ่งการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งอีกด้วย ดังนั้นแนวคิดและนโยบายการท่องเที่ยวในระดับประเทศ ภูมิภาค หรือระดับสากล ตลอดจนกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยจึงสะท้อนความเข้าใจการให้คุณค่าและความหมายของการพัฒนาจากการมองการจัดการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ในพื้นที่วิจัยด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะการจัดการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ที่ชี้ให้เห็นการให้คุณค่าในฐานะส่วนหนึ่งของการพัฒนากระแสหลักที่ให้ความสำคัญกับการขายตัวทางเศรษฐกิจจากอิทธิพลของกระบวนทัศน์ประจักษ์นิยม (Positivism) ทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถพิสูจน์ความเจริญเติบโตได้อย่างเป็นรูปธรรมมากกว่าเช่น อัตราการขายตัวทางการท่องเที่ยว อัตราารับจากการท่องเที่ยว มูลค่าการท่องเที่ยว ฯลฯ นั่นเอง

มิใช่เพียงรูปแบบการท่องเที่ยวแบบมวลชนเท่านั้นที่เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนากระแสหลักจากอิทธิพลของกระบวนทัศน์ประจักษ์นิยม (Positivism) แม้การเปลี่ยนรูปแบบการท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ หรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังจะกล่าวในแนวคิดต่อไป หากมุ่งพิสูจน์ความเจริญเติบโตได้อย่างเป็นรูปธรรมก็นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนากระแสหลัก (Mainstream) จากอิทธิพลของกระบวนทัศน์ประจักษ์นิยม (Positivism) ด้วยเช่นกัน ซึ่งมิใช่การเกิดกระบวนทัศน์ใหม่ (New-paradigm) จากการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) ตามทัศนะของคุณท์ หากแต่ยังเป็นทางเลือกที่หลากหลายของรูปแบบการท่องเที่ยวภายใต้กระบวนทัศน์เดิมอยู่ดี

อย่างไรก็ดี การศึกษา นโยบายและกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของคนในท้องถิ่นในพื้นที่วิจัยนี้จึงนับเป็นการศึกษากระบวนทัศน์ในฐานะแนวคิด (Concept) การมองการท่องเที่ยวหรือการทำความเข้าใจปรากฏการณ์การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่วิจัยกับการให้คุณค่าและความหมายต่อการพัฒนาผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารนโยบายและแผนงานการท่องเที่ยว การสังเกตกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยแบบไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ขณะเดียวกันยังนำเสนอแนวคิดการมองการท่องเที่ยวที่มีมิใช่เพียงการให้ความสำคัญกับการพัฒนากระแสหลักอย่างเดียวเป็นการมองการท่องเที่ยวในด้านทางเลือกของการพัฒนาอีกด้วย

แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยว

การนิยามความหมายการพัฒนาเกิดขึ้นภายหลังการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1950 เป็นต้นมา ซึ่งช่วงแรกหมายถึงการเปลี่ยนแปลงสู่ความทันสมัย (Modernisation) ตามแบบตะวันตกด้วยการชีวิตจากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะการผลิตสินค้าเพื่อผลักดันให้สอดคล้องกับการเพิ่มจำนวนของประชากรและการบริโภคอย่างรวดเร็ว (Sharpley. 2004 : 24 ; Telfer. 2004 : 38) ดังนั้นแนวคิดพัฒนาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงมิได้มุ่งเพียงความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจจากการเพิ่มจำนวนการผลิตสินค้า หากแต่ยังมีปัจจัยทางสังคมอันได้แก่การเพิ่มจำนวนประชากรเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการพัฒนา อันส่งผลสำคัญต่อการเกิดแนวคิดการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ในฐานะการเป็นเครื่องมือหลักที่สำคัญของการพัฒนาเพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและรองรับการบริโภคการเสพย์สิ่งต่าง ๆ ที่แตกต่างออกไปจากตนเองของประชากรจำนวนมาก โดยสิ่งเหล่านี้ถูกกำหนดโดยนักวางแผนและนักเศรษฐศาสตร์ซึ่งทำงานในหน่วยงานขององค์การ สหประชาชาติ ธนาคาร โลก และองค์การพัฒนาและความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (The Organization for Economic Cooperation and Development : OECD) (Telfer. 2004 : 50)

เดวิด เจ เทลเฟอร์ (David J. Telfer) ระบุว่าในช่วงทศวรรษที่ 1950-1960 งานวิจัยทางการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ได้มีการนิยามความหมายและความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาการท่องเที่ยวซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาสู่ความทันสมัยที่อธิบายการท่องเที่ยวในฐานะเครื่องมือการพัฒนาที่สามารถเพิ่มจำนวนการเดินทางของชาวต่างประเทศ ทำให้เกิดการจับจ่ายใช้สอย การจ้างงาน และการกระจายรายได้แก่เศรษฐกิจท้องถิ่นในประเทศเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งยังนำไปสู่การลงทุนด้านการบริการสาธารณสุขไปโลกต่าง ๆ เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยว เช่น การศึกษา ที่อยู่อาศัย และสุขภาพ (Goulet. 1968 : unpagged ; อ้างอิงมาจาก Sharpley. 2004 : 26 ; Telfer. 2004 : 50) ดังนั้นจึงเห็นได้อย่างชัดเจนว่าช่วงทศวรรษที่ 1950-1960 เป็นต้นมา การท่องเที่ยวมีบทบาทต่อการพัฒนาในประเด็นความเจริญเติบโตทางสังคมและเศรษฐกิจของแต่ละประเทศทั่วโลกในประเด็นการท่องเที่ยวถูกใช้ในความหมายของการเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาสถานที่ต่าง ๆ ของแต่ละประเทศทั้งประเทศอุตสาหกรรมและประเทศด้อยพัฒนาทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตัวเร่ง (Catalyst) ให้เกิดการเจริญเติบโตและในฐานะเครื่องมือของกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญนั่นเอง (Sharpley. 2004 : 12-14)

อย่างไรก็ดี แนวคิดการพัฒนาและการท่องเที่ยวในฐานะเครื่องมือของการพัฒนาที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักในช่วงหลายทศวรรษต่อมาทั้งในมุมมองวิชาการทางมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาในประเด็นผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อประเทศกำลังพัฒนา ทั้งนี้เท็ลเฟอร์สรุปประเด็นการวิพากษ์วิจารณ์ด้านความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดการพัฒนากับการท่องเที่ยวเป็นช่วงต่าง ๆ ดังนี้

1. ช่วงแนวคิดการพัฒนาสู่ความทันสมัยกับการท่องเที่ยว (Modernisation and Tourism)

แนวคิดการพัฒนาสู่ความทันสมัยเกิดขึ้นภายหลังการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะช่วงทศวรรษที่ 1950-1960 ซึ่งคาดหวังว่าการท่องเที่ยวจะเป็นเครื่องมือที่ก่อให้เกิดการเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product : GDP) จากการเดินทางเข้าออกของชาวต่างประเทศพร้อมกับการทำให้ประเทศพัฒนาสู่คุณภาพชีวิตสมัยใหม่ตามแบบตะวันตก ทั้งนี้แนวคิดดังกล่าวนี้มีอิทธิพลสำคัญต่อการใช้การท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เนื่องจากส่งผลต่อการที่รัฐบาลของแต่ละประเทศพยายามขยายสาธารณูปโภคไปยังพื้นที่ในท้องถิ่นให้ได้มาตรฐานตะวันตก เพื่อรองรับการเดินทางเข้ามาของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ตลอดจนส่งเสริมให้เกิดการลงทุนในธุรกิจการท่องเที่ยวจากต่างประเทศอีกด้วย (Telfer, 2004 : 52-53)

อย่างไรก็ดี ช่วงเวลาดังกล่าว การท่องเที่ยวซึ่งผูกโยงกับแนวคิดการพัฒนาสู่ความทันสมัยถูกวิพากษ์ในประเด็นของการที่การท่องเที่ยวถูกทำให้เป็นสินค้าเพื่อตอบสนองการบริโภคของคนเพียงอย่างเดียว อันนับเป็นจุดสิ้นสุดของการใช้สินค้าเพื่อความเจริญมั่งคั่งที่ใช้การบริโภคเชิงสัญลักษณ์และวัฒนธรรมเพื่อแข่งขันด้านส่วนแบ่งทางการตลาดพร้อมกับพยายามเปลี่ยนชีวิตคนในท้องถิ่นให้ถูกล้อมด้วยคุณค่าความทันสมัยแบบตะวันตกอันส่งผลต่อการอพยพของคนต่างถิ่นเข้าสู่ตัวเมืองเพื่อแสวงหารายได้ที่สูงกว่านั่นเอง (Telfer, 2004 : 52-53)

2. ช่วงแนวคิดการพัฒนาแบบพึ่งพิงกับการท่องเที่ยว (Dependency and Tourism)

ช่วงเวลาใกล้เคียงกับการเกิดแนวคิดการพัฒนาสู่ความทันสมัย การพัฒนาแบบพึ่งพิง (Dependency) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมภายในของประเทศเอกราชซึ่งตั้งขึ้นใหม่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จำนวนมากได้ดำเนินควบคู่กันไปด้วย แนวคิดการพัฒนาแบบพึ่งพิงให้ความสำคัญกับการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศด้วยวิธีการสร้างเครือข่ายโรงแรมหรือความร่วมมือสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศแม่ หรือประเทศเกิดใหม่ บางแห่งอาจจะต้องยืมเงินจากเงินกู้ขององค์กรระหว่างประเทศในการพัฒนาโครงการท่องเที่ยวขนาดใหญ่เพื่อให้ก้าวสู่ความทันสมัย ดังนั้นการท่องเที่ยวในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่จึงถูกควบคุมให้เป็นปัจจัยหลักในระบบเศรษฐกิจแบบวางแผนจากประเทศที่เจริญแล้วสู่ประเทศกำลังพัฒนาหรือเมืองหลักกับท้องถิ่นในลักษณะเดียวกับการเป็นเมืองขึ้นกับเมืองแม่เช่นเดิม เห็นได้จาก

การที่ประเทศกำลังพัฒนาหลายแห่งยังคงต้องพึ่งพิงการลงทุนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจากต่างประเทศ และส่งผลให้ประเทศเกิดใหม่หรือประเทศกำลังพัฒนาถูกจำกัดวงในฐานะเขตเพื่อความบันเทิง (Pleasure Periphery) จากการท่องเที่ยวที่จะสามารถสร้างผลกำไรให้กับประเทศให้กับประเทศแม่หรือเมืองหลักซึ่งเป็นผู้ลงทุนให้เกิดความเจริญตามแบบตะวันตกได้ (Telfer. 2004 : 53-56)

การจำกัดเขตเพื่อความบันเทิงดังกล่าว ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทสู่แหล่งท่องเที่ยวจำนวนมากและกลายเป็นปัญหาของการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างพื้นที่ซึ่งถูกจำกัดด้วยการวางแผนให้เป็นเขตเพื่อความบันเทิงกับท้องถิ่นอื่น ๆ ขณะเดียวกันแนวคิดการพัฒนาแบบพึ่งพิงกับการท่องเที่ยวยังถูกวิพากษ์วิจารณ์ในแง่การก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อกลุ่มประเทศโลกที่สาม โดยเฉพาะการลงทุนข้ามชาติไปยังประเทศด้อยพัฒนาซึ่งประเทศโลกที่หนึ่งพัฒนาแล้วใช้การท่องเที่ยวเป็นการควบคุมประเทศโลกที่สาม เช่น การลงทุนทางสายการบิน การขายรายการท่องเที่ยว ภัตตาคารหรือโรงแรมซึ่งประเทศที่เข้าไปลงทุนสามารถกำหนดภาคส่วนต่าง ๆ ในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวด้วยตนเองได้ (Telfer. 2004 : 53-56)

ไม่เพียงเท่านั้น สำหรับประเทศกำลังพัฒนาแล้วแนวคิดการพัฒนาแบบพึ่งพิงกลายเป็นการกำหนดให้ประเทศที่กำลังพัฒนาต้องปรับมาตรฐานสินค้าและสาธารณูปโภคทางการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดที่ถูกควบคุมโดยกลุ่มทุนต่างประเทศ ซึ่งไม่เพียงแต่ด้านมาตรฐานเท่านั้นหากแต่กลุ่มทุนต่างประเทศยังสามารถควบคุมเทคโนโลยีทางการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการสื่อสาร ผู้ชำนาญการ การออกแบบสินค้าทางการท่องเที่ยว ราคา และขนาดของเศรษฐกิจในประเทศกำลังพัฒนาอีกด้วย โดยนัยนี้จึงไม่อาจปฏิเสธได้ว่าโครงการพัฒนาดำเนินการแบบพึ่งพิงส่งผลให้การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวถูกผูกติดกับการเป็นเมืองขึ้นดังเช่นในอดีตที่เมืองแม่มีอำนาจควบคุมการค้าและกำหนดสัดส่วนรายรับหรือกำไรในเขตเศรษฐกิจของคนอยู่ดี

3. ช่วงแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่กับการท่องเที่ยว (Economic Neoliberalism and Tourism)

ในช่วงทศวรรษที่ 1970-1980 การนิยามความหมายของการพัฒนาได้ก้าวเข้าสู่แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่กับการท่องเที่ยว แม้จะไม่มีแนวคิดเชิงแนวทางการพัฒนาทั้งสองแบบข้างต้น แต่มีความสำคัญต่อแนวคิดการพัฒนาซึ่งเน้นหนักการแข่งขันเพื่อการส่งออก ดังนั้นการท่องเที่ยวในประเทศกำลังพัฒนาจึงถูกใช้เพื่อเป็นอุตสาหกรรมส่งออกพร้อมกับเปิดโอกาสให้กลุ่มธุรกิจระหว่างประเทศเข้ามาพัฒนาสาธารณูปโภค ทรัพยากรมนุษย์ สินค้า

คลาสิก รวมถึงทรัพยากรทางการท่องเที่ยว (Telfer. 2004 : 56-58)

แม้แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่จะมีส่วนคล้ายคลึงกับแนวคิดการพัฒนาสู่ความทันสมัยในช่วงทศวรรษที่ 1960 แต่การพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ให้ความสำคัญกับการใช้การท่องเที่ยวเป็นสินค้าออกสู่ต่างประเทศมากกว่า ดังนั้นกิจกรรมที่เกิดขึ้นไม่จะเป็นการเปิดกว้างระบบเศรษฐกิจให้กลุ่มธุรกิจเอกชนเข้ามาลงทุนเพิ่มขึ้น การพัฒนาสาธารณูปโภคและโรงแรมเพื่อรองรับการพัฒนาธุรกิจ และการส่งเสริมการยกระดับสาธารณูปโภคและโรงแรมที่มีอยู่ จึงมีความจำเป็นที่ประเทศกำลังพัฒนาจะต้องกู้ยืมจากกองทุนระหว่างประเทศหรือเปิดโอกาสให้ชาวต่างประเทศเข้ามาลงทุนเพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวในประเทศของตนอันนำไปสู่ผลกระทบต่อการที่รัฐบาลในประเทศกำลังพัฒนาจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขของกองทุนระหว่างประเทศหรือประเทศที่เข้ามาลงทุนเพื่อเข้าสู่ระบบตลาดเสรี เช่น การลดจำนวนเจ้าหน้าที่รัฐ การลดการผูกขาดทางการค้า การให้ภาคเอกชนเป็นเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ ตลอดจนการเปิดโอกาสให้ต่างประเทศเข้ามาลงทุนได้อย่างเสรี โดยเฉพาะในส่วนการท่องเที่ยวที่ได้รับการงดเว้นภาษี หรือใช้ธุรกิจเอกชนมีส่วนในการจัดการท่องเที่ยวในประเทศเพิ่มขึ้น เป็นต้น (Telfer. 2004 : 56-58)

4. ช่วงแนวคิดการพัฒนาทางเลือกกับการท่องเที่ยว (Alternative Development and Tourism)

แนวคิดการพัฒนาทางเลือกซึ่งเกิดขึ้นช่วงรอยต่อระหว่างทศวรรษที่ 1970-1980 นับว่ามีความสำคัญต่อการเกิดแนวคิดความยั่งยืนทางการท่องเที่ยวอย่างยิ่ง เนื่องมาจากแนวคิดการพัฒนาทางเลือก ส่งผลให้การท่องเที่ยวหันกลับมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนพื้นเมือง การส่งเสริมวิสาหกิจในท้องถิ่น การสร้างพลังอำนาจในการตัดสินใจหรือการถ่ายทอดเรื่องราวของคนในท้องถิ่น กระทั่งถึงการผลักดันให้สตรีมีบทบาทในการพัฒนาพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อมุ่งแก้ปัญหาที่เกิดกับการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) โดยรู้จักกันดีว่าเป็นการท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism) (Telfer. 2004 : 58-60)

เจ โบรห์แมน (Brohman. 1995 : 297-318) กล่าวถึงการใช้แนวคิดการพัฒนาทางเลือกกับการท่องเที่ยวว่ามีความโดดเด่นอยู่ตรงที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาขนาดเล็ก (Small Scale) การส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นมีส่วนเป็นเจ้าของการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชน และการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้เกิดความยั่งยืน ขณะเดียวกันการท่องเที่ยวทางเลือกดังกล่าว ยังต้องทำให้ท้องถิ่นมีรายได้จากการท่องเที่ยวมากกว่ากลุ่มธุรกิจระหว่างประเทศเนื่องจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในท้องถิ่นอันเป็นการพัฒนาชุมชนและส่งเสริมให้ชุมชนมีพลังอำนาจเพิ่มขึ้น อันนำไปสู่ความยั่งยืนในการจัดการสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น และการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น โดยนัยนี้การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นภายใต้แนวคิดดังกล่าวจึงสอดคล้อง

กับการเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามที่เควิด วิฟเวอร์ (Weaver. 2001 : 302) ระบุถึงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมและสังคมวัฒนธรรมมากกว่าการเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจ นั่นเอง

ข้อวิพากษ์วิจารณ์ถึงแนวคิดในการพัฒนาทั้งหมด การพัฒนาแบบพึ่งพิงนับว่าส่งผลสำคัญต่อความอ่อนแอของท้องถิ่นและก่อให้เกิดความไม่ลงรอยกันระหว่างการเมืองกับสังคมมากกว่าแนวคิดการพัฒนาแบบอื่น เนื่องจากแนวคิดการพัฒนาแบบพึ่งพิงในที่สุดแล้วกระแสโลกจะบีบบังคับท้องถิ่นให้ต้องเปลี่ยนแปลงตนเองตามกระแส ขณะเดียวกันแนวคิดการพัฒนาแบบพึ่งพิงยังส่งอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนากับการท่องเที่ยวเนื่องจากทำให้ท้องถิ่นอันเป็นรากฐานโครงสร้างทางสังคมอ่อนแอและรัฐสามารถครอบงำได้ง่ายกว่าแนวคิดการพัฒนาแบบอื่น ทั้งนี้ทางออกของแนวคิดการพัฒนาดังกล่าวก็คือการเปลี่ยนแปลงแนวคิดสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือประการหนึ่ง และสามารถแก้ไขช่องว่างของแนวคิดการพัฒนาแบบพึ่งพิงได้ ดังที่เทลเฟอร์ (Telfer. 2004 : 68) เรียกว่า "... ชุมชนท้องถิ่นต้องมีศักยภาพในการมีส่วนร่วมวางแผนและดำเนินการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ..." นั่นเอง

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดการพัฒนากับการท่องเที่ยวเพื่ออธิบายกระบวนการทัศน์ของแต่ละประเทศในการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือการพัฒนา ทั้งในระดับการได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศ เช่น การให้ความช่วยเหลือด้านการเงินและการลงทุนของระบบสาธารณสุขปโภคด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัย การให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาและฝึกอบรมจากองค์กรระหว่างประเทศ ตลอดจนแนวคิดในระดับการพัฒนาภายในประเทศเอง เช่น การกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวโดยรัฐกับการส่งผลในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของท้องถิ่น หรือการส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม ซึ่งอิทธิพลจากแนวคิดในการพัฒนาข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาสู่ความทันสมัย การพัฒนาแบบพึ่งพิง การพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ รวมถึงการพัฒนาทางเลือก อันส่งอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย กิจกรรมการท่องเที่ยว และการอธิบายความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในแต่ละประเทศอีกด้วย

แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่เน้นคนกลุ่มใหญ่ ประหยัด ราคาถูก ใช้เวลาจำกัด และเที่ยวในสถานที่ซึ่งมีความแปลกใหม่ (Quient) โดยเฉพาะในประเทศโลกที่สาม (Smith. 1989 : IX) นับเป็นประเด็นที่มีการกล่าวถึงในโลกตะวันตกตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมา เห็นได้จากแนวคิดการพัฒนากับการท่องเที่ยวข้างต้น ทั้งนี้การตั้งคำถามขององค์กรพัฒนาเอกชนทางคริสต์ศาสนา

ที่เรียกว่าองค์กรพัฒนาเอกชนคริสต์ศาสนาทางการท่องเที่ยว หรือ ETCWC (Ecumenical Coalition on Third World Tourism) นับเป็นตัวอย่างหนึ่งของโลกตะวันตกในช่วงเวลาดังกล่าวที่มองว่าการท่องเที่ยวในขณะนั้นมีความฟุ้งเฟ้อ (Extravagant) และก่อให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม ทั้งด้านการแผ่ขยายธุรกิจบริการข้ามชาติไปยังประเทศกำลังพัฒนา เช่น ฮิลตัน อเมริกันเอ็กซ์เพรส หรือแพนแอม โดยที่ประเทศกำลังพัฒนาในฐานะเจ้าของประเทศไม่ได้รับประโยชน์และอาจนำไปสู่การบีบบังคับให้การท่องเที่ยวกลายเป็นอุตสาหกรรมหลักทางเศรษฐกิจของประเทศตน โดยปริยาย ขณะเดียวกันคนในท้องถิ่นเจ้าของประเทศกลับคาดหวังว่าการท่องเที่ยวจะมีการจ้างงานและมีเงินทุนจากต่างประเทศที่จะหลั่งไหลเข้ามา โดยละเลยการคำนึงถึงผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติ (Gonsalves. 1987 : 5-10 ; Grady. 1982 : 1-2)

ประเด็นความหวาดวิตกขององค์กรพัฒนาเอกชนทางคริสต์ศาสนาดังกล่าวส่งผลต่อการแสวงหาทางเลือกใหม่ทางการท่องเที่ยว พร้อมกับเกิดการเรียกการท่องเที่ยวแบบเดิมซึ่งก่อให้เกิดปัญหาว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ควบคู่กับการเรียกการท่องเที่ยวที่เชื่อว่าจะสามารถแก้ปัญหาดังกล่าวว่าการท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism) อันนับเป็นต้นธารของการเกิดแนวความคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในเวลาต่อมา ทั้งนี้ตามทัศนะของเดวิด เอ เฟ็นเนล (Fennell. 1999 : 7-10) แล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวแบบมวลชนก่อให้เกิดข้อเสนอลงถึง “ทางเลือกที่ดีกว่า” ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่คนในท้องถิ่นในระยะยาว เป็นการใช้เทคโนโลยีเท่าที่จำเป็นและไม่ช่วงชิงประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม มีการรื้อถอนทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมน้อยที่สุด และตอบสนองต่อความต้องการของคนในท้องถิ่นมากที่สุด ทั้งนี้คุณลักษณะของการจัดการท่องเที่ยวทางเลือกจึงประกอบด้วย 5 ลักษณะ ได้แก่

1. มีผลประโยชน์ตอบแทนคนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของที่พักในท้องถิ่น ขณะที่คนในท้องถิ่นต้องได้รับการฝึกฝนเกี่ยวกับทักษะการจัดการท่องเที่ยว
2. ประโยชน์ที่คนในท้องถิ่นได้รับต้องนำไปสู่การยกระดับความเป็นอยู่และสาธารณูปโภคในท้องถิ่น
3. ลดการรั่วไหลของรายได้ที่จะออกไปสู่กลุ่มธุรกิจต่างประเทศ
4. ก่อให้เกิดจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่ไม่เคยสัมผัสกับท้องถิ่น

ขณะเดียวกัน ในช่วงทศวรรษที่ 1980 ไม่เพียงเกิดการตั้งคำถามต่อการท่องเที่ยวแบบมวลชนเท่านั้น แต่ยังมี การตั้งคำถามต่อการพัฒนากระแสหลัก (Mainstream Development) ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และให้ความสำคัญกับการค้าการลงทุนและการเพิ่มรายได้ประชาชาติเพียงด้านเดียว กระทั่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมทั่วโลก (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2543 : 79) ซึ่งมีอาจปฏิเสธได้ว่าประเทศโลกที่สามได้รับผลกระทบนี้ด้วยเช่นกัน ดังนั้นขณะที่

ทางออกต่อการแก้ปัญหาการท่องเที่ยวแบบมวลชนได้มีข้อเสนอว่าควรจัดการท่องเที่ยวทางเลือกเพื่อแก้ปัญหา การพัฒนากระแสหลักซึ่งก่อให้เกิดปัญหาที่คล้ายคลึงกันจึงมีข้อเสนอถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว โดยนัยนี้การท่องเที่ยวทางเลือกกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงไม่มีความแตกต่างกันในลักษณะของการแก้ปัญหาที่มีต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมที่มีต่อชุมชนหรือประเทศเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว บทความของเอ็มมานูเอล เดอคาดี (DeKadt. 1990 : 1-4) ที่เสนอต่อที่ประชุมแนวคิดทฤษฎีว่าด้วยรูปแบบทางเลือกของการท่องเที่ยว (Theoretical Perspectives on Alternative Forms of Tourism) ประเทศโปแลนด์ กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางเลือกไว้ว่าแท้ที่จริงแล้วก็คือการพัฒนาทางเลือก (Alternative Development) ที่ให้ความสำคัญกับนิเวศวิทยาการเมือง หน่วยย่อยของรัฐ และการมีส่วนร่วมทางสังคมและการเมืองเพื่อใช้หรือทดแทนทรัพยากรอย่างมีคุณค่าอย่างยั่งยืน กล่าวอีกนัยหนึ่งการท่องเที่ยวทางเลือกในช่วงทศวรรษที่ 1980 ก็คือการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั่นเอง

อาจกล่าวได้ว่า หากประมวลแนวคิดการท่องเที่ยวทางเลือกกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เกิดขึ้น พบว่ามีความสอดคล้องกันในประเด็นต่างๆ ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นการปฏิเสศที่จะทำความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ และสิ่งทีก่อให้ เกิดผลทางลบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมวลชน
2. ประเด็นการพัฒนาระดับจุลภาคโดยการจัดการขององค์กรชุมชน และส่งผลกระทบ ทางลบต่อสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นน้อยที่สุด
3. ประเด็นการตั้งคำถามว่า “ใครได้ประโยชน์” ระหว่างชาวเมืองหรือชุมชน
4. ประเด็นการให้ความสำคัญกับความยั่งยืนทางวัฒนธรรม โดยไม่ทำลายวัฒนธรรม ของท้องถิ่น ตลอดจนเคารพวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างแท้จริงโดยให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวและองค์กร ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

เป็นที่น่าสังเกตว่าแนวคิดข้างต้นชี้ให้เห็นถึงการจัดการท่องเที่ยวทางเลือกได้รับเอาแนวคิด ที่สำคัญของการพัฒนาแบบยั่งยืนในเวลาต่อมาซึ่งให้ความสำคัญได้แก่การมีส่วนร่วมอีกด้วย พร้อมกับ เปลี่ยนบทบาททางเลือกของการท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน เห็นได้จาก งานเขียนของเคนนิสัน แนช (Nash. 1996 : 157-158) ซึ่งอ้างถึงวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกเรื่อง *Tourisme Balneaire ou Tourisme Rural Integre?* ของมาร์กูริต ชเล็คเทิน (Marguerite Schlechten) เสนอต่อมหาวิทยาลัยไฟรบวร์ก (University of Fribourg) ซึ่งเปรียบเทียบการจัดการและผลของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนระหว่างพื้นที่พัฒนาการท่องเที่ยว Petite Côte ในประเทศเซเนกัล (Senegal) ที่เปิดโอกาสให้ประเทศยุโรปมาลงทุนในพื้นที่ Lower Casamance ทั้งนี้พบว่าแม้การท่องเที่ยวในพื้นที่ Lower Casamance จะมีขนาดเล็กแต่สามารถบริหารจัดการได้ด้วยคนในท้องถิ่น ทั้งการเป็น

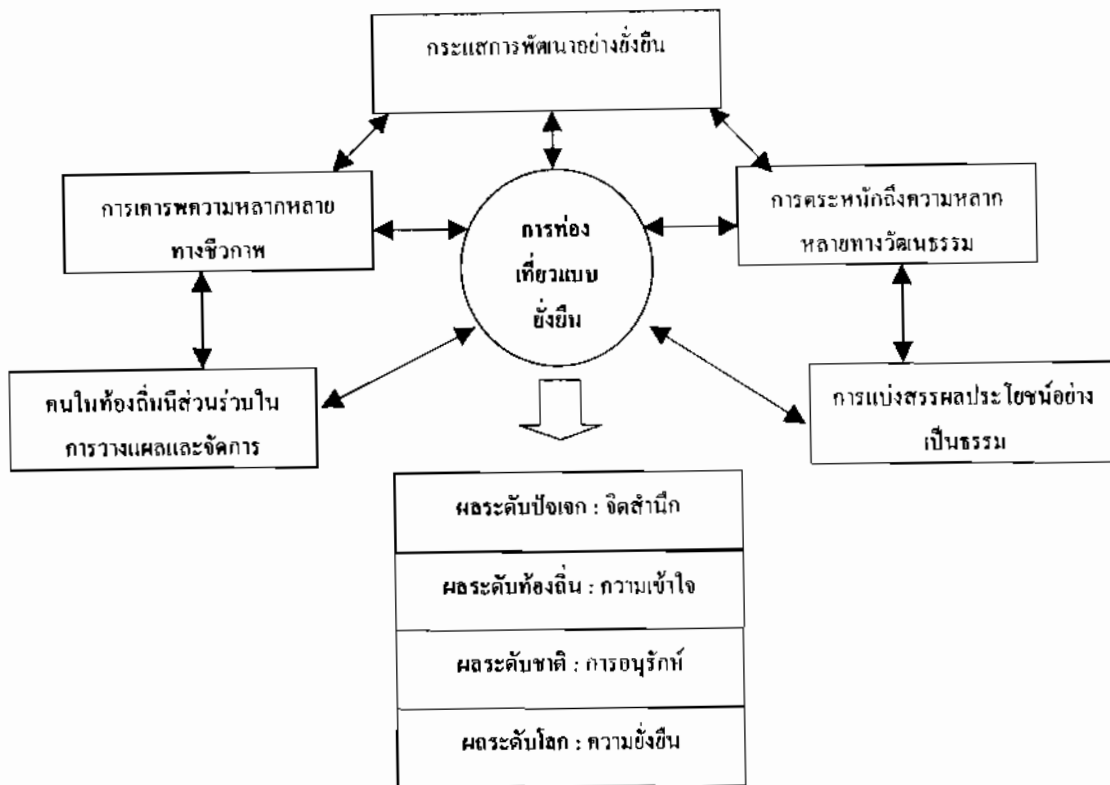
เจ้าของบ้านพัก การแจ้งข้อห้ามของท้องถิ่น รวมถึงการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในชีวิตประจำวันของชาวบ้านส่งผลทำให้ผลกำไรตกอยู่กับคนในหมู่บ้าน ดังนั้นการท่องเที่ยวทางเลือกจึงมีความสำคัญที่สุดในประเด็นที่คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวด้วยตัวเอง โดยนัยนี้การผสมผสานการท่องเที่ยวทางเลือกกับการพัฒนาแบบยั่งยืนด้วยการเพิ่มประเด็นการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นจึงเป็นการเริ่มต้นของแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั่นเอง

โดยนัยนี้ จึงสามารถประมวลเป็นเกณฑ์การพิจารณาความยั่งยืนทางการท่องเที่ยวว่าควรประกอบไปด้วยประเด็นหลัก ได้แก่

1. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับการก่อให้เกิดการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพและการตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อม
2. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการตระหนักถึงความหลากหลายของวัฒนธรรมและการตระหนักถึงผลกระทบต่อคนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของ (Host) สถานที่ท่องเที่ยว
3. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนและการจัดการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน
4. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวที่สามารถแบ่งสรรผลประโยชน์แก่รัฐ เอกชน นักท่องเที่ยว และคนในท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม

ข้อสรุปของแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งให้เห็นถึงประโยชน์จากการท่องเที่ยวภายใต้บริบทของกระแสการพัฒนาทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค นับตั้งแต่การสร้างรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นในการเป็นเจ้าของที่พัก อันนำไปสู่การยกระดับความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นโดยรวม นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนภายนอก ได้แก่ นักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกันอันนำไปสู่การเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในสังคม นอกจากนี้การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนยังก่อให้เกิดประโยชน์ในระดับประเทศและระดับโลกในด้านการสร้างจิตสำนึกของสังคมต่อการใช้และทดแทนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณค่ามากที่สุด อันจะนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืนต่อไป ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 กรอบแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

อย่างไรก็ดี ตัวอย่างของกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เห็นได้จาก

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเด็น การปฏิเสชนแนวคิดการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ทั้งนี้ยศ สันตสมบัติ (2544 : 7) กล่าวถึงที่มาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ว่าเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนท้องถิ่นท้องถิ่น ในการจัดการท่องเที่ยวซึ่งใช้สภาพแวดล้อมธรรมชาติจำนวนเพื่อตอบสนองกับอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว ขณะเดียวกันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังเป็นการท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติ โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ทำความเข้าใจกับพัฒนาการทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมด้วยความ ระมัดระวัง และไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบนิเวศ อีกทั้งยังสร้าง โอกาสทางเศรษฐกิจเพื่อให้ คนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์โดยตรงจากการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อม จากที่มาและความหมาย ข้างต้นยศจึงได้เสนอหลักพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าควรประกอบไปด้วย

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องหลีกเลี่ยงการสร้างผลกระทบทางลบต่อ

สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องทำให้นักท่องเที่ยวตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม

3. รายได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องนำไปสู่การอนุรักษ์ธรรมชาติและจัดการเขตอนุรักษ์

4. คนในท้องถิ่นท้องถิ่นต้องเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยตรง

5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องให้ความสำคัญต่อการวางแผนและการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน โดยสร้างหลักประกันว่าจำนวนนักท่องเที่ยวต้องอยู่ในขอบเขตของศักยภาพในการรองรับ (Carrying Capacity) ตามธรรมชาติของระบบนิเวศของท้องถิ่น

6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐานซึ่งเน้นความสำคัญของการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

ขณะเดียวกัน แนวคิดขององค์กรพัฒนาเอกชนตลอดจนสถาบันทางวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น สมาคมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศระหว่างประเทศ (The International Ecotourism Society. 2003 : Web Site) สมาคมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งประเทศญี่ปุ่น (Japan Ecotourism Society. 2003 : Web Site) และสถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร (2546 ก : เว็บไซต์) ล้วนกล่าวในประเด็นใกล้เคียงกันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนรูปแบบหนึ่งโดยมีที่มาจากการผสมคำว่านิเวศ (Ecology) กับการท่องเที่ยว (Tourism) เข้าด้วยกัน กระทั่งกลายเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น มีความรับผิดชอบต่อการรักษาหรือก่อให้เกิดประโยชน์ธรรมชาติและวัฒนธรรม การยกระดับความเป็นอยู่และก่อให้เกิดประโยชน์แก่คนในท้องถิ่นทั้งระดับเศรษฐกิจท้องถิ่นและการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นอย่างยั่งยืน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น อันสามารถสรุปหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าประกอบด้วย

1. ส่งผลกระทบทางลบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศน้อยที่สุด

2. ส่งเสริมการตระหนักและเคารพต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม และรักษาเอกลักษณ์ในท้องถิ่น

3. คนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจและการได้รับประโยชน์จากกำไรของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4. ก่อให้เกิดความประทับใจทางบวกทั้งต่อผู้มาเยือนและเจ้าของสถานที่
ท่องเที่ยว
5. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งมิใช่การนำเอาชื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ประทับตราบนการท่องเที่ยวแบบมวลชน
6. แบ่งสรรรายได้จากการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์
7. แบ่งสรรรายได้เพื่อสร้างพลังอำนาจให้กับคนในท้องถิ่น ด้วยการให้การศึกษ
ทั้งแก่นักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการรักษาสภาพแวดล้อม
8. มีความยั่งยืนในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม
9. ครอบคลุมถึงการเมือง สิ่งแวดล้อม และภูมิศาสตร์สังคมของเจ้าของสถานที่
ท่องเที่ยว

10. สนับสนุนข้อตกลงทางด้านสิทธิมนุษยชนและแรงงานระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยว คนในท้องถิ่น นักวิจัย เจ้าของธุรกิจการท่องเที่ยว รวมถึงรัฐ เพื่อรักษาสมดุลระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผลกระทบอันเกิดจากการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นคนในท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในการกำหนดรายการท่องเที่ยวด้วยความเข้าใจและยินดีที่จะใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และภาคทุกภาคต้องทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับข้อห้ามบางประการ ในชุมชนเพื่อแจ้งแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

นอกจากที่คนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว เฟินเนล (Fennell, 1999 : 34-54) ได้เสนอเพิ่มเติมอีกว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังต้องให้ความสำคัญต่อการบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วย เช่น การประสานประโยชน์ในการจัดการท่องเที่ยวระหว่างนโยบายรัฐ การจัดการทรัพยากร การพัฒนาชุมชน การสร้างการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยว การตลาด การจัดการนักท่องเที่ยวและทัศนคติของนักท่องเที่ยว การให้ความสำคัญต่อทรัพยากรและชุมชนเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยว ตลอดจนการสร้างภูมิปัญญา จิตสำนึก จริยธรรม และการปฏิเสธการล่วงเกินท้องถิ่นจากคนภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับรอส เค ดาวลิงก์ (Dowling, 2000 : 1-14) ที่สนับสนุนประเด็นของเฟินเนลว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สร้างความบันเทิงควบคู่กับการมีสำนึกต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งต้องเป็นการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ธรรมชาติอย่างยั่งยืน ผ่านการศึกษาสิ่งแวดล้อม การสร้างประโยชน์แก่ท้องถิ่น และการสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว

กล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนับเป็น “ภาคปฏิบัติการ” ประการหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งสะท้อนวิถีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นการให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยวเพื่อให้ตระหนักถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับศักยภาพของการรองรับตามธรรมชาติในท้องถิ่น การใช้ผลิตภัณฑ์และบริการของท้องถิ่น การอนุรักษ์พันธุ์พืชท้องถิ่นและการจัดการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับธรรมชาติ การสร้างความประทับใจทางบวกทั้งต่อผู้มาเยือนและเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยว การจัดสรรรายได้ไว้เพื่อการอนุรักษ์ ตลอดจนการเคารพสิทธิมนุษยชน เป็นต้น อันเป็นการให้ความสำคัญกับรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ แม้ว่าจะมีความคล้ายคลึงกับบางกิจกรรมของการท่องเที่ยวแบบมวลชน หากแต่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีเป้าหมายของความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง รวมถึงการแบ่งสรรรายได้แก่คนในท้องถิ่นมากกว่า โดยนัยนี้กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น เช่น การเดินป่า การล่องเรือ ฯลฯ จึงอาจพิจารณาว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่ โดยการทำความเข้าใจการบริหารจัดการข้างต้น

2. การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ (Ethnic Tourism)

สมิท (Smith. 1989 : 4-32) อธิบายว่าการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ (Ethnic Tourism) เป็นการท่องเที่ยวในสถานที่ซึ่งมี “ความแปลกใหม่ (Quient)” ของคนต่างกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนั้น กิจกรรมที่น่าสนใจของการท่องเที่ยวประเภทนี้ คือการนำนักท่องเที่ยวชมบ้านเรือนของคนในท้องถิ่นต่างกลุ่มชาติพันธุ์พร้อมกับการเฝ้าดูกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ หรือซื้อสินค้าหรือของแปลกใหม่จากคนในท้องถิ่นเป็นที่ระลึก ส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความคล้ายคลึงกันในประเด็นการประสบกับปัญหาที่นักท่องเที่ยวจะเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างแท้จริงน้อยมาก อีกทั้งยังก่อให้เกิดปัญหาการทำลายหรือปรุงแต่งวัฒนธรรมท้องถิ่นจากคนภายนอก รวมถึงการที่นักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่รุกร้าความเป็นส่วนตัวในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในท้องถิ่น เช่น การการมุงดูและส่งเสียงดัง การเกิดปัญหาความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจกับการดำเนินชีวิตระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่น ตลอดจนการเกิดปัญหาที่นักท่องเที่ยวจ่ายเงินจำนวนมากเพื่อเรียกร้องให้คนในท้องถิ่นตอบสนองความต้องการของคน อันเป็นประเด็นเดียวกับที่ศิริ ฮามสุโพธิ์ (2543 : 64-66) อธิบายว่าการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์เป็นการท่องเที่ยวที่ประสงค์จะสังเกตการแสดงออกทางวัฒนธรรมและแบบแผนการใช้ชีวิตของประชากรต่างเผ่าพันธุ์ รวมไปถึงการไปเยือนบ้านเกิดเมืองนอน การเข้าร่วมวัฒนธรรมหรือพิธีกรรมทางศาสนานั้นเอง

ขณะเดียวกัน การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์อาจถูกเรียกกิจกรรมกรรมท่องเที่ยวอื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ได้ ซึ่งชาร์เพลย์ (Sharpley, 1997 : 144) เรียกว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงชนบท (Rural Tourism) เพราะกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งถูกท่องเที่ยวมักเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยและถูกเรียกว่าเป็น “บ้านนอก (Countryside)” ในชนบท การท่องเที่ยวเชิงชนบทจึงเป็นการท่องเที่ยวในกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น โดยเฉพาะในสังคมเมือง จนนำไปสู่ปัญหาของการสร้างความเป็นอื่นที่ต้อยกว่าในเชิงชาติพันธุ์ซึ่งอยู่ชนบท ขณะเดียวกันการท่องเที่ยวเชิงชนบทที่ชาร์เพลย์กล่าว ยังได้เสนอแนวทางการแก้ปัญหาการจัดการท่องเที่ยวที่ควรเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การให้ข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยว หรือการบอกเล่าเรื่องราวของท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ อย่างไรก็ตามแนวคิดของสมิธ ฮิริ และชาร์เพลย์ชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์มีความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในประเด็นการไปเที่ยวชมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างและนำไปสู่การเกิดปัญหาระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และวัฒนธรรมเช่นเดียวกัน

โคเฮน (Cohen, 1996 : 9-12,14-17) ซึ่งทำการวิจัยการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในรูปแบบการท่องเที่ยวแบบมวลชนของประเทศไทยกล่าวถึงปัญหาของการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ที่คนไทยให้น่าเสนอแก่นักท่องเที่ยวหรือที่รู้จักกันดีว่าเป็นการท่องเที่ยวชาวเขา ซึ่งเริ่มพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษที่ 1970 ควบคู่กับการเกิดการท่องเที่ยวท่องไพรและเดินป่า (Jungle and Trekking Tourism) กระทั่งกลายเป็นสัญลักษณ์ของการท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับการเดินป่าด้วยการเข้าชมหรือพักค้างคืนตามหมู่บ้านพร้อมกับถ่ายรูปตามสถานที่ต่าง ๆ โดยไม่มีการห้ามปราม ขณะที่ชาวเขาทำได้แต่เพียง “การเฝ้ามองนักท่องเที่ยว (Tourist Gaze)” เท่านั้น การท่องเที่ยวดังกล่าวได้รับความนิยมนเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงทศวรรษที่ 1980-1990 ซึ่งไม่เพียงแต่จะมีนักท่องเที่ยวหลั่งไหลมาเที่ยวชมชาวเขาเท่านั้น หากแต่นำไปสู่การคัดค้านเข้าหมู่บ้านที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในท้องถิ่นเป็นครั้งแรก ในที่สุดการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์จึงตกอยู่ในเงื้อมมือของบริษัทท่องเที่ยวซึ่งพยายามแสวงงกำไรให้กับชาวเขาเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว อันนำไปสู่การเกิดช่องว่างระหว่างนักท่องเที่ยวและชาวเขา และการเกิดช่องว่างระหว่างภาพที่ถูกสร้างขึ้นกับความเป็นจริงของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เปลี่ยนแปลงไป อย่างไรก็ตามโคเฮนกล่าวว่าเมื่อเทียบกับการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ระหว่างไทย ลาว จีน และเวียดนาม ซึ่งยังไม่ได้รับอิทธิพลการทำให้เป็นสมัยใหม่ (Modernization) และการปรุงแต่ง (Authentic) แล้ว นับว่าการท่องเที่ยวกลุ่มชาติพันธุ์ของไทยอยู่ในฐานะการท่องเที่ยวแบบมวลชนที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วสาเหตุของการที่กลุ่มชาติพันธุ์พยายามแสวงงกำไรดังกล่าวไว้ (Wood, 1984 : 353-374) เห็นว่าเกิดจากการที่รัฐเป็นผู้กำหนดให้ท้องถิ่นต้องสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่ม

ชาติพันธุ์ที่แตกต่างเพื่อนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว ดังนั้นวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นจึงเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลทางการตลาดจนบางครั้งรัฐกลับเป็นผู้สร้างวัฒนธรรมท้องถิ่นเหล่านั้นด้วยตนเอง นอกจากนี้แนวคิดของวีคยังชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความใกล้ชิดกันอย่างยิ่ง

หากพิจารณาแนวทางการแก้ปัญหาข้างต้น สามารถอธิบายการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในมิติของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้ในประเด็นการให้กลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรมมีอำนาจตัดสินใจเลือกที่จะพัฒนาตนเอง และมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยที่กลุ่มชาติพันธุ์ได้รับประโยชน์สูงสุด ขณะเดียวกันการเปิดโอกาสให้กลุ่มชาติพันธุ์มีสิทธิเลือกที่จะพัฒนาตนเองและมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวจะนำไปสู่สิ่งที่คิง (King. 1994 : 173-176) ระบุว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบเยี่ยมเยือนฉันท์มิตร (Visiting Friends and Relatives : VFR) ที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยจากการท่องเที่ยวมากขึ้น อันนับเป็นนิยามใหม่ของการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ที่กว้างแ่่นทางกาการท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการท่องเที่ยวแบบมวลชน และนับเป็นหัวใจของการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในมิติของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ขณะเดียวกันการสร้างพลังอำนาจที่เกิดขึ้นอาจนำไปสู่การเกิดท้องถิ่นนิยม (Localism) ที่คนในท้องถิ่นภาคภูมิใจต่อสถานที่ที่ตนอาศัยอยู่ได้ ซึ่งพิลช์ฟอร์ด (Pitchford. 1995 : 35-52) อธิบายถึงการเคลื่อนไหวของกระแสชาตินิยมหรือท้องถิ่นนิยมที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ อันเนื่องจากการที่แหล่งท่องเที่ยวบางประเทศกลายเป็นอาณานิคมและถูกลดความสำคัญทางวัฒนธรรมจากประเทศเจ้าอาณานิคม การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์จึงอาจเป็นส่วนหนึ่งในการปลุกจิตสำนึกชาตินิยมหรือท้องถิ่นนิยมเพื่อตอบโต้กับการตกเป็นเมืองขึ้นผ่านการตีความประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมใหม่ อาทิ การถูกกดขี่จากประเทศเจ้าอาณานิคม การที่ประเทศอาณานิคมมีความโดดเด่นทางวัฒนธรรมมากกว่าประเทศเจ้าอาณานิคม หรือการถูกกดขี่จากผู้มีอำนาจเหนือกว่า เป็นต้น

3. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism)

คณะกรรมการอำนวยการด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประจำเมืองบลูมมิงตัน (Position Bloomington for Cultural Tourism Steering Committee. 2003 : Web Site) และสมาชิกแห่งชาติว่าด้วยหน่วยงานศิลปะของรัฐ (The National Assembly of State Arts Agencies. 2003 : Web Site) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) อย่างใกล้เคียงกันว่าเป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ ประเพณีสำคัญ รูปแบบทางศิลปะ งานเฉลิมฉลอง ตลอดจนประสบการณ์ต่าง ๆ ของคนในชาติที่ปะติดปะต่อร่วมกัน ส่งผลให้กลายเป็นวิธีการหนึ่งของการเผยแพร่ศิลปะ วัฒนธรรม มรดก สิ่งแวดล้อมและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นอันสามารถสร้างความ

กลมเกลียวของคนในท้องถิ่นตลอดจนสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในชาติได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประกอบไปด้วยประเด็นสำคัญนับตั้งแต่การใช้วัฒนธรรมเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวเพื่อผลทางเศรษฐกิจ จนถึงการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือปลูกจิตสำนึกทางอุดมการณ์ร่วมกัน กระทั่งนำไปสู่สำนึกความเป็นชาติหรือบางครั้งสำหรับระดับท้องถิ่นแล้วอาจกลายเป็นแนวคิดท้องถิ่นนิยม (Localism) อันมีความคล้ายคลึงกับการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์

ขณะเดียวกันองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ

(United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) (UNESCO. 2003 A :

Web Site) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควบคู่กันระหว่างการท่องเที่ยวแบบมวลชนและการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายรับให้กับคนในท้องถิ่นที่มีวัฒนธรรมหลากหลาย อีกทั้งยังช่วยสร้างมิตรภาพและหลักประกันในการพัฒนา ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เกิดความยั่งยืนไม่ว่าจะเป็นการให้การพคอัครักคัยขัฒนขรรม การปกป้องและเพิ่มพูนมรดกและเพิ่มพูนความสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่น รวมถึงการฝึกอบรมคนในท้องถิ่นเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจและสนับสนุนการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอันจะนำไปสู่ความร่วมมือระดับนานาชาติในอนาคต อันชี้ให้เห็นถึงถึงความเชื่อมโยงระหว่างการใช้แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนกับการจัดการท่องเที่ยวได้อีกประการหนึ่ง

สมิธ (Smith. 1989 : 4-5, 31-32) เป็นอีกผู้หนึ่งที่ชี้ให้เห็นปัญหาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งมีการ “แต่งแต้มสีสัน (Picturesque)” แก่วัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นซึ่งมีค่านิยมชีวิตแบบเก่า (Old Style) และสูญหายจากความทรงจำของคนปัจจุบัน ส่งผลให้กิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีการปรุงแต่งวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยว เช่น การรับประทานอาหารและพำนักในบ้านแบบชนบท การชมการแสดงท้องถิ่น การร่วมงานเทศกาลด้วยการแต่งกายตามแบบท้องถิ่น รวมถึงการเดินป่า เป็นต้น อันชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกลายเป็นปัญหาของการประดิษฐ์สร้างวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโดยปริยาย ส่งผลให้สภาการ โบราณสถานระหว่างประเทศ (International Council on Monuments and Sites : ICOMOS. 2003 : Web Site) เสนอกฎบัตรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการสถานที่อันเป็นสัญลักษณ์มรดกเพื่อการท่องเที่ยว (International Cultural Tourism Charter Managing Tourism at Places of Heritage Significance) ที่ประณิประนอมระหว่างการจัดการท่องเที่ยวแบบมวลชนและการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในด้านการอำนวยความสะดวกและสนับสนุนการอนุรักษ์และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อให้เข้าถึงคนในชุมชนและผู้มาเยือน การอำนวยความสะดวกและสนับสนุนการอนุรักษ์ให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเคารพต่อมรดกและชีวิตวัฒนธรรมของคนในชุมชน การอำนวยความสะดวก

ความสะดวกและสนับสนุนให้เกิดการประสานกันระหว่างการอนุรักษ์ อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยว มรดกทางธรรมชาติและชีวิตวัฒนธรรมเพื่อให้เป็นเครื่องมือสู่ความยั่งยืนในอนาคต และการสนับสนุนการวางแผนและกำหนดนโยบายการพัฒนา หลักเกณฑ์ เป้าหมายและยุทธศาสตร์ ให้สอดคล้องระหว่างการส่งออกและการสื่อความหมายสถานที่และกิจกรรมอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมกับบริบทในการอนุรักษ์ ทั้งนี้สาระสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ประกอบด้วยสาระสำคัญได้แก่

1. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างรับผิดชอบ พร้อมกับการจัดการที่ตีความคู่กันระหว่างคนในท้องถิ่นและผู้มาเยือน
2. มีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนเพื่อคนในอนาคต
3. การอนุรักษ์และการวางแผนการท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรมจะต้องสร้างความร่วมมือแก่ผู้มาเยือน
4. คนในท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์พื้นเมืองควรร่วมกันวางแผนอนุรักษ์และการท่องเที่ยว
5. กิจกรรมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ควรสร้างผลกำไรแก่คนในท้องถิ่น
6. รายการการท่องเที่ยวควรเป็นไปเพื่อคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ

เห็นได้อย่างชัดเจนว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแม้ว่าจะมีความคล้ายคลึงกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในประเด็นการศึกษาวัฒนธรรมต่างถิ่นที่ตื่นตาตื่นใจ หรือแปลกใหม่ ตลอดจนการประสบกับภาวะการใช้วัฒนธรรมเพื่อเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว แต่การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์จะให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวในคำอธิบายถึงการท่องเที่ยวในกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างและอาจจะดีกว่า ขณะที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะให้ความสำคัญกับการใช้วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวซึ่งอาจเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันก็ได้

กล่าวได้ว่า สาระสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอยู่ตรงจะสามารถใช้วัฒนธรรมเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวอย่างไร โดยไม่กระทบกับวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการและการกระจายผลประโยชน์ และการจัดสรรรายรับเพื่อใช้ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเป็นคำตอบสำคัญ

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากแนวคิดการพัฒนาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน สิ่งหนึ่งที่อธิบายให้เห็นว่าการท่องเที่ยวจะสามารถเป็นเครื่องมือของการพัฒนาเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน ทั้งสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมได้นั้นต้องมาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งสิ้น ดังนั้นแนวคิดที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความสำคัญเพื่อเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์กระบวนการที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่วิจัยต่อไป

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวคิดที่สัมพันธ์กับแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนและแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยเกิดขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกันเมื่อประมาณทศวรรษที่ 1970-1980 (เสรี พงศ์พิศ. 2547 : 27) เห็นได้จากการประชุมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์การสหประชาชาติเมื่อปี ค.ศ.1975 (พ.ศ. 2518) ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่องค์การสหประชาชาติเห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่อาจนิยามความหมายเดียวที่ครอบคลุมได้ เนื่องจากแต่ละประเทศนิยามความหมายการมีส่วนร่วมแตกต่างกัน หรือแม้แต่ในประเทศเดียวกันก็ตาม หากจะให้เข้าใจชัดแล้วการนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนควรมีลักษณะจำกัเฉพาะในระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองหนึ่ง ๆ เท่านั้น (ชัชวาล ปุณฺณปັນ. 2548 . เว็บไซต์)

คำอธิบายขององค์การสหประชาชาติข้างต้นอาจสะท้อนได้จากความเห็นที่แตกต่างกัน อาทิ ไพรด์นั้ เดชะรินทร์ (มนัส สุวรรณ และคณะ. 2546 : 30 ; อ้างอิงมาจาก ไพรด์นั้ เดชะรินทร์) นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมในลักษณะที่รัฐมีบทบาทเป็นหลักว่าหมายถึงกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริมชักนำและสร้างโอกาสให้ประชาชนทั้งส่วนบุคคล กลุ่มชน ชุมชน สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลาย ๆ เรื่องแล้วแต่กรณี ทั้งนี้แนวคิดของไพรด์นั้อาจจัดอยู่ในความหมายซึ่งสุชาดา จักรพิสูทธิ์ (2549 : เว็บไซต์) เรียกว่าเป็น “ความร่วมมือ (Cooperation)” ที่รัฐเป็นเจ้าภาพในกิจกรรมต่าง ๆ โดยมุ่งถึงความสำเร็จมากกว่า

สำหรับในแง่ของประชาชนมีบทบาทเป็นหลักแล้ว การมีส่วนร่วมถูกนำไปใช้ในความหมายของการให้พลังอำนาจ (Empowerment) แก่คนในท้องถิ่นเพื่อให้มีความสามารถในการตัดสินใจที่จะพัฒนาท้องถิ่นของตนหรือไม่ (Telfer. 2004 . 47) เห็นได้จากเซาท์เกตและชาร์เพลย์ (Southgate and Sharpley. 2004 : 243) ซึ่งนิยามความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า ประกอบด้วยการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน การพัฒนา และการควบคุมหรือสนับสนุนหน่วยงานรัฐหรือเอกชนให้ต้องจ่ายค่าตอบแทนเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในผลกระทบซึ่งได้รับ

จากการพัฒนาท้องถิ่นเช่น สตรี หรือคนพื้นเมือง เป็นต้นขณะที่นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2538 : 16-17) และ เสรี พงศ์พิศ (2547 : 28) ซึ่งกล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเด็นนี้สอดคล้องกันว่า ประชาชนต้องมีสิทธิในการปกครองตนเอง อันประกอบด้วยสิทธิในการจัดทรัพยากรชุมชน สิทธิในการกำหนดนโยบาย สิทธิที่ประชาชนจะได้รับประโยชน์ในการพัฒนา สิทธิที่จะบริหารจัดการชุมชน และสิทธิที่จะกำหนดทิศทางการพัฒนานั้นเอง

กล่าวได้ว่าความหมายโดยภาพรวมของการมีส่วนร่วมมีผู้ให้ความหมายไว้ค่อนข้าง หลากหลาย ได้แก่

1. ความหมายที่รัฐหรือผู้มีอำนาจเป็นผู้จัดการให้ประชาชนมีส่วนร่วม ซึ่งมนัส สุวรรณ และคณะ (2546 : 39) อธิบายว่าแนวคิดที่รัฐหรือผู้มีอำนาจจำเป็นต้องเข้ามามีบทบาทหลักในการ ชักนำหรือสร้างโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมเนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มักคิดว่าไม่ใช่หน้าที่ ที่บัญญัติไว้ให้ประชาชนต้องกระทำ ส่งผลให้การมีส่วนร่วมของประชาชนมักเป็นการมีส่วนร่วม โดยความสมัครใจ ดังนั้นการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้จึงมักเป็นการบังคับหรือขอร้องประชาชนให้มีส่วน ร่วม รวมถึงการที่ ม.ร.ว. อคิน รพีพัฒน์ (2527 : 101) กล่าวว่าการมีส่วนร่วมในความหมายนี้ อาจรวมถึงการจูงใจเฉพาะหน้า เช่น สัญญาว่าจะมีการแจกของหรือเห็นประโยชน์ในอนาคตจากการ มีส่วนร่วมกับรัฐหรือผู้มีอำนาจ โดยนัยนี้ความเห็นของมนัสและม.ร.ว. อคิน จึงสอดคล้องกับเคลิกา (Delica. 2006 : Web Site) ซึ่งอธิบายการที่รัฐหรือผู้มีอำนาจเข้ามาจัดการให้ประชาชนต้องมี ส่วนร่วมเนื่องมาจากแนวทางนโยบายของรัฐหรือผู้มีอำนาจที่พยายามแสดงออกว่าตนเองมี ธรรมาภิบาล (Good Governance) ดังนั้นประชาชนจึงถูกดึงเข้ามาเป็นภาคส่วนหนึ่งในการพัฒนา และจัดการทรัพยากรในชุมชนตามนโยบายของรัฐหรือผู้มีอำนาจซึ่งอาจจัดว่าเป็นความร่วมมือในการ พัฒนามากกว่า (สุชาดา จักรพิสูทธิ์. 2549 : เว็บไซต์) เห็นได้จากที่รัฐอ้างการมีส่วนร่วมของ ประชาชนด้วยการกำหนดสัดส่วนงบประมาณ การทำประชาพิจารณ์ (Public Hearing) การช่วย เก็บข้อมูลโครงการพัฒนาที่รัฐกำหนด การร่วมประชุมข้อเสนอโครงการพัฒนา อันเป็นกระบวนการ ที่เสรี พงศ์พิศ (2547 : 28-29) เรียกว่าเป็นการ “รับรอง” ของประชาชนเท่านั้น

2. ความหมายที่ประชาชนมีส่วนร่วมด้วยตนเอง ซึ่งสุภางค์ จันทวานิช (2537 : 68-69) อธิบายว่าเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ของประชาชนโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น ทุกฝ่ายเพื่อระบุปัญหาในชุมชน วิเคราะห์ปัญหาในชุมชน วิเคราะห์แนวทางการแก้ปัญหา และตัดสินใจ ที่จะแก้ไขปัญหาด้วยแนวทางของตนเองอันนำไปสู่แนวทางที่คนในท้องถิ่นสามารถเรียนรู้แนวทาง การพัฒนาด้วยตนเองและจัดเป็นการพัฒนาศักยภาพของประชาชน เพื่อให้เกิดความศรัทธาในตนเอง (Self Reliance) เกิดความเชื่อมั่น ในตนเอง (Self Confidence) ตลอดจนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense

of Belonging) ใน โครงการต่าง ๆ ของท้องถิ่น (ชัชวาล บุญปิ่น. 2548 . เว็บไซต์) ทั้งนี้ความหมายดังกล่าวยังนับว่ามีความครอบคลุมกระบวนการพัฒนาทั้งหมดอีกด้วย

อย่างไรก็ดี ไม่เพียงแต่ความหมายของการมีส่วนร่วมจะถูกใช้ในบทบาทที่แตกต่างกัน ทั้งจากรัฐและในส่วนของประชาชน การนำแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนไปใช้ยังพบว่ามีความแตกต่างกันอีกด้วย เห็นได้จากการมีส่วนร่วมซึ่งถูกใช้ในประเด็นต่าง ๆ อาทิ

1. ประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชนทางการเมือง การนำแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนไปใช้ในประเด็นการเมือง เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของความพยายามอธิบายความสนใจและการเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของประชาชน ทั้งนี้อาร์นสไตน์ (Arnstien. 2004 : Web Site) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในประเด็นการเมืองว่าเป็นการกระจายอำนาจอีกครั้งหนึ่งด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนปรึกษาหารือเรื่องราวเกี่ยวกับการเศรษฐกิจและการเมืองในอนาคต โดยไม่สามารถกีดกันให้ออกนอกกระบวนการดังกล่าวไปได้ อันเป็นการส่งเสริมพลังอำนาจของประชาชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการรักษาผลประโยชน์หรือการจัดการทรัพยากรของกลุ่มมีการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางสู่ประชาชนเพื่อการต่อรองและตรวจสอบการจัดใช้ทรัพยากรจากส่วนกลาง (ชัชวาลย์ บุญปิ่น. 2548 . เว็บไซต์) ทั้งนี้ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนทางการเมืองอาจแบ่งเป็นระดับพวกไม่ยุ่งเกี่ยวทางการเมือง (Apolitical Stratum) ระดับพวกสนใจการเมือง (Political Stratum) ระดับพวกแสวงหาอำนาจ (Power Stratum) และระดับพวกกุมอำนาจ (The Powerful) โดยประชาชนที่ไม่มีส่วนร่วมอาจมาจากปัจจัยที่แตกต่างกัน เช่น ความสนใจ ความคิดที่ว่าตัวเองไร้อำนาจ ไร้ความหมาย หรือคิดว่ามีความเป็นอยู่ดีแล้วจึงไม่สนใจการเมือง ขณะที่ผู้สนใจการเมืองและแสวงหาอำนาจอาจมีปัจจัยจากผลประโยชน์ต่อตนเอง สังคม หรือจากจิตไร้สำนึกเช่น การความยอมรับนับถือ หรือการชดเชยความรัก เป็นต้น (จันจัต อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. 2540 : 91)

2. ประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอย่างยั่งยืน การนำแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนไปใช้ในประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วยความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม นับว่ามีความสัมพันธ์ที่ครอบคลุมกับประเด็นอื่น ๆ เช่นการจัดการทรัพยากรและการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม สำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืนมักถูกใช้ในความหมายของการวิจัยท้องถิ่นเพื่อให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนา ขณะที่การมีส่วนร่วมของประชาชนในประเด็นอื่นจะมีลักษณะจำเพาะ (ดังเช่น การจัดการทรัพยากรและการท่องเที่ยว) มากกว่า นอกจากนี้ประเด็นการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่มีความแตกต่างจากความร่วมมือ (Cooperation) ดังกล่าวข้างต้น โดยที่การมีส่วนร่วมให้ความสำคัญกับความต่อเนื่องและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างประชาชนผู้มีส่วนร่วมด้วยกัน แม้ว่าความร่วมมือที่เกิดขึ้นจะประกอบ

ด้วยกระบวนการ (Process) ขั้นตอนที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ของประชาชน (Lcaming) มีพลวัต (Dynamic) ในการแก้ปัญหาและการกำหนดแผนงานเพื่อการพัฒนาที่ตาม (สุชาติ จักรพิสุทธิ์. 2549 : เว็บไซต์) ทั้งนี้การมีส่วนร่วมดังกล่าวประกอบด้วยกระบวนการดังนี้ (ชัชวาลย์ ปุญรัตน์. 2548 . เว็บไซต์)

- 2.1 การมีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา รวมถึงการมีส่วนร่วมกำหนดความต้องการของชุมชนและจัดลำดับ ความต้องการของชุมชน
- 2.2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา นับตั้งแต่ต้น โยบายและวัตถุประสงค์ของ โครงการพัฒนา วิธีการ แนวทาง ทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรในการดำเนิน โครงการ
- 2.3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการพัฒนา ทั้งด้านการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน การร่วมบริหารงาน ประสานงาน และการขอความช่วยเหลือจากภายนอก
- 2.4 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ
- 2.5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนาว่าโครงการพัฒนาที่ดำเนิน ไปบรรลุ ความวัตถุประสงค์หรือไม่เพียงใด

3. ประเด็นการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2544 : 217-218) อธิบายการใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเด็นการจัดการทรัพยากรว่าเป็นความ พยายามรวมตัวกันเพื่อเพิ่มความสามารถของตนเองในการเข้าควบคุมทรัพยากรและสถาบันต่าง ๆ ตามสถานการณ์ทางสังคมขณะหนึ่งจากกลุ่มประชาชนที่มักถูกกีดกันจากอำนาจควบคุม ซึ่งประเด็น ดังกล่าวไม่เพียงแต่จะเป็นกระบวนการเคลื่อนไหวเพื่อตอบ ได้การขยายอำนาจของรัฐและระบบตลาด ในแนวคิดการพัฒนาเท่านั้น หากแต่ยังเกี่ยวข้องกับปฏิริยาต่อต้านอำนาจรัฐในการควบคุมและ จัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย โดยนัยนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมในประเด็นดังกล่าว มีความเกี่ยวพันอย่างยิ่งกับระบบการจัดการทรัพยากรชุมชนที่คัดลอกจนสิทธิชุมชนทั้งด้านการสร้าง กระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้สามารถประยุกต์กับวิทยาการสมัยใหม่อัน นำไปสู่การต่อรองด้านทรัพยากรกับภายนอกได้ การสร้างสำนึกความเป็นชุมชน ความเข้มแข็งของ องค์กรชุมชน ความสามารถในการวางกฎระเบียบเพื่อจัดระเบียบและจัดการความขัดแย้งในชุมชน มีการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนต่าง ๆ ที่มีผลประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน รวมถึง ระหว่างชุมชนกับนักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานรัฐและเอกชน ตลอดจนมีการตรา กฎหมายเพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนมีบทบาทและส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรชุมชน โดยรัฐ เป็นเพียงผู้สนับสนุนและกำกับดูแลร่วมกับชุมชน (ยศ สันตสมบัติ. 2544 : 200-201) ซึ่งต้อง ประกอบด้วยกระบวนการดังต่อไปนี้ (อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2544 : 210)

3.1 การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น จนสามารถจัดการทรัพยากร
อย่างอิสระภายในระบบนิเวศที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต

3.2 การเสริมสร้างจิตสำนึกส่วนรวมในรูปของประชาสังคม เพื่อระดมพลังของ
คนในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมแก้ปัญหาความขัดแย้ง และป้องกันผลประโยชน์ที่ตามมาจากการ
พัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม

4. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การใช้แนวคิดการมี
ส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน นับว่าเป็นการผสมผสานระหว่างการนำ
ประเด็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรเข้าด้วยกัน
ไม่ว่าจะเป็นในรูปกระบวนการและในด้านอุดมการณ์ อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมในประเด็นนี้ไม่จำกัด
เพียงการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนา การควบคุม หรือคุ้มครองผลประโยชน์
จากการท่องเที่ยวในท้องถิ่นเท่านั้น หากแต่ยังขยายไปถึงการที่ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานรัฐ
เอกชน หรือองค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งจะต้องมีส่วนร่วมในการให้การศึกษาในท้องถิ่นที่ต้องการ
พัฒนาการท่องเที่ยวทั้งด้านการตลาด และการตระหนักรู้ของคนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวในด้าน
ความยั่งยืนอีกด้วย (Southgate and Sharpley. 2004 : 243) ดังนั้นจึงเป็นความร่วมมือระหว่าง
คนในท้องถิ่นกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างกลมกลืน (Harmony) เพื่อให้เกิดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ
และไม่ส่งผลเสียต่อวัฒนธรรม ประเพณีและสิ่งแวดล้อม (Timothy. 2004 : 150) อย่างไรก็ตาม
ยศ สันตสมบัติ (2544 : 203) เสนอว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หากขาดการเตรียมความพร้อมจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องและคนในท้องถิ่น
ในด้านการจัดองค์กรชุมชน การทำแผนงานและ โปรแกรมท่องเที่ยว การทำแผนนโยบายประชาสัมพันธ์
การท่องเที่ยว การให้บริการนักท่องเที่ยว และการเตรียมคนในท้องถิ่นให้มีความสามารถในการ
ทำงานร่วมกันรวมถึงความสามารถในการจัดการความขัดแย้งและกำหนดแนวทางของชุมชนได้
โดยนัยนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจึงเป็นการสร้างพลังอำนาจ
ให้กับชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยทิโมธี (Timothy. 2004 : 152) เสนอว่าประกอบด้วย

4.1 พลังอำนาจทางเศรษฐกิจ ซึ่งการท่องเที่ยวต้องสร้างผลกำไรให้กับชุมชนท้องถิ่น
เพื่อที่คนในท้องถิ่นจะนำรายรับที่ได้มาปรับปรุงการบริการและสาธารณูปโภคต่อไป

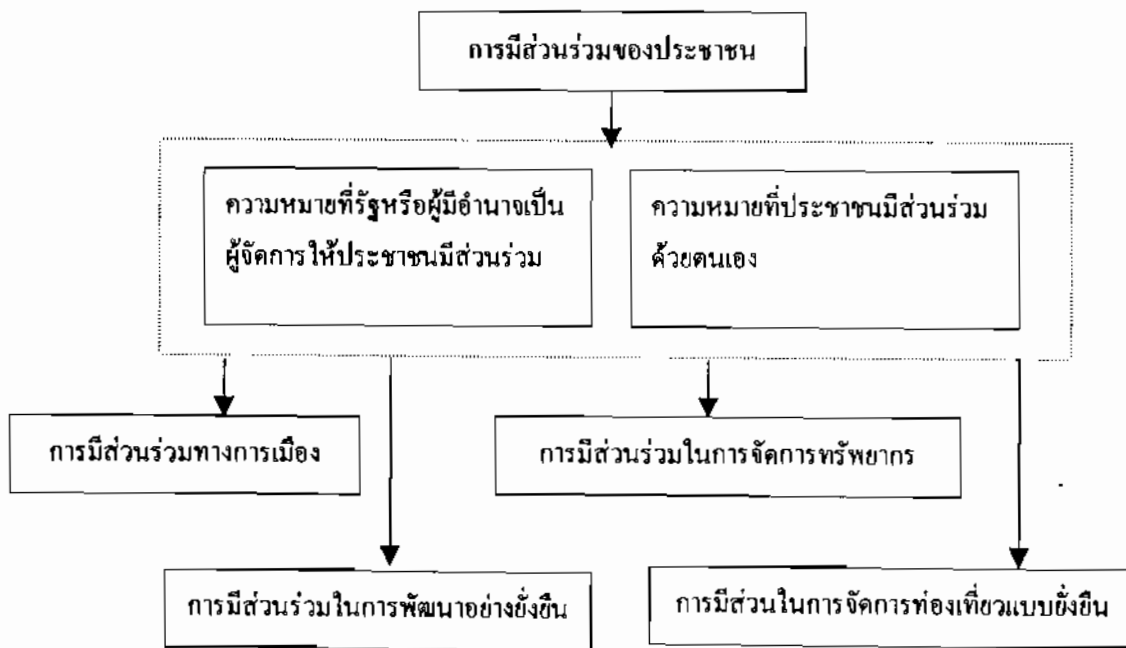
4.2 พลังอำนาจทางจิตวิทยา คนในท้องถิ่นจะมีความนับถือตนเองจากการ
เปิดโอกาสให้คนภายนอกมาสัมผัสกับวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และองค์ความรู้ท้องถิ่น อันจะ
นำไปสู่การเพิ่มความเชื่อมั่นของสมาชิกในชุมชนและเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นเปิดรับการศึกษา
เรียนรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพและยกระดับสถานภาพของตนเองให้เป็นที่ยอมรับในสังคมวงกว้างมากขึ้น

4.3 พลังอำนาจทางสังคม ซึ่งการทอ้งเกี่ยวข้องส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นมีความสมดุลตลอดจนมีความสามัคคีทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและครอบครัวเพื่อปรับปรุงการทอ้งเกี่ยวในท้องถิ่นของตนให้ประสบความสำเร็จ และนำผลกำไรที่เกิดจากการทอ้งเกี่ยวมาใช้พัฒนาชุมชน เช่น ด้านการศึกษาและถนนหนทาง เป็นต้น

4.3 พลังอำนาจทางการเมือง ก่อให้เกิดประชาคมการเมืองในชุมชนเพื่อนำเสนอประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการทอ้งเกี่ยว พร้อมกับสนับสนุนให้ชุมชนมีกลุ่มที่จะรวบรวมความเห็นของสมาชิกในชุมชนและเสนอความเห็นในภาพรวมเกี่ยวกับการรื้อปัญหาการทอ้งเกี่ยวแก่สมาชิกในชุมชน เพื่อให้ประชาคมในชุมชนตัดสินใจแก้ปัญหา

ทั้งนี้แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจพิจารณาได้จากภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 กรอบแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

การใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวิเคราะห์งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดดังกล่าวเพื่อตอบคำถามถึงการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นของพื้นที่วิจัยทั้ง 3 ประเทศว่าแต่ละกิจกรรมสะท้อนการมีส่วนร่วมอย่างไรทั้งในระดับความหมายที่จ้องตรวจสอบว่าแต่ละประเทศรัฐหรือผู้มีอำนาจเป็นผู้จัดการให้ประชาชนมีส่วนร่วม หรือประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการทอ้งเกี่ยวด้วยตนเอง ขณะที่แต่ละประเทศใช้ความหมายการมีส่วนร่วมดังกล่าวในประเด็นใดบ้าง ไม่ว่าจะเป็นการเมือง การพัฒนาอย่างยั่งยืน การจัดการทรัพยากร และการจัดการทอ้งเกี่ยวแบบยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับมานุษยวิทยาการท่องเที่ยว

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับมานุษยวิทยาการท่องเที่ยว (Anthropology of Tourism) เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1980 กล่าวถึงการศึกษาการท่องเที่ยวในแง่มุมของวิชา มานุษยวิทยา งานของเดนนิสัน แนช (Dennison Nash) วาเลน แอล สมิธ (Valane L. Smith) ธีรอน นูเนซกับเจมส์ เล็ตต์ (Theron Nuñez and James Lett) และเดวิด วิลสัน (David Wilson) นับเป็นกลุ่ม นักมานุษยวิทยาชุดหนึ่งที่พยายามอธิบายถึงความเกี่ยวพันระหว่างวิชามานุษยวิทยากับการท่องเที่ยว ดังกล่าว

แนช (Nash. 1996 : 1-17) กล่าวว่าในช่วงแรกแนวคิดมานุษยวิทยาการท่องเที่ยวมี พัฒนาการมาตั้งแต่การเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดมานุษยวิทยาก่อนสมัยใหม่ (Pre-modern) กระทั่ง ขยายไปสู่การเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดมานุษยวิทยาสมัยใหม่ (Modern) ที่ล้วนเกี่ยวพันกับกระแส การพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมของโลก โดยแนวคิดนี้ในช่วงแรกให้ความสำคัญกับการศึกษา ประเด็นการท่องเที่ยวในช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่ง โดยมีประเด็นที่หลากหลาย เช่น ความสัมพันธ์ของ ลูกจ้างโรงแรม ความสัมพันธ์ระหว่างมัคคุเทศก์กับพนักงานขับรถ หรือมิดครภาพในบริษัทนำเที่ยว เป็นต้น โดยละเอียดประเด็นที่อยู่ใน “กระบวนการท่องเที่ยว” อื่น ๆ กระทั่งในเวลาต่อมา นักมานุษยวิทยา จึงขยายขอบเขตสู่การศึกษา “ระบบการท่องเที่ยว” อันหมายถึงการศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ที่ต่อ เนื่องระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นเรื่องความ แตกต่างทางวัฒนธรรม การเกิดผลกระทบทางวัฒนธรรมในทั้งการให้และรับอิทธิพลทางวัฒนธรรม ของแต่ละสังคมที่หลากหลาย อันนำไปสู่การอธิบายวิธีการการศึกษาการท่องเที่ยวในลักษณะของ สหวิทยาการเพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาในมิติที่ยั่งยืนมากขึ้น ขณะเดียวกันแนชยังเสนอ แนวทางการศึกษาการท่องเที่ยวผ่านปรากฏการณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวกับปรากฏการณ์ การปรุงแต่งวัฒนธรรม การท่องเที่ยวกับปรากฏการณ์ในการพัฒนา การท่องเที่ยวกับปรากฏการณ์การ ขระดับความเป็นมนุษย์ โครงสร้างของการท่องเที่ยวกับปรากฏการณ์ และการศึกษาการท่องเที่ยว แบบองค์รวม เพื่อให้การศึกษาการท่องเที่ยวมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ขณะเดียวกัน แนวคิดมานุษยวิทยาการท่องเที่ยวยังเป็นการศึกษาพิธีกรรมทางศาสนา วิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมที่ถูกใช้เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวกระทั่งกลายเป็น อุตสาหกรรมหลักของโลก อันสะท้อนบทบาทของการท่องเที่ยวในฐานะเครื่องมือการพัฒนา ในประเทศด้อยพัฒนาอีกทั้งยังเป็นการศึกษาเพื่อค้นหาและอธิบายสถานะที่แท้จริงของปรากฏการณ์ กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ปรากฏการณ์ขึ้นและมีคำอธิบายหลากหลายในลักษณะของสหวิทยาการ

เพื่อนำคำอธิบายดังกล่าวไปวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอีกต่อไป

สมิธ (Smith, 1989 : 1-17) ได้อธิบายการใช้แนวคิดมานุษยวิทยาในการศึกษาการท่องเที่ยวว่าเป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจธรรมชาติของการท่องเที่ยวซึ่งใช้เวลาว่างนอกเหนือจากการทำงานและตัดสินใจใช้เงินหลังจากซื้อปัจจัยสี่และเก็บออมในอนาคคเป็นที่เรียบร้อยแล้ว การศึกษาการท่องเที่ยวตามแนวคิดมานุษยวิทยาจึงเป็นการศึกษาสถานภาพทางสังคมกับความ ต้องการท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ รวมถึงลักษณะที่แตกต่างกันของประชากรแต่ละประเทศกับความ ต้องการท่องเที่ยว ทั้งนี้สมิธ ได้จำแนกประเภทของการท่องเที่ยวตามแนวคิดทางมานุษยวิทยา ได้ 5 ประเภท ได้แก่

1. การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ (Ethnic Tourism) เป็นการท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ แปลกประหลาดและมีกลุ่มคนพื้นเมืองที่น่าตื่นเต้น
2. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมวิถีชีวิตของ คนที่แตกต่างออกไป
3. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) เป็นการท่องเที่ยวตาม พิพิธภัณฑสถานหรือการเที่ยวชมโบราณวัตถุสถานที่สำคัญของเมืองต่าง ๆ และแตกต่างจากการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมตรงที่ไม่มีคนในท้องถิ่นเข้ามาเกี่ยวข้อง
4. การท่องเที่ยวเชิงสิ่งแวดล้อม (Environmental Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่บางครั้ง คล้ายคลึงกับการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์แต่ให้ความสำคัญกับการเที่ยวชมสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ มากกว่า
5. การท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ (Recreational Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มีกิจกรรม เพื่อความบันเทิงต่างๆ เช่น การเล่นสกี การนวด การเล่นกีฬา การรับประทานอาหาร หรือชม การแสดง

อย่างไรก็ดี ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวประเภทใดก็ตามแนวคิดมานุษยวิทยาการท่องเที่ยว เสนอว่าการท่องเที่ยวทุกประเภทส่งผลกระทบต่อท้องถิ่นทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่น ปัญหาโสเภณี ยาเสพติด และขอทาน การที่ คนภายนอกทำของที่ระลึกราคาถูกกว่าขายแข่งกับคนในท้องถิ่น การเป็นสังคมทันสมัยของคน ในท้องถิ่น การคิดแปลงวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเป็นสินค้าแก่นักท่องเที่ยว การสร้างสิ่งแปลกปลอม ให้กับสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น นอกจากนี้แม้การท่องเที่ยวจะเป็นเครื่องสร้างงานให้กับคนในท้องถิ่น แต่ก็ จำกัดเฉพาะแรงงานที่มีทักษะซึ่งเป็นคนส่วนน้อยในท้องถิ่นอยู่ดี ผลกระทบทางลบดังกล่าวในที่สุด จึงอาจนำไปสู่ข้อเสนอกของการเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) อันเป็นทางออก เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในการเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น

นอกจากนี้ นูเนซและเล็ตเองยังได้เสนอความเห็นเพิ่มเติมประเด็นของแนชและสมิธในประเด็นมานุษยวิทยาการท้องถิ่นยังเป็นการศึกษาปัญหาอันเนื่องมาจากการท้องถิ่นเพื่อสร้างองค์ความรู้ที่สัมพันธ์กันระหว่างนักท้องถิ่นและคนพื้นเมืองในท้องถิ่นซึ่งมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมจำนวนประชากร ตลอดจนการแลกเปลี่ยนหีบขี้มนวัฒนธรรมระหว่างกัน เช่น การที่นักท้องถิ่นหีบขี้มนความเป็นธรรมชาติหรือสิ่งแปลกใหม่เพื่อความบันเทิงขณะที่คนพื้นเมืองเองหีบขี้มนวัฒนธรรมนิคมโคคาโคลา (Cocacolaization) เป็นต้น นอกจากนี้มานุษยวิทยาการท้องถิ่นยังศึกษาการครอบงำทางวัฒนธรรมท้องถิ่นกระทั่งกลายเป็นวัฒนธรรมรองจากการท้องถิ่น อาจกล่าวได้ว่าการศึกษามานุษยวิทยาการท้องถิ่นยังให้ความสำคัญกับการศึกษาวัฒนธรรมในมิติของวัฒนธรรมดั้งเดิมในท้องถิ่นกับวัฒนธรรมที่แปลกปลอมเข้ามาจนกลายเป็นการประดิษฐ์วัฒนธรรมในท้องถิ่นอีกด้วย

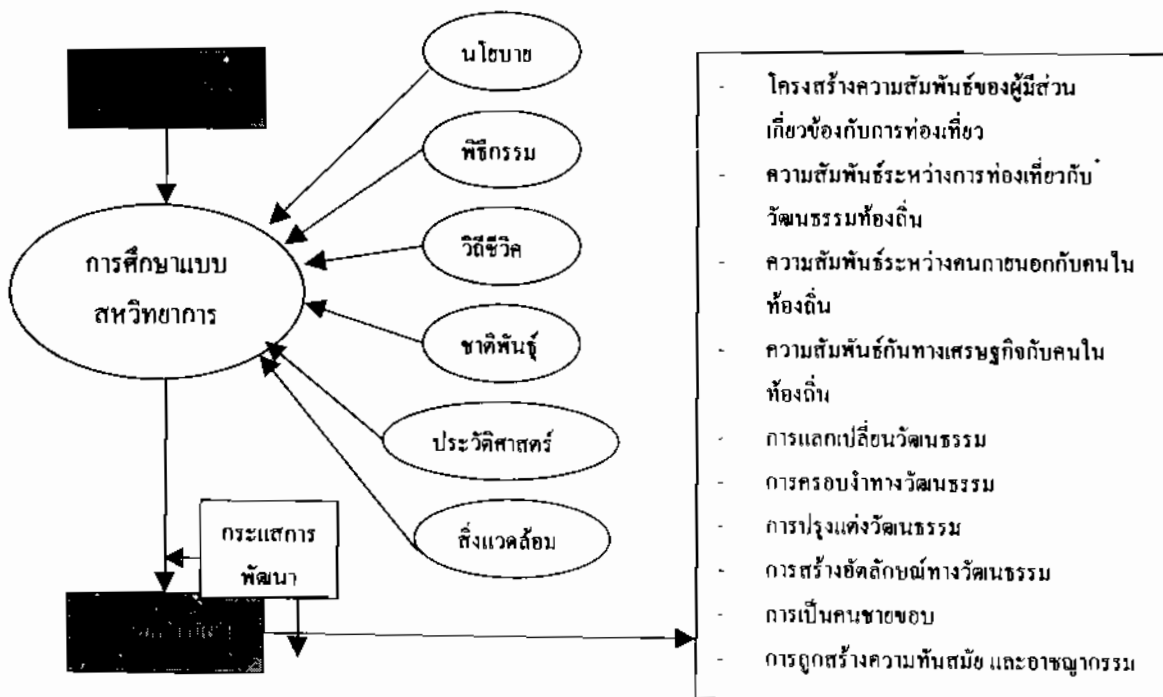
นูเนซและเล็ต (Nuñez and Lett. 1989 : 265-279) ยังให้ความสำคัญกับการศึกษาคนในท้องถิ่นในฐานะ “คนชายขอบ (Marginal man)” ทั้งการศึกษาในประเด็นเชิงจิตวิทยา ชีวภาพ เศรษฐกิจ ฯลฯ ซึ่งแตกต่างจากคนส่วนใหญ่และถูกทำให้เปลี่ยนแปลงไปจากการท้องถิ่น อย่างไรก็ตามในนูเนซและเล็ตเสนอว่าการท้องถิ่นที่เกิดขึ้นควรเป็นไปเพื่อความซาบซึ้งและการพักผ่อนท่ามกลางสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริงควบคู่ไปกับการจำกัดจำนวนนักท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็ได้เสนอว่าภารกิจของนักมานุษยวิทยาเกี่ยวกับการศึกษาการท้องถิ่นควรให้ความสำคัญต่อการวิพากษ์นักมานุษยวิทยาด้วยกันในฐานะผู้เชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจการเมืองกับการสร้างความหมายสิ่งที่เกิดขึ้นทางวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่จุดเริ่มต้นของการศึกษามานุษยวิทยาการท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ขณะทำงานของวิลสัน (King and Pamwell. 1993 : 32-47) ยังได้กล่าวถึงความสำคัญและความสัมพันธ์ระหว่างวิชามานุษยวิทยากับการท้องถิ่นไว้ว่าเป็นการศึกษาความเคลื่อนไหวทางประวัติศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงไปในท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการศึกษาความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน ผ่านการพิจารณาสิ่งที่เกิดขึ้นกับนโยบายการพัฒนาการท้องถิ่นอื่น ๆ ว่าก่อให้เกิดผลกระทบต่อกลุ่มชาติพันธุ์ และระบบคิดของคนที่มีมองการท้องถิ่นอย่างไร อันสอดคล้องกับแนวคิดของดูวาล (Duvall. 2003 : Web Site) ที่กล่าวถึงการศึกษามานุษยวิทยาการท้องถิ่นในทางมานุษยวิทยาควรให้ความสำคัญกับความเป็นชุมชนและการสร้างชุมชนให้เป็นสินค้าเพื่อการท้องถิ่น ไม่ว่าจะป็นพนักงานโรงแรม มัคคุเทศก์ คนขับรถแท็กซี่ ฯลฯ อันยังเกี่ยวพันกับระบบโลกอีกด้วย การศึกษามานุษยวิทยาการท้องถิ่นจึงไม่เพียงแต่ศึกษาผลกระทบทางการท้องถิ่นต่อชุมชน แต่ต้องขยายสู่การให้ความสำคัญกับนโยบายการท้องถิ่นและการพัฒนาชุมชนในฐานะกระบวนการการท้องถิ่น ซึ่งไม่สามารถวัดได้เพียงการสำรวจและข้อมูลสถิติ

กล่าวได้ว่าแนวคิดมานุษยวิทยาการท่องเที่ยวเป็นการศึกษาคำท่องเที่ยวโดยการใช้มุมมองทางมานุษยวิทยาเป็นเครื่องมือในการช่วยอธิบาย ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาคำท่องเที่ยวในด้านโครงสร้างและความสัมพันธ์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว อันเป็นแนวคิดมานุษยวิทยาก่อนสมัยใหม่ และการศึกษาคำท่องเที่ยวการศึกษาคำท่องเที่ยวสมัยใหม่ซึ่งให้ความสำคัญกับประเด็นการท่องเที่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างคนภายนอกกับคนในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับท้องถิ่น การครอบงำทางวัฒนธรรม การปรุงแต่งวัฒนธรรมท้องถิ่นจนกลายเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว การสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมรวมถึงการศึกษาผลกระทบของท้องถิ่นอันเกิดจากการท่องเที่ยว อาทิ การกลายเป็นคนขายขอบ การอยู่ในกระบวนการสร้างความทันสมัย ปัญหาโสเภณี ยาเสพติด ขอบทาน และความไม่สัมพันธ์กันทางเศรษฐกิจที่การท่องเที่ยวมีต่อคนในท้องถิ่น เป็นต้นซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนมีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างกับกระแสการพัฒนาของโลกทั้งสิ้น

อย่างไรก็ดี แนวคิดมานุษยวิทยายังได้เสนอวิธีการศึกษาคำท่องเที่ยวว่า ควรใช้วิธีการแบบสหวิทยาการทั้งการศึกษาพิธีกรรมทางศาสนา วิถีชีวิต ชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมที่ถูกใช้เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว รวมถึงนโยบายการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการศึกษาคำท่องเที่ยวแบบองค์รวมและมีความชัดเจน ดังภาพประกอบ 4

กล่าวได้ว่าแนวคิดมานุษยวิทยาการท่องเที่ยวเป็นวิธีการค้นหาคำตอบในการศึกษาการ
ท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยจะใช้แนวคิดมานุษยวิทยาการท่องเที่ยวในงานวิจัยนี้
ในสองประเด็น ได้แก่

1. ประเด็นวิธีการศึกษา ซึ่งแนวคิดมานุษยวิทยาการท่องเที่ยวใช้วิธีการศึกษา
เชิงสหวิทยาการ ดังนั้นผู้วิจัยจึงประยุกต์ใช้วิธีการศึกษาจากแนวคิดนี้เพื่อศึกษานโยบายและ
กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัย โดยจะศึกษาเอกสารที่กล่าวถึงนโยบาย และการจัดกิจกรรม
การท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัย และการวิจัยภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลในส่วนพิธีกรรม ชาติพันธุ์ วิถีชีวิต
สิ่งแวดล้อม และการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของคนในท้องถิ่น

2. ประเด็นการวิเคราะห์ข้อมูล อันสืบเนื่องจากการนำข้อมูลที่ได้จากการประยุกต์ใช้
วิธีการศึกษาจากแนวคิดมานุษยวิทยาการท่องเที่ยวมาวิเคราะห์ร่วมกับการพิจารณากระแสการพัฒนา
ของโลก และโลกาภิวัตน์เพื่อให้เห็นประเด็นสำคัญต่าง ๆ ซึ่งปรากฏในพื้นที่วิจัย อาทิ โครงสร้างและ
ความสัมพันธ์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างคนภายนอกกับ
คนในท้องถิ่น การครอบงำทางวัฒนธรรม การปรุงแต่งวัฒนธรรม การสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม
การเป็นคนชายขอบ ฯลฯ เป็นต้น

ข้อควรพิจารณาประการหนึ่งก็คือ แนวคิดและทฤษฎีที่เกิดขึ้น ได้แก่แนวคิดเกี่ยวกับ
กระบวนการทัศน์ แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยว แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แนวคิดการมีส่วนร่วม
ของประชาชน และแนวคิดมานุษยวิทยาการท่องเที่ยว ล้วนเกี่ยวพันกับกระบวนการพัฒนาที่
ทั่วโลกสมานเป็นนโยบายของเกือบทุกประเทศทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนากระแสหลักซึ่งให้
ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสาธารณูปโภคในระดับมหภาค และการพัฒนา
อย่างยั่งยืนซึ่งให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และเคารพความหลากหลายทางธรรมชาติและวัฒนธรรม
ตลอดจนการเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการแบ่งสรรผลประโยชน์จาก
การพัฒนาแก่คนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของทรัพยากรอย่างเป็นทางการ

กระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นนับว่ามีส่วนสำคัญต่อการกำหนดนโยบายและดำเนิน
กิจกรรมการท่องเที่ยวของโลกอย่างยิ่ง เห็นได้อย่างชัดเจนว่าการผสมผสานการพัฒนากระแสหลัก
กับการท่องเที่ยว ได้นำไปสู่การเกิดรูปแบบการท่องเที่ยวแบบมวลชนซึ่งใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ
ในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับมหภาคและส่งผลกระทบต่อทางลบจากการพัฒนาสู่เจ้าของแหล่งท่องเที่ยว
ขณะที่การผสมผสานการพัฒนาอย่างยั่งยืนกับการท่องเที่ยวได้นำไปสู่การเกิดรูปแบบการท่องเที่ยว
แบบยั่งยืนซึ่งให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้น โอกาสแก่คนในท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมเพื่อให้
เกิดความยั่งยืน โดยนัยนี้การแผ่ขยายและการผสมผสานแนวคิดทั้งการพัฒนาการท่องเที่ยว
ไปทั่วโลก นับเป็นการตกอยู่ภายใต้กระบวนการพัฒนาที่ด้วยการพัฒนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

อย่างไรก็ดี หากพิจารณาแนวคิดที่กล่าวมาทั้งหมดจะพบว่า ลักษณะสำคัญที่เกิดขึ้นของแนวคิดประกอบไปด้วย 2 ส่วนสำคัญกล่าวคือส่วนที่ว่าด้วยอุดมการณ์ไม่ว่าจะเป็นอุดมการณ์ของการพัฒนาและอุดมการณ์ของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และส่วนที่เป็นการบริหารจัดการซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นบทบาทหลัก ดังนั้นเมื่อนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทัศน์และแนวคิดมานุษยวิทยาการท่องเที่ยวร่วมพิจารณาจึงสามารถสรุปประเด็นการวิเคราะห์งานวิจัยนี้ได้ดังนี้

1. ประเด็นฐานคิดเชิงอุดมการณ์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ประเด็นนี้เป็นการวิเคราะห์อุดมการณ์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่วิจัย ทั้งนโยบายรัฐ ธุรกิจเอกชน และคนในท้องถิ่นซึ่งช่วงชิงพื้นที่การนิยามความหมายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่อาจมีความแตกต่างหรือคล้อยถึงกัน ทั้งนี้ใช้เกณฑ์การวิเคราะห์จากจุดร่วมของแนวคิดและทฤษฎีที่อธิบายผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อชี้ให้เห็นว่าคนในท้องถิ่นมีกระบวนการสร้างท้องถิ่นนิยม (Localism) ของชุมชนในการรักษาอัตลักษณ์ของตนเองอย่างไรซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

1.1 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องเป็นการท่องเที่ยวที่เคารพความหลากหลายทางชีวภาพ ก่อให้เกิดการตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและพันธุ์พืชในท้องถิ่น มีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับการรองรับของธรรมชาติ และมีการจัดสรรรายได้เพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติในสถานที่ท่องเที่ยวที่เห็นได้ทั้งส่วนที่เป็นนโยบายของรัฐ เช่น การกำหนดแผนพัฒนาการท่องเที่ยว การออกกฎหมายคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการจัดตั้งหน่วยงานในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ขณะที่ในส่วนคนในท้องถิ่น อาจพิจารณาได้จากการกำหนดกฎระเบียบในชุมชนเพื่อมิให้ละเมิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ หรือการมีวิถีจัดการป่าชุมชน เป็นต้น

1.2 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการตระหนักถึงความหลากหลายของวัฒนธรรมและคำนึงถึงผลกระทบต่อคนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยว (Host) ทั้งในประเด็นของการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ การถูกรอปรงทางวัฒนธรรม ปัญหาทางเพศ อาชญากรรมและสังคม ตลอดจนการที่คนในท้องถิ่นถูกสร้างให้กลายเป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่ง ตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรมในระดับนโยบายที่อาจพิจารณาได้เช่นเดียวกับการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น การกำหนดแผนพัฒนาการท่องเที่ยว การออกกฎหมายคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการจัดตั้งหน่วยงานในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ขณะที่ในส่วนของคนในท้องถิ่น อาจพิจารณาได้จากการออกกฎระเบียบในชุมชนเพื่อมิให้นักท่องเที่ยวละเมิดอัตลักษณ์และพฤติกรรมของชุมชนในการจัดการนักท่องเที่ยวที่ละเมิดวัฒนธรรมของคา

2. ประเด็นฐานคิดเชิงบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ในประเด็นนี้เป็นการวิเคราะห์กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนรวมถึงการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวของพื้นที่วิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลจากจุดร่วมของแนวคิดและทฤษฎีที่กล่าวถึงวิธีการบริหารจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนเพื่อชี้ให้เห็นว่าคนในท้องถิ่นมีกระบวนการสร้างท้องถิ่นนิยม (Localism) ในชุมชนเพื่อการจัดการตนเองอย่างไร โดยจำแนกเป็น

2.1 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องเป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง อาทิ การกำหนดคุณภาพและการห้ามปรามนักท่องเที่ยว และการให้นักท่องเที่ยวสามารถใช้ผลิตภัณฑ์และบริการจากคนในท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งอาจพิจารณาได้ทั้งในระดับนโยบาย อาทิ การเปิดโอกาสของรัฐให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ตลอดจนการสนับสนุนให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมผ่านการศึกษา อบรม การจัดการท่องเที่ยวของรัฐ และในระดับคนในท้องถิ่น ได้แก่ รูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวของคนในท้องถิ่นเอง และทัศนคติต่อการจัดการท่องเที่ยวของคนในท้องถิ่น

2.2 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สามารถแบ่งสรรผลประโยชน์แก่รัฐ เอกชน นักท่องเที่ยว และคนในท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม เพื่อให้คนในท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ทั้งนี้ข้อพิจารณาอาจสะท้อนจากในระดับนโยบาย ได้แก่ เกณฑ์การแสดงรายรับรายจ่ายของการท่องเที่ยวในท้องถิ่น หรือ นโยบายการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวของรัฐ และข้อพิจารณาจากคนในท้องถิ่น อาจมาจากเกณฑ์การจําแนกรายรับและผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวของคนในชุมชน ตลอดจนทัศนคติต่อการได้รับผลประโยชน์ของคนในท้องถิ่นจากการจัดการท่องเที่ยวนั่นเอง

อย่างไรก็ดี เกณฑ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ประเด็นทั้งด้านอุดมการณ์และการบริหารจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ผู้วิจัยจะใช้เพื่อชี้ให้เห็นว่าในพื้นที่วิจัยแต่ละแห่งมีคำอธิบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของคนอย่างไร และในความเป็นจริงแล้วมีการดำเนินกิจกรรมตามที่ตนเองนิยามหรือไม่ หรือได้รับอิทธิพลความคิดจากใคร นอกจากนี้ยังสามารถนำไปสู่การอธิบายข้อจำกัดของพื้นที่วิจัยที่กิจกรรมการท่องเที่ยวอาจไม่สอดคล้องตามประเด็นการวิเคราะห์ที่กำหนด อาทิ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ต่างกัน นโยบายการพัฒนาที่แตกต่างกัน นโยบายทางการเมืองที่ต่างกัน ตลอดจนสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ต่างกัน ขณะเดียวกันหากดำเนินการวิจัยแล้วพบว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาปรากฏเกณฑ์ลักษณะอื่นที่ชี้วัดความยั่งยืนทางการท่องเที่ยวอันจัดเป็นข้อค้นพบใหม่ ผู้วิจัยจะนำเกณฑ์ดังกล่าวเสนอในบทที่ 5 ต่อไป

จากการกำหนดประเด็นการวิเคราะห์ข้างต้น เมื่อนำมาพิจารณาพร้อมกับเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ศึกษา ดังที่กล่าวไว้ในขอบเขตของพื้นที่ศึกษาในบทที่ 1 กับแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัย สามารถกำหนดเป็นหลักการในการอธิบายความสำคัญของพื้นที่วิจัยดังตาราง 2

ตาราง 2 การอธิบายความสำคัญของพื้นที่วิจัย

พื้นที่วิจัย	หลักการอธิบายความสำคัญของพื้นที่วิจัย		
	เกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ศึกษา	แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัย	ประเด็นการวิเคราะห์
หมู่ 7 บ้านชะ หอม ตำบลนา โพธิ์กลาง อำเภอ โขงเจียม จังหวัด อุบลราชธานี	1. เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม 2. การเป็นสถานที่ซึ่งมี การอนุรักษ์ธรรมชาติและ วัฒนธรรมท้องถิ่น 3. การเป็นสถานที่ซึ่งมีชื่อ เสียงในระดับประเทศ และนานาชาติ	1. สอดคล้องกับแนวคิดการ พัฒนาการท่องเที่ยว 2. สอดคล้องกับแนวคิดการ ท่องเที่ยวแบบยั่งยืน 3. สอดคล้องกับแนวคิดการมี ส่วนร่วมของประชาชน 4. สอดคล้องกับแนวคิด มานุษยวิทยาการท่องเที่ยว	1. เป็นการท่องเที่ยวที่ เคารพความหลากหลายทาง ชีวภาพ ก่อให้เกิดการ ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่ง แวดล้อมและพันธุ์พืชใน ท้องถิ่น 2. เป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิด เกิดการตระหนักถึงความ หลากหลายของวัฒนธรรม และคำนึงถึงผลกระทบต่อ คนในท้องถิ่น 3. เป็นการท่องเที่ยวที่เปิด โอกาสให้คนในท้องถิ่นมี ส่วนร่วม 4. เป็นการท่องเที่ยวที่ สามารถแบ่งสรรผล ประโยชน์แก่รัฐ เอกชน นักท่องเที่ยว และคนใน ท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม

ตาราง 2 (ต่อ)

พื้นที่วิจัย	หลักการอธิบายความสำคัญของพื้นที่วิจัย		
	เกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ศึกษา	แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัย	ประเด็นการวิเคราะห์
ชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม 2. การเป็นสถานที่ซึ่งมีการอนุรักษ์ธรรมชาติ 3. การเป็นสถานที่ซึ่งมีชื่อเสียงในระดับประเทศและนานาชาติ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาเกี่ยวกับการท่องเที่ยว 2. สอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน 3. สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน 4. สอดคล้องกับแนวคิดมานุษยวิทยาการท่องเที่ยว 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นการท่องเที่ยวที่เคารพความหลากหลายทางชีวภาพ ก่อให้เกิดการตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและพันธุ์พืชในท้องถิ่น 2. เป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการตระหนักถึงความหลากหลายของวัฒนธรรมและคำนึงถึงผลกระทบต่อคนในท้องถิ่น 3. เป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม 4. เป็นการท่องเที่ยวที่สามารถแบ่งสรรผลประโยชน์แก่รัฐ เอกชน นักท่องเที่ยว และคนในท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม
โครงการท่องเที่ยวแบบอนุรักษน้ำชา แขวงหลวงน้ำทา	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเป็นสถานที่ซึ่งมีการอนุรักษ์ธรรมชาติ 2. การเป็นสถานที่ซึ่งมีชื่อเสียงในระดับประเทศและนานาชาติ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาเกี่ยวกับการท่องเที่ยว 2. สอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน 3. สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน 4. สอดคล้องกับแนวคิดมานุษยวิทยาการท่องเที่ยว 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นการท่องเที่ยวที่เคารพความหลากหลายทางชีวภาพ ก่อให้เกิดการตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและพันธุ์พืชในท้องถิ่น

ตาราง 2 (ต่อ)

พื้นที่วิจัย	หลักการอธิบายความสำคัญของพื้นที่วิจัย		
	เกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ศึกษา	แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัย	ประเด็นการวิเคราะห์
			2. เป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการตระหนักถึงความหลากหลายของวัฒนธรรมและค่านึงถึงผลกระทบต่อคนในท้องถิ่น 3. เป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม 4. เป็นการท่องเที่ยวที่สามารถแบ่งสรรผลประโยชน์แก่รัฐ เอกชน นักท่องเที่ยว และคนในท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม
จังหวัดเอื้อเทียน เว้	1. การเป็นสถานที่ซึ่งมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น 2. การเป็นสถานที่ซึ่งมีชื่อเสียงในระดับประเทศและนานาชาติ	1. สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยว 2. สอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน 3. สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน 4. สอดคล้องกับแนวคิดมานุษยวิทยาการท่องเที่ยว	1. เป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการตระหนักถึงความหลากหลายของวัฒนธรรม 2. เป็นการท่องเที่ยวที่สามารถแบ่งสรรผลประโยชน์แก่รัฐ เอกชน นักท่องเที่ยว และคนในท้องถิ่น

ตาราง 2 (ต่อ)

พื้นที่วิจัย	หลักการอธิบายความสำคัญของพื้นที่วิจัย		
	เกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ศึกษา	แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัย	ประเด็นการวิเคราะห์
อำเภอชาลอง และ พิพิธภัณฑ์เชิง นิเวศชาลอง จังหวัดกาฬ สินธุ์	1. การเป็นสถานที่ซึ่งมี การอนุรักษ์ธรรมชาติ 2. การเป็นสถานที่ซึ่งมีชื่อ เสียงในระดับประเทศ และนานาชาติ	1. สอดคล้องกับแนวคิดการ พัฒนาการท่องเที่ยว 2. สอดคล้องกับแนวคิดการ ท่องเที่ยวแบบยั่งยืน 3. สอดคล้องกับแนวคิดการมี ส่วนร่วมของประชาชน 4. สอดคล้องกับแนวคิด มานุษยวิทยาการท่องเที่ยว	1. เป็นการท่องเที่ยวที่ เคารพความหลากหลายทาง ชีวภาพ ก่อให้เกิดการ ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่ง แวดล้อมและพันธุ์พืชใน ท้องถิ่น 2. เป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการ ตระหนักถึงความ หลากหลายของวัฒนธรรม และคำนึงถึงผลกระทบต่อ คนในท้องถิ่น

ท้ายที่สุด ผู้วิจัยจะใช้ตารางการอธิบายความสำคัญของพื้นที่วิจัย เพื่อประกอบการวิเคราะห์ให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับทฤษฎี สาทกล ภูมิภาค และระดับประเทศกับแนวคิดการพัฒนา ซึ่งสามารถส่งผลต่อการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของแต่ละประเทศ และคนในท้องถิ่นมีส่วนในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งปรากฏในพื้นที่จริง มากน้อยเพียงใดอีกด้วย อันจะนำไปสู่การอภิปรายเพื่อเสนอกระบวนการทบทวนทัศนคติการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในภูมิภาค

บทที่ 3

บริบทและพัฒนาการของการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ที่มีผลต่อแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่วิจัย

แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นผลมาจากความเชื่อมโยงระหว่างบริบทต่าง ๆ ของโลก ภูมิภาค รวมถึงแต่ละประเทศ ทั้งนี้ความเชื่อมโยงดังกล่าวมีทั้งในระดับระนาบได้แก่ความเชื่อมโยงระหว่างการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่เกิดขึ้นภายในประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม รวมถึงความเชื่อมโยงในระดับแนวตั้งที่แต่ละประเทศได้รับอิทธิพลจากความเปลี่ยนแปลงการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โลกและภูมิภาค ทั้งนี้ อาจพิจารณาบริบทต่าง ๆ ได้ดังรายละเอียดในบทนี้

การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ของโลกในยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม

ความเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ของโลกนับตั้งแต่การปฏิวัติอุตสาหกรรมช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 ในประเทศอังกฤษเป็นต้นมา นับเป็นจุดเปลี่ยนแปลงสำคัญที่ก่อให้เกิดกระบวนทัศน์ใหม่ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของโลก อันนำไปสู่การเกิดกระบวนทัศน์การพัฒนากระแสหลักซึ่งให้ความสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจระดับมหภาคในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (ชัยวัฒน์ ถาวรธนะสาร และคณะ. 2534 : 416) และกลายเป็นแม่แบบของการพัฒนาในประเทศโลกที่สามอย่างรวดเร็ว กระทั่งส่งอิทธิพลต่อการเกิดกระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบมวลชนในเวลาต่อมา อันชี้ให้เห็นว่าการปฏิวัติอุตสาหกรรมนับเป็นจุดเปลี่ยนของกระบวนทัศน์ที่สำคัญและกลายเป็นส่วนหนึ่งของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั่วโลกตราบนานปัจจุบัน

ความเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ที่เกิดจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 เห็นได้จาก

1. การเกิดทฤษฎีเศรษฐกิจทุนนิยม (Capitalism) ซึ่งให้ความสำคัญกับการผลิตสินค้าจำนวนมาก อันเป็นผลจากการสร้างเครื่องจักรเพื่อผ่อนแรงในโรงงานอุตสาหกรรมและการใช้เทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการขนส่ง ทำให้สินค้าในตลาดมีจำนวนมาก ราคาถูกและสามารถขยายตลาดออกไปได้กว้างขวาง (ชัยวัฒน์ ถาวรธนะสาร และคณะ. 2534 : 417 ; Nitzan and Bichler. 2000 : 67) ซึ่งก่อให้เกิดแนวคิดการเกิดการผลิตสินค้าเพื่อตอบสนองมวลชน (Mass Product) ขณะเดียวกันการผลิตสินค้าจำนวนมากยังก่อให้เกิดทรัพยากรธรรมชาติจากดินแดนที่ห่างไกลเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในโรงงานอุตสาหกรรม ตลอดจนใช้ดินแดนห่างไกลเป็นแหล่งระบาย

สินค้าจากโรงงานอุตสาหกรรม อันส่งผลต่อการเกิดแนวคิดการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ในประเด็นของการเป็นการขนส่งจำนวนมาก มีราคาถูก และใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในประเทศที่ห่างไกลและตื่นตาตื่นใจ (Exotic) เพื่อเป็นวัตถุประสงค์ทางการท่องเที่ยวและแหล่งรองรับนักท่องเที่ยว

2. การเกิดขึ้นชนชั้นนายทุนและกรรมกร อันเนื่องมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดระบบชนชั้นนายทุนหรือชนชั้นกลางซึ่งเป็นเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมกับชนชั้นกรรมกรที่ยังชีพจากค่าแรงการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดความแตกต่างของชนชั้นและนำไปสู่การที่ชนชั้นนายทุนกดขี่ชนชั้นกรรมกร ขณะเดียวกันชนชั้นกรรมกรต้องทำงานอย่างหนักเพื่อแลกกับค่าแรงราคาถูก กระทั่งกลายเป็นปัญหาทางสังคม (ชัชวพันธ์ ภาวธนะสาร และคณะ. 2534 : 417) อย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นของชนชั้นกรรมกรนับว่าเปิดโอกาสสู่การจัดการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) เพิ่มขึ้นเนื่องจากการวางระบบอุตสาหกรรมโรงงานได้นำไปสู่การกำหนดให้ชนชั้นกรรมกรต้องมีการพักผ่อนในระยะเวลาที่กำหนด (Holiday) ทั้งนี้การพักผ่อนที่ดีที่สุดคือการท่องเที่ยว ดังนั้นการจัดการท่องเที่ยวซึ่งมีราคาถูกเนื่องจากการลดต้นทุนด้วยการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวและการขนส่งที่รวดเร็ว อีกทั้งยังมีเส้นทางระยะไกล จึงสามารถรองรับความต้องการของชนชั้นกรรมกรได้มากขึ้น และพัฒนาการเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) (Wikipedia. 2005 A : Web Site)

3. ความเปลี่ยนแปลงค่านิยมของชนชั้นกรรมกร การเกิดขึ้นนายทุนซึ่งมีความร่ำรวยและมีบทบาททางการเมืองและเศรษฐกิจส่งผลให้เกิดการเรียกร้องให้ชนชั้นกลางมีบทบาทในการบริหารประเทศมากขึ้น (ชัชวพันธ์ ภาวธนะสาร และคณะ. 2534 : 417-418) โดยเฉพาะการเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายทางการเมืองและเศรษฐกิจ กลายเป็นการผสมผสานค่านิยมของชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมกรเข้าผสมผสานเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมด้วยเช่นกัน ดังนั้นนโยบายการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ที่เลียนแบบแกรนด์ทัวร์ (Grand Tour) ของชนชั้นสูงอันจัดเป็นค่านิยมใหม่ของชนชั้นกรรมกร จึงได้รับการส่งเสริมมากขึ้น (Wikipedia. 2005 B : Web Site) กระทั่งขยายเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Tourism Industry) ซึ่งประกอบไปด้วยอุตสาหกรรมที่พัก อาหาร ของที่ระลึก การนำเที่ยว และการขนส่งในเวลาต่อมา

4. การสร้างระบบโลกเดียวกัน การปฏิวัติอุตสาหกรรมส่งผลให้เกิดการเชื่อมต่อเศรษฐกิจในรูปแบบอาณานิคมใหม่ จากเดิมที่ชาวตะวันตกนิยมล่าอาณานิคมเพื่อเผยแพร่ศาสนาหรือปล้นชิงทรัพยากรและแรงงานทาสในประเทศอาณานิคมหรือประเทศที่ห่างไกลเพียงอย่างเดียว กลายเป็นความพยายามที่จะเชื่อมต่อระบบโลก (World-System) ภายใต้รูปแบบทุนนิยมอุตสาหกรรม

(Capitalism-Industrial) (ธีรยุทธ บุญมี. 2546 : 66) ที่มีแบบแผนเดียวกันทั่วทวีปยุโรปและสหรัฐอเมริกา อันนำไปสู่จากแข่งขันกันทางการค้าระหว่างประเทศที่ปฏิวัติอุตสาหกรรมด้วยการล่าอาณานิคมเพื่อเป็นที่ระบายสินค้าที่เกิดขึ้น โรงงานอุตสาหกรรม รวมถึงเพื่อเป็นแหล่งวัตถุดิบ ป้อนโรงงานอุตสาหกรรมในประเทศอีกด้วย (จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ. 2523 : 1 และ ธีรยุทธ บุญมี. 2546 : 66-67) โดยนัยนี้การปฏิวัติอุตสาหกรรมจึงนำไปสู่การเชื่อมต่อดินแดนต่าง ๆ ซึ่งเป็นอาณานิคมหรือประเทศที่ห่างไกลที่ด้อยกว่าให้เข้ามาอยู่ในอำนาจ และเชื่อมต่อประเทศที่เท่าเทียมกันให้เป็นระบบเศรษฐกิจและการเมืองเดียว (ธีรยุทธ บุญมี. 2546 : 72) การเชื่อมต่อโลกให้เป็นระบบเดียวกันจึงมีส่วนสำคัญต่อการจัดการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ในประเด็นการแพร่ขยายแนวคิดการท่องเที่ยวแบบมวลชน ไปยังดินแดนที่ห่างไกลและแตกต่างจากที่ตนอยู่

กระบวนการพัฒนากระแสหลักกับการท่องเที่ยวช่วงทศวรรษที่ 1940-1970

กระบวนการพัฒนานับว่ามีความเกี่ยวข้องกับยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมอย่างยิ่ง กล่าวคือ กระบวนการพัฒนาเป็นผลพวงอันเนื่องมาจากเกิดแนวคิดเศรษฐกิจแบบทุนนิยมซึ่งให้ความสำคัญกับการยกระดับคุณภาพชีวิตของแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม กระทั่งได้รับการพัฒนาเป็นกระบวนการภายหลังการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อปี ค.ศ. 1945 (พ.ศ. 2488) โดยขยายการยกระดับคุณภาพชีวิตเพื่อให้เกิดความทันสมัย (Modernization) ในกลุ่มประเทศตามภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งถูกเรียกว่าโลกที่สามทั่วโลกที่ได้รับความเสียหายจากสงคราม อาทิ ประเทศในกลุ่มละตินอเมริกา ประเทศในกลุ่มแอฟริกา และประเทศในกลุ่มเอเชีย (Wikipedia. 2006 A : Web Site) โดยอาศัยองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ กระบวนการพัฒนาดังกล่าวถูกเรียกว่าเป็นการพัฒนากระแสหลักเนื่องจากกลายเป็นส่วนสำคัญของการกำหนดนโยบายการพัฒนาของแต่ละประเทศในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตาม กระบวนการพัฒนาดังกล่าวก่อให้เกิดผลดังนี้

1. การเกิดวัตถุนิยม ซึ่งให้ความสำคัญกับการปรับปรุงโครงสร้างสังคมด้วยการใช้เทคโนโลยีเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในสังคมนั้น ๆ และนำไปสู่การที่คนในสังคมใช้เงินเพื่อซื้อสินค้าที่ตอบสนองความพึงพอใจ ส่งผลให้การท่องเที่ยวแบบมวลชนเป็นสินค้าประเภทหนึ่ง ที่ได้รับความนิยมเนื่องจากตอบสนองความต้องการด้านการพักผ่อนหย่อนใจของคนชั้นกลางในระดับแตกต่างกัน

2. การเกิดทุนนิยม อันเป็นผลที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่การเกิดปฏิวัติอุตสาหกรรมและพัฒนาเป็นการเกิดระบบเศรษฐกิจแบบเงินตราที่รายได้หรือผลกำไรแปรผันตรงกับความสำเร็จของการใช้ทุนต่าง ๆ เพื่อผลิตสินค้า นับตั้งแต่ทุนในรูปเงินตรา ทุนแรงงาน รวมถึงทุนทรัพยากร โดยเฉพาะ

ทุนทรัพยากรที่ถูกใช้เพื่อสร้างผลกำไร โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบทางลบที่จะเกิดขึ้น ซึ่งการทองเที่ยวแบบมวลชนเองได้ถูกวิพากษ์ในประเด็นดังกล่าวด้วยเช่นกัน

3. การเกิดโลกิยะนิยม กระบวนทัศน์การพัฒนากระแสหลักที่ให้ความสำคัญกับความทันสมัยก่อให้เกิดการให้ความสำคัญทางโลกิยะมากกว่าจริยธรรมและปัญญา และกลายเป็นค่านิยมการให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจมากกว่าจริยธรรมที่มีต่อสังคม (ปริญญ์ ปราชญานุพร. 2539 : 54-98)

อาจกล่าวได้ว่า กระบวนทัศน์การพัฒนากระแสหลักมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งคือการแพร่กระจายแนวคิดการท่องเที่ยวแบบมวลชนในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก ภายใต้กระบวนทัศน์ดังกล่าว การท่องเที่ยวแบบมวลชนจึงเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยอันสามารถใช้เงินตราเพื่อตอบสนองความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ขณะเดียวกันสำหรับประเทศห่างไกลและถูกตีค่าเป็นประเทศกำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนา อันเป็น “โลกที่สาม” ซึ่งรับเอากระบวนทัศน์การพัฒนากระแสหลักไป การท่องเที่ยวแบบมวลชนถูกใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทุนทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวเพื่อยกระดับเศรษฐกิจของประเทศนั้น ๆ สู่อุตสาหกรรม แม้ในช่วงทศวรรษที่ 1940 – 1960 การท่องเที่ยวแบบมวลชนจะจำกัดเพียงในทวีปยุโรปเนื่องจากการเกิดนโยบายสวัสดิการแรงงาน การพัฒนาระบบคมนาคม และความต้องการทำความรู้จักเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ในประเทศต่าง ๆ ที่เก่าแก่ของยุโรปด้วยกัน ทว่าความต้องการทำความรู้จักประเทศต่าง ๆ ของชาวยุโรปได้ขยายสู่ความต้องการทำความรู้จักดินแดนใหม่ซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมที่ตื่นตาตื่นใจ (Exotic) และแตกต่างจากตนเอง ในประเทศโลกที่สามทั้งทวีปอเมริกา แอฟริกา และเอเชียในเวลาต่อมา อันส่งผลให้กระบวนทัศน์การพัฒนาและแนวคิดการท่องเที่ยวแบบมวลชนแพร่กระจายไปยังประเทศโลกที่สามอีกทางหนึ่ง

กระบวนทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืนกับการท่องเที่ยวช่วงทศวรรษที่ 1970 - 1980

ขณะที่ประเทศโลกที่สามสมาทานกระบวนทัศน์การพัฒนากระแสหลักเพื่อพัฒนาประเทศของตนสู่ความทันสมัยนั้น ช่วงทศวรรษที่ 1970 ได้เกิดการตั้งคำถามในประเด็นที่ว่ากระบวนทัศน์การพัฒนากระแสหลักเป็นตัวก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาไม่ว่าจะเป็นความไม่เท่าเทียมกันในสังคมที่เพิ่มมากขึ้น ปัญหาสภาพแวดล้อมเป็นพิษ ปัญหาความยากจนที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นในชนบท ปัญหาการสูญเสียวัฒนธรรมและสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจอันเนื่องมาจากการแข่งขันในสังคมทันสมัย รวมถึงปัญหาประเทศโลกที่สามและคนในท้องถิ่นต้องพึ่งพิงโลกตะวันตกหรือสังคมภายนอกในทุกด้าน

(ปริชญ์ ปราชญานุพร. 2539 : 99, 103 และ ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร. 2545 : 88) แนวคิดการท่องเที่ยวแบบมวลชนซึ่งเกี่ยวพันกับกระบวนการพัฒนากระแสหลักจึงถูกตั้งคำถามต่อปัญหาดังกล่าวเช่นกัน ส่งผลนักวิชาการชาวคริสต์เสนอแนวคิดการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ที่เรียกว่าการท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism) เพื่อเป็นทางออกของปัญหาที่เกิดจากแนวคิดการท่องเที่ยวแบบมวลชน โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม และการแบ่งสรรผลประโยชน์และความเจริญแก่คนในท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียมกัน (Grady. 1982 : 62-66) อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวทางเลือกยังขาดประเด็นการแก้ปัญหาการลดการพึ่งพิงจากภายนอกอันเนื่องมาจากกระบวนการพัฒนากระแสหลักซึ่งให้ความสำคัญกับการที่คนในท้องถิ่นต้องรอรับความช่วยเหลือจากรัฐในการจัดการท่องเที่ยวผ่านการแบบบนลงล่าง (Top Down) นั่นเอง

ขณะเดียวกันช่วงปลายทศวรรษที่ 1970 ได้เกิดข้อเสนอกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืนอันเป็นกระบวนการพัฒนาที่ก้าวพ้นกระบวนทัศน์เดิม (Paradigm Shift) โดยเฉพาะการลดการพึ่งพิงจากภายนอกด้วยการส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นมีการพึ่งพิงตนเองและเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนา ทั้งนี้ในช่วงแรกได้มีการนิยามความหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนไว้ว่าเป็น “... ความยุติธรรมระหว่างชน 2 รุ่น (Intergenerational Equity) นั่นคือคนรุ่นปัจจุบันจะต้องไม่ทำลายโอกาสของคนรุ่นอนาคต ในการสนองความต้องการของพวกเขา ...” (ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์. 2543 : 80) นิยามดังกล่าวถูกปรับปรุงความหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนใหม่อันประกอบไปด้วยหลักการสำคัญได้แก่ (ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์. 2543 : 82)

1. การพัฒนาและการขยายตัวทางเศรษฐกิจจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ
2. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไม่สามารถทำให้ชีวิตมนุษย์มีความสุข
3. การพัฒนาที่เป็นอยู่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
4. กลุ่มคนยากไร้และเสียเปรียบที่สุดในสังคมต้องได้รับการดูแลให้สามารถเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเท่าเทียมกัน
5. ให้ความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาสังแวดล้อมและความยากจน
6. ให้ความสำคัญกับความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม

หลักการข้างต้น สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาที่เคารพความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม การกระจายผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกัน และการ

ส่งเสริมให้เจ้าของทรัพยากรมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเอง อันมีความครอบคลุมปัญหาที่เกิดจากกระบวนการพัฒนากระแสหลักในทุกประเด็น ทั้งนี้กระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เกิดขึ้นยังเป็นส่วนสำคัญต่อการปรับปรุงแนวคิดการท่องเที่ยวทางเลือกให้ครอบคลุมการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวอันเป็นเครื่องมือหนึ่งของการสร้างความเคารพความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมรวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเท่าเทียมกัน หรือที่รู้จักกันดีว่าเป็นแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้แพร่ขยายออกไปในกลุ่มประเทศโลกที่สาม โดยเฉพาะภูมิภาคเอเชียซึ่งประสบกับปัญหาทั้งจากกระบวนการพัฒนากระแสหลักและแนวคิดการท่องเที่ยวแบบมวลชนมากที่สุด โดยนัยนี้ อาจกล่าวได้ว่าแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจึงมีความสัมพันธ์กับแนวคิดการท่องเที่ยวทางเลือกและกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นอย่างยิ่ง

พัฒนาการทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมโลกกับทวีปเอเชียช่วงทศวรรษที่ 1980 – 1990

ช่วงต้นทศวรรษที่ 1980 ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ต่อโลกและภูมิภาคเอเชียเป็นจำนวนมาก นับตั้งแต่การเกิดขึ้นและแพร่ขยายแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอันสืบเนื่องมาจากการตระหนักถึงผลกระทบทางลบของการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) โดยเชื่อมโยงวิธีการแก้ปัญหากับการพัฒนาแบบยั่งยืนในช่วงทศวรรษที่ 1970 (Smith, 1989 : IX ; Wikipedia, 2005 A : Web Site) ขณะเดียวกัน ในทศวรรษดังกล่าวยังอยู่ในช่วงปลายของยุคสงครามเย็น (Cold War : ค.ศ. 1942 – ค.ศ. 1991) (นันทนา กปิตลาธัญญ์, 2546 : 54 ; Bentley and Ziegler, 2000 : 1042-1047) ซึ่งสถานการณ์โลกโดยเฉพาะทวีปยุโรปและเอเชียมีความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างยั่งยืนส่งผลต่อแนวคิดของกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะการจัดการท่องเที่ยวทั้งแบบมวลชนและแบบยั่งยืนในเวลาต่อมา

สำหรับทวีปยุโรปแล้ว ความเปลี่ยนแปลงซึ่งโดดเด่นที่สุดในช่วงทศวรรษที่ 1980 ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงนโยบายการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์อันเนื่องมาจากความอ่อนแอและล้มเหลวของระบบเศรษฐกิจแบบคอมมิวนิสต์เอง (Bentley and Ziegler, 2000 : 1042 ; นันทนา กปิตลาธัญญ์, 2546 : 65) ซึ่งนำโดยประเทศสหภาพโซเวียต (Soviet Union) (เดิม) ที่ประกาศใช้นโยบายการสนอสต์และเปเรสตรอยก้า (Glasnost and Perestroika) ในปี ค.ศ. 1985 (พ.ศ. 2528) ตรงกับสมัย ของประธานาธิบดีมิกฮาอิล กอร์บาชอฟ (Mikhail Gorbachev : ค.ศ. 1985-ค.ศ. 1991) เพื่อปรับเปลี่ยนนโยบายสู่การเป็นประชาธิปไตย มีการให้ความสำคัญด้านมนุษยธรรม การสร้างความร่วมมือกับนานาประเทศเพื่อส่งเสริมบรรยากาศแห่งสันติภาพ และการเปิดกว้าง

ทางเศรษฐกิจ (นันทนา กปิลกาญจน์. 2546 : 60-63) ขณะที่ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (เยอรมนีตะวันออก) ได้ประกาศรวมกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยเยอรมนี (เยอรมนีตะวันตก) และกลายเป็นประชาธิปไตยในปี ค.ศ. 1990 (พ.ศ. 2534) (นันทนา กปิลกาญจน์. 2546 : 55-57) อันนำไปสู่ความล่มสลายของระบอบคอมมิวนิสต์ในทวีปยุโรปและการยุติสงครามเย็นในเวลาต่อมา

ขณะเดียวกันช่วงเวลาดังกล่าว ในภูมิภาคเอเชียได้เกิดความเปลี่ยนแปลงนโยบายด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมซึ่งเชื่อมโยงกับประเทศตะวันตก โดยเฉพาะกลุ่มประเทศที่ปกครองระบอบคอมมิวนิสต์เช่นกัน เห็นได้จากประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนซึ่งปรับเปลี่ยนนโยบายเปิดกว้างทางเศรษฐกิจเพื่อให้ชาวต่างชาติลงทุนมากขึ้นในปี ค.ศ. 1983 (พ.ศ. 2526) รวมถึงการเกิดจลาจลเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย ณ กรุงสเทียมนอันเหมินในปี ค.ศ. 1989 (พ.ศ. 2532) (นันทนา กปิลกาญจน์. 2546 : 114-115) เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลกช่วงทศวรรษที่ 1980 เริ่มต้นจากความเปลี่ยนแปลงทางด้านระบบเศรษฐกิจเป็นหลัก และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบอบการเมืองและสังคมจากคอมมิวนิสต์สู่ทุนนิยม โดยเฉพาะสหภาพโซเวียตและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กระทั่งกลายเป็นแม่แบบให้กับประเทศที่ปกครองระบอบคอมมิวนิสต์อื่นในภูมิภาคเอเชียในเวลาต่อมา

ขณะเดียวกัน ในกลุ่มประเทศทุนนิยมได้เกิดความเปลี่ยนแปลงนโยบายทางเศรษฐกิจเช่นเดียวกัน ในภูมิภาคเอเชียนั้นการกำหนดนโยบายพัฒนาประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrializing Countries : NICs) ของประเทศทุนนิยมช่วงทศวรรษที่ 1980 ประกอบไปด้วย ฮองกง สิงคโปร์ เกาหลี และไต้หวัน (Bentley and Ziegler. 2000 : 1032) นับเป็นตัวอย่างอันดีถึงกัวเปลี่ยนแปลงนโยบาย ทางเศรษฐกิจสู่การใช้อุตสาหกรรมเป็นหลัก

อย่างไรก็ดี ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียทั้งกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์และทุนนิยมสะท้อนให้เห็นกระบวนการพัฒนากระแสหลักซึ่งไม่มีความแตกต่างกันไม่ว่าประเทศคอมมิวนิสต์หรือทุนนิยมในการให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศสู่ความทันสมัยที่คล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ยังนับเป็นส่วนสำคัญต่อการกำหนดกระบวนการท่องเที่ยวของแต่ละประเทศอีกด้วย

กระบวนการพัฒนากับการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สำหรับในกลุ่มประเทศภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้ว การก่อตั้งสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (The Associate of South East Asian Nations : ASEAN) ในปี ค.ศ. 1967 (พ.ศ. 2510) มีวัตถุประสงค์สำคัญในการสร้างร่วมมือทางเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดการพัฒนาสู่ความทันสมัยระหว่างประเทศสมาชิกซึ่งในขณะนั้น ได้แก่ ประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ และไทย อันเป็นประเทศที่ปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษที่ 1980 อันเป็นช่วงเวลาเดียวกับการรับราชอาณาจักรบรูไนเข้าเป็นสมาชิกใหม่ (ค.ศ. 1984 : พ.ศ. 2527) ได้มีการลงนามบันทึกความเข้าใจและความตกลงทางด้านเศรษฐกิจจำนวน 4 ฉบับ (พิชญ สุวรรณชญ. 2540 : 90, 105)

ขณะเดียวกัน ได้เกิดความพยายามสร้างร่วมมือทางเศรษฐกิจพัฒนาสู่ความทันสมัยระหว่างประเทศสมาชิกสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับประเทศในภูมิภาคที่มีการปกครองในระบอบคอมมิวนิสต์ซึ่งมีการปรับตัวทางเศรษฐกิจเพื่อให้สอดคล้องกับอิทธิพลการเปลี่ยนแปลงนโยบายของสหภาพโซเวียตและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีในช่วงปลายทศวรรษที่ 1980 เช่นกัน กล่าวคือประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามได้ปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจการตลาดภายในประเทศ การส่งออกสินค้าและการเดินทางเข้ามาของนักท่องเที่ยว (Heidhuucs. 2000 : 178) ด้วยการประกาศนโยบาย “เปลี่ยนแปลงใหม่ (Doi Moi)” ในปี ค.ศ. 1986 (พ.ศ. 2529) (พิชญ สุวรรณชญ. 2540 : 107) และประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวซึ่งเริ่มใช้กลไกตลาดในการพัฒนาเศรษฐกิจและขยายตัวของการลงทุนของต่างประเทศทางการท่องเที่ยว (Heidhues. 2000 : 181) จากนโยบาย “จีนคนาการใหม่” หรือ “กลไกทางเศรษฐกิจใหม่ (New Economic Mechanism : NEM) ในปี ค.ศ. 1986 (พ.ศ. 2529) (สุรัชย์ สิริโกร. 2542 : 196-197) อันกล่าวได้ว่าประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งที่ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์และทุนนิยมต่างมีความพยายามปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการพัฒนากระแสหลัก และพร้อมที่จะเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจเข้าด้วยกันโดยปราศจากความแตกต่างด้านรูปแบบการเมือง ซึ่งในที่สุดสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เปิดรับประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (ปี ค.ศ. 1995 : พ.ศ. 2538) และประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ปี ค.ศ. 1997 : พ.ศ. 2540) เข้าเป็นสมาชิกใหม่ในช่วงทศวรรษที่ 1990 นั้นเอง

อาจกล่าวได้ว่านับตั้งแต่ทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ล้วนตื่นตัวกับกระบวนการพัฒนากระแสหลักด้วยการเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจอันสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของโลกและภูมิภาคเอเชียในช่วงเวลาเดียวกัน โดยไม่คำนึงถึง

ความแตกต่างด้านการเมืองการปกครอง สิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่งก็คือ แนวคิดการท่องเที่ยวแบบมวลชน นับเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างความร่วมมือเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่จะนำไปสู่ความทันสมัย เห็นได้จากการลงนามความร่วมมือทางการบินในระบบ ASEAN Air Pass การประกาศใช้ปฏิญญามะนิลา (Manila Declaration) ในปี ค.ศ. 1987 (พ.ศ. 2530) ว่าด้วยการเดินทางและการแข่งขัน ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของภูมิภาค การจัดตั้งที่ประชุมการท่องเที่ยวอาเซียน (ASEAN Tourism Forum : ATF) และการลงนามข้อตกลงความร่วมมือทางการท่องเที่ยวอาเซียน (ASEAN Tourism Agreement) ในปี ค.ศ. 2001 (พ.ศ. 2544) เพื่อความร่วมมือกันในการพัฒนา ขระดับ และขยาย สิ่งอำนวยความสะดวกในการบริการด้านการท่องเที่ยวและการเดินทางของภูมิภาค เป็นต้น เนื่องจากในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีทรัพยากรการท่องเที่ยวแห่งใหม่เกิดขึ้นจำนวนมากและยังสามารถท่องเที่ยวในราคาถูก จึงสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเข้ามาเป็นจำนวนมาก นั่นเอง (Hitchcock, King and Pamwell. 1993 : 1-2)

อย่างไรก็ดี ในช่วงทศวรรษที่ 1990 ไม่เพียงแต่สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะใช้การท่องเที่ยวแบบมวลชนเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาสู่ความทันสมัยในภูมิภาคเท่านั้น หากแต่ยังเกิดการนำเอาแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับจากทั่วโลกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1970 เนื่องจากประเทศในภูมิภาคล้วนประสบปัญหาคล้ายคลึงกันในการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม การเกิดมลภาวะ และการประสพปัญหาการกระจายรายได้ของคนในท้องถิ่น โดยนำมาใช้ควบคู่กับการสร้างความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวแบบมวลชน ในภูมิภาค เห็นได้จากการประกาศปฏิญญาการประชุมสุดยอดกรุงเทพฯ (Bangkok Summit Declaration) ในปี ค.ศ. 1995 (พ.ศ. 2538) ว่าด้วยการส่งเสริมความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความร่วมมือในการผ่านแดน ตลอดจนปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยมรดกทางวัฒนธรรม (ASEAN Declaration on Cultural Heritage) ปี ค.ศ. 2000 (พ.ศ. 2543) ที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของประเทศสมาชิก และคุ้มครองมิให้เกิดการใช้มรดกทางวัฒนธรรมเป็นสินค้าอย่างผิดกฎหมาย เป็นต้น ส่งผลให้ความร่วมมือทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับความนิยมนอย่างมาก กระทั่งมีบริษัทซึ่งจัดนำเที่ยวแบบยั่งยืนในภูมิภาคมากกว่า 500 แห่งในปี ค.ศ. 1998 (พ.ศ. 2541) (Dowling. 2000 : 2)

จากข้อมูลข้างต้นพบว่าภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้ความสำคัญกับการสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจโดยใช้แนวคิดการท่องเที่ยวแบบมวลชนและแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นเครื่องมือหนึ่งที่มีการดำเนินควบคู่กัน อันชี้ให้เห็นว่าแท้ที่จริงแล้วภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง

เฉียงใต้มีเจตจำนงที่จะดำเนินตามกระบวนการพัฒนากระแสหลักเพื่อพัฒนาให้ภูมิภาคสู่ความทันสมัย ขณะเดียวกันก็มีได้ละเลยการคำนึงถึงผลกระทบทางลบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมในภูมิภาคด้วยเช่นกัน นอกจากนี้แนวคิดที่เกิดขึ้นในภูมิภาคยังส่งผลต่อความสัมพันธ์กับแนวคิดการท่องเที่ยวในระดับประเทศอีกด้วย ทั้งในฐานะภาพสะท้อนแนวคิดการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในประเทศไทย และการช่วยเหลือด้านการท่องเที่ยวและการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามนั่นเอง

แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับทฤษฎี

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในโลกและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมา ซึ่งให้เห็นว่ากระบวนการพัฒนาทั้งกระแสหลักและอย่างยั่งยืนของโลกล้วนส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการเมือง และการเปลี่ยนแปลงกระบวนการของสังคม โดยเฉพาะกลุ่มประเทศภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นอย่างยิ่ง โดยนัยนี้การศึกษากระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม จึงต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับทฤษฎี (Theoretical Level) อันเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1970 อีกด้วย เนื่องจากแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับทฤษฎีดังกล่าวจะส่งผลต่อแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับสากล ภูมิภาค และแต่ละประเทศในบริบทที่แตกต่างกัน ทั้งนี้แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับทฤษฎีอาจสรุปเป็นกลุ่มความคิดที่สำคัญได้ ดังนี้

1. กลุ่มความคิดการท่องเที่ยวในฐานะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

กลุ่มความคิดนี้อธิบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่าเป็นภาพแทนของการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วย การตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างสมดุล การเกิดกระบวนการเรียนรู้และการวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องและคนในท้องถิ่น การสร้างจิตสำนึกในการรักษาธรรมชาติและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม รวมทั้งการคำนึงถึงผลกระทบทางลบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่น

ตัวอย่างของกลุ่มความคิดนี้เห็นได้จากการให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในหลายรูปแบบ เช่น

1.1 รูปแบบการท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism) รูปแบบนี้ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาทางเลือกที่เห็นได้จากการให้ความสำคัญกับ

ผลกระทบทางลบในการพัฒนาการท่องเที่ยวขนาดใหญ่ การให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่คนท้องถิ่น ในหมู่บ้านหรือชุมชนต้องเป็นผู้บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยลดผลกระทบ ทางลบต่อสังคมหรือวัฒนธรรมน้อยที่สุดและคนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์มากที่สุด ผลประโยชน์ จากการท่องเที่ยวต้องตกอยู่กับคนในท้องถิ่น ต้องไม่ทำให้วัฒนธรรมของเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ได้รับความกระทบกระเทือน แต่จะต้องมีการให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการเคารพต่อ วัฒนธรรมอย่างแท้จริง (Smith and Edington. 1992 : 50-51)

1.2 รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) รูปแบบนี้ให้คำอธิบายว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องก่อให้เกิดการพัฒนาที่มีความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยว หน่วยงานรัฐ ผู้ประกอบการและเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและ วัฒนธรรม อันเป็นส่วนสำคัญของระบบนิเวศ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง เพื่อ มุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (รำไพพรรณ แก้วสุริยะ. 2547 : 4 ; อ้างอิงมาจาก การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2545 ค)

2. กลุ่มความคิดกระบวนการบริหารจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

กลุ่มความคิดนี้อธิบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในลักษณะของกระบวนการ บริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน โดยอาศัยวิธีการต่าง ๆ นับตั้งแต่

2.1 กระบวนการปลูกจิตสำนึก ได้แก่การนิยามการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การ กระตุ้นให้เกิดการตระหนักถึงผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยวและการรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างพอดี

2.2 กระบวนการวางแผน ได้แก่ การวางแผนงานรองรับจำนวนนักท่องเที่ยว การวางแผนงานรักษาสภาพแวดล้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การวางแผนพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก และโครงสร้างพื้นฐาน การวางแผนการจำกัดขยะ การจัดการน้ำเสียและการจัดการมลพิษ การวางแผน พัฒนาบุคลากร การวางแผนความสัมพันธ์ของระยะเวลากับสถานที่ท่องเที่ยว การวางแผนงบประมาณ โดยการมีส่วนร่วมในการวางแผนของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

2.3 กระบวนการบริหารจัดการ ต้องเป็นการบริหารจัดการจากคนในท้องถิ่น มีการจ้างงานในท้องถิ่น มีการแบ่งสรรรายได้เพื่อการอนุรักษ์ในท้องถิ่นอย่างยุติธรรมและโปร่งใส มีการสร้างเกณฑ์การชี้วัดความยั่งยืน มีการจัดแผนที่และคู่มือแนะนำเที่ยว การจัดทำป้ายสื่อความหมาย และมีการจัดมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

2.4 กระบวนการประเมินผลการบริหารจัดการ ได้แก่ การตรวจสอบและ ประเมินผลที่เกิดขึ้นจากข้อ 2.3 (Weaver. 2001 : 300-311 ; อ้างอิงมาจาก Moscardo. 2001 : 328)

3. กลุ่มความคิดเสนอปัญหาและทางออกของการท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืน
 กลุ่มความคิดนี้ชี้ให้เห็นปัญหาอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวแบบมวลชนที่มีต่อ
 สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ สังคมและวัฒนธรรม ทั้งนี้อาจจำแนกปัญหาที่เกิดขึ้นได้แก่

3.1 ปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ได้แก่ การปรับแต่งภูมิทัศน์
 ทางธรรมชาติ แม่น้ำ และภูเขาเพื่อการพัฒนารีสอร์ทและสนามกอล์ฟกระทั่งกลายเป็นการทำลาย
 แหล่งต้นน้ำลำธาร และการปล่อยสารเคมีลงแม่น้ำ

3.2 ปัญหาต่อสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ การใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเป็น
 สินค้าและการค้า อันนำไปสู่การลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ของคนในท้องถิ่นเหลือเป็นเพียงสินค้า
 ทางการท่องเที่ยว ตลอดจนการจัดการดำเนินชีวิตให้กลายเป็น “ผลิตภัณฑ์เพื่อการค้า (Products of
 Commerce)” (Pillai. 2004 : 5)

3.3 ปัญหาต่อการจัดการทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรม ได้แก่ ปัญหาผลประโยชน์
 ส่วนใหญ่ตกอยู่กับภาคธุรกิจเอกชน ปัญหาการขาดกลไกสร้างความเป็นธรรมแก่คนในท้องถิ่น
 รวมถึงปัญหาคนในท้องถิ่นถูกจำกัดสิทธิการใช้ทรัพยากร

อย่างไรก็ดี กลุ่มความคิดนี้ยังได้นำเสนอทางออกของปัญหาที่เกิดขึ้นว่าจะต้องให้
 คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของความหลากหลายในมิติต่าง ๆ อาทิ ชาติพันธุ์ ความเชื่อ
 ศาสนา สังคม ฯลฯ เพื่อให้สามารถกำหนดและนิยามการท่องเที่ยว การกำหนดรายการนำเที่ยว และ
 การกระตุ้นให้ชาวบ้านตั้งคำถามที่เชื่อมโยงอดีต สู่ปัจจุบันและอนาคตต่อตนเองเพื่อแสวงหาความ
 หมายถึงกับชีวิตอันนำไปสู่ความยั่งยืนของการท่องเที่ยวในท้องถิ่น (ยศ สันตสมบัติ. 2544 : 2)

4. กลุ่มความคิดจริยธรรมของนักท่องเที่ยวเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืน

กลุ่มความคิดนี้เป็นผลมาจากแนวคิดแบบคริสเตียน โดยเสนอหลักจริยธรรมของ
 นักท่องเที่ยว (A Code of Ethics for Tourists) (Grady. 1982 : 64-65) ประกอบด้วย

4.1 นักท่องเที่ยวควรเดินทางเพื่อเรียนรู้ความเป็นมนุษย์ในประเทศ
 เข้าของบ้านอย่างแท้จริง

4.2 นักท่องเที่ยวควรมีความละเอียดอ่อนที่จะตระหนักถึงความรู้สึกของผู้อื่น
 เพื่อจะไม่ก่อให้เกิดความขุ่นเคืองใจ

4.3 นักท่องเที่ยวควรได้รับการปลูกฝังนิสัยการตั้งใจฟังและการสังเกตมากกว่า
 เพียงได้ขึ้นและมองผ่าน

4.4 เมื่อเดินทางไปยังประเทศอื่นที่มีรูปแบบการดำเนินชีวิตไม่เหมือนตนเอง
 นักท่องเที่ยวไม่กระทำตนเหมือนผู้อื่นด้อยกว่าหรือแตกต่างกว่า

4.5 นักท่องเที่ยวควรแสวงหาความงดงามจากวิถีชีวิตที่แตกต่างจากคน

4.6 นักท่องเที่ยวควรสร้างความคุ้นเคยกับประเพณีท้องถิ่น

4.7 นักท่องเที่ยวควรได้รับปลูกฝังนิสัยการรู้จักตั้งคำถามแก่คนในท้องถิ่น

มากกว่าการอธิบายสิ่งต่าง ๆ ตามทัศนระของตนเอง

4.8 นักท่องเที่ยวไม่ควรเรียกร้องสิทธิพิเศษ

4.9 นักท่องเที่ยวไม่ควรคาดหวังและจ่ายเงินเพื่อจะได้รับการปฏิบัติจากคน

ในท้องถิ่นแบบ “ตั้งบ้านที่จากมา (A Home Away From Home)”

4.10 นักท่องเที่ยวไม่ควร “การต่อรองราคา (Bargain)” เพราะจะทำให้ผู้ผลิตได้รับ

ค่าตอบแทนลดลง

4.11 นักท่องเที่ยวซึ่งต้องไม่สัญญากับชาวบ้านเจ้าของประเทศวันแต่จะสามารถปฏิบัติตามสัญญานั้นได้

4.12 นักท่องเที่ยวควรใช้เวลาในการแสวงหาประสบการณ์และความเข้าใจต่อสถานที่ท่องเที่ยวด้วยตนเองให้มากและลุ่มลึกที่สุดเพื่อมิให้ละเมิดหรือฝ่าฝืนในสิ่งต่าง ๆ

อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับทฤษฎี (Theoretical Level) ให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจความหมายที่แท้จริงของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แม้ว่าจะมีหลากหลายกลุ่มความคิด ขณะเดียวกันแนวคิดนี้ยังให้ความสำคัญกับกระบวนการบริการจัดการและปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ผิดพลาด ซึ่งสิ่งสำคัญที่สุดในการบริหารจัดการก็คือ “การมีส่วนร่วม (Partnership)” ในการวางแผนและดำเนินการทั้งจากรัฐ ธุรกิจเอกชน คนในท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการเข้าใจถึงแก่นแท้ของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของนักท่องเที่ยวยุคอีกด้วย

แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับสากล (Universal Level) และระดับภูมิภาค (Regional Level)

สำหรับแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับสากล (Universal Level) และระดับภูมิภาค (Regional Level) ซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวคิดในระดับทฤษฎีนับตั้งแต่ช่วงกลางทศวรรษที่ 1980 นั้น ผู้วิจัยได้รวบรวมกลุ่มความคิดขององค์กรระดับสากลและภูมิภาคทางการท่องเที่ยวที่สำคัญ 5 องค์กรด้วยกันประกอบด้วย องค์กรในระดับสากล ได้แก่ องค์กรสหประชาชาติ (United Nations : UN) ซึ่งเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และองค์การท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : WTO) ซึ่งเป็นทบวงการชำนัญพิเศษแห่งสหประชาชาติ (Specialized Agency of the United Nations) ขณะที่องค์กรระดับภูมิภาค ได้แก่ สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียง

เจียง-ใต้ (Association of South East Asian Nations : ASEAN) สมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก (Pacific Asia Travel Association : PATA) และ โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion : GMS) ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ดังนี้

1. แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับสากล (Universal Level)

1.1 กลุ่มความคิดขององค์การสหประชาชาติ (United Nations : UN)

องค์การสหประชาชาติได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการพัฒนาที่เกิดขึ้น กลุ่มความคิดนี้ให้ความสำคัญเป็นพิเศษต่อการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นด้านการวางแผนและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง อันจะนำไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ การจัดการสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ตลอดจนการสร้างความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว กลุ่มความคิดขององค์การสหประชาชาติแบ่งได้ดังนี้

1.1.1 ประเด็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

องค์การสหประชาชาติให้ความสำคัญกับการพัฒนาแบบยั่งยืนในทุกภูมิภาคของโลก การจัดตั้งองค์กรหรือโครงการการพัฒนาของสหประชาชาติ เช่น คณะกรรมาธิการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิกแห่งสหประชาชาติ (The United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific : UNESCAP) และ โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme : UNDP) เป็นต้น นับเป็นเครื่องยืนยันถึงประเด็นดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

ขณะเดียวกันปรากฏการณ์ซึ่งสามารถสะท้อนประเด็นความคิดนี้เห็นได้จากการประกาศแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ในปี ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2535) ที่กำหนดให้การพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการบริโภค ประชากร และความสามารถในการรองรับของโลกต่อการค้าทุนสิ่งมีชีวิต สอดคล้องกับการจัดประชุม WSSD (World Summit on Sustainable Development) อันเป็นการประชุมสุดยอดขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ณ กรุงโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ กระทั่งมีการประกาศการปฏิญญาโจฮันเนสเบิร์ก ว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ในปี ค.ศ. 2002 (พ.ศ. 2545) ที่สรุปว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยวิสัยทัศน์ที่ยาวไกลและการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางของประชาชนในด้านการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ และการดำเนินการในทุกระดับ และสนับสนุนให้เกิดความเท่าเทียมของการพัฒนาสังคมและชุมชนที่ยั่งยืน ทั้งนี้หลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน คือการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ ระดับภูมิภาคและระดับสากล (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2545 : 9-12)

อาจกล่าวได้ว่า ประเด็นความคิดที่ว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ และการดำเนินการพัฒนาควบคู่กับการบูรณาการการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งคล้ายคลึงกับแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับทฤษฎีนั่นเอง

1.1.2 ประเด็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ประเด็นความคิดนี้ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวเหล่านี้ส่วนหนึ่งองค์การสหประชาชาติได้ปรับฐานะให้เป็น “มรดกโลก (World Hritage)” ทั้งนี้รัฐบาลของประเทศที่ได้รับการปรับฐานะสถานที่ท่องเที่ยวต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดที่ดังกล่าวตามเงื่อนไขต่าง ๆ เช่น อนุสัญญาการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) และกฎบัตรระหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ปี ค.ศ. 1999 (พ.ศ. 2542) (International Cultural Tourism Charter 1999) เพื่อคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติทั้งภายในและระหว่างประเทศ การวางแผน การอนุรักษ์วัฒนธรรม และการจัดตั้งกองทุนเพื่อการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ พร้อมทั้งสนับสนุนให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการรักษามรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ และการสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศในการอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ (UNESCO World Heritage Center. 2004 D : Web Site)

ขณะเดียวกัน องค์การสหประชาชาติยังให้ความสำคัญกับการจัดทำต้นแบบ (Model) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่บ้านน้ำอา แขวงหลวงน้ำทา ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จก โครงการท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์น้ำอา (UNESCO Nam Ha Ecotourism Project) ในปี ค.ศ.1999 (พ.ศ. 2542) (UNESCO. 2004 C : Web Site) กระทั่งนำไปสู่การประกาศใช้แผนปฏิบัติการการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (ค.ศ. 1999-ค.ศ. 2005 : พ.ศ. 2542-2548) [Plan of Action for Sustainable Tourism Development in the Asian and Pacific Region (1999-2005)] ในปี ค.ศ. 2001 (พ.ศ. 2544) ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การก่อให้เกิดผลทางด้านเศรษฐกิจ การจัดการสิ่งแวดล้อม การลงทุนและการพัฒนาสาธารณูปโภค สิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง และการพัฒนาความร่วมมือทางการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาค (United Nations. 2001 : Web Site)

1.2 กลุ่มความคิดขององค์การท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : WTO)

องค์การท่องเที่ยวโลกส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ด้วยเหตุนี้กลุ่มความคิดนี้จึงเปรียบเสมือนภาคปฏิบัติของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไม่ว่าจะเป็นความต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น การตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในการศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงความต้องการให้ประชาชนในท้องถิ่นกับเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการจัดการเพื่อให้เกิดการรับผิดชอบและได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

อย่างไรก็ดี อาจจำแนกได้ถึงประเด็นความคิดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของ องค์การท่องเที่ยวโลกได้ดังนี้

1.2.1 ประเด็นการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) อาจพิจารณาได้จากการกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการผลกระทบทางลบในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ให้ความสำคัญกับการควบคุมนักท่องเที่ยวด้วยการจัดเส้นทางนำเที่ยวเฉพาะ การจัดสร้างรถขนส่งไปยังสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อควบคุมผู้มาเยือน การสร้างศูนย์อำนวยความสะดวกนักท่องเที่ยว (Well-equipped Visitors Centers) การใช้เทคโนโลยีจำลองแบบสถานที่ท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้ชม การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวในหมู่บ้านขนาดเล็ก การให้ความรู้แก่ชาวบ้านเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว การพัฒนาเกณฑ์การท่องเที่ยว และการออกกฎหมายคุ้มครองทรัพยากรวัฒนธรรมของชนเผ่าและสถานที่ท่องเที่ยว (World Tourism Organization. 2001 : 6)

ขณะเดียวกัน เพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ดังกล่าว องค์การท่องเที่ยวโลกได้กำหนดแนวทางเบื้องต้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ได้แก่ การรักษาความปลอดภัยในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมอย่างระหว่างสาธารณชนและเอกชนด้านนโยบายการท่องเที่ยว การสร้างผลประโยชน์แก่คนในท้องถิ่น การให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การให้ความสำคัญต่อการทำให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงและประทับใจต่อแหล่งทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริง การกำหนดสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างรายรับจากการท่องเที่ยวที่จะย้อนกลับสู่การอนุรักษ์ การนำรายได้จากกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเช่น ค่าธรรมเนียมห้องพัก ร้านค้าปลอดภาษี และการพนันมาตั้งกองทุนเพื่อคุ้มครองและอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรม รวมถึงมีการให้การศึกษาระดับสูงและให้ความรู้แก่บุคลากรทางการท่องเที่ยว (World Tourism Organization. 2001 : 28-29)

1.2.2 ประเด็นการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

องค์การท่องเที่ยวโลกยังมีการกล่าวถึงประเด็นการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าประกอบด้วย (นภคกุล ภาคพรต. 2547 : เว็บไซต์)

- 1.2.2.1 องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการประสานการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติกับความพึงพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสกับระบบนิเวศ (Eco-system)
- 1.2.2.2 องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible Travel) ต่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและอัตลักษณ์ท้องถิ่น
- 1.2.2.3 องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process)
- 1.2.2.4 องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นที่มีบทบาทในมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผนร่วมปฏิบัติตามแผน และร่วมได้รับประโยชน์อย่างเสมอภาค คอย ติดตามตรวจสอบ รวมถึงร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว

1.2.3 ประเด็นจริยธรรมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว องค์การการท่องเที่ยวโลก ได้จัดตั้งคณะกรรมการด้านจริยธรรมการท่องเที่ยวโลก (The World Committee on Tourism Ethics) ซึ่งกำหนดระเบียบโลกว่าด้วยจริยธรรมทางการท่องเที่ยว (Global Code of Ethics for Tourism) ในปี ค.ศ. 2001 (พ.ศ. 2544) เพื่อเป็นแนวปฏิบัติในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวขององค์กรที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้สาระสำคัญ ได้แก่การจัดการท่องเที่ยวเพื่อการสร้าง ความเข้าใจสังคมและการเคารพมนุษย์ การท่องเที่ยวเพื่อเป็นหนทางแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน การท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนและคนในท้องถิ่น การท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สิทธิของนักท่องเที่ยว เสรีภาพในการเดินทางของนักท่องเที่ยว สิทธิด้านแรงงานและผู้ประกอบการท่องเที่ยว เป็นต้น อันเป็นส่วนสำคัญในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนนั่นเอง (World Tourism Organization, 2001 : Web Site)

อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับสากลมีส่วนคล้ายคลึงกับแนวคิดในระดับทฤษฎีในประเด็นการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน ผ่านการบริหารจัดการซึ่งให้ความสำคัญต่อคนในท้องถิ่นโดยผสมผสานระหว่างการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม การตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว การไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นที่ร่วมวางแผนและบริหารจัดการ และการได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมกัน

2. แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับภูมิภาค (Regional Level)

2.1 สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations : ASEAN)

กลุ่มความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับอิทธิพลจากการสร้างความร่วมมือของประเทศสมาชิกทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ การค้า สังคม และวัฒนธรรม ดังนั้นกลุ่มความคิดที่เกิดขึ้นจึงให้ความสำคัญเกี่ยวกับความร่วมมือในเรื่องดังกล่าวเป็นหลัก โดยมีการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่ง ขณะที่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมเป็นเพียงสิ่งที่สอดคล้องของกลุ่มความคิดนี้เท่านั้น โดยอาจแบ่งเป็นประเด็นความคิดได้ดังนี้

2.1.1 ประเด็นความร่วมมือทางการท่องเที่ยว ความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจของสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนหนึ่งได้สอดคล้องการสร้างความร่วมมือทางด้านการท่องเที่ยวและการบริการลงในข้อตกลงฉบับต่าง ๆ เห็นได้จากการประกาศบันทึกความเข้าใจระดับรัฐมนตรีด้านความร่วมมือทางการท่องเที่ยวอาเซียน (Ministerial Understanding on ASEAN Cooperation in Tourism) ในปี ค.ศ. 1998 (พ.ศ.2541) และข้อตกลงความร่วมมืออาเซียนด้านการท่องเที่ยว (ASEAN Tourism Agreement) ในปี ค.ศ. 2002 (พ.ศ. 2545) ซึ่งมีสาระสำคัญได้แก่ การสร้างความร่วมมือเพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางภายในอาเซียน การสร้างความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวระหว่างประเทศอาเซียน การปรับปรุงประสิทธิภาพและความสามารถในการแข่งขัน การลดข้อจำกัดที่สำคัญทางการค้าการท่องเที่ยวและบริการระหว่างรัฐสมาชิกอาเซียน การจัดตั้งเครือข่ายบริการท่องเที่ยวและการเดินทาง การขยายการพัฒนาและส่งเสริมให้อาเซียนเป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวเดียว และการส่งเสริมการช่วยเหลือด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และเสริมสร้างความร่วมมือในการพัฒนา เป็นต้น

ขณะเดียวกัน ข้อตกลงความร่วมมืออาเซียนด้านการท่องเที่ยวได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (อันเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน) ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมภาครัฐและชุมชนท้องถิ่นทุกระดับในการดำเนินโครงการเพื่อให้เกิดการสงวนรักษา อนุรักษ์ และส่งเสริมมรดกทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของประเทศสมาชิก การส่งเสริมให้ผู้มาเยือนเรียนรู้ เศรษฐกิจ และช่วยสงวนรักษามรดกทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของประเทศสมาชิก การประเมินผลและติดตามผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชน ท้องถิ่น วัฒนธรรม และธรรมชาติ การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมในการสงวนรักษาและการอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติ ระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพ และป้องกันคุ้มครองพืช สัตว์ และจุลินทรีย์ที่ใกล้สูญพันธุ์ การเสริมสร้างมาตรการในการป้องกันภัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและการแสวงหาประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการวางมาตรการที่

เข้มงวดในการป้องกันการกระทำผิดและแสวงหาประโยชน์ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวเกี่ยวกับประชาชน โดยเฉพาะต่อสตรีและเด็ก (วชิรชัย สิริสัมพันธ์. 2546 : 19-28)

กล่าวโดยสรุป ประเด็นความคิดด้านความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวของอาเซียนอาจแบ่งได้เป็น 2 ส่วน ดังนี้

1) ความร่วมมือทางท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ได้แก่ ความร่วมมือด้านการวางแผนนโยบายการท่องเที่ยวร่วมกัน การลดการแข่งขัน การเดินทางผ่านแดน การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว การตลาด การฝึกอบรม รวมถึงการเปิด โอกาสให้ธุรกิจเอกชนเข้ามา มีส่วนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

2) ความร่วมมือทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ประกอบไปด้วยการสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐและคนในท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม การให้นักท่องเที่ยวตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ในประเทศที่คนเยือน การประเมินผลและติดตามผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อท้องถิ่น วัฒนธรรม และธรรมชาติ การใช้เทคโนโลยีที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมในการสงวนรักษาและการอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติ และการวางมาตรการป้องกันการละเมิดทางการท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่น

2.1.2 ประเด็นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ไม่เพียงแต่การให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจเท่านั้น สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมต่าง ๆ อันสะท้อนประเด็นการตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน โดยการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากการอนุรักษ์ เห็นได้จากแถลงการณ์อาเซียนว่าด้วยมรดกวัฒนธรรม (ASEAN Declaration on Cultural Heritage) ในปี ค.ศ. 2002 (พ.ศ.2541) ซึ่งระบุถึงการให้ทรัพยากรและมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการค้า ที่ "... บรรดาประเทศภาคสมาชิกต้องร่วมมือกันในระดับภูมิภาคเพื่อรับประกันการใช้มรดกทางวัฒนธรรมที่กระทบต่อเกียรติ ศักดิ์ศรี และสิทธิของสังคมอาเซียนในทางใดทางหนึ่ง ..." นั่นเอง (กะซวงละแหล่งข่าวและวัดทะนะท่า. 1997 : 7)

อาจกล่าวได้ว่า กลุ่มความคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) อยู่ภายใต้ความสนใจในการสร้างร่วมมือทางการท่องเที่ยว ในลักษณะการเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีเครือข่ายเชื่อมโยงกัน โดยมีการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการสร้างเครือข่ายข้างต้น โดยนัยนี้หากพิจารณาถึงเจตนารมณ์ความร่วมมือทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น จึงเป็นไปเพื่อความร่วมมือของการเป็น "เครือข่ายการท่องเที่ยวแบบมวลชน" มากกว่าการเป็น "เครือข่ายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน" แม้ว่าจะมีการให้ความสำคัญ

สำคัญต่อหลักการ ในการอนุรักษ์หรือคุ้มครองระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม ชาติพันธุ์และมรดกทางวัฒนธรรม หากแต่ไม่มีความโดดเด่นในส่วนของการบริหารจัดการเท่าใดนัก

2.2 สมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก (Pacific Asia Travel Association : PATA)

ขณะเดียวกัน กลุ่มความคิดของสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก (Pacific Asia Travel Association : PATA) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งขององค์การท่องเที่ยวโลก กลับให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมากกว่าสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เห็นได้จากการประกาศข้อตกลงในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (APEC/PATA Code for Sustainable Tourism) และ ข้อกำหนดของนักท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืนทางวัฒนธรรมของชนพื้นเมือง (PATA Traveller's Code Sustaining Indigenous Cultures 2002) ซึ่งล้วนให้ความสำคัญแก่ การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพ การให้ความเคารพและให้การสนับสนุนขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม รวมทั้งวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น โดยการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว การนำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมมาใช้ การสนับสนุนช่วยเหลือในพันธกิจการท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในเรื่องสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม และ การร่วมมือกับส่วนต่าง ๆ เพื่อให้สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมมีความยั่งยืน (ราไพพรรณ แก้วสุริยะ. 2547 : เว็บไซต์ ; Byfield. 2002 : 21-24)

อาจกล่าวได้ว่า สมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมอันเป็นไปในทิศทางเดียวกับแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับสากล

2.3 โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion : GMS)

กลุ่มความคิดในโครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง ให้ความสำคัญกับการสร้างความร่วมมือเพื่อดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในประเทศอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงเป็นหลัก ทั้งนี้สามารถสรุปประเด็นความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของได้ดังนี้

2.3.1 ประเด็นความร่วมมือทางการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ประเด็นความคิดนี้เป็นภาพรวมที่สะท้อนจากการสร้างความร่วมมือในระดับเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาค เห็นได้จากการจัดทำโครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ (กัมพูชา-จีน-พม่า-ลาว-เวียดนาม-ไทย) และการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศว่าด้วยยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างกัมพูชา ลาว พม่า และ ไทย (Foreign Minister's

Meeting on Economic Cooperation Strategy between Cambodia, Lao PDR, Myanmar and Thailand) เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ. 2003 (พ.ศ. 2546) การประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศในกรอบความร่วมมือสามเหลี่ยมมรกต เรื่องความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวในวันที่ 2 สิงหาคม ค.ศ. 2003 (พ.ศ. 2546) รวมถึงการประกาศให้ปี ค.ศ. 2000-2009 (พ.ศ. 2543 - 2552) เป็น ทศวรรษแห่งความร่วมมือในการพัฒนาอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (Decade of Greater Mekong Subregion Development Cooperation) โดยมีสาระสำคัญได้แก่ การสร้างความร่วมมือด้านทรัพยากรและเทคนิคเพื่อช่วยเหลือประเทศในกลุ่มแม่น้ำโขงไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การค้าและการลงทุน การขนส่งและสื่อสาร การท่องเที่ยว และการจัดความยากจนและการพัฒนาสังคม เหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงการให้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศ อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงนั่นเอง

2.3.2 ประเด็นความร่วมมือเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ประเด็นนี้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวทั้ง โครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) และ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ตลอดจนการวางเป้าหมายร่วมกันของแต่ละประเทศในอนุภูมิภาค ดังจะเห็นได้จากการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวลุ่มน้ำโขง (The Strategy for GMS Tourism Development) ซึ่งมีเป้าหมายในปี ค.ศ. 2018 (พ.ศ. 2561) ที่ประเทศในภูมิภาคต้องให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวที่นิเวศและวัฒนธรรม นอกจากนี้การจัดประชุม Mekong Tourism Forum ครั้งที่ 9 เองยังให้ความสำคัญการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทั้งในมิติทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ผ่านยุทธศาสตร์ต่าง ๆ อาทิ การปกป้องทรัพยากรของประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง การจัด โครงการฝึกอบรมด้านการจัดการการท่องเที่ยวและทรัพยากร การพัฒนาหลักสูตรเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวที่เน้นชุมชนเป็นหลัก การศึกษา การประเมินความต้องการฝึกอบรมเพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศอนุภูมิภาค ให้เสร็จสมบูรณ์ และการรวบรวมการดำเนินการและวิธีปฏิบัติที่ดีในเรื่องการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป กลุ่มความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของ โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง นับเป็นการผสมผสานระหว่างการพัฒนาความร่วมมือทางการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาคเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจร่วมกันของกลุ่มประเทศในลุ่มแม่น้ำโขง กับวิธีการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการรักษาธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม แม้ว่าจะมีโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเพื่อลดความยากจนของคนในท้องถิ่นและการพัฒนาหลักสูตรเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวที่เน้นชุมชนเป็นหลัก หากแต่มิได้ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในทางปฏิบัติในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของคนในท้องถิ่นแต่อย่างใด

อย่างไรก็ดี จากบริบทแนวคิดด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับภูมิภาค อาจแบ่งเป็นสองประเด็นที่น่าสนใจใหญ่ได้แก่

1. ประเด็นความร่วมมือระดับภูมิภาคที่มีใช้เพื่อการท่องเที่ยวโดยตรง ซึ่งมีแนวคิดว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมาจากการให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจในลักษณะของเครือข่ายความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยความร่วมมือทางการท่องเที่ยวเป็นเพียงส่วนหนึ่งของความร่วมมือทั้งหมดเห็นได้จากการวางเป้าหมายการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเพื่อการลดความยากจนในท้องถิ่น แม้จะมีนโยบายการให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนร่วมกันในภูมิภาค หากแต่โครงการจำนวนมากที่เกิดขึ้นอาจถูกตั้งคำถามได้ถึงความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของประเทศสมาชิก นอกจากนี้เป้าหมายสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนดังกล่าวซึ่งให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและการลดความยากจนในชุมชนท้องถิ่นก็อาจถูกตั้งคำถามถึงวิธีการบริหารจัดการภายใต้กรอบแนวคิดในระดับทฤษฎีและระดับสากลบนพื้นฐานความแตกต่างทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศสมาชิก

2. ประเด็นความร่วมมือระดับภูมิภาคที่เกิดขึ้นเพื่อการท่องเที่ยวโดยตรง ซึ่งให้ความสำคัญกับนิยามการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทั้งในระดับทฤษฎีและการบริหารจัดการแบบสากลที่สอดคล้องกับแนวคิดระดับทฤษฎีและระดับสากล เนื่องจากมีใช้เพียงการลดความยากจนเท่านั้น หากแต่ยังนำไปสู่การจัดการแบบมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น การสร้างความพึงพอใจและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวอีกด้วย

จะเห็นได้ว่าแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับทฤษฎี ระดับสากล และระดับภูมิภาคซึ่งเกิดและพัฒนาขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมามีความหลากหลายทั้งการให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวในฐานะเครื่องมือของการพัฒนาที่ยั่งยืน การกำหนดจริยธรรมของผู้เกี่ยวข้องทางการท่องเที่ยว การบริหารจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน และการสร้างความร่วมมือทางการท่องเที่ยวของกลุ่มประเทศเพื่อให้เกิดความยั่งยืนเศรษฐกิจ เห็นได้จากตาราง 3

ตาราง 3 แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับทฤษฎี ระดับสากล และระดับภูมิภาค

แนวคิดระดับทฤษฎี	แนวคิดระดับสากล	แนวคิดระดับภูมิภาค
<p>1. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในฐานะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน</p> <p>2. การบริหารจัดการเพื่อก่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน</p> <p>3. ปัญหาของการท่องเที่ยวแบบมวลชนและทางออก</p> <p>4. จริยธรรมของนักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน</p>	<p>1. องค์การสหประชาชาติ</p> <p>1.1 การพัฒนาที่ยั่งยืน</p> <p>1.2 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน</p> <p>2. องค์การท่องเที่ยวโลก</p> <p>2.1 การบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม</p> <p>2.2 การบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ</p> <p>3. จริยธรรมในการบริหารจัดการท่องเที่ยว</p>	<p>1. สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้</p> <p>1.1 ความร่วมมือทางการท่องเที่ยว</p> <p>1.2 การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม</p> <p>2. สมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก</p> <p>การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ การให้ความเคารพและสนับสนุนขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมและชีวิตชุมชน</p> <p>3. โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง</p> <p>3.1 ความร่วมมือทางการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ</p> <p>3.2 ความร่วมมือเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน</p>

อย่างไรก็ดี แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกิดขึ้นทั้งในระดับทฤษฎี ระดับสากล และระดับภูมิภาคได้ส่งอิทธิพลต่อการเกิดแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในแต่ละประเทศได้ดังนี้

1. ประเทศไทย

แม้ว่าในช่วงกลางทศวรรษที่ 1980 จะมีการนำเสนอแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย หากแต่ภายใต้กระแสความเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ในช่วงเวลาเดียวกัน ส่งผลให้เกิดคำอธิบายแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่หลากหลายอย่างซึ่ง ซึ่งอาจแบ่งเป็นกลุ่มความคิดได้ดังนี้

1.1 การพัฒนาท่องเที่ยวแบบมวลชนอย่างยั่งยืน

กลุ่มความคิดว่าด้วยการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมวลชนอย่างยั่งยืนของประเทศไทยเกิดขึ้นช่วงทศวรรษที่ 1950 อย่างไรก็ดี นับตั้งแต่การออกพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2502 (ค.ศ. 1959) โดยการจัดตั้ง “องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อ.ส.ท.)” ให้มีหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศ ส่งผลให้กลุ่มความคิดนี้ได้รับการพัฒนามาเป็นลำดับอันเนื่องจากการเป็นอุตสาหกรรมที่สามารถทำรายได้มาสู่ประเทศ

อย่างไรก็ดี การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของกลุ่มความคิดนี้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่มาตรฐานสากล แม้ว่าจะมีการอ้างถึงการรักษาสภาพแวดล้อมในเชิงความและการดำรงเอกลักษณ์ของไทยอยู่บ้าง หากแต่การดำรงเอกลักษณ์ดังกล่าวมีแนวโน้มสู่การรักษามาตรฐานการท่องเที่ยวระดับสากล เห็นได้จากการประกาศใช้พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2535 (ค.ศ. 1992) และการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2544 (ค.ศ. 2001) ซึ่งเปรียบเสมือนการรับรองการเกิดขึ้นของธุรกิจใอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างเต็มตัว

นอกจากนี้ การกำหนดแนวทางดำเนินงานด้านการตลาด ททท. ปี 2543 (ค.ศ. 2000) (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543 : ๗) ซึ่งมีสาระสำคัญได้แก่การส่งเสริมภาพลักษณ์การเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและมีความหลากหลาย การส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นกลไกหลักในการนำรายได้ในรูปแบบเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศ การส่งเสริมให้คนไทยและชาวต่างประเทศที่พำนักในประเทศไทยเดินทางท่องเที่ยวในประเทศ และการส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางการท่องเที่ยวของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ตลอดจนการกำหนดควิสัยทัศน์และกลยุทธ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยในปี พ.ศ. 2555 (ค.ศ. 2012) (กองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540 : 35) ที่ได้กำหนดมาตรฐานการท่องเที่ยวให้มีความ “เป็นสากล” อาทิ การมีแหล่งท่องเที่ยวทั้งดงาม การคงประเพณีและวัฒนธรรมที่ดั้งามไว้ให้ลือชื่อในโลก ฯลฯ ย่อมชี้

ให้เห็นว่าช่วงทศวรรษที่ 1950 – 2000 กลุ่มความคิดว่าด้วยการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมวลชน มีบทบาทต่อการกำหนดแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศไทยอย่างยิ่ง

1.2 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ขณะเดียวกันกลุ่มความคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทยเกิดขึ้นในช่วงปลายทศวรรษที่ 1980 ซึ่งในครั้งแรกยังไม่มีความโดดเด่นนัก เนื่องจากการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก โดยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเริ่มเพียงส่วนหนึ่งเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534 : ค.ศ. 1987-1991) ซึ่งให้ความสำคัญกับการสนับสนุนการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว (เนาวรัตน์ พลาไยน้อย และคณะ. 2542 : 2-3) และระเบียบกรมป่าไม้ว่าด้วยการอนุญาตให้เข้าไปดำเนินกิจการท่องเที่ยวและพักอาศัยในอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2536 (ค.ศ. 1993) ที่อนุญาตให้บุคคลเข้าไปดำเนินกิจการท่องเที่ยวและพักอาศัยในอุทยานแห่งชาติภายใต้ขอบเขตตามกฎหมายกำหนด (กรมอุทยานแห่งชาติและสัตว์ป่า. 2547 : เว็บไซต์) นั่นเอง

อย่างไรก็ดี ทศวรรษต่อมาประเทศไทยกลับให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เพิ่มขึ้น การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในทศวรรษนี้จึงถูกอธิบายภายใต้กรอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ผสมผสานวิธีสร้างการมีส่วนร่วมของคนท้องถิ่นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เห็นได้จากการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ (Thai's National Ecotourism Development Policy) ในปี ค.ศ. 1996-1997 (ค.ศ. 2539-2540) (Leksakundilok. 2004 A : 28) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (กองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540 : 7-8) ที่ระบุถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิธีการจัดการท่องเที่ยว โดยเน้นให้นักการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวทุกระดับ (กองวางแผนโครงการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540 : 7-8) ทั้งนี้ปัจจุบันกลุ่มความคิดว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้แปรไปสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมวลชนมากขึ้นเมื่อเทียบกับกลุ่มความคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเมื่อสองทศวรรษที่ผ่านมา

1.3 การผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมวลชน และการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

กลุ่มความคิดผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมวลชนและการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง เป็นกลุ่มความคิดที่เกิดขึ้นในช่วงปลายทศวรรษที่ 1990 โดยอธิบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่าเป็นการผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เช่น การอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม การสร้างความร่วมมือและ

จิตสำนึกของภาครัฐ เอกชนและคนในท้องถิ่นในการอนุรักษ์และลดภาระต่อสิ่งแวดล้อม การกระจายรายได้ให้แก่คนในท้องถิ่น กับการท่องเที่ยวแบบมวลชนที่มุ่งพัฒนาและส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวของไทยได้มาตรฐานสากล การแสวงหาเงินตราต่างประเทศ และการรักษาขีดความสามารถในการแข่งขัน เห็นได้จากแผนแม่บทพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยในช่วงแผน 8 ซึ่งกำหนดเป้าหมายการท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น การพัฒนาท่องเที่ยวเป็นสวัสดิการแก่ประชาชน การให้การพัฒนาการท่องเที่ยวของไทยได้มาตรฐานสากล การให้การท่องเที่ยวเป็นวิธีการสร้างจิตสำนึก ด้านการอนุรักษ์และลดภาระต่อสิ่งแวดล้อม การให้การท่องเที่ยวเป็นวิธีการกระจายรายได้ และอาชีพแก่ประชาชนในชนบทอย่างทั่วถึง การให้การท่องเที่ยวเป็นวิธีการที่ช่วยแสวงหาเงินตราต่างประเทศ และการให้การท่องเที่ยวไทยสามารถรักษาขีดความสามารถในการแข่งขันได้ (สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย. 2544 : 2) ตลอดจนการกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว พ.ศ. 2547-2551 (ค.ศ. 2004-2008) ซึ่งกำหนดให้การท่องเที่ยวของประเทศเป็นอุตสาหกรรมสาขาหลักที่เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งเอเชีย สามารถกระจายรายได้และ โอกาสการพัฒนาแก่ชุมชนอย่างทั่วถึง (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2547 : (2)-8)

นอกจากนี้กลุ่มความคิดดังกล่าวยังได้มีการให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง โดยผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอันเป็นแขนงหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนกับการท่องเที่ยวแบบมวลชนเช่นกัน เห็นได้จากการกำหนดนโยบายการตลาดการท่องเที่ยว ปี 2540 (ค.ศ. 1997) ซึ่งให้ความสำคัญกับความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวกับประเทศสมาชิกกลุ่มอาเซียน กลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียง กลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง และเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย เพื่อให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540 : 4) ตัวอย่างของความร่วมมือที่เกิดขึ้นเห็นได้จากการจัดทำแผนความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวระหว่างการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและองค์การท่องเที่ยวแห่งชาติสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประจำปี 2541-2542 (ค.ศ. 1998-1999) เมื่อวันที่ 30 ม.ค. 2541 (ค.ศ. 1998) ซึ่งมีสาระสำคัญได้แก่ การฝึกอบรมด้านการบริการอาหารและเครื่องดื่ม ฝึกอบรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การให้แก่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ฝึกอบรมการจัดการ โรงแรมและการท่องเที่ยว (บงกช หงษ์คำมี. 2541 : 3) และการกำหนดแนวทางการให้ความร่วมมือระหว่างประเทศไทยและเมืองเว้ ประเทศเวียดนามซึ่งมีสาระสำคัญในการให้ความช่วยเหลือด้านการฝึกอบรมพนักงานในธุรกิจการท่องเที่ยว การวางแนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม และการให้การสนับสนุนด้านข้อมูลแก่บริษัทเอกชนที่ให้ความสนใจจะลงทุน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2537 : 34-35) เป็นต้น

กล่าวได้ว่า กลุ่มความคิดผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมวลชนและการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง ใช้วิธีการผสมกลมกลืนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการท่องเที่ยวแบบมวลชนเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างเครือข่ายควบคู่ไปกับการวางเป้าหมายของประเทศไทยในการเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาค

1.4 กลุ่มความคิดต่อพื้นที่วิจัย

กลุ่มความคิดในพื้นที่วิจัยซึ่งประกอบไปด้วยพื้นที่วิจัยทั้ง 3 ประเทศ อาจพิจารณาได้ดังนี้

1.4.1 ประเทศไทย

กลุ่มความคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มีต่อพื้นที่วิจัยในประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มกินข้าวเช้าเฮือนหมู่ 7 บ้านชะซอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี และชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช แม้จะไม่มีมีการกล่าวถึงโดยตรง หากแต่สะท้อนได้จากการได้รับความสนใจของภาครัฐและนักวิชาการจำนวนมาก สำหรับภาครัฐเองพื้นที่วิจัยทั้งสองแห่งได้ถูกกำหนดให้เป็นจุดขายหนึ่งในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศ เห็นได้จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมอบรางวัลยอดเยี่ยมอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Thailand Tourism Awards) ประจำปี พ.ศ. 2541 (ค.ศ. 1997) ประเภทเมืองและชุมชนแก่ชุมชนคีรีวง และสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มอบรางวัลมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ประจำปี พ.ศ. 2548 (ค.ศ. 2005) แก่บ้านชะซอม ทั้งนี้รางวัลดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของรัฐต่อพื้นที่วิจัยในฐานะการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั่นเอง

อย่างไรก็ดีช่วงทศวรรษที่ 1990 การมอบรางวัลส่วนหนึ่งจะอยู่ภายใต้เงื่อนไขของการเป็นการท่องเที่ยวแบบมวลชน เห็นได้จากการมอบรางวัลยอดเยี่ยมอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Thailand Tourism Awards) ที่ชุมชนคีรีวงได้รับมิใช่เพียงเหตุผลของการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเท่านั้น หากแต่ยังเป็นรางวัลสำหรับสถานที่ท่องเที่ยวหรือองค์กรการท่องเที่ยวแบบมวลชนที่บริการได้มาตรฐาน อาทิ บริษัทนำเที่ยว โรงแรม ฯลฯ อีกด้วย อันแสดงให้เห็นว่าในช่วงทศวรรษดังกล่าวแนวคิดของรัฐที่มีต่อพื้นที่วิจัยทั้งสองแห่งถูกผสมกลมกลืนกับการท่องเที่ยวแบบมวลชนเพื่อผลการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยปริยาย

ขณะเดียวกันรางวัลมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยของกลุ่มกินข้าวเช้าเฮือนบ้านชะซอมซึ่งเป็นรางวัลที่มอบให้แก่แหล่งท่องเที่ยวที่มีกระบวนการจัดการ โดยชุมชนคิเลนชี้ให้เห็นว่าในช่วงทศวรรษที่ 2000 รัฐบาลเริ่มแยกส่วนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนออกจากการท่องเที่ยวแบบมวลชน โดยอาศัย “กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการของคนในท้องถิ่น” เป็นเกณฑ์

นอกจากนี้สำหรับกลุ่มความคิดของนักวิชาการแล้ว พื้นที่วิจัยทั้งสองแห่งถูกกล่าวขวัญอย่างขึง ในฐานะพื้นที่วิจัยที่คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง (โปรคดูบท์ที่ 1) โดยนับนี้กระบวนการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่โดยคนในท้องถิ่นจึงนับเป็นเพียงประเด็นเดียวที่นักวิชาการกล่าวถึง อันสามารถอธิบายได้ว่าแท้ที่จริงแล้วกลุ่มนักวิชาการพยายามอธิบายความขึงยืนทางการท่องเที่ยวว่าเป็นการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นนั่นเอง

สิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนของบริบทแนวคิดการท่องเที่ยวแบบขึงยืนในประเทศไทย ก็คือพัฒนาการของแนวคิดซึ่งเห็นได้จากในช่วงปลายทศวรรษที่ 1980 แนวคิดการท่องเที่ยวแบบขึงยืนในประเทศไทยให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังปรากฏในนโยบายและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความสอดคล้องกันขณะเดียวกันแนวคิดดังกล่าวได้ถูกท้าทายในช่วงทศวรรษต่อมาด้วยการจัดส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบมวลชนอันเป็นแนวคิดในระดับภูมิภาค ซึ่งให้ความสำคัญกับการใช้ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมเป็นสินค้าการท่องเที่ยว พร้อมกับการประกาศตัวให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาค ส่งผลให้ปลายทศวรรษที่ 1990 ได้เกิดแนวคิดที่จะผสมผสานการท่องเที่ยวแบบขึงยืนกับการท่องเที่ยวแบบมวลชน อันนับเป็นคำอธิบายการท่องเที่ยวแบบขึงยืนใหม่ซึ่งผสมผสานระหว่างการนำธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมเป็นสินค้าการท่องเที่ยว พร้อมกับการปลุกจิตสำนึกในการอนุรักษ์และการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นอีกด้วย

1.4.2 ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

แนวคิดด้านการท่องเที่ยวแบบขึงยืนในประเทศสาธารณรัฐ

ประชาธิปไตยประชาชนลาว หรือที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวแบบขึงยืนขง” เกิดขึ้นเมื่อราวทศวรรษที่ผ่านมาจากความช่วยเหลือขององค์กรระหว่างประเทศต่าง ๆ อย่างไรก็ดี ความจำเพาะของระบอบการเมืองการปกครองและเศรษฐกิจของประเทศ ส่งผลให้แนวคิดการท่องเที่ยวแบบขึงยืนมีลักษณะพิเศษที่โดดเด่น ซึ่งสามารถจำแนกเป็นกลุ่มความคิดได้ ดังนี้

1.4.2.1 การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างขึงยืน

กลุ่มความคิดนี้ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวในฐานะเครื่องมือของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างขึงยืนนับตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมา เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการการสร้างงานและเพิ่มรายได้ของประชาชน ขณะที่วัฒนธรรมและประเพณีกลายเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ถูกใช้เพื่อนำไปสู่การเพิ่มรายได้ของประเทศอีกทางหนึ่ง เห็นได้จากการประกาศใช้นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ค.ศ. 1993 - 2000 (พ.ศ. 2536-2543) ในปี ค.ศ. 1993 (พ.ศ. 2536) และแผนพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมปี ค.ศ. 2000 (พ.ศ. 2543)ซึ่ง มีสาระสำคัญได้แก่การยกระดับความเป็นอยู่ของ ประชากรด้านวัตถุและวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับอุตสาหกรรมบริการและ การขนส่ง ด้วยการสร้างจุดขายการท่องเที่ยว การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว การพัฒนาบุคลากรด้านการ ท่องเที่ยว ตลอดจนการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวทั้งภาคการบริการและการลงทุน นอกจากนี้ นโยบาย การท่องเที่ยวบางส่วนยังเน้นการใช้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมชาติ วัฒนธรรมชนเผ่าและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นส่วนสำคัญในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว เป็นต้น (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2540 : 2-242 – 2-243, 2-245 – 2-246 ; Yamauchi and Lee. 1999 : 4-6)

อย่างไรก็ดี แท้ที่จริงแล้วกลุ่มความคิดนี้มีได้กล่าวถึงการที่คน ในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่จัดการท่องเที่ยวอันเป็นประเด็นสำคัญของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แต่กลับให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประชาซึ่งเป็นประเด็น ที่เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนากระแสหลักมากกว่า โดยนัยนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยว แบบยั่งยืนของกลุ่มความคิดนี้คือการใช้การท่องเที่ยว (ซึ่งไม่จำกัดว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบใด) เป็นไปเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศอย่างยั่งยืนนั่นเอง

1.4.2.2 การท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์ (Ecotourism)

กลุ่มความคิดนี้ได้รับอิทธิพลจากองค์กรระหว่างประเทศที่ให้ ความช่วยเหลือในการจัดการท่องเที่ยวประกอบด้วยองค์กรพัฒนาเอกชน ได้แก่ สหภาพสากลว่าด้วย การอนุรักษ์ (World Conservation Union : IUCN) รวมถึงองค์กรสังกัดองค์การสหประชาชาติ ได้แก่ โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme : UNDP) และองค์การ ศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization : UNESCO) นับตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมา ซึ่งให้ความสำคัญกับ การเป็นการท่องเที่ยวคุณภาพสูง (High Value) อันหมายถึงการใช้ “การท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์ (Ecotourism)” เพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างชาตินิยม (Nationalism) แก่ประชาชน การรักษา วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชาติ ตลอดจนอนุรักษ์ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเป็นแหล่งพำนักของชนกลุ่มน้อย มีการสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐ ผู้ปฏิบัติงานและผู้ลงทุน มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยว และใช้ การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชนบท

กลุ่มความคิดนี้ส่วนหนึ่งสะท้อนจากการกำหนดเป็นนโยบายของรัฐบาลอีกด้วย เช่นการกำหนดยุทธศาสตร์ขององค์การท่องเที่ยวแห่งชาติ (National Tourism Authority of Lao PDR : NATL) ในปี ค.ศ. 1989 (พ.ศ. 2532) และการประกาศแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 8 ปี (ค.ศ. 1993 – 2000 : พ.ศ. 2536-2543) ซึ่งให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวแบบอะนุลักเพื่อสร้างการท่องเที่ยวคุณภาพสูง (High Value) มากกว่าการท่องเที่ยวราคาถูกเพื่อรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจสู่ความทันสมัย (Hall and Page.] 2000 : 185)

อย่างไรก็ดี ไม่เพียงแต่ นโยบายของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวจะมุ่งสร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจสู่ความทันสมัย โดยใช้การท่องเที่ยวแบบอะนุลักเป็นเครื่องมือเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการใช้การท่องเที่ยวแบบอะนุลักในการสร้างชาตินิยม (Nationalism) แก่ประชาชนอีกด้วย เห็นได้จากการประกาศแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมในปี ค.ศ. 1996 – 1997 (พ.ศ. 2539-2540) ที่มุ่งหวังให้เกิดการสร้างบรรยากาศทางการท่องเที่ยวเพื่อเป็นโอกาสสำคัญในการศึกษาอบรมให้คนลาวมีน้ำใจรักชาติ รักบ้านเกิดเมืองนอน และชาวต่างประเทศมีความเข้าใจประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและความอุดมสมบูรณ์ของประเทศอย่างสอดคล้องกับนโยบายของพรรคและรัฐนั่นเอง (คณะกัมมะกานแผนกานแห่งลัด. 1998 : 12-13)

ขณะเดียวกัน การออกกฎหมายฉบับต่าง ๆ เช่น ลัททะบันยัคของปะทานปะเทด สาทาละนะลัด ปะชาทิปะไค ประชาชนลาว ว่าด้วยกานอะนุลักมอละคกแห่งชาด ทางด้านวัฒนธรรมทำ ปะ-วิคสาต และทำมะชาด (President Decree on the Preservation of Culture, Historical and Heritage) ปี ค.ศ. 1997 (พ.ศ. 2540) กคหมายว่าด้วยกานปกปักษ์กรักสาสิ่งแวดล้อม (Environmental Protection Law) ปี ค.ศ.1999 (พ.ศ. 2542) ละเบียบกานว่าด้วยกานปะเมินผลกะทบท ต่อสิ่งแวดล้อมผู้ใน ส.ป.ป. ลาว (Regulation on Environment Asscessment in the Lao PDR) ปี ค.ศ. 2000 (พ.ศ. 2543) และคำลัดจัดตั้งปะติบัคคหมายว่าด้วยกานปกปักษ์กรักสาสิ่งแวดล้อม (Decree on The Implementation of the Environmental Protection Law) ปี ค.ศ. 2001 (พ.ศ. 2544) ยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความคิดในการป้องกันไม่ให้เกิดการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อโบราณสถาน ธรรมชาติ การป้องกันและการบูรณะฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมอีกด้วย (กะชวงละเหลงข่าวและวิคทะนะทำ. 1997 : 5-16 ; องกานวิคชาสาต เดกโน โลซีและสิ่งแวดล้อม องกานสะหะปะชาชาดเพื่อกานพัคทะนะ และองกานนอราด (ลัดละบานนอกแเว). 2001 : 3 ; องกานวิคชาสาต เดกโน โลซีและสิ่งแวดล้อม องกานสะหะปะชาชาดเพื่อกานพัคทะนะ และองกาน นอราด (ลัดละบานนอกแเว).

2002 ก : 41 และ องค์กรวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม องค์กรสหประชาชาติเพื่อการพัฒนา และองคมนตรี (ลัดดาบานนอกแวน), 2002 ข : 2)

นโยบายของรัฐบาลอีกส่วนหนึ่งยังได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรระหว่างประเทศในการสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์เพื่อให้เกิดความยั่งยืน เห็นได้จากการจัดตั้ง National Biodiversity Conservation Areas : NBCAs ในปี ค.ศ. 1993 (พ.ศ. 2536) ซึ่งรัฐบาลได้รับความสนับสนุนจากสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (World Conservation Union : IUCN) ในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติและอนุรักษ์ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติให้มีร้อยละ 12.5 ของประเทศเพื่อเป็นแหล่งพำนักของชนเผ่ารวม 27 หมู่บ้านอันนำไปสู่ความช่วยเหลือของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme : UNDP) ที่สนับสนุนองค์การท่องเที่ยวแห่งชาติ (National Tourism Authority of Lao PDR : NATL) ในการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ และยุทธศาสตร์โครงการการท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ปี ค.ศ. 1997-1998 (พ.ศ. 2540 - 2541) เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ทางการท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์ในประเทศ (Yamauchi and Lee, 1999 : 4-6) ส่งผลให้องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization : UNESCO) สนับสนุนให้ NBCAs บางแห่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์ เช่น การจัดทำโครงการท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์น้ำฮา (UNESCO Nam Ha Ecotourism Project) ในแขวงหลวงน้ำทา ในปี ค.ศ. 1999 (พ.ศ. 2542) เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาและบริหารจัดการกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เป็นต้น (UNESCO, 2004 C : Web Site)

1.4.2.3 ความคิดต่อพื้นที่วิจัย

กลุ่มความคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ส่งผลต่อพื้นที่โครงการท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์น้ำฮา แขวงหลวงน้ำทาอาจเป็นไปได้ในทิศทางเดียวกัน เนื่องจากโครงการดังกล่าวเกิดขึ้นจากความริเริ่มขององค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization : UNESCO) ซึ่งเป็นหน่วยงานระหว่างประเทศที่ให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวเพื่อลดความยากจนและให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้วยเหตุนี้รัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวจึงเปิดโอกาสให้องค์กรระหว่างประเทศมีบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่วิจัยนี้อย่างมาก โดยที่รัฐบาลเป็นผู้สนับสนุนและส่งบุคลากรเพื่อเข้ารับความรู้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตนเองต่อไป

ขณะเดียวกันการที่พื้นที่วิจัยนี้ได้รับรางวัลการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Award) ในปี ค.ศ. 2001 (พ.ศ. 2544) ส่งผลให้รัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีความมุ่งหมายที่จะให้โครงการท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์น้ำฮา

เป็นต้นแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของพื้นที่ต่าง ๆ ในประเทศ อันชี้ให้เห็นว่าแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของพื้นที่วิจัยส่งผลต่อการกำหนดแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวอย่างยิ่งแม้ว่าจะมีระบอบการปกครองที่เข้มงวดก็ตาม

อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมเป็นวัตถุดิบสำคัญของการท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้ความยั่งยืนที่เกิดขึ้นจึงมาจากสองประเด็น ได้แก่ความยั่งยืนจากการใช้ทรัพยากรดังกล่าวเพื่อการท่องเที่ยวอันจะนำไปสู่ความเจริญทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนกับการรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อให้สามารถใช้เป็นวัตถุดิบได้อย่างยั่งยืน ซึ่งในประเด็นหลังนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวในระดับโลกและระดับสากล ส่วนหนึ่งมาจากความสนับสนุนขององค์กรระหว่างประเทศ องค์กรใดก็ตามที่ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีการขยายตัวมากขึ้น

1.4.3 ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

แนวคิดด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศเวียดนาม หรือที่เรียกว่า DU LICH BON VUNG เกิดขึ้นช่วงเวลาใกล้เคียงกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทั้งนี้แม้จะมีความคล้ายคลึงกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวด้านระบอบการเมืองการปกครองและเศรษฐกิจ แต่มีลักษณะเฉพาะของบริบทแนวคิดที่โดดเด่นเป็นของตนเอง ทั้งนี้ อาจแบ่งกลุ่มความคิดได้ดังต่อไปนี้

1.4.3.1 การอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

กลุ่มความคิดนี้เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1980 ก่อนที่จะมีการยอมรับการท่องเที่ยวแบบมวลชนเข้ามาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ ทั้งนี้กลุ่มความคิดนี้ส่วนใหญ่สะท้อนจากกฎหมายซึ่งประกาศโดยรัฐบาลในการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมของประเทศ อาทิ Historic Preservation Act ปี ค.ศ. 1984 (พ.ศ. 2527) ว่าด้วยการจำกัดเขตคุ้มครองสถานที่ทางประวัติศาสตร์ National Law for Cultural Heritage Conservation ปี ค.ศ. 1987 (พ.ศ. 2530) ว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม Government Resolution No.446/KGVX ปี ค.ศ. 1995 (พ.ศ. 2538) ว่าด้วยการจัดตั้งสถาบันที่คุ้มครองมรดกโลกและอ่าวฮาลอง (Hue Van, 2001 : 96-97) และ The Tourism Ordinance No.UVTVQH10 ปี ค.ศ. 1998 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยการกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การห้ามการท่องเที่ยวที่เข้าไปทำร้ายสิ่งแวดล้อมหรือวัฒนธรรม เป็นต้น (Buckley, 1999 : 5) ตลอดจนการจัดตั้งโครงการพิพิธภัณฑ

เชิงนิเวศอ่าวฮาลอง (Ha Long Bay Eco-museum Project) เป็นพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศที่นำเสนอชีวิตและวัฒนธรรมแห่งแรกของเวียดนาม เป็นต้น (The Ha Long Bay Eco-museum. 2004 : Web Site)

นอกจากนี้ การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวของเวียดนามปี ค.ศ. 2010 (พ.ศ. 2553) รัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามได้วางเป้าหมายไว้ว่าการท่องเที่ยวของเวียดนามซึ่งประกอบไปด้วยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนอันหมายถึงการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของคนเวียดนาม (Leksakundilok. 2004 B : 18) ย่อมสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มความคิดการอนุรักษ์มรดกโลกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนให้ความสำคัญกับเป้าหมายการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

1.4.3.2 การผสมผสานการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนกับการท่องเที่ยวแบบมวลชน

กลุ่มความคิดผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนกับการท่องเที่ยวแบบมวลชนเกิดขึ้นช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 และมีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในปัจจุบัน โดยเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรม ตลอดจนโบราณสถานเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว เพื่อการประชาสัมพันธ์และดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวอันจะนำไปสู่การสร้างผลทางเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งนี้รูปแบบการจัดการส่วนหนึ่งอาศัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมอันเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Leksakundilok. 2004 A : 29) เห็นได้จากการวางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติเวียดนามซึ่งให้ความสำคัญกับความร่วมมือระหว่างธุรกิจการท่องเที่ยว หน่วยงานที่จัดการพื้นที่ หน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง รวมถึงองค์กรพัฒนาเอกชน ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกิดขึ้นจึงเป็นการนำเสนอการใช้สิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และสนับสนุนการท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจ เป็นต้น (Buckley. 1999 : 1) ขณะเดียวกันการที่รัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามได้จัดตั้งแผนกการท่องเที่ยวอ่าวฮาลอง (The Ha Long Bay Management Department) เพื่อมีหน้าที่การรักษาสภาพ และประชาสัมพันธ์คุณค่าของอ่าวฮาลองว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกโลก โดยมีศูนย์บริการอ่าวฮาลอง (The Ha Long Bay Service Centre) เป็นส่วนหนึ่งของและมีหน้าที่อำนวยความสะดวกและให้บริการกิตติคารและการขายของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว โรงแรมและรีสอร์ท (The Ha Long Bay management Department. 2004 : Web Site) อาจเป็นเครื่องยืนยันถึงกลุ่มความคิดนี้ได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ดี แม้ว่ารัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามจะอธิบายว่ากลุ่มความคิดนี้เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หากแต่ก็ถูกตั้งคำถามต่อความยั่งยืนของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นที่สอดคล้องกับกระบวนการพัฒนากระแสหลัก เห็นได้จากวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทเรื่อง “การอนุรักษ์มรดกโลกเว้ : ประโยชน์และโอกาส (Conservation of the World Heritage of Hue: Issues and Opportunities) โดยเหงวียน เหว วัน (Nguyen. 2001 : 7) นับเป็นตัวอย่างอันดีต่อการตั้งคำถามถึงการผสมผสานการท่องเที่ยวที่ถูกเรียกว่ายั่งยืนกับการท่องเที่ยวแบบมวลชนในเมืองเว้ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญ แต่กลับเป็นการก่อให้เกิดผลกระทบทางลบได้แก่การทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและ การกัดเซาะประเพณีท้องถิ่น

1.4.3.3 ความคิดต่อพื้นที่วิจัย

สำหรับแนวคิดของประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามที่มีต่อพื้นที่วิจัย ซึ่งได้แก่จังหวัดเถื่อเทียนเว้ และอ่าวฮาลองและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจิ้งนิเวศฮาลอง จังหวัดกวางบิงห์เป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือการที่รัฐบาลให้ความสำคัญกับพื้นที่วิจัยทั้งสองแห่งนี้ในฐานะแหล่งท่องเที่ยว “มรดกโลก (World Heritage)” ที่สำคัญ ทั้งนี้จังหวัดเถื่อเทียนเว้ ได้รับการยกฐานะจากองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization : UNESCO) เป็นมรดกโลกเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1993 (พ.ศ. 2536) เนื่องจากมีความสำคัญในการเป็นเมืองหลวงโบราณ ขณะที่อ่าวฮาลองได้รับการยกฐานะเป็นมรดกโลกถึง 2 ครั้ง ได้แก่ ในช่วงปี ค.ศ. 1994 (พ.ศ. 2537) และปี ค.ศ. 2000 (พ.ศ. 2543) ส่งผลให้รัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามให้ความสำคัญกับพื้นที่วิจัยในรูปแบบการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในความหมายของการอนุรักษ์วัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวอย่างยาวนานที่สุด เห็นได้จากการจัดกิจกรรมเทศกาลเมืองเว้ (Hue Festival) ซึ่งสนับสนุนให้คนในท้องถิ่นอนุรักษ์วัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่อการท่องเที่ยว กระทั่งการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจิ้งนิเวศฮาลองที่เป็นไปเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยวนั่นเอง

ขณะเดียวกัน ไม่เพียงกลุ่มความคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของรัฐต่อพื้นที่วิจัยเท่านั้น หากแต่ยังมีกลุ่มความคิดที่ขัดแย้งกับรัฐต่อพื้นที่วิจัยในประเด็นการตั้งคำถามต่อแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของรัฐที่เป็นไปโดยประชาชนมีส่วนร่วมแท้จริงเพียงใด และรายรับที่เกิดจากการท่องเที่ยวจะนำไปสู่การสร้างสาธารณูปโภคเพื่อยกระดับมาตรฐานคนในเมืองมากกว่าการพัฒนาท้องถิ่นหรือไม่ (โปรดดูบทที่ 1) อย่างไรก็ดี กลุ่มความคิดดังกล่าวมีจำนวนน้อยมาก กระทั่งอาจกล่าวได้ว่ากลุ่มความคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดความ

เป็นไปของพื้นที่วิจัยในประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามจึงได้แก่การใช้การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเพื่อนำไปสู่การเป็นสินค้าการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแบบมวลชน

เห็นได้อย่างชัดเจนว่าแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามอาจมีการซ้อนทับ (Overlap) ระหว่างนโยบายเชิงอุดมคติในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมผ่านกฎหมาย กับนโยบายเชิงปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมวลชนอันสอดคล้องกับการพัฒนากระแสหลัก ขณะเดียวกันหากพิจารณาการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการแล้ว แนวคิดดังกล่าวมิได้มีการกล่าวถึงแต่อย่างใด เนื่องจากรัฐบาลและธุรกิจเอกชนเป็นกลุ่มที่มีบทบาทต่อการกำหนดแนวคิด อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกิดขึ้นจึงอาจเป็นความพยายามที่รัฐบาลจะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และการสร้างความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนควบคู่กัน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับทฤษฎีซึ่งได้รับการพัฒนาขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1980 เป็นแนวคิดที่ทวนกระแสการท่องเที่ยวแบบมวลชนซึ่งได้รับความนิยมและขยายตัวเพิ่มขึ้นก่อนหน้านี้ ทั้งนี้สามารถภาพรวมของแนวคิดในทุกระดับจึงประกอบไปด้วย

1. ส่วนปรัชญาหรืออุดมการณ์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ได้แก่แนวคิดที่ว่าด้วยผลกระทบของการจัดการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) กับการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism)
2. ส่วนการบริหารจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ได้แก่แนวคิดที่กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนว่าจะต้องประกอบด้วยประเด็นใดบ้าง หรือมีข้อควรปฏิบัติอย่างไร ทั้งนี้ยังรวมถึงการสร้างแนวร่วมในการจัดการท่องเที่ยว และผลในด้านรูปธรรมของการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ทั้งนี้หากพิจารณาแนวคิดในแต่ละระดับ กล่าวได้ว่าแนวคิดในระดับทฤษฎีและระดับสากลส่วนมีอิทธิพลต่อการกำหนดแนวคิดทั้งในระดับภูมิภาคในส่วนของด้านอุดมการณ์การท่องเที่ยวในประเด็นต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การให้ความหมายของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (หรือเชิงอนุรักษ์) และการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภูมิภาค (และแต่ละประเทศ) และส่วนการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน อาทิ การมีส่วนร่วม (Partnership) ของคนในท้องถิ่นในการวางแผนและดำเนินการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม รวมถึงการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในภูมิภาค ทั้งนี้แนวคิดด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับภูมิภาคจะส่งอิทธิพลต่อบริบทแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับประเทศต่อไป

สำหรับประเทศไทยแล้ว อิทธิพลจากแนวคิดในระดับภูมิภาคก็คือการผสมผสานระหว่าง การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนกับการพัฒนาประเทศและการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวในภูมิภาค ขณะที่ แนวคิดของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม อิทธิพล ซึ่งได้รับจากระดับภูมิภาคกลับมีเพียงการผสมกลมกลืนระหว่างการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนกับการพัฒนา ประเทศเท่านั้น นอกจากนี้สำหรับแนวคิดของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวยังได้รับ อิทธิพลแนวคิดด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับทฤษฎีและสาขามากกว่า โดยเฉพาะด้านการ บริหารจัดการ อันเนื่องมาจากการเข้ามาช่วยเหลือขององค์กรระหว่างประเทศซึ่งเป็นองค์กรที่ปฏิบัติ ความแนวคิดในระดับทฤษฎีและสาขานั้นเอง

การวิเคราะห์บริบทแนวคิดในระดับประเทศ

ขณะเดียวกัน หากพิจารณาเปรียบเทียบการปฏิบัติการจริงจากบริบทแนวคิดการท่องเที่ยว แบบยั่งยืนในประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ที่ได้รับอิทธิพลบริบทแนวคิดในระดับทฤษฎี ระดับสากล และระดับภูมิภาคในเชิงพัฒนาการแล้ว พบว่าแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ วัฒนธรรมไม่ว่าจะใช้ชื่อใดก็ตาม ล้วนเกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1980 อันเกี่ยวเนื่องกับช่วงเวลา ของการเกิดแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของโลก นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงระบอบเศรษฐกิจและ การเมืองของประเทศสังคมนิยมในตะวันตกกระทั่งส่งผลถึงประเทศสังคมนิยมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ยังก่อให้เกิดการผสมกลมกลืนระหว่างการเปิดรับการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) กับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) กระทั่งกลายเป็นแนวคิดการท่องเที่ยว แบบยั่งยืนอันมีลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละประเทศ ดังตาราง 4

ตาราง 4 การเปรียบเทียบแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับประเทศ

ระยะเวลา	การเปรียบเทียบบริบทแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับประเทศ		
	ไทย	ลาว	เวียดนาม
ทศวรรษที่ 1950	การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมวลชน		
ทศวรรษที่ 1980	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน และการท่องเที่ยวแบบอะนุลัก	การอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
ทศวรรษที่ 1990	ผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมวลชนและการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง		ผสมผสานการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนกับการท่องเที่ยวแบบมวลชน

จากตาราง 4 พบว่า การเริ่มต้นของแนวคิดการท่องเที่ยวในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามทั้งการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) กับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1980 ส่งผลให้การผสมกลมกลืนแนวคิดทั้งสองส่วนออกมาในลักษณะที่แตกต่างกันได้แก่ แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน โดยการท่องเที่ยวแบบอะนุลักเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทั้งหมด ขณะที่ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามจะให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวอย่าง

ยั่งยืน และพัฒนาไปสู่การผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนกับการท่องเที่ยวแบบมวลชนในทศวรรษต่อมา มีพักที่จะกล่าวถึงประเทศไทยซึ่งพัฒนาไปสู่การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทั้งสองแบบในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงช่วงเวลาเดียวกัน

กล่าวได้ว่า ช่วงรอยต่อของทศวรรษที่ 1980 - 1990 สำหรับทั้งสามประเทศแล้ว การผสมผสานแนวคิดในการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมถูกผสมผสานกับการจัดการท่องเที่ยวแบบมวลชนมากขึ้นตามลำดับ และส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงแนวคิดและคำอธิบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ควบคู่กับการสร้างความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนของแต่ละประเทศ โดยมีน้ำหนักที่ประเด็นความเจริญทางเศรษฐกิจ อันเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนากระแสหลัก ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะถูกอธิบายและอภิปรายอย่างชัดเจนยิ่งขึ้นในบทต่อไป

บทที่ 4

มุมมองของท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ในบทที่ 4 จะเสนอมุมมองของคนในท้องถิ่นในฐานะผู้มีส่วนสำคัญต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัย การนำเสนอจึงเป็นการประมวลมุมมองของคนในท้องถิ่นทั้งมุมมองของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว มุมมองที่มีต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยว มุมมองต่อผลที่ได้รับจากการท่องเที่ยว และมุมมองแนวคิดที่คนในท้องถิ่นต่อรัฐจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่วิจัย

กรณีศึกษาประเทศไทย

มุมมองของคนในท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศไทย มีความเป็นอิสระที่สามารถบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยตนเองภายใต้การกำหนดนโยบายของรัฐบาลที่ไม่มีความเข้มงวด เห็นได้จากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกิดจากการพัฒนาาร่วมกันขององค์กรพัฒนาเอกชนและคนในท้องถิ่น โดยรัฐบาลเป็นเพียงผู้สนับสนุนงบประมาณที่ด้านการวิจัยหรือการประชาสัมพันธ์ โดยการสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวบางส่วนของบางพื้นที่ซึ่งมาจากต่างประเทศ เห็นได้จากพื้นที่วิจัยดังนี้

1. การท่องเที่ยวในพื้นที่กลุ่มกินข้าวเช้าเฮือนหมูที่ 7 บ้านชะชอม ตำบลนาโพธิ์กักลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

1.1 มุมมองในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

กิจกรรมการท่องเที่ยวกลุ่มกินข้าวเช้าเฮือนหมูที่ 7 บ้านชะชอม เป็นผลที่เกิดจากการที่รัฐบาลเปิดสัมปทานบริษัทอุบลค้าไม้เข้าไปตัดไม้ในเขตป่าดงนาทามในทศวรรษที่ 1970 โดยใช้บ้านชะชอมเป็นทางผ่านในการเข้าสู่ป่า ส่งผลให้เกิดการตัดไม้ในเขตพื้นที่ป่าชุมชนของหมู่บ้านจำนวนมาก (Leksakundilok. 2004 B : A-68) ประกอบกับในเวลาต่อมาเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวจากหน่วยงานภายนอกมีการนำนักท่องเที่ยวผ่านทางเส้นทางของหมู่บ้านเพื่อท่องเที่ยวในป่าดงนาทามนำไปสู่ปัญหาหยาชะคามมา ดังนั้นเมื่อเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิตและมูลนิธิพัฒนารักษ์ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนได้ให้ความสนใจที่จะทำวิจัยร่วมกับชาวบ้านด้วยกระบวนการต่าง ๆ นับตั้งแต่การอบรมชาวบ้านที่ร่วมทำวิจัยให้เข้าใจและเรียนรู้การเก็บข้อมูลชุมชน การร่วมกับชาวบ้านในการศึกษาข้อมูลชุมชนและสำรวจศักยภาพทางการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของคนอันจะนำไปสู่การสรุป

ถึงปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่ผ่านมามากจนแนวทางแก้ไขที่จะเกิดขึ้น และการระดมความคิด ทั้งจากชาวบ้าน นักวิชาการ ผู้แทนภาครัฐจากสำนักงานอุทยานแห่งชาติผาแต้ม สำนักงานสาธารณสุข การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือเขต 2 จังหวัดอุบลราชธานี องค์การบริหารส่วนตำบลนาโพธิ์กลางและองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไผ่ ตลอดจนผู้แทนจากองค์กร พัฒนาเอกชน เพื่อหารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าดงนาทาม อีกทั้งยังมีการศึกษา ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีชื่อเสียง อาทิ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดนครนายก และ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งผลจากการวิจัยร่วมกันระหว่างนักพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชนกับชาวบ้าน ชะยอมทำให้ชาวบ้านสามารถกำหนดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวของตนได้ 2 รูปแบบ ด้วยกัน (สคส สว่างโสทร และคณะ. 2548 : 12) ได้แก่

1.1.1 รูปแบบกิจกรรมการพักผ่อน

รูปแบบนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “กิจกรรมเรียนรู้วิถีชีวิตคนกับป่า” หรือ กิจกรรม “กินข้าวเขาเอือน” เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวแบบการสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (โฮมสเตย์) ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังการร่วมทำวิจัยของชาวบ้านชะยอมพร้อมทั้งตั้งเป็นกลุ่มกิจกรรม “สืบสาน วัฒนธรรมท้องถิ่นบ้านชะยอม” ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็น “กลุ่มกินข้าวเขาเอือน” โดยมีชาวบ้านเป็นผู้ ดำเนินการด้วยตนเอง มีหน่วยงานราชการได้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลนาโพธิ์กลางและองค์กร พัฒนาเอกชน ได้แก่มูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต สถาบันพัฒนาประชากรและชุมชนนานาชาติ และมูลนิธิพัฒนารักษ์ เป็นที่ปรึกษา

นับตั้งแต่เริ่มจัดกิจกรรมครั้งแรกเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2543

(ค.ศ. 2000) กลุ่มกินข้าวเขาเอือน ได้ขอความร่วมมือจากหน่วยงานราชการมาให้ความรู้ในการจัดการ ท่องเที่ยว แต่พบว่าหน่วยงานราชการน้อยรายที่ให้ความสนับสนุน ยกเว้นสำนักงานสาธารณสุข ที่มาให้ความรู้แก่ชาวบ้านเกี่ยวกับสุขอนามัย การประกอบอาหาร และการจัดบ้านเรือน และเจ้าหน้าที่ จากอุทยานแห่งชาติผาแต้มที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการเดินป่าเท่านั้น ขณะเดียวกันได้มีการเชิญนักวิชา การและนักเรียนในพื้นที่อำเภอโขงเจียมทดลองเข้าพักเพื่อสร้างความคุ้นเคยแก่ชาวบ้านในการจัด กิจกรรมท่องเที่ยวพร้อมกับรับฟังข้อเสนอแนะในการจัดการท่องเที่ยว ทั้งนี้กลุ่มกินข้าวเขาเอือน ได้ กำหนดกฎระเบียบร่วมกันภายในหมู่บ้านอาทิ การติดต่อล่วงหน้าเพื่อเที่ยวชม 1 สัปดาห์ การวางมัดจำ ล่วงหน้าผ่านบัญชีธนาคารร้อยละ 30 ของค่าใช้จ่าย การห้ามดื่มสุราเวลาเมื่อนักท่องเที่ยวมาพักในหมู่บ้าน การที่แต่ละบ้านสามารถรับนักท่องเที่ยวไม่เกินบ้านละ 3 คน สมาชิกกลุ่มต้องมีการหมุนเวียน รับนักท่องเที่ยว และบ้านชะยอมจะรับนักท่องเที่ยวไม่เกิน 3 คณะต่อเดือน และสามารถปฏิเสธ นักท่องเที่ยวไม่ให้เดินทางเข้าพักหากชาวบ้านไม่พร้อม ขณะที่นักท่องเที่ยวต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบ หรือวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน เช่น การแต่งกาย การแสดงกิริยาวาจาที่ไม่เป็นการดูหมิ่น ถึงการพของชุมชน การห้ามเก็บดอกไม้ พันธุ์ไม้ หรือสมุนไพรต่าง ๆ การห้ามเขียนรูปหรือทำลาย

แหล่งประวัติศาสตร์ การห้ามดื่มสุรา การห้ามนำสิ่งเสพติดเข้ามาในชุมชน และการห้ามทิ้งขยะ เป็นต้น

กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในระยะเวลาสั้นประมาณ 2 วัน 1 คืน หรือตามที่นักท่องเที่ยวกำหนด ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1.1.1.1 ขั้นตอนการต้อนรับนักท่องเที่ยว

ขั้นตอนนี้เริ่มจากในกรณีที่นักท่องเที่ยวเดินทางเป็นกลุ่มใหญ่เข้ามาถึงบ้านชะจอมในเวลาเช้าของวันที่ 1 ชาวบ้านชะจอมจะมีชาวบ้านแก่กลางขาต้อนรับ (หากนักท่องเที่ยวต้องการ) และเชิญนักท่องเที่ยวไปที่ศาลาป่าชุมชนซึ่งเป็นศาลาประจำหมู่บ้าน ขณะที่ถ้านักท่องเที่ยวมีจำนวนน้อยหรือไม่ต้องการชาวบ้านกลางขาชาวบ้านจะพาไปที่ศาลาป่าชุมชนเลย การไปศาลาป่าชุมชนเพื่อเป็นการปฐมนิเทศและสักการะศาลปู่ตาประจำหมู่บ้านก่อนที่จะเข้าพักในหมู่บ้านตลอดจนรับฟังความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับป่าชุมชนและกฎระเบียบของหมู่บ้านที่นักท่องเที่ยวต้องปฏิบัติ

หลังจากนักท่องเที่ยวรับฟังกฎระเบียบของหมู่บ้านแล้วจะมีการเลี้ยงอาหารกลางวันแก่นักท่องเที่ยวที่ศาลาป่าชุมชน โดยกลุ่มแม่บ้านของบ้านชะจอมจะร่วมกันประกอบอาหาร เมื่อรับประทานอาหารกลางวันเสร็จกลุ่มกินข้าวเขาเหือนจะนำนักท่องเที่ยวไปพักผ่อนในบ้านสมาชิกกลุ่มที่เตรียมไว้

1.1.1.2 ขั้นตอนการนำเที่ยวในหมู่บ้าน

ขั้นตอนนี้เริ่มต้นภายหลังที่นักท่องเที่ยวแยกย้ายเข้าที่พักในแต่ละบ้าน ในเวลาบ่ายของวันเดียวกันจะนัดหมายให้นักท่องเที่ยวพร้อมกันอีกครั้งที่ศาลาป่าชุมชนเพื่อให้ชาวบ้านทั้งที่เป็นเจ้าของบ้านหรือชาวบ้านอื่นเพื่อนำชมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่มีภายในหมู่บ้าน อาทิ กลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ กลุ่มไม้กวาด และกลุ่มกองทุนร้านค้าหมู่บ้าน หลังจากนั้นนักท่องเที่ยวจะรับประทานอาหารเย็นพร้อมทั้งชมการแสดงที่ชาวบ้านชะจอมจัดให้ร่วมกัน ณ ศาลาป่าชุมชนอีกครั้ง และแยกย้ายกลับที่พัก

ตอนเช้าของวันที่ 2 เจ้าของบ้านจะเชิญให้นักท่องเที่ยวร่วมตักบาตรและรับประทานอาหารเช้าที่บ้านพัก จากนั้นนักท่องเที่ยวจะมารวมกลุ่มที่ศาลาป่าชุมชนอีกครั้งเพื่อรับฟังวิธีการเดินป่าชุมชนบ้านชะจอม พร้อมกับนำนักท่องเที่ยวนั่งรถเด็กเตี้ย (รถที่ใช้เครื่องรถไถนาติดกับกระบะท้าย) เพื่อชมสถานที่สำคัญของหมู่บ้าน เช่น วัดภูอานนท์ แก่งมะโนราห์ น้ำตกสร้อยสวรรค์ ถ้ำลายมือผีกองกอย และ หุ่นเส้าหิน ฯลฯ และภายหลังเดินป่าและชมสถานที่สำคัญในหมู่บ้านแล้วนักท่องเที่ยวจะรวมตัว ณ ศาลาป่าชุมชนอีกครั้งเพื่อรับประทานอาหารกลางวันของวันที่ 2 ซึ่งเป็นอาหารมื้อสุดท้ายของกิจกรรม

1.1.1.3 ขั้นตอนการอำล่านักท่องเที่ยว

ขั้นตอนนี้ เริ่มต้นภายหลังจากการรับประทานอาหารกลางวันของวันที่ 2 โดยชาวบ้านชะชอมจะจัดพิธีการบายศรีสู่ขวัญแก่นักท่องเที่ยว และเปิดโอกาสให้ชาวบ้านกับนักท่องเที่ยวแลกเปลี่ยนทัศนคติและประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการร่วมกิจกรรมที่ผ่านมา พร้อมกับกลับที่พักและชำระเงินส่วนที่เหลือกับเจ้าของบ้าน ซึ่งเจ้าของบ้านจะนำไปมอบให้กลุ่มกินข้าวซาฮีออนเพื่อหักค่าใช้จ่าย และเข้ากองทุนออมทรัพย์ของหมู่บ้าน และนักท่องเที่ยวออกจากหมู่บ้านไปในที่สุด

1.1.2 รูปแบบกิจกรรมการเดินป่าดงนาทาม

รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากกิจกรรมการพักแรมในบ้านชะชอม กล่าวคือหากนักท่องเที่ยวแจ้งความประสงค์ล่วงหน้าว่าต้องการเดินป่าชุมชนของหมู่บ้านและพักค้างแรมในป่า กิจกรรมในบ้านชะชอมที่จัดไว้จำนวน 2 วัน 1 คืน จะถูกขยายออกไปเป็นจำนวน 3 วัน 2 คืน ทั้งนี้ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1.1.2.1 ขั้นตอนการต้อนรับนักท่องเที่ยว

ขั้นตอนนี้ไม่มีความแตกต่างจากกิจกรรมการพักแรมที่บ้านชะชอม ได้แก่การที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงบ้านชะชอมเวลาเช้า ชาวบ้านมีขบวนกลองยาวรับนักท่องเที่ยวไปที่ศาลาป่าชุมชนเพื่อสักการะศาลปู่ตาและทำการปฐมนิเทศ พร้อมกับแจ้งกฎระเบียบของหมู่บ้านให้นักท่องเที่ยวทราบ หลังจากนั้นจะนำนักท่องเที่ยวรับประทานอาหารกลางวันร่วมกันและพากลับเข้าที่พักในแต่ละบ้าน

ในเวลาบ่ายนักท่องเที่ยวมารวมกันอีกครั้งที่ศาลาป่าชุมชน เพื่อให้กลุ่มกินข้าวซาฮีออนนำชมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่มีภายในหมู่บ้าน หลังจากนั้นนักท่องเที่ยวจะรับประทานอาหารเย็นพร้อมทั้งชมการแสดง และแยกย้ายกลับที่พัก

1.1.2.2 ขั้นตอนการเดินป่าดงนาทาม

ขั้นตอนนี้เริ่มขึ้นเวลาเช้าของวันที่ 2 จะเป็นการรับฟังคำแนะนำการเดินป่าดงนาทามเบื้องต้นจากมัคคุเทศก์ของกลุ่มกินข้าวซาฮีออน พร้อมกับนำนักท่องเที่ยวเดินป่าโดยขออนุญาตเจ้าหน้าที่สำนักงานอุทยานแห่งชาติผาแต้ม หน่วย 4 ล่วงหน้าไว้แล้ว พร้อมกับค้างคืนในป่าเป็นระยะเวลา 1 คืน เข้าวันที่ 3 จึงเดินทางกลับเข้าหมู่บ้านและชำระร่างกาย ณ บ้านพักซึ่งนักท่องเที่ยวเข้าพักในคืนแรก อย่างไรก็ตาม ในขั้นตอนนี้หากการเดินป่าเป็นระยะทางไม่ไกลนัก นักท่องเที่ยวอาจกลับมาในหมู่บ้านเวลาเย็นและพักค้างคืนที่บ้านเดิมได้

1.1.2.3 ขั้นตอนการอำล่านักท่องเที่ยว

ขั้นตอนนี้เช่นเดียวกับกิจกรรมการพักแรมที่บ้านชะชอม ภายหลังจากนักท่องเที่ยวชำระร่างกายแล้วจะรับประทานอาหารเช้าร่วมกัน ณ ศาลาป่าชุมชนพร้อมกับร่วมพิธี

นายศรีสุขวิญญและแลกเปลี่ยนทัศนคติและประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการเดินป่าดงนาทาม ชำระเงิน กระทั่งนักท่องเที่ยวออกจากหมู่บ้าน

1.2 มุมมองในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

1.2.1 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวที่อยู่กับชุมชนยาวนานที่สุด คนในท้องถิ่นบ้านชะชอม ทั้งที่เป็นสมาชิกกลุ่มกินข้าวเขาเหือนในระยะ เริ่มต้นและผู้ที่เป็นสมาชิกใหม่มีความเห็นตรงกันว่าความยั่งยืนของการท่องเที่ยวอยู่ที่การทำให้บ้าน ชะชอมจัดกิจกรรมท่องเที่ยวและมีนักท่องเที่ยวเข้ามาานานที่สุดไม่ใช่ “... ทำไปล้มไป ...” (แสง แสงสุณี. 2548 : สัมภาษณ์ และ แอ๊ด จำปาดอก. 2548 : สัมภาษณ์) โดยการท่องเที่ยวแบบ ยั่งยืนจะสร้างรายได้แก่ชาวบ้านเพื่อนำรายได้ดังกล่าวไปอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในหมู่บ้านต่อไป อย่างไรก็ตามสิ่งที่ทำให้การท่องเที่ยวเกิดความยั่งยืนได้คือมาจากการที่ชาวบ้านเข้าใจแก่นแท้ของ การท่องเที่ยว ซึ่งประกอบไปด้วยการมีวัฒนธรรมที่ยั่งยืนและไม่ใช่อำนาจการจัดการท่องเที่ยวเพื่อขาย วัฒนธรรม การที่ผู้นำในชุมชนต้องไม่เห็นแก่ได้และมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทุกกระบวนการ และชาวบ้านในชุมชนเองต้องเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ที่จริงว่าตนเองจัดการท่องเที่ยวไปเพื่ออะไร และมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างไร (พินิจนันท์ ทองเสริม. 2548 : สัมภาษณ์)

ขณะเดียวกัน การกล่าวถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของป่าชุมชน ดงนาทามเพื่อการท่องเที่ยว ชาวบ้านชะชอมกลับให้ความสำคัญในอันดับรองลงมา เนื่องจากเหตุผล ที่มีสำนักงานอุทยานแห่งชาติผาแต้ม หน่วย 4 และคณะกรรมการป่าชุมชนดูแลร่วมกันอยู่แล้ว ประกอบกับกฎระเบียบที่นักท่องเที่ยวต้องแจ้งความประสงค์ว่าจะเดินป่า และมีชาวบ้านควบคุมดูแล ในการเดินป่าอย่างใกล้ชิดโดยชาวบ้านชะชอมเองต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของป่าชุมชน อย่างเคร่งครัด ส่งผลให้ความวิตกกังวลของชาวบ้านที่มีต่อการทำลายทรัพยากรธรรมชาติน้อยกว่า

1.2.2 ชาวบ้านสามารถเป็นสมาชิกกลุ่มกินข้าวเขาเหือนได้เมื่อมีความพร้อม

แม้ว่าบ้านชะชอมจะมีประชากรประมาณ 113 หลังคาเรือน แต่มีจำนวน สมาชิกกลุ่มกินข้าวเขาเหือนซึ่งเป็นทั้งเจ้าของบ้านพักนักท่องเที่ยวและ/หรือชาวบ้านผู้มีส่วนจัดการ ท่องเที่ยวโดยตรงเพียง 30 หลังคาเรือน จากเดิมในปี พ.ศ. 2543 ซึ่งมีสมาชิกจำนวน 18 หลังคาเรือน และมีสมาชิกเพิ่มจำนวนทุกปี โดยในปี พ.ศ. 2548 มีสมาชิกเพิ่มอีก 2 หลังคาเรือน (เบญจวรรณ คงทน. 2548 : สัมภาษณ์)

การที่สัดส่วนของสมาชิกกลุ่มกินข้าวเขาเหือนมีจำนวนน้อยเพียงร้อยละ 30 จากจำนวนครัวเรือนทั้งหมดเนื่องจากการตระหนักถึง “ความพร้อม” ของแต่ละบ้าน โดยชาวบ้าน ชะชอมจะได้รับการเน้นย้ำจากการประชาสัมพันธ์เสียงความส่ายของผู้ใหญ่บ้านเป็นหลัก ซึ่งชาวบ้าน ชะชอมอธิบายว่าความพร้อมในที่นี้หมายถึงความพร้อมทั้งในเรื่องส่วนตัว เช่น การไม่กระทบกับการ ดำเนินชีวิตประจำวันของสมาชิกในบ้านและ/หรือความยินยอมพร้อมใจของสมาชิกในบ้าน

(เบญจวรรณ คงทน. 2548 : สัมภาษณ์ และ แอ๊ด จำปาดอก. 2548 : สัมภาษณ์) ความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกของแต่ละบ้าน เช่น การมีห้องครัวและการมีห้องนอนที่สะอาด ซึ่งไม่จำเป็นต้องสร้างใหม่แต่ต้องจัดให้เรียบร้อย ขณะเดียวกันสมาชิกกลุ่มสามารถขยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้านจำนวน 3,000 บาทเพื่อนำไปซ่อมแซมหรือสร้างห้องน้ำ โดยชำระคืนภายในระยะเวลา 3 เดือน และเสียดอกเบี้ยต่ำ (แสง แสงสุนีย์. 2548 : สัมภาษณ์ และ พินิจนันท์ ทองเสริม. 2548 : สัมภาษณ์) นอกจากนี้ยังรวมถึงความพร้อมที่จะปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่มกินข้าวเช้าเดือนในการจัดการท่องเที่ยว โดยนับนี้ความพร้อมที่เกิดขึ้นจึงเป็นการประสานกันทั้งความพร้อมของเจ้าของบ้านและความพร้อมในการรับนักท่องเที่ยวนั่นเอง

อย่างไรก็ดี การตรวจสอบความพร้อมที่เกิดขึ้นของกลุ่มกินข้าวเช้าเดือนเป็นเพียงการตรวจสอบตามเกณฑ์ความพร้อมที่กำหนด ซึ่งหากตรงตามเกณฑ์ดังกล่าวก็จะสามารถเข้าเป็นสมาชิกได้ทันที และหากไม่ตรงตามเกณฑ์จะต้องมีการปรับปรุงหรือไม่ยินยอมให้เป็นสมาชิก ทั้งนี้ตั้งแต่จัดการท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2543 ยังไม่เคยเกิดกรณีนี้ขึ้น

1.2.3 ชาวบ้านสามารถปฏิเสธนักท่องเที่ยวมิให้เข้ามาในฤดูกาลที่ตนเองไม่พร้อม

กลุ่มกินข้าวเช้าเดือนมีการวางกฎระเบียบในชุมชนในการรับนักท่องเที่ยวประการหนึ่งได้แก่ การกำหนดฤดูกาลปิดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านเป็นระยะเวลา 3 เดือนระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงกันยายนของทุกปี เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านทำนาซึ่งทำให้กลุ่มกินข้าวเช้าเดือนเกรงว่าชาวบ้านจะไม่มีเวลาเพียงพอในการต้อนรับและดูแลนักท่องเที่ยวได้อย่างดี (พินิจนันท์ ทองเสริม. 2548 : สัมภาษณ์) ขณะเดียวกันชาวบ้านก็ไม่สะดวกในการจัดการท่องเที่ยวเนื่องจากการทำนาคืออาชีพหลักของชาวบ้าน การเข้ามาของนักท่องเที่ยวในช่วงเวลาดังกล่าวจึงนับเป็นการกระทบการประกอบอาชีพและวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชน

อย่างไรก็ดี กฎระเบียบดังกล่าวนับว่ายังไม่เคร่งครัดเท่าใดนัก แต่ยืดหยุ่นได้ในกรณีที่นักท่องเที่ยวซึ่งมีความพิเศษ เช่น เป็นข้าราชการ นักท่องเที่ยวมีจำนวนมาก หรือนักท่องเที่ยวขอร้องเพื่อเข้าชมหมู่บ้านเป็นพิเศษ เป็นต้น เห็นได้จากกรณีกลุ่มนักท่องเที่ยวจากหน่วยงานราชการแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ จำนวน 80 คน ติดต่อขอเที่ยวชมบ้านชะชอมในช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2548 ซึ่งในครั้งแรกชาวบ้านได้ปฏิเสธ แต่กลุ่มนักท่องเที่ยวขอร้องให้ชาวบ้านรับนักท่องเที่ยวเป็นกรณีพิเศษ ส่งผลให้กลุ่มกินข้าวเช้าเดือนต้องรับนักท่องเที่ยวกลุ่มดังกล่าวนอกฤดูกาลที่กำหนด (แสง แสงสุนีย์. 2548 : สัมภาษณ์) ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากฎระเบียบดังกล่าวยืดหยุ่นได้เช่นกัน

1.2.4 การท่องเที่ยวไม่ใช่อาชีพหลักของชาวบ้าน

มุมมองนี้ ส่วนหนึ่งสะท้อนจากการปฏิเสธนักท่องเที่ยวมิให้เข้ามาในฤดูกาลทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านขณะที่ตนเองไม่พร้อม เนื่องจากส่วนนี้อาจก่อให้เกิด

ผลกระทบต่ออาชีพและวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในหมู่บ้าน ขณะเดียวกันรายรับ

ที่มีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับความภาคภูมิใจในการได้รับพี่น้องที่มากินข้าวและเซาเฮือน ประกอบกับการที่นักท่องเที่ยวมีจำนวนน้อยเนื่องจากระยะทางไกลและเข้าถึงยาก (แสง แสงสุนีย์, 2548: สัมภาษณ์) จึงสามารถอนุมานได้ว่าชาวบ้านชะชอมมิได้ใช้การท่องเที่ยวเป็นอาชีพหลัก แต่การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขของการเปิดตัวบ้านชะชอมให้เป็นที่รู้จักมากกว่า

1.3 มุมมองต่อผลที่ได้รับจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

1.3.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลกระทบทางบวกต่อคนในท้องถิ่นหากคน

ในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านชะชอมในประเด็นผลที่เกิดขึ้นภายหลังการจัดการท่องเที่ยวก็คือความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นทั้งในด้านกายภาพของหมู่บ้าน ได้แก่ การที่หมู่บ้านมีความสะอาดมากขึ้น การที่ชาวบ้านมีรายได้จากการให้นักท่องเที่ยวพัก ตลอดจนรายได้จากการขายของที่ระลึก เช่น ไม้กวาด และการทอผ้า รวมถึงการขายสินค้าทั่วไปในกองทุนร้านค้าของหมู่บ้าน และด้านวัฒนธรรมที่ชาวบ้านชะชอมได้รู้จักคนมากขึ้นทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศทำให้ชาวบ้านชะชอมสามารถเปิดโอกาสในการเรียนรู้โลกที่กว้างมากขึ้น ขณะเดียวกันการรู้จักคนมากขึ้นส่งผลให้ชาวบ้านมีความตื่นตัวในการแสวงหาความรู้ ทั้งความรู้ในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การเรียนภาษาอังกฤษ และความรู้เกี่ยวกับการต้อนรับนักท่องเที่ยว หรือความรู้ในการพัฒนาตนเองให้ทันกับโลก เช่น ความรู้เรื่องการจัดการป่าโดยชุมชน ความรู้เรื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

ขณะเดียวกัน ความกังวลผลกระทบทางลบที่มีต่อวัฒนธรรมในบ้านชะชอม นั้น แม้ว่าการจัดการท่องเที่ยวในครั้งแรกจะมีเสียงคัดค้านจากชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง ด้วยเหตุผลที่จะทำให้ประเพณีหมู่บ้านซึ่งมีมาแต่เดิมเกิดความเสียหาย หรือแนวคิดการใช้เงินเป็นสื่อกลางจะทำลายระบบความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านชะชอม แต่ภายหลังจากการจัดการท่องเที่ยวซึ่งมีความพยายามให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนให้ชาวบ้านที่ไม่มีรายได้จากการจัดนำเที่ยวและบ้านพักให้มีส่วนร่วมในการเล่นกลองยาวและการแสดงต่าง ๆ โดยได้รับค่าตอบแทนจากการมีส่วนร่วมเท่ากัน ขณะที่เจ้าของบ้านพักเองนอกจากจะได้รับเงินค่าบ้านพักแล้ว การที่กลุ่มกินข้าวเซาเฮือนเก็บค่าธรรมเนียมบ้านพักหลังละ 50 บาทต่อคนต่อคืน กลุ่มกินข้าวเซาเฮือนก็จะนำเงินค่าธรรมเนียมดังกล่าวมามอบให้กับกองทุนหมู่บ้านเพื่อปันผลแก่ชาวบ้านทั่วไปที่ไม่ได้มีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยวด้วย ตลอดจนการจัดให้นักท่องเที่ยวเข้าพักบ้านพักของชาวบ้านตามลำดับที่จัดไว้อย่างเคร่งครัด แมวว่านักท่องเที่ยวแสดงความจำนงหรือมีความสนิทสนมกับใครในบ้านชะชอมเป็นพิเศษก็ตาม อันเป็นการกระจายผลประโยชน์แก่คนไม่มีส่วนร่วมโดยตรงให้มีรู้สึกเป็นเจ้าของการท่องเที่ยวร่วมกันมากขึ้น ส่งผลให้ลดปัญหาความขัดแย้งภายในหมู่บ้านได้ (พินิจนันท์ ทองเสริม, 2548 : สัมภาษณ์) ขณะเดียวกันการมีส่วนร่วมของชาวบ้านดังกล่าวก่อให้เกิดการรักษาวัฒนธรรม

1.3.1.1 ความภาคภูมิใจในเกียรติยศและการมีชื่อเสียงจากการเป็นที่รู้จักด้านการท่องเที่ยวเป็นผลที่ชาวบ้านได้รับมากกว่าตัวเงิน

นอกผลกระทบทางบวกที่ชาวบ้านชะชอมคิดว่าตนเองได้รับมากกว่าการเกิดผลกระทบทางลบแล้ว ชาวบ้านชะชอมยังให้ความสำคัญกับผลทางอ้อมซึ่งเกิดจากการท่องเที่ยว ได้แก่ความสุขจากการ “... ได้รับที่รับน้อง ...” (พินิจนันท์ ทองเสริม, 2548 : สัมภาษณ์) เห็นได้จากชื่อกลุ่ม “กินข้าวซาเฮือน” ซึ่งมีนัยยะของการกินและพักนักในบ้านฉันญาติสนิทมากกว่าการใช้คำว่าโฮมสเตย์ (Homestay) ดังที่เรียกกันทั่วไป แนนอนที่สุครายได้ในรูปตัวเงินจากการจัดการท่องเที่ยวในบ้านชะชอมจึงมีเพียงจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับสัดส่วนระหว่างค่าบ้านพักราคา 100 บาทต่อคนต่อคืนและค่าจัดการแสดงซึ่งต้องถูกหักเข้ากองทุนหมู่บ้าน และการที่จำนวนนักท่องเที่ยวมีประมาณ 500 คนต่อปี นับตั้งแต่เริ่มจัดการท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา รายรับจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นไม่อาจนับว่า “คุ้มค่า” ในเชิงธุรกิจ โดยนัยนี้สิ่งที่ชาวบ้านชะชอมที่ว่า “คุ้ม” จึงเป็นประเด็นทางจิตใจและความรู้สึกที่มีคนต่างถิ่นรู้จักและให้ความสนใจชาวบ้านชะชอมมากกว่า

นอกจากนี้ การที่หมู่บ้านชะชอมเป็นที่รู้จักในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน กระทั่งได้รับรางวัล “มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย” จากสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2548 (แสวง แสงสุนีย์, 2548 : สัมภาษณ์) ส่งผลให้เป็นที่รู้จักและได้รับความสนใจเข้ามาศึกษาดูงานจากภายนอกมากขึ้น นับเป็นสิ่งยืนยันถึงความภาคภูมิใจในเกียรติยศและการมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักจากการจัดการท่องเที่ยวมากกว่าตัวเงินของชาวบ้านชะชอมได้เป็นอย่างดี

1.4 มุมมองแนวคิดต่อรัฐ

มุมมองนี้เกิดขึ้นในลักษณะความขัดแย้งที่มีต่อหน่วยราชการ ทั้งหน่วยงานระดับอำเภอ เช่น สำนักงานอุทยานแห่งชาติและที่ว่าการอำเภอ และหน่วยงานราชการระดับจังหวัดหรือระดับชาติ เช่นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นต้น ซึ่งกลุ่มกินข้าวซาเฮือนยื่นข้อเรียกร้องในช่วงแรกของการจัดการท่องเที่ยวบ้านชะชอมว่ามีหน่วยงานราชการท้องถิ่นเพียงบางส่วน อาทิ สำนักงานสาธารณสุข และสำนักงานอุทยานแห่งชาติมาช่วยให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดท่องเที่ยวในบ้านชะชอมส่งผลให้ชาวบ้านต้องจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง (แอ๊ด จำปาดอก, 2548 : สัมภาษณ์ และเบญจวรรณ คงทน, 2548 : สัมภาษณ์) นอกจากนี้ในช่วงเวลาดังกล่าวหน่วยงานราชการส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญกับการสนับสนุนสหกรณ์การท่องเที่ยวป่าดงนาทาม ซึ่งเป็นคนละกลุ่มกับกลุ่มกินข้าวซาเฮือน พร้อมกับจัดนำเที่ยวป่าดงนาทามโดยใช้บ้านชะชอมเป็นทางผ่าน ดังนั้นเมื่อกลุ่มกินข้าวซาเฮือนจะขอขบประมาณการพัฒนาการท่องเที่ยวจึงมักได้รับคำตอบว่าได้สนับสนุนมาแล้วผ่านสหกรณ์การท่องเที่ยว ส่งผลให้บ้านชะชอมไม่ได้รับงบประมาณแต่อย่างใด (แอ๊ด จำปาดอก, 2548 : สัมภาษณ์) ทำให้กลุ่มแกนนำบ้านชะชอมส่วนหนึ่งเกิดความไม่พอใจจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ดี นับตั้งแต่บ้านชะชอมเป็นที่รู้จักในด้านการท่องเที่ยว หน่วยงานราชการกลับให้ความสำคัญกับบ้านชะชอมเพิ่มขึ้นจากจากสังเกตพบว่าหน่วยงานราชการที่มีบทบาทเข้ามาช่วยเหลือด้านการประชาสัมพันธ์และการเปิดแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ในพื้นที่บ้านชะชอมได้แก่ ที่ว่าการอำเภอ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และองค์การบริหารส่วนตำบล ทว่าการช่วยเหลือของหน่วยราชการดังกล่าวกลับขัดต่อเจตนารมณ์ของกลุ่มกินข้าวเช้าเดือนที่ต้องการให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม และต้องการให้หน่วยงานราชการทราบถึงความต้องการของชาวบ้านอย่างแท้จริง แม้ว่าในปัจจุบันความรู้สึกของกลุ่มกินข้าวเช้าเดือนและชาวบ้านส่วนใหญ่ที่มีต่อหน่วยงานราชการจะเป็นไปในทิศทางที่ประนีประนอมมากขึ้น หากแต่ความรู้สึกขัดแย้งในประเด็นดังกล่าวยังคงมีอยู่

2. การท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนคีรีวง ตำบลก่าโตน อำเภอลานสกา จังหวัด

นครศรีธรรมราช

2.1 มุมมองในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนคีรีวง เกิดขึ้นจากการช่วยเหลือของมูลนิธิโกมลคีมทองในปี พ.ศ.2537 (ค.ศ. 1994) ซึ่งได้รับงบประมาณมาจากสถานเอกอัครราชทูตออสเตรเลียประจำประเทศไทยจำนวน 600,000 บาท เพื่อจัดทำโครงการส่งเสริมให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเอง ภายหลังจากประสบอุทกภัยถึงสามครั้งนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 (ค.ศ. 1962) ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มของคนในชุมชนตามความถนัดและขยายสู่การจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ อาทิ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มมัคชัยม ชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง กลุ่มทุเรียนกวนกลุ่มไวน์ กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้านคีรีวง กลุ่มบ้านสมุนไพร กลุ่มใบไม้ และกลุ่มเกษตรกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมชุมชนคีรีวง โดยชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงเป็นกลุ่มชาวบ้านที่เป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนคีรีวง

รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวของชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การให้ชาวบ้านเรียนรู้ที่จะจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง การไม่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้าน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนคีรีวง และการจำกัดให้การท่องเที่ยวเป็นเพียงรายได้เสริมของชาวบ้าน เห็นได้จากการเปิดโอกาสให้สมาชิกชมรมและชาวบ้านทั่วไปเรียนรู้วิธีการจัดการท่องเที่ยว การทำงาน และการแก้ไขปัญหาพร้อมกัน นอกจากนี้ยังมีการให้ความรู้เสริมแก่ชาวบ้านเพื่อให้สามารถให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง อาทิ การให้ความรู้เสริมด้านพันธุ์ไม้ การใช้ภาษาที่เหมาะสมแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงการศึกษาดูงานสถานที่ท่องเที่ยวภายนอกเช่น เกาะขวาน้อย โดยชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงมุ่งหวังที่จะให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และจิตสำนึกในการอนุรักษ์ การได้สร้างมิตรภาพระหว่างเจ้าบ้านกับนักท่องเที่ยวและความสนุกสนานเพลิดเพลินจากการท่องเที่ยว (นิพัฒน์ บุญพีเชร. 2547 :

สัมภาษณ์) โดยนัยนี้รูปแบบกิจกรรมของชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงในปัจจุบัน จึงประกอบไปด้วย 2 รูปแบบ (ขงยุทธ กระจำโลก, 2547 : สัมภาษณ์) ดังนี้

2.1.1 รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้วิถีชุมชน

รูปแบบกิจกรรมนี้เป็นรูปแบบกิจกรรมดั้งเดิมของการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนคีรีวง การมีส่วนร่วมของชาวบ้านคีรีวงเริ่มตั้งแต่การขึ้นใบสมัครเพื่อจัดลำดับบ้านพักที่จะรับนักท่องเที่ยวซึ่งมีอยู่ในหมู่ 5,8,9,10 เป็นจำนวนทั้งสิ้น 36 หลัง และส่วนหนึ่งเป็นของกรรมการชมรมท่องเที่ยวฯ ด้วย รวมถึงการคัดเลือกว่าจะรับนักท่องเที่ยวหรือไม่ นอกจากนี้แต่ละบ้านยังต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบบางประการของชมรมฯ อาทิ บ้านแต่ละหลังต้องรับนักท่องเที่ยวไม่เกิน 4 คน การเตรียมเครื่องนอนและการจัดห้องพักให้กับนักท่องเที่ยวจะต้องมีจำนวนเครื่องใช้และมาตรฐานตามที่กำหนด การจัดอาหารเลี้ยงรับรองที่ต้องมีกับข้าวสามอย่างต่อนักท่องเที่ยวจำนวนสองคน หรือการให้แต่ละบ้านต้องใช้น้ำดื่มที่ผลิตจากโรงงานของชุมชนคีรีวงเท่านั้นในการรับรองนักท่องเที่ยว เป็นต้น

ขั้นตอนในการรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในชุมชนคีรีวงประกอบด้วย

2.1.1.1 ขั้นตอนต้อนรับนักท่องเที่ยว

ขั้นตอนนี้ส่วนใหญ่เป็นรายการท่องเที่ยวที่ใช้ระยะเวลา 2 วัน 1 คืน เริ่มจากการที่นักท่องเที่ยวติดต่อล่วงหน้ามายังศูนย์ประสานงานชุมชนซึ่งเป็นศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวของชุมชนคีรีวง การติดต่อล่วงหน้าจะอยู่ในระยะเวลาประมาณ 1 สัปดาห์โดยเจ้าหน้าที่ชมรมท่องเที่ยวฯ จะสอบถามถึงวัตถุประสงค์ที่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเพื่อเตรียมความพร้อมของชุมชน เช่น การเตรียมอาหาร หรือการเตรียมอุปกรณ์เพื่อให้นักท่องเที่ยวทดลองปฏิบัติตามกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากที่สุด

เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงชุมชนคีรีวง ในเวลาเช้าจะมีการต้อนรับที่ศูนย์ประสานงานชุมชน ซึ่งนอกเหนือจากการเป็นศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวแล้วยังเป็นศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชนและห้องประชุมของชุมชนอีกด้วย บริเวณศูนย์ประสานงานดังกล่าว ผู้แทนชมรมท่องเที่ยวฯ จะปฐมนิเทศคือการให้ข้อมูลชุมชนคีรีวงและกฎระเบียบการเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ที่ประกอบด้วยนักท่องเที่ยวควรเข้ามาเป็นหมู่คณะและต้องติดต่อกับชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงโดยตรง นักท่องเที่ยวต้องให้ความเคารพวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ไม่ควรกระทำการใด ๆ ที่เป็นการผิดประเพณีหรือเสื่อมเสียทางศีลธรรมขณะเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน เช่น ห้ามสวมกางเกงขั้นในตัวเดี๋ยวล่อนน้ำ ห้ามนำของป่าออกจากชุมชน ห้ามพูดทำทาสสิ่งลึกลับในป่า (งู เสือ และผี) ห้ามพกพาอาวุธหรือวัตถุระเบิดขณะเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน และนักท่องเที่ยวต้องเชื่อฟังกฎระเบียบในชุมชน (นิพนธ์ บุญเพชร, 2547 : สัมภาษณ์)

หลังจากนั้น คณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวฯ จะจัดให้นักท่องเที่ยวเข้าพักตามบ้านตามลำดับและสัดส่วนของจำนวนนักท่องเที่ยวต่อบ้านแต่ละหลังที่กำหนดไว้แล้ว ในกรณีที่เป็นแขกพิเศษ เช่น นักท่องเที่ยวที่เคยมาเที่ยวมาก่อนและคุ้นเคยกับเจ้าของบ้านหลังเดิม หรือนักวิจัยที่ต้องการข้อมูลจากกรรมการชมรมฯ ซึ่งจัดบ้านเป็นที่ให้นักท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน ลำดับของบ้านหลังนั้นจะถูกคัดออกไปต่อท้ายพร้อมกับเลื่อนบ้านหลังใหม่ขึ้นมาแทน

2.1.1.2 ขั้นตอนการนำเที่ยวในชุมชน

ขั้นตอนการนำเที่ยวในชุมชนของชุมชนศิรีวงไม่ตายตัวแต่ปรับเปลี่ยนได้ตามสภาพอากาศ จำนวนนักท่องเที่ยว หรือความต้องการของนักท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวมาถึงบ้านพักเจ้าบ้านในฐานะมัคคุเทศก์จะเป็นผู้นำนักท่องเที่ยวท่องเที่ยวตามสิ่งที่ตนเองสนใจ เช่น การเที่ยวชมตามกลุ่มต่าง ๆ ในกรณีที่นักท่องเที่ยวมีจำนวนน้อยอาจใช้รถจักรยานยนต์ของเจ้าบ้านในการเดินทางไปชมกลุ่มชาวบ้าน แต่หากมีจำนวนมากนักท่องเที่ยวอาจต้องเช่ารถสองแถวรับจ้างของชุมชนแทนและหากนักท่องเที่ยวมีจำนวนมากอาจต้องมีการรวมกลุ่มนักท่องเที่ยวอีกครั้งที่ศูนย์ประสานงานฯ เพื่อให้กรรมการชมรมท่องเที่ยวฯ เป็นมัคคุเทศก์นำทาง

ขณะเดียวกัน หากนักท่องเที่ยวเดินทางมาในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคมอันเป็นช่วงผลไม้ในสวนสมรมของชาวบ้าน เช่น มังคุดและทุเรียน กำลังให้ผลผลิตส่งผลให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวอีกประเภทหนึ่ง ได้แก่ การเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เลือกชิมผลไม้ในสวนของตนเองตามสะดวก บางครั้งนักท่องเที่ยวสนิทกับเจ้าบ้านอาจได้รับผลไม้เป็นของฝาก นอกจากนี้ การรับประทานอาหารแต่ละมื้อนักท่องเที่ยวสามารถเลือกได้ว่าจะรับประทานอาหารกับเจ้าบ้านหรือไม่ ซึ่งเจ้าบ้านจะคิดค่าบริการอาหารแต่ละมื้อแยกออกจากค่าบริการที่พักและนักท่องเที่ยวอาจรับประทานอาหารจากร้านอาหารที่ชาวบ้านคนอื่นจัดไว้หรือนำมาจำหน่ายก็ได้

2.1.1.3 ขั้นตอนการอำล่านักท่องเที่ยว

ขั้นตอนนี้มีความยืดหยุ่นขึ้นอยู่กับจำนวนและความต้องการของนักท่องเที่ยว ในกรณีที่นักท่องเที่ยวมีจำนวนมากเมื่อถึงสิ้นสุดท้ายก่อนการเดินทางกลับชมรมท่องเที่ยวฯ จะจัดกิจกรรมกลางคืนเพื่ออำล่านักท่องเที่ยว ขณะเดียวกันหากนักท่องเที่ยวมีจำนวนน้อยการอำล่านักท่องเที่ยวจะขึ้นอยู่กับแต่ละบ้านว่าจะดำเนินการอย่างไร โดยทั่วไปแล้วนักท่องเที่ยวที่อยู่แต่ละบ้านจะมีความผูกพันกับเจ้าบ้าน ดังนั้นการอำล่านักท่องเที่ยวจึงเป็นการอำลาแบบญาติที่บางครั้งอาจได้รับของฝากกลับไปด้วย

ในขั้นตอนการอำลา นักท่องเที่ยวต้องชำระเงินค่าใช้บริการซึ่งเงินดังกล่าวจะถูกส่งไปยังชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านศิรีวงเพื่อทำการจัดสรรตามสัดส่วนของบ้านพักแต่ละแห่ง (ชัชยา ยอดผกา. 2547 : สัมภาษณ์) และนักท่องเที่ยวสามารถซื้อของที่ระลึกได้จากศูนย์ประสานงานชุมชนซึ่งรับสินค้าที่ผลิตจากแต่ละกลุ่มหรือสมาชิกรายบุคคลมาวางขาย โดยกลุ่มหรือ

ชาวบ้านที่จะสามารถนำของมาขายในศูนย์ฯ จะต้องสมัครเป็นสมาชิกพร้อมเสียบค่าธรรมเนียม ซึ่งเงินที่ได้รับทั้งหมดศูนย์ฯ จะนำมาจัดสรรส่วนหนึ่งเพื่อเป็นค่าสวัสดิการชุมชนคีรีวง (บุษกร สุขลจิต. 2547 : สัมภาษณ์)

2.1.2 รูปแบบกิจกรรมการเดินทางไปศึกษาธรรมชาติ

รูปแบบกิจกรรมนี้ส่วนใหญ่ใช้ระยะเวลาประมาณ 3 วัน 2 คืน และคล้ายคลึงกับรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้วิถีชุมชน สิ่งที่แตกต่างกันก็คือการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเป็นภาคีผู้คนที่ชมรมท่องเที่ยวฯ เรียกว่า “เพื่อนร่วมทาง” บรรยายความเป็นมาของต้นไม้ในป่า (เช่นที่มาของชื่อต้นไม้) รวมถึงการนอนค้างบนเขาหลวงและเล่นน้ำตามเส้นทางที่กำหนดซึ่งชมรมท่องเที่ยวฯ ได้จัดเตรียมสถานที่ไว้แล้ว ขั้นตอนของกิจกรรมได้ดังนี้

2.1.2.1 ขั้นตอนต้อนรับนักท่องเที่ยว

ในขั้นตอนนี้นักท่องเที่ยวและชาวบ้านซึ่งเป็นสมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงจะปฏิบัติคล้ายคลึงกับรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้วิถีชุมชน กล่าวคือ นักท่องเที่ยวต้องติดต่อเพื่อระบุความต้องการล่วงหน้าประมาณ 1 สัปดาห์ เพื่อที่ทางชมรมท่องเที่ยวฯ จะเตรียมความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้หากนักท่องเที่ยวต้องการมาท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ช่วงฤดูฝน ชมรมท่องเที่ยวฯ จะไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ยานพาหนะปิดเขาหลวงเนื่องจากอาจก่อให้เกิดอันตรายและเพื่อให้ป่าฟื้นฟูสภาพตนเอง เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงชุมชนคีรีวง สมาชิกในชมรมท่องเที่ยวฯ จะจัดปฐมนิเทศโดยเป็นการให้ข้อมูลชุมชนเบื้องต้นรวมถึงกฎระเบียบของชุมชนบริเวณศูนย์ประสานงานชุมชนและแยกย้ายพานักท่องเที่ยวไปยังบ้านพัก

2.1.2.2 ขั้นตอนการนำเที่ยวในชุมชน

ขั้นตอนการนำเที่ยวในชุมชนส่วนหนึ่งคล้ายคลึงกับกิจกรรมเรียนรู้วิถีชุมชน กล่าวคือภายหลังจากนักท่องเที่ยวแยกย้ายไปพักตามบ้านที่พักไว้แล้ว เจ้าของบ้านจะนำนักท่องเที่ยวไปเที่ยวชมตามกลุ่มชาวบ้านต่าง ๆ หรือสวนผลไม้ และเมื่อถึงวันรุ่งขึ้นเพื่อนร่วมทางจำนวนนักท่องเที่ยวขึ้นเขาหลวงและมีการจัดลูกหาบไว้บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งในระหว่างการเดินทางเพื่อนร่วมทางจะอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ อาทิ พันธุ์ไม้และสัตว์ป่าของป่าเขาหลวงและชุมชนคีรีวง และตอบคำถามนักท่องเที่ยว นอกจากนี้การเดินทางขึ้นเขาหลวงจะต้องใช้เวลาประมาณ 2 วันดังนั้นชมรมท่องเที่ยวฯ จึงเตรียมเต้นท์และอุปกรณ์ที่จำเป็นไปด้วยเพื่อค้างแรมตามจุดที่กำหนด ทั้งนี้ลูกหาบที่ชมรมท่องเที่ยวฯ เตรียมไว้จะมีหน้าที่เตรียมอาหารและกางเต้นท์ให้นักท่องเที่ยวและเมื่อกลับมาที่บ้านพักในวันรุ่งขึ้นนักท่องเที่ยวจะนอนค้างคืนเพื่อเตรียมตัวเดินทางกลับวันรุ่งขึ้น

2.1.2.3 ขั้นตอนการอำล่านักท่องเที่ยว

ขั้นตอนการอำล่านักท่องเที่ยวคล้ายคลึงกับรูปแบบกิจกรรมเรียนรู้

วิถีชุมชน กล่าวคือหากนักท่องเที่ยวมีจำนวนมาก การอำล่านักท่องเที่ยวจะมีพิธีการตอนกลางคืน ก่อนวันออกจากชุมชน ขณะที่หากจำนวนนักท่องเที่ยวมีน้อยการอำล่านักท่องเที่ยวจะขึ้นอยู่กับแต่ละบ้านเอง ขณะเดียวกันการชำระค่าบริการนอกเหนือจากอัตราค่าที่พัก ค่าประสานงาน ค่านำเที่ยว และค่าอาหารแล้วยังมีการเพิ่มค่าใช้จ่ายในการจ้างเพื่อนร่วมทางและลูกหาบ ค่าเช่าเดินเท้า ค่ากางเดินเท้า ค่าเช่าถุงนอน และค่าเช่าเขตอุทยาน ซึ่งจำนวนเงินดังกล่าวจะต้องส่งต่อมายังชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงเพื่อจัดสรรเป็นค่าตอบแทนเพื่อนร่วมทางและลูกหาบต่อไป (ชัยยา ยอดผลกา. 2547 : สัมภาษณ์)

2.2 มุมมองในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2.2.1 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนคือการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชน

ยาวนานที่สุดเพื่อสร้างการท่องเที่ยวในชุมชนนานที่สุดและชาวบ้านได้รับผลประโยชน์สูงสุด

มุมมองในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของชาวชุมชนคีรีวงที่สำคัญที่สุดได้แก่การให้ความหมายว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนคือการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชนยาวนานที่สุดเพื่อสร้างการท่องเที่ยวในชุมชนนานที่สุดและชาวบ้านได้รับผลประโยชน์สูงสุด สิ่งเหล่านี้สะท้อนจากคำกล่าวของอดีตผู้นำชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงซึ่งให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยชาวบ้านสามารถเรียนรู้วิธีการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเองและไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตชาวบ้าน (นิพัทธ์ บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์) เห็นได้จากการใช้ทรัพยากรในชุมชนซึ่งประกอบไปด้วยป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาหลวงและสวนสมรมของชุมชนที่มีใจแต่การจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ชาวคีรีวงยังใช้ทรัพยากรซึ่งได้จากป่าและสวนสมรมมาจัดตั้งเป็นกลุ่มชาวบ้านเพื่อผลิตสินค้าซึ่งกลายเป็นของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว อาทิ กลุ่มเครื่องจักสานซึ่งใช้ต้นคลุ้มที่มีอยู่ในป่าและสวนสมรมทำเครื่องจักสานขายนักท่องเที่ยว (วีระ เชนย. 2547 : สัมภาษณ์) และกลุ่มชาวบ้านที่เกิดขึ้นได้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของชุมชนคีรีวงด้วยเช่นกัน

ขณะเดียวกัน ชาวชุมชนคีรีวงมิได้ใช้เพียงทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นในชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ยังมีกระบวนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติผ่านการสร้างจิตสำนึกร่วมทางประวัติศาสตร์เพื่อร้อยรัดความเป็นชุมชนให้สามารถใช้ประโยชน์ทั้งการท่องเที่ยวและการผลิตสินค้าของที่ระลึกได้อย่างยาวนาน ส่งผลถึงการเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนคีรีวงที่ยาวนาน

สิ่งที่เกิดขึ้น ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างการสร้างควมยั่งยืนในชุมชน
สามส่วนด้วยกัน ได้แก่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างการท่องเที่ยวเพื่อให้ชาวบ้านในชุมชน
มีรายได้นำไปสู่การป้องกันมิให้ชาวบ้านตีรวนเกิดการบุกรุกแผ้วถางป่าอีกครั้งหนึ่ง (ยงยุทธ กระจ่างโลก.
2547 : สัมภาษณ์) อันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวกับชุมชนของชมรมการท่องเที่ยว
เชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงที่ว่า "... ชุมชนสร้างเรา เราสร้างชุมชน ..." (สมโชค บุญเพชร. 2547 :
สัมภาษณ์)

2.2.2 การท่องเที่ยวไม่ใช่อาชีพหลักแต่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน
เช่นเดียวกับพื้นที่บ้านชะชอม กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนคีรีวงแม้จะ
เกิดขึ้นก่อนบ้านชะชอมและมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากกว่า กล่าวคือนับตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือน
มิถุนายน พ.ศ. 2548 (ค.ศ. 2005) มีจำนวน 6,448 คน (ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง.
2548 : 7) แต่นับเป็นจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับชาวชุมชนคีรีวงซึ่งมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว
โดยการเป็นสมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงและมีบ้านพักนักท่องเที่ยวเพียงไม่ถึงร้อยละ
10 เท่านั้น (สมโชค บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์) ดังนั้นในทางปฏิบัติรายรับจากการท่องเที่ยว
จึงไม่ทั่วถึงชาวบ้านคีรีวงทั้งหมด เมื่อพิจารณาพร้อมกับอาชีพหลักของชาวบ้านคีรีวงส่วนใหญ่
อัน ได้แก่การทำสวนสมรมแล้ว กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจึงเป็นเพียงส่วนน้อยที่ไม่อาจเป็น
อาชีพหลักได้ การท่องเที่ยวจึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่ปรากฏในชุมชนทั้งหมด อันได้แก่
กลุ่มชาวบ้านต่าง ๆ ที่ชาวชุมชนคีรีวงมีส่วนร่วมมากกว่า ดังนั้นกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนคีรีวง
จึงมิใช่อาชีพหลักของชาวบ้านแต่เป็นส่วนเสริมของอาชีพหลักและกิจกรรมอื่นในชุมชน

นอกจากนี้ หากพิจารณาความเป็นมาของชุมชน ซึ่งประสบกับภัยธรรมชาติ
จำนวนสามครั้งอันเนื่องมาจากการตัดไม้ทำลายป่า การตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง
ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงสิ้นสุดการประสบภัยธรรมชาติครั้งที่สามจึงเป็นการจัดการท่องเที่ยวที่มีความ
ต้องการให้เกิดการเรียนรู้ทั้งชาวบ้านเอง และนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมกับป่าเพื่อเรียนรู้
ข้อผิดพลาดในอดีต (นิพัทธ์ บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์) อันเป็นการสร้างรายได้และก่อให้เกิดการ
พัฒนาชุมชนตามมา ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าแท้จริงแล้วชุมชนคีรีวงมีมุมมองว่าการท่องเที่ยวไม่ใช่
อาชีพหลักหากแต่เป็นอาชีพรองที่มีวัตถุประสงค์มิใช่เพียงการสร้างรายได้เพียงอย่างเดียว หากแต่ยัง
ใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาชุมชน ทั้งในด้านอุดมการณ์การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและด้าน
สาธารณสุขปโภคจากในชุมชนนั่นเอง

2.2.3 การอนุญาตให้กลุ่มทุนท้องถิ่นสร้างรีสอร์ทในชุมชนภายใต้การควบคุม
ของชุมชน

สิ่งที่ปรากฏได้อย่างชัดเจนของมุมมองนี้ก็คือ การที่บริเวณท้ายชุมชนคีรีวง
มีการจัดตั้งรีสอร์ทเพื่อรับนักท่องเที่ยวจำนวน 3 แห่ง โดยเจ้าของส่วนใหญ่เป็น "กลุ่มทุนท้องถิ่น"

ที่เคยมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวประจำหมู่บ้าน เช่น เคยเป็นแกนนำชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง หรือเป็นผู้นำชุมชนเช่นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านมาก่อน อย่างไรก็ตาม กลุ่มทุนท้องถิ่นต้องเป็นสมาชิกที่ต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดของชมรมท่องเที่ยวฯ อาทิ การจ่ายค่าที่พักชมรมฯ หรือการติดตั้งบ่อบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น

การอนุญาตให้มีการจัดตั้งรีสอร์ทในชุมชนคีรีวง นับเป็นความขัดแย้งกับมุมมองการปฏิสนทหน่วงงานราชการเข้ามาจัดการท่องเที่ยวแบบมวลชนในชุมชน โดยการที่ชมรมท่องเที่ยวฯ อนุญาตให้มีการก่อสร้างรีสอร์ทกลับมีคำอธิบายว่าเพื่อตอบสนองความแตกต่างในวิถีคิดของนักท่องเที่ยวที่บางคนไม่ยอมพักในบ้านพักของชาวบ้าน (นิพนธ์ บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์) อย่างไรก็ตามนักท่องเที่ยวที่เข้าพักที่รีสอร์ทส่วนใหญ่มักเป็นกลุ่มศึกษาดูงานในชุมชนคีรีวงเนื่องจากมีจำนวนมาก ทำให้บ้านพักในชุมชนคีรีวงที่มีเพียง 36 หลัง ไม่เพียงพอและไม่สามารถทำกิจกรรมที่เป็นส่วนตัวได้

ขณะเดียวกัน ผลกระทบทางลบที่อาจจะเกิดขึ้นในชุมชนภายหลังการตั้งรีสอร์ทในชุมชนเช่นการใช้เครื่องเสียงที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ปัญหาการที่รีสอร์ทสามารถขึ้นสู่สวนสมรมได้อันเป็นเหตุให้วัยรุ่นค้างคืนจำนวนมากนำรถจักรยานยนต์ขึ้นไปยังสวนสมรมโดยผ่านทางเข็กรีสอร์ทไปยังที่ลับตาอันนำไปสู่ปัญหาเพศสัมพันธ์หรือปัญหาขยะตามมา แม้จะมีคำกล่าวอ้างว่าได้มีระบบป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วก็ตาม หากแต่ยังไม่มีความชัดเจนถึงผลสำเร็จเท่าใดนัก

2.2.2.4 การใช้กลุ่มชาวบ้านเป็นเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน

มุมมองดังกล่าวสะท้อนจากการจัดตั้งกลุ่มชาวบ้านต่าง ๆ อาทิ กลุ่มมัดข้อม กลุ่มทุเรียนกวน กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน กลุ่มบ้านสมุนไพร กลุ่มไวน์ ชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง และกลุ่มใบไม้ซึ่งตั้งอยู่ในแต่ละหมู่บ้านของชุมชน อันมีที่มาจากกรเข้ามาช่วยเหลือขององค์กรพัฒนาเอกชนในการจัดตั้งกลุ่มชาวบ้านภายหลังการประสบภัยธรรมชาติโดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออาชีพเสริมส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มชาวบ้านตามความสมัครใจ (ยงยุทธ กระจ่างโลก. 2547 : สัมภาษณ์) การจัดตั้งกลุ่มชาวบ้านดังกล่าวเมื่อผนวกกับประสบการณ์ภัยธรรมชาติที่ชาวคีรีวงร่วมประสบ นับเป็นเครื่องร้อยรัดชาวคีรีวงให้คงสภาพความเป็นชุมชนมากที่สุด โดยนับนี้การจัดตั้งกลุ่มชาวบ้านจึงส่งผลให้ในสถานะการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยวในชุมชนคีรีวงไปในตัว (วิระ เชนย. 2547 : สัมภาษณ์) โดยชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงเป็นกลุ่มชาวบ้านที่ทำหน้าที่ประสานให้ทุกกลุ่มเป็นแหล่งท่องเที่ยว อันสะท้อนให้เห็นถึงการจัดสร้างเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้กลุ่มชาวบ้านและสำนักร่วมทางประวัติศาสตร์นั่นเอง

อย่างไรก็ดี ปัจจุบันพบว่ามุมมองดังกล่าวกำลังประสบปัญหาที่กลุ่มชาวบ้านบางกลุ่มรับนักท่องเที่ยวด้วยตนเองโดยไม่ผ่านชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง (นิพนธ์ บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์) อันเนื่องมาจากการที่ผู้นำของกลุ่มซึ่งมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ

กับคนภายนอกชุมชนได้รับความติดจากภายนอก อันหมายถึงการเป็นการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) โดยไม่มีการกลั่นกรองนักท่องเที่ยว พร้อมกับเข้าใจว่าชาวบ้านที่คัดค้านเป็นผู้ถ่วงความเจริญในกลุ่ม อันเป็นการจัดการที่ก่อให้เกิดการแข่งขันกันผลิตสินค้าและการท่องเที่ยวในเชิงธุรกิจโดยไม่เป็นไปตามขั้นตอนที่เคยตกลงไว้ (อุไร ค้วงเงิน. 2547 : สัมภาษณ์) โดยปัญหาที่เกิดขึ้นและกำลังประสบอยู่ดังกล่าวยังคงเป็นที่ติดตามต่อไป

2.3 มุมมองต่อผลที่ได้รับจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

มุมมองต่อผลที่ได้รับจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอาจมีเพียงมุมมองของความคาดหวังผลที่ได้จากการจัดการท่องเที่ยวคือการเกิดมิตรภาพและจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเท่านั้น ขณะเดียวกันแม้สถาบันทางศาสนาและชาวชุมชนศิรีวง ส่วนหนึ่งจะตระหนักถึงผลกระทบทางลบที่กำลังเกิดขึ้นภายหลังการท่องเที่ยวเข้ามา อาทิ การทำลายระบบนิเวศของชุมชน การที่แหล่งท่องเที่ยวกลายเป็นสถานที่ให้หนุ่มสาวนัดพบและมีเพศสัมพันธ์กัน การเกิดขยะจำนวนมาก การเกิดวัฒนธรรมการแต่งกายที่คนในชุมชนเลียนแบบนักท่องเที่ยว (พระครูสังฆรักษ์. 2547 : สัมภาษณ์) และปัญหาการเปลี่ยนวิถีคิดจากการท่องเที่ยวที่ไม่กระทบต่อวิถีชีวิตคนในชุมชนสู่ระบบตลาด (ชัยยา ขอดผกา. 2547 : สัมภาษณ์) ทว่าในสายตาของคนในท้องถิ่น ซึ่งจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวกลับคาดหวังผลกระทบทางบวกที่เกิดขึ้นค่อนนักท่องเที่ยวมากกว่า ได้แก่ การจัดการท่องเที่ยวในชุมชนศิรีวงต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับ “มิตรภาพ” ระหว่างเจ้าบ้านกับนักท่องเที่ยวจาก “ความจริงใจ” จากชาวบ้านศิรีวง (นิพนธ์ บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์ และ อุไร ค้วงเงิน. 2547 : สัมภาษณ์) ควบคู่ไปกับการได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและอยากเดินทางกลับเข้ามาอีก (นิพนธ์ บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์) นอกจากนี้ชาวชุมชนศิรีวงยังมีความคาดหวังให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมจากการท่องเที่ยวในชุมชนศิรีวง (นิพนธ์ บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์) เห็นได้จากก่อนการท่องเที่ยวที่จะต้องมีการปฐมนิเทศนักท่องเที่ยวว่า ควรจะปฏิบัติตัวอย่างใดและควรปฏิบัติตามวัฒนธรรมชุมชนอย่างไร รวมถึงไม่ควรปฏิบัติตนอย่างไรในชุมชน (ขงยุทธ กระจ่างโลก. 2547 : สัมภาษณ์)

กล่าวได้ว่าแท้จริงแล้วชาวศิรีวงคาดหวังในเรื่องคุณค่าจากมิตรภาพซึ่งเกิดจากการสัมผัสและแลกเปลี่ยนทัศนคติระหว่างท่องเที่ยวกับชาวบ้านศิรีวงและคุณค่าจากการสร้างความเข้าใจและ “จิตสำนึก” ของนักท่องเที่ยวต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมโดยปราศจากความคาดหวังในรูปตัวเงินเป็นหลัก เนื่องจาก “... หากถามในเรื่องเงินแล้วไม่คุ้ม แต่หากถามเกี่ยวกับการได้ความคิดและการแลกเปลี่ยนความคิดถือว่าคุ้ม หวังว่าได้เพียงปีละ 1-2 คนก็พอใจแล้ว ...” (อุไร ค้วงเงิน. 2547 : สัมภาษณ์)

2.4 มุมมองแนวคิดต่อรัฐ

มุมมองของชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงกล้ายคลึงกับกลุ่มกินข้าวชาเฮือนในประเด็นความรู้สึกของสมาชิกชมรมที่มีต่อหน่วยงานราชการภายนอกไม่ค่อยดีเท่าที่ควร โดยเฉพาะการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเนื่องจากความกลัวว่าหากเปิดโอกาสให้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเข้ามาอาจนำไปสู่การทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนคีรีวงขาดความเป็นตัวของตัวเอง และกลายเป็นเพียงกลุ่มจัดตั้งเพื่อการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการดำเนินการตามเงื่อนไขของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมากขึ้น เช่น การเปิดตัวสู่ตลาดการท่องเที่ยวในลักษณะการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) อาจทำให้สภาพภายในชุมชนแบบดั้งเดิมสูญหายไปเพราะจะนำไปสู่การถูกเปลี่ยนแปลงให้เป็นที่ไปตามมาตรฐานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยอันอาจส่งผลกระทบต่อชุมชน เช่น การมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นและรบกวนความเป็นส่วนตัวของนักท่องเที่ยว กระทั่งนำไปสู่การเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม (ชัยยา ยอดผลกา. 2547 : สัมภาษณ์)

ขณะเดียวกันนโยบายของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬากับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในปัจจุบันยังลดความสำคัญของการท่องเที่ยวในชุมชนคีรีวงให้เหลือเพียงการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของจังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องจากชุมชนคีรีวงกำลังถูกโจมตีว่า “... อะไร ๆ ก็คีรีวงไปหมด ...” (อุไร ค้างเงิน. 2547 : สัมภาษณ์) อันอาจเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ชาวชุมชนคีรีวงปฏิเสธการเข้ามาของหน่วยงานราชการ นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงกับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นเองก็ยังไม่ราบรื่นนัก ชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงมององค์การบริหารส่วนตำบลกำโลนว่า “... มักจะคอยหาชื่อเสียง ...” (ชัยยา ยอดผลกา. 2547 : สัมภาษณ์) อันหมายถึงการประชาสัมพันธ์ชุมชนคีรีวงเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบมวลชนซึ่งไม่ตรงกับวิถีคิดของคีรีวงที่ไม่อยากมีชื่อเสียงในลักษณะดังกล่าวและเป็นการจับมือเปิบในสิ่งที่ชาวชุมชนคีรีวงทำอยู่แล้วด้วย ขณะที่องค์การบริหารส่วนตำบลเองก็รู้สึกว่าการเปิดทองหลังพระ “... เหมือนเปิดทองหลังพระ ...” (เอกรินทร์ อินทสาร. 2547 : สัมภาษณ์) เพราะองค์การบริหารส่วนตำบลอ้างว่าเป็นผู้เขียนโครงการเสนอชื่อคีรีวงไปให้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจนได้รับรางวัลแต่ไม่เคยได้รับการยอมรับจากชาวชุมชนคีรีวง

อาจกล่าวได้ว่าแนวคิดการปฏิเสธหน่วยงานราชการเข้ามาช่วยเหลือในด้านการท่องเที่ยวของชุมชนคีรีวงจึงอยู่ภายใต้ความคิดที่ว่า “ความยั่งยืนไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากรัฐบาลเข้ามาช่วยเหลือ” นั่นเอง (นิพนธ์ บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์)

กรณีศึกษาประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

มุมมองของคนในท้องถิ่นที่มีต่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แม้ว่านโยบายการท่องเที่ยวจะถูกกำหนดจากรัฐบาลในลักษณะรวมศูนย์ แต่การเปิดโอกาสให้องค์กรต่างประเทศเข้ามาช่วยเหลือในการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1999 (พ.ศ. 2542) ส่งผลให้มุมมองที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีแนวโน้มที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างเข้มงวดโดยการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นยังปรากฏเพียงส่วนหนึ่ง ทั้งนี้มุมมองที่เกิดขึ้นแม้จะมาจากผู้ที่วิจัยสัมภาษณ์คนในท้องถิ่น แต่อีกส่วนหนึ่งมาจากการสังเกตของผู้วิจัยอีกด้วย เห็นได้จากพื้นที่ศึกษา ดังนี้

1. การท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์น้ำสา แขวงหลวงน้ำทา

1.1 มุมมองในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

โครงการการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์น้ำสา (Nam Ha Ecotourism Project) ตั้งอยู่ที่แขวงหลวงน้ำทา เกิดขึ้นจากวัตถุประสงค์ของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่ต้องการค้นแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยการใช้วัฒนธรรมและธรรมชาติในชุมชนอย่างยั่งยืนเพื่อนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น ร่วมกับสำนักงานที่ปรึกษาด้านวัฒนธรรมขององค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติประจำภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (Office of the UNESCO Regional Advisor for Culture in Asia and the Pacific) และองค์กรพัฒนาระหว่างประเทศจำนวนหนึ่ง ได้แก่ หน่วยงานอาสาสมัครบริการต่างประเทศของนิวซีแลนด์ (New Zealand's Volunteer Service Abroad) องค์กรพัฒนาของเยอรมัน (Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit : GTZ) องค์กรพัฒนาแห่งเนเธอร์แลนด์ (Netherlands Development Organization) และอาสาสมัครขององค์การสหประชาชาติ (United Nations Volunteers) โดยได้รับทุนสนับสนุนจากรัฐบาลนิวซีแลนด์และองค์กรระหว่างประเทศต่างๆ (Schipani and Sipaseuth. n.d. : 1-2) ให้จัดการท่องเที่ยวในปี ค.ศ. 1999 (พ.ศ. 2542)

การส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์น้ำสาให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชาวบ้านน้ำสาไม่ว่าจะเป็นทำให้ชาวบ้านร่วมสำรวจเส้นทางการท่องเที่ยวซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลการกำหนดความต้องการท่องเที่ยว การกำหนดการรองรับนักท่องเที่ยว และการประเมินผลกระทบ นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีส่วนร่วมในการเป็นแรงงานในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ การจัดหาอาหารสดมาขายนักท่องเที่ยวและรับจ้างทำความสะอาดที่พัก การกลั่นกรองคุณภาพนักท่องเที่ยวที่อาจลักลอบเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้าน โดยยังไม่ได้รับใบอนุญาตเดินป่า (Trecking Permit) การจัดทำและมอบเครื่องหัดถกรรรม

เพื่อเป็นของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งหากนักท่องเที่ยวสนใจมากกว่านี้ก็มีขายแต่จะไม่วางขายแบบจงใจ รวมถึงการ อบรมชาวบ้านเพื่อพัฒนาให้เป็นมัคคุเทศก์ การเข้ารับการฝึกอบรมชาวบ้านด้านต่าง ๆ อาทิ การขายของที่ระลึก การต้อนรับนักท่องเที่ยวและมารยาทในการต้อนรับ การอนุรักษ์ของเก่าโดยไม่วางขายของเก่าแต่ต้องจำลองมาใช้หรือขายนักท่องเที่ยว เป็นต้น (ละอองคำ วังเซียงข้าง, 2547 : สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ดี แม้ว่าองค์การสหประชาชาติจะเข้ามาช่วยเหลือในการจัดการท่องเที่ยวที่ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทว่าการปกครองด้วยระบอบสังคมนิยมที่รวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจหลาย ๆ เรื่องอยู่ที่รัฐส่งผลให้บทบาทการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว (Tourism Activity) ที่เกิดขึ้นจึงยังคงติดอยู่กับการกำหนดของ “ห้องกานท่องเที่ยวประจำแขวงหลวงน้ำทา (Luang Namtha Provincial Tourism Office)” แม้ว่าปัจจุบันจะเปิดโอกาสให้บริษัทเอกชนนำเสนอรายการท่องเที่ยวไปยังห้องกานได้ แต่การกำหนดและการเป็นเจ้าของรายการท่องเที่ยวก็ยังคงเป็นอำนาจการตัดสินใจของห้องกานเช่นเดิม ทั้งนี้ขั้นตอนการจัดการการท่องเที่ยวแบบอะนุลักน้ำฮา (Nam Ha) ประกอบด้วย

1.1.1 ขั้นตอนการรับจองรายการท่องเที่ยว

ขั้นตอนนี้เริ่มต้นเมื่อมีนักท่องเที่ยวซึ่งปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นชาวตะวันตก (สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมนี) ต้องการจะท่องเที่ยวตามรายการต่าง ๆ ที่หมู่บ้านในพื้นที่น้ำฮา เช่น เดินป่า ล่องเรือ หรือเที่ยวชมกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในแต่ละหมู่บ้าน จะต้องเข้ามาติดต่อเพื่อขออนุญาตและซื้อรายการท่องเที่ยวที่ห้องกานท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทา ซึ่งพนักงานห้องกานฯ จะให้นักท่องเที่ยวลงชื่อและชำระเงินค่าจองตามรายการท่องเที่ยวต่าง ๆ โดยมูลค่าขึ้นอยู่กับกิจกรรมของแต่ละหมู่บ้าน (โดยเฉลี่ยประมาณ 18 เหรียญสหรัฐต่อคน) ทั้งนี้ข้อจำกัดให้รายการท่องเที่ยวแต่ละรายการต้องมีนักท่องเที่ยวระหว่าง 4-8 คนและห้ามเกินจำนวน 8 คน เนื่องจากการคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของหมู่บ้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ขณะที่หากมีนักท่องเที่ยวสนใจระหว่าง 1-3 คนก็สามารถซื้อรายการท่องเที่ยวที่หมู่บ้านนั้น ๆ ได้ แต่จะต้องจ่ายเงินเท่ากับจำนวนขั้นต่ำคือ 4 คน และเงินที่ห้องกานท่องเที่ยวประจำแขวงได้รับจะถูกจัดสรรเพื่อนำไปใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น การจัดสรรเป็นกองทุนหมู่บ้าน เป็นค่ามัคคุเทศก์ ค่าที่พัก ค่าบำรุงห้องกาน ฯลฯ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นค่าใช้จ่ายในการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งสิ้น

1.1.2 ขั้นตอนปฐมนิเทศนักท่องเที่ยว

ขั้นตอนนี้เกิดขึ้นภายหลังที่นักท่องเที่ยวลงชื่อเพื่อจองรายการท่องเที่ยวเพื่อเข้าพักแต่ละหมู่บ้านครบตามจำนวน ในเช้าวันรุ่งขึ้นเวลาประมาณ 9.00 น. นักท่องเที่ยวจะต้องกลับมาที่ห้องกานฯ อีกครั้งเพื่อรับใบอนุญาตเดินป่า (Trekking Permit) รวมถึงรับทราบเส้นทางท่องเที่ยวและรับฟังกฎระเบียบต่าง ๆ ที่เปรียบเสมือน “ศีล” ซึ่งนักท่องเที่ยวควรทำหรือควรงเว้น

(Do and Don't) ในระหว่างการท่องเที่ยว เช่น หากนักท่องเที่ยวต้องการถ่ายรูปชาวบ้านต้องขอ อนุญาตชาวบ้านก่อน การไม่กอดจูบกันในที่สาธารณะ การไม่นำของป่าออกมา การไม่เปลือยกาย อาบน้ำ ฯลฯ พร้อมทั้งทำความรู้จักกับมัคคุเทศก์หลัก (Lead Guide) ซึ่งเป็นมัคคุเทศก์ทั้งที่เป็น ชาวบ้านซึ่งได้รับความรู้จากการอบรมหรือเคยมีประสบการณ์การเป็นมัคคุเทศก์ผู้ช่วยมาแล้ว โดยห้องกานท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทาเป็นผู้จัดหาเพื่อนำเที่ยวตามรายการที่กำหนด ทั้งนี้ มัคคุเทศก์หลักจะได้รับค่าจ้างโดยตรงจากห้องกานท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทา

หลังจากนั้นนักท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์หลักจะเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวด้วยรถรับจ้างที่ห้องกานฯ จัดไว้เพื่อเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยว เมื่อถึงแต่ละหมู่บ้าน ผู้ อาวุโสของหมู่บ้านจะขอตรวจใบอนุญาตเดินป่า หากนักท่องเที่ยวคนใดไม่มีใบอนุญาตเดินป่าจะถูก ปฏิเสธให้เข้าพักในหมู่บ้านหรืออาจถูกจับฐานลักลอบเข้าหมู่บ้านอีกด้วย โดยนักท่องเที่ยวจะเข้าพัก ยังบ้านพักซึ่งรัฐบาลให้งบประมาณปลูกสร้างซึ่งแยกออกมาจากบ้านเรือนของชาวบ้านแต่ยังคงอยู่ใน เขตหมู่บ้าน

1.1.3 ขั้นตอนการนำเที่ยวในชุมชน

เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าพักยังบ้านพักของรัฐในหมู่บ้าน ก่อนการเดินทางตาม รายการท่องเที่ยวที่กำหนดแต่ละหมู่บ้านยังมีมัคคุเทศก์ที่เป็นชาวบ้านคอยช่วยเหลือมัคคุเทศก์หลัก ได้แก่มัคคุเทศก์ผู้ช่วย (Assistant Guide) ซึ่งเป็นชาวบ้านที่สามารถพูดภาษาดังประเทศได้บ้างและ มัคคุเทศก์ประจำหมู่บ้าน (Village Guide) ที่เป็นผู้นำทางเวลาเดินป่าตามรายการท่องเที่ยวเนื่องจาก เป็นผู้ชำนาญพื้นที่มากที่สุด

ด้านการรับประทานอาหารแต่ละมื้อ มัคคุเทศก์หลักจะต้องเป็นผู้ประกอบ อาหารให้นักท่องเที่ยวด้วยตนเอง นักท่องเที่ยวจะต้องซื้ออาหารสดจากชาวบ้านในหมู่บ้านเพื่อให้ มัคคุเทศก์หลักประกอบอาหาร ทั้งนี้หากนักท่องเที่ยวหรือมัคคุเทศก์หลักไม่สะดวกที่จะประกอบ อาหารเองอาจจ้างมัคคุเทศก์ผู้ช่วยหรือมัคคุเทศก์ประจำหมู่บ้านเป็นผู้ประกอบอาหารให้ก็ได้ อย่างไรก็ตาม การจ้างนี้ยังรวมถึงการจ้างทำความสะอาดที่พักของนักท่องเที่ยวโดยอัตราค่าจ้างจะเป็นไปตามที่ นักท่องเที่ยวหรือชาวบ้านจะตกลงกันเอง และรายการนำเที่ยวจะแตกต่างกันไปในแต่ละหมู่บ้าน เช่น การเดินป่าที่บ้านเพียงงาม การปีนเขาบ้านน้ำมด เป็นต้น

1.1.4 ขั้นตอนการอำนวยการนักท่องเที่ยว

เมื่อนักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมครบตามที่รายการท่องเที่ยวกำหนดไว้ การอำนวยการชาวบ้านจะผ่านมัคคุเทศก์หลักหรืออำนวยการในวันคล้ายระหว่างนักท่องเที่ยวกับชาวบ้าน โดยตรงโดยไม่มีกิจกรรมอะไรเป็นพิเศษ อย่างไรก็ตามในแต่ละหมู่บ้านชาวบ้านมักมีเครื่องหัตถกรรม ท้องถิ่นมอบให้นักท่องเที่ยวเป็นของที่ระลึก ซึ่งต่างจากการจำหน่ายของที่ระลึกโดยทั่วไปตรงที่หาก นักท่องเที่ยวสนใจมากกว่านี้อาจขอซื้อได้ต่างหาก

1.2 มุมมองในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

มุมมองในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในโครงการท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์น้ำสาที่สำคัญที่สุดได้แก่มุมมองการจัดการท่องเที่ยวเป็นหน้าที่ของรัฐ ขณะที่คนในท้องถิ่นมีหน้าที่ปฏิบัติตามอันสะท้อนถึงการมีระบอบการเมืองการปกครองของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวซึ่งเป็นสังคมนิยมที่รัฐบาลเป็นผู้กำหนดนโยบายและกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างครบวงจรขณะที่คนในท้องถิ่นมีหน้าที่เพียงการปฏิบัติตามสิ่งซึ่งรัฐกำหนดเท่านั้น สำหรับโครงการท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์น้ำสาแล้วหน้าที่ของคนในท้องถิ่นถูกจำกัดเพียงการสำรวจเส้นทาง การเป็นแรงงานการท่องเที่ยว การรักษาทรัพยากร การจัดการด้านอาหารและทำความสะอาดที่พัก การตรวจใบอนุญาตนดินป่าจากนักท่องเที่ยวยังออกโดยห้องกานฯ ตลอดจนการมอบเครื่องหัตถกรรมเป็นของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยวตามที่รัฐบาลได้จัดอบรมชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นการขายของที่ระลึก การต้อนรับนักท่องเที่ยวและมารยาทในการต้อนรับ และการอนุรักษ์ของเก่าโดยไม่ขายของเก่าแต่ต้องจำลองมาใช้หรือขายนักท่องเที่ยว (ละอองคำ วังเชิงช่าง, 2547 : สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ดี แม้ว่าโครงการท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์น้ำสาจะเกิดจากความช่วยเหลือขององค์กรระหว่างประเทศ แต่ข้อกำหนดของรัฐบาลในเวลาต่อมาภายหลังภารกิจขององค์กรระหว่างประเทศดังกล่าวสิ้นสุดลงส่งผลถึงความเข้าใจของคนในท้องถิ่นต่อรูปแบบการท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์ (Ecotourism) ว่าเป็นเพียงการสนับสนุนให้คนในท้องถิ่นเป็นมัคคุเทศก์มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ (สมพอน ชันติสุข, 2547 : สัมภาษณ์) อันชี้ให้เห็นว่าในที่สุดแล้วคนในท้องถิ่นก็ยังคงเข้าใจถึงหน้าที่ของคนต่อรัฐบาลมากกว่าการท่องเที่ยวดังกล่าว

แม้ว่ารัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวจะเปิดโอกาสให้กลุ่มธุรกิจเอกชนต่างประเทศเข้ามามีส่วนในการจัดการท่องเที่ยวทั้งการเป็นเจ้าของโรงแรมและการเป็นผู้จัดรายการนำเที่ยว กระทั่งการมีโครงการรัฐที่จะขยายให้ชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านเป็นเจ้าของโปรแกรมการท่องเที่ยวด้วยตนเอง แต่ก็ยังอยู่ในศึกษาของรัฐบาล (สมพอน ชันติสุข, 2547 : สัมภาษณ์) ซึ่งไม่แน่ชัดว่าคนในท้องถิ่นจะมีโอกาสเป็นเจ้าของโปรแกรมและจัดการท่องเที่ยวในน้ำสาได้ด้วยตนเองเมื่อใด

1.3 มุมมองต่อผลที่ได้รับจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

มุมมองดังกล่าวเกิดขึ้นจากการที่รัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวส่งเสริมให้มีการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายรับแก่คนในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ซึ่งสะท้อนจากการสัมภาษณ์และการสังเกตขั้นตอนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้คำอธิบายถึงมุมมองการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างรายรับแก่คนในท้องถิ่นอย่างยั่งยืนที่เกิดขึ้น ห็นได้จากการกล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการสร้างรายรับเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนในท้องถิ่น (ละอองคำ วังเชิงช่าง, 2547

: สัมภาษณ์) ขณะเดียวกันการที่นักท่องเที่ยวซึ่งเดินทางเข้ามาในโครงการท่องเที่ยวแบบอะนุลักน้ำซาเองมีแค่นักท่องเที่ยวชาวตะวันตกที่มีกำลังซื้อมากขณะที่ชาวลาวยังมีกำลังซื้อน้อยไม่สนใจจะมาเที่ยวเมื่อเทียบกับหลวงพระบางแล้ว (บุญดา จะเลินสุก. 2547 : สัมภาษณ์) ย่อมแสดงให้เห็นว่าไม่เพียงแค่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจะให้ความสนใจมาท่องเที่ยวแบบอะนุลักในพื้นที่น้ำซาเท่านั้น การเดินทางมาท่องเที่ยวดังกล่าวยังนำรายได้มาสู่คนในท้องถิ่นจำนวนมากอีกด้วย แม้การท่องเที่ยวจะไม่ใช่อารชีพหลักของคนในท้องถิ่นก็ตาม

ขณะเดียวกันหากพิจารณาขั้นตอนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว กล่าวได้ว่ารายรับของคนในท้องถิ่นน้ำซาจะประกอบไปด้วยสามส่วน ได้แก่ รายรับทางตรงจากการขายอาหารสดซึ่งมาจากการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ของตนเองและค่าจ้างทำความสะอาดที่พัก โดยครอบครัวใดไม่มีอาหารสดมาจำหน่ายได้ต้องไปแสวงหาเพื่อนำมาขายนักท่องเที่ยวตามสนนราคาซึ่งอิงจากในตัวเมืองตลอดจนรายรับที่ได้จากการขายของที่ระลึก และรายรับจากการเป็นมัคคุเทศก์ ทั้งมัคคุเทศก์หลัก (Lead Guide) มัคคุเทศก์ผู้ช่วย (Assistant Guide) และมัคคุเทศก์หมู่บ้าน (Village Guide) (สมพอน ชันติสุก. 2547 : สัมภาษณ์) และรายรับทางอ้อมจากการจัดสรรเงินกองทุนหมู่บ้าน (Village Development Fund) อันเป็นส่วนที่รัฐบาลแบ่งสรรเพื่อใช้พัฒนาหมู่บ้านให้ชาวบ้านในชุมชนสามารถกู้เงิน โดยเสียดอกเบี้ยต่ำ สามารถกำหนดระยะเวลาการผ่อนชำระหรือขอผ่อนผันการชำระหนี้ และสามารถใช้นิตยภัณฑ์อื่น ๆ มาชำระหนี้แทนได้ (คำชาว สุลิยะ. 2547 : สัมภาษณ์ และ สมพอน ชันติสุก. 2547 : สัมภาษณ์) อย่างไรก็ตาม ภายใต้นุ้มนองการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนคือการท่องเที่ยวที่สร้างรายรับแก่คนในท้องถิ่นอย่างยั่งยืนนี้เอง ก่อให้เกิดแนวคิดซึ่งแสดงความวิตกกังวลต่อการท่องเที่ยวที่เข้ามามากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงไปชุมชนในรูปแบบ “อะไร ๆ ก็คือเงิน” (บุญดา จะเลินสุก. 2547 : สัมภาษณ์) รวมถึงการขาดความสามัคคีในการแก้ไขปัญหาชุมชนร่วมกัน และคนในท้องถิ่นมีความเห็นแก่ตัวมากขึ้นพร้อมกับทัศนคติการทำงานเพื่อเงินส่งผลให้ความรับผิดชอบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลดลง

1.4 มุมมองแนวคิดของรัฐ

เนื่องจากการที่ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวปกครองด้วยระบอบสังคมนิยม ดังนั้นหากมีการสอบถามถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวหลวงน้ำทาทั้งที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่รัฐ และนักธุรกิจชาวลาวที่มีต่อรัฐบาลในประเด็นความเห็นของคนในท้องถิ่นของรัฐ จึงได้รับคำตอบที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ “ขึ้นอยู่กับรัฐบาล” อันมีความหมายถึงการที่คนในท้องถิ่นมอบให้การกำหนดแนวทางการท่องเที่ยวเป็นหน้าที่ของรัฐ นอกจากนี้สำหรับนักธุรกิจชาวลาวเอง มุมมองที่มีต่อรัฐบาลในด้านการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนค่อนข้างไปในทางดีเนื่องจากการ

ที่รัฐบาลโดยห้องงานท่องเที่ยวประจำแขวงเปิด โอกาสให้กลุ่มธุรกิจเอกชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น อันอาจกล่าวได้ว่าด้วยข้อจำกัดของระบอบการปกครองส่งผลให้แนวคิดของคนในท้องถิ่นที่มีต่อรัฐบาลเป็น ไปอย่างคล้อยตามรัฐบาลนั่นเอง

กรณีศึกษาประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

การจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยรวมของประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามยังคงมีลักษณะรวมศูนย์อยู่ที่รัฐบาลและองค์การบริหารการท่องเที่ยวแห่งชาติเวียดนาม (Vietnam National Administration of Tourism : VNAT) ดังนั้นมุมมองของคนในท้องถิ่นที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1986 (พ.ศ. 2529) หรือกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ซึ่งเกิดขึ้นไม่นานมานี้ จึงถูกกำหนดผ่านนโยบายของรัฐบาลและองค์การบริหารการท่องเที่ยวแห่งชาติเวียดนามทั้งสิ้น ส่งผลให้การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นต่อการจัดการท่องเที่ยวเป็น ไปภายใต้กรอบการกำหนดของรัฐบาลและองค์การบริหารการท่องเที่ยวแห่งชาติเวียดนามเช่นกัน อันอาจเป็นเหตุผลอีกประการหนึ่งที่คนในท้องถิ่นถูกจำกัดในการแสดงความคิดเห็น และทำให้ข้อมูลมุมมองของคนในท้องถิ่นส่วนหนึ่งมาจากการสัมภาษณ์และจากการสังเกตกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้เห็นได้จาก

1. การท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดเถื่อเทียนเว้ (Thua Thien Hue Province)

1.1 มุมมองในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

จังหวัดเถื่อเทียนเว้ เป็นที่รู้จักในระบอบนาชาติเมื่อโบราณสถานเว้ได้รับการขึ้นบัญชีเป็นมรดกโลก (World Heritage) จากองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization : UNESCO) เมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1993 (พ.ศ. 2536) (Laident. 2003 : 1) เนื่องจากมีความสำคัญในฐานะเป็นเมืองโบราณที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานนับตั้งแต่การเป็นเมืองศูนย์กลางทางการเมืองและเศรษฐกิจของราชวงศ์เต๋ยเซิน (Tay Son Dynasty) ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 18 ทำให้ชาวจังหวัดเถื่อเทียนเว้มีการดำเนินชีวิตที่มีความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมอย่างยิ่งและกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่รัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามส่งเสริม นับตั้งแต่การจัดตั้งศูนย์อนุรักษ์อนุสรณ์สถานเว้ (Hue Monument Conservation Center) ในปี ค.ศ. 1982 (พ.ศ. 2525) เพื่อเป็นหน่วยงานชำนาญการรับผิดชอบการซ่อมสร้างและปฏิสังขรณ์โบราณวัตถุสถานและงานด้านคาร์ให้ ความรู้กับมัคคุเทศก์และการแสดงดนตรีราชสำนักเวียดนาม (Phung Phu. 2005 : Interview) ตลอดจนการประกาศใช้กฎหมายการคุ้มครองมรดกทางประวัติศาสตร์ (Historic Preservation Act) เพื่อการสร้างความเจริญเติบโตของโครงสร้างทางเศรษฐกิจในประเทศ นอกจากนี้ยังเป็นการใช้การ

ท่องเที่ยวจังหวัดเถียนเว้เป็นเครื่องมือหนึ่งของรูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี มรดกทางวัฒนธรรมและชนชาติ และความต้องการในการใช้การท่องเที่ยวที่มรดกโลกไว้เพื่อการสร้างอาชีพแก่คนในท้องถิ่น และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอันจะนำไปสู่การสร้างเสริมภูมิปัญญาให้กับคนในท้องถิ่น (Nguyen Hue Van. 2001 : 151) ทั้งนี้รูปแบบกิจกรรมกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดเถียนเว้ประกอบไปด้วย 2 รูปแบบ ได้แก่

1.1.1 รูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวมรดกโลก

รูปแบบนี้ได้แก่เที่ยวชมโบราณวัตถุสถานที่ปรากฏในเขตเมืองโบราณ รวมถึงการชมและฟังการแสดงและดนตรีโบราณที่จัดแสดงให้นักท่องเที่ยว (Phan Ngoc Thanh. 2005 : Interview) ซึ่งระยะเวลาการท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับรายละเอียดของสถานที่ท่องเที่ยวว่าจะไปจำนวนมากน้อยเพียงใด อาทิ กิจกรรมเที่ยวชมพระราชวังโบราณ (Cung Dien) กิจกรรมเที่ยวชมป้อมปราการเมืองเว้ (Kinh Thanh) กิจกรรมเที่ยวชมพระตำหนักสามัคคีสูงสุด (Dien Thai Hoa) กิจกรรมเที่ยวชมสุสานหลวงเมืองเว้ (Lang Tam Hue) กิจกรรมเที่ยวชมวัดแห่งอักษร (Van Mieu) กิจกรรมเที่ยวชมเจดีย์แห่งนางฟ้า (Chua Thien Mu) และกิจกรรมเที่ยวชมงานเทศกาลเมืองเว้ (Hue Festival) ซึ่งจัดแสดงวัฒนธรรมของราชสำนักเว้คนนามไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมในราชสำนัก การจัดแสดงเครื่องแต่งกายประจำชาติอ่าวเว้ (Ao Dai) การเล่นเกม การแข่งเรือ ศิลปะป้องกันตัว งานฝีมือ การเปิดบ้านโบราณเพื่อให้ชมการแต่งสวนแบบโบราณ และเทศกาลอาหาร (ผู้จัดการ. 2547 ข : เว็บไซต์) นอกจากนี้ยังจัดแสดงสินค้าานาชาติ ทั้งนี้การจัดเทศกาลเมืองเว้เป็นไปเพื่อนำเงินมาส่งเสริมกิจการด้านวัฒนธรรม คนตรี และอาหารพื้นเมือง รวมถึงการนำเงินมาบูรณะแหล่งมรดกโลกอื่น ๆ ของเว้คนนาม ซึ่งผู้จัดงานประกอบด้วยประเทศฝรั่งเศส รัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเว้คนนาม และองค์การท่องเที่ยวแห่งชาติ เป็นกำลังสำคัญในความร่วมมือและเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นเที่ยวชมโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย (Pham Ngoc Thanh. 2005 : Interview) ซึ่งมีการจัดปีเว้นปีเนื่องจากจะต้องเว้นวรรคเพื่อการบูรณะและรักษาสภาพโบราณวัตถุสถานที่ของเว้เพื่อเตรียมการจัดงานครั้งยิ่งใหญ่ในปีต่อไป และเพื่อไม่ให้ชนกับจังหวัดอื่นที่พยายามจัดงานประเพณีแต่ละจังหวัด (Phung Phu. 2005 : Interview)

1.1.2 รูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวชนชาติ

ไม่เพียงแต่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและมรดกโลกของจังหวัดเถียนเว้ จังหวัดเถียนเว้ยังมีรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวชนชาติซึ่งรูปแบบกิจกรรมดังกล่าวเพิ่งเริ่มต้นประมาณ 4 ปีที่ผ่านมา (ประมาณ ค.ศ. 2002 : พ.ศ. 2545) จากอิทธิพลของต่างประเทศลดจนนโยบายการส่งเสริมขององค์การบริหารการท่องเที่ยวแห่งชาติเว้คนนาม ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคมและชนชาติควบคู่กัน นอกจากนี้การที่จังหวัดเถียนเว้ยังคงรักษาสภาพป่าได้ถึงร้อยละ 90 ส่งผลให้องค์การบริหารการท่องเที่ยวแห่งชาติเว้คนนามกำหนดให้จังหวัดเถียนเว้

เป็นแหล่งพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สร้างความเข้าใจและกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวช่วยกันรักษาแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งยังกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นเข้าใจการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนอย่างลึกซึ้ง (Nguyen Hai Anh. 2005 : Interview) เห็นได้ชัดจากการท่องเที่ยวที่อำเภอนามดง (Nam Dong) ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดเถื่อเทียนเว้และอยู่ในพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติบั๊กมา (Bach Ma National Park) โดยมีพื้นที่ประมาณ 20,000 เฮกตาร์ (ประมาณ 1.3 แสนไร่) และเชื่อมต่อกับพื้นที่อำเภอฟู ลือค (Phu Loc)

อย่างไรก็ดี การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดเถื่อเทียนเว้ในปัจจุบันเป็นกิจกรรมแบบเข้าไปเยือนกลับเนื่องจากรัฐบาลยังไม่มีการจัดหาที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวในหมู่บ้าน เพราะขาดเงินทุน (Pham Ngoc Thanh. 2005 : Interview) แม้ว่าจะมีรีสอร์ทของธุรกิจเอกชน แต่แยกออกมาจากการสัมผัสวัฒนธรรมชนเผ่ากะดูและธรรมชาติของอำเภอนามดงซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นลำดับ ขณะที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวได้ โดยการให้สังเกตพฤติกรรมนักท่องเที่ยวว่าทำอะไรในหมู่บ้านรวมถึงต้องคอยดูแลและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วย ทั้งนี้ก่อนการเที่ยวในหมู่บ้าน องค์การบริหารการท่องเที่ยวแห่งชาติเวียดนาม จะมอบอำนาจให้บริษัทท่องเที่ยวเป็นผู้แนะนำข้อควรปฏิบัติและข้อควรยกเว้นเมื่อนักท่องเที่ยวเข้าไปในหมู่บ้านแทน

อย่างไรก็ดี แม้ว่าการจัดการท่องเที่ยวธรรมชาติที่อำเภอนามดงจะเป็นกิจกรรมใหม่ของจังหวัดเถื่อเทียนเว้ หากแต่มีความน่าสนใจในประเด็นของการจัดตั้งแหล่งท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น (Pham Ngoc Thanh. 2005 : Interview and Nguyen Hai Anh. 2005 : Interview) ซึ่งอาจพิจารณาได้ดังนี้

1.1.2.1 ขั้นตอนคัดเลือกหมู่บ้าน

เป็นขั้นตอนเมื่อรัฐบาลมีความประสงค์จะจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริเวณใด รัฐบาลจะสำรวจความพร้อมของแต่ละหมู่บ้านเพื่อกำหนดว่าหมู่บ้านใดมีความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว ทั้งนี้ความพร้อมดังกล่าวสะท้อนออกมาจากการคงวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเหนียวแน่นหรือไม่

1.1.2.2 ขั้นตอนการให้ความรู้แก่ผู้นำแบบเป็นทางการ

ขั้นตอนนี้เกิดขึ้นเมื่อรัฐบาลค้นพบหมู่บ้านที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเจ้าหน้าที่รัฐ (โดยเฉพาะนายอำเภอ) จะไปพูดคุยกับผู้นำแบบเป็นทางการของหมู่บ้านเพื่อให้ความรู้ว่าการท่องเที่ยวสำคัญกับหมู่บ้านอย่างไรและจะจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านได้อย่างไร

1.1.2.3 ขั้นตอนการให้ความรู้แก่ผู้นำแบบไม่เป็นทางการ

ภายหลังจากเจ้าหน้าที่รัฐให้ความรู้แก่ผู้นำแบบเป็นทางการของหมู่บ้านเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่รัฐและผู้นำแบบเป็นทางการจะเชิญผู้นำแบบไม่เป็นทางการในหมู่บ้านมาพูดคุยในเรื่องเดียวกันพร้อมกับจัดอบรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่ผู้นำและชาวบ้านทุกคน

1.1.2.4 ขั้นตอนการจัดสร้างที่พักในหมู่บ้าน

ภายหลังจากที่รัฐบาลจัดอบรมการท่องเที่ยวแก่ชาวบ้านแล้ว รัฐบาลจะสร้างบ้านพักนักท่องเที่ยวตามแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีในหมู่บ้านแต่แยกออกมาจากบ้านพักของชาวบ้านโดยอยู่ในเขตหมู่บ้านเดียวกัน

1.1.2.5 ขั้นตอนการอนุรักษ์วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

เมื่อรัฐบาลสร้างบ้านพักนักท่องเที่ยวในหมู่บ้านเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก่อนจะเปิดรับนักท่องเที่ยวรัฐบาลจะทำการฟื้นฟูคนตรี การแสดง การแต่งกายและประเพณีแบบดั้งเดิมให้เป็นเอกลักษณ์พร้อมกับเชิญคณะกรรมการวัฒนธรรมของหมู่บ้านไปดูงานตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงการท่องเที่ยวของตนเองเพื่อให้รับทราบว่าการท่องเที่ยวสำคัญกับตนเองอย่างไร และจะรักษาแหล่งท่องเที่ยวให้ใช้ยาวนานได้อย่างไร

1.2 มุมมองในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

มุมมองในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นหน้าที่ของรัฐบาล

สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามขณะที่คนในท้องถิ่นมีหน้าที่ปฏิบัติตาม เห็นได้จากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในจังหวัดเถียนเวีที่พบว่าคนในท้องถิ่นส่วนใหญ่มีทัศนคติว่า ไม่ทราบเรื่องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนพร้อมกลับให้อธิบายว่าหากอยากทราบต้องไปสอบถามที่สำนักงานการท่องเที่ยวเวี (Hue Tourism Department) เองเพราะจะทราบมากกว่า (Phung Phu, 2005 : Interview) ขณะที่เมื่อสอบถามยังสำนักงานการท่องเที่ยวเวี (Hue Tourism Department) ในประเด็นเดียวกันกลับได้รับคำตอบว่าต้องไปถามที่องค์การบริหารการท่องเที่ยวแห่งชาติ เนื่องจากไม่ทราบและไม่มีข้อมูลอันแสดงให้เห็นได้ว่าแม้คนในท้องถิ่นอาจทราบเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในท้องถิ่นของตนหรือไม่ก็ตามหากแต่เงื่อนไขการปกครองส่งผลให้คนในท้องถิ่นปฏิเสธว่าไม่รู้จักหรือไม่มีความรู้ในประเด็นดังกล่าว ขณะเดียวกันยังสะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจในด้านการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่าเป็นหน้าที่ของหน่วยงานรัฐมากกว่าประชาชน

ขณะเดียวกัน แม้ว่าคนในท้องถิ่นส่วนใหญ่จะกล่าวถึงการมีส่วนร่วมของคน หากแต่ความเข้าใจถึงความมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นถูกอธิบายว่าคนในท้องถิ่นประกอบไปด้วยประชาชนที่ประกอบอาชีพในร้านอาหาร โรงแรม ภัตตาคารและหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งมีหน้าที่ต้องทำตามนโยบายของรัฐในฐานะการเป็นแรงงานการท่องเที่ยวให้กับรัฐ ไม่ว่าจะเป็นการรักษาโบราณสถาน

การสร้างบ้านเรือน การบริการนักท่องเที่ยว และการรักษาความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยว (Phung Phu. 2005 : Interview ; Vu Phi Hung. 2005 : Interview) นอกจากนี้ยังรวมถึงหน้าที่การเสียบายของคนที่อยู่ในท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว อันแสดงให้เห็นว่าคนในจังหวัดเถื่อเทียนเว้มีหน้าที่ปฏิบัติตามนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของรัฐเท่านั้น

นอกจากนี้ ไม่เพียงแต่หน้าที่มีต่อนักท่องเที่ยวซึ่งคนในจังหวัดเถื่อเทียนเว้ต้องปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลเท่านั้นหากแต่ยังรวมถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมเป็นพิเศษที่ต้องปฏิบัติตามรัฐบาลกำหนดแนวทางผ่านการสั่งการจากองค์การบริหารท่องเที่ยวแห่งชาติเวียดนาม (Vietnam National Administration of Tourism : VNAT) ด้วยการให้คนในท้องถิ่นสังเกตพฤติกรรมนักท่องเที่ยวว่าทำอะไรบ้างในชุมชน (Vu Phi Hung. 2005 : Interview ; Nguyen Hai Anh. 2005 : Interview)

1.3 มุมมองต่อผลที่ได้รับจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

มุมมองต่อผลที่ได้รับจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ได้แก่การท่องเที่ยวที่คนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์ในรูปแบบตัวเงินและความรู้ยาวนานที่สุด ด้วยวิธีการรักษาธรรมชาติและวัฒนธรรมให้ยาวนานที่สุด มุมมองนี้แม้จะมีความคล้ายคลึงกับมุมมองของคนในท้องถิ่นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในประเด็นการสร้างรายได้แก่คนในท้องถิ่น แต่สำหรับมุมมองของคนในจังหวัดเถื่อเทียนเว้ซึ่งมีเป้าหมายที่จะให้ความสำคัญกับการขายวัฒนธรรมและมิตรภาพของคนเวียดนามให้กับชาวต่างประเทศได้รับทราบ (Phung Phu. 2005 : Interview) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจึงมิได้จำกัดแต่เพียงการสร้างรายได้แก่คนในท้องถิ่นเพื่อเพื่อลดปัญหาความยากจนเท่านั้น (Pham Ngoc Thanh. 2005 : Interview) แต่ยังขยายขอบเขตไปสู่การสร้างประโยชน์ในแง่อื่น ๆ อาทิ การก่อให้เกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวประเทศกับคนในท้องถิ่น ตลอดจนการก่อให้เกิดความประทับใจของนักท่องเที่ยว (Phung Phu. 2005 : Interview ; Vu Phi Hung. 2005 : Interview) นอกจากนี้ไม่เพียงแต่การสร้างประโยชน์แก่คนในท้องถิ่นเท่านั้น มุมมองนี้ยังสะท้อนให้เห็นความเข้าใจหน้าที่ของรัฐบาลในการรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยส่งเสริมให้คนในจังหวัดเถื่อเทียนเว้รุ่นหลังต้องรักษาสืบต่อจากคนรุ่นพ่อแม่เพื่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวในระยะเวลายาวนาน อันจะนำไปสู่การสร้างประโยชน์แก่คนในท้องถิ่น (Phung Phu. 2005 : Interview ; Pham Ngoc Thanh. 2005 : Interview)

นอกจากนี้ คนในจังหวัดเถื่อเทียนเว้เองยังแสดงความเป็นห่วงผลกระทบทางวัฒนธรรมจากการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้เช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบจากการที่ประชาชนเกิดเห็นแก่ได้มากขึ้น การถือกรรมสิทธิ์ของที่ดิน การเรียกร้องผลประโยชน์จากนักท่องเที่ยว ตลอดจนความสกปรกและมลพิษ การขายสินค้าแก่นักท่องเที่ยวที่ไม่มีคุณภาพ การค้าประเวณีและปัญหา

น้ำเสีย การเกิดแหล่งบ้นทิ้งขามราตรี ตลอดจนการเกิดปัญหาอาชญากรรมในจังหวัดเถียนเวีที่เพิ่มขึ้น (Phung Phu. 2005 : Interview ; Pham Ngoc Thanh. 2005 : Interview ; Vu Phi Hung. 2005 : Interview) อันเป็นภารกิจที่รัฐบาลจะต้องเป็นผู้ดูแลต่อไป

1.4 มุมมองแนวคิดของรัฐ

เช่นเดียวกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่มีระบอบการปกครองแบบสังคมนิยมส่งผลให้แนวคิดของคนในท้องถิ่นต่อรัฐบาลค่อนข้างจำกัด ขณะเดียวกันการที่องค์การบริหารท่องเที่ยวแห่งชาติเวียดนาม มีสถานะและบทบาทเทียบเท่ากระทรวงหนึ่งของรัฐบาล ทำให้เมื่อกล่าวถึงมุมมองของคนในท้องถิ่นที่มีต่อรัฐในด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนกลับไปรับการปฏิเสธ โดยกล่าวอย่างสอดคล้องกันว่า "... เป็นหน้าที่ของรัฐบาล ..." (Vo Phi Hung. 2005 : Interview) เท่านั้น

นอกจากนี้ การจัดเทศกาลเมืองเวี (Hue Festival) ซึ่งเป็นการจัดเทศกาลท่องเที่ยวของรัฐบาล โดยคนในท้องถิ่นต้องปฏิบัติตัว เช่น การแต่งกายแบบโบราณ การจัดสวนแบบโบราณ การแสดงดนตรีแบบโบราณ ฯลฯ แม้ส่วนหนึ่งจะถูกอธิบายว่าเป็นการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน แต่อีกด้านหนึ่งกลับแสดงให้เห็นว่าบทบาทของรัฐต่อการจัดการท่องเที่ยวมีมาก โดยคนในท้องถิ่นมีหน้าที่ปฏิบัติตามเท่านั้น

การที่หน่วยงานรัฐมีอำนาจดังกล่าวก่อให้เกิดโอกาสในการแสวงหารายได้นอกระบบของเจ้าหน้าที่รัฐโดยง่าย จากการสังกศและสัมภาษณ์พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มธุรกิจเอกชนและสำนักงานการท่องเที่ยวเวีเป็นไปในทิศทางที่ดี เหตุผลประการหนึ่งมาจากการทำงานของสำนักงานการท่องเที่ยวฯ สามารถออกประกาศนียบัตรรับรองมาตรฐานการบริการแก่กลุ่มธุรกิจเอกชนในจังหวัดเถียนเวีได้โดยการรับการสมนาคุณนอกระบบบางประการเพื่อแลกเปลี่ยนนั่นเอง ทั้งนี้สิ่งที่เกิดขึ้นแม้เป็นที่รับทราบของคนในท้องถิ่นหากแต่กลายเป็นเรื่องปกติ

2. การท่องเที่ยวในพื้นที่อ่าวฮาลองและพิพิชภัณฑ์เชิงนิเวศฮาลอง จังหวัดกวางนิงห์ (Ha Long Bay and Ha Long Ecomuseum, Quang Ninh Province)

2.1 มุมมองในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

อ่าวฮาลอง (Ha Long Bay) อยู่ในเขตปกครองตนเองเมืองฮาลอง (Ha Long City) จังหวัดกวางนิงห์ (Quang Ninh Province) ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศและอยู่ในเขตคุ้มครองแห่งชาติ (Area of National Protection) ของรัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม โดยได้รับการยกสถานะจากองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization : UNESCO) ให้เป็นมรดกโลกทางธรรมชาติถึงสองครั้งในปี ค.ศ. 1994 (พ.ศ. 2537) และปี ค.ศ. 2000 (พ.ศ. 2543) ส่งผลให้อ่าวฮาลองเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่รู้จักอย่างกว้างขวาง โดยรัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามได้มีการจัดตั้ง

หน่วยงานการท่องเที่ยวทั้งหน่วยงานด้านการอนุรักษ์และพัฒนาอ่าวฮาลองและหน่วยงานที่สนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมวลชนในอ่าวฮาลอง ไม่ว่าจะเป็นแผนกการจัดการอ่าวฮาลอง (Ha Long Bay Management Department. 2004 : Web Site) ซึ่งเป็นหน่วยงานในการจัดการ การอนุรักษ์ และการประชาสัมพันธ์การพัฒนาอ่าวฮาลองอย่างยั่งยืนเพื่อคนรุ่นต่อไป การจัดตั้งเขตปกครองพิเศษเมืองฮาลอง (Halong City) ที่เปิดโอกาสให้มีการสร้างโรงแรม และรีสอร์ท รวมถึงการจัดตั้ง “พิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศฮาลอง (Ha Long Eco-Museum)” โดยได้รับการสนับสนุนจากยูเนสโกและสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (World Conservation Union : IUCN) ให้จัดเป็นพิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum) ในการแสดงทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมซึ่งเกิดขึ้นและดำเนินอยู่โดยรอบอ่าวทั้งที่เป็นรูปธรรม (Tangible) และนามธรรม (Intangible) เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสสภาพที่เป็นจริงของอ่าวฮาลองทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่อ่าวฮาลองและพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศฮาลองประกอบไปด้วย 3 ส่วนสำคัญคือส่วนการสื่อความหมายซึ่งทำหน้าที่อธิบายภาพรวมของอ่าวฮาลอง ส่วนการจัดแสดงโบราณวัตถุที่ค้นพบรอบอ่าวฮาลอง และส่วนการอนุรักษ์มรดกโลก ซึ่งเป็นการดำเนินชีวิตทั้งสิ่งมีชีวิตได้ทะเล การดำเนินชีวิตของผู้คนในสภาพภูมิศาสตร์ต่าง ๆ รอบอ่าว และการจัดแสดงกลุ่มชาติพันธุ์ที่ปรากฏอยู่รอบอ่าว (Ngo Mai Huong. 2005 : Interview) ซึ่งมีจำนวน 21 กลุ่มชาติพันธุ์ โดยมี 6 กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประชากรมากกว่า 1,000 คน ได้แก่ Viet (Kinh), Dao, Tay, San Diu, San Chi และ Hoa มีกลุ่มชาติพันธุ์ในระดับร้อยคนขึ้นไป 2 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ Nung และ Muong และมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประชากรน้อยกว่า 100 คน ได้แก่ Thai, Khmer, H're, H'Mong, E De, Co Tu, Gia Rai, Ngai, Xo Dang, Co Ho, Ha Nhi และ Lao (Vietnamtourism. 2005 : Web Site)

สิ่งที่พิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศได้นำเสนอแก่นักท่องเที่ยว ส่งผลให้คนในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่รอบอ่าวได้รับประโยชน์ทั้งการขายของที่ระลึกและการจัดที่พักแก่นักท่องเที่ยวซึ่งเข้ามาเรียนรู้ชีวิตและวัฒนธรรมรอบอ่าวฮาลอง อันนำไปสู่การกระจายรายได้และนารายได้จากนักท่องเที่ยวกลับมายกระดับความเป็นอยู่ของชาวบ้านและบูรณะสภาพของอ่าวฮาลองให้ดีขึ้นต่อไป (Gallar. 2002 : 70) ทั้งนี้ไม่เพียงแต่ชาวบ้านรอบอ่าวเท่านั้นที่จะได้รับประโยชน์ หากแต่นักท่องเที่ยวยังได้รับประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศ ซึ่งไม่เหมือนการเข้าชมพิพิธภัณฑ์แห่งอื่นที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสแต่เพียงวัตถุที่จัดแสดง แต่กิจกรรมการท่องเที่ยวที่พิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศคือการสัมผัสกับสภาพความเป็นอยู่ที่แท้จริงตามเส้นทางที่กำหนด (Route) เช่น เส้นทางเจดีย์เย็นตู (Yen Tu pagoda) ซึ่งเป็นวัดที่มีความสำคัญตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 13 และเส้นทางพิธิบวงสรวงบรรพบุรุษของชาวหมู่เกาะ

ฮานาม ในอำเภอฮันฮุง (Ha Nam Island, Yen Hung District) ซึ่งจัดในช่วงวันที่ 7 มกราคมของทุกปี เป็นต้น (Ha Long Bay Management Department. 2004 : Web Site)

นอกจากนี้กลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเองก็ได้รับประโยชน์จากการที่พิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศกลายเป็นจุดศูนย์กลางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของอ่าวฮาลอง ทำให้ง่ายต่อการจัดการและองค์กรท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและสามารถกำหนดแนวทางเพื่อนำเสนอรัฐบาลในการจัดการท่องเที่ยวแห่งอื่นได้ (Gallar. 2002 : 71-72)

2.2 มุมมองในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

มุมมองของคนในท้องถิ่นต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกิดขึ้นเห็นได้จากหน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมและการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลในการพัฒนาการท่องเที่ยว เช่นเดียวกับมุมมองของคนในท้องถิ่นจังหวัดเถียนเวีที่คนในท้องถิ่นมีหน้าที่ปฏิบัติตามนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐบาลเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการเป็นแรงงานการท่องเที่ยว การรักษาโบราณสถาน การสร้างบ้านเรือน การบริการนักท่องเที่ยว การรักษาความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยว การตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ฯลฯ อย่างไรก็ตามที่อ่าวฮาลองและพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศฮาลองได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกโลกทางธรรมชาติ ส่งผลให้อ่าวฮาลองได้รับความสำคัญจากรัฐบาลเป็นพิเศษและเสมือนเป็นหน้าที่หนึ่งของคนในท้องถิ่นที่มีต่ออ่าวฮาลองและพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศฮาลองในการสังเกตพฤติกรรมนักท่องเที่ยวว่าทำอะไรบ้างในชุมชน (Nguyen Van Tuan. 2005 : Interview) ขณะที่คนในท้องถิ่นเองกลับมีคำอธิบายถึงการทำลายป่าชายเลนในพื้นที่อ่าวฮาลองเพื่อจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่าไม่เกิดปัญหาเนื่องจากสิ่งที่เกิดขึ้นดังกล่าวไม่กระทำในพื้นที่ควบคุมตามที่รัฐบาลกำหนด ดังนั้นการทำลายป่าชายเลนจึงเป็นไปเพื่อการสร้างประโยชน์และไม่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ขณะที่การควบคุมของรัฐบาลก็ได้อยู่แล้ว (Nguyen Van Tuan. 2005 : Interview)

นอกจากนี้สิ่งสำคัญที่คนในท้องถิ่นอ่าวฮาลองภูมิใจจึงมิใช่อยู่ที่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมตามนโยบายของรัฐบาลเท่านั้น หากแต่ยังภาคภูมิใจที่การอนุรักษ์ดังกล่าวมีการสืบทอดระหว่างรุ่น เช่น พ่อสอนลูก หรือการปลูกฝังจิตสำนึกให้เยาวชนมีสำนึกรักสถานที่เกิดของตนเองอีกด้วย (Ngo Mai Huong. 2005 : Interview) โดยนับนี้แม้คนในท้องถิ่นอ่าวฮาลองและพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศฮาลองจะปฏิบัติตามหน้าที่ที่รัฐบาลกำหนด แต่มุมมองในการอนุรักษ์ของคนในท้องถิ่นยังคงมีความเป็นเฉพาะตัว

2.3 มุมมองต่อผลที่ได้รับจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

มุมมองของคนในท้องถิ่นต่อผลที่ได้รับจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้แก่การจัดการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้อย่างยาวนาน อันมีความคล้ายคลึงกับมุมมองการท่องเที่ยวแบบ

ยั่งยืนของคนในท้องถิ่นจังหวัดเถรียนเว้ที่รัฐบาลจัดการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ซึ่งไม่จำกัดเพียงในรูปตัวเงินเท่านั้น แต่ยังนำไปสู่การรับวัฒนธรรม เรียนรู้ และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างคนในท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยวมากขึ้น ส่งผลให้คนในท้องถิ่นได้รับการยกระดับความรู้ โดยเฉพาะภาษาต่างประเทศมากขึ้น (Nguyen Hai Anh. 2005 : Interview) อย่างไรก็ตามความเข้าใจของคนในท้องถิ่นแล้วรายได้ที่เกิดขึ้นไม่เพียงแต่จะสู่ตัวคนในท้องถิ่นเองเท่านั้น หากแต่ยังขยายไปสู่การสร้างและพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานเพื่อการท่องเที่ยว (Nguyen Hai Anh. 2005 : Interview) ขณะเดียวกันการมีรายรับเข้ามาสู่คนในท้องถิ่นอ่าวฮาลองเพิ่มมากขึ้นยังเป็นหนทางในการนำรายได้ไปสู่การรักษาสิ่งแวดล้อม และการรักษาสมบัติได้ทะเล (Ngo Mai Huong. 2005 : Interview)

เป็นที่น่าสังเกตว่าสำหรับกรณีอ่าวฮาลองและพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศฮาลอง การได้รับเงินและรายได้ของคนในท้องถิ่นจากการท่องเที่ยวมักเป็นคำตอบแรกที่คนในท้องถิ่นทุกคนตอบแก่ผู้วิจัย อันแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจของคนในท้องถิ่นต่อการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้เป็นอย่างดี แม้คนในท้องถิ่นบางคนจะอธิบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในความหมายของการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในอ่าวฮาลอง ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมให้ใช้ได้ยาวนาน (Ngo Mai Huong. 2005 : Interview) แต่คำอธิบายดังกล่าวกลับอยู่ในกลุ่มนักวิชาการเจ้าหน้าที่รัฐบาลหรือผู้ที่ได้รับอิทธิพลทางมุมมองจากรัฐบาล ดังนั้นจึงไม่อาจจัดเป็นมุมมองของคนในท้องถิ่นซึ่งเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่

2.4 มุมมองแนวคิดของรัฐ

ขณะเดียวกัน มุมมองของคนในท้องถิ่นอ่าวฮาลองที่มีต่อรัฐในการจัดการท่องเที่ยว แม้ส่วนหนึ่งจะให้ความสำคัญในฐานะผู้ปฏิบัติตามแนวทางของรัฐ โดยเฉพาะพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศฮาลองที่กล่าวเช่นเดียวกับคนในท้องถิ่นของจังหวัดเถรียนเว้ว่า “... เป็นหน้าที่ของรัฐ ...” (Ngo Mai Huong. 2005 : Interview) แต่ยังคงมีความเห็นอีกกลุ่มหนึ่งที่อาจพิจารณาได้ว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและชาติและวัฒนธรรมไม่จำเป็นต้องพึ่งพิงหรือรอนโยบายของรัฐไปทั้งหมดโดยคนในท้องถิ่นสามารถอนุรักษ์สิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยการถ่ายทอดคติ ความเชื่อ และประเพณีปฏิบัติที่มีอยู่แก่คนรุ่นต่อไป ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าแนวคิดของคนในท้องถิ่นรอบอ่าวฮาลอง แม้ยังคงต้องปฏิบัติตามนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐอย่างไม่มีเงื่อนไข แต่ยังคงให้ความสำคัญต่อการพึ่งตนเองในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมโดยไม่มี การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไข ซึ่งต่างจากรัฐที่การจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศส่วนหนึ่งเป็นไปเพื่อการท่องเที่ยวนั่นเอง

บทที่ 5

กระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนแบบรัฐและแบบท้องถิ่น

จากข้อมูลทั้งบริบทการเมือง เศรษฐกิจ สังคมที่ส่งผลต่อการกำหนดแนวคิด นโยบาย และกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของรัฐในพื้นที่วิจัย เมื่อผนวกกับมุมมองและกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของคนในท้องถิ่นที่เกิดขึ้นในพื้นที่วิจัยสามารถนำมาวิเคราะห์ด้วยการพิจารณาประเด็นการวิเคราะห์และเกณฑ์การชี้วัดตามบทที่ 2 เพื่อสะท้อนให้เห็นกระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ขณะเดียวกัน กระบวนทัศน์ดังกล่าวจะถูกวิเคราะห์ความหมายเชิงสัญลักษณ์ว่าด้วยการเมืองในการจัดการท่องเที่ยวของท้องถิ่น อันเป็นหนึ่งในภาคปฏิบัติการทางการท่องเที่ยวระหว่างรัฐกับคนในท้องถิ่นว่าต่างฝ่ายต่างนิยามตัวตนและฝ่ายตรงข้ามอย่างไร อันเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นในกระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ปรากฏในพื้นที่วิจัยอันเป็นกรณีศึกษาต่าง ๆ ที่หยิบยกขึ้นมา

กระบวนการทัศน์ที่เกิดขึ้นทั้งหมด ผู้วิจัยจะสังเคราะห์เพื่อชี้ให้เห็นว่าบทเรียนของกระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นอย่างไร และการไปสู่กระบวนการทัศน์ใหม่จะต้องปรับเปลี่ยนสิ่งใด อันจะนำไปสู่ข้อเสนอกระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนใหม่ในภูมิภาค ซึ่งเป็นส่วนสุดท้ายของบทที่ 5 นี้

กระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่วิจัย

จากวิธีการเก็บข้อมูลดังกล่าวในบทที่ 1 นับตั้งแต่การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ สามารถวิเคราะห์กระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับมโนทัศน์ (Concept) ที่ปรากฏในแนวคิด นโยบาย และกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของรัฐและกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของคนในท้องถิ่นดังต่อไปนี้

1. พื้นที่วิจัยประเทศไทย

แนวคิดมานุษยวิทยาการท่องเที่ยวชี้ให้เห็นว่านโยบายของรัฐที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่วิจัยประเทศไทยก่อให้เกิดกระบวนการสร้างความเป็นอื่นโดยใช้จำนวนนักท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งเห็นได้จากนโยบายการเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาค อันกระทบกับสิทธิชุมชนในการจัดการทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมในท้องถิ่น ซึ่งถูกรัฐแปลงเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว กระทั่งคนในท้องถิ่นพยายามสร้างความเป็นท้องถิ่น (Localization) เพื่อตอบโต้การถูกกีดกันจากนโยบายการพัฒนาของรัฐ โดยนัยนี้การสร้างความเป็น

ท้องถิ่นที่เกิดขึ้นจึงเป็นปฏิบัติการทางสังคม (Social Practices) อย่างหนึ่งในการสร้างสำนึกร่วมต่อประวัติศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นที่ยืนยันด้วยกระบวนการสร้างตัวตน (Self Construction) โดยปฏิเสธการครอบงำด้วยกระบวนการทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมเพื่อใช้สิ่งดังกล่าวเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว (Tourism Commodity) ด้วยการนำเสนอตัวตน (Self Representation) ในพื้นที่วิจัยทั้งสองแห่งว่ามีกระบวนการจัดการทรัพยากรและการร้อยรัดท้องถิ่นด้วยคนในท้องถิ่นเองอย่างไรผ่านการท่องเที่ยวที่ถูกรับนโยบายของรัฐ กำหนดให้เป็นสินค้าการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งของความพยายามสร้างตัวตนของคนในท้องถิ่น

ไม่เพียงแต่การนำเสนอภาพการการเป็นท้องถิ่นนิยมจากคนในท้องถิ่นเองดังกล่าวเท่านั้น รัฐเองได้ใช้ความเป็นท้องถิ่นดังกล่าวเพื่อนำเสนอเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน การนำเสนอภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับรางวัลในพื้นที่วิจัยทั้งสองแห่งนับเป็นตัวอย่าง อันดี อย่างไรก็ตาม กระบวนการสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยมที่เกิดขึ้น ส่งผลให้กระบวนการทศวรรษการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทยมีการโต้ตอบกันระหว่างรัฐและคนในท้องถิ่น เห็นได้จาก

1.1 กระบวนการทศวรรษการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของรัฐ

กระบวนการทศวรรษการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของรัฐ ส่วนใหญ่พิจารณาจากนโยบายและกฎหมายซึ่งเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนากระแสหลัก ทั้งนี้กระบวนการทศวรรษการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ปรากฏส่วนหนึ่งอาจสะท้อนจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตามเกณฑ์ชีวิตดังนี้

1.1.1 การเคารพความหลากหลายทางชีวภาพ

การเคารพความหลากหลายทางชีวภาพของหน่วยงานรัฐส่วนใหญ่เป็นการพิจารณาผ่านเอกสารซึ่งอาจสรุปว่าหน่วยงานรัฐได้สองส่วนจากนโยบายและกฎหมายที่กล่าวถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งถูกกำหนดจากรัฐบาลตลอดจนการปฏิบัติของหน่วยงานราชการในท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ต่อการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพ

จากการวิเคราะห์นโยบายและกฎหมายของรัฐบาลพบว่า การเคารพความหลากหลายทางชีวภาพเกิดขึ้นนับตั้งแต่การประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534 : 1987-1991) ที่ให้ความสำคัญกับการสนับสนุนการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติ (เนาวรัตน์ พลายน้อย และคณะ. 2542 : 2-3) อันเป็นช่วงเวลาเดียวกับการเกิดกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เกิดขึ้นในโลก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นนำไปสู่การที่หน่วยงานรัฐ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เสนอนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติในปี พ.ศ. 2539-2540 (Thai's National Ecotourism Development Policy 1996-1997) อันมีความโดดเด่นในการเริ่มบัญญัติความหมายของคำว่า

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งนำมาจากภาษาอังกฤษที่ว่า Ecotourism จากเดิมซึ่งการรับรู้ของสังคมไทย

นับตั้งแต่ทศวรรษก่อนหน้านี้นี้เป็นเพียงการท่องเที่ยวที่ประกอบด้วยกิจกรรมการเดินทาง การดูแลสุขภาพ คำนำ ซึ่งคาบเกี่ยวต่อการทำหลายความหลากหลายทางชีวภาพ ผู้คำอธิบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใหม่ในความหมายซึ่งอนุชา เล็กสกุลดิถ (Leksakundilok. 2004 B : 139) เรียกว่าเป็นการสร้างจิตสำนึกที่มีต่อการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มขึ้น

ขณะเดียวกัน นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าวยังได้เสนอให้มีการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่แต่เดิมอย่างเคร่งครัด เช่น ระเบียบกรมป่าไม้ว่าด้วยการอนุญาตให้เข้าไปดำเนินกิจการท่องเที่ยวและพักอาศัยในอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2536 (ค.ศ. 1993) (กรมอุทยานแห่งชาติ. 2547 : เว็บไซต์) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้บุคคลภายนอกสามารถเข้าไปดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวและพักอาศัยในอุทยานแห่งชาติต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในอุทยาน อันจะเห็นได้ว่าแท้ที่จริงแล้วรัฐบาลตระหนักถึงผลกระทบทางลบต่อความหลากหลายทางชีวภาพเป็นเวลานานก่อนหน้าทีการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะเป็นที่รู้จัก แต่กลับถูกละเลยมาเป็นเวลานาน

นอกจากนี้ การเคารพความหลากหลายทางชีวภาพของหน่วยงานรัฐในระดับท้องถิ่นนั้น แม้คำอธิบายจากหน่วยงานรัฐในระดับท้องถิ่นเองจะกล่าวว่าคุณเองมีหน้าที่การช่วยเหลือให้คนในท้องถิ่นมีความรู้ในการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งส่วนหนึ่งปรากฏจริง เช่น การที่เจ้าหน้าที่จากอุทยานแห่งชาติผาแต้ม ได้อบรมให้ชาวบ้านชะจอมรู้จักวิธีนำเที่ยวในป่าชุมชนของตนเอง โดยไม่ทำลายป่า หรือการร่วมมือกับชาวบ้านชะจอมในการจัดกลุ่มเฝ้าระวังการตัดไม้ทำลายป่าก่อนจัดการท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลให้ชาวบ้านชะจอมยอมรับเจ้าหน้าที่ของรัฐมากขึ้น (ปัญญา วงศ์สุรินทร์. 2548 : สัมภาษณ์ และ พินิจนันท์ ทองเสริม. 2548 : สัมภาษณ์) ขณะที่อีกส่วนหนึ่งกลับถูกคนในท้องถิ่นกล่าวว่าหน่วยงานรัฐในระดับท้องถิ่นให้ความสนใจและส่งเสริมการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพภายหลังการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในท้องถิ่นสำเร็จและมีชื่อเสียงแล้ว เห็นได้จากความรู้สึกรักของชาวบ้านชะจอมอีกส่วนหนึ่งที่กล่าวถึงองค์การบริหารส่วนตำบลนาโพธิ์กลางและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยว่าเพิ่งให้ความสนใจและสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านชะจอมภายหลังที่บ้านชะจอมเป็นที่รู้จักด้านการท่องเที่ยวมาระยะหนึ่ง (แอ็ค จำปาดอก. 2548 : สัมภาษณ์)

กล่าวได้ว่า ประเด็นการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อให้เกิดความยั่งยืนทางการท่องเที่ยวของหน่วยงานรัฐแท้ที่จริงแล้วรัฐเห็นความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวนับตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ผ่านมาด้วยการกำหนดเป็นนโยบายและกฎหมายแต่กลับถูกละเลยในทางปฏิบัติเป็นเวลานาน ขณะเดียวกันหน่วยงานรัฐระดับท้องถิ่นเองแม้ส่วนหนึ่งจะมีส่วนส่งเสริมคนในท้องถิ่นให้ตระหนักถึงการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพ หากแต่เป็นหน่วยงานส่วนน้อยที่สัมพันธ์กับชาวบ้านในฐานะหน่วยงานซึ่งมี

หน้าที่อนุรักษ์โดยคงอยู่แล้ว ขณะที่หน่วยงานรัฐอื่นกลับใช้การเคารพความหลากหลายทางชีวภาพในท้องถิ่นเพื่อเป็นเงื่อนไขของการนำเสนอตนเองต่อสังคมภายนอกมากกว่า

1.1.2 การเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาเอกสารนโยบายของรัฐบาลที่กล่าวถึงการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมจากการท่องเที่ยวพบว่าไม่มีความชัดเจนนักเมื่อเทียบกับการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพ เนื่องจากนโยบายหรือกฎหมายที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่มักกล่าวเพียงภาพรวมของการอนุรักษ์หรือสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับประเด็นอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการกระจายรายได้แก่คนในท้องถิ่น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น และการส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งนี้อาจพิจารณาได้จากวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวไทย : วิสัยทัศน์ 2555 (ค.ศ. 2012) (กองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540 : 35) นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว พ.ศ. 2540-2546 (ค.ศ. 1997-2003) (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ม.ป.ป. ก : ไม่มีเลขหน้า) แผนแม่บทพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยในช่วงแผน 8 ในระยะสั้น พ.ศ. 2541-2546 (ค.ศ. 1998-2003) (สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย. 2544 : 2) ตลอดจน คู่มือการปฏิบัติงานการท่องเที่ยวและกีฬาสำหรับข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเป็นต้น

อย่างไรก็ดีข้อน่าสังเกตก็คือการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในนโยบายของรัฐบาลมีความเกี่ยวข้องพันกับการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ในประเด็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวเพื่อเพิ่มรายได้ทางเศรษฐกิจในรูปแบบอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน เห็นได้จากคู่มือการปฏิบัติงานการท่องเที่ยวและกีฬาสำหรับข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาที่ระบุถึงความสัมพันธ์ระหว่างการอนุรักษ์วัฒนธรรมกับการจัดการท่องเที่ยวเพื่อ "... ให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศ ..." นั่นเอง (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2547 : 2)

ขณะเดียวกัน การเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เกิดจากหน่วยงานรัฐระดับท้องถิ่นกลับถูกจำกัดให้เหลือเพียงการจัดแสดงวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเท่านั้น ทั้งนี้ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดกลับเป็นโรงเรียนในท้องถิ่นที่มีหน้าที่ฝึกสอนนักเรียนซึ่งเป็นเยาวชนในท้องถิ่นเพื่อแสดงวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว เช่น โรงเรียนบ้านชะชอมที่ฝึกสอนให้นักเรียนรำกลองยาว หรือแข่งเซิ้งบายศรีเพื่อแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชม ขณะที่โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 74 ของชุมชนศิรีวงได้มีการฝึกให้นักเรียนเป็นขลุ่ยมโหรีเพื่อนำเสนออัตลักษณ์ของชาวศิรีวงในด้านการต่อสู้กับภัยธรรมชาติด้วยภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น เป็นต้น (พินิจนันท์ ทองเสริม. 2548 : สัมภาษณ์ และ ชัยยา ยอดผกา. 2547 : สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ดี ประเด็นของการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นกับรัฐชี้ให้เห็นถึงนิยามของการเคารพความหลากหลายที่ถูกเปลี่ยนแปลงไปเป็นการอนุรักษ์ซึ่งมีลักษณะสถิต (Stationary) มากกว่า อีกทั้งยังนำไปสู่การนำเสนอหรือจัดแสดงวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยวอันคาบเกี่ยวกับการประดิษฐ์วัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว (Cultural Commoditization) อีกด้วย

1.1.3 การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง

หากพิจารณานโยบายของรัฐบาลที่กล่าวถึงการส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว กล่าวได้ว่านโยบายดังกล่าวนับเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายรัฐที่ส่งเสริมให้มีการร่วมมือทุกภาคส่วนระหว่างหน่วยงานรัฐ ธุรกิจเอกชน และคนในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้จากการศึกษาเอกสารพบว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องเกิดขึ้นนับตั้งแต่รัฐบาลประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544 : ค.ศ. 1997-2001) เป็นต้นมา อันนับเป็นแผนแม่บทของหน่วยงานรัฐที่จะนำไปสู่การนำเสนอเครื่องมือในการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยการท่องเที่ยวนับเป็นเครื่องมือหนึ่งโดยนัยนี้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับดังกล่าวจึงส่งผลกระทบต่อข้อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวมีสาระสำคัญให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้วยเช่นกัน เห็นได้จากนโยบายในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอันเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับดังกล่าวที่รัฐบาลอธิบายถึงการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยใช้การจัดการท่องเที่ยวเป็นที่มีคุณภาพจากการที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในทุกระดับ (สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย. 2544 : 4-5 ; กองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540 : 7-8) และนำไปสู่การประกาศใช้นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว พ.ศ. 2540-2546 (ค.ศ. 1997-2003) ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยซึ่งให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานรัฐ เอกชน และคนในท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ม.ป.ป. ก : ไม่มีเลขหน้า)

อย่างไรก็ดีนโยบายการมีส่วนร่วมของหน่วยงานรัฐที่เกิดขึ้นจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 นับว่าส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงมุมมองการพัฒนาของประเทศอย่างยิ่ง ในเวลาต่อมาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549 : ค.ศ. 2002-2006) ยังได้สืบทอดแนวคิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะด้านการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวที่รัฐบาลกำหนดวัตถุประสงค์ให้หน่วยงานรัฐ เอกชน และคนในท้องถิ่นร่วมกันฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรมและทำนุบำรุงให้ยั่งยืน ตลอดจนเตรียมความพร้อมให้การปกครองส่วนท้องถิ่นในการถ่ายโอนการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว (สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย. 2544 : 330)

ขณะเดียวกัน การมีส่วนร่วมนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 เป็นต้นมา รัฐบาลยังได้ขยายคำนิยามจากความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐ เอกชน และคนในท้องถิ่นสู่การมีส่วนร่วมระหว่างประเทศ โดยนัยนี้ “...ความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งในด้านการพัฒนาและส่งเสริมตลาดท่องเที่ยว ...” จึงอาจเป็นคำอธิบายการมีส่วนร่วมในระดับภูมิภาคจากนโยบายของรัฐบาล ซึ่งมีได้คาดหวังในมิตិความสัมพันธ์ระดับภาคส่วนของสังคมแต่ “...เพื่อพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภูมิภาค ...” (กองวางแผน โครงการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540 : 7-8)

กล่าวได้ว่าในระดับนโยบายแล้ว รัฐบาลให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเมื่อช่วงทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา การประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 นับเป็นนโยบายของรัฐบาลครั้งแรกที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาซึ่งส่งผลต่อการกำหนดนโยบายการพัฒนาด้านอื่นรวมถึงการท่องเที่ยวในเวลาต่อมา นอกจากนี้การขยายความหมายของการมีส่วนร่วมจากภายในสังคมสู่เครือข่ายภูมิภาคดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นถึงเป้าหมายที่มิได้กำหนดเพื่อความยั่งยืนทางเศรษฐกิจของคนในท้องถิ่นเท่านั้น หากแต่ยังนำไปสู่การเป็นผู้นำของผู้ภูมิภาคอีกด้วย

อย่างไรก็ดี จากการสังเกตและสัมภาษณ์คนในท้องถิ่นพบว่าสำหรับระดับหน่วยงานรัฐท้องถิ่นบางแห่งแล้วกลับถูกคนในท้องถิ่นปฏิเสธการเข้ามามีส่วนร่วมเห็นได้จากในชุมชนศิริวงซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลกำไลนและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจะเข้ามาจัดการท่องเที่ยวนับตั้งแต่การวางแผนการท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนศิริวงเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศ แต่ชาวชุมชนศิริวงปฏิเสธหรือมักบ่นว่าการเข้ามาของหน่วยงานรัฐดังกล่าวเป็นการ “จับมือเปีย” ผลงานการจัดการท่องเที่ยวของคนในท้องถิ่นและอาจนำไปสู่การแทรกแซงให้ชุมชนต้องไหลไปตามกระแสทุนนิยมที่นำมาจากรัฐและธุรกิจเอกชน ส่งผลให้หน่วยงานรัฐต้องเปลี่ยนไปส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวอื่นในท้องถิ่นแทน (นิพัฒน์ บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์ และ เอกรินทร์ อินทสาร. 2547 : สัมภาษณ์)

คำถามของชาวชุมชนศิริวงอาจสะท้อนให้เห็นทัศนคติคนในท้องถิ่นมองการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวจากภายนอก ว่ามิได้เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างรัฐ เอกชน และคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริงนับตั้งแต่การวางแผน การบริหารจัดการ การประเมินผล และการแบ่งสรรผลประโยชน์ ขณะเดียวกันหน่วยงานรัฐในพื้นที่วิจัยกลับมองว่าการที่คนในท้องถิ่นปฏิเสธการเข้ามา “ช่วยเหลือ” ของรัฐเป็นการไม่มีส่วนร่วมอันนำไปสู่การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนตามนโยบายของรัฐบาลแทน (เอกรินทร์ อินทสาร. 2547 : สัมภาษณ์) อันชี้ให้เห็นว่าในระดับหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นแล้ว ความเข้าใจการมีส่วนร่วมเป็นการมีส่วนร่วมแบบสั่งการจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง

(Top Down) เช่นเดิม

1.1.4 การแบ่งสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

อย่างไรก็ดี การพิจารณาเอกสารที่ว่าด้วยนโยบายของรัฐบาลต่อการแบ่งสรรผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรมพบว่ายังไม่มีความชัดเจนนัก เนื่องจากการแบ่งสรรผลประโยชน์ส่วนใหญ่ถูกกล่าวอ้างว่าในความหมายของการเป็นส่วนหนึ่งในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้และ “กระจายความเจริญสู่ท้องถิ่น” ที่ประกาศนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 เป็นต้นมา (กองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540 : 7-8) โดยนัยนี้การนิยามความหมายการแบ่งสรรผลประโยชน์ตามนโยบายของรัฐจึงถูกอธิบายในมิติตความเจริญอันเป็นปลายทางของการจัดการท่องเที่ยวมากกว่า

ขณะเดียวกันในระดับท้องถิ่นเอง การแบ่งสรรรายคนในท้องถิ่นนับเป็นสิ่งใกล้ตัวที่จะสัมพันธ์กับหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ จากการสังเกตและสัมภาษณ์ในพื้นที่วิจัยทั้งบ้านชะชอมและชุมชนศิริวงพบว่าหน่วยงานรัฐไม่มีบทบาทในการจัดการด้านรายได้ใด ๆ ในท้องถิ่นเลย สำหรับบ้านชะชอมแล้วสิทธิการแบ่งสรรรายได้จะถูกสงวนไว้กับกลุ่มกินข้าวเช้าเฮือนเท่านั้น ขณะที่ชุมชนศิริวงเอง การแบ่งสรรผลประโยชน์ทางการท่องเที่ยวจะถูกกำหนดจากชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นหลัก ทั้งนี้มิใช่เพียงการปฏิเสธการเข้ามาของหน่วยงานรัฐในฐานะผู้ชอบมือเปิบดังกล่าวข้างต้นเท่านั้น หากแต่ยังอาจขึ้นอยู่กับปัจจัยการเข้ามาขององค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งเกือบอยู่ฝ่ายตรงข้ามกับรัฐในการพัฒนา อาทิ มูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต มูลนิธิพัฒนรักษ์ หรือมูลนิธิโกลกิมทองซึ่งเข้ามาให้ความรู้และสนับสนุนให้คนในท้องถิ่นรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเองตั้งแต่แรก อันนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่แยกขาดจากรัฐนับตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวรวมทั้งการแบ่งสรรผลประโยชน์แก่คนในท้องถิ่นอีกด้วย

จากเกณฑ์ที่ชี้วัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของรัฐสะท้อนให้เห็นว่าแม้ว่านโยบายของรัฐจะอธิบายถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมตลอดจนการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น หากแต่เป็นความพยายามสร้างความหมายเชิงเดียวของรัฐเพียงฝ่ายเดียวในการประกาศวาทกรรม (Discourse) ความเป็นเจ้าของบทบาทการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเพียงผู้เดียว พร้อมกับผลักดันให้คนในท้องถิ่นอยู่ชายขอบการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถวิเคราะห์ฐานคิดของกระบวนการทัศน์ของรัฐได้ 2 ประการ ดังนี้

1. ฐานคิดเชิงอุดมการณ์

แก่นนโยบายของรัฐบาลไทยที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติด้วยการตราระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มีวาระแห่งชาติเพื่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นต้น แต่ละเลขการคุ้มครองวัฒนธรรมอย่างแท้จริงและกลับมุ่งส่งเสริมให้เกิดการประดิษฐ์วัฒนธรรมหรือสร้างอัตลักษณ์ใหม่ทางวัฒนธรรม

ท้องถิ่นเพื่อเป็นสินค้า (Cultural Commoditization) ทางการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น เห็นได้จากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวฉบับต่าง ๆ ที่ล้วนให้ความสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมเพียงเพื่อเป็นสินค้า ดึงดูดนักท่องเที่ยวเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เชิงชาติพันธุ์ หรือเชิงวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ของรัฐ นอกจากนี้การประกาศนโยบายการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพสูง (World Class Destination) ด้านการบริหารจัดการระบบการท่องเที่ยวที่ดีของภาครัฐและการกำหนดให้การท่องเที่ยวของประเทศเป็นอุตสาหกรรมหลักที่เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งเอเชีย นับเป็นเงื่อนไขสำคัญในกระบวนการพัฒนากระแสหลักของโลกที่มุ่งผลิตสินค้าโดยใช้วัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการในตลาดและเพื่อสร้างรายรับจากการท่องเที่ยวจากระบบการบริหารจัดการที่ดีอีกด้วย ขณะเดียวกันนโยบายของรัฐในการส่งเสริมการตลาดที่มุ่งเป็นผู้นำการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวกระทั่งรัฐบาลกำหนดนโยบายเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาค ทำให้ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าแท้จริงแล้วนโยบายการท่องเที่ยวซึ่งถูกเรียกว่าเป็นแบบยั่งยืนตามอุดมการณ์ของรัฐได้เป็นส่วนหนึ่งของกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจของโลกโดยปริยาย

กล่าวได้ว่า ในเชิงอุดมการณ์แล้วรัฐบาลไทยรับแนวคิดการพัฒนากระแสหลักเข้ามาอย่างสมบูรณ์ พร้อมทั้งแปรกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในเชิงทฤษฎีซึ่งให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์และเคารพความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ไปสู่การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวอย่างยาวนานที่สุด อันเป็นการเปลี่ยนรูปแบบจากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสู่การผสมผสานกับการท่องเที่ยวแบบมวลชน อย่างไรก็ตามก็ตีหากพิจารณาพัฒนาการทางการท่องเที่ยวของประเทศจะพบว่าการผสมผสานการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนกับการท่องเที่ยวแบบมวลชนมิได้เกิดขึ้นจากปัจจัยภายในประเทศอันได้แก่นโยบายการพัฒนาของรัฐเพียงอย่างเดียว หากขึ้นอยู่กับกระแสการให้ความสำคัญของการท่องเที่ยวของโลกในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ดังนั้นการผสมผสานรูปแบบการท่องเที่ยวของรัฐบาลส่วนหนึ่งจึงได้รับอิทธิพลของกระแสโลกดังที่กล่าวแล้วในบทที่ 3 อีกด้วย

การที่รัฐบาลยังคงเป็นผู้คุมกลไกทางปกครองซึ่งเป็นการควบคุมกลไกการปลูกฝังอุดมการณ์ด้วยแล้ว จึงไม่แปลกเมื่ออุดมการณ์ของรัฐที่ใช้การท่องเที่ยวเพื่อเป็นเครื่องมือของการพัฒนาสามารถสอดประสานกับกลุ่มธุรกิจเอกชนและส่งผลให้เกิดบริษัทยาเกี่ยวกับการติดันกิจกรรมที่ถูกอ้างว่าเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เช่น การล่องแพ เดินป่า ส่องสัตว์ ปีนเขา การเที่ยวประเพณีชาวเขา ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในประเภทการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เชิงชาติพันธุ์ และเชิงวัฒนธรรม กระทั่งแพร่ขยายอุดมการณ์ดังกล่าวครอบงำคนในท้องถิ่นบางกลุ่มให้มีความเข้าใจการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างผิวเผินเพียงเพื่อหวังผลจากรายรับจำนวนมากโดยปราศจากกระบวนการสร้างความยั่งยืนในอันเนื่องมาจากความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของคน อันนำมาซึ่งการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและลดทอนคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยอัตโนมัติ ดังนั้นจึงไม่แปลก

ที่จะกล่าวว่าอุดมการณ์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของรัฐแท้ที่จริงแล้วก็คือการคอกอยู่ภายใต้เงื้อมมือของ กระบวนการทุนการการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อให้กลายเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวได้ อย่างยาวนานที่สุด

2. ฐานคิดเชิงบริหารจัดการ

ขณะเดียวกันในเชิงบริหารจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งตามทฤษฎี ให้ความสำคัญต่อการเคารพสิทธิชุมชนที่สามารถจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง แม้รัฐบาลจะกำหนด นโยบายที่ระบุให้คนในท้องถิ่นมีส่วนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมดังที่กล่าวถึง ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 8 เป็นต้นมา แต่ในทางปฏิบัติแล้วการมี ส่วนร่วมดังกล่าวเป็นเพียงรูปแบบ เนื่องจากแนวคิดของรัฐยังคงผูกติดอยู่กับการถ่ายโอนการบริหาร จัดการแหล่งท่องเที่ยวแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐในระดับภูมิภาคเท่านั้น อันขัดต่อหลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคนใน ท้องถิ่นโดยไม่จำกัดว่าจะต้องมาจากหน่วยงานรัฐหรือไม่ แต่ให้ความสำคัญกับสำนึกของการเป็น สมาชิกของคนในท้องถิ่นที่สามารถวางแผน บริหารจัดการ และร่วมรับผลประโยชน์หรือแบ่งสรร ผลประโยชน์ได้ด้วยตนเอง ซึ่งมีใช้เพียงการพัฒนาท้องถิ่นที่คนในท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมใน รูปแบบจากเบื้องล่างสู่เบื้องบน (Bottom Up) เท่านั้นแค่นั้นนับเป็นเครื่องมือหนึ่งของการสร้างชุมชน เข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมด้วยตนเองอีกด้วย โดยนัยนั้น นโยบายของรัฐจึงไม่เอื้อ ต่อการสร้างท้องถิ่นนิยม (Localism) หากแต่เป็นการใช้โลกาภิวัตน์ (Globalization) ครอบงำด้วย นโยบายท่องเที่ยวที่ถูกกำหนดโดยรัฐมากกว่า

กล่าวได้ว่าในเชิงบริหารจัดการท่องเที่ยวแล้ว รัฐมิได้เปิดโอกาสให้คนใน ท้องถิ่นจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ทั้งนี้สภาพที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากเงื่อนไขอุดมการณ์การพัฒนา กระแสหลักกลับไปสู่การเกิดความเข้าใจว่าคนในท้องถิ่นไม่สามารถจัดการท่องเที่ยวหรือยังไม่มี ความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยว ดังจะเห็นได้จากการเข้ามาของหน่วยงานรัฐในการจัดตั้งให้หลาย หมู่บ้านมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีรูปแบบใกล้เคียงกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เช่น การสัมผัส วัฒนธรรมชนบท (Homestay) ลอนกстей (Longstay) ฯลฯ แต่กลับขาดการเป็นตัวของตัวเองของคน ในท้องถิ่น ขณะเดียวกันหากหมู่บ้านหรือชุมชนใดสามารถจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเองและมีชื่อเสียง ภายหลังหน่วยงานรัฐจะพยายามมีส่วนในการบริหารจัดการจัดการ เช่น การประชาสัมพันธ์ หรือการ โน้มน้าวให้คนในท้องถิ่นเชื่อมั่นในอุดมการณ์ของรัฐ หรือการเป็นสิ่งที่ชาวบ้านเรียกว่า “ซุบมือเปิบ” ในที่สุดการเข้ามาของหน่วยงานรัฐในการท่องเที่ยวจึงกลับกลายเป็นการยึดครองพื้นที่การจัดการ ท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของคนในท้องถิ่น พร้อมกับกีดกันให้คนในท้องถิ่นที่ปฏิเสธอุดมการณ์ของรัฐ อยู่ชายขอบกระแสการพัฒนา อันกลายเป็นสิ่งกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นบางกลุ่มจัดการท่องเที่ยวเพื่อ

กล่าวโดยสรุป การวิเคราะห์นโยบายของรัฐดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็น
 ฐานคิดของกระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของรัฐไทยที่ประกอบด้วย 3 ประการ ได้แก่

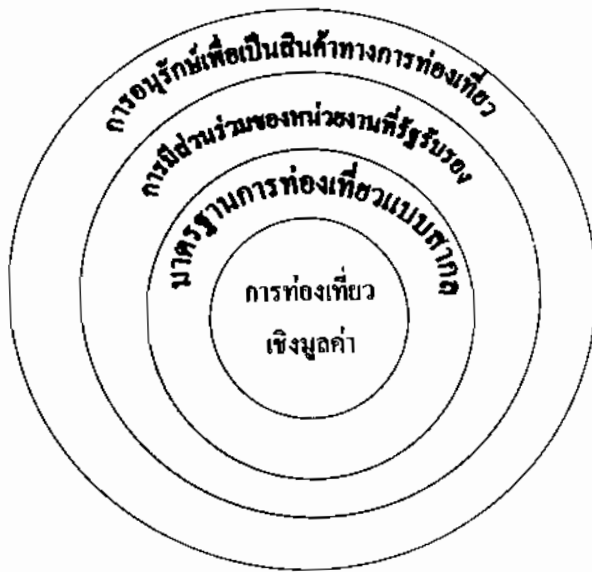
1. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนคือการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อให้
 กลายเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวได้อย่างยาวนานที่สุดไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทใดก็
 ตาม โดยอาศัยความร่วมมือของหน่วยงานรัฐทั้งส่วนกลางและภูมิภาคในการบริหารจัดการ

2. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนใน
 รูปแบบทางการที่รัฐรับรอง เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวอย่าง
 ยาวนานที่สุด

3. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนถือการบริหารจัดการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ
 ตามมาตรฐานสากลเพื่อให้เกิดความสามารถในการแข่งขันและเป็นผู้นำการท่องเที่ยวในภูมิภาคได้
 ยาวนานที่สุด

อาจกล่าวได้ว่าภายใต้ฐานคิดดังกล่าว การท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass
 Tourism) การท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)
 การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ (Ethnic Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism)
 สามารถดำเนินควบคู่กันได้ หากมีวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม การกระจาย
 รายได้จากการท่องเที่ยวแก่ทุกภาคส่วน และการบริหารจัดการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพตามมาตรฐาน
 สากล ด้วยเหตุนี้กระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกิดขึ้นจึงให้ความสำคัญในฐานะภาพกว้าง
 ของการท่องเที่ยวที่เป็นการสร้างมูลค่า (Value) จากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือการเน้นหนักความ
 คาดหวังของรายรับจากการท่องเที่ยวที่ยาวนานมากกว่าคุณค่า (Worth) อันได้แก่กระบวนการดำรงอยู่
 ของชุมชนผ่านการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ดังจะเห็นได้จากภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 กระบวนการที่ศูนย์การทอเที่ยวแบบยั่งยืนของรัฐในประเทศไทย

1.2 กระบวนการที่ศูนย์การทอเที่ยวแบบยั่งยืนของคนในท้องถิ่น

กระบวนการที่ศูนย์การทอเที่ยวแบบยั่งยืนของคนในท้องถิ่นตามพื้นที่ศึกษาในประเทศไทย อาจพิจารณาได้จากกิจกรรมการทอเที่ยวแบบยั่งยืนตามเกณฑ์ชีวิตในพื้นที่วิจัยดังนี้

1.2.1 พื้นที่วิจัยกลุ่มกินข้าวชาเฮือน บ้านชะชอม

การจัดการทอเที่ยวในพื้นที่วิจัยกลุ่มกินข้าวชาเฮือน บ้านชะชอมเกิดจากการประสบปัญหาด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า นับตั้งแต่รัฐบาลอนุญาตให้บริษัท เอกชน (บริษัททูลค้าไม้) ได้รับสัมปทานตัดไม้ในป่าดงนาทามในช่วงทศวรรษที่ 1970 กระทั่งขยายสู่ปัญหาการลักลอบตัด ไม้และล่าสัตว์ป่าดงนาทามจากชาวบ้านชะชอมและพื้นที่ใกล้เคียงในทศวรรษต่อมา

ในช่วงปลายคริสต์ทศวรรษที่ 1980 องค์กรพัฒนาเอกชนและพระสงฆ์ ได้แก่มูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิตและพระปสุนโน แห่งวัดป่านานาชาติเข้ามามีส่วนสำคัญต่อการ กระตุ้นให้ชาวบ้านชะชอมรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาการลักลอบตัด ไม้และล่าสัตว์ด้วยการจัดตั้งป่าชุมชน บ้านชะชอมขึ้นซึ่งได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานรัฐในระดับท้องถิ่นอาทิ สำนักงานอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และสภาพตนาโพธิ์กลาง เป็นต้น กระทั่งได้รับพระราชทานธงรักษาป่าจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถในทศวรรษที่ 1990 โดยนัยนี้การจัดการทอเที่ยวที่ถูกตั้งขึ้นในกลาง ทศวรรษที่ 1990 จึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่องค์กรพัฒนาเอกชน พระสงฆ์ และชาวบ้านชะชอมใช้เพื่อ ดูแลรักษาชุมชนที่ร่วมกันอนุรักษ์นับตั้งแต่ทศวรรษที่ผ่านมา

ในปัจจุบันแม้การท่องเที่ยวในพื้นที่บ้านชะชอมจะไม่ถูกจัดอยู่ในรายการท่องเที่ยวของบริษัทท่องเที่ยวเอกชนหรือหน่วยงานรัฐเช่นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แต่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาบ้านชะชอมยังคงมีความหลากหลายทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์คนในท้องถิ่นพบว่าในส่วนของนักท่องเที่ยวชาวไทยแล้วส่วนใหญ่มาจากหน่วยงานรัฐ สถาบันการศึกษา หรือองค์กรชุมชนต่าง ๆ ซึ่งเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นกลุ่มใหญ่เพื่อศึกษาดูงานการจัดการดูแลทรัพยากรป่าชุมชนและการจัดการท่องเที่ยวด้วยคนในท้องถิ่น ขณะที่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจะวันคกส่วนใหญ่มักเป็นนักท่องเที่ยวสะพายเป้ (Backpacker) ที่ศึกษาข้อมูลการท่องเที่ยวและเดินทางมาด้วยตนเองซึ่งแม้จะมีจำนวนน้อยแต่ก็เป็นกลุ่มที่เดินทางมาประจำ นอกจากนี้ยังมีนักท่องเที่ยวที่มาจากประเทศเพื่อนบ้านซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่เพื่อมาศึกษาดูงานในการจัดการท่องเที่ยวในกิจกรรมขององค์กรระหว่างประเทศด้านการพัฒนาแต่มีจำนวนไม่บ่อยครั้งนัก (พินิจนันท์ ทองเสริม, 2548 : สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยอาจจำแนกให้เห็นกระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตามเกณฑ์ชีวิตในพื้นที่วิจัยได้ดังนี้

1.2.1.1 การเคารพความหลากหลายทางชีวภาพ

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยบ้านชะชอมเป็นหนึ่งในเครื่องมือการดูแลรักษาสภาพป่าชุมชนซึ่งเกิดขึ้นจากองค์กรพัฒนาเอกชน พระสงฆ์และชาวบ้านชะชอมเป็นผู้จัดการร่วมกันเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนดงนามทาม โดยนับนี้กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยบ้านชะชอมส่วนใหญ่จึงเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ป่าเป็นหลัก อันสอดคล้องกับเกณฑ์การชีวิตการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ต้องมีการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพของคนในท้องถิ่นอีกด้วย

จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมพบว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวที่อาจอนุมานได้ถึงการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพเกิดขึ้นปรากฏทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งคนในท้องถิ่นปฏิบัติและกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวต้องปฏิบัติ ทั้งนี้กิจกรรมที่ชาวบ้านชะชอมต้องร่วมกันปฏิบัติได้แก่การที่สมาชิกกลุ่มกินข้าวเช้าเสียนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีบทบาทนำในท้องถิ่น เช่น ประธานกลุ่ม ผู้มีความรู้ หรือผู้นำหมู่บ้านจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบซึ่งร่วมกันตั้งขึ้นเพื่อรักษาสภาพป่าชุมชนให้มีการเปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยวที่น้อยที่สุด เห็นได้จากการจำกัดและการปฏิเสธที่จะไม่รับนักท่องเที่ยวในช่วงปิดป่าเพื่อรักษาสภาพของป่า (แม้ว่าในปัจจุบันจะมีการผ่อนปรนให้นักท่องเที่ยวออกฤดูกาลมากขึ้น) เพื่อให้ป่าชุมชนดงนามทามมีระยะเวลาฟื้นฟูสภาพจากการท่องเที่ยวและการใช้ประโยชน์ของชาวบ้าน

ขณะเดียวกันกิจกรรมการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องปฏิบัติ เห็นได้จากการปฏิบัติตามกฎระเบียบในท้องถิ่นซึ่งกลุ่มกินข้าวเช้าเขื่อนตั้งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการไม่ส่งเสียงดังในเวลาอยู่ในหมู่บ้านหรือในป่า การไม่นำสิ่งของใด ๆ ออกจากป่าชุมชน การไม่ทิ้งขยะในป่าชุมชน ฯลฯ (พินิจนันท์ ทองเสริม. 2548 : สัมภาษณ์) ซึ่งกฎระเบียบดังกล่าวนักท่องเที่ยวต้องรับทราบจากมัคคุเทศก์ของกลุ่มกินข้าวเช้าเขื่อนก่อนการเข้าพักในหมู่บ้านและก่อนเดินป่า ขณะเดียวกันเมื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวป่าดงนาทามเสร็จสิ้นลงจะต้องมีการประชุมพูดคุยระหว่างมัคคุเทศก์ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มกินข้าวเช้าเขื่อน รวมถึงสมาชิกกลุ่มกินข้าวเช้าเขื่อนคนอื่นกับนักท่องเที่ยวเพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะเพื่อให้เห็นคุณค่าของป่าชุมชนกับชาวบ้านชะชอมและแง่มุมการอนุรักษ์ที่นักท่องเที่ยวสามารถเสนอแนะได้ภายหลังการสัมผัสธรรมชาติของป่าดงนาทามอีกด้วย

การปฏิบัติตามกฎระเบียบทั้งจากสมาชิกกลุ่มและนักท่องเที่ยวดังกล่าวไม่เพียงชี้ให้เห็นถึงการกำหนดมาตรการป้องกันและควบคุมคนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวที่อาจละเมิดต่อป่าชุมชนบ้านชะชอมเท่านั้น การปฏิบัติตามกฎระเบียบดังกล่าวยังอาจสะท้อนให้เห็นความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรทางชีวภาพในท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนเองอีกด้วย อีกทั้งยังเป็นการให้ความสำคัญต่อสภาพพื้นที่ป่ากับการรองรับนักท่องเที่ยวเพื่อมิให้เกิดการทำลายธรรมชาติ หลายครั้งการปฏิบัติตามกฎระเบียบดังกล่าวอาจไม่ประสบความสำเร็จนัก หากนักท่องเที่ยวเป็นกลุ่มหน่วยงานรัฐเข้ามาศึกษาดูงาน จากการสังเกตและสัมภาษณ์แกนนำกลุ่มกินข้าวเช้าเขื่อน พบว่าหน่วยงานรัฐเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ชาวบ้านชะชอมค่อนข้างให้ความสนใจมากที่สุด กรณีที่เห็นได้อย่างชัดเจนเช่นหน่วยงานรัฐแห่งหนึ่งจากกรุงเทพฯ ต้องการเข้ามาท่องเที่ยวในบ้านชะชอมช่วงฤดูการปิดป่าชุมชน แต่การรบกวนของผู้แทนหน่วยงานดังกล่าวทำให้ผู้นำกลุ่มกินข้าวเช้าเขื่อนขอมอบอนุญาตให้หน่วยงานรัฐนั้นเข้ามาท่องเที่ยวได้ (พินิจนันท์ ทองเสริม. 2548 : สัมภาษณ์ และแสง แสงสุณีย์. 2548 : สัมภาษณ์) ทั้งนี้แม้ผู้นำกลุ่มจะวิตกกังวลถึงปัญหาจากการละเมิดกฎเกณฑ์แต่ถูกอธิบายว่าปัญหาดังกล่าวเป็นการ “ช่วยเหลือกัน” ในความหมายของความเกรงใจหน่วยงานรัฐนั่นเอง

นอกจากนี้สิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้นเลยในกิจกรรมการท่องเที่ยว บ้านชะชอมดังปรากฏในแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนระดับทฤษฎีและระดับสากลก็คือการจัดสรรเงินรายได้จากการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพทั้งป่าชุมชนและป่าดงนาทาม หากแต่พบว่าการจัดสรรรายรับไปยังส่วนต่าง ๆ เพื่อการเตรียมความพร้อมของชาวบ้านในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นด้านอุปกรณ์ ที่พัก ฯลฯ อันเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวแทน

1.2.1.2 การเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ขณะเดียวกัน แม้กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยบ้านชะชอม จะให้ความสำคัญกับการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพ อันเนื่องมาจากการประสบปัญหาในอดีตที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม ภารกิจรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ส่วนหนึ่งเป็นการพำนักในบ้านของชาวบ้านตามรูปแบบการท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Homestay) หรือที่กลุ่มแกนนำบ้านชะชอมเรียกว่า “กินข้าวซาเฮือน” นับว่าเกี่ยวข้องกับการกระทบต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านชะชอมด้วยเช่นกัน โดยนัยนี้กิจกรรมการท่องเที่ยวในบ้านชะชอมที่แสดงถึงความเกี่ยวข้องกับการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงถูกกำหนดขึ้นเป็นกฎระเบียบที่สมาชิกกลุ่มกินข้าวซาเฮือนและนักท่องเที่ยวต้องปฏิบัติ เพื่อมิให้เกิดผลกระทบทางลบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นอีกด้วย

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แกนนำกลุ่มกินข้าวซาเฮือนพบว่า ในส่วนกฎระเบียบที่สมาชิกกลุ่มกินข้าวซาเฮือนต้องปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นช่วงก่อนการรับนักท่องเที่ยว ซึ่งสมาชิกกลุ่มกินข้าวซาเฮือนตกลงกันว่าสมาชิกแต่ละบ้านสามารถรับนักท่องเที่ยวไม่เกินบ้านละ 3 คน และแต่ละบ้านสามารถรับนักท่องเที่ยวได้ไม่เกิน 3 คณะต่อเดือน และการที่สมาชิกกลุ่มกินข้าวซาเฮือนสามารถปฏิเสธนักท่องเที่ยวไม่ให้เดินทางมาพักหากไม่พร้อม โดยเฉพาะในช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยว (พินิจนันท์ ทองเสริม, 2548 : สัมภาษณ์) อาจสะท้อนความสัมพันธ์เชิงตรรกะระหว่างจำนวนนักท่องเที่ยวกับการละเมิดความเป็นส่วนตัวของชาวบ้านชะชอม โดยนัยนี้การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวในบ้านแต่ละหลังของสมาชิกจึงเป็นส่วนหนึ่งของการลดผลกระทบทางลบจากการเลียนแบบการดำเนินชีวิตตามนักท่องเที่ยวและ/หรือการที่นักท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญแก่เจ้าบ้านนั่นเอง ขณะเดียวกัน ในช่วงจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว สมาชิกกลุ่มกินข้าวซาเฮือนยังต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบบางประการ เช่น การห้ามดื่มสุราขณะที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน (ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการป้องกันปัญหาอาชญากรรมต่อนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ยังนับเป็นการป้องกันปัญหาด้านภาพลักษณ์ (Image) ที่นักท่องเที่ยวอาจมองชาวบ้านชะชอมเป็นชาวบ้านที่ชอบดื่มสุราอีกด้วย (แอ็ค จำปาตอก, 2548 : สัมภาษณ์)

ขณะเดียวกัน กฎระเบียบของกลุ่มกินข้าวซาเฮือนที่ระบุให้นักท่องเที่ยวต้องปฏิบัติตามเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการเคารพความหลากหลายวัฒนธรรม เห็นได้จากการออกข้อกำหนดว่านักท่องเที่ยวต้องแจ้งการเดินทางล่วงหน้าอย่างน้อย 7 วัน เพื่อให้สมาชิกกลุ่มเตรียมตัวต้อนรับนักท่องเที่ยว การห้ามนักท่องเที่ยวดื่มสุรา การที่นักท่องเที่ยวต้องปฏิบัติตามวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน และการห้ามนักท่องเที่ยวนำสิ่งเสียดสีเข้ามาในชุมชน ฯลฯ (พินิจนันท์ ทองเสริม, 2548 : สัมภาษณ์) นับเป็นกฎระเบียบเพื่อป้องกันสิ่งแปลกปลอมอันเนื่องมาจากวัฒนธรรมภายนอกของนักท่องเที่ยวที่เข้ามารบกวนวัฒนธรรมบ้านชะชอม ทั้งนี้กฎระเบียบ

ดังกล่าวไม่เพียงแต่มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการเกิดปัญหาทางวัฒนธรรมที่อาจเกิดขึ้นจากชาวบ้านหรือนักท่องเที่ยวเท่านั้น ทว่ายังแสดงถึงความพยายามให้นักท่องเที่ยวสามารถปรับตัวผู้วัฒนธรรมท้องถิ่น ได้อีกทางหนึ่ง ข้อมูลจากการสังเกตพบว่าการแลกเปลี่ยนทัศนะและประสบการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลังจากการร่วมกิจกรรมท่องเที่ยวเดินป่าและพำนักในหมู่บ้านระหว่างสมาชิกกลุ่มกินข้าว เขาเชือนกับนักท่องเที่ยว มิใช่เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้เห็นคุณค่าและแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนเท่านั้น หากแต่ยังเป็นการสอบถามความเห็นจากนักท่องเที่ยวถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวเพื่อกลุ่มกินข้าวเขาเชือนจะนำไปปรับปรุงตามความจำเป็นที่ชาวบ้านสามารถทำได้ อันสะท้อนให้เห็นถึงการและเปลี่ยนความแตกต่างทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกันนั่นเอง

กล่าวได้ว่า รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวบ้านชะชอม ชี้ให้เห็นการตระหนักถึงการป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมค่างถิ่นซึ่งถูกนำเข้ามาจากนักท่องเที่ยว ในฐานะเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยว (Host) แล้วชาวบ้านชะชอมทุกคนอาจโชคดีที่โดยสภาพภูมิศาสตร์การเข้าสู่หมู่บ้านมีความลำบากและมีใช้สถานที่ท่องเที่ยวอันเป็นจุดขายของจังหวัดอุบลราชธานี ดังนั้นการรักษาสภาพวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวบ้านชะชอมจึงเป็นไปได้โดยง่าย ขณะที่การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวและการปฏิเสธการรับนักท่องเที่ยวเมื่อรวมถึงการแสดงความไม่พอใจต่อการเข้ามาช่วยเหลือของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (สทสท สร้างไสรก. 2548 : สัมภาษณ์) ย่อมชี้ให้เห็นถึงความสามารถในการปฏิเสธการถูกจัดให้ชุมชนบ้านชะชอมเป็นเพียงสินค้าหนึ่งทางการท่องเที่ยวได้อีกด้วย

อย่างไรก็ดี ปัญหาทางวัฒนธรรมบางประการที่ผู้วิจัยประสบได้แก่ความพยายามประดิษฐ์การแสดงทางวัฒนธรรมเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว เห็นได้จากการจัดแสดงกลองยาวและขบวนแห่บายศรีอันเป็นวัฒนธรรมใหม่ซึ่งบ้านชะชอมไม่เคยมี ขณะเดียวกันหากพิจารณาจากการสัมภาษณ์ผู้นำชาวบ้านชะชอมซึ่งภูมิปัญญาเกี่ยวกับการเป็นหมู่บ้านหมอลำ (พินิจนันททองเสริม. 2548 : สัมภาษณ์) ที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นกลับไม่ปรากฏในการจัดแสดงทางวัฒนธรรมเลย อันอาจสะท้อนถึงความพยายามประดิษฐ์สร้างวัฒนธรรม (Invention of Culture) เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากกว่าการคำนึงถึงการใช้วัฒนธรรมที่ตนเองมีอยู่เพื่อนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว

1.2.1.3 การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง

การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวบ้านชะชอมระหว่างคนในท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ ธุรกิจเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน อาจพิจารณาได้ใน 2 ระยะ ได้แก่

- 1) ระยะการดำเนินงานวิจัยร่วมขององค์กรพัฒนาเอกชน

การมีส่วนร่วมในขณะนี้ เป็นผลมาจากความร่วมมือระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชน พระสงฆ์กับคนในท้องถิ่นเพื่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่า กระทั่งกลายเป็นการหาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นเครื่องมือในการรักษาป่าชุมชนอีกครั้งหนึ่ง กระบวนการมีส่วนร่วมในระดับนี้เห็นได้จากการสำรวจศักยภาพการท่องเที่ยวในท้องถิ่น การสรุปปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวตลอดจนแนวทางแก้ไข การหารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในท้องถิ่น การวางข้อกำหนดในการท่องเที่ยว การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยตนเอง กระทั่งพัฒนาไปสู่การที่ชาวบ้านชะชอมสามารถจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเองด้วยการจัดตั้งกลุ่มกินข้าวเช้าเฮือน

2) ระยะการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวระหว่างชาวบ้านชะชอมกับหน่วยงานรัฐ

ระยะการมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งชาวบ้านชะชอมที่เป็นสมาชิกกลุ่มกินข้าวเช้าเฮือนสามารถจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเองรวมถึงการกำหนดค่าใช้จ่าย การประเมินผล และการแบ่งสรรรายรับจากการท่องเที่ยววันนั้น มีอาจปฏิเสธได้ว่าส่วนหนึ่งนอกจากจะได้รับความสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชนแล้ว ยังได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานรัฐบางหน่วยงานด้วยเช่นกัน ได้แก่ สำนักงานอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และสถานีอนามัยตำบลนาโพธิ์กลาง อันมีส่วนร่วมในการให้ความรู้ประกอบการจัดการท่องเที่ยว เช่น ความรู้ในการเดินป่า รักษาป่า หรือรักษาความสะอาดของที่พักตามมาตรฐานสาธารณสุข แม้ว่าสมาชิกกลุ่มกินข้าวเช้าเฮือนจะเข้าใจว่าการเข้ามาช่วยเหลือของหน่วยงานรัฐบางแห่งเป็นไปเพื่อเจตนาด้านผลงานและการขู่มือเป็ปก็ตาม (แอ็ด จ้าปาดอก. 2548 : สัมภาษณ์) แต่ยืนยันได้อย่างค้ำวว่าแท้ที่จริงแล้วยังคงมีบางหน่วยงานรัฐที่สนับสนุนให้ชาวบ้านมีความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ดี ระยะการมีส่วนร่วมนี้สถาบันศาสนาซึ่งเป็นที่ยอมรับกันค้ำวามีส่วนสำคัญต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านชะชอมในช่วงแรกกลับถูกแยกขาดจากการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว อันอาจอธิบายได้ว่าเนื่องจากพระสงฆ์ที่เข้ามามีส่วนร่วมเป็นพระสงฆ์จากภายนอกชุมชน (ได้แก่วัดป่านานาชาติ) ซึ่งมีใจเพียงความแตกต่างในฐานะวัดที่มีที่ตั้งภายนอกชุมชนเท่านั้น แต่ยังคงแปลกแยกทางวัฒนธรรมกับชาวบ้านเนื่องจากพระสงฆ์ในวัดเป็นชาวต่างประเทศที่กลับมีความสัมพันธ์กับองค์กรพัฒนาเอกชน โดยนัยนี้เมื่อองค์กรพัฒนาเอกชนและพระสงฆ์ลอบบทบาทในการจัดการท่องเที่ยวบ้านชะชอมและถอนตัวออกไปจากชุมชน คงเหลือแต่พระสงฆ์ซึ่งเป็นชาวบ้านในบ้านชะชอมแต่ไม่มีส่วนร่วมกับสมาชิกกลุ่มกินข้าวเช้าเฮือนตั้งแต่แรกตั้งนั้นจึงมีภารกิจเพียงการรับกัจนิมนต์ตามรายการท่องเที่ยว เช่น การรับบิณฑบาตนักท่องเที่ยวเท่านั้น

สิ่งที่น่าสนใจในระบอบการมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมการ
ท่องเที่ยวอีกประการหนึ่งได้แก่แม้ช่วงแรกจะมีบริษัทท่องเที่ยวเอกชนสนใจที่จะมีส่วนจัดการ
ท่องเที่ยวบ้านชะจอมด้วยการหาตลาดและประชาสัมพันธ์นักท่องเที่ยว แต่ความประสงค์ของสมาชิก
กลุ่มกินข้าวเช้าเฮือนที่ไม่ต้องการการเข้ามาของนักท่องเที่ยวจำนวนมากเกินไป ประกอบกับระยะทาง
ของบ้านชะจอมซึ่งห่างไกลและไม่สะดวกในการเข้ามาท่องเที่ยวมากนัก ส่งผลให้การเข้ามาสนับสนุน
กิจกรรมการท่องเที่ยวบ้านชะจอมของบริษัทท่องเที่ยวเอกชนค่อยหายไปไปในที่สุด โดยนับนี้จึงอาจ
กล่าวได้ว่ากลุ่มธุรกิจเอกชนไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวบ้านชะจอมแต่อย่างใด

อย่างไรก็ดี การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของบ้าน
ชะจอม ยังเกิดความขัดแย้งในชุมชนด้วยเช่นกัน ข้อมูลจากการสังเกตพบว่าในเขตหมู่บ้านชะจอม
มีบ้านหลังหนึ่งซึ่งเป็นคนมีฐานะดีจากภาคกลางได้ซื้อที่และปลูกบ้านในหมู่บ้านชะจอม พร้อมกับ
สมัครเป็นสมาชิกกลุ่มกินข้าวเช้าเฮือน แต่ปรากฏว่าไม่มีส่วนร่วมกับกลุ่มกินข้าวเช้าเฮือนทั้งด้านการ
ประชุมกลุ่ม การประชุมหมู่บ้าน การร่วมกิจกรรมของหมู่บ้าน ฯลฯ แต่มักเรียกร้องผลประโยชน์จาก
การรับนักท่องเที่ยวทุกครั้ง (พินิจนันท์ ทองเสริม, 2548 : สัมภาษณ์ และ เอ็ด จ้าปาดอก, 2548
: สัมภาษณ์) อันเป็นสิ่งที่กลุ่มกินข้าวเช้าเฮือนหนักใจต่อพฤติกรรมดังกล่าว และพยายามเพิกเฉย
พร้อมกับความรู้สึกของชาวบ้านชะจอมทั้งที่เป็นและไม่ใช่สมาชิกกลุ่มกินข้าวเช้าเฮือนที่มองว่า
บ้านดังกล่าวมิใช่ส่วนหนึ่งของหมู่บ้านแต่อย่างใด

1.2.1.4 การแบ่งสรรผลประโยชน์อย่างเป็นทางการ

การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว
ในพื้นที่บ้านชะจอมส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวดังกล่าวมาแล้ว
ในข้อ 3) ทั้งนี้อาจพิจารณาในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านผลประโยชน์ต่อองค์กรหรือหน่วยงานที่มี
ส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวบ้านชะจอม และด้านการแบ่งสรรผลประโยชน์ระหว่าง
ชาวบ้านชะจอมภายหลังการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยตนเอง

การเข้ามาของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ
ท่องเที่ยว องค์กรพัฒนาเอกชนและพระสงฆ์ต่างถิ่นซึ่งเข้ามามีบทบาทในระยะเริ่มแรกในฐานะ
ผู้กระตุ้นให้กลุ่มผู้นำบ้านชะจอมใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ป่าชุมชน
ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนผู้มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนการจัดการ
ท่องเที่ยวที่บ้านชะจอมตั้งแต่แรกพบว่ามีผลประโยชน์ที่ได้รับจะไม่สามารถกล่าวถึงได้ในรูป
ตัวเงินแต่การทำโครงการวิจัยและเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จัก
แก่สังคมอาจนับเป็นผลประโยชน์ที่น่าพึงพอใจได้เช่นกัน และในระยะเวลาต่อมาองค์กรพัฒนาเอกชน
และพระสงฆ์ที่มีอยู่จะลดบทบาทลงแต่กลับได้รับการกล่าวขวัญถึงผลงานการเป็นหนึ่งในการเริ่มจัด

กิจกรรมการท่องเที่ยวบ้านชะชอม กล่าวได้ว่าความภาคภูมิใจในฐานะผู้เริ่มจัดงานจึงนับเป็นส่วนสำคัญขององค์กรพัฒนาเอกชนและพระสงฆ์ตนเอง (ศคโส สร้างโสทรค. 2548 : สัมภาษณ์)

ขณะเดียวกันข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐยังพบว่า

หน่วยงานรัฐในปัจจุบันแม้ในระยะแรกจะมีบางหน่วยงาน เช่น สำนักงานอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และสถานีอนามัยตำบลนาโพธิ์กลางจะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ได้แก่การอบรมการจัดเดินป่าและการรักษาป่าชุมชนและการรักษาความสะอาดในการรองรับนักท่องเที่ยว หากแต่ในช่วงแรกหน่วยงานรัฐดังกล่าวยังไม่ได้รับผลประโยชน์อะไร (ปัญญา วงศ์สุรินทร์. 2548 : สัมภาษณ์) อย่างไรก็ตามภายหลังจากบ้านชะชอมเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่รู้จักแพร่หลายกระทั่งได้รับรางวัลในระดับประเทศ หน่วยงานรัฐทั้งในระดับท้องถิ่น อาทิ องค์การบริหารส่วนตำบลนาโพธิ์กลาง หน่วยงานรัฐในระดับอำเภอ อาทิ ที่ว่าการอำเภอ และหน่วยงานรัฐในระดับจังหวัด อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้นในด้านการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว และยกระดับบ้านชะชอมให้อยู่ในรายการท่องเที่ยวของคณะกรรมการกลุ่มกินข้าวเขาเอือนกล่าวถึงในทำนอง “การซุบมือเปิบ” ในความหมายการเข้ามาใช้ประโยชน์บ้านชะชอมภายหลังการมีชื่อเสียงแล้ว (แสวง แสงสุณีย์. 2548 : สัมภาษณ์ ; พินิจนันท์ ทองเสริม. 2548 : สัมภาษณ์ และ แอ๊ด จำปาดอก. 2548 : สัมภาษณ์) ขอมแสดงให้เห็นถึงการได้รับประโยชน์ในฐานะความพยายามให้การท่องเที่ยวบ้านชะชอมกลายเป็นผลงานของหน่วยงานคน มีพักที่จะกล่าวถึงบริษัทท่องเที่ยวเอกชนซึ่งแม้จะมีส่วนร่วมบ้างแต่เมื่อมีการคำนวณความคุ้มค่าแล้วก็ไม่เข้ามาจัดการท่องเที่ยวในบ้านชะชอมอีกเลย (กนกวรรณ มะโนรัมย์. 2548 : สัมภาษณ์ และ ศคโส สร้างโสทรค. 2548 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ ด้านการแบ่งสรรผลประโยชน์ระหว่างชาวบ้านชะชอมที่เป็นสมาชิกกลุ่มกินข้าวเขาเอือนภายหลังการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ไม่เพียงแต่การกำหนดหลักเกณฑ์การแบ่งสรรรายรับจากการจัดการท่องเที่ยวแก่สมาชิกกลุ่มที่ประกอบด้วยค่าตอบแทนการทำอาหารแก่กลุ่มแม่บ้าน 50 บาทต่อคนต่อมื้อ ค่าจัดแสดงของสมาชิกกลุ่มและค่านำเที่ยวของมัคคุเทศก์ 500-1,000 บาทต่อการท่องเที่ยว 1 ครั้ง รายรับจากการขายของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว และค่าที่พักของชาวบ้าน ส่งผลให้ในปี พ.ศ. 2547 (ค.ศ. 2004) กลุ่มกินข้าวเขาเอือนมีรายรับรวม 25,360 บาท (พินิจนันท์ ทองเสริม. 2548 : สัมภาษณ์) อันเป็นการแบ่งสรรผลประโยชน์ทางตรงในรูปตัวเงิน ผลประโยชน์ที่สมาชิกกลุ่มกินข้าวเขาเอือนได้รับทางอ้อมอาจพิจารณาเชิงประจักษ์จากการสังเกตไม่ว่าจะเป็นการที่สมาชิกกลุ่มและชาวบ้านที่ไม่ได้เป็นสมาชิกส่วนหนึ่งสามารถรวมตัวกันจัดตั้งกองทุนร้านค้าของหมู่บ้าน อันเป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญอีกแห่งในหมู่บ้านเพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยให้ถูกสุขลักษณะจากเงินกู้ของกองทุนร้านค้าหมู่บ้าน รวมถึงการได้รับความสนใจจากหน่วยงานของรัฐให้มีการส่งเสริมระบบสาธิตปลูกให้หมู่บ้านเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น อาทิ การก่อสร้างถนนคอนกรีต การจัดตั้งประปาหมู่บ้าน เป็นต้น (แสวง แสงสุณีย์. 2548 : สัมภาษณ์) อย่างไรก็ตาม

จากการสัมภาษณ์แกนนำกลุ่มกินข้าวเช้าเชื่อนยังพบว่าสิ่งที่ชาวบ้านชะชอมได้รับจากการท่องเที่ยว นอกเหนือจากผลประโยชน์ด้านรูปธรรมแล้ว ความภาคภูมิใจในของชาวบ้านที่เป็นที่รู้จักแก่สังคม วงกว้างยังคงเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งด้วย (พินิจนันท์ ทองเสริม, 2548 : สัมภาษณ์)

กล่าวได้ว่าผลประโยชน์ที่สมาชิกกลุ่มกินข้าวเช้าเชื่อนได้รับในรูปตัวเงิน แม้จะไม่สามารถเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความสามารถทางเศรษฐกิจในการเลี้ยงตนเองเนื่องจากการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวและการที่มีให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวในฐานะอาชีพหลัก แต่กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นนำไปสู่การสร้างรายได้เสริมเพื่อให้เศรษฐกิจทั้งภาพรวมของชุมชนและแต่ละครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่มกินข้าวเช้าเชื่อน นอกจากนี้ผลประโยชน์ที่สมาชิกกลุ่มกินข้าวเช้าเชื่อนได้รับนอกเหนือจากรูปตัวเงินแล้วยังได้แก่ความภาคภูมิใจในฐานะการกลายเป็นต้นแบบการท่องเที่ยว รวมถึงความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเองและความสามารถในการไม่ตกอยู่ในวัฏจักรการเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณากิจกรรมการท่องเที่ยวกับแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของรัฐในปัจจุบัน ความเข้มแข็งของชุมชนในการเห็นวิสัยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนน้อยที่สุดจากการท่องเที่ยวซึ่งเป็นสิ่งที่มาจากภายนอกกระทั่งกลายเป็นความรู้สึกขัดแย้งกับหน่วยงานการท่องเที่ยวของรัฐ แม้ว่าในมิติหนึ่งจะเป็นสิ่งที่ดีต่อการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น แต่ก็อาจเป็นอุปสรรคต่ออุดมการณ์ของรัฐบาลในการอธิบายความยั่งยืนการท่องเที่ยวแบบผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวแบบมวลชน การเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาค และการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นได้

1.2.2 พื้นที่วิจัยชุมชนคีรีวง

บริบทการท่องเที่ยวในชุมชนคีรีวงมีความแตกต่างจากการท่องเที่ยวในบ้านชะชอมโดยสิ้นเชิง ทั้งในความรู้สึกของการเป็นชุมชนที่คีรีวงไม่อยู่โดดเดี่ยวเพียงหมู่บ้านเดียว แต่สำนักทางประวัติศาสตร์ที่ถูกอธิบายว่ามาจากสายตระกูลเดียวกันร่วม 200 ปีและการร่วมต่อสู้กับภัยธรรมชาติในชุมชน 3 ครั้งส่งผลให้สำนึกของความเป็นชุมชนครอบคลุม 5 หมู่บ้าน ประกอบด้วยบ้านวัดสมอ บ้านคีรีวง บ้านคีรีทอง บ้านขุนคีรี และบ้านคีรีธรรม (ขงยุทธ กระจ่างโลก, 2547 : สัมภาษณ์)

ขณะเดียวกัน ผลจากการประสบภัยธรรมชาติในชุมชน 3 ครั้งที่เกิดขึ้น อันเนื่องมาจากการลักลอบตัดไม้ที่อุทยานแห่งชาติเขาลง แม้จะมีส่วนคล้ายคลึงกับบ้านชะชอมในประเด็นการลักลอบตัดไม้และนำไปสู่การเข้ามาช่วยเหลือขององค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนมาก อาทิ มูลนิธิหมู่บ้าน หรือมูลนิธิ โกลบอลทองเป็นต้น ทว่าการแก้ปัญหาของพื้นที่วิจัยทั้งสองแห่งมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือบ้านชะชอมนั้นกิจกรรมการท่องเที่ยวผ่านกลุ่มกินข้าวเช้าเชื่อนับเป็นกลุ่มที่มีบทบาทต่อการขับเคลื่อนกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าและการรื้อฟื้นความเป็นชุมชน อย่างไรก็ตามเห็นได้จากชื่อที่ต้นภายนอกรู้จักบ้านชะชอมในฐานะแหล่งท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว ขณะที่

ในชุมชนศิรีวงนั้นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ดำเนินผ่านชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านศิรีวงเป็นเพียงกิจกรรมหนึ่งในการพัฒนาชุมชนภายหลังการประสบภัยธรรมชาติ โดยนัยนี้แม้องค์กรพัฒนาเอกชนจะมีส่วนร่วมริเริ่มจัดการท่องเที่ยวในชุมชนศิรีวง แต่องค์กรพัฒนาเอกชนยังได้ส่งเสริมการร่วมกลุ่มชาวบ้านด้านอื่น อาทิ กลุ่มมัดข้อมที่ทำมัดข้อมจากเปลือกไม้ธรรมชาติ กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้านที่นำหอยในชุมชนมาสานตะกร้าเพื่อใช้ในชุมชน หรือกลุ่มบ้านสมุนไพรที่ทำสบู่ แชมพู และเครื่องสมุนไพรจากผลผลิตในชุมชน เป็นต้น โดยนัยนี้ชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านศิรีวงจึงมิได้มีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์ป่าอุทยานแห่งชาติเขาหลวงเท่านั้น หากแต่ยังอยู่ในฐานะผู้ประสานความร่วมมือจากกลุ่มชาวบ้านในชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนอีกด้วย

อย่างไรก็ดี สิ่งที่มีเหมือนกันระหว่างบ้านชะชอมและชุมชนศิรีวงอีกประการหนึ่งยังได้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งปรากฏว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมชุมชนศิรีวงแบ่งเป็นสองประเภท ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทยซึ่งส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานรัฐซึ่งเดินทางมาศึกษาดูงานเป็นกลุ่มใหญ่ นักวิชาการหรือสถาบันการศึกษาเพื่อดำเนินการศึกษาวิจัยในสาขาวิชาต่าง ๆ เห็นได้จากความภูมิใจของคนในชุมชนที่บอกว่ามี “... คีอเคอร์มาพักหลายครั้ง ...” (ชัยยา ยอดผลา. 2547 : สัมภาษณ์) ตลอดจนการที่หมู่บ้านหรือชุมชนอื่นเข้ามาศึกษาดูงานการจัดท่องเที่ยวในชุมชน ขณะที่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศนอกเหนือจากการศึกษาดูงานในชุมชนศิรีวงแล้ว ยังมีนักท่องเที่ยวสะพายเป้ (Backpacker) เข้ามาท่องเที่ยวและกลายเป็นลูกค้าประจำซึ่งจากการสังเกตพบว่าบ้านพักในชุมชนบางแห่งมีการฝากของใช้ส่วนตัวของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ เช่น ถูนอนและเสื่อผ้าเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวคนเดิมในการเดินทางปีต่อไปอีกด้วย โดยนัยนี้จึงพบว่านักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศในกรณีดังกล่าวจึงมีความสัมพันธ์ที่ชาวชุมชนศิรีวงเรียกว่าเป็นเสมือนญาติกันอีกด้วย (ชัยยา ยอดผลา. 2547 : สัมภาษณ์) ทั้งนี้เกณฑ์การชี้วัดการเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเห็นได้จาก

1.2.2.1 การเคารพความหลากหลายทางชีวภาพ

ดังที่กล่าวข้างต้นว่าบริบทการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนศิรีวงเกิดขึ้นจากการผ่านประสบการณ์ภัยธรรมชาติร่วมกันทั้งวอดภัยและอุทกภัยของคนในชุมชนถึง 3 ครั้ง กระทั่งเกิดความเปลี่ยนแปลงในชุมชนทั้งด้านสภาพภูมิศาสตร์ เช่น การเปลี่ยนของเส้นทางคลองท่าดี ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักของชุมชนที่ส่งผลให้เกิดพื้นที่ใหม่และกัดเซาะพื้นที่เดิม การที่ตะกอนไหลจากเขาหลวงมาทับถมบ้านคนในชุมชน ฯลฯ ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของชาวชุมชนศิรีวงทั้งหมดจากการหาของป่าและการทำสวนผลไม้โดยการลักลอบตัดไม้ในบริเวณอุทยานแห่งชาติเขาหลวงเพื่อขยายพื้นที่ปลูกผลไม้ อันนำไปสู่การเกิดปัญหาอุทกภัยในเวลาต่อมา สู่อการทำสวนผลไม้ที่ควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพเสริมจากการเข้ามาช่วยเหลือขององค์กรพัฒนาเอกชนหลายองค์กร

โดยเฉพาะมูลนิธิ โกมลคีตมทอง ซึ่งชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงก็เป็นหนึ่งในอาชีพเสริมดังกล่าว (ยงยุทธ กระจ่างโลก. 2547 : สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ดี ผลจากการเกิดภัยธรรมชาติทั้ง 3 ครั้ง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมพบว่าส่งผลต่อการเกิดจิตสำนึกร่วมในการรักษาสภาพธรรมชาติเพื่อมิให้ถูกทำลายของชาวชุมชนคีรีวงทั้งหมดอย่างยิ่ง เห็นได้จากการปลูกฝังให้นักเรียนที่เรียนในโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 74 รักษาสภาพป่าบริเวณเขาหลวงด้วยการดำเนินโครงการจัดโครงการเดินสีเขียวใส่เขาหลวงซึ่งเป็นโครงการที่ดำเนินมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 (ค.ศ. 1988) อันเป็นโครงการปลูกต้นไม้ตามทะเลทรายเชิงเขาหลวง และยังคงดำเนินโครงการต่อเนื่องถึงปัจจุบัน การออกกฎเกณฑ์ของชุมชนร่วมกับสำนักงานอุทยานแห่งชาติเขาหลวงในการปิดป่าเขาหลวงตามฤดูกาลช่วงเดือนกรกฎาคม-ตุลาคม ตลอดจนการออกข้อกำหนดการประสภภัยธรรมชาติร่วมกันของถนนในชุมชนด้วยการจัดงานวันระลึกการประสภอุทกภัย ณ วัดคีรีวงทุกปี เป็นต้น

กล่าวได้ว่า ผลจากสำนึกร่วมในการรักษาสภาพธรรมชาติของชุมชนคีรีวงดังกล่าว เมื่อชุมชนคีรีวงได้รับการส่งเสริมให้จัดตั้งชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงในปี พ.ศ. 2539 (ค.ศ. 1996) ความหลากหลายทางชีวภาพจึงนับเป็นประเด็นหลักของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์แกนนำจัดตั้งชมรมตั้งแต่แรกพบว่ามีกำหนดวัตถุประสงค์ของชมรมฯ ที่ให้ความสำคัญกับการจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (ยงยุทธ กระจ่างโลก. 2547 : สัมภาษณ์) ขณะเดียวกันเมื่อดำเนินการท่องเที่ยวยังมีกฎเกณฑ์ของชมรมที่ต้องให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวด้วยการเข้าถึงสาเหตุและผลของการประสภภัยธรรมชาติในชุมชนคีรีวงอีกด้วย (นิพนธ์ บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ ชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คีรีวงยังได้วางกฎระเบียบที่นักท่องเที่ยวต้องปฏิบัติ อาทิ การห้ามนำของป่าออกจากชุมชน หรือห้ามทิ้งขยะในป่าเขาหลวง การเดินป่าตามเส้นทางที่ชมรมกำหนดเท่านั้น เป็นต้น ขณะที่กิจกรรมการท่องเที่ยวในส่วนของการท่องเที่ยวตามสวนสมรมและการเดินป่าซึ่งมักคู่เทศก์ท้องถิ่นที่เรียกว่า “เพื่อนร่วมทาง” จะเป็นผู้อธิบายเรื่องราวต่าง ๆ อาทิ พันธุ์ไม้และสัตว์ป่าของป่าอุทยานแห่งชาติเขาหลวงและชุมชนคีรีวงยังนับเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมให้กิจกรรมการท่องเที่ยวมีความเคารพความหลากหลายทางชีวภาพในประเด็นการสร้างความรู้เข้าใจในการดำรงชีพระหว่างคนกับป่า ซึ่งพบว่านักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศแม้จะมีบางรายที่ละเมิดกฎระเบียบดังกล่าว เช่น ทิ้งก้นบุหรี่หรือคายหมากฝรั่งในป่าแต่เพื่อนร่วมทางจะเป็นผู้เก็บขยะเหล่านั้นให้นักท่องเที่ยวเห็นและเตือนนักท่องเที่ยวด้วยตนเอง (นิพนธ์ บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์ และ ชัยยา ยอดผลกา. 2547 : สัมภาษณ์)

ภายใต้การกำหนดกฎระเบียบทางการท่องเที่ยวของชมรม

ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพ จากการสังเกตพบว่าได้มีการยินยอมให้ผู้นำชุมชนซึ่งเคยเป็นแกนนำชมรม ตั้งรีสอร์ทรับนักท่องเที่ยวบริเวณชุมชนด้วยเช่นกัน การจัดตั้งรีสอร์ทดังกล่าวชาวชุมชนตีรังและเจ้าของรีสอร์ทอธิบายตรงกันว่าเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมากกว่า 100 คนที่ชาวบ้านไม่สามารถรับได้เพื่อป้องกันการทำลายสิ่งแวดล้อมในชุมชนจนเกินไป โดยรีสอร์ทจะถ่ายถ่ายน้ำคือชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านตีรังกระทั่งสามารถสร้างประโยชน์ต่อความหลากหลายทางชีวภาพในชุมชน เช่น การสร้างบ่อน้ำบาดาลเสีย และการสร้างสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ (นิพนธ์ บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์ และ ชัยยา ยอดผลกา. 2547 : สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ดี ข้อน่าสังเกตเกี่ยวกับปัญหาการเคารพความ

หลากหลายทางชีวภาพในการจัดการท่องเที่ยวของชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านตีรังเห็นได้จากความรู้สึกลงของสมาชิกชมรมที่มองว่าเยาวชนตีรังอายุประมาณ 15-25 ปี ไม่เกิดสำนึกร่วมในการอนุรักษ์สภาพป่าเขาหลวงเท่าใดนัก เห็นได้จากการที่เยาวชนในชุมชนไม่สนใจร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติที่ชุมชนจัดขึ้นมากเท่าที่ควร (ชัยยา ยอดผลกา. 2547 : สัมภาษณ์) ขณะเดียวกันยังเกิดความขัดแย้งกับกลุ่มพระสงฆ์ในชุมชนซึ่งมองว่าชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านตีรังกลับเป็นต้นเหตุของการทำลายระบบนิเวศเสียเอง เช่น พันธุ์ปลาที่มีอยู่ในท้องถิ่น โดยเฉพาะปลาทุ้งเขา ปลาเล็บมือนาง และปลาหมูสูญพันธุ์ไป รวมถึงการล่าสัตว์ป่าได้แก่ กวาง นก เลียงผา และชะนี เพื่อนำไปให้นักท่องเที่ยว และการที่ห้วยในป่าหมดลงจากการลักลอบตัดเอามาใช้ผลิตหัตถกรรมเพื่อขายแก่นักท่องเที่ยว การเกิดขยะจำนวนมากจากถุงยางอนามัย ผ้าอนามัย และมูลฝอยอื่น ๆ ที่นักท่องเที่ยวลักลอบขึ้นไปในป่าโดยปราศจากการควบคุม (พระครูสังฆรักษ์ (ผ่อง ถาวรปัญญา). 2547 : สัมภาษณ์) ทั้งนี้ความขัดแย้งดังกล่าวถูกอธิบายจากสมาชิกชมรม ว่า "... เพราะเราไม่รู้เรื่องที่กำลังทำอยู่..." เท่านั้น (ชัยยา ยอดผลกา. 2547 : สัมภาษณ์)

1.2.2.2 การเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม

เช่นเดียวกับสำนึกร่วมในการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพของชาวชุมชนตีรัง การเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนเกิดจากการรวมตัวกันเป็นกลุ่มอย่างเหนียวแน่นของชาวบ้านทั้งชุมชนภายหลังการประสบภัยธรรมชาติร่วมกัน ผลจากการสัมภาษณ์พบว่าผลของการรวมกลุ่มกันภายหลังการเข้ามาของมูลนิธิโกลบอลทองเพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้หลังจากการประสบภัยธรรมชาติครั้งที่สามเมื่อปี พ.ศ. 2531 (ค.ศ. 1988) ก่อให้เกิดการตั้งคำถามของชาวบ้านกลุ่มหนึ่งต่อการจัดตั้งชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านตีรังที่อาจก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนจากการจัดการท่องเที่ยว เช่น การรบกวนความเป็นส่วนตัวของชาวบ้าน การที่ชาวบ้านต้องปรับตารางการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อรับนักท่องเที่ยว ตลอดจนการที่ชาวบ้านต้องประสบปัญหาการเรียนร้องต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยว (บุญกร สุขลจิต,

2547 : สัมภาษณ์) ส่งผลให้ชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงต้องกำหนดวัตถุประสงค์การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตชาวบ้านด้วยการวางกฎระเบียบที่นักท่องเที่ยวต้องปฏิบัติตามก่อนเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการที่นักท่องเที่ยวต้องให้ความเคารพวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน การที่นักท่องเที่ยวต้องไม่กระทำการใด ๆ ที่ผิดประเพณีหรือเสื่อมเสียทางศีลธรรม เช่น การห้ามสวมกางเกงในตัวเดียวเล่นน้ำ การห้ามพูดทำทาสั่งลึกลับในป่า หรือการห้ามพกพาอาวุธหรือวัตถุระเบิดเข้ามาในชุมชน เป็นต้น (นิพนธ์ บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์) อันชี้ให้เห็นถึงความพยายามคุ้มครองผลกระทบที่อาจเกิดจากนักท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมในชุมชนคีรีวง

นอกจากนี้ความพยายามคุ้มครองมิให้ชุมชนคีรีวงได้รับผลกระทบทางวัฒนธรรมอีกประการหนึ่ง ได้แก่ การที่แกนนำชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงปฏิเสธมิให้หน่วยงานรัฐ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเข้ามามีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยว ด้วยเหตุผลประการหนึ่งได้แก่การเข้ามาของหน่วยงานรัฐอาจกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนสู่การเป็นวัดดูนิคมจากการเข้ามาของนักท่องเที่ยวจนไม่สามารถควบคุมได้ (นิพนธ์ บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์) โดยนัยนี้การปฏิเสธมิให้หน่วยงานรัฐเข้ามาในชุมชนจึงเป็นคำกล่าวอ้างถึงความพยายามคุ้มครองมิให้ชุมชนคีรีวงต้องเกิดความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจากการประชาสัมพันธ์หรือจัดการเปลี่ยนแปลงชุมชนเพื่อรับนักท่องเที่ยวเร็วเกินไป

ข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์พบว่า การปฏิเสธหน่วยงานรัฐภายนอก รวมถึงการปฏิเสธการรับนักท่องเที่ยวหรือจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว อาจไม่ประสบผลสำเร็จในการลดผลกระทบทางวัฒนธรรมนัก เนื่องจากกลุ่มชาวบ้านในชุมชนซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของกิจกรรมการท่องเที่ยว อาทิ กลุ่มมัคช้อยมและกลุ่มบ้านสมุนไพร กลับกลายเป็นปัจจัยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในชุมชนคีรีวงได้เป็นอย่างดี เห็นได้จากการแตกกลุ่มมัคช้อยมออกเป็นกลุ่มไปไม้ที่ส่วนหนึ่งเกิดจากการเพิ่งเล็งกลุ่มบ้านสมุนไพรว่าให้ความสำคัญกับระบบตลาดแบบธุรกิจมากเกินไป อันแสดงให้เห็นถึงผลกระทบจากวัฒนธรรมระบบตลาดการค้าที่เข้ามาหลังจากเกิดการท่องเที่ยวในชุมชนคีรีวงอีกทางหนึ่ง (ชัยยา ยอดผกา. 2547 : สัมภาษณ์) กระทั่งกล่าวได้ว่าชุมชนคีรีวงปัจจุบันอาจประกอบด้วยสองสถานะคือสถานะแห่งการอนุรักษ์ความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างเข้มข้นด้วยการกำหนดกฎระเบียบให้นักท่องเที่ยวต้องปฏิบัติและการปฏิเสธหน่วยงานรัฐให้เข้ามามีส่วนร่วมกับสถานะการเปลี่ยนแปลงตัวเองสู่วัฒนธรรมธุรกิจในระบบตลาดจากความขัดแย้งของกลุ่มชาวบ้านในชุมชนด้วยกัน โดยนัยนี้แม้ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงจะมีวัตถุประสงค์สอดคล้องกับการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมด้วยการปิดตนเองหากแต่ก็กำลังเผชิญกับการเกิดขึ้นของทุนนิยมซึ่งคนในชุมชนเป็นผู้นำเข้ามาด้วยตนเอง

อย่างไรก็ดีความพยายามที่จะทำให้ชุมชนศิรีวงเป็นสังคมที่ปิดตัวเองทางด้านวัฒนธรรมเพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากภายนอกดังกล่าว ส่งผลให้กิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะของการเข้ามาสัมผัสตัวตนศิรีวงเพียงทางเดียวมากกว่าการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างชาวชุมชนศิรีวงกับนักท่องเที่ยว ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านศิรีวงพบว่าสมาชิกชมรมส่วนใหญ่ยังพอใจที่จะปฏิเสธการเข้ามาของหน่วยงานรัฐและให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวเพื่อ "... สัมผัสว่าศิรีวงเป็นอย่างไร ..." เท่านั้น (สมโชค บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์ และ อุไร ค้วงเงิน. 2547 : สัมภาษณ์) แม้ว่าอาจก่อให้เกิดผลดีในการปฏิเสธการถูกทำให้ชุมชนศิรีวงกลายเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว แต่นับว่ายังปราศจากความยืดหยุ่นในการปรับตัวทางวัฒนธรรม และอาจส่งผลต่อการเกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมยิ่งขึ้น

1.2.2.3 การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง

การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนศิรีวงอาจแบ่งได้ 2 ระยะ เช่นเดียวกับพื้นที่วิจัยบ้านชะจอม ได้แก่

1) ระยะการเกิดขึ้นของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

บ้านศิรีวงจากองค์กรพัฒนาเอกชนและคนในท้องถิ่น

ภายหลังการประสบปัญหาอุทกภัยในปี พ.ศ. 2531 (ค.ศ. 1988) ส่งผลให้องค์กรพัฒนาเอกชน นำโดยมูลนิธิโกมลคีมทองเข้ามามีบทบาทส่งเสริมให้ชาวชุมชนศิรีวงส่วนใหญ่ซึ่งเป็นคนรุ่นหนุ่มสาวในขณะนั้นพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ โดยการจัดตั้งกลุ่มชาวบ้านต่าง ๆ เช่น กลุ่มมัดข้อม กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน กลุ่มทอเรือกวน ฯลฯ อันเป็นการใช้ทรัพยากรในชุมชนเพื่อผลิตเป็นสินค้า พร้อมกับการจัดตั้งชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ศิรีวงเพื่อนำเสนอภาพของชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้โดยใช้กลุ่มชาวบ้านที่จัดตั้งขึ้นและสวนสมรมของชาวบ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยนับนี้ในระยะแรกของการจัดตั้งชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านศิรีวงจึงเกิดขึ้นจากความร่วมมือหลักขององค์กรพัฒนาเอกชนกับคนในท้องถิ่น ขณะที่หน่วยงานรัฐเอง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ช่วงปี พ.ศ. 2531 (ค.ศ. 1988) พบว่าการที่ชาวชุมชนศิรีวงทั้งหมดถูกรัฐมองว่าเป็นหมู่บ้านคอมมิวนิสต์ในยุคสงครามเย็นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 (ค.ศ. 1973) กระทั่งหน่วยงานรัฐพยายามแทรกแซงชุมชนศิรีวงด้วยความพยายามทำให้ชุมชนศิรีวงเป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาป้องกันตนเอง (อปท.) ส่งผลในเชิงทัศนคติทางลบของชาวชุมชนศิรีวง โดยเฉพาะผู้เป็นสมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านศิรีวงอันนำไปสู่การปฏิเสธการเข้ามามีส่วนร่วมของหน่วยงานรัฐในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน (ขงยุทธ กระจ่างโลก. 2547 : สัมภาษณ์ ; นิพัฒน์ บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์ ; Leksakundilok. 2004 B : A-69)

2) ระยะเวลาดำเนินกิจกรรมของชมรมการท่องเที่ยว

เชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงของสถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน และคนในท้องถิ่น

แม้ว่าองค์กรพัฒนาเอกชนจะมีบทบาทสำคัญในการร่วมกำหนดรูปแบบและวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงในระยะเริ่มแรกหากแต่ในเวลาต่อมาองค์กรพัฒนาเอกชนได้ลดบทบาทตัวเองลง กระทั่งชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คีรีวงเกิดภาวะซบเซาลง ข้อมูลจากกัมภายณ์แก่นนำชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงพบว่าในปี พ.ศ. 2546 (ค.ศ. 2003) มีสมาชิกชมรมไม่ถึงร้อยละ 10 ของจำนวนชาวชุมชนคีรีวงทั้งหมด (สมโชค บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์) ดังนั้นสมาชิกชมรม นับตั้งแต่ระยะเริ่มแรกจึงได้ดำเนินการฟื้นฟูชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงอีกครั้งหนึ่ง โดยการเชิญสถาบันการศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช องค์กรพัฒนาเอกชน ได้แก่ มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม พร้อมกับสมาชิกของกลุ่มชาวบ้านและชาวบ้านรุ่นหนุ่มสาวร่วมกันวางแผน กำหนดกฎระเบียบที่นักท่องเที่ยวต้องปฏิบัติ รวมถึงการให้ความรู้ในการจัดนำเที่ยวอีกครั้งกระทั่งปัจจุบันมีจำนวนสมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงประมาณ 40 หลังคาเรือน (นิพัฒน์ บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์ และ สมโชค บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์)

ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาวบ้านในปัจจุบัน

อาจนับว่าส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนคีรีวงด้วยเช่นกัน มิใช่เพียงกรณีกลุ่มใบไม้ที่แยกตัวออกจากกลุ่มมัดข้อมด้วยเหตุผลความขัดแย้งด้านอุดมการณ์ทุนนิยมดังกล่าวในข้อ 1) เท่านั้น จากการศึกษาและการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มชาวบ้านพบว่ายังเกิดความขัดแย้งด้านการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนด้วยเช่นกัน เห็นได้จากกรณีกลุ่มบ้านสมุนไพรซึ่งไม่เพียงแต่ผลิตสมุนไพรหรือแชมพูสมุนไพรขายแก่นักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ยังคงพบว่าเป็นผู้จัดรายการท่องเที่ยว (Tourism Package) และรับนักท่องเที่ยวเองโดยไม่ผ่านชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ส่งผลให้ชมรมฯ มองว่าการแยกตัวเพื่อจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเองเป็นความขัดแย้งด้านอุดมการณ์ทุนนิยมเช่นเดียวกัน (ชัยยา ยอดหกา. 2547 : สัมภาษณ์ และ อุไร ศิวเงิน. 2547 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ สถาบันพระสงฆ์ในชุมชนคีรีวงยังคงเป็นส่วนที่ถูกแยกขาดจากกิจกรรมทางโลกทั้งการท่องเที่ยวและกลุ่มอาชีพแต่ยังคงบทบาทสำคัญในทางธรรม เช่น กิจกรรมอบรมเยาวชน การเป็นศูนย์กลางการระลึกถึงการประสพภัยธรรมชาติของชุมชน ตลอดจนการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา (พระครูสังฆรักษ์ (ผ่อง กาวรปัญญา). 2547 : สัมภาษณ์) อันนำไปสู่ประเด็นความขัดแย้งระหว่างพระสงฆ์กับชมรมฯ ในประเด็นการวิพากษ์วิจารณ์ถึงผลกระทบของการจัดการท่องเที่ยวดังที่กล่าวข้างต้นที่ชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงไม่ให้ความสำคัญกับวัดในการมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมทางโลกเท่าที่ควร

อย่างไรก็ดี การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของหน่วยงานรัฐและกลุ่มธุรกิจเอกชนกลับเป็นสิ่งที่ชาวชุมชนคีรีวงปัจจุบันไม่ต้องการมากที่สุด ไม่เพียงแต่การที่องค์การบริหารส่วนตำบลกำโลนพยายามประชาสัมพันธ์แก่สังคมภายนอกว่าชุมชนคีรีวงเป็นแหล่งท่องเที่ยวของตำบลส่งผลให้ชมรมฯ ปฏิเสธการเข้ามาขององค์การบริหารส่วนตำบล เนื่องจากถือว่าเป็นการแทรกแซงกิจการภายในชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลปรารถนาว่าชุมชนคีรีวงไม่เห็นความปรารถนาดีของคนแล้ว (สมจิตต์ สติงพันธ์. 2547 : สัมภาษณ์ : เอกรินทร์ อินทสาร. 2547 : สัมภาษณ์ ; ขงยุทธ กระจ่างโลก. 2547 : สัมภาษณ์ และ นิพัฒน์ บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์) การประชาสัมพันธ์ว่าชุมชนคีรีวงเป็นแหล่งท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลกำโลนและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกระทั่งมีชื่อเสียงในระดับประเทศยังก่อให้เกิดความขัดแย้งที่สมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงเรียกว่า "... การอิจฉาจากหมู่บ้านอื่นที่ไม่มีการท่องเที่ยว ..." (สมโชค บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์) อันนำไปสู่การปราศจากความร่วมมือกับหมู่บ้านอื่นนอกชุมชนในปัจจุบัน

1.2.2.4 การแบ่งสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

ขณะเดียวกันการแบ่งสรรผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในชุมชนคีรีวงเกิดขึ้นภายหลังการมีส่วนร่วมของชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ทั้งนี้แบ่งเป็นผลประโยชน์ทางตรงในรูปค่าบริการซึ่งสมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงจะได้รับนับตั้งแต่เมื่อนักท่องเที่ยวชำระค่าบริการที่ประกอบด้วยค่าที่พัก ค่าน้ำดื่ม ค่าอาหาร ค่าเพื่อนร่วมทาง ค่าเช่าคันทันท์ ค่ากางคันทันท์ ค่าเช่าถุงนอน ค่าเช่าอุทยานแห่งชาติเขาลวง และค่าประสานงานชุมชน ซึ่งจัดเป็นค่าธรรมเนียมแก่ชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ตลอดจนการจัดสรรรายได้เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนแล้ว (ชัยยา ยอดผลกา. 2547 : สัมภาษณ์) ชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงจะนำเงินดังกล่าวมาจัดสรรเพื่อแจกจ่ายตามสัดส่วนของแต่ละบ้านคือไป

ขณะเดียวกันจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมยังพบว่าผลประโยชน์ทางอ้อมซึ่งชาวชุมชนคีรีวงทั้งที่เป็นและ ไม่เป็นสมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงได้รับยังอาจแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ส่วนที่อยู่ในรูปตัวเงิน ซึ่งไม่จำกัดเฉพาะชาวบ้านที่เป็นสมาชิกชมรมเท่านั้น แต่ยังขยายสู่ชาวบ้านในชุมชนคีรีวงซึ่งสังกัดในกลุ่มต่าง ๆ จากรายได้ในการขายของที่ระลึกซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ในกลุ่มของคนผลิตขึ้น ทั้งจากการขายนักท่องเที่ยวในกลุ่ม ตลอดจนการที่นักท่องเที่ยวซื้อของที่ระลึกจากศูนย์ประสานงานชุมชนซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการรับสินค้าของที่ระลึกที่ผลิตจากกลุ่มชาวบ้านหรือสมาชิกรายบุคคลมาวางขายยังสามารถสร้างรายได้กับศูนย์ฯ ในรูปกำไรเพื่อเป็นสวัสดิการแก่ชาวชุมชนคีรีวงอันหมายถึงชาวชุมชนคีรีวงทั้งหมดยังได้รับผลประโยชน์ทางอ้อมจากรายรับดังกล่าวอีกทางหนึ่งด้วยเช่นกัน (บุญกร สุขลลิจิต. 2547 : สัมภาษณ์ ; วีระ เชนช. 2547 : สัมภาษณ์ และ อุไร คิ้วเงิน. 2547 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ ผลประโยชน์ทางอ้อมที่สมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวยังนำไปสู่การสร้างควมภาคภูมิใจที่นำเสนอความเป็นชุมชนคีรีวงแบบดั้งเดิมอีกด้วย จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมยังพบว่าความภาคภูมิใจของชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงที่เกิดขึ้นมักถ่ายทอดผ่านคำบอกเล่าทั้งคือคนรุ่นหนุ่มสาวในชุมชนด้วยกันหรือคือนักท่องเที่ยวที่มาเยือนชุมชนในประเด็นการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนคีรีวงมีไอซีพีหลักของคนในชุมชนแต่เป็นเพียงอาชีพเสริม ซึ่งแตกต่างจากหมู่บ้านอื่นที่พยายามผลักดันให้มีการจัดการท่องเที่ยวเป็นอาชีพหลักเพื่อระบายผลิตภัณฑ์ในหมู่บ้านของคน (สมโชค บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ดี การที่ชุมชนคีรีวงกลายเป็นชุมชนที่เปิดตนเองจากการเข้าถึงของหน่วยงานภายนอกอื่น ๆ แม้ในอดีตหน่วยงานเหล่านั้นจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ยังอาจเป็นข้อพิจารณาได้ประการหนึ่งว่านอกเหนือจากชื่อเสียงที่ชาวชุมชนคีรีวงได้รับจากการเผยแพร่ของหน่วยงานภายนอกและความชอบของบางหน่วยงานที่เสนอชุมชนคีรีวงให้เป็นที่รู้จัก ยังไม่มีหน่วยงานใดได้รับผลประโยชน์ทั้งในรูปตัวเงินและผลประโยชน์ด้านอื่น ๆ เลย

กล่าวได้ว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนคีรีวงแม้การพิจารณาภายนอกคล้ายกับจะปฏิเสธแนวคิดเกี่ยวกับการเป็นการท่องเที่ยวแบบมวลชน แต่จากการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมสมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงพบว่า การเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ทุนนิยมที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชาวบ้านนับเป็นสิ่งที่ยืนยันถึงการเปิดรับแนวคิดในเชิงธุรกิจเข้ามาเพิ่มขึ้น อันนับเป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจแก่ชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง รวมถึงอาจกลายเป็นช่องทางที่สามารถสร้างความยืดหยุ่นต่อการเปิดรับแนวคิดการท่องเที่ยวแบบมวลชนได้โดยง่าย นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นผนวกกับประสบการณ์การวางแผนจัดการท่องเที่ยวของชุมชนคีรีวงกระทั่งเป็นที่รู้จักอย่างยาวนานก็อาจเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามผลักดันให้ชุมชนคีรีวงเป็นที่รู้จักในภูมิภาคด้วยเช่นกัน

จากการพิจารณาเกณฑ์ชี้วัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่วิจัยซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกจัดการ โดยของคนในท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นว่าท้องถิ่นในพื้นที่วิจัยมีการต่อรองกับรัฐผ่านการสร้างอุดมการณ์เพื่อธำรงรักษาความเป็นชุมชน ในกรณีบ้านชะฮอมซึ่งใช้หน่วยงานรัฐเป็นเพียงส่วนสนับสนุนหนึ่งในกระบวนการจัดการท่องเที่ยว โดยที่ชาวบ้านมีบทบาทมากกว่าหรือในกรณีชุมชนคีรีวงซึ่งปฏิเสธการเข้ามาของหน่วยงานรัฐภายนอก โดยสิ้นเชิงจึงนำไปสู่ความพยายามสถาปนาความเป็นท้องถิ่น (Localization) เพื่อตอบโต้กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่ครอบงำท้องถิ่นนั่นเอง ทั้งนี้สามารถวิเคราะห์ให้เห็นฐานคิดของกระบวนการทัศน์แบบท้องถิ่นได้ดังนี้

1. ฐานกิดเชิงอุดมการณ์

การวิเคราะห์เชิงอุดมการณ์ในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของคนในท้องถิ่น พบว่าไม่เพียงแต่คนในท้องถิ่นจะสร้างอุดมการณ์ความเป็นท้องถิ่นแล้ว ยังก่อให้เกิดการผลิตซ้ำ อุดมการณ์ร่วมกันของชุมชนกระทั่งมีการแพร่ขยายสู่นักท่องเที่ยวอีกด้วย เห็นได้จาก

1.1 การสร้างและผลิตซ้ำอุดมการณ์ความเป็นชุมชน

ในพื้นที่วิจัยทั้งบ้านชะชอมและชุมชนศิรีวง อุดมการณ์ร่วมกัน

ในชุมชนมีที่มาจาก การอยู่ภายใต้ประสบการณ์ร่วมหรือการประสบปัญหาแบบเดียวกันในท้องถิ่น ทั้งทางประวัติศาสตร์ อุดมการณ์ของชาติพันธุ์ ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม ทั้งนี้สำหรับ บ้านชะชอมแล้ว การสร้างอุดมการณ์ร่วมกันเกิดขึ้นนับตั้งแต่การประสบกับปัญหาการเป็นแหล่งรองรับผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยวที่จัด โดยคนภายนอกหมู่บ้านอื่น ได้แก่บริษัทเอกชน ในลักษณะเปิดสัมปทานตัดไม้อันนำไปสู่ปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าในเขตป่าของชาวบ้าน ขณะที่เมื่อสมาชิกกลุ่มกินข้าวเขาเดือนร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนพยายามอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งแต่กลับได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐจำนวนน้อย ส่งผลให้เกิดการรื้อยัดสำนึกของสมาชิกกลุ่มกินข้าวเขาเดือนในฐานะคนในท้องถิ่นให้ร่วมมือกันเพื่อแสวงหา ทางออกที่จะต้องรักษาป่าของตนเองและรักษาสภาพของหมู่บ้านมิให้ถูกกระทำจากการท่องเที่ยว โดยคนในท้องถิ่นไม่ได้รับประโยชน์ อุดมการณ์ที่ถูกสร้างขึ้นเห็นได้จากการใช้เอกลักษณ์ทาง วัฒนธรรมร่วมกัน ได้แก่การใช้คำอธิบายว่าตนเองเป็น “หมู่บ้านหมอลำ” ในอดีตที่สืบลูกหลานต่อมา จนถึงปัจจุบัน อันสามารถอธิบายได้ว่าแท้จริงแล้วชาวบ้านชะชอมส่วนใหญ่มีความเป็นพี่น้องกัน ที่ทุกคนภูมิใจแม้ว่าในปัจจุบันจะไม่มีชาวบ้านคนใดสามารถแสดงหมอลำ ได้แล้วก็ตาม นอกจากนี้ ยังมีการสร้างอุดมการณ์จากความพยายามสร้างความแตกต่างระหว่างชาวบ้านชะชอมกับหมู่บ้านอื่น ตรงความซื่อสัตย์ อันเป็นวาทกรรมที่คนในท้องถิ่นสามารถร่วมมือกันในการจัดการท่องเที่ยว ที่หมู่บ้านอื่นในพื้นที่ใกล้เคียงไม่สามารถทำได้ ดังนั้นภาพรวมของบ้านชะชอมในเชิงอุดมการณ์ จึงถูกสร้างให้ชาวบ้านชะชอมทุกช่วงอายุมีความภาคภูมิใจในฐานะเครือญาติซึ่งมีวัฒนธรรมเดียวกัน ใช้ทรัพยากรร่วมกัน และมีจริยธรรมเดียวกัน (ซึ่งที่อื่นไม่มี) ตลอดจนพร้อมที่จะนำเสนออุดมการณ์ ดังกล่าวแก่นักท่องเที่ยวภายนอกให้ประทับใจในสิ่งที่ชาวบ้านชะชอมมีเช่นกัน

อุดมการณ์ที่เกิดขึ้นในบ้านชะชอม ถูกผลิตซ้ำด้วยเงื่อนไขการนำเสนอ แก่นักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการบอกเล่าความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยว หรือการจูงนำเที่ยวป่า ชุมชนของหมู่บ้าน เนื่องจากประสบการณ์ร่วมกันของชาวบ้านชะชอมวัยกลางคนเกิดขึ้นเมื่อประมาณ

หนึ่งทศวรรษที่ผ่านมาตั้งนั้นสำนักของคนร่วมสมัยจึงดำรงอยู่ ขณะที่คนรุ่นหนุ่มสาวของบ้านชะชอม
 ที่ไปเรียนหนังสือในตัวเมืองหรือต่างจังหวัดอันเป็นการตัดขาดกับการรับรู้ประสบการณ์ร่วมกัน
 โดยปริยาย ดังนั้นการผลิตซ้ำอุดมการณ์ภายในหมู่บ้านจึงน้อยมาก

อย่างไรก็ดีเมื่อเทียบการสร้างและผลิตซ้ำอุดมการณ์ร่วมกันของชุมชน
 ศีร์วงกลับมีความเข้มข้นกว่า อันเป็นผลมาจากประวัติศาสตร์ความเป็นชุมชนที่มาจากสายตระกูลเดียว
 กันที่ยาวนานกว่ามากกว่า 200 ปี รวมถึงการประสบกับภัยธรรมชาติอันเนื่องมาจากปัญหาการตัดไม้
 ทำลายป่าและการขาดการดูแลหรือการเข้ามาช่วยประ โยชน์จากชุมชนของหน่วยงานรัฐ อันก่อให้เกิด
 ความเป็นชุมชนที่เหนียวแน่น ไม่ว่าจะเป็นการเป็นเครือญาติ การประสบปัญหาพร้อมกันและแก้ปัญหา
 ร่วมกัน และการมีความสามารถพึ่งตนเองโดยปฏิเสธความช่วยเหลือจากภายนอกได้เหมือนกัน เห็น
 ได้จากการเรียกตนเองว่าเป็นชาวศิร์วง โดยมีได้แบ่งแยกคามแดนที่ของรัฐแต่เป็นการรวมตัวกันภายใต้
 เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ ขณะเดียวกันอุดมการณ์ความเป็นชุมชนดังกล่าวมิได้จำกัดเฉพาะการจัด
 การท่องเที่ยวแต่เป็นอุดมการณ์ในการเลี้ยงชุมชนให้อยู่รอดด้วยตนเองที่มาจากประสบการณ์
 ดังนั้นกลุ่มชาวบ้านต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองของอุดมการณ์ดังกล่าว ขณะเดียวกันเนื่องจากที่มาของ
 การสร้างอุดมการณ์ของชุมชนที่ยาวนาน การผลิตซ้ำอุดมการณ์ของชุมชนให้คนภายในชุมชนรับรู้
 สืบต่อทุกรุ่นจึงมิได้จำกัดแต่เพียงการนำเสนอนักท่องเที่ยว หากแต่ยังมาจากการบอกเล่าผ่านการจัด
 นิทรรศการในศูนย์ประสานงานชุมชนและการทำบุญครบรอบการประสบภัยธรรมชาติร่วมกันของ
 ชุมชนในแต่ละปีอีกด้วย

1.2 การแพร่ขยายอุดมการณ์แก่นักท่องเที่ยว

การผลิตซ้ำอุดมการณ์ความเป็นท้องถิ่นในพื้นที่วิจัยมิได้จำกัดเฉพาะ
 คนในท้องถิ่นเท่านั้น หากแต่ยังขยายสู่การบอกเล่าอุดมการณ์แก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้มิใช่เพื่อหวังผล
 ให้นักท่องเที่ยวเกิดอุดมการณ์ร่วมกับคนในท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังส่งผลสู่การทบทวนและรื้อฟื้น
 อุดมการณ์ของคนในชุมชนเองอีกทางหนึ่ง เห็นได้จากในบ้านชะชอมการบอกเล่าความเป็นมาของ
 ป่าชุมชนและประวัติหมู่บ้าน ตลอดจนการนำนักท่องเที่ยวไปไหว้ศาลปู่ตา การกำหนดกฎระเบียบของ
 หมู่บ้าน รวมถึงการจัดพิธีกรรมต้อนรับและอำล่านักท่องเที่ยวจึงมิใช่เพียงเป็นการปลูกฝังนักท่องเที่ยว
 เกิดความเคารพชาวบ้านชะชอมเท่านั้น หากแต่ยังเป็นการผลิตซ้ำถึงอุดมการณ์ของบ้านชะชอมที่
 ชาวบ้านทุกช่วงอายุต้องรักษา ขณะที่ชุมชนศิร์วงเองการบอกเล่าความเป็นชุมชนศิร์วงแก่นักท่องเที่ยว
 ทั้งประวัติศาสตร์ความเป็นมา การนำเที่ยวตามกลุ่มชาวบ้าน การวางกฎระเบียบในชุมชน ฯลฯ จึงเป็น
 ทั้งการแพร่ขยายอุดมการณ์ให้นักท่องเที่ยวเคารพความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม
 ในท้องถิ่น และผลิตซ้ำอุดมการณ์ให้ชาวชุมชนศิร์วงความเป็นชุมชนอย่างยาวนานที่สุด

2. ฐานคิดเชิงบริหารจัดการ

การวิเคราะห์เชิงบริหารจัดการ นำไปสู่ท่าอธิบายกระบวนการสร้างความเป็น
ท้องถิ่น ได้อย่างเป็นรูปธรรมที่สุด เนื่องจากสะท้อนให้เห็นวิธีการจัดการท่องเที่ยวของคนในท้องถิ่นที่
สร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นด้วยตนเองผ่านการใช้อุคมการณ์เพื่อรวมกลุ่มของคนในท้องถิ่น ไม่ว่าจะ
จะเป็นอุคมการณ์จากความภาคภูมิใจในฐานะเครือญาติซึ่งมีวัฒนธรรมเดียวกัน การใช้ทรัพยากร
ชุมชนร่วมกัน การมีจริยธรรมเดียวกัน การประสบปัญหาาร่วมกันและแก้ปัญหาร่วมกัน

อย่างไรก็ดี อุคมการณ์ของท้องถิ่นนับเป็นกลไกสำคัญของความเข้มแข็งใน
ท้องถิ่นให้สามารถรวมกลุ่มเพื่อจัดการตนเองอันมิได้หมายถึงการจัดการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว
แต่เป็นการแปรอุคมการณ์ร่วมเพื่อแก้และจัดการปัญหาที่คงอยู่ในท้องถิ่น เช่น ปัญหาการตัดไม้ทำลาย
ป่า หรือปัญหาการสร้างผลกระทบจากการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยทั้งสองแห่งได้ ไม่ว่าจะเป็นการ
พร้อมใจปฏิบัติตามกฎระเบียบที่สมาชิกองค์กรด้านการท่องเที่ยวในท้องถิ่นร่วมกันร่างขึ้น การร่วม
กิจกรรมในท้องถิ่น ตลอดจนการมีเวทีเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่นของคนร่วมกัน
โดยนัยนี้ความเข้มแข็งของท้องถิ่นจึงเกิดขึ้นก่อนการจัดการท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั่นเอง

อุคมการณ์ที่เกิดขึ้นจะ ไม่สามารถเชื่อมโยงกับการจัดการท่องเที่ยวให้เกิด
ความยั่งยืนได้หากขาดกระบวนการเรียนรู้ทั้งระหว่างชาวบ้านด้วยกันและจากหน่วยงานภายนอก
ในกรณีบ้านชะชอมเองสมาชิกกลุ่มกินข้าวเขาเอือนเรียนรู้จากองค์กรพัฒนาเอกชนและหน่วยงานรัฐ
บางหน่วยงานซึ่งเข้ามาสนับสนุนให้เกิดการรักษาป่าชุมชนผ่านการจัดการท่องเที่ยว ขณะที่การเข้ามา
ขององค์กรพัฒนาเอกชนในการส่งเสริมให้แก่นำชุมชนศิวิลจัดตั้งชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
บ้านศิวิล นับเป็นส่วนสำคัญในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการบริหารจัดการท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้
การเข้ามาของหน่วยงานภายนอกและเป็นการชั่วคราวที่สามารถเปิด โอกาสให้คนในท้องถิ่นเรียนรู้ที่
จะบริหารจัดการด้วยตนเองจึงนับเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งของท้องถิ่นในเชิงเทคนิคทั้งการวาง
แผน การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว และการแบ่งสรรผลประโยชน์อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อการสร้าง
ความยั่งยืนของคนในท้องถิ่นและส่งผลกระทบทางลบต่อการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นน้อยที่สุด
เพื่อให้ท้องถิ่นดำรงอยู่ได้ยาวนานที่สุด อย่างไรก็ตามการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความ
เข้มแข็งของท้องถิ่นเห็นได้จาก

2.1 การกระจายผลประโยชน์

การศึกษาในพื้นที่วิจัยบ้านชะชอมและชุมชนศิวิลพบว่า การ
กำหนดสัดส่วนผลประโยชน์ในรูปตัวเงินที่เกิดขึ้น องค์กรซึ่งรับผิดชอบการท่องเที่ยวในท้องถิ่นจะ
เป็นผู้รับเงินและแบ่งสรรเงินที่ได้จากค่าตอบแทนของนักท่องเที่ยวแก่ชาวบ้าน โดยหักค่าใช้จ่ายต่าง ๆ

ก่อนแล้วจึงนำเงินส่วนที่เหลือไปแบ่งสรรตามกฎระเบียบที่สมาชิกองค์กรเป็นผู้กำหนดร่วมกัน เช่น การเป็นสมาชิกองค์กรด้านการท่องเที่ยว การเรียงลำดับบ้านพัก การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าพักต่อจำนวนบ้าน ฯลฯ นับเป็นการแบ่งสรรผลประโยชน์ที่เท่าเทียมภายใต้เงื่อนไขการตกลงร่วมกันของสมาชิกขณะที่ผู้ที่ไม่เห็นด้วยก็มีสิทธิ์ที่จะไม่ร่วมกิจกรรมดังกล่าว นอกจากนี้คนในท้องถิ่นส่วนอื่นที่อยู่นอกสมาชิกองค์กรท่องเที่ยวในท้องถิ่นยังสามารถมีรายได้จากการท่องเที่ยวด้วยการขายของที่ระลึก การรับเงินปันผลจากกองทุนหมู่บ้านที่ร่วมกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชน หรือบริการอื่น ๆ นอกเหนือจากที่องค์กรชุมชนกำหนดโดยไม่ละเมิดกฎระเบียบที่สมาชิกกำหนด อันสะท้อนให้เห็นการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสร้างผลตอบแทนทางเศรษฐกิจโดยลดผลกระทบทางลบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นที่เป็นอยู่ให้เหลือน้อยที่สุดขณะที่คนในท้องถิ่นเองทั้งที่เป็นหรือไม่เป็นสมาชิกองค์กรทางการท่องเที่ยวในท้องถิ่นได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากนักท่องเที่ยวทางตรงเพิ่มขึ้น

ขณะเดียวกันการกระจายผลประโยชน์รูปตัวเงินที่เกิดขึ้นในพื้นที่บ้านชะชอมและชุมชนศิรีวงถูกกำหนดคล้ายคลึงกันว่าอยู่ภายใต้เงื่อนไขซึ่งการท่องเที่ยวมีใช้อาชีพหลักและเงินตรามีใช้ค่าตอบแทนเนื่องจากการกระจายผลประโยชน์ในรูปความภาคภูมิใจที่คนต่างถิ่นรู้จักชุมชนของตนซึ่งนับเป็นการกระจายผลประโยชน์ทางจิตใจอีกรูปแบบหนึ่ง ดังนั้นการแบ่งสรรภายใต้ความตกลงของคนในท้องถิ่นโดยปราศจากการแข่งขันในเชิงธุรกิจระหว่างคนในท้องถิ่นจึงนับเป็นกลไกหนึ่งที่สามารถทำให้การแบ่งสรรผลประโยชน์รูปตัวเงินแก่สมาชิกองค์กรท่องเที่ยวในท้องถิ่นจึงอยู่ได้อย่างยาวนานที่สุด

2.2 การพึ่งตนเอง

กิจกรรมการท่องเที่ยวที่บ้านชะชอมและชุมชนศิรีวงไม่เพียงแต่สะท้อนให้เห็นมุมมองที่การท่องเที่ยวมีใช้อาชีพหลักแค่เป็นเพียงอาชีพเสริมของชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง อันได้แก่การหันมาประกอบธุรกิจจากการทำนา ทำไร่ หรือทำสวน เพื่อการบริโภคและจำหน่ายแล้ว การจัดการท่องเที่ยวซึ่งแกนนำองค์กรท่องเที่ยวในท้องถิ่นเปิดรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกเป็นการชั่วคราวอันเป็นสาระสำคัญของแนวคิดการท่องเที่ยวทางเลือก ส่งผลให้บ้านชะชอมและชุมชนศิรีวงรวมกลุ่มกันจัดตั้งองค์กรท้องถิ่นที่ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นผลิตสินค้าจำหน่ายแก่ภายในท้องถิ่นด้วยกันหรือแก่นักท่องเที่ยวเพื่อเลี้ยงตนเองอีกด้วย อาทิ กลุ่มมัคชัยม กลุ่มสมุนไพร กลุ่มไม้กวาด กลุ่มทอผ้า ฯลฯ อันชี้ให้เห็นว่าคนในท้องถิ่น โดยเฉพาะบ้านชะชอมและชุมชนศิรีวงเกิดแนวความคิดใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นของคนให้เกิดประโยชน์ที่สุดและลดการพึ่งพิงภายนอกให้มากที่สุดแม้ว่าส่วนใหญ่จะยังคงมีความจำเป็นในการใช้สินค้าที่ผลิตจากภายนอกก็ตาม ขณะเดียวกันองค์กรท้องถิ่นที่เกิดขึ้นไม่เพียงแต่จะจำหน่ายสินค้าที่ผลิตจากทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อคนในท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่นอื่น ๆ ในชุมชนเดียวกันเพื่อเป็นสถานที่

ท่องเที่ยวและสถานที่จำหน่ายของที่ระลึกอีกด้วย อันเป็นระบบปิดซึ่งให้นักท่องเที่ยวดำเนินชีวิตภายในท้องถิ่นนานที่สุด

การพึ่งตนเองที่เกิดขึ้นทั้งการผลิตอาหารเพื่อตอบสนองการบริโภคของคนในท้องถิ่นโดยทั่วไปและการจำหน่ายสินค้าของท้องถิ่นเพื่อคนในท้องถิ่นและคนภายนอกแสดงให้เห็นว่าคนในท้องถิ่นสามารถใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นโดยพึ่งพาการใช้ทรัพยากรภายนอกน้อยที่สุด อันเป็นเงื่อนไขของการสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นยาวนานที่สุดประการหนึ่ง อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงการกำหนดความสัมพันธ์ของกิจกรรมการท่องเที่ยวกับการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวให้ถูกจำกัดอยู่แต่ภายในท้องถิ่นให้มากที่สุดอีกด้วย

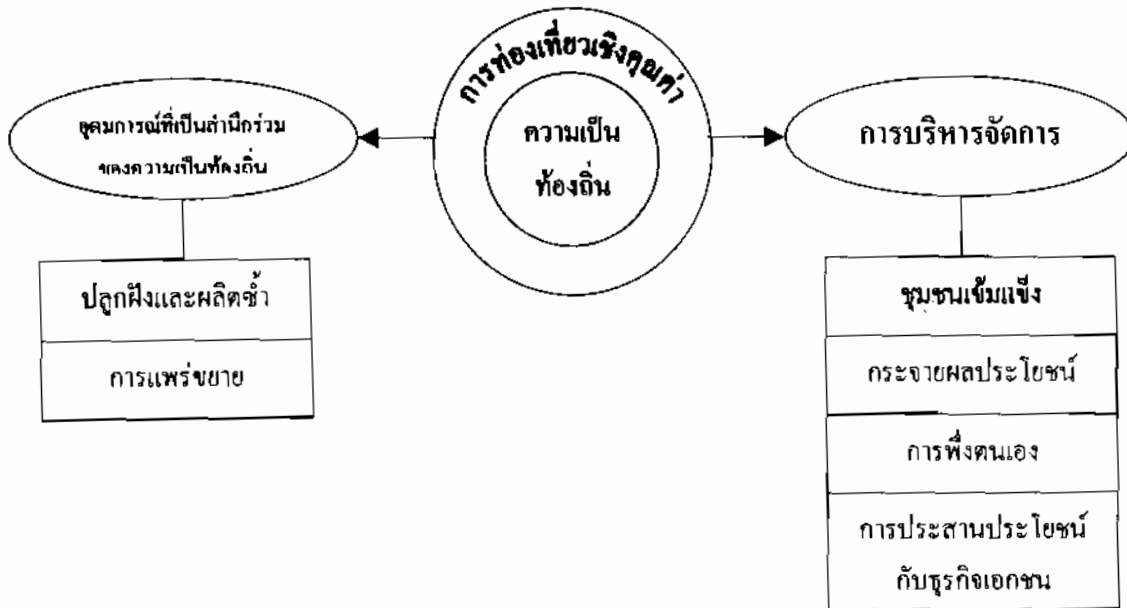
2.3 การประสานประโยชน์กับธุรกิจเอกชน

อย่างไรก็ดี การพึ่งตนเองดังกล่าวในข้อ 2.2) มิใช่การปฏิเสธการเข้ามาของหน่วยงานภายนอกอื่น ๆ อย่างสิ้นเชิง โดยเฉพาะกลุ่มธุรกิจเอกชน แม้ว่าจะมีปัญหาความพอใจที่หน่วยงานราชการจะเข้ามาช่วยเหลือก็ตาม ในพื้นที่วิจัยบ้านชะชอมแล้วการเข้ามาของบริษัทท่องเที่ยวซึ่งทำหน้าที่ด้านการตลาดเคยเกิดขึ้นชั่วคราวก่อนจะเลิกไปเนื่องจากกระยะทางไกลและเข้าถึงได้ยากลำบาก ส่งผลให้มีความจำกัดเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะที่สนใจอันเป็นการคัดค้านักท่องเที่ยวไปในตัว อีกทั้งการเข้าถึงตัวหมู่บ้านที่ยากลำบากหาใช้การปฏิเสธความเจริญทางวัตถุเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นการดำเนินชีวิตในสภาวะปกติของชาวบ้านชะชอม ซึ่งหากกลุ่มธุรกิจเอกชนไม่สามารถเข้าถึงหรือไม่คุ้มกับทุนที่ต้องเสียไปก็สามารถปฏิเสธการทำธุรกิจในหมู่บ้านได้

ขณะเดียวกัน ในชุมชนศรีวังเองการเข้ามาของธุรกิจการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น แม้บริษัทท่องเที่ยวจะเคยรับนักท่องเที่ยวเข้ามาในท้องถิ่น โดยคิดกำไรจากการขายรายการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว แต่เมื่อถึงในชุมชนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ตกอยู่ในการควบคุมและจัดการของชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านศรีวังทั้งสิ้น โดยนัยนี้การเข้ามาของธุรกิจเอกชนจึงเป็นการปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ชมรมกำหนด อันเป็นภาพสะท้อนหนึ่งของความเข้มแข็งของชุมชนและการดำรงอยู่ของชุมชนอย่างยาวนาน นอกจากนี้การเปิดโอกาสให้กลุ่มทุนและแกนนำในท้องถิ่นเข้ามาก่อสร้างรีสอร์ทในชุมชนโดยมีการทำข้อตกลงกับชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านศรีวัง ซึ่งเห็นว่าชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านศรีวังก็ได้ปฏิเสธการเข้ามาทำธุรกิจการท่องเที่ยวเลยทีเดียว หากแต่การเปิดรับกลุ่มธุรกิจเอกชนเข้ามาภายใต้เงื่อนไขบางประการนับเป็นสิ่งที่ยืนยันได้เป็นอย่างดีถึงการประสานประโยชน์ระหว่างคนในท้องถิ่นกับธุรกิจเอกชน

กล่าวได้ว่าฐานคิดในเชิงอุดมการณ์และการบริหารจัดการนั้นก่อให้เกิดกระบวนการที่นักท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของคนในท้องถิ่นที่สร้างความเป็นท้องถิ่นทั้งด้านการผลิตและปลูกฝังอุดมการณ์ร่วมของท้องถิ่นผ่านประสบการณ์ร่วมกันของสังคม และด้านการบริหารจัดการ อันได้แก่การสร้างชุมชนเข้มแข็ง อันเป็นการมองการท่องเที่ยวเชิงคุณค่า (Worth) ที่ให้ความสำคัญกับ

กระบวนการดำรงอยู่ของคนในท้องถิ่นผ่านการจัดการท่องเที่ยวด้วยตัวเอง โดยนัยนี้กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเพื่อให้เกิดการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพ การเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วม และการแบ่งสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น จึงเป็นไปภายใต้กระบวนการที่ดังกล่าวทั้งสิ้น เห็นได้จากภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 กระบวนการที่นักท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของคนในท้องถิ่นในประเทศไทย

2. พื้นที่วิจัยประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวแม้จะกล่าวถึงการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวอันเป็นส่วนสำคัญของทฤษฎีการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนแต่ในทางปฏิบัติมักเกิดจากนโยบายของรัฐบาลที่มีการปกครองในระบอบสังคมนิยม ส่งผลให้ไม่สามารถแยกได้อย่างชัดเจนว่ากระบวนการที่เกิดขึ้นเป็นของรัฐหรือคนในท้องถิ่นอย่างเด็ดขาด แต่มีลักษณะผสมผสานระหว่างแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับทฤษฎีสากลและภูมิภาคกับนโยบายของรัฐบาลดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 3

ขณะเดียวกันพื้นที่วิจัยโครงการท่องเที่ยวแบบอะนัลักน้ำสาซึ่งเกิดขึ้นจากการที่รัฐบาลให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวในฐานะเครื่องมือหนึ่งพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดรายได้เห็นได้จากความคาดหวังซึ่งปรากฏในแผนพัฒนาเสถียรภาพ-สังคม สกปี 1998-1999 ที่ระบุว่า (สะกดตามภาษาลาว) "... เสด็จให้สะพานเสถียรภาพ-การเงินของประเทศเราเข้าสู่ความสงบปลอดภัยและสืบต่อพัฒนาเสถียรภาพ-สังคมของประเทศให้ขยายตัวไปอย่างต่อเนื่อง สังกประกอบเสถียรภาพ

... อุดสาหกรรมและปลืกันให้เป็นรูปเป็นร่างขึ้นคิม ...” (คณะกัมะกานแผนกานแห่งลัด. 1998 : 20) โดยเฉพาะรูปแบบการทอเทียวแบบ “ขืนยง” หรือ “ข้งขืน” ที่รัฐบาลระบุว่ “... กานทอเทียวแบบขืนยงที่มีส่วนลวมของชุมชนดิฝนปะโฮยคทงค้ำนเสดถะกิดเป็นคั้นคอ ...” (ห้องกานทอเทียวแขวงหลวงน้ำทา. 2004 ก : 2) สงผลให้ห้องกักระหว่งประเทศโดยเฉพาะองค์การสหประชาชาติเข้ามามีส่วนแนะนำการทอเทียวให้กับรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยคัดเลือกพื้นที่ป่าในเขตอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพน้ำฮา (Nam Ha National Biodiversity Conservation Areas: Nam Ha NBCAs) ซึ่งตั้งอยู่ที่แขวงหลวงน้ำทาและมีความหลากหลายทั้งทางชีวภาพ ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมเป็นสถานที่จัดการทอเทียวมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1999

แน่นอนที่สุด การเข้ามามีบทบาทขององค์กระหว่งประเทศนำโดยเฉพาะองค์การสหประชาชาติ สงผลให้นักทอเทียวซึ่งเดินทางเข้ามาในพื้นที่วิจัยเป็นชาวตะวันตกและเป็นนักทอเทียวสะพายเป้ (Backpacker) ไม่ว่าจะเป้นเนเธอร์แลนด์ นอร์เวย์ ฝรั่งเศส เยอรมัน ฯลฯ (สมพอนขันติสุก. 2547 : สัมภาษณ์) ซึ่งเป็นชาติที่เป็นผู้สนับสนุนร่วมกับองค์การสหประชาชาติในการจัดการทอเทียวในพื้นที่วิจัยเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้กิจกรรมการทอเทียวที่เกิดขึ้นอาจพิจารณาได้จากเกณฑ์ชีวิตดังนี้

2.1 การเคารพความหลากหลายทางชีวภาพ

ดังที่กล่าวข้างต้นว่าการจัดโครงการทอเทียวแบบอนุรักษ์น้ำฮาถูกจัดตั้งขึ้นในเขตอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพน้ำฮา (Nam Ha National Biodiversity Conservation Areas: Nam Ha NBCAs) โดยได้รับความช่วยเหลือจากองค์กระหว่งประเทศโดยเฉพาะองค์การสหประชาชาติ การเข้ามาช่วยเหลือจากองค์กระหว่งประเทศดังกล่าวนับว่าส่งอิทธิพลต่อแนวคิดการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในภาพรวมของประเทศอย่างยิง เห็นได้จากการที่องค์การนอราด (NORAD) ของรัฐบาลนอร์เวย์ และองค์การสหประชาชาติสนับสนุนให้รัฐบาลตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพ อาทิ กคหมายป่าสงวนแห่งชาติ (Decree on National Forestry Reservations over the Country No. 164/PM) คำลัดจัดตั้งปะติบัคคหมายว่าด้วยกานปกปักรักษาสิ่งแวดล้อม (Decrec on the Implementation of the Environmental Protection Law No.102/PM) หรือกคหมายว่าด้วยกานปกปักรักษาสิ่งแวดล้อม (Environmental Protection Law No.02/99/AN) เป็นต้น

กล่าวได้ว่าโครงการทอเทียวแบบอนุรักษ์น้ำฮา แขวงหลวงน้ำทาจึงได้รับอิทธิพลแนวคิดในการจัดการทอเทียวเพื่อการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพจากองค์กระหว่งประเทศจำนวนมาก ทั้งนี้ในทางปฏิบัติแล้ว ไม่เพียงแต่การสนับสนุนขององค์กระหว่งประเทศให้รัฐ

ครากฎหมายที่เกี่ยวกับการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพเท่านั้น องค์ระหว่างประเทศยังได้มีส่วนสำคัญในการจัดอบรมให้ข้าราชการแขวงหลวงน้ำทาให้มีแนวคิดการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพอีกด้วย เห็นได้จากความร่วมมือระหว่างรัฐบาลกับองค์การพัฒนาของเยอรมัน (Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit: GTZ) จัดหลักสูตรอบรมให้ข้าราชการเกิดความเข้าใจในการอนุรักษ์ธรรมชาติ เป็นต้น (ห้องงานท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทา, 2004 ข : ไม่มีเลขหน้า)

ขณะที่ในส่วนชนบันดาเผ่า (Ethnic Groups) ทั้ง 16 กลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งเป็นประชากรหลักของแขวงหลวงน้ำทา รัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวยังได้คาดหวังว่าชนบันดาเผ่าดังกล่าวจะเข้าใจการจัดการท่องเที่ยวที่เคารพความหลากหลายทางชีวภาพด้วยเช่นกัน เห็นได้จากคำกล่าวในบทความหลายชิ้นเกี่ยวกับงานจัดตั้งปะติบัติโครงการท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์นำสา ที่ว่า (สะกดตามภาษาลาว) "... นโยบายของลัดตะบานในสปปลาวแล้ว งานท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์ได้กระตุ้นให้ผู้ให้แม่ปะชาชนบันดาเผ่าได้มีโอกาสกับดินเพื่อรับรู้และปกป้องรักษาอะนุรักษ์ทำมะชาด, วัตถุประสงค์และสิ่งแวดล้อม ..." (ห้องงานท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทา, 2004 ข : ไม่มีเลขหน้า) ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ข้าราชการในโครงการท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์นำสาพบว่าห้องงานท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทาได้มีการจัดอบรมชนบันดาเผ่าให้เข้าใจการจัดการท่องเที่ยวที่จะอนุรักษ์ธรรมชาติบ้างเช่นกัน แต่ยังไม่ประสบผลสำเร็จนัก (บุญดา จะเดินสุก, 2547 : สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ดี ข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมพบว่ากิจกรรมการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพอีกประการหนึ่งอาจสะท้อนได้จากการดำเนินกระบวนการจัดนำเที่ยวที่ห้องงานท่องเที่ยวประจำแขวงจัดทำขึ้นภายใต้อิทธิพลแนวคิดขององค์ระหว่างประเทศโดยมีชนบันดาเผ่าอยู่ในฐานะของผู้ร่วมปฏิบัติงาน ไม่ว่าจะป็นขั้นคอนการออกใบอนุญาตเดินป่า (Trekking Permit) และขั้นคอนการเที่ยวชมคามรายการนำเที่ยว ซึ่งไม่เพียงเป็นการแสดงถึงการกลั่นกรองคุณภาพนักท่องเที่ยวก่อนเข้าไปในหมู่บ้านเท่านั้น หากยังแสดงถึงกระบวนการหนึ่งในการคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพอีกด้วย

ข้อนำสังเกตสำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยกั้นนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพส่วนใหญ่ยังคงคอกอยู่กับหน่วยงานรัฐซึ่งได้รับอิทธิพลจากองค์ระหว่างประเทศอีกชั้นหนึ่งนั้น ในความเป็นจริงแล้วถึงแม้ห้องงานท่องเที่ยวประจำแขวงจะจัดการท่องเที่ยวที่สามารถนำเสนอได้ว่ามี การเคารพความหลากหลายทางชีวภาพ แต่ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวแขวงหลวงน้ำทาส่วนใหญ่พบว่ายังคงเกิดปัญหาความเข้าใจคลาดเคลื่อนระหว่างการจัดนำเที่ยวกับการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพอยู่ดี (ภู แซงคุณ, 2547 : สัมภาษณ์) แม้กระทั่งความสนใจของรัฐบาลเอง การเคารพความหลากหลายทางชีวภาพยังคงเป็นเพียง (สะกดตามภาษาลาว)

"... นำเที่ยวชมในด้านความอุดมสมบุนของทำมะชาดของวัตถุประสงค์ ..." (ห้องงานท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทา, 2004 ข : 2)

2.2 การเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ขณะที่รัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้รับอิทธิพลแนวคิดการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพจากองค์กรระหว่างประเทศ หากแต่ในส่วนการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม รัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวกลับให้ความสำคัญอย่างโดดเด่นในความหมายของการอนุรักษ์วัฒนธรรมในฐานะการเป็นมรดกของชาติ เห็นได้จากคำนำในลัทธิฉบับแรกของปะทานปะเทศสาทาละนะลัคปะชาติปะไตปะชาชนลาวว่าด้วยการอนุรักษ์มรดกแห่งชาติทางด้านวัฒนธรรมว่า (สะกดตามภาษาลาว) “... ลัทธิปะทานลาวยามโคกอได้ให้ความสำคัญอย่างจดจ่อดังงานแนววิถีวัฒนธรรมใหม่, ให้กานพื้นฟูบูรณะ, ประดิสังขอน และส่งเสริมมรดกวัฒนธรรมทำอันดีงามของชาติในทุกด้านอย่างตั้งหน้า ...” (กะชวงกะเหลงข่าวและวัฒนธรรม. 1997 : ไม่มีเลขหน้า)

อย่างไรก็ดี สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยแล้ว การให้ความสำคัญต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมแม้ว่าส่วนหนึ่งจะได้รับอิทธิพลการดำเนินงานตามองค์กรระหว่างประเทศดังที่กล่าวมาแล้วในข้อ 1) ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการปฐมนิเทศที่นักท่องเที่ยวใน โครงการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์นำเอาต้องรับฟังกฎระเบียบซึ่งนักท่องเที่ยวควรทำหรืองดเว้น (Do and Don't) ระหว่างการท่องเที่ยว เช่น การห้ามใช้เท้าชี้หรือเคสิ่งของ การห้ามจับศีรษะ นักท่องเที่ยวควรแต่งกายสะอาดและสุภาพ ฯลฯ (LNTA. 2004) ตลอดจนขั้นตอนที่มีคฤเทศก์หลัก (Lead Guide) มีคฤเทศก์ผู้ช่วย (Asistance Guide) มีคฤเทศก์หมู่บ้าน (Village Guide) และผู้อาวุโสของแต่ละหมู่บ้านที่ต้องตรวจใบอนุญาตเดินป่า (Trekking Permit) ของนักท่องเที่ยวก่อนการเที่ยวชมหมู่บ้าน ซึ่งไม่เพียงแต่ความสำคัญในฐานะการดูแลสมบัติของนักท่องเที่ยวว่าถูกต้องตามที่ห้องกานท่องเที่ยวประจำแขวงระบุหรือไม่เท่านั้น หากแต่ยังเป็นการสอดส่องพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวมิให้ละเมิดจารีตของหมู่บ้านอีกด้วย (คำชาว สุทธิยะ. 2547 : สัมภาษณ์) ซึ่งเปรียบเสมือนกรอบการคุ้มครองวัฒนธรรมท้องถิ่นจากความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมภายนอกของนักท่องเที่ยวที่แสดงให้เห็นถึงการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ขณะเดียวกัน กฎระเบียบซึ่งนักท่องเที่ยวควรทำหรืองดเว้น (Do and Don't) ดังกล่าวนับเป็นคนละส่วนกับกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมของชนบ้านคาเผ่าแต่ละหมู่บ้านในพื้นที่วิจัยซึ่งมีความแตกต่างในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 16 กลุ่มและนับว่าเป็นองค์ประกอบที่เข้มแข็งในกิจกรรมการท่องเที่ยวเช่นกัน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์มีคฤเทศก์หลัก (Lead Guide) ซึ่งเคยนำนักท่องเที่ยวเข้าไปในหมู่บ้านเพียงงามอันเป็นหมู่บ้านหนึ่งในพื้นที่วิจัยพบว่าในบางกรณีที่มีคฤเทศก์ลี้มเดือนถึงข้อห้ามของแต่ละหมู่บ้านแก่นักท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปและละเมิดวัฒนธรรมของหมู่บ้านบางประการ ชาวบ้านมีสิทธิที่จะเรียกร้อง “การเสียผี” จากนักท่องเที่ยวอันแสดงให้เห็นความเข้มแข็งของวัฒนธรรมและคนในท้องถิ่นที่มีต่อการเข้ามาของคนภายนอก (สมพอน ขันดีสุก. 2547 :

สัมภพณ์) ซึ่งแนวทางการปฏิบัติของชนบันดาเผ่าวิธีการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการเป็นส่วนหนึ่งของการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวมีจิตสำนึกที่ดีต่อการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน

2.3 การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง

แนวคิดการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวซึ่งปรากฏในโครงการท่องเที่ยวแบบอะนุลักน้ำฮา การเข้ามาสนับสนุนให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวขององค์กรระหว่างประเทศโดยเฉพาะองค์การสหประชาชาตินับว่ามีส่วนสำคัญต่อการสร้างแนวคิดการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยิ่ง เห็นได้จากข้อมูลการสัมภพณ์ข้าราชการผู้เคยร่วมปฏิบัติงานกับองค์การสหประชาชาติในพื้นที่วิจัย ช่วงแรกของการจัดการท่องเที่ยวที่พบว่ามีการให้ความสำคัญกับการให้คนในท้องถิ่นซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้นำหมู่บ้านชนบันดาเผ่ามีส่วนร่วมนับตั้งแต่การร่วมสำรวจเส้นทางท่องเที่ยว การประชุมระหว่างองค์กรระหว่างประเทศ ข้าราชการ และคนในท้องถิ่นเพื่อกำหนดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวในแต่ละหมู่บ้าน และการประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว เป็นต้น (ละอองคำ วังเชิงช่าง, 2547 : สัมภพณ์)

ขณะเดียวกัน ในระยะเริ่มแรกของโครงการท่องเที่ยวแบบอะนุลักน้ำฮา องค์การสหประชาชาติยังได้ฝึกหัดให้หน่วยงานรัฐรู้จักวิธีการส่งเสริมให้ผู้นำหมู่บ้านชนบันดาเผ่ามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวควบคู่กันไปด้วย เห็นได้จากการกำหนดให้ห้องทานท่องเที่ยว แขวงหลวงน้ำทาดำเนินการคัดเลือกหมู่บ้านที่สนใจเป็นสถานที่รับนักท่องเที่ยวตามความสมัครใจ (ของผู้นำหมู่บ้าน) ตลอดจนกำหนดให้ผู้อาวุโสของหมู่บ้านตรวจสอบใบอนุญาตเดินป่า (Trekking Permit) (ละอองคำ วังเชิงช่าง, 2547 : สัมภพณ์) อันแสดงให้เห็นการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นต่อการตรวจสอบพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ขณะที่การส่งเสริมให้มีส่วนร่วมขององค์การสหประชาชาติในการบริการด้านอื่นยังเห็นได้จาก การสนับสนุนให้ชนบันดาเผ่าที่มีความรู้ภาษาต่างประเทศหรือการเดินป่าเป็นมัคคุเทศก์ทั้งมัคคุเทศก์หลัก มัคคุเทศก์ผู้ช่วย และมัคคุเทศก์ประจำหมู่บ้าน การที่ชาวบ้านทุกคนในหมู่บ้านสามารถจัดหาอาหารสดมาขายแก่นักท่องเที่ยว การรับจ้างทำความสะอาดที่พัก และการจัดทำและมอบเครื่องหัตถกรรมเพื่อเป็นของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งองค์การสหประชาชาติเป็นผู้จัดอบรมให้ความรู้ทั้งหมด (สมพอน ขันดีสุก, 2547 : สัมภพณ์) เหล่านี้ นับเป็นเครื่องยืนยันถึงการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน

ไม่เพียงแต่รัฐบาลจะต้องปฏิบัติตาม ใ้รับแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวแบบที่ยั่งยืนจากองค์กรระหว่างประเทศที่เข้ามาสนับสนุนให้จัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมกับผู้นำท้องถิ่นในพื้นที่วิจัยเท่านั้น การที่รัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวรวมศูนย์อำนาจการกำหนดนโยบายด้านต่าง ๆ ส่งผลให้โครงการท่องเที่ยวแบบอะนุลักน้ำฮาต้องปฏิบัติตามนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของพรรคและรัฐผ่านองค์การท่องเที่ยวแห่งชาติเช่นกัน โดยมีห้องทานท่องเที่ยวประจำ

แขวงหลวงน้ำทาเป็นตัวแทนของรัฐบาล นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวดังกล่าวรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวพยายามอธิบายว่าวิธีการหนึ่งได้แก่การให้ชุมชน (คนในท้องถิ่น) มีส่วนร่วมเพื่อตอบสนองกระบวนการพัฒนาประเทศ เห็นได้จากการกล่าวถึงในทิศทาง. นโยบายพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว ระยะ 5 ปี สก ปี 2006-2010 ว่า (สะกดตามภาษาลาว) "... ชุกข์จะนวนกานส่งเสริมและพัฒนากานท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มีส่วนรวมของชุมชนจะขยายไปสู่บ้านคาเมืองที่มีเงื่อนไขก่อน ..." (ห้องกานท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทา. 2004 ก : 2) โดยคาดหวังว่าการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นจะเกิดขึ้นร่วมกันระหว่างหน่วยงานรัฐ และเอกชน (อันร่วมกันระหว่างบริษัทท่องเที่ยว โรงแรม ที่พัก ร้านอาหาร และ มัคคุเทศก์) และจะกระทำหน้าที่ (สะกดตามภาษาลาว) "... ประสานสมทบเป็นอย่างดีกับบ้านคาหมู่บ้านใกล้กับจุดแหล่งท่องเที่ยวสะกดกันผู้นำเที่ยวถือน ..." ทั้งนี้รัฐบาลจะต้องมีบทบาทนำในการ "... ค้นคว้าละเบียบกานต่าง ๆ เพื่อแนใส่ส่งเสริมคุ้มคองนำให้แหล่งท่องเที่ยวให้มีกานยั่งยืน ..." (ห้องกานท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทา. 2004 ก : 5) โดยนัยนี้ความคาดหวังของรัฐบาลคือการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยจึงใช้การมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานรัฐ เอกชน และชุมชนเพื่อส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั่นเอง

อย่างไรก็ดี เห็นได้อย่างชัดเจนว่านโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลมิได้อธิบายบทบาทหน้าที่การมีส่วนร่วมเฉพาะหน่วยงานรัฐและคนในท้องถิ่นเท่านั้น หากแต่รัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้เปิดโอกาสให้กลุ่มธุรกิจเอกชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวด้วย เห็นได้จากการระบุในทิศทาง. นโยบายพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว ระยะ 5 ปี สก ปี 2006-2010 ว่า (สะกดตามภาษาลาว) "... เอาใจใส่คุ้มคองบ้านคาหัวหน่วยทุสะกิดบอติกานที่พักแรม, ร้านอาหาร, ร้านกินดื่ม ดำเนินกานสร้างตั้งและดำเนินบอติกานให้ถึค้องกับละเบียบ, กคหมาย ที่ลัดวางออกแห่นหนัก ... ชุกข์บอติลัดนำเที่ยว เอาใจใส่ปีบปูงบอติลัดของคณ มีความหนักหนักแน่นในด้านกานจัดตั้ง, มีความเข้มแข็งในด้านกานเลือนไหวมีปะสิคคิณในด้านกานคะหลาด ชุกข์บ้านคาบอติลัดลงทุนสร้างจุดแหล่งท่องเที่ยวและประกอบส่วนเข้าในจะนวนกานส่งเสริมสะกิดพะพันท่องเที่ยวคคหมายแต่ละบอติลัดคิงคูนักท่องเที่ยวทุกละดับให้ได้ ..." (ห้องกานท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทา. 2004 ข : 3) โดยนัยนี้ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า การส่งเสริมให้ธุรกิจเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการท่องเที่ยวแบบอนุตักนำฮ้างเห็นได้จากการเปิดโอกาสให้บริษัทเอกชนจากสหรัฐอเมริกาได้แก่บริษัท Wildside ซึ่งเป็นบริษัทนำเที่ยวเชิงนิเวศและบริษัทเฮือนพักท่าเรือ (The Boat Landing) ซึ่งเป็นบริษัทที่พักเชิงนิเวศ (Ecolodge) ของสหรัฐอเมริกาสามารถจัดนำเที่ยวความรายการท่องเที่ยวที่รัฐกำหนด กระทั่งตั้งแต่การวางแผนสำรวจแหล่งท่องเที่ยว การกำหนดรายการท่องเที่ยว การดำเนินการธุรกิจด้านการตลาด และการจัดบริการที่พักแก่นักท่องเที่ยว โดยอยู่ภายใต้การดูแลควบคุมของห้องกานท่องเที่ยวประจำแขวงหลวงน้ำทา (สมพอน ชันคิสุก. 2547 : สัมภาษณ์ และ บุนดา จะเลนสุก. 2547 : สัมภาษณ์) ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่ากลุ่มธุรกิจเอกชนต่างประเทศนับเป็น

กลุ่มใหม่ในการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของ โครงการท่องเที่ยวแบบอะนุลักน้ำสา
อีกด้วย

2.4 การแบ่งสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

นโยบายของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในประเด็นการ
แบ่งสรรผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ปรากฏชัดในเอกสารขององค์การท่องเที่ยวแห่งชาติ (Lao
National Tourism Authority: LNTA) ที่ระบุว่า (สะกดตามภาษาลาว) "... 4. สร้างเว็บบอร์ดงานทำให้แก่
สังคม, สร้างสายรับ และกระจายรายได้ให้แก่ประชาชนบ้านคาเผ่า ..." (องคานท่องเที่ยวแห่งชาติ.
2004 : 4) โดยนัยนี้นโยบายดังกล่าวในทางปฏิบัติจึงสะท้อนให้เห็นการแบ่งสรรผลประโยชน์แก่คน
ในท้องถิ่นในสองรูปแบบ ได้แก่

2.4.1 รูปแบบตัวเงิน

การแบ่งสรรผลประโยชน์ในรูปตัวเงินในกิจกรรมการท่องเที่ยว
ในโครงการท่องเที่ยวแบบอะนุลักน้ำสา อาจแบ่งได้เป็นสองส่วน ได้แก่ ส่วนรายรับทางอ้อมจาก
ค่าบริการท่องเที่ยวแบบเหมาจ่ายแต่ละหมู่บ้าน ทั้งนี้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ข้าราชการในท้องถิ่น
ท่องเที่ยวประจำแขวงพบว่าค่าบริการท่องเที่ยวที่ท้องถิ่นได้รับจะถูกแบ่งเพื่อนำไปใช้จ่ายด้านต่าง ๆ
ตามสัดส่วนที่รัฐบาลกำหนดเป็นอัตราตายตัว นับตั้งแต่การแบ่งเข้าท้องถิ่นท่องเที่ยวเพื่อการออก
ใบอนุญาตเดินป่า ร้อยละ 6 การแบ่งเป็นภาษีส่งเสริมการท่องเที่ยวของแขวงหลวงน้ำทา ร้อยละ 5
การแบ่งเพื่อบำรุงที่พักแรมในหมู่บ้านซึ่งรัฐบาลสร้างขึ้น ร้อยละ 4 การแบ่งเพื่อพัฒนาระบบการขนส่ง
ทางบกและทางน้ำในการท่องเที่ยวของแขวง ร้อยละ 13 การแบ่งเป็นค่าตอบแทนการประกอบอาหาร
ของมัคคุเทศก์ที่จะต้องบริการนักท่องเที่ยวตลอดระยะเวลาที่อยู่ในหมู่บ้าน ร้อยละ 9 การแบ่งสมทบ
เป็นกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ร้อยละ 8 การแบ่งเป็นค่าภาษีแก่แขวงหลวงน้ำทา ร้อยละ 10 การแบ่งเป็น
ค่าตอบแทนมัคคุเทศก์ตลอดระยะเวลานำเที่ยว ร้อยละ 30 การแบ่งเป็นค่าปรับปรุงร้านอาหาร
ในตัวเมืองแขวงหลวงน้ำทา ร้อยละ 8 การแบ่งเป็นค่าการส่งเสริมหัตถกรรมท้องถิ่นในแต่ละหมู่บ้าน
ร้อยละ 5 และการแบ่งเพื่อสนับสนุนการจัดเก็บข้อมูลการท่องเที่ยวของท้องถิ่นท่องเที่ยวประจำแขวง
ร้อยละ 2 (บุญดา จะลินสุก. 2547 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ผลประโยชน์ทางตรงรูปตัวเงินที่ชาวบ้านบ้านคาเผ่าที่ร่วมมือ
ในโครงการท่องเที่ยวแบบอะนุลักน้ำสาได้รับส่วนใหญ่เป็นรายรับจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในหมู่บ้าน
ที่นักท่องเที่ยวไปพัก อาทิ การจำหน่ายอาหารสดจากแก่นักท่องเที่ยวที่เข้าพักในหมู่บ้านเพื่อให้
มัคคุเทศก์ปรุงอาหาร อันนำไปสู่ความสามารถของชาวบ้านบ้านคาเผ่าที่นำอาหารสดมาขายจะกำหนด
ราคาสินค้าราคาเดียวกับราคาตลาดแต่ชาวบ้านไม่ต้องเดินทางไกลเพื่อนำไปขายยังตลาด ขณะที่การ
จ้างชาวบ้านในหมู่บ้านประกอบอาหาร การจ้างชาวบ้านในหมู่บ้านเพื่อทำความสะอาดที่พักของ

นักทอ่งเทีว คลอกจนการขายของทีระลิกซึ่งเป็นหัตถกรรมในหมู่บ้านซึ่งไม่เพียงแต่จะสร้างรายได้แก่ชาวบ้านบันคาผ่าโดยทัวไปเท่านั้นแต่ยังเป็นการลดการย้ายถิ่นเพื่อหางานทำในตัวเมืองแขวงหลวงน้ำทาอีกด้วย (สมพอน ชันติสุก. 2547 : สัมภาษณ์ ; บุนดา จะเถินสุก. 2547 : สัมภาษณ์ และ กู้ เซ่งคุณ. 2547 : สัมภาษณ์)

2.4.2 รูปแบบไม่เป็นตัวเงิน

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่าผลประโยชน์ที่เกิดแก่คนในท้องถิ่นซึ่งมิได้อยู่ในรูปของตัวเงินจากการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวในโครงการท่องเที่ยวแบบอะนุลักน้ำฮาได้แก่การที่รัฐตั้งความหวังไว้ว่าจะพัฒนาท้องถิ่นให้เกิด “ชุมชนเข้มแข็ง” (บุนดา จะเถินสุก. 2547 : สัมภาษณ์) อันมีความหมายเกี่ยวพันกับการที่ชาวบ้านบันคาผ่าโดยเฉพาะผู้นำหมู่บ้านสามารถรู้ความต้องการและปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตนและเรียนรู้ที่จะสื่อสารความต้องการดังกล่าวแก่หน่วยงานรัฐเพื่อให้ลงมาช่วยเหลือ เห็นได้จากตัวอย่างที่ชาวบ้านระบุว่า “... ของลาวก็คือการที่มีคนของรัฐมาดูแลแต่ละหมู่บ้านแล้วนำเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนให้รัฐแก้ไข...” (คำชาว สุลิยะ. 2547 : สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ดีชาวบ้านบันคาผ่ายังรู้สึกว่าการประโยชน์ซึ่งหน่วยงานรัฐและธุรกิจเอกชนจะได้รับจากกิจกรรมการท่องเที่ยวนอกจากรูปตัวเงิน อาทิ ภาษีอากรหรือกำไรจากการบริการนักทอ่งเทีวแล้วการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างหน่วยงานรัฐ ธุรกิจเอกชน และชาวบ้านแล้ว ผลประ โยชน์ที่มีใ้รูปแบบตัวเงินยังก่อให้เกิดประสพการณ์ที่คนในท้องถิ่นสามารถแก้ไขปัญหาลผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยวด้วยตนเอง กระทั่งสามารถนำไปเป็นบทเรียนกับสถานที่ท่องเที่ยวแห่งอื่น ๆ ของประเทศ เห็นได้จากการมองว่าปัญหาด่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโครงการท่องเที่ยวแบบอะนุลักน้ำฮาเป็น “ท่าแฆง” การท่องเที่ยวอันหมายถึงการเป็นแบบอย่างให้กับพื้นที่อื่นทั่วประเทศต่อไปนั่นเอง (ละอองคำ วิ่งเซียง่าง. 2547 : สัมภาษณ์)

กล่าวได้ว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวนับว่าสอดคล้องกับแนวคิดด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเด็นความต้องการให้การท่องเที่ยวเป็นไปเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมอย่างควบคู่กับความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมดังกล่าวกลายเป็นการครอบงำทางอุดมการณ์ผ่านการดำเนินงานของหน่วยงานรัฐ ส่งผลให้ความเข้มแข็งของชุมชนถูกอธิบายว่าเป็นการรอรับความช่วยเหลือจากรัฐเพียงอย่างเดียว โดยนัยนี้ส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมจึงลดน้อยลง นอกจากนี้การดำเนินโครงการท่องเที่ยวแบบอะนุลักน้ำฮาโดยองค์กรระหว่างประเทศในระยะเวลาอันสั้น แม้ในทางปฏิบัติจะ

สอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับทฤษฎีและระดับสากลซึ่งอธิบายว่าการจัดการท่องเที่ยวต้องมีกระบวนการจัดการท่องเที่ยวแบบเข้มงวด เช่น การปลูกจิตสำนึกทั้งผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว การวางแผนการท่องเที่ยวที่คนในท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วม การบริหารจัดการที่นักท่องเที่ยวต้องเคารพคตินิยมการท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด ฯลฯ ดังกล่าวมาแล้วในบทที่ 3 หากแนวคิดดังกล่าวช่วยผลักดันคำถามถึงการจัดการท่องเที่ยวอย่างปราศจากความขัดแย้งในทางปฏิบัติเช่นกัน จากเกณฑ์การชี้วัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสามารถวิเคราะห์ฐานคิดของกระบวนการที่ได้นี้

1. ฐานคิดเชิงอุดมการณ์

อุดมการณ์การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอันมีผลต่อการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เกิดจากการสถาปนาของรัฐบาลผ่านการตรากฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ เพื่อรองรับคนในท้องถิ่น แม้ว่าด้านหนึ่งรัฐบาลจะได้รับอานิสงส์จากความช่วยเหลือทั้งงบประมาณและแนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวจากขององค์กรระหว่างประเทศซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับทฤษฎีและสากลดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 อีกชั้นหนึ่ง

อย่างไรก็ดี ในอีกด้านหนึ่งนั้น อุดมการณ์การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวยังเกิดจากความปรารถนาต่อการสืบสานเข้ามาของการท่องเที่ยวที่อาจจะส่งผลกระทบต่อประเทศในภาพรวม ดังนั้นการกำหนดนโยบายของรัฐบาลในแผนพัฒนาเศรษกิจ-สังคม สกปี 1996-1997 (พ.ศ. 2539-2540) ซึ่งระบุถึงการจัดปีท่องเที่ยวลาวว่า (สะกดตามภาษาลาว) "... เพื่อทำให้ปีท่องเที่ยวลาวมีบรรยากาศดีอันเป็นโอกาสสำคัญในกานสักสาอบลมให้คนลาวมีน้ำใจรักชาติ รักบ้านเกิดเมืองนอน และชาวต่างประเทศมีความเข้าใจประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและความอุดมสมบูรณ์ของประเทศอย่างถึคต้องค่อแนวทางนโยบายของพักและถัด ..." (คณะกัมมกานแผนกานแห่งถัด. 1998 : 32) จึงนับว่าสะท้อนให้เห็นความมุ่งหวังให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ประชาชนลาวรักชาติ รักบ้านเกิดเมืองนอน และชาวต่างประเทศเข้าใจประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและความอุดมสมบูรณ์ของประเทศอย่างสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลนั่นเอง โดยนัยนี้รัฐบาลจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการสร้างและผลิตซ้ำอุดมการณ์แก่คนในท้องถิ่น เพื่อให้เป็นกำลังสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของประเทศ ได้แก่

1.1 วาทกรรมมรดกแห่งชาติ

วาทกรรม (Discourse) ว่าด้วยมรดกแห่งชาตินับเป็นส่วนสำคัญของการสร้างอุดมการณ์การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งนี้จากนโยบายและกฎหมายฉบับต่าง ๆ จะพบว่ารัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวอธิบายมรดกแห่งชาติว่าหมายถึง

(สะกดตามภาษาลาว) “... บันดาขับสมบัติของลัด ของกุ่ม หลือของบูกคนที่มิคุณค่าทางด้านวัดทะนะท่า หลือมีความหมายทางด้านปะหวัดสาตและเป็นหลักถานอย่างเด่นชัดเกี่ยวกับปะเทศลาว เกี่ยวกับ บันพะบุลุดลาวผู้ให้กำหนดและสร้างชาตลาว ลวมทั้งวัดภู โบริานเก่าแก่ที่มีคุณค่าสูงทางด้าน ปะหวัดสาตลาว สีละปะวัดทะนะท่าซึ่งมีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปและสถานะที่ท่ามชาต...” (กะซวง ละเหลงข่าวและวัดทะนะท่า. 1997 : 2-3) ซึ่งประชาชนจะต้องมีหน้าที่ในการอนุรักษ์ การปกป้องรักษา และการนำใช้มรดกแห่งชาติ ดังนั้นการสร้างวาทกรรมมรดกแห่งชาติผ่านกฎหมาย นโยบาย คำราเรียน และการโฆษณาประชาสัมพันธ์ตามสื่อต่าง ๆ จึงเป็นการนำเสนอว่าการหวงแหนมรดก แห่งชาติของคนในท้องถิ่นเป็นการหวงแหนวัฒนธรรมและแหล่งธรรมชาติของชาติ ซึ่งในที่สุดได้มี คำอธิบายเชื่อมโยงไปถึงทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในท้องถิ่นของคนก็เป็นส่วนหนึ่งของมรดก แห่งชาติด้วยที่จำเป็นจะต้องอนุรักษ์ด้วยเช่นกัน

วาทกรรมมรดกแห่งชาติที่เกิดขึ้น รัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาวได้อธิบายว่ามีความเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน แผนพัฒนาเศด ะภคิต-สังคม สกปี 1996-1997 (พ.ศ. 2539-2540) ได้จัดลำดับความสำคัญของการท่องเที่ยวกับมรดก แห่งชาติที่ประกอบด้วยวัฒนธรรม ธรรมชาติ และประวัติศาสตร์ว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ต้อง “ขึ้นบัญชี” เพื่อจัดทำข้อมูลต่อไป เห็นได้จาก (สะกดตามภาษาลาว) “... การสืบต่อ การสำรวจและ จัดทำข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว วัดทะนะท่า ท่ามชาต ปะหวัดสาต ที่สำคัญเพื่อขึ้นบันชีวางแผนพัฒนา เพื่อเสนอขออะอนุมัติ...” (กะนะกะมาะกานแผนกานแห่งลัด. 1998 : 32) อันสอดคล้องกับการ อธิบายว่าการท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์ที่เกิดขึ้นทั้งในพื้นที่วิจัยและในแหล่งท่องเที่ยวของประเทศ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวนับเป็นส่วนสำคัญต่อการรักษามรดกแห่งชาติด้วยเช่นกัน เห็นได้จากคำกล่าวในบคสะหลุบตีลาคาตั้นเกี่ยวกับการจัดตั้งปะติบัต โกงกานท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์ น้ำฮาว่า (สะกดตามภาษาลาว) “... ถานท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์ได้กะดุกชุกผู้ให้แก่แม่ประชาชน ได้มีโอกาศกับตั้นเพื่อรับรู้และปกป้องรักษาอะนุรักษ์ท่ามชาต, วัดทะนะท่า และสิ่งแวดล้อม...” (ห้องกานท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทา. 2004 ข : 1)

กล่าวได้ว่า วาทกรรมมรดกแห่งชาติไม่เพียงแต่ตอบสนองการท่องเที่ยว ในมิติการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเท่านั้น หากยังมี ส่วนช่วยลดความแตกต่างและขัดแย้งระหว่าง “ชนบันดาเผ่า” จำนวนมากของประเทศให้ร้อยรัดเป็น หนึ่งเดียวอีกด้วย ในพื้นที่วิจัยโครงการท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์น้ำฮาวแล้ว การมีกนในท้องถิ่นซึ่งต่าง กลุ่มชาติพันธุ์แต่เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์เช่นเดียวกัน วาทกรรมมรดกแห่งชาติสามารถลด ความแตกต่างระหว่างชาติพันธุ์ให้เหลือเพียงการเป็นเจ้าของพื้นที่ท่องเที่ยวร่วมกันในฐานะผู้เป็น

เจ้าของพื้นที่น้ำหาร่วมกัน เห็นได้จากการกำหนดเส้นทางทางท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับการสัมผัสทุกกลุ่มชาติพันธุ์ในแขวงหลวงน้ำทา อันนับเป็นส่วนหนึ่งการเกิดสำนึกความเป็นท้องถิ่น (Localization) อีกทั้งยังก่อให้เกิดหน้าที่ซึ่งคนในท้องถิ่นจะต้องช่วยอนุรักษ์ผ่านวิธีการทั้งการตรวจใบอนุญาตเดินป่าของนักท่องเที่ยว หรือการร่วมกันสอดส่องมิให้นักท่องเที่ยวละเมิดวัฒนธรรมในหมู่บ้านของตนดังกล่าวข้างต้น ในประเด็นการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องอีกด้วย

อย่างไรก็ดี ข้อน่าสังเกตประการหนึ่งก็คือว่าททรมรดกแห่งชาติยังมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับกระบวนการสร้างชาตินิยม (Nationalism) ด้วยเช่นกัน โดยนับนี้คำกล่าวถึงการท่องเที่ยวในฐานะการสร้างความสำเร็จในประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความอุดมสมบูรณ์ของประเทศจึงนำไปสู่ความ “มีน้ำใจรักชาติ” นั่นเอง เห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษกิจ-สังคม สกปี 1996-1997 (พ.ศ. 2539-2540) ซึ่งระบุว่า (สะกดตามภาษาลาว) “... เป็นโอกาสสำคัญในโอกาสศึกษาอบรมให้คนลาวมีน้ำใจรักชาติ รักบ้านเกิดเมืองนอน ... มีความเข้าใจประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความอุดมสมบูรณ์ของประเทศอย่างลึกซึ้งต่อแนวทางนโยบายของพรรคและลัด ...” (คณะกัมมະການ แผนกานแห่งลัด. 1998 : 32) อันนับว่ารัฐบาลประสบความสำเร็จอย่างยิ่งเนื่องจากมิได้เป็นเพียงการสร้างอุดมการณ์อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นแก่คนในท้องถิ่นเท่านั้น หากแต่ยังเป็นการสร้างสำนึกความเป็นชาติที่คนในท้องถิ่นต้องปฏิบัติตามความต้องการของชาติผ่านนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐบาลอย่างไม่มีข้อโต้แย้ง

1.2 การผลิตซ้ำความภาคภูมิใจที่ช่วยพัฒนาชาติ

ขณะเดียวกัน อุดมการณ์การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวยังถูกผลิตซ้ำแก่คนในท้องถิ่นด้วยการประชาสัมพันธ์ว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นความดีในการช่วยเหลือรัฐบาลในการพัฒนา อันก่อให้เกิดความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่นที่คิดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชาติ เห็นได้จากข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่กล่าวถึงถึงหน้าที่ของชนบ้านค่างซึ่งสามารถช่วยรัฐบาลในการพัฒนาประเทศด้วยการไม่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวลักลอบเอาของป่าออกจากหมู่บ้าน อีกทั้งชนบ้านค่างต้องอนุรักษ์วัฒนธรรมของหมู่บ้านคนไว้เพื่อแสดงให้กับนักท่องเที่ยวได้ชม อันส่งผลให้ชนบ้านค่างได้รับการตอบแทนจากรัฐด้วยการให้ความสำคัญกับการเป็นหมู่บ้านพัฒนาอันดับแรก (ละอองคำวังเซียง. 2547 : สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ดี ข้อมูลข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า ไม่เพียงแต่ชนบ้านค่างจะเกิดความภาคภูมิใจในการช่วยรัฐบาลพัฒนาชาติด้วยการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวอันเป็นสมบัติชาติเท่านั้น หากแต่ยังแว่ไปทั่วด้วยความคาดหวังว่ารัฐบาลจะตอบสนองความช่วยเหลือดังกล่าวด้วยการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาท้องถิ่นเมื่อคนในท้องถิ่นร้องขอเช่นกัน

2. ฐานคิดเชิงบริหารจัดการ

การบริหารจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวทั้งจากการดำเนินการของรัฐ การช่วยเหลือขององค์กรระหว่างประเทศ และการมีส่วนร่วมของกนในท้องถิ่น ซึ่งให้เห็นถึงความสามารถในการจัดการตนเองเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนหรือ “ยั่งยืนง” ตามความเข้าใจของตนเอง และการสร้างความเป็นท้องถิ่นซึ่งประกอบไปด้วย

2.1 การแบ่งหน้าที่

ในการบริหารจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกิดขึ้นพบว่ารัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเป็นผู้มีอำนาจครอบคลุมการบริหารจัดการท่องเที่ยวในทุกรูปแบบแม้ว่าจะมีการกำหนดนโยบายของประเทศในการสนับสนุนให้มีการจัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม ขณะที่ตามความเป็นจริงแล้วไม่ว่าจะเป็นการกำหนดนโยบายการจัดการท่องเที่ยวการบริหารจัดการท่องเที่ยว และการคัดกรองนักท่องเที่ยวจะตกอยู่กับรัฐทั้งสิ้น ขณะที่องค์กรระหว่างประเทศแม้เข้ามาเป็นการชั่วคราวแต่มีหน้าที่สำคัญในด้านการสนับสนุนงบประมาณและการบริหารจัดการด้วยการให้ความรู้ไม่ว่าจะเป็นความรู้ในการบริหารจัดการและความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ขณะที่คนในท้องถิ่น โดยเฉพาะผู้นำหมู่บ้านมีส่วนร่วมในด้านการช่วยดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว อาทิ การตรวจใบอนุญาตเดินป่า (Trekking Permit) การเป็นมัคคุเทศก์ และการขายอาหาร ทั้งนี้การบริหารจัดการท่องเที่ยวดังกล่าวเป็นการแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบในแต่ละฝ่ายมากกว่าการมีส่วนร่วมซึ่งเข้าใจ ได้ดีถึงการเป็นประเทศสังคมนิยม

อย่างไรก็ดีพบว่าแม้การแบ่งหน้าที่ที่เกิดขึ้นรัฐบาล องค์กรระหว่างประเทศ และคนในท้องถิ่นจะดูเสมือนต่างมีพื้นที่ส่วนตัวในการทำหน้าที่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่แยกจากกันอย่างเด็ดขาด หากแต่มีความยึดหยุ่นที่รัฐ องค์กรระหว่างประเทศ และคนในท้องถิ่นสามารถก้าวล่วงพื้นที่ของแต่ละกลุ่ม ได้บาง โอกาส เช่น การที่องค์กรระหว่างประเทศเข้ามากำหนดมาตรฐานการท่องเที่ยวแบบอะนุลักในพื้นที่วิจัยซึ่งเป็นพื้นที่ของรัฐและคนในท้องถิ่นว่าจะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในกรณีที่องค์กรระหว่างประเทศเห็นว่ารัฐดำเนินนโยบายการท่องเที่ยวไม่ตรงตามเจตนาขององค์กรที่สนับสนุน ขณะที่รัฐเองสามารถก้าวล่วงในพื้นที่ชาวบ้านบ้านคาน่าในกรณีที่เป็นคำอธิบายคือการดำเนินตามนโยบายของรัฐ เช่น การกำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวในท้องถิ่น การกำหนดสัดส่วนผลประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยว การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว การสร้างบ้านพัก การกำหนดมาตรฐานอาหาร ฯลฯ และชาวบ้านบ้านคาน่า โดยเฉพาะผู้นำหรือผู้อาวุโสสามารถก้าวล่วงในพื้นที่ของรัฐได้จากการใช้อำนาจของคนตรวจสอบนักท่องเที่ยวหรือลงโทษนักท่องเที่ยวกรณีนักท่องเที่ยวละเมิดวัฒนธรรมของคน แม้ว่าทั้งรัฐและคนในท้องถิ่นไม่สามารถก้าวล่วงในพื้นที่ขององค์กรระหว่างประเทศ ซึ่งมีสถานะเสมือนผู้กำหนดแนวทางการจัด

การท่องเที่ยวของรัฐและคนในท้องถิ่นทั้งค่านงงบประมาณและความรู้ภายใต้คำกว้างอ้างที่ว่า “ความช่วยเหลือ” ก็ตาม

อย่างไรก็ตามความพยายามก้าวล่วงในพื้นที่ของแต่ละฝ่ายกลับชี้ให้เห็นว่าไม่ประสบความสำเร็จจากนโยบายการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนซึ่งเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในรูปแบบการเบื้องล่างสู่เบื้องบน (Bottom Up) เนื่องจากยังคงเป็นการแบ่งหน้าที่ของแต่ละฝ่ายโดยฝ่ายที่มีอำนาจทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจยังคงสั่งการจนเบื้องบน (Top Down) โดยนัยนี้การแบ่งหน้าที่ดังกล่าวกลับกลายเป็นความภาคภูมิใจของผู้นำชาวบ้านบันดาเผ่าที่ทั้งรัฐและองค์กรระหว่างประเทศยอมรับพื้นที่และความมีตัวตนในฐานะผู้ร่วมงานท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมากกว่าลูกจ้างการท่องเที่ยวโดยทั่วไป อันนำไปสู่ส่วนหนึ่งของการเกิดสำนึกความเป็นท้องถิ่นด้วยเช่นกัน

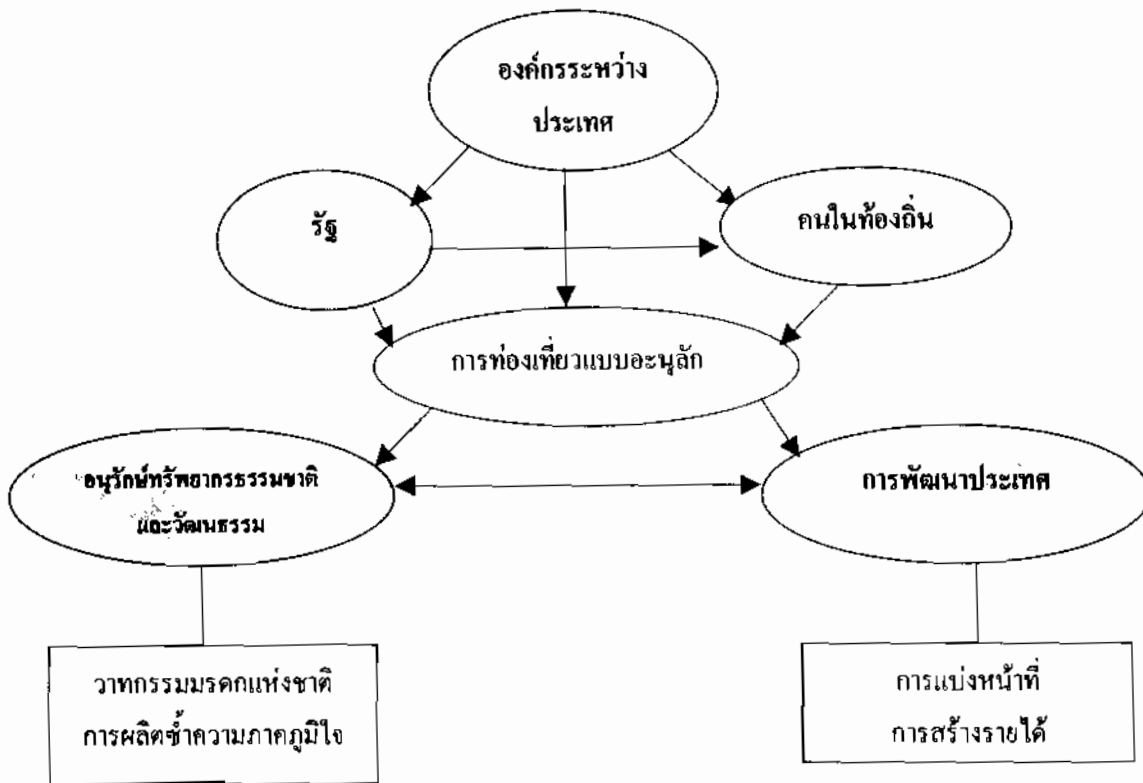
2.2 การสร้างรายได้

ขณะเดียวกันการแบ่งหน้าที่ดังกล่าว (1.2.1) มิได้นำมาเพียงการเกิดสำนึกความเป็นท้องถิ่นของคนในท้องถิ่นเท่านั้นแต่ยังนำมาซึ่งรายได้ในรูปตัวเงินจากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงได้แก่การขายอาหารสดและการรับจ้างทั่วไปในหมู่บ้าน และรายได้ทางอ้อมซึ่งชาวบ้านบันดาเผ่าได้รับจากการแบ่งสรรเป็นกองทุนหมู่บ้าน ขณะที่ยังมีรายได้ซึ่งมิใช่รูปตัวเงินได้แก่การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคทุกภาคส่วนในท้องถิ่นจากรัฐด้วยเช่นกัน เหล่านี้ชี้ให้เห็นความคาดหวังผลอันเป็นรูปธรรมที่คนในท้องถิ่นมีต่อการจัดการท่องเที่ยวและมีต่อรัฐ

ความคาดหวังรายได้ดังกล่าวนับเป็นแรงจูงใจให้เกิดการกระตุ้นให้มีการตรวจสอบรัฐทางอ้อมอีกด้วย เห็นได้จากกรณีที่ผู้นำชาวบ้านบันดาเผ่าสามารถสอบถามและเสนอแนะแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นของคนได้อันเนื่องมาจากความรู้ที่กว้างประมาณที่ใช้พัฒนาท้องถิ่นส่วนหนึ่งมาจากรายรับของการท่องเที่ยวที่คนในท้องถิ่นร่วมบริหารจัดการ โดยนัยนี้การสร้างรายได้จึงมิได้นำมาซึ่งผลประโยชน์ที่คนในท้องถิ่นจะได้รับอย่างเป็นรูปธรรมเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นการสร้างระบบการตรวจสอบอย่างนอกระบบที่คนในท้องถิ่นมีต่อรัฐได้อีกประการหนึ่ง

การวิเคราะห์ฐานคิดที่เกิดขึ้น ชี้ให้เห็นว่าการที่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเริ่มขึ้นเมื่อไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมาจากอิทธิพลแนวคิดขององค์กรระหว่างประเทศ ส่งผลให้ฐานคิดของกระบวนทัศน์ยังไม่มี ความซับซ้อนแต่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้แก่การจัดการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนอย่างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมกับการพัฒนาประเทศ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสาธารณูปโภค ส่งผลให้เกิดการนำกระบวนทัศน์สู่การกำหนดนโยบาย กิจกรรม และรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวกับคนในท้องถิ่น เห็นได้จากภาพประกอบ 7

ภาพประกอบ 7 กระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

3. พื้นที่วิจัยประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

กระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ทับซ้อนระหว่างการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมวลชนเพื่อสร้างความยั่งยืนของทรัพยากร ธรรมชาติและวัฒนธรรม กับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมวลชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ขณะที่ระบอบการเมืองการปกครองแบบสังคมนิยมส่งผลให้กระบวนทัศน์ของรัฐมีบทบาทครอบงำท้องถิ่น กลายเป็นเนื้อเดียวกันทั้งนี้อาจวิเคราะห์ลักษณะที่วัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่วิจัยได้ดังนี้

3.1 พื้นที่วิจัยจังหวัดเถื่อเทียนเว้

พื้นที่วิจัยในจังหวัดเถื่อเทียนเว้เป็นที่รู้จักต่อนานาชาติในฐานะการเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณเวอันเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) เมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1993 (พ.ศ. 2536) ในฐานะเมืองโบราณที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน ในฐานะเมืองหลวงสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบกษัตริย์เป็นสังคมนิยม

อย่างไรก็ดี เมืองโบราณเวินับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับชาวเวียดนามมาตั้งแต่ก่อนได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกโลก กระทั่งรัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามตระหนักถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นในเมืองโบราณเวินจากการท่องเที่ยว จึงได้จัดตั้งหน่วยงานในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานพร้อมกับตรากฎหมายเพื่ออนุรักษ์เขตโบราณสถานเป็นการเฉพาะ เห็นได้จากการจัดตั้งศูนย์อนุรักษ์อนุสรณ์สถานเวิน (Hue Monnment Conservation Center) ในปี ค.ศ. 1982 และตรากฎหมายคุ้มครองมรดกทางประวัติศาสตร์ (Historic Preservation Act) ปี ค.ศ. 1984 โดยกำหนดรายละเอียดในการบูรณะปฏิสังขรณ์แหล่งโบราณสถานในเมืองโบราณเวิน การห้ามปลูกสร้างอาคารสูงในบริเวณเมืองโบราณเวิน รวมถึงการให้ข้อมูลทางโบราณสถานและวัฒนธรรมเวินที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น (Nguyen Hue Van. 2001 : 22, 28)

ภายหลังเมืองโบราณเวินได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกโลก ส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศโดยเฉพาะทวีปยุโรป และเอเชียเดินทางเข้ามาเที่ยวชมเพิ่มขึ้นอย่างมาก ทั้งที่เป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ในลักษณะการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) และนักท่องเที่ยวสะพายเป้ (Backpacker) เนื่องจากชาวต่างประเทศในทวีปดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับรัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามในลักษณะการช่วยเหลือหรือลงทุนในกิจกรรมการท่องเที่ยวเมืองโบราณเวินด้านต่าง ๆ เช่น รัฐลักเซมเบิร์กที่ให้เงินอุดหนุนการจัดตั้งโรงเรียนการท่องเที่ยวเวิน (Hue Tourism School) ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ให้ความรู้เรื่องการจัดการธุรกิจ โรงแรม รวมถึงประเทศเกาหลีที่เป็นผู้ลงทุนก่อสร้างโรงแรมในจังหวัดเถื่อเทียนเวิน เป็นต้น

การที่จังหวัดเถื่อเทียนเวินเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลกทางวัฒนธรรมจากเมืองโบราณเวิน ส่งผลให้หน่วยงานการท่องเที่ยวของจังหวัดเถื่อเทียนเวินพยายามค้นหากิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทอื่นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวด้วย ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ข้าราชการทางการท่องเที่ยวของจังหวัดพบว่ามีความพยายามจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริเวณอำเภอนามดง (Nam Dong) ทางตอนใต้ของจังหวัด ทว่ากิจกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อประมาณ 3 ปีที่ผ่านมา ส่งผลให้ยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายนัก (Nguyen Hai Anh. 2005 : Interview) ทั้งนี้กิจกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดเถื่อเทียนเวินทั้งสองประเภทสามารถจัดอยู่ในเกณฑ์ชีวิตการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้ดังนี้

3.1.1 การเคารพความหลากหลายทางชีวภาพ

กิจกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดเถื่อเทียนเวินที่สะท้อนให้เห็นความหลากหลายทางชีวภาพไม่ค่อยมีมากนัก นอกเหนือไปจากกฎหมายการท่องเที่ยว (The Ordinance on Tourism 1998-UVTVQH10) ที่ระบุในมาตราที่ 8 ซึ่งให้ความสำคัญกับการห้ามจัดการท่องเที่ยวที่ทำลายสิ่งแวดล้อมหรือวัฒนธรรม (Buckley, 1999 : 5) เนื่องจากการให้ความสำคัญของกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดเถื่อเทียนเวินนั้นหน้าการจัดการท่องเที่ยวเมืองโบราณเวินซึ่งได้รับ

ยกย่องให้เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม (Cultural World Heritage) ดังนั้นกิจกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดเถียนเวีจึงให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมและโบราณสถานที่ยังคงปรากฏขึ้นมากกว่า นอกจากนี้ สถาบันการศึกษาซึ่งจัดการเรียนการสอนด้านการท่องเที่ยวและหน่วยงานด้านอนุรักษ์เมืองโบราณในจังหวัดเถียนเวีเอง แม้จะตระหนักถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งผู้แทนสถาบันการศึกษาอธิบายว่าได้แก่ การเกิดปัญหาน้ำเน่าเสีย และปัญหาความสะอาดในแหล่งโบราณสถาน แต่นับเป็นประเด็นรองเนื่องจากให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวที่สร้างผลตอบแทนทางเศรษฐกิจมากกว่า ขณะที่การแก้ไขปัญหาซึ่งส่งผลกระทบต่อธรรมชาติเป็นหน้าที่ของรัฐบาลซึ่งจะเป็นผู้ประสานงานระหว่างหน่วยงานรัฐในระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจท่องเที่ยวเอกชนเอง (Vu Hoai Phoung. 2005 : Interview ; Phung Phu. 2005 : Interview) อันสะท้อนให้เห็นภาวะความตระหนักถึงการจัดการท่องเที่ยวในจังหวัดเถียนเวีอย่างเคารพความหลากหลายทางชีวภาพของคนในท้องถิ่นซึ่งสัมพันธ์กับความรับผิดชอบของหน่วยงานรัฐในการแก้ไขปัญหาทั้งสิ้น

อย่างไรก็ดี แม้ว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวอีกส่วนหนึ่งของจังหวัดเถียนเวีจะมีความเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เห็นได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่อำเภอ نامดง (Nam Dong) ที่อยู่ในบริเวณอุทยานแห่งชาติบัคมา (Bach ma National Park) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่าแม้รัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามจะพยายามนำเสนอว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตอุทยานแห่งชาติดังกล่าวสามารถอนุรักษ์สภาพป่าได้ถึงร้อยละ 90 โดยได้ตรากฎหมายห้ามตัดไม้ทำลายป่าพร้อมกับบรรณรค์ให้ปลูกป่าในเขตพื้นที่ท่องเที่ยว พร้อมกับการกำหนดขอบเขตพื้นที่อนุญาตในอุทยานแห่งชาติให้สามารถก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เช่น ถนน ไฟฟ้า รีสอร์ต ฯลฯ (Pham Ngoc Thanh. 2005 : Interview) แต่เนื่องจากโครงการดังกล่าวเกิดในในช่วงปี ค.ศ. 2001-2002 ดังนั้นจึงยังไม่มีมาตรการที่ครอบคลุมคำถามถึงการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพได้แต่อย่างใด

3.1.2 การเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดเถียนเวีส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะการท่องเที่ยวในเมืองโบราณเวีซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการเที่ยวชมโบราณสถานอันจัดเป็นแขนงหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแล้ว ยังเป็นการท่องเที่ยวที่มีการสัมผัสวัฒนธรรมของราชสำนักเวียดนาม เช่น อาหาร การจัดสวน คนตรี ฯลฯ อีกด้วย ขณะเดียวกันกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเถียนเวีอันเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ยังมีความเกี่ยวข้องกับการเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิง

ชาติพันธุ์ในประเด็นของการเข้าสัมผัสวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างออกไปและตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติบั๊กมา ทั้งนี้การเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมในจังหวัดเถียนเวี๊ยงอาจพิจารณาแยกเป็นสองกิจกรรม ประกอบด้วย

3.1.2.1 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ใน

กิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดเถียนเวี๊ยงทั้งที่เป็นการเที่ยวชมเมืองโบราณเวี๊ยงและสัมผัสวัฒนธรรมราชสำนักเวียดนามโบราณ ส่วนใหญ่แล้วยังคงกระจุกตัวอยู่ในการเป็นหน้าที่ของหน่วยงานรัฐด้านการท่องเที่ยวระดับจังหวัด (Tourism Department) เนื่องจากนโยบายของรัฐบาลที่ให้ความสำคัญกับการสร้างความผ่อนคลายให้กับนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ควบคู่ไปกับความสามารถรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นและการลดความเสี่ยงจากประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (Leksakundilok. 2004 B : 17) ดังนั้นรัฐบาลจึงเป็นผู้นำในการตรากฎหมายและจัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบเฉพาะเพื่อให้เอื้อต่อการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม เห็นได้จากการกำหนดรางวัลแก่หน่วยงานรัฐในการช่วยรักษาวัฒนธรรมในจังหวัดเถียนเวี๊ยง (Pham Ngoc Thanh. 2005 : Interview) การจัดตั้งศูนย์อนุรักษ์อนุสรณ์สถานเวี๊ยง (Hue Monument Conservation Center) ตลอดจนการประกาศใช้กฎหมายการคุ้มครองมรดกทางประวัติศาสตร์ (Historic Preservation Act) กฎหมายแห่งชาติว่าด้วยการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (National Law for Cultural Heritage Conservation) ตลอดจนการประกาศเขตคุ้มครองกลุ่มสิ่งปลูกสร้างทางประวัติศาสตร์เวี๊ยง ค.ศ. 1991 (Document Concerning the Protective Zoning of the Hue Historic Building Complex 1991) เป็นต้น (Nguyen Hue Van. 2001 : 96-97)

ขณะเดียวกัน นับตั้งแต่การประกาศให้เมืองโบราณเวี๊ยงเป็นมรดกโลก การให้ความสำคัญกับการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพของรัฐบาลส่วนหนึ่งมาจากภาวะกดดันขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม แห่งองค์การสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในการช่วยเหลือแต่ละประเทศในการดูแลรักษามรดกโลกทั่วโลกทั้งด้านการให้คำปรึกษา ด้านเทคนิค การเงิน การประชาสัมพันธ์ ฯลฯ ด้วยเช่นกัน (สายสุนีย์ สิงห์ทัศน์. 2547 : เว็บไซต์) เห็นได้จากการจัดทำอนุสัญญาการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) ซึ่งมีสาระสำคัญในการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติทั้งภายในและระหว่างประเทศและจัดตั้งกองทุนเพื่อการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ และการก่อตั้งศูนย์มรดกโลกของยูเนสโก (UNESCO World Heritage Center) เพื่อช่วยเหลือรัฐบาลแต่ละประเทศในการนำสิ่งปลูกสร้างในอาณาเขตของแต่ละรัฐบรรจุในรายนามมรดกโลก ตลอดจนสนับสนุนให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการรักษามรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ เป็นต้น (UNESCO. 2004 D : Web Site)

อย่างไรก็ดี ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการอนุรักษ์พบว่าในทางปฏิบัติแล้วกิจกรรมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ซึ่งกระตุ้นให้ผู้อาศัยในตัวเมืองโบราณเวือนุรักษ์วัฒนธรรมในเขตรมรดกโลกไว้ก็มีความเกี่ยวข้องกับการเป็นส่วนหนึ่งของการนำเสนอวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมให้มีการจัดเทศกาลเมืองเว้ (Hue Festival) ที่ไม่เพียงแต่นำเสนอการท่องเที่ยวชมโบราณสถานเว้เท่านั้นแต่ยังมีการสอดแทรกให้ผู้อาศัยในตัวเมืองโบราณเว้ปฏิบัติคนแบบโบราณ เช่น การแต่งกายแบบโบราณ การประกอบอาหารแบบโบราณ รวมถึงการแต่งสวนและจัดแสดงดนตรีตามประเพณีในราชสำนัก (Phung Phu. 2005 : Interview) ทั้งนี้การจัดงานดังกล่าวไม่เพียงแต่มีวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของจังหวัดเถียนเว้เท่านั้นแต่กลับเชื่อมโยงต่อการนำรายได้จากการขายสินค้าเพื่อนำเงินมาบูรณะแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในประเทศอีกด้วย (Pham Ngod Thanh. 2005 : Interview) อันมีความเกี่ยวข้องกันในประเด็นการประดิษฐ์สร้างวัฒนธรรมเพื่อเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว (Cultural Commoditization) มากกว่าการหาแนวทางให้นักท่องเที่ยวเกิดความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

3.1.2.2 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นอกจากนี้ แม้ว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวในเขตอำเภอนามดง จะอยู่ในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติและระบบนิเวศ โดยเฉพาะในเขตอุทยานแห่งชาติบัคมาเป็นหลัก ทว่าในทางทฤษฎี (ดังที่กล่าวในบทที่ 2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังมีความเกี่ยวข้องระหว่างการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในฐานะของการเข้าไปสัมผัสกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในแหล่งธรรมชาติ ตลอดจนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเด็นการเรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่างออกไปของกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยเช่นกัน โดยนัยนี้การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ปรากฏในจังหวัดเถียนเว้จึงมีความเกี่ยวข้องกับการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในฐานะของความเกี่ยวข้องกับการเป็นการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ดี แม้กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเถียนเว้ จะเกิดขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 2001-2002 ส่งผลให้ยัง ไม่มีความชัดเจนด้านนโยบายและกฎหมายที่แสดงถึงการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมในพื้นที่เท่าใดนักเมื่อเทียบกับเมืองโบราณเว้ หากแต่พิจารณาได้ถึงคำอธิบายการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมด้วยการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายเพื่อนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่าภายหลังจากข้าราชการเขาพบผู้นำหมู่บ้านเพื่อ “ให้ความรู้” ในการจัดการท่องเที่ยว กระทั่งผู้นำหมู่บ้านและชาวบ้านส่วนใหญ่ซึ่งถูกเกลี้ยกล่อมจากผู้นำหมู่บ้านคัดสินใจให้หมู่บ้านของตนเป็นหนึ่งในสถานที่พักแรมและเป็นส่วนหนึ่งของรายการท่องเที่ยวของจังหวัดแล้ว ข้าราชการจะกลับมาเพื่อเชิญคณะกรรมการวัฒนธรรมประจำหมู่บ้าน ไปดูงานแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงหมู่บ้านของตนและ

“ฟืนฟู” คนตรี การแต่งกาย หรือประเพณีดั้งเดิมของหมู่บ้านให้เป็นเอกลักษณ์เพื่อการนำเสนอ นักท่องเที่ยวต่อไป (Pham Ngoc Thanh. 2005 : Interview ; Vo Phi Hung. 2005 : Interview)

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดก็คือการที่รัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามได้สนับสนุนให้กลุ่มชาติพันธุ์กะดู (Kau) อาศัยอยู่ยังคงดำรงชีวิตแบบดั้งเดิม ด้วยการอธิบายว่าการอนุรักษ์การดำรงชีวิตและการรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นการแสดงถึงการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่นักท่องเที่ยวจะให้ความสนใจได้ (Vo Phi Hung. 2005 : Interview)

กล่าวได้ว่า การเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเถียนเว้ถูกอธิบายในความหมายของการรักษาสภาพดั้งเดิมเพื่อการท่องเที่ยว อันคล้ายคลึงกับการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวเมืองโบราณเว้ซึ่งใช้การรักษาวัฒนธรรมเว้ดั้งเดิมในการนำเสนอแก่นักท่องเที่ยวเช่นกัน โดยนัยนี้วัฒนธรรมจึงมีสถานะสถิต (Stationary) และเป็นเสมือนวัตถุที่ถูกแปรเป็นสินค้าต้นตาค้นใจ (Exotic) เพื่อนำเสนอแก่นักท่องเที่ยวเท่านั้น

3.1.3 การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง

เช่นเดียวกับการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม การวางแผนการท่องเที่ยวและการกำหนดคุณภาพของกิจกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดเถียนเว้และสถานที่ท่องเที่ยวทั่วประเทศส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการกำหนดนโยบายของรัฐบาลผ่านองค์การบริหารการท่องเที่ยวแห่งชาติเวียดนาม (Vietnam National Administration of Tourism: VNAT) แม้ว่าจะมีข้อเสนอของนักวิชาการภายในประเทศถึงการสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการท่องเที่ยวของประเทศ ดังเช่น Zung Kieu Vu (Nguyen, Hue Van. 2001 : 64-65 ; citing Zung Kieu Vu. 2004 : 5) ซึ่งเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม โดยให้คนในท้องถิ่นมีส่วนในการจัดทำแผนหลัก (Master Plan) ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้ประชากรได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นตลอดจนเกิดทักษะในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และต้องการการศึกษาที่ต่อเนื่องเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยว

อย่างไรก็ดี ข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในบรรยากาศการจัดการท่องเที่ยวและสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวของจังหวัดพบว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักดำเนินตามคำสั่งของผ่านองค์การบริหารการท่องเที่ยวแห่งชาติเวียดนามและรัฐบาลทั้งสิ้น โดยที่ชาวจังหวัดเถียนเว้ทั้งที่อยู่ในบริเวณตัวเมืองโบราณและเขตอุทยานแห่งชาติในฐานะคนในท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพียงด้านการรักษาความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยว การสร้างบ้านเรือนที่ไม่สูงเกินกว่ากฎหมายอนุรักษ์เมืองโบราณเว้กำหนด รวมถึงการเป็นมัคคุเทศก์อาสาสมัคร หรือการร่วมขบวนแห่ในเทศกาลท่องเที่ยวของจังหวัดเท่านั้น (Phung Phu.

2005 : Interview ; Pham Ngoc Thanh. 2005 : Interview) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Nguyen Hue Van (2001 : 64-65) ซึ่งกล่าวถึงการจัดการท่องเที่ยวในจังหวัดเถียนเวีซึ่งชาวจังหวัดเถียนเวีเกือบทั้งหมดไม่มีส่วนในกระบวนการตัดสินใจในการพัฒนาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวของจังหวัดเถียนเวี ขณะที่รายรับจากการท่องเที่ยวในจังหวัดเถียนเวีกลับมาใช้เพื่อการยกระดับการบริการและสาธารณูปโภคในเขตรอบนอกโลกมากกว่าการยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของคนในชนบท นอกจากนี้ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐในการจัดการท่องเที่ยวที่ล่าช้ายังส่งผลกระทบต่อคนที่คนในท้องถิ่นไม่ตระหนักถึงผลกระทบทางลบต่อธรรมชาติและวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนอีกด้วย

กล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมของชาวจังหวัดเถียนเวีทั้งที่อยู่ในบริเวณตัวเมืองโบราณและเขตอุทยานแห่งชาติจึงเป็นเพียงแรงงานการท่องเที่ยวให้กับรัฐบาลภายใต้การควบคุมดูแลจากหน่วยงานรัฐเท่านั้น ขณะที่ธุรกิจเอกชนและองค์กรระหว่างประเทศกลับมีบทบาทอย่างสูงต่อการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดเถียนเวีไม่ว่าจะเป็นสหภาพยุโรป เกาหลี และญี่ปุ่นซึ่งล้วนมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวอย่างยิ่ง ข้อมูลจากการสังเกต พบว่าการจัดตั้งโรงเรียนการท่องเที่ยวเวิ้โดยความสนับสนุนจากสหภาพยุโรป ไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวขององค์กรระหว่างประเทศเท่านั้น หากแต่ยังอาจมีนัยยะที่เอื้อต่อการสร้างแรงงานเพื่อตอบสนองธุรกิจการท่องเที่ยวที่องค์กรระหว่างประเทศให้การสนับสนุน โดยนัยนี้รัฐบาลและธุรกิจเอกชนจึงเป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์อันดีซึ่งสามารถอนุมานได้ถึงการเป็นผู้มีบทบาทหลักต่อการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวในจังหวัดอีกด้วย

3.1.4 การแบ่งสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

การแบ่งสรรผลประโยชน์ในกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดเถียนเวีในรูปแบบเงินอุดหนุนในประเด็นของการกระจายรายได้แก่ประชาชนทั่วประเทศ จากการสัมภาษณ์ผู้มีบทบาทสำคัญในองค์การบริหารการท่องเที่ยวแห่งชาติเวียดนาม (Vietnam National Administration of Tourism : VNAT) พบว่าในปี ค.ศ. 2004 การขยายตัวทางการท่องเที่ยวของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามส่งผลให้เกิดการกระจายรายได้ทั่วประเทศเพิ่มขึ้นร้อยละ 50 และทำให้ประชาชนทั่วประเทศมีงานทำได้ถึง 50,000 คน (Nguyen Van Tuan. 2005 : Interview)

อย่างไรก็ดีสำหรับการจัดการท่องเที่ยวในจังหวัดเถียนเวีแล้ว แม้จะไม่สามารถระบุถึงการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวไปสู่ทุกภาคส่วนในจังหวัดในจำนวนเท่าใด หากแต่สามารถอธิบายได้ว่านอกเหนือจากกิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งสามารถสร้างรายได้ทางธุรกิจตามปกติ อาทิ การคมนาคมขนส่ง การนำเที่ยว การโรงแรม ที่พัก ร้านอาหาร ตลอดจนร้านค้าของที่ระลึกอันอยู่ในประเภทของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Tourism Industry) ในรูปแบบการ

ท่องเที่ยวแบบมวลชนโดยทั่วไปแล้ว ในจังหวัดเถื่อเทียนเว้เองชาวจังหวัดตั้งที่อยู่ในบริเวณ
ตัวเมืองโบราณและเขตอุทยานแห่งชาติยังสามารถหารายได้จากการบริการนักท่องเที่ยวในรูปแบบ
ต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน จากการสังเกตและการสัมภาษณ์พบว่าชาวประมงในตัวเมืองโบราณเว้บริเวณ
ชายฝั่งแม่น้ำหอม (Perfume River) มีการประยุกต์กิจกรรมที่เป็นการดำเนินชีวิตประจำวันเข้ากับการ
นำเที่ยว กระทั่งกลายเป็นอาชีพหลักของคนในท้องถิ่นอีกส่วนหนึ่ง เห็นได้จากการเกิดอาชีพการนำ
นักท่องเที่ยวล่องเรือชมทัศนียภาพแม่น้ำหอม อันเป็นการประยุกต์การทำประมงของคนในท้องถิ่นชายฝั่ง
แม่น้ำหอมกระทั่งมีการท่องเที่ยวเข้ามาจึงใช้เรือดังกล่าวเพื่อนำนักท่องเที่ยวชมทัศนียภาพบริเวณ
แม่น้ำกระทั่งขยายสู่การจัดการท่องเที่ยวและกลายเป็นอาชีพหลักในที่สุด (ศักดิ์ชาย รัตนสกุลชัยกิจ,
2548 : สัมภาษณ์)

ขณะเดียวกันไม่เพียงแต่การจัดการท่องเที่ยวในจังหวัดเถื่อเทียนเว้จะนำ
ไปสู่การเกิดอาชีพใหม่ของคนในท้องถิ่นอย่างเปิดเผยเท่านั้น การที่รัฐบาลและธุรกิจเอกชนเป็นกลุ่ม
ที่มีบทบาทต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดมากที่สุด (ดังกล่าวในข้อ 3) ก่อให้เกิดธุรกิจซึ่งไม่
สามารถเปิดเผยที่สัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานรัฐกับธุรกิจเอกชนอีกด้วย เห็นได้จากการเกิดธุรกิจลัก
ลอบจำหน่ายประกาศนียบัตรรับรองมาตรฐานหรือคุณภาพการท่องเที่ยวของสำนักงานการท่องเที่ยว
จังหวัดเถื่อเทียนเว้ (Hue Tourism Office) แก่กลุ่มบริษัทนำเที่ยวและโรงแรมในราคาสูง ทั้งที่ในความเป็น
จริงแล้วประกาศนียบัตรดังกล่าวจะได้รับต่อเมื่อบริษัทนำเที่ยวหรือโรงแรมต้องยกระดับ
มาตรฐานธุรกิจของตนและผ่านคณะกรรมการซึ่งองค์การบริหารการท่องเที่ยวแห่งชาติเวียดนามจะ
เป็นผู้ตรวจสอบเท่านั้น (ศักดิ์ชาย รัตนสกุลชัยกิจ, 2548 : สัมภาษณ์) โดยนับนี้ การแบ่งสรรรายได้
จึงไม่เพียงแต่การกระจายรายได้แก่คนในท้องถิ่นเท่านั้น หากยังก่อให้เกิดธุรกิจนอกกฎหมายระหว่าง
ผู้มีบทบาทหลักต่อการจัดการท่องเที่ยวของจังหวัดเถื่อเทียนเว้อีกด้วย

3.2 พื้นที่วิจัยอ่าวฮาลองและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติฮาลอง

อ่าวฮาลอง (Ha Long Bay) จังหวัดกว๋างบิงห์ เป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติ
มาก่อนประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามจะประกาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในช่วงคริสต์ทศวรรษที่
1990 ทั้งนี้เพราะองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก)
ได้ยกย่องให้อ่าวฮาลองเป็นมรดกโลกโลกทางธรรมชาติถึงสองครั้งนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1962 (พ.ศ. 2505)
และปี ค.ศ. 1994 (พ.ศ. 2537) เนื่องจากมีความสำคัญในฐานะการเป็นสถานที่ซึ่งมีความหลากหลาย
ทางชีวภาพทั้งพันธุ์พืชและสัตว์น้ำอันทรงคุณค่าทางวิทยาศาสตร์และมีทัศนียภาพสวยงามอีกทั้งยังมี
ความเกี่ยวพันกับการเป็นแหล่งสำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีนั่นเอง

ความสำคัญของอ่าวฮาลองนับตั้งแต่การเป็นมรดกโลกกระทั่งกลายเป็นแหล่ง
ท่องเที่ยวซึ่งเป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติ ส่งผลให้รัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามให้ความสำคัญ
สำคัญกับการจัดการพื้นที่อ่าวฮาลองอย่างยิ่ง เห็นได้จากการจัดตั้งเมืองฮาลอง (Ha Long City)

ให้เป็นเขตปกครองพิเศษเพื่อการท่องเที่ยวตลอดจนการจัดตั้งแผนกการจัดการอ่าวฮาลอง (Ha Long Bay Management Department) ในปี ค.ศ. 1995 (พ.ศ. 2538) ให้เป็นหน่วยงานรัฐที่ได้รับผิดชอบการพัฒนาพื้นที่อ่าวฮาลองให้ความยั่งยืน (Gallar. 2002 : 65)

นอกจากนี้ ในปี ค.ศ. 2000 (พ.ศ. 2543) รัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามยังได้จัดตั้งพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศฮาลอง (Ha Long Ecomuseum) ให้เป็นหน่วยงานรัฐที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรระหว่างประเทศ ได้แก่ ศูนย์มรดกโลกของยูเนสโก (UNESCO World Heritage Center) และสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (World Conservation Union: IUCN) เพื่อให้เป็นพิพิธภัณฑสถานที่มีชีวิต (Living Museum) ด้วยการอนุรักษ์และจัดแสดงสภาพทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่กำลังดำเนินอยู่โดยรอบอ่าวฮาลองทั้งที่เป็นรูปธรรม (Tangible) และนามธรรม (Intangible) เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสสภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยรอบอ่าวฮาลองที่มีสภาพเป็นจริงพร้อมทั้งเป็นหน่วยงานวิจัยด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในบริเวณอ่าวฮาลองของรัฐบาลอีกด้วย

การที่อ่าวฮาลองและพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศฮาลองเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติเช่นเดียวกับเมืองโบราณเว้ส่งผลให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจำนวนมากจากทวีปเอเชียและยุโรป ข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวพบว่านักท่องเที่ยวจากทวีปเอเชีย ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น เกาหลี และไทย ให้ความสนใจในการท่องเที่ยวอ่าวฮาลองจำนวนมากเนื่องจากชาวต่างประเทศดังกล่าวส่วนใหญ่มีการประกอบธุรกิจนำเที่ยวและที่พักแรมในบริเวณอ่าวฮาลองนั่นเอง (ศักดิ์ชาย รัตนสกุลชัยกิจ. 2548 : สัมภาษณ์) อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยอ่าวฮาลองและพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศฮาลองอาจจัดในเกณฑ์การชีวิตการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้ดังนี้

3.2.1 การเคารพความหลากหลายทางชีวภาพ

แนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีความเคารพความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่วิจัยอ่าวฮาลองของรัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม อาจกล่าวได้ว่าส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลแนวคิดจากองค์กรระหว่างประเทศทั้งองค์การยูเนสโกและสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (World Conservation Union: IUCN) เห็นได้จากแนวคิดของศูนย์มรดกโลกของยูเนสโก (UNESCO World Heritage Center) ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือรัฐบาลในการดูแลรักษามรดกโลกด้านงบประมาณและการอบรม รวมถึงสนับสนุนให้ประชาชนตระหนักถึงการจัดการกิจกรรมอนุรักษ์มรดกโลกและสนับสนุนให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการรักษามรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่าองค์การยูเนสโกได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินโครงการบริหารอ่าวฮาลองที่กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวช่วยกันรักษาแหล่งท่องเที่ยวและกระตุ้นให้คน

ในท้องถิ่นเข้าใจการจัดการท่องเที่ยวในท้องถิ่นอย่างลึกซึ้งอีกด้วย (Nguyen Van Tuan. 2005 : Interview and UNESCO. 2004 D : Web Site)

ไม่เพียงแต่อิทธิพลแนวคิดขององค์กรระหว่างประเทศจะส่งผลต่อการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอ่าวฮาลองของรัฐบาลแล้ว ในทางปฏิบัติรัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามยังมีบทบาทต่อการวางแผนการใช้พื้นที่อ่าวฮาลองโดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายธรรมชาติตลอดจนสร้างความร่วมมือระหว่างธุรกิจเอกชน หน่วยงานรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรท่องเที่ยวเวียดนาม (Vietnam National Administration for Tourism: VNAT) เพื่อทำหน้าที่คุ้มครองอุทยานแห่งชาติและป่าไม้ ชายฝั่งทะเล สัตว์ป่า โดยให้คนในท้องถิ่นซึ่งส่วนใหญ่แล้วได้แก่ผู้ที่อาศัยโดยรอบอ่าวฮาลองมีส่วนร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ (Buckley. 1999 : 1-4) โดยนับนี้การที่รัฐบาลจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศฮาลอง (Ha Long Ecomuseum) ซึ่งมีหน้าที่หนึ่งในการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมของแผนกการจัดการอ่าวฮาลองพร้อมกับดำเนินวิจัยเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและนำเสนอผลการวิจัยหรือจัดกิจกรรมบางประการเพื่อให้คนในท้องถิ่นรอบอ่าวฮาลองตระหนักว่าตนเองมีส่วนในการอนุรักษ์หรือชะลอความเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว (Ngo Mai Houn, 2005 : Interview) รวมถึงการกำหนดเขตคุ้มครอง (Protected Areas) บริเวณอ่าวฮาลองเพื่อจำกัดกลุ่มเป้าหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นไปเพื่อก่อให้เกิดการเคารพความหลากหลายทางธรรมชาติบริเวณอ่าวฮาลองนั่นเอง (Leksakundilok. 2004 A : 30)

อย่างไรก็ดีในทางปฏิบัติ ข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมพบว่า ภาพรวมของเมืองฮาลอง (Ha Long City) ซึ่งเป็นเขตปกครองพิเศษที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการลงทุนทางการท่องเที่ยวโดยเฉพาะกลับมีการตัดไม้และถมป่าชายเลนจำนวนมากเพื่อปลูกสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว อาทิ โรงแรม รีสอร์ท แหล่งบันเทิง รวมถึงการถมชายฝั่งทะเลเพื่อเชื่อมเกาะกลางทะเลที่ทำเป็นสวนสัตว์แบบซาฟารี ขณะที่เมื่อสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐที่รับผิดชอบการจัดการท่องเที่ยวในเมืองฮาลองกลับอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวว่าการตัดต้นไม้ ถมป่าชายเลนหรือถมที่ดินบริเวณชายฝั่งเพื่อก่อสร้างโรงแรม รีสอร์ท แหล่งบันเทิง ซาฟารี ฯลฯ เป็นการดำเนินการอยู่นอกเขตคุ้มครองที่รัฐบาลกำหนด ดังนั้นการทำลายตัดไม้และถมป่าชายเลนจึงเป็นไปเพื่อการสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่คนในท้องถิ่นซึ่งไม่เกี่ยวกับประเด็นการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพ อีกทั้งความจำเป็นในการกระทำความดังกล่าวยังเกิดขึ้นเพื่อนำเงินจากรายรับของการอนุญาตให้สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวมาสนับสนุน โครงการอนุรักษ์ธรรมชาติของพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศอีกตำบลหนึ่ง (Nguyen Hai Anh. 2005 : Interview and Nguyen Van Tuan. 2005 ; Interview) โดยนับนี้ข่าวที่สื่อมวลชนนำเสนอไปทั่วโลกถึงการที่รัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามดำเนินการ โยกย้าย

เรือนแพของคนในท้องถิ่นรอบอ่าวฮาลองเนื่องจากการรุกรานเขตคุ้มครองของรัฐบาล (ผู้จัดการออนไลน์. 2547 ข : เว็บไซต์) จึงนับว่ามีความสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานรัฐดังกล่าวอย่างยิ่ง

3.2.2 การเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ขณะเดียวกัน การจัดการท่องเที่ยวบริเวณอ่าวฮาลองที่แสดงให้เห็นถึงการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่นเดียวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เคารพความหลากหลายทางชีวภาพในข้อ 1) อันเนื่องมาจากการได้รับอิทธิพลแนวคิดจากองค์กรระหว่างประเทศ ซึ่งให้ความสนับสนุนในการจัดการท่องเที่ยวอ่าวฮาลองเช่นกัน อย่างไรก็ตามก็ดีรัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามได้ตระหนักถึงปัญหาในการจัดการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นเช่นกัน โดยปัญหาทางวัฒนธรรมที่มีการนำเสนอในอันดับต้นได้แก่ปัญหาการที่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศนำวัฒนธรรมของตนเองมาเผยแพร่แก่คนในท้องถิ่น ปัญหาขาดจิตสำนึกซึ่งข้าราชการผู้รับผิดชอบได้แสดงความวิตกว่าจะแพร่ขยายแก่ชาวเมืองฮาลองอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ปัญหาที่ตามมาอีกได้แก่ การที่นักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่นมีพฤติกรรมที่ละเมิดศีลธรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมการซื้อขายหญิงบริการอันนำไปสู่ปัญหาโรคเอดส์ตามมา (Nguyen Hai Anh, 2005 : Interview)

โดยนัยนี้จากการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศฮาลองส่งผลให้รัฐบาลสอดคล้องแนวทางการดำเนินงานของพิพิธภัณฑสถานในด้านที่เป็นแหล่งเรียนรู้และสร้างงานในการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน ทั้งนี้ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ข้าราชการซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบพิพิธภัณฑสถานได้แก่การจัดแสดงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในบริเวณอ่าวฮาลอง อาทิ Kinh, Dao, Tay, H'mong, และ Lao เป็นต้น ซึ่งเกิดขึ้นและดำเนินอยู่โดยรอบอ่าวทั้งที่เป็นรูปธรรม (Tangible) และนามธรรม (Intangible) พร้อมกับรักษาสภาพความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์รอบอ่าวฮาลองให้เป็นแบบดั้งเดิม (Ngo Mai Houng, 2005 : Interview) ขณะเดียวกันในทางปฏิบัติหน่วยงานรัฐกลับมอบอำนาจการประสานงานและดูแลนักท่องเที่ยวมิให้ละเมิดวัฒนธรรมท้องถิ่นกลับเป็นบริษัทท่องเที่ยวเอกชนซึ่งพบว่าทำได้แต่เพียงการให้บริษัทท่องเที่ยวเป็นผู้แนะนำนักท่องเที่ยวในกรณีการเที่ยวชมหมู่บ้านในบริเวณอ่าวฮาลองว่าควรปฏิบัติหรือควรเว้นการปฏิบัติในและหมู่บ้านอย่างไรเท่านั้น (Nguyen Hai Anh, 2005 : Interview)

อย่างไรก็ดี สำหรับคนในท้องถิ่นรอบอ่าวฮาลองแล้วการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์รอบอ่าวอาจไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามสิ่งที่รัฐบาลกำหนดหรือบริษัทท่องเที่ยวแนะนำนักท่องเที่ยวเท่านั้น คำอธิบายของคนในท้องถิ่นรอบอ่าวยังได้กล่าวถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมด้วยวิธีการ “พ่อสอนลูก” อันหมายถึงการสั่งสอนอบรมของแต่ละ

ครอบครัวที่พ่อแม่มีหน้าที่ในการสั่งสอนให้บุตรเข้าใจและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนอยู่แล้ว เห็นได้จากกรณีพ่อชาวกิ่งห์ (Kinh) สอนลูกถึงธรรมเนียมการดักข้าวแก่แขก ผู้เขื่อนว่าต้องดักข้าว 2 ครั้งคือหนึ่งงานหากดักข้าวแก่แขกผู้มาเขื่อนเพียงครั้งเดียวเป็นการดักข้าวเพื่อเซ่นผี เป็นต้น (Nguyen Vau Tuan. 2005 : Interview and Ngo Mai Houng. 2005 : Interview)

3.2.3 การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง

แนวความคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยรอบอ่าวฮาลองอย่างมีส่วนร่วมเป็นสิ่ง ที่รัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามให้ความสำคัญ นับตั้งแต่การวางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ (Planning for a National Ecotourism Strategy in Vietnam) ซึ่งให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในสองระดับได้แก่ความร่วมมือระดับหน่วยงานรัฐดังกล่าวซึ่งประกอบด้วย กระทรวงการวางแผนและลงทุน (Ministry of Planning and Investment: MPI) กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม (Ministry of Science technology and Environment: MOSTE) กระทรวงเกษตรและการพัฒนาชนบท (Ministry of Agriculture and Rural Development: MARD) และองค์การบริหารการท่องเที่ยวแห่งชาติเวียดนาม (Vietnam National Administration for Tourism: VNAT) เพื่อปกป้องคุ้มครองอุทยานแห่งชาติ ป่าไม้ ทะเลชายฝั่ง คุ้มครองสัตว์ป่าและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่ามิให้เกิดอันตรายจากการท่องเที่ยว ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมในระดับประชาชนเพื่อให้มีส่วนร่วมในอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่น (Buckley. 1999 : 4) โดยนัยนี้ความร่วมมือในระดับประชาชนจึงเกิดขึ้นจากการส่งเสริมของหน่วยงานรัฐ สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ข้าราชการขององค์การบริหารการท่องเที่ยวแห่งชาติเวียดนามที่กล่าวถึงนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมของรัฐบาลจำกัดเพียงการให้ชาวเมืองฮาลองมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติด้วยการสังเกตพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่กระทำในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อรายงานหน่วยงานรัฐให้ทราบ ขณะเดียวกันคนในท้องถิ่นรอบอ่าวฮาลองยังต้องมีส่วนร่วมกับรัฐบาลในการจัดการท่องเที่ยวด้วยการตอบสนองความต้องการแก่นักท่องเที่ยวอีกด้วย (Ngyuen Hai Anh. 2005 : Interview)

แนวความคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐเพื่อส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นเกิดร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวดังกล่าว ส่งผลต่อการกำหนดนโยบายการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศฮาลองด้วยเช่นกัน เห็นได้จากข้าราชการในพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศที่กล่าวถึงแผนหลัก (Master Plan) ของพิพิธภัณฑสถานซึ่งให้ความสำคัญกับรักษาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนที่เกิดจากความร่วมมือหลายภาคส่วนระหว่างหน่วยงานรัฐ ชาวเมืองฮาลอง และคนในท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบอ่าวฮาลอง และธุรกิจเอกชน โดยที่พิพิธภัณฑสถานมีหน้าที่ให้การศึกษาแก่คนในท้องถิ่นให้เกิดความรู้ความเข้าใจการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมรอบอ่าวฮาลอง พร้อมกับการ

ส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบอ่าวฮาลองเป็นมัคคุเทศก์ด้วยตนเอง (Ngo Mai Houng. 2005 : Interview)

อย่างไรก็ดีแม้นโยบายของรัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามจะส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น ทว่าในทางปฏิบัติแล้วคนในท้องถิ่นทั้งชาวเมืองฮาลอง และคนในท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบอ่าวฮาลองกลับไม่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและวัฒนธรรมจากการจัดการท่องเที่ยวทำไคนัก ข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมพบว่าคนในท้องถิ่นรอบอ่าวฮาลองเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีบทบาทในการจัดที่พักในหมู่บ้านของตนรอบอ่าวฮาลองเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวอันเป็นคนละประเด็นกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ขณะที่ชาวเมืองฮาลองซึ่งมิได้จัดที่พักเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยว กลับเชื่อมโยงกับกลุ่มธุรกิจเอกชน กระทั่งเกิดธุรกิจใหม่ได้แก่การให้บริการเรือเที่ยวรอบชมอ่าวฮาลอง ทั้งที่เป็นเรือไปกลับหรือค้างคืนบนเรือ อันเป็นกิจกรรมที่แยกขาดจากการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างสิ้นเชิง

ขณะเดียวกัน กลุ่มธุรกิจเอกชนจากต่างประเทศ ได้แก่ เกาหลีและญี่ปุ่น กลับเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณอ่าวฮาลองมากกว่าคนในท้องถิ่น ข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์นักธุรกิจท่องเที่ยวพบว่า การจัดตั้งเขตปกครองพิเศษเมืองฮาลอง (Ha Long City) ซึ่งเกิดขึ้นเพื่อให้เป็นเมืองการท่องเที่ยวโดยเฉพาะนำไปสู่การมอบสัมปทานแก่กลุ่มธุรกิจระหว่างประเทศโดยเฉพาะประเทศญี่ปุ่นและเกาหลีเพื่อสร้างโรงแรม รีสอร์ท และซาฟารี ในบริเวณเมืองฮาลองเป็นจำนวน 55 ปี รวมมูลค่าประมาณ 100 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ศักดิ์ชาย รัตนสกุลชัยกิจ. 2548 : สัมภาษณ์ และ Nguyen Van Tuan. 2005 : Interview) ส่งผลให้เกิดการตัดต้นไม้ ถมที่ดินบริเวณป่าชายเลน การตัดภูเขา ตลอดจนการถมถนนบริเวณชายฝั่งสู่เกาะขนาดเล็กเพื่อสร้างรีสอร์ทและซาฟารีในการต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยนัยนี้ผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง นอกเหนือจากหน่วยงานรัฐในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวจึงได้แก่กลุ่มธุรกิจเอกชนระหว่างประเทศ แม้จะมีคำอธิบายจากหน่วยงานรัฐว่าเป็นการก่อสร้างนอกเขตคุ้มครอง (Protected Areas) อีกทั้งเป็นการสร้างรายได้เพื่อนำเงินมาส่งเสริมให้พิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศฮาลองดำเนินการอนุรักษ์ และเป็นการส่งเสริมให้ชาวเมืองฮาลองมีงานทำก็ตาม (Nguyen Van Tuan. 2005 : Interview) มีพักที่จะกล่าวถึงองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ เช่น ประเทศเดนมาร์ก ซึ่งรัฐบาลอนุญาตให้มีส่วนร่วมในโครงการอนุรักษ์บางโครงการของพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศฮาลองเท่านั้น (Ngo Mai Houng. 2005 : Interview) ดังนั้นการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณอ่าวฮาลองจึงตกอยู่กับหน่วยงานรัฐและธุรกิจเอกชนระหว่างประเทศนั่นเอง

3.2.4 การแบ่งสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

แม้ว่ารัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามจะอธิบายการแบ่งสรรผลประโยชน์จากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวว่าชาวเวียดนามโดยรวมได้รับผลประโยชน์ทางตรงในรูปตัวเงินจากการมีรายได้เพิ่มสูงขึ้นจากเดิมถึงร้อยละ 50 และทำให้ชาวเวียดนามมีงานทำไม่น้อยกว่า 50,000 คน และผลประโยชน์ทางอ้อมในรูปการแลกเปลี่ยนความรู้กับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศอันเป็นการเปิดโอกาสทางการศึกษาแก่ชาวเวียดนามมากขึ้น (Nguyen Hai Anh, 2005 : Interview) อย่างไรก็ตาม ข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์พบว่าผลประโยชน์ดังกล่าวเกิดขึ้นจากการที่ชาวเมืองฮาลอง และคนในท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบอ่าวฮาลองส่วนน้อยที่มีส่วนในกิจกรรมการท่องเที่ยวเช่นการนำเที่ยว การจัดที่พัก การขายของที่ระลึก และการบริการด้านต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยวเท่านั้น แม้ว่ารัฐบาลจะกำหนดรูปแบบการแบ่งสรรผลประโยชน์อีกส่วนหนึ่งให้กับชาวเมืองฮาลอง เห็นได้จากการที่พิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศฮาลองสนับสนุนให้แต่ละหมู่บ้านรอบอ่าวฮาลองจัดทำโครงการพัฒนาหมู่บ้านเพื่อเป็นที่พักนักท่องเที่ยว โดยพิพิธภัณฑสถานจะเป็นผู้อุดหนุนงบประมาณจากการจัดสรรรายได้การท่องเที่ยวส่วนอื่น ๆ มาให้กับหมู่บ้านเพื่อการพัฒนาและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม (Ngo Mai Houng, 2005 : Interview) แต่ก็ไม่สามารถอธิบายได้ว่าการแบ่งสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นมีความเป็นธรรมในด้านการพัฒนาตนเองทางเศรษฐกิจได้อย่างไร

อย่างไรก็ดี สำหรับหน่วยงานรัฐและธุรกิจเอกชนแล้วการแบ่งสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ยังคงเป็นการแบ่งสรรผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการสำเร็จประโยชน์ร่วมกันระหว่างรัฐบาลและธุรกิจเอกชน เช่น การมอบสัมปทานแก่ธุรกิจระหว่างประเทศซึ่งไม่เพียงสร้างผลประโยชน์ในรูปตัวเงินเพิ่มขึ้นจากการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวเท่านั้น หากแต่นำไปสู่การเปิดตลาดการท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักแต่ต่างประเทศมากขึ้นอีกด้วย ส่งผลให้รูปแบบการท่องเที่ยวอ่าวฮาลองและพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศฮาลองซึ่งถูกนำเสนอในด้านการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่รองรับนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเป็นกลุ่มใหญ่ โดยนัยนี้การแบ่งสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบมวลชน

จากเกณฑ์ชี้วัดการเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งภาษาเวียดนามเรียกว่า DU LICH BÊN VÚNG ในพื้นที่วิจัยชี้ให้เห็นว่ามีความพยายามใช้การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมวลชนเพื่อให้คนในท้องถิ่นมีงานทำ มีรายได้ และนำรายได้มาสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมตามมาภายหลัง อันมิได้เป็นการสร้างความยั่งยืนทางการท่องเที่ยว

ในเชิงทฤษฎี เนื่องจากข้อมูลภาคสนามที่พบว่ายังคงมีการตัดไม้ ถมป่าชายเลน จัดสร้างวัฒนธรรมเพื่อสร้างสิ่งดึงดูดหรือเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว ขณะเดียวกันการเปิดโอกาสให้เพียงธุรกิจเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการท่องเที่ยวยังสะท้อนให้เห็นการจำกัดการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นให้เหลือเพียงผู้ปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐบาลเท่านั้น

คำกล่าวถึงการเปิดโอกาสให้ธุรกิจเอกชนดำเนินการท่องเที่ยวเพื่อให้เห็นในท้องถิ่นมีงานทำและมีรายได้เพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์ดังกล่าวจึงอาจก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลประโยชน์ที่จะได้รับทั้งในรูปตัวเงินและที่ไม่อยู่ในรูปตัวเงิน แม้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นผลมาจากระบอบการปกครองซึ่งการตัดสินใจอยู่ในพื้นที่ของรัฐบาลแต่สิ่งที่เกิดขึ้นก็ไม่สามารถเอื้อต่อกระบวนการจัดการตนเองของคนในท้องถิ่นแต่อย่างใด ทั้งนี้สามารถวิเคราะห์ฐานคิดของกระบวนการที่สนี้ดังนี้

1. ฐานคิดเชิงอุดมการณ์

ในเชิงอุดมการณ์การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม การที่รัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามมีอำนาจกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวของประเทศส่งผลให้เกิดการสร้างอุดมการณ์การอนุรักษ์ในความหมายของรัฐบาลเพียงอย่างเดียวโดยที่รัฐบาลใช้อุดมการณ์ดังกล่าวเป็นเครื่องมือเพื่อดึงภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะชาวจังหวัดเถื่อเทียนเว้และชาวเมืองฮาลองเพื่อให้ความร่วมมือกับการจัดการท่องเที่ยวของรัฐ ทั้งนี้การสร้างอุดมการณ์ที่เกิดขึ้นเห็นได้จากการสร้างวาทกรรมหน้าที่อันเป็นอุดมการณ์ที่รัฐบาลปลูกฝังคนในท้องถิ่นในด้านความสัมพันธ์ระหว่างการอนุรักษ์หน้าที่ และคนในท้องถิ่นดังนั้นรัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามจึงมองว่าชาวจังหวัดเถื่อเทียนเว้และชาวเมืองฮาลองอันเป็นกลไกสำคัญในฐานะผู้สัมพันธ์ท่องเที่ยวโดยตรง จึงควรมีหน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมถึงหน้าที่ในการเป็นผู้ให้บริการนักท่องเที่ยวที่ดี

โดยนัยนี้ การสร้างอุดมการณ์ที่เกิดขึ้นจึงพุ่งเป้าโดยตรงต่อชาวจังหวัดเถื่อเทียนเว้และชาวเมืองฮาลองโดยมีการสร้างวาทกรรม (Discourse) ว่าด้วยหน้าที่ของคนในท้องถิ่นต่อการท่องเที่ยว โดยเฉพาะหน้าที่ที่ชาวจังหวัดเถื่อเทียนเว้และชาวเมืองฮาลองต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมถึงหน้าที่ในการให้ความร่วมมือกับรัฐบาลเพื่อจัดการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบมวลชนหรือแบบยั่งยืนก็ตาม เห็นได้จากนโยบายของแผนกจัดการอ่าวฮาลอง (Ha Long Management Department) ที่ระบุว่าจะต้อง "... มีการเผยแพร่คุณค่าทางธรรมชาติและมนุษย์ การจัดการ กฎหมาย การอนุรักษ์ และแผนการสำรวจของอ่าวฮาลองในวงกว้างอย่างเหมาะสมเพื่อให้ชุมชนตระหนักถึงหน้าที่ในการอนุรักษ์เขตมรดกโลกอ่าวฮาลอง ..." (Ha Long Bay Management Department. 2004 : Web Site)

อย่างไรก็ดี วาทกรรมหน้าที่ซึ่งรัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามสร้างขึ้นมีความแตกต่างวาทกรรมมรดกแห่งชาติที่รัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในประเด็นวัตถุประสงค์ของการผลิตวาทกรรมที่รัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามคอกย้ำให้เห็นว่ากิจกรรม

การท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนซึ่งไม่จำกัดความต้องการเป็นการอนุรักษ์เพียงอย่างเดียว นั้น เป็น “หน้าที่” ที่ชาวเวียดนามต้องปฏิบัติอันเป็นการสร้างวาทกรรมซึ่งรัฐบาลมีวัตถุประสงค์ให้ความสำคัญต่อพฤติกรรมของประชาชนว่าจะต้องกระทำตามรัฐบาล ทั้งนี้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ข้าราชการขององค์การบริหารการท่องเที่ยวแห่งชาติเวียดนาม กล่าวถึงการที่รัฐบาลต้องกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงหน้าที่ของตนว่า

“... คนในท้องถิ่นมีหน้าที่ในการจัดการท่องเที่ยวในด้านการรักษาความสะอาด การเป็นอาสาสมัครในการจัดการท่องเที่ยวของรัฐบาล เช่น การร่วมขบวนแห่ ...”

(Pham Ngoc Thanh. 2005 : Interview)

“... ทำอย่างไรจะให้นักท่องเที่ยวมาพักในหมู่บ้านของคนเป็นเวลานานและย้อนกลับมาอีกครั้ง ... คนในท้องถิ่นมีหน้าที่ดูแลและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ...” (Nguyen

(Hai Anh, 2005 : Interview)

เห็นได้อย่างชัดเจนว่าวาทกรรมหน้าที่ซึ่งรัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามสร้างขึ้นมีความแตกต่างจากวาทกรรมมรดกแห่งชาติของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่ให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในฐานะ “มรดกแห่งชาติ” ในฐานะส่วนหนึ่งของอุดมการณ์ชาติ อย่างไรก็ตามที่รัฐสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามสร้างยังได้สร้างวาทกรรมดังกล่าวในรูปแบบที่แตกต่างกัน เช่น การให้การศึกษ การโฆษณาชวนเชื่อให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่ได้รับหากมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม และผลประโยชน์จากการบริการนักท่องเที่ยว รวมถึงการออกคำสั่งบังคับ โดยนัยนี้พื้นที่จังหวัดเถียนเวีซึ่งรัฐบาลสอดแทรกวาทกรรมด้วยการจัดเทศกาลเมืองเวี (Hue Festival) ให้ผู้ที่อาศัยในเขตเมืองโบราณเวีมีหน้าที่ต้องแต่งกายหรืออนุรักษ์การจัดสวนแบบ โบราณเพื่อแสดงให้นักท่องเที่ยวชม รวมถึงการจัดการท่องเที่ยวธรรมชาติที่อำเภอนามดงซึ่งรัฐบาลกำหนดให้ชาวบ้านในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีหน้าที่ฟื้นฟูคนตรี การแสดง การแต่งกายและประเพณีแบบดั้งเดิมของคนเพื่อนำเสนอนักท่องเที่ยวนั้นเอง

ขณะเดียวกัน วาทกรรมหน้าที่ยังชี้ให้เห็นความเชื่อมโยงกับการใช้ประโยชน์จากการอนุรักษ์นั้นคือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอันเป็นหน้าที่ของคนในท้องถิ่น อันหมายถึงการใช้สิ่งทีอนุรักษ์เป็นสินค้าซึ่งสามารถนำเสนอให้นักท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน ดังนั้นหน้าที่ในการอนุรักษ์ดังกล่าวจึงแอบแฝงด้วยการสร้างมูลค่าจากสิ่งทีอนุรักษ์อันเป็นอีกหน้าที่หนึ่งซึ่งคนในท้องถิ่นต้องปฏิบัติ เช่น การที่คนรุ่นหนุ่มสาวของจังหวัดเถียนเวีได้รับการสนับสนุนให้เรียนรู้กิจกรรมการท่องเที่ยวจากการจัดตั้ง โรงเรียนการท่องเที่ยวไว้ควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

และวัฒนธรรม อันเป็นประเด็นที่คนในท้องถิ่นมีการต่อรองเนื่องจากส่วนหนึ่งหน้าที่ในการอนุรักษ์ไม่จำเป็นต้องสามารถสร้างรายรับจากการท่องเที่ยว และวิธีการ “พอสอนลูก” (Ngo Mai Houg. 2005 : Interview) อันเป็นการปลูกฝังคตินิยมพื้นบ้านแก่ชาวเมืองฮาลองซึ่งไม่มีความจำเป็นจะต้องนำไปสร้างมูลค่าทางการท่องเที่ยวเสมอไปนั่นเอง

2. ฐานคิดเชิงบริหารจัดการ

ฐานคิดในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามมีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการในเชิงการท่องเที่ยวแบบมวลชนมากกว่า อันสอดคล้องกับเกณฑ์ชี้วัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนซึ่งเกี่ยวข้องกับแนวคิดการพัฒนาระยะหลักอย่างเห็นได้ชัด โดยนัยนี้ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกิดขึ้นในพื้นที่วิจัยจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งของการพัฒนาระยะหลักทั้งนี้การส่งเสริมสำนึกความเป็นท้องถิ่นถูกจัดเป็นหนึ่งในการบริหารจัดการดังกล่าวเช่นกัน เห็นได้จาก

2.1 การจัดการสินค้าทางการท่องเที่ยว

จากอุดมการณ์ซึ่งให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อผลิตเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว รัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามจึงให้ความสำคัญในการบริหารจัดการสินค้าทางการท่องเที่ยว เห็นได้จากการกำหนดนโยบายซึ่งให้ความสำคัญสนับสนุนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมและมรดกโลกเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว ด้วยเหตุผล “... เพื่อการประชาสัมพันธ์และดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวอันจะนำไปสู่การสร้างผลทางเศรษฐกิจของประเทศ ...” (Leksakundilok. 2004 A : 29) โดยนัยนี้สินค้าทางการท่องเที่ยวจึงมีความสัมพันธ์กับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อให้กลายเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวแบบมวลชนอย่างยิ่ง แม้ว่าจะมีการอนุรักษ์เพื่อให้อสอดคล้องกับความหมายของความยั่งยืนก็ตาม

สำหรับพื้นที่จังหวัดเถื่อเทียนเว้ แม้รัฐบาลจะมีการจัดตั้งศูนย์อนุรักษ์อนุสรณ์สถานไว้เพื่อรับผิดชอบการซ่อมอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมแต่มีอาจปฏิเสธได้ว่าหน่วยงานดังกล่าวมีวัตถุประสงค์แอบแฝงในการอนุรักษ์เพื่อเป็นสินค้าแก่นักท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการจัดการจัดอบรมมัคคุเทศก์ การจัดแสดงดนตรีในราชสำนัก กระทั่งการร่วมกับหน่วยงานรัฐอื่นจัดเทศกาลเมืองเว้ ด้วยการจัดแสดงวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากนี้รัฐบาลยังได้จัดสร้างโรงเรียนการท่องเที่ยวเว้ (Hue Tourism School) โดยได้รับความสนับสนุนจากรัฐลักเซมเบิร์กและประเทศสวิสเซอร์แลนด์ซึ่งหลักสูตรทั้งหมดเป็นการจัดการเรียนการสอนด้านการท่องเที่ยวแบบมวลชน โดยมีได้กล่าวถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ขณะที่ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอนามตง แม้ว่าการจัดการท่องเที่ยวจะอยู่ภายใต้เงื่อนไขของการออกกฎหมายกำหนดเขตอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติ แต่พบว่ารัฐบาลได้อนุญาตให้มีการตัดไม้เพื่อสร้างสาธารณูปโภคและรีสอร์ทนอกเขตป่าที่รัฐบาลสงวนไว้เช่นกัน

ในพื้นที่อ่าวฮาลอง แม้จะมีการจัดตั้งแผนการจัดการอ่าวฮาลองและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติซึ่งมีหน้าที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม แต่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการอนุรักษ์ดังกล่าวได้ถูกใช้เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองการตั้งเมืองฮาลองให้เป็นเขตปกครองพิเศษทางการท่องเที่ยว ดังนั้นจึงไม่แปลกหากพบว่าบริเวณอ่าวฮาลองได้มีการถมพื้นที่ป่าชายเลนนอกเขตสงวนของรัฐเพื่อสร้าง โรงแรม รีสอร์ท และซาฟารีแก่นักท่องเที่ยวเช่นเดียวกับจังหวัดเถียนเว้

กล่าวได้ว่าการจัดการสินค้าการท่องเที่ยวที่เกิดเป็นการใช้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการผลิตสินค้าทางการท่องเที่ยว ทั้งนี้ไม่เพียงแต่รัฐจะมีบทบาทในการจัดการสินค้าการท่องเที่ยวเท่านั้น รัฐบาลยังเปิดโอกาสให้กลุ่มธุรกิจเอกชน โดยเฉพาะกลุ่มธุรกิจระหว่างประเทศเข้ามามีส่วนเพื่อสร้างรายได้สู่ประเทศ อย่างไรก็ตามก็ตีชาวจังหวัดเถียนเว้และชาวเมืองฮาลองเองนับเป็นเพียงกลไกหนึ่งของกระบวนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว เช่น การแสดง การขายของที่ระลึก การเป็นมัคคุเทศก์ หรือการต้อนรับนักท่องเที่ยว แต่การมีส่วนร่วมจัดการทั้งหมดยังคงอยู่ในรูปแบบของการท่องเที่ยวแบบมวลชนที่รายได้ซึ่งคนในท้องถิ่นได้รับมาจากการเป็นแรงงานการท่องเที่ยว โดยนัยนี้การอยู่ได้สถานะการเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบมวลชนดังกล่าวจึงนับเป็นตัวลดทอนความสามารถขับเคลื่อนการเกิดสำนึกท้องถิ่นโดยปริยาย

2.2 การจัดการรายรับจากการท่องเที่ยว

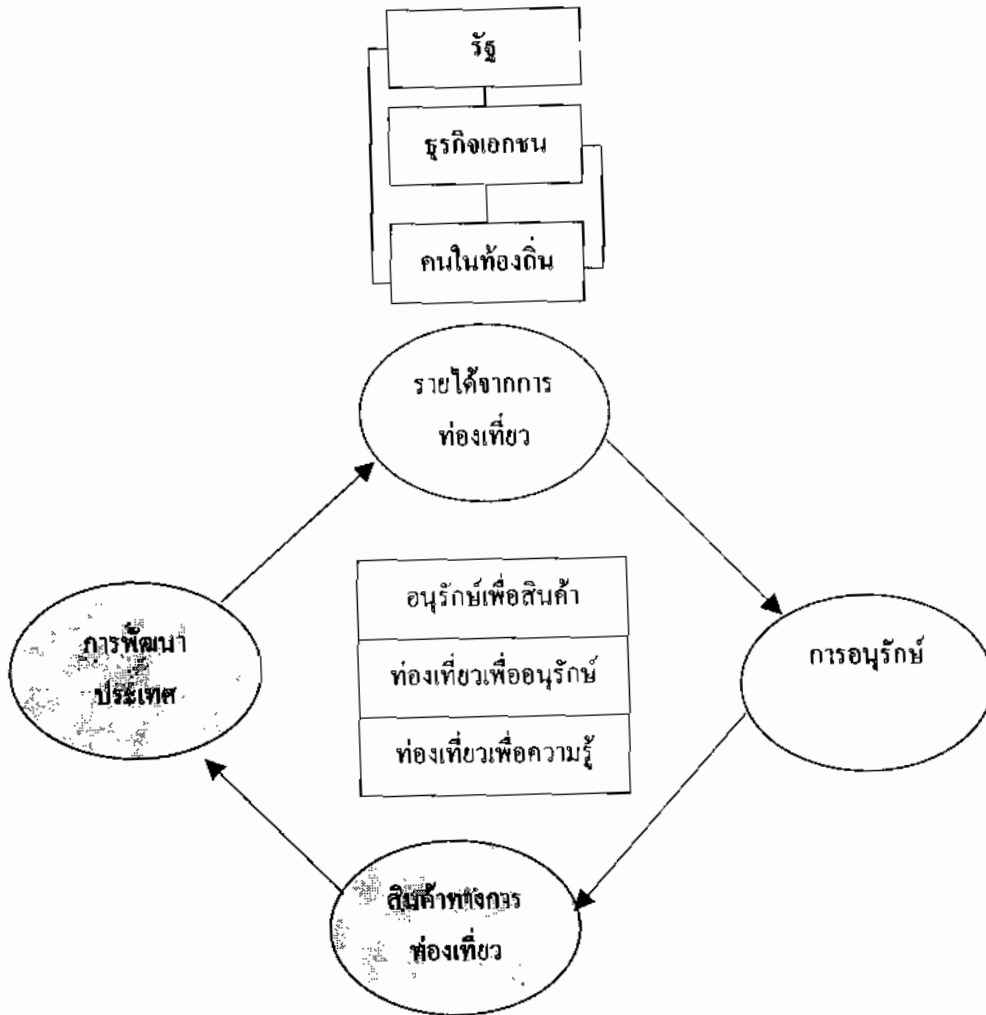
สัมพันธ์กับข้อ 2.1) ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามที่ถูกนำเสนอเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวแบบมวลชน เมื่อเกิดรายรับจากการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งจะถูกนำไปส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมตามเขตที่รัฐบาลกำหนดซึ่งอาจจะเป็นพื้นที่เดียวกันกับแหล่งท่องเที่ยวหรือค่างพื้นที่ ขณะที่อีกส่วนจะถูกนำไปพัฒนาสาธารณูปโภคซึ่งรัฐพยายามนำเสนอว่าเป็นข้อดีจากการจัดการท่องเที่ยวของประเทศ ขณะเดียวกันชาวจังหวัดเถียนเว้และชาวเมืองฮาลองยังคงมีรายรับทางตรงจากค่าจ้างแรงงานการท่องเที่ยวและการขายของที่ระลึกเท่านั้น ส่งผลให้ชาวจังหวัดเถียนเว้และชาวเมืองฮาลองมีการแข่งขันเพื่อแย่งชิงโอกาสในการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวจำนวนเพิ่มขึ้น เช่น การเข้าเรียนโรงเรียนการท่องเที่ยว หรือการเรียนภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส รวมถึงภาษาไทย

อย่างไรก็ดี แม้รัฐบาลและชาวจังหวัดเถื่อนเทียบเท่ากับชาวเมืองสาทองจะให้ความสำคัญกับรายรับในรูปตัวเงินมากกว่า หากแต่มีความคาดหวังผลประโยชน์ในเชิงอุดมการณ์จากการท่องเที่ยวเช่นกัน ได้แก่ความคาดหวังว่าจะได้รับและแพร่ขยายองค์ความรู้จากการท่องเที่ยว ทั้งด้านการจัดการท่องเที่ยวแบบมวลชน เช่น การให้ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Homestay) แก่ผู้นำและชาวบ้าน และการให้ความรู้แก่ชาวในการบริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมในหมู่บ้าน เป็นต้น ทั้งนี้องค์การพัฒนาเอกชนและองค์กรระหว่างประเทศมีส่วนส่งเสริมไม่มากนัก

ฐานคิดในของกระบวนการทัศนัยการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกิดขึ้น จึงชี้ให้เห็นว่า กระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ได้แก่ การใช้การท่องเที่ยวเป็นแหล่งเงินทุนและองค์ความรู้เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมให้คงอยู่ยาวนาน เพื่อกลายเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวได้อย่างยาวนาน อันนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของชาติอย่างยั่งยืน ภายใต้กระบวนการดังกล่าวรัฐบาลยังคงมีบทบาทในการครอบงำครอบงำอุดมการณ์และการบริหารจัดการ แม้ว่าจะมีกลุ่มธุรกิจเอกชนจากต่างประเทศเข้ามามีส่วนบ้าง หากแต่ยังคงเป็นในเรื่องของทุนและเศรษฐกิจมากกว่า ขณะที่คนในท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมเท่าใดนัก เห็นได้จากภาพประกอบ 8

ภาพประกอบ 8 กระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

4. สัญญาว่าด้วยการเมืองในการจัดการท่องเที่ยวของท้องถิ่น

สัญญาว่าด้วยการเมืองในการจัดการท่องเที่ยวของท้องถิ่นเป็นการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นวิธิติศ วิถีปฏิบัติ และการให้คุณค่าของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนระหว่างรัฐกับคนในท้องถิ่น ซึ่งอาจพิจารณาได้จากพื้นที่วิจัยดังต่อไปนี้

4.1 พื้นที่วิจัยประเทศไทย

นับตั้งแต่การจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบอุตสาหกรรมเป็นที่รู้จักของรัฐบาลไทยช่วงทศวรรษที่ 1950 เป็นต้นมา กิจกรรมการท่องเที่ยวถูกจัดให้เป็นส่วนหนึ่งในวาทกรรมการพัฒนาของรัฐที่ไชยรัตน์ เจริญสิน โสภาร (2545 : 106) อธิบายว่าเป็นการช่วงชิงการนำในการสร้างหรือกำหนดกรอบในการอธิบาย ดัดสิน หรือทำความเข้าใจสิ่งที่เรียกว่า “การพัฒนา” ซึ่งได้รับ

อิทธิพลจากวาทะทรูแมน (Truman Doctrine) (อนุช อภาภิรมย์. 2545 : 14-15) ในประเด็นของการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งเพื่อสร้างรายได้จำนวนมหาศาลและสามารถลดความยากจนให้กับประชากรในต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศโลกที่สามที่กำลังพัฒนา (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2538 : 9 และ Bums. 2005 : 3) วาทกรรมพัฒนาดังกล่าวก่อให้เกิดการให้ความหมายในพื้นที่ทางกายภาพ (Physical Space) อันได้แก่สภาพอาณาเขตทางภูมิศาสตร์ของแต่ละประเทศให้พัฒนาภายใต้อาณาเขตของตนให้กลายเป็นสิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยว (Tourism Attraction) กระทั่งแทรกซึมสู่การกำหนดความหมายของการพัฒนาแก่คนในท้องถิ่นกระทั่งเกิดการให้ความหมายใหม่ในพื้นที่ทางสังคม (Social Space) ระหว่างการเป็นภาระหน้าที่ของรัฐที่จะกระทำต่อผู้ถูกพัฒนาได้แก่คนในท้องถิ่นอันเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับพื้นที่ชนบทห่างไกลในฐานะผู้ถูกพัฒนานอกเหนือจากความแตกต่างทางพื้นที่กายภาพ (Physical Space) ซึ่งถูกกำหนดด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์นับตั้งแต่ 5 ทศวรรษที่ผ่านมา รวมถึงการเกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างคนในท้องถิ่นด้วยกันในรูปแบบใหม่ภายใต้การใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาด้วยเช่นกัน

ภาพแทนที่รัฐมองตนเองในพื้นที่วิจัยชุมชนที่รัฐที่สะท้อนให้เห็นถึงการเป็นผู้พัฒนาของรัฐอันเห็นได้จากคำอธิบายของรัฐที่ผูกติดกับประวัติศาสตร์ชุมชนที่รัฐในส่วนของการเป็นพื้นที่คอมมิวนิสต์ซึ่งรัฐจะต้องปราบปรามด้วยการใช้การพัฒนาเข้าแทรกซึมในชุมชนเห็นได้จากการจัดตั้งหมู่บ้านอาสาพัฒนาป้องกันตนเองในทศวรรษที่ 1980 เป็นต้น คำอธิบายดังกล่าวส่งผลให้รัฐมองชุมชนที่รัฐว่าเกิดปัญหาการพัฒนาที่รัฐต้องเร่งแก้ไขในชุมชนจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาขยะที่เพิ่มขึ้นในชุมชน ปัญหาการปล่อยให้คนภายนอกมายุ่งเกี่ยวในการพัฒนาชุมชนนอกจากนี้ รวมถึงการการแก้ปัญหาแบบ “ไฟไหม้ฟาง” ของคนในชุมชน (เอกรินทร์ อินทสาร. 2547 : สัมภาษณ์) ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นล้วนเป็นหน้าที่ที่รัฐจะต้องเข้ามาแก้ไขไม่ว่าจะเป็นการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า และการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะการศึกษา รวมถึงการวางแผนสาธารณสุขโลก (เอกรินทร์ อินทสาร. 2547 : สัมภาษณ์)

ขณะเดียวกันในบ้านชะจอม การแบ่งพื้นที่ผู้พัฒนากับผู้ถูกพัฒนากลับมีความซับซ้อนมากกว่าเนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นมิใช่เพียงรัฐมองคนในท้องถิ่นว่ามีปัญหาเท่านั้นรัฐยังเข้าไปละเมิดอำนาจการจัดการทรัพยากรของคนในท้องถิ่น เห็นได้จากการเปิดสัมปทานให้บริษัทอุบลคำไม้เพื่อตัดไม้ในป่าดงนามตามเมื่อทศวรรษที่ 1970 ซึ่งมีมิใช่เพียงการทำลายอำนาจการจัดการทรัพยากรป่าดงนามตามของชาวบ้านชะจอมเท่านั้นแต่ยังนำไปสู่การที่รัฐให้ความสำคัญแก่บ้านชะจอมเพียงการเป็นทางผ่านของขบวนรถตัดไม้สู่ป่าดงนามและขนไม้ออกจากป่า แนวคิดดังกล่าวตกทอดถึงการที่รัฐมองบ้านชะจอมในฐานะทางผ่านสู่การพัฒนาที่ไม่มีการมุ่งตรงยังหมู่บ้านแต่กลับให้ความสำคัญกับชุมชนอื่นที่รัฐคิดว่าจะใช้เป็นแหล่งสร้างรายได้จากการพัฒนาจำนวนมาก่อีกด้วย ดังนั้นพื้นที่ผู้ถูกพัฒนาอย่างบ้านชะจอมจึงไม่เพียงแต่มีความเป็นผู้ด้อยพัฒนาเท่านั้น แต่ยังมีสถานะของ

ความเป็นชายขอบ (Maginalization) ที่รัฐให้ความสำคัญน้อยกว่าพื้นที่พัฒนาอื่น และคนในท้องถิ่น ปราศจากอำนาจในการจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง

เป็นที่น่าสังเกตว่า ส่วนหนึ่งของการนิยามความหมายผู้พัฒนาและผู้ถูกพัฒนา โดยใช้การท่องเทียวเป็นเครื่องมือ รัฐ ใช้คำอธิบายประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อเป็นประตูเปิดสู่การพัฒนาในท้องถิ่นแบบรัฐ เห็นได้จากการใช้คำอธิบายประวัติศาสตร์ของชาวชุมชนคีรีวงที่มักถูกรัฐอธิบายว่าเป็นพื้นที่ประสบภัยธรรมชาติและพื้นที่คอมมิวนิสต์ ซึ่งรัฐต้องเข้าไปปราบปรามด้วยการแทรกซึมการพัฒนาของรัฐ ขณะที่บ้านชะชอมเองแม้รัฐจะใช้เป็นทางผ่านของการค้าไม้จากป่าดงนาทาม แต่รัฐก็ใช้คำอธิบายว่าแม้จะเป็นพื้นที่ถูกพัฒนาแต่ยังมีความจำเป็นน้อยกว่าพื้นที่ถูกพัฒนาอื่นเนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่เพิ่มเกิดขึ้นเมื่อทศวรรษที่ 1950 อันนับเป็นการนิยามเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับพื้นที่ผู้พัฒนาและผู้ถูกพัฒนานั้นเอง

อย่างไรก็ดี ปัจจุบันในทางปฏิบัติความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับท้องถิ่นในพื้นที่วิจัยอาจมีการประนีประนอมอยู่บ้าง เห็นได้จากการที่รัฐอนุญาตให้สมาชิกกลุ่มกินข้าวเช้าเสียนและสมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงสามารถจัดกิจกรรมเดินป่าในเขตป่าชุมชนที่ตนเองดูแล ดังนั้นแม้ว่ารัฐในภาคของการบริหารส่วนกลาง เช่น ศาสนากลางจังหวัดหรือหน่วยงานในระดับอำเภอและระดับจังหวัดจะใช้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวพร้อมกับควบคุมหรืออนุรักษ์ป่าอันเปรียบเสมือนภาพแทนของการควบคุมการจัดการทรัพยากรของรัฐ (อานันท์ กาญจนพันธ์. 2549 : 15) แต่รัฐในระดับท้องถิ่น เช่น สถานีอนามัย หน่วยอุทยานแห่งชาติ ฯลฯ ซึ่งตั้งอยู่ในท้องถิ่นและส่วนหนึ่งกลายเป็น “คนคุ้นเคย” กับท้องถิ่น ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นจึงลดระดับความสำคัญด้วยการสร้างเครือข่ายชุมชนในความสัมพันธ์ส่วนตัวที่ชาวบ้านชะชอมและชุมชนคีรีวงสามารถนำนักท่องเที่ยวเดินป่า หรือใช้ประโยชน์จากป่าภายใต้ความร่วมมือกันในการรักษาป่านั่นเอง

การพัฒนาภายใต้พื้นที่ผู้พัฒนาของรัฐ ไม่เพียงแต่รัฐจะนิยามตนเองในฐานะการเป็นผู้พัฒนาที่มีต่อผู้ถูกพัฒนาทางกายภาพเช่น ถนน ไฟฟ้า และการศึกษาซึ่งเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวเท่านั้น ภายหลังจากที่คนในท้องถิ่นจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเองและเริ่มมีชื่อเสียงขึ้นรัฐยังได้นิยามตนเองในฐานะ “ผู้ช่วยเหลือ” และ “ผู้กำกับดูแล (Regulatory Role)” (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2545 : 6) ชาวบ้านที่แม้จะสามารถจัดการตนเองด้านการท่องเที่ยวจนมีชื่อเสียงได้แต่ยังขาดโอกาสในการประชาสัมพันธ์หรือยังไม่รู้เรื่องต่าง ๆ ทางการตลาดเพียงพอ ความพยายามเข้ามาประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในบ้านชะชอมหรือชุมชนคีรีวงรวมถึงการมอบรางวัลตราเป็นแหล่งท่องเที่ยวดีเด่นในพื้นที่วิจัยทั้งสองแห่งจึงกลายเป็นความพยายามช่วงชิงความหมายการจัดการท่องเที่ยวว่าคนในท้องถิ่นไม่สามารถจัดการท่องเที่ยวได้เองหากปราศจากรัฐเข้ามาช่วยเหลือและกำกับดูแล ขณะเดียวกันรัฐได้พยายามแทรกตัวเข้าไปสู่การจัดการท่องเที่ยวด้วยการเสนอมাত্রฐาน

การท่องเที่ยวแบบตะวันตกทั้งการนำเที่ยว สาธารณูปโภค และการบริการแก่สมาชิกกลุ่มกินข้าวเช้าเดือน และสมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ภายใต้อธิบายว่าเป็นการ “สร้างมาตรฐาน (Standardization)” เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว แม้นิยามที่สุดสมาชิกกลุ่มกินข้าวเช้าเดือนและสมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงจะตอบได้ด้วยการใช้มาตรฐานของท้องถิ่น แต่นับเป็นความพยายามของรัฐต่อการสร้างความหมายผู้ช่วยเหลือและกำกับดูแลให้ท้องถิ่นอีกทางหนึ่ง (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2549 : 24-25)

แม้รัฐจะนิยามตนเองว่าเป็นผู้พัฒนา ผู้ช่วยเหลือ หรือผู้กำกับดูแลคน ในท้องถิ่นซึ่งถูกพัฒนามีอาจปฏิเสธได้ว่าความพยายามสร้างมาตรฐานทางการท่องเที่ยวตามแบบที่รัฐ ต้องการในพื้นที่วิจัยทั้งสองแห่ง ยังแฝงด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่รัฐพยายามเชื่อมโยงกับประเทศ นักท่องเที่ยวอันเป็นพื้นที่เชิงกายภาพ (Physical Space) ที่รัฐได้พยายามอธิบายตนเองว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืนซึ่งมีมาตรฐาน แน่นอเนกที่สุดนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของรัฐบาล ไทยจึงมิใช่เพียงการกำหนดเพื่อพัฒนา ผู้ช่วยเหลือ หรือกำกับดูแลให้เกิดมาตรฐานในท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวพันกับการสร้างอัตลักษณ์ของตน (Self Identity) ว่าเป็น “เจ้าบ้าน” ที่มีมาตรฐานสูงและ ได้รับการพัฒนาแล้วเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านอื่น ซึ่งยังสามารถเชื่อมโยงมาตรฐานดังกล่าวกับ ประเทศต้นทางของนักท่องเที่ยวด้วยคำอธิบายว่า “แขก” ที่เจ้าบ้านต้องต้อนรับอย่างดีภายใต้การอยู่ใน สังคมโลกเดียวกันและมีการบริการเท่ากับที่ประเทศต่าง ๆ มี (ปฤษฎางค์ รัตนพฤกษ์, 2545 : 28)

การอธิบายความหมายของความยั่งยืนของรัฐ นับเป็นตัวอย่างอันดีต่อคำอธิบาย ที่มีได้จำกัดแค่การอนุรักษ์กับการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างยาวนาน แต่ก็นำไปสู่การที่รัฐ เพิ่มเติมความหมายของความยั่งยืนในด้าน “การแข่งขันและเป็นผู้นำการท่องเที่ยวในภูมิภาค ได้ ยาวนาน” อีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอภาพการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นในฐานะ การเป็นแกรนด์เดสทินชัน (Grand Destination) ของภูมิภาค การสนับสนุน นโยบาย Single Destination ซึ่งเป็นการวงกลมพื้นที่การท่องเที่ยวในภูมิภาคโดยมีประเทศไทยเป็นศูนย์กลาง ตลอดจน การยกระดับมาตรฐานการคมนาคมขนส่งและโรงแรมในระดับสากลกว่าประเทศอื่นในภูมิภาค เป็นต้น โดยนัยนี้มาตรฐานการท่องเที่ยวจึงเป็นความพยายามทุกวิธีการเพื่อตอบสนอง “แขก” จากต่างประเทศในพื้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศต้นทางของนักท่องเที่ยวเท่านั้น ซึ่งนำไปสู่การสร้างความแตกต่างและเป็นอื่น (The Others) กับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อการแข่งขันและ เป็นผู้นำทางการท่องเที่ยวในภูมิภาคให้ดูดีกว่าทั้งในด้านสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งไม่ยั่งยืน และการ บริการที่ไม่มีมาตรฐานเท่ากับไทยเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวได้อย่างยาวนานในเวลาเดียวกัน

การสร้างอัตลักษณ์ด้านมาตรฐานที่รัฐบาลไทยนิยามตนเองเพื่อเชื่อมโยงกับ ประเทศต้นทางนักท่องเที่ยวด้วยการอธิบายว่าประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านเป็น

คู่แข่งทางการท่องเที่ยวที่มีความเป็นอื่นในลักษณะด้อยกว่าทางคุณภาพ แต่เมื่อกล่าวถึงความสัมพันธ์ในระดับภูมิภาคกับประเทศเพื่อนบ้านด้วยกัน รัฐบาลไทยกลับเลือกใช้คำอธิบายอีกชุดในการ “สร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยว” ทั้งเครือข่ายวิชาการ เครือข่ายการวางแผนและเครือข่ายการลงทุนทางการท่องเที่ยว คำอธิบายถึงการเป็นเครือข่ายเห็นได้จากกรณีที่รัฐบาลเรียกประเทศในภูมิภาคว่าเป็น “ประเทศเพื่อนบ้าน” นั่นเอง อย่างไรก็ตามการคิดการสร้างเครือข่ายของรัฐบาลไทยมิได้หมายรวมถึงการก้าวไปสู่การเป็นภูมิภาคนิยม (Regionalism) ที่ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ร่วมมือกันอย่างแท้จริง (Burns, 2005 : 7) หากแต่รัฐบาลไทยอธิบายว่าเป็นการสร้างเครือข่ายเพื่อให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกเพื่อ โดยมีสินค้าที่จะให้ความสำคัญได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ควบคู่กับการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism)

กล่าวได้ว่ารัฐบาลไทยจัดลำดับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระดับที่แตกต่างกับประเทศต่าง ๆ โดยยึดเอาประโยชน์ที่สัมพันธ์กับประเทศเป็นหลัก ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยกับประเทศที่เป็นนักท่องเที่ยวจึงเป็นการใช้ความสัมพันธ์ในฐานะพ่อค้ากับลูกค้า ด้วยการอธิบายอัตลักษณ์การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีมาตรฐาน ขณะที่ความสัมพันธ์กับรัฐบาลไทยกับประเทศในภูมิภาคแม้จะถูกอธิบายว่าเป็นเพื่อนบ้าน แต่กลับมีการแข่งขันในฐานะคู่แข่งทางธุรกิจอยู่ในที่ ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประเทศเพื่อนบ้านจึงซ้อนทับระหว่างมิตรและคู่แข่งในคราวเดียวกัน ขณะเดียวกันรัฐกลับใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับท้องถิ่นในฐานะผู้ถูกพัฒนาในรูปแบบที่แตกต่างกัน โดยนัยนี้สำหรับการท่องเที่ยวของรัฐแล้ว จึงเป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งของการที่รัฐใช้พัฒนาท้องถิ่นนั่นเอง

อย่างไรก็ดี ขณะที่รัฐนำเสนอภาพแทนซึ่งสัมพันธ์การนิยามตนเองว่าเป็นผู้พัฒนา ผู้ช่วยเหลือ หรือผู้กำกับดูแลท้องถิ่นให้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คนในท้องถิ่นเองได้มีความขัดแย้ง การต่อสู้ (Resistance) และการต่อรอง (Negotiation) กับรัฐด้วยเช่นกัน สำหรับในพื้นที่วิจัยแล้วความขัดแย้งและการต่อรองเห็นได้จากความพยายามปฏิเสธการเข้ามาจัดการท้องถิ่นทั้งสมาชิกกลุ่มกินข้าวเช้าเหียนและสมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ที่อธิบายอย่างสอดคล้องกันว่ารัฐอยู่ในฐานะ “ผู้ขูดมือเปิบ” ซึ่งหมายถึงการที่รัฐเข้ามาฉวยโอกาสนำบ้านชะชอมและชุมชนคีรีวงเป็นผลงานภายหลังพื้นที่วิจัยทั้งสองแห่งมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก รวมถึงการที่รัฐทำตัวเป็นเจ้านายสั่งการในท้องถิ่นตามอำเภอใจ เช่น การให้สมาชิกกลุ่มกินข้าวเช้าเหียนเตรียมการต้อนรับเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งจะเข้ามาประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวแล้วไม่มาโดยปล่อยให้คนในท้องถิ่นเตรียมการต้อนรับ เป็นต้น (พินิจนันท์ ทองเสริม, 2548 : สัมภาษณ์)

การที่คนในท้องถิ่นของพื้นที่วิจัยอธิบายรัฐในฐานะผู้ขูดมือเปิบ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการใช้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์อธิบายสิ่งที่รัฐกระทำเช่นกัน สำหรับบ้านชะชอมแล้วมิใช่เพียงการที่รัฐละเมิดอำนาจการจัดการทรัพยากรป่าไม้ด้วยการอนุญาตให้บริษัทเอกชนตัดไม้ใน

ป่าดงนาทามและการเห็นบ้านชะชอมเป็นทางผ่านเท่านั้น แต่สมาชิกกลุ่มกินข้าวเช้าเดือนกุมภาพันธ์บอกว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นการละเลยของรัฐที่จะให้ความสำคัญกับท้องถิ่น เช่นเดียวกับสมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ซึ่งใช้ประวัติศาสตร์เพื่ออธิบายว่าการถูกรัฐเข้าใจว่าเป็นพื้นที่คอมมิวนิสต์เป็นเงื่อนไขสำคัญที่รัฐเข้ามาแทรกแซงวิถีชีวิตชุมชนขณะที่เมื่อชุมชนคีรีวงประสบอุทกภัย รัฐกลับมีบทบาทในการช่วยเหลือน้อยที่สุด โดยนับนี้ความขัดแย้งที่คนในท้องถิ่นมีต่อรัฐในพื้นที่วิจัยทั้งสองแห่งจึงเกิดขึ้นจากคำอธิบายเดียวกันที่รัฐมองตนเองว่าเป็นผู้พัฒนาที่ละเลยหรือพยายามแทรกแซงชีวิตเกินไป และเมื่อรัฐเห็นโอกาสในการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวจึงใช้โอกาสดังกล่าวเพื่อเข้ามาหรือพยายามแทรกแซงมากขึ้น กระทั่งกลายเป็นสิ่งที่คนในท้องถิ่นเรียกว่า ชุมมือเปิบนั่นเอง

ขณะเดียวกัน สิทธิในการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นนับเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่เกิดการต่อรองระหว่างรัฐกับคนในท้องถิ่นเพื่อแสดงให้เห็นความพยายามสร้างความสัมพันธ์เพื่อต่อรองรัฐด้วยการนิยามใหม่ว่าเป็นพื้นที่ที่สามารถพัฒนาได้ด้วยตนเอง สำหรับบ้านชะชอมแล้วการรวมตัวจัดตั้งเป็นคณะกรรมการป่าชุมชนมิใช่เป็นการจัดตั้งโดยหน่วยงานรัฐ แต่เป็นการรวบรวมชาวบ้านวัยทำงานทั้งในบ้านชะชอมและหมู่บ้านใกล้เคียงเพื่อดูแลรักษาป่าดงนาทามส่วนที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์ให้กลายเป็นป่าชุมชนกระทั่งสำนักงานอุทยานแห่งชาติยอมรับและให้ความช่วยเหลือในเวลาต่อมา อาจเป็นตัวอย่างอันดีของความพยายามต่อรองกับรัฐเพื่อให้คนในท้องถิ่นสามารถจัดการกับทรัพยากรของตนเองได้ ทั้งนี้ในพื้นที่บ้านชะชอมแล้วความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอาจถูกจำกัดเฉพาะในกลุ่มผู้นำของหมู่บ้านซึ่งได้รับการศึกษาหรือมีปฏิสัมพันธ์กับนักวิชาการภายนอกมาระยะเวลาหนึ่ง โดยที่คนในท้องถิ่นอื่น ๆ ยังคงมีทัศนคติที่ตีต่อรัฐในฐานะผู้สนับสนุนให้คนในท้องถิ่นจัดการท่องเที่ยวอย่างราบรื่น

อย่างไรก็ดี ประเด็นการต่อรองกับรัฐด้านการจัดการจัดทรัพยากรสำหรับสมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงขยายสู่การต่อสู้กับรัฐด้วยความรู้สึกร่วมกันว่ารัฐสามารถเป็นผู้เปลี่ยนแปลงชุมชนที่อาจก่อความเดือดร้อนให้กับชุมชนคีรีวงได้ ดังนั้นจึงมิใช่เพียงการรวมเป็นกลุ่มอาชีพของชาวชุมชนคีรีวงเพื่อต่อรองกับรัฐในการจัดการป่าเขาหลวงเช่น การต่อรองกับอุทยานแห่งชาติที่อยากให้เกิดป้ายบอกชื่อต้นไม้ในป่าเขาหลวงเพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้จักแค่สมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงไม่อยากจะคิดเพราะต้องการให้นักท่องเที่ยวสอบถามเพื่อจะมีการอธิบายและสร้างความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการผลิตซ้ำตำนานหรือความทรงจำร่วมกัน (Collective Memory) ด้วยการอธิบายประวัติศาสตร์ของชุมชนใหม่ว่าชาวชุมชนคีรีวงดั้งเดิม (Authentic) สามารถดำรงอยู่จากการประสบภัยธรรมชาติถึง 3 ครั้งด้วยการต่อสู้ของชาวคีรีวงเอง อันเป็นการต่อสู้การอธิบายประวัติศาสตร์ชุมชนของรัฐที่มักอ้างความจำเป็นในการเข้ามาพัฒนา

โดยนัยนี้การอธิบายประวัติศาสตร์ชุมชนคีรีวงด้วยตัวสมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงจึงอาจมิใช่เพื่อการผลิตซ้ำเพื่อนำเสนอต่อการท่องเที่ยวเท่านั้น หากแต่ยังเป็นการตอบโต้อำนาจรัฐในการสร้างความหมายใหม่เพื่อให้หลุดออกจากอำนาจของรัฐอีกด้วย (อานันท์ กาญจนพันธ์. 2549 : 24-25)

การตอบโต้อำนาจรัฐของสมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงอีกประการหนึ่งยังได้แก่การใช้กระบวนการเปลี่ยนสภาพท้องถิ่นให้เป็นสากลและกระบวนการเปลี่ยนสภาพสากลให้กลายเป็นท้องถิ่น (ปฤษฎา รัตนพฤกษ์. 2545 : 28) อันหมายถึงการเกิดกระบวนการปรับเปลี่ยนเพื่อเพิ่มหรือลดทอนคุณค่าและความหมายที่ปรากฏในท้องถิ่นหรือสากลให้อยู่ในระดับที่เท่าเทียมกัน สำหรับกระบวนการเปลี่ยนสภาพท้องถิ่นให้เป็นสากลเห็นได้จากการที่กลุ่มอาชีพในชุมชนคีรีวงสามารถผลิตสินค้าของที่ระลึกอย่างครบวงจรทั้งการเป็นผู้ผลิต ผู้โฆษณา หรือผู้จำหน่ายในระบบการตลาดแบบธุรกิจเอกชนด้วยตนเอง รวมถึงการอนุญาตให้กลุ่มทุนในท้องถิ่นสร้างรีสอร์ทในชุมชนเพื่อรับนักท่องเที่ยวอีกด้วย อันชี้ให้เห็นว่าแม้สมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงจะปฏิเสธการใช้ระบบการตลาดและธุรกิจซึ่งมีการการประชาสัมพันธ์และผลิตสินค้าขายนักท่องเที่ยวที่รัฐและกลุ่มธุรกิจเอกชนภายนอกเป็นผู้นำเข้าแต่ชาวชุมชนคีรีวงทั้งหมดก็สามารถสร้างท้องถิ่นให้เป็นตามแบบสากลโดยไม่ต้องพึ่งรัฐแต่อย่างใด ขณะที่การเปลี่ยนสภาพสากลให้กลายเป็นท้องถิ่นยังเห็นได้จากการที่กลุ่มอาชีพและชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงร่วมกันเสนอชื่อผู้นำของชุมชนที่ผ่านกระบวนการอบรมจากองค์กรพัฒนาเอกชนเมื่อครั้งประสบภัยธรรมชาติล่าสุดเป็นผู้นำแบบทางการของการเมืองระดับท้องถิ่น เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายกองัดการ บริหารส่วนตำบล รวมถึงสมาชิกสภาจังหวัด การให้ผู้นำชุมชนคีรีวงมีส่วนร่วมในฝ่ายปกครองของรัฐที่ส่วนหนึ่งเพื่อมิให้รัฐเข้ามา “ซุบมือเปิบ” จึงนับว่าเป็นการเปลี่ยนสภาพสากลอันได้แก่หน่วยงานฝ่ายปกครองของรัฐให้กลายเป็นท้องถิ่นประการหนึ่งแม้จะมีความกังวลว่าการกลายเป็นคนของรัฐที่เกิดขึ้นจะนำไปสู่การ “... อยู่บนยอดปิระมิดแล้วตีฐานของปิระมิดจนหมด ...” (อุไร คิวเงิน. 2547 : สัมภาษณ์) ทั้งนี้วิธีการดังกล่าวชาวบ้านชะจอมก็ใช้ด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ดี การที่ชาวชุมชนคีรีวงทั้งหมดพยายามนำตนเองเข้าสู่ระบบสากลอาจนำไปสู่การกลายเป็นคนขายของของท้องถิ่นในเวลาเดียวกัน (อานันท์ กาญจนพันธ์. 2549 : 5) เนื่องจากกระบวนการที่เกิดขึ้นเพื่อต่อรอง ชัดแย้ง และตอบโต้ทำได้เป็นการเกิดขึ้นระหว่างรัฐกับคนในท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว แต่ในชุมชนคีรีวงยังมีการต่อรอง แทรกแซง และขัดแย้งในระดับท้องถิ่นตลอดเวลา (ชยันต์ วรรณะภูติ. 2549 : 54-57) โดยเฉพาะการที่ผู้นำชุมชนคีรีวงมีตำแหน่งทางการเมืองท้องถิ่น หรือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงนำไปสู่การเกิดปัญหาความขัดแย้งกับท้องถิ่นใดก็ได้ (Physical Space) ที่สมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงอธิบายว่าเป็นเพราะหมู่บ้าน

หรือท้องถิ่นอื่น “อิจฉา” ชุมชนคีรีวง ส่งผลให้ชุมชนคีรีวงถูกโคตเคี้ยวจากเครือข่ายท้องถิ่นที่ต้องสัมพันธ์กับหมู่บ้านหรือท้องถิ่นอื่นซึ่งนับเป็นการเกิดชายขอบอีกรูปแบบหนึ่ง ทั้งนี้ปัญหาการถูกโคตเคี้ยวและการอิจฉาดังกล่าวยังเป็นความวิตกกังวลของสมาชิกกลุ่มกินข้าวชาเขื่อนด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ ภายในชุมชนคีรีวงเองยังมีความขัดแย้งและการต่อรองที่มีความซับซ้อนอันเป็นผลจากความสืบเนื่องของประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน นับตั้งแต่คนรุ่นหนุ่มสาวในชุมชนคีรีวงที่พยายามรื้อฟื้นชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างศาสนากับชุมชนเพิ่มมากขึ้น โดยสมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงแม้จะให้ความสำคัญกับ “วัดคีรีวง” ในฐานะของศูนย์รวมใจของชุมชนนอกเหนือจากการเป็นสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจแล้วยังเป็นศูนย์กลางที่ระลึกถึงการประสมภพธรรมชาติของชุมชน โดยนับนี้วัดในความหมายข้างต้นจึงมีความเกี่ยวข้องกับคำอธิบายทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามความหมายของวัดคีรีวงกับการท่องเที่ยวกลับถูกลดทอนความสำคัญลงเหลือเพียงการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเก่าแก่ หรือสถานที่สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนเมื่อระลึกหรืออธิบายความเชื่อมโยงกับการประสมภพธรรมชาติให้นักท่องเที่ยวทราบเท่านั้น ทั้งนี้ประเด็นดังกล่าววัดบ้านชะจอมเองก็ถูกใช้เป็นที่ประกอบศาสนพิธีเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตามสำหรับวัดคีรีวงแล้วยังมีการคอบได้กับสมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงเช่นกันด้วยคำอธิบายว่าการท่องเที่ยวเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชนคีรีวงเปลี่ยนแปลงทั้งวัฒนธรรมอันดั้งเดิมของชุมชน ขยะ และการมีเพศสัมพันธ์ เป็นต้น (พระครูสังฆรักษ์ (มอง) ถาวรปัญญา. 2547 : สัมภาษณ์)

ความขัดแย้ง การต่อรอง และการคอบได้กันภายในชุมชนคีรีวงยังอาจสะท้อนออกมาจากปัญหาการอธิบายความหมาย “ทุนนิยม” ในชุมชนที่แตกต่างกันและก่อให้เกิดการแบ่งฝ่ายคีรีวงออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ระหว่างกลุ่มเปิดรับทุนนิยมเข้ามาในท้องถิ่นซึ่งนำโดยกลุ่มอาชีพส่วนใหญ่ในชุมชน กับกลุ่มที่ต้องการสร้างชุมชนคีรีวงในเชิงอุดมคติ (Utopia) ที่นำโดยชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง โดยกลุ่มแรกจะถูกโจมตีจากกลุ่มหลังว่าเป็นผู้นำความเปลี่ยนแปลงแบบทุนนิยมเนื่องจากการจัดระบบธุรกิจของกลุ่มชาวบ้านและการขายสินค้า รวมถึงการทำการตลาดในเชิงธุรกิจ อันจะนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนของทรัพยากร สังคม และวัฒนธรรมในชุมชน ขณะที่กลุ่มหลังเองก็ถูกกลุ่มแรกอธิบายว่าเป็นกลุ่มทวนกระแส โลกาภิวัตน์และล่าหลัง ความขัดแย้งดังกล่าวนำไปสู่การผลักดันให้คนของทั้งสองฝ่ายช่วงชิงเพื่อเป็นกรรมการชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กลุ่มชาวบ้าน หรือคณะผู้นำชุมชนเพื่อให้ดำเนินกิจกรรมในชุมชนเป็นไปตามที่กลุ่มของตนตั้งเป้าไว้

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนคีรีวงนำไปสู่การเกิดพื้นที่ที่มีการต่อรอง (Negotiating Space) ระหว่างคนในท้องถิ่นด้วยกันอีกด้วย (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2545 : 5) การผสมผสานระหว่างการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในเชิงทฤษฎีที่เคร่งครัดกับการอนุญาตให้กลุ่มทุนท้องถิ่นซึ่งส่วนใหญ่พัฒนามาจากการเป็นชนชั้นนำในท้องถิ่นกระทั่งกลายเป็นนักการเมือง

ท้องถิ่นจัดสร้างรีสอร์ทเพื่อรับนักท่องเที่ยว เป็นการใช้คำอธิบายใหม่ว่าเป็นการได้รับอนุญาตจากผู้นำชุมชนและยินดีที่จะจ่ายภาษีชุมชนเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แม้จะมีความกังวลเกี่ยวกับผลกระทบทางลบ เช่น การเป็นแหล่งมั่วสุมของชาวเสพติดและปัญหาทางเพศในชุมชน แต่ชาวชุมชนอื่น ๆ นอกบทบาทนำชุมชนก็ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มปาก

แม้การต่อรอง ความขัดแย้ง และการต่อสู้ทั้งระหว่างรัฐกับท้องถิ่นและภายในท้องถิ่นเองจะยังเกิดขึ้นและยังคงคุกรุ่น อัตลักษณ์ของคนในท้องถิ่นในพื้นที่วิจัยที่นำเสนอภาพแทนผู้นำท้องถิ่นที่เขยื้อนเป็นอีกภาคส่วนหนึ่งน่าสนใจเช่นกัน ทั้งนี้หาใช่แต่เพียงการการอธิบายอัตลักษณ์เพื่อการท่องเที่ยวเท่านั้น (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2545 : 2) หากแต่ยังเป็นการทวงอำนาจการตัดสินใจจากรัฐที่คนในท้องถิ่นดูมองข้าม และไม่มี ความหมายอีกด้วย (ชยันต์ วรรณะภูติ. 2549 : 59) สำหรับกลุ่มกินข้าวเช้าเฮือนแล้ว ภาพแทนที่เลือกนำเสนอต่อนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักเป็นการนำเสนอภาพอัตลักษณ์ของท้องถิ่นด้วยความเป็นคนลาวอีสานนับตั้งแต่การใช้ประวัติศาสตร์อ้างอิงว่าเป็นหมู่บ้านหมอลำและกลองยาว รวมถึงการคิดค้นการแสดงที่ถูกระบุว่ามีหรือเคยมีในท้องถิ่นเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชม เช่น การทำขวัญ การไหว้ศาลปู่ตา หรือการแข่งกลองยาว กระทั่งการใช้ชื่อกลุ่มว่า “กินข้าวเช้าเฮือน” สิ่งเหล่านี้เป็นไปเพื่อยืนยันอัตลักษณ์ลาวอีสานทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามการอธิบายอัตลักษณ์ความเป็นลาวกลับบดบังความเกี่ยวข้องกับการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ “บรู” หรือ “ส่วย” ของหมู่บ้านที่มีมาแต่เดิม (กนกวรรณ มะโนรมย์. 2548 : สัมภาษณ์) แม้จะไม่สามารถยืนยันอัตลักษณ์ดังกล่าวในปัจจุบัน ได้ก็ตาม แต่กลับแสดงให้เห็นถึงความพยายามปกปิดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่มีมาแต่เดิมของชาวบ้านชะจอมอีกด้วย

ไม่เพียงแต่การนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นคนลาว (อีสาน) ที่สมาชิกกลุ่มกินข้าวเช้าเฮือนนำเสนอแก่นักท่องเที่ยวเท่านั้น สมาชิกกลุ่มกินข้าวเช้าเฮือนยังอธิบายตนเองแก่นักท่องเที่ยวว่ามีข้อโดดเด่นกว่าหมู่บ้านอื่นโดยมีความซื่อสัตย์แม้จะมีการศึกษาน้อยโดยเฉพาะการใช้ภาษาอังกฤษ ทั้งนี้การอ้างการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวต่างประเทศยังแสดงให้เห็นว่านอกเหนือความพยายามนำเสนออัตลักษณ์ความซื่อสัตย์แก่นักท่องเที่ยวแล้ว อัตลักษณ์ของชาวบ้านชะจอมยังสะท้อนถึงความใฝ่รู้ของชาวบ้านเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวในเชิงคุณภาพที่สามารถสนทนากับชาวต่างประเทศได้อันจัดเป็นสิ่งหนึ่งในการสร้างความเป็นอื่นในแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงเพื่อให้เกิดความแตกต่างในการดึงดูดนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ การนำเสนออัตลักษณ์ของสมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านสิริวง ยังได้แก่ การนำเสนอภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญในเชิงวิชาการ ด้วยการอธิบายว่ามีนักวิชาการ “... ระดับคือเอกเดอร์มาพักหลายคน ...” (ชัชยา ขอดผลา. 2547 : สัมภาษณ์) ตลอดจนการเป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งได้รับความสนใจและเป็นแม่แบบให้กับวงวิชาการและชุมชนอื่นศึกษาสูงจนเป็นระยะการนิยามตัวเองดังกล่าวนำไปสู่การจัดรูปแบบความสัมพันธ์

เชิงอำนาจระหว่างสมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงกับนักท่องเที่ยวซึ่งต้องถูกตรวจสอบ วัตถุประสงค์การเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนด้วยเช่นกัน อีกทั้งยังอาจเป็นการสร้างคุณค่าที่แตกต่างจาก แหล่งท่องเที่ยวอื่น

รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงกับ นักท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยยังได้ขยายเพิ่มเติมสู่การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อสร้างความเป็นอื่นที่ แยกต่างด้วยเช่นกัน อาทิ ชาวชุมชนคีรีวงมีความสามัคคี ชาวชุมชนคีรีวงสามารถจัดการตนเองได้ ชาวชุมชนคีรีวงเป็นมิตร ซึ่งล้วนมาจากการมีบรรพบุรุษในสายตระกูลเดียวกันและการประสพภัย ธรรมชาติร่วมกัน ดังนั้นชาวชุมชนคีรีวงจึงมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากชุมชนอื่น นอกจากนี้ ความเกี่ยวข้องกับป่าเขาหลวง ได้ถูกอธิบายว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตชาวบ้านเนื่องจากเชื่อมต่อกับ สวนสมรมอันเป็นกรรมสิทธิ์โดยสมบูรณ์ ดังนั้นชาวชุมชนคีรีวงจึงมีส่วนในการดูแลรักษาป่าเพื่อเป็น แบบอย่างแก่นักท่องเที่ยว

ขณะเดียวกัน สมาชิกกลุ่มกินข้าวเขาเือนเองได้ใช้ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือ นำเสนอว่าการที่ชาวบ้านชะยอมสามารถจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเองและมีวัฒนธรรมที่โดดเด่นกว่า หมู่บ้านใกล้เคียง เห็นได้จากความร่วมมือกันเป็นกลุ่มชาวบ้านเพื่อจัดการทรัพยากรป่าดงนาทามและ เพื่อสร้างตัวตนเพื่ออธิบายความเป็นลาวทางวัฒนธรรมที่รัฐเมินเฉยในการพัฒนามาตั้งแต่อดีต ดังนั้น การใช้ประวัติศาสตร์ของคนในท้องถิ่นในพื้นที่วิจัยเพื่อสร้างความเป็นอื่นจึงเกี่ยวพันกับการตอบได้ รัฐในในความหมายของการเป็นผู้พัฒนาด้วยเช่นกัน

ภาพแทนของของรัฐและท้องถิ่นที่เกิดขึ้นทั้งในระดับพื้นที่วิจัย ระดับสากล และระดับภูมิภาค ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐและท้องถิ่น โดยที่รัฐมองตนเองว่า เป็นศูนย์กลางในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะการท่องเที่ยว ขณะเดียวกันภายใต้การอยู่ในกระบวนการเป็น โลกาภิวัตน์ (Globalization) กลับส่งผลให้รัฐจำเป็นต้องนิยามตนเองในฐานะท้องถิ่น (Local) ของโลก ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งแบบยั่งยืนและมวลชนอย่างมีมาตรฐานด้วยเช่นกัน และเมื่อกล่าวถึงในระดับ ภูมิภาครัฐได้เปลี่ยนค่านิยมตนเองจากท้องถิ่น (Local) ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งแบบยั่งยืนและ มวลชนอย่างมีมาตรฐานเป็นศูนย์กลางท่องเที่ยวที่ดีกว่าประเทศเพื่อนบ้านอื่น แม้จะมีนโยบายสร้าง เครือข่ายการท่องเที่ยวแต่ไม่อาจเอื้อต่อการนิยามให้เกิดความภาคภูมิใจและความร่วมมือของแต่ละ ประเทศตามกระบวนการเป็นภูมิภาค (Regionalization) อย่างแท้จริง

ขณะเดียวกันเมื่อรัฐใช้การท่องเที่ยวที่มีมาตรฐานมาสู่ท้องถิ่น รัฐจึงใช้การ ท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือการพัฒนาที่มองรัฐกับท้องถิ่นแยกขาดจากกัน โดยสิ้นเชิง ความสัมพันธ์ ดังกล่าวนำไปสู่การเกิดสำนึกความเป็นท้องถิ่น (Localization) ที่มีได้เกิดจากการต่อรอง ขัดแย้ง และ ค่อยๆ ระหว่างรัฐกับคนในท้องถิ่นด้วยความตระหนักถึงการเข้ามาเปลี่ยนแปลงสภาพภายนอกเท่านั้น (เป็นแก้ว เหลืองอร่ามศรี U2545rsi10) หากแต่ยังนำไปสู่ความพยายามอธิบายตนเองของคนใน

ท้องถิ่นในรูปแบบความสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่นที่ต่างกลุ่มกัน พร้อมกับขยายขอบเขตสู่ความสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวด้วยการสร้างและอธิบายอัตลักษณ์ในท้องถิ่นที่ตนเองอยากให้นักท่องเที่ยวทราบ ซึ่งอาจเป็นการหยิบเพียงบางส่วนหรือละไว้บางส่วนเพื่อมาอธิบายแก่นักท่องเที่ยว ตลอดจนจัดนำเสนอให้นักท่องเที่ยวได้เห็นจึงมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า (Cultural Commoditization) ที่มีการใช้ประวัติศาสตร์ ประเพณี ความเชื่อ และการแสดงเพื่อนำเสนอแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ

กล่าวได้ว่าสำหรับสมาชิกกลุ่มกินข้าวเช้าเฮือนและสมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านศิรวังในพื้นที่วิจัยแล้ว ความพยายามจัดการท่องเที่ยวจึงเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามนิยามตัวตนของท้องถิ่นและสร้างพื้นที่ทางสังคมของท้องถิ่นให้สามารถตอบโต้กับกระบวนการพัฒนาของรัฐและกระแสโลกาภิวัตน์ พร้อมกับความพยายามต่อรองเชิงอำนาจกับรัฐเพื่อการจัดการทรัพยากรทั้งป่าไม้และวัฒนธรรมด้วยตัวคนในท้องถิ่นเอง ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงเป็นเพียงสิ่งที่คนในท้องถิ่นใช้อธิบายว่าจะสามารถจัดการตนเองได้อย่างไรภายใต้เงื่อนไขการถูกนิยามว่าเป็นผู้ถูกพัฒนาจากรัฐ

เห็นได้อย่างชัดเจนว่ากระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศไทย อันประกอบด้วยสองกระบวนการทัศนกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับความยั่งยืนจากรายรับของการท่องเที่ยวและกระบวนการทัศนของคนที่ให้ความสำคัญกับความเป็นท้องถิ่นทั้งอุดมการณ์และบริหารจัดการ นับเป็นการต่อสู้กันทางอำนาจในการนิยามการพัฒนาระหว่างคนในท้องถิ่นและรัฐ เห็นได้จากกระบวนการของรัฐซึ่งนำไปสู่การตอบสนององกระแสการพัฒนาที่สร้างรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แต่กระบวนการของคนในท้องถิ่นกลับนำไปสู่การกำหนดวิธีการเพื่อส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นสามารถจัดการทรัพยากรด้วยตนเองเพื่อให้ท้องถิ่นดำรงอยู่ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งความแตกต่างของกระบวนการทัศนดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นปัญหาของการช่วงชิงอำนาจการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมโดยมีการท่องเที่ยวเป็นพื้นที่สมรภูมินั่นเอง

4.2 พื้นที่วิจัยสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

การท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการท่องเที่ยวแบบอะนุลักน้ำอาจไม่มีความแตกต่างในแนวคิดกับประเทศอื่นเนื่องจากรัฐบาลลาวนิยามตนเองว่าการเป็นการท่องเที่ยวเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาท้องถิ่น ดังนั้นจึงเช่นเดียวกับประเทศไทยที่รัฐบาลลาวได้ใช้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของวาทกรรมการพัฒนาด้วยการใช้คำอธิบายว่าชนบันดาเผ่า (Ethnic Groups) ยังมีความยากจนซึ่งต้องอาศัยการเข้าไปพัฒนาของรัฐเพื่อสร้างรายได้ ดังนั้นภาพแทนที่รัฐนำเสนอจึงอยู่ในฐานะของผู้พัฒนาซึ่งมีหน้าที่กระทำต่อผู้ถูกพัฒนาได้แก่ชนบันดาเผ่าซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ดี รัฐบาลลาวกลับมีความแตกต่างจากประเทศอื่น ๆ ตรงที่ไม่เพียงแต่รัฐจะนิยามตนเองว่าเป็นผู้พัฒนาท้องถิ่นเท่านั้น หากแต่ในระดับโลกและภูมิภาคแล้วรัฐบาลลาวกลับ

นิยามตนเองว่าเป็นผู้ถูกพัฒนาซึ่งต้องอาศัยการพัฒนาจากประเทศที่มีฐานะและความรู้เหนือกว่าด้วยเช่นกัน เกริ่น ได้จากการแสดงเจตจำนงเพื่อขอความช่วยเหลือทั้งด้านวัสดุอุปกรณ์ การฝึกอบรม หรือความช่วยเหลือในด้านเงินตราเพื่อจัดการท่องเที่ยวอย่างชัดเจนเมื่อพบว่ามีนักวิจัยจากต่างประเทศที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศดีกว่าเข้ามาเก็บข้อมูลวิจัย ดังนั้นรัฐบาลลาวจึงเลือกที่จะนิยามตนเองว่าเป็นผู้ถูกพัฒนาเมื่อเทียบกับประเทศต่าง ๆ ขณะที่ยังคงดำรงสถานะผู้พัฒนาต่อกับคนในท้องถิ่น อันชี้ให้เห็นว่ารัฐบาลลาวจัดระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับโลกในฐานะของท้องถิ่นกับสากลในทางกายภาพ (Physical Space) หรือชายขอบกับส่วนกลางในการพัฒนา (Development Space) พร้อมกับดำรงระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับคนในท้องถิ่นในทางตรงกันข้ามนั่นเอง

สิ่งที่น่าสังเกตก็คือภายใต้การนิยามตนเองของรัฐบาลลาวว่าเป็นผู้ถูกพัฒนาไม่เพียงแต่จะเป็นการนำเสนอภาพความเชื่อมโยงระหว่างรัฐบาลลาวกับโลกในภาพของท้องถิ่นกับสากลหรือชายขอบกับส่วนกลางแล้ว การอ้างความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งท่องเที่ยวในประเทศกับองค์กรระหว่างประเทศที่เข้ามาช่วยเหลือในด้านเงินทุน ความรู้ และการจัดการ ยังแสดงนัยของการเปลี่ยนแปลงจากท้องถิ่นสู่สากลด้วยเช่นกัน เห็นได้จากความพยายามนำเสนอภาพความช่วยเหลือขององค์กรระหว่างประเทศเป็นการยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวของลาวสู่สากล โดยเฉพาะมาตรฐานการท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์ (Ecotourism) แม้ว่าองค์กรระหว่างประเทศที่เข้ามาช่วยเหลือจะมองว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นเพียงความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาเท่านั้น ขณะเดียวกันการที่รัฐบาลลาวเปิดโอกาสให้กลุ่มธุรกิจเอกชนต่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวตะวันตกเข้ามาลงทุนด้านที่พักแรมและการจัดนำเที่ยวภายใต้ข้อบังคับของท้องถิ่น ก็อาจจะเป็นการเปลี่ยนแปลงให้สากลกลายเป็นท้องถิ่นเนื่องจากการสร้างมาตรฐานสากลภายใต้เงื่อนไขข้อบังคับของท้องถิ่นอีกด้วย (ปฤษฎางค์นพฤกษ์, 2545 : 28) ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลลาวกับโลก แม้จะสอดคล้องกับการเป็นส่วนหนึ่งของโลกาภิวัตน์ (Globalization) ในประเด็นการใช้การท่องเที่ยวนำพาเชื่อมโยงกับประเทศตะวันตกให้เป็นส่วนหนึ่งของวาทกรรมการพัฒนา แต่สำนึกของการเป็นสังคมโลก (Global Consciousness) ที่เกิดขึ้น ไม่มีความเกี่ยวข้องกับการเกิดสำนึกของภูมิภาค (Regionalization) แม้จะมีการกล่าวถึงประเทศในภูมิภาคในฐานะเครือข่ายการท่องเที่ยว แต่เป็นไปในลักษณะของเครือข่ายที่ลาวเป็นผู้ถูกพัฒนาเช่นเดิม

ไม่เพียงแต่รัฐบาลลาวนำเสนอภาพแทนระหว่างรัฐบาลกับรัฐบาลในประเทศอื่นเท่านั้น รัฐบาลลาวยังนำเสนอภาพแทนของรัฐกับนักท่องเที่ยวต่างประเทศอีกด้วย การนำเสนอภาพแทนต่อนักท่องเที่ยวต่างประเทศเกิดขึ้นจากความต้องการของรัฐที่จะนำเสนอพื้นที่วิจัยแก่สาธารณะในมุมที่ต้องการ ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอในฐานะการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความช่วยเหลือจากองค์การยูเนสโก การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคำอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม การเป็นแหล่ง

ท่องเที่ยวที่กระจายรายได้แก่ชนชั้นคนค่าอย่างแท้จริง และการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมให้ชนชั้นคนค่ามีสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของตนเองในการตรวจใบอนุญาตเดินป่าของและควบคุมพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว อันเป็นการนำเสนอผ่านการอ้างอิงความสัมพันธ์แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับสากลกับองค์การยูเนสโกซึ่งเป็นหน่วยงานขององค์การสหประชาชาติ ดังนั้นไม่เพียงแต่จะเป็นการนำเสนอภาพแหล่งท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียวแต่ยังขยายสู่การนำเสนอภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ อันจัดเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจด้านการ “สร้างมาตรฐาน (Standardization)” ประการหนึ่ง

การนำเสนอภาพแทนที่รัฐมีคือนักท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยยังนำเสนอในฐานะของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความบริสุทธิ์ เป็นธรรมชาติ และมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่ รวมถึงการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีมิตรภาพของคนในท้องถิ่นและมีความปลอดภัยแต่ละวันการกล่าวถึงการนำเสนอภาพความสะอาดสบายในพื้นที่วิจัย แม้อาจจะเข้าใจเบื้องต้น ได้ว่าเป็นการนำเสนอภาพในเชิงประชาสัมพันธ์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชม แต่อีกด้านหนึ่งก็อาจพิจารณาได้ว่าเป็นการพยายามสร้างความแตกต่าง (The Others) ในพื้นที่วิจัย โดยมีจุดประสงค์เพื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านและเพื่อการแข่งขันทางการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน โดยนัยนี้รัฐบาลลาวจึงเลือกที่จะนำเสนอภาพในสิ่งที่ตนเองมีเหนือกว่าหรือใกล้เคียงและละเว้นที่จะนำเสนอในสิ่งที่ด้อยกว่า พร้อมกับนิยามคนในว่าเป็นคู่แข่งด้านการท่องเที่ยวกับประเทศในภูมิภาคด้วยเช่นกัน

ไม่เพียงแต่การนำเสนอภาพแทนของรัฐจะเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับภายนอกเท่านั้น การนำเสนอภาพแทนในการจัดการท่องเที่ยวของรัฐยังเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์กับชนชั้นคนค่าเพื่อการควบคุมอย่างใกล้ชิดมิให้เกิดการคอปกได้รัฐ อันเป็นผลมาจากประวัติศาสตร์ที่แขวงหลวงน้ำทาเคยเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญของการเปลี่ยนแปลงการปกครองสู่การเป็นประเทศสังคมนิยมเมื่อสามทศวรรษที่ผ่านมา ขณะที่ยังมีชนชั้นคนค่าบางกลุ่มอยู่ฝ่ายตรงข้ามกับรัฐ ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงอาจเป็นกลไกหนึ่งที่รัฐบาลลาวใช้เพื่อควบคุมชนชั้นคนค่าด้วยการใช้และนำเสนออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนชั้นคนค่าให้เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว พร้อมกับการที่รัฐนำเสนอภาพต่อผู้นำชนชั้นคนค่าถึงผลดีของการท่องเที่ยวว่าจะสามารถสร้างรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมมาสู่คนในท้องถิ่นคนในท้องถิ่นจึงควรปฏิบัติตามสิ่งที่รัฐเสนอ โดยนัยนี้การควบคุมของรัฐที่เกิดขึ้นจึงเป็นการผลิตวาทกรรมระดับชาติและการผลิตซ้ำความภาคภูมิใจที่ช่วยพัฒนาชาติ อันเป็นการสร้างอุดมการณ์ของคนในท้องถิ่น (กฤษดาพรรณ หงส์ลลารมภ์. 2543 : 17) เพื่อการควบคุมดูแลชนชั้นคนค่ามิให้เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐนั่นเอง

แม้ว่าการปกครองของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จะมีข้อจำกัดในการนำเสนอความคิดของชนชั้นคนค่าในการนิยามตนเองพร้อมกับนำเสนอภาพตนเอง

การจูงใจนิยามว่าคนใจท้องถิ่นเป็นผู้ถูกพัฒนาที่เกิดขึ้นแน่นอนที่สุดแม้สิ่งที่รัฐนิยามจะส่งอิทธิพลต่อการนิยามตนเองของชนบ้านคาเผ่าว่าเป็นผู้ถูกพัฒนาและรอคอยการพัฒนาจากรัฐเช่นกัน แต่การนิยามดังกล่าวยังแฝงด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (ปฤษฎางค์ รัตนพลฤกษ์, 2545 : 37) ที่ชนบ้านคาเผ่า โดยเฉพาะกลุ่มที่เป็นผู้นำหรือผู้อาวุโสสามารถต่อรองกับรัฐด้วยการทำหน้าที่ซึ่งรัฐกำหนด เช่น การเป็นมัคคุเทศก์ผู้ช่วย และมัคคุเทศก์หมู่บ้าน การตรวจใบอนุญาตเดินป่า หรือการยินยอมให้รัฐสร้างบ้านพักนักท่องเที่ยวในหมู่บ้านเพื่อแลกกับการที่รัฐเปิดโอกาสให้ผู้นำชนบ้านคาเผ่าสามารถเสนอสิ่งที่รัฐควรพัฒนาอันคล้ายคลึงกับการลดทอนฐานะของรัฐให้เหลือเพียงการเป็นผู้กำกับดูแล (Regulatory role) คนในท้องถิ่นด้วยเช่นกัน (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2545 : 4) ทั้งนี้การยอมรับภาพแทนของผู้ถูกพัฒนาดังกล่าวมิใช่เพียงการต่อรองเพื่อให้รัฐยอมรับข้อเสนอของตนเองเท่านั้น แต่ยังหมายถึงความคาดหวังถึงโอกาสที่การท่องเที่ยวจะสร้างรายได้ทางตรงแก่ชนบ้านคาเผ่าจากรับจ้างนักท่องเที่ยว และการจำหน่ายอาหารและของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยวซึ่งพบว่ามีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นเมื่อเทียบกับราคาตลาดกลาง เช่น ไก่ในหมู่บ้านจากเดิมราคา 5,000-6,000 กีบต่อตัวเป็น 10,000 กีบ เป็นต้น อันจัดเป็นการให้ความหมายใหม่ของการเป็นผู้ถูกพัฒนา

ขณะเดียวกัน ปฏิสัมพันธ์ซึ่งผู้นำชนบ้านคาเผ่ามีต่อนักท่องเที่ยวเมื่อรวมกับการปฏิบัติการของวาทกรรมมรดกแห่งชาติและการผลิตซ้ำความภาคภูมิใจที่ช่วยพัฒนาชาติ ยังส่งผลให้ผู้นำชนบ้านคาเผ่าในพื้นที่วิจัยนำเสนอภาพของตนเองว่ามีใช้เพียงแรงงานทางการท่องเที่ยวในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเท่านั้น หากแต่ยังทำหน้าที่ประหนึ่งผู้แทนของรัฐในการดูแลทรัพย์สินสมบัติของชาติทั้งทางธรรมชาติและได้แก่การตรวจใบอนุญาตเดินป่า และทางวัฒนธรรม ได้แก่การไม่ละเมิดจารีตประเพณีในท้องถิ่น โดยนัยนี้การนิยามตนเองของผู้นำชนบ้านคาเผ่าเป็นผู้แทนรัฐในการรักษาสมบัติชาติจึงมีความเกี่ยวข้องกับการต่อรองกับรัฐในด้านสิทธิในการจัดการทรัพยากรซึ่งสามารถดูแลด้วยตนเองได้ อันจัดเป็นการตอบโต้การถูกกักขังจากอัตลักษณ์ภายนอกประการหนึ่ง (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2549 : 20)

อย่างไรก็ดี การต่อรองซึ่งผู้นำชนบ้านคาเผ่ามีต่อรัฐแท้ที่จริงแล้วการท่องเที่ยวอาจเป็นเพียงเงื่อนไขประการหนึ่งเท่านั้น ทั้งนี้หากพิจารณาประวัติศาสตร์ของชนบ้านคาเผ่าซึ่งประกอบด้วย 16 กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างกัน และผู้นำชนบ้านคาเผ่าหลายกลุ่มมีส่วนสำคัญในการร่วมปฏิบัติเพื่อเปลี่ยนแปลงประเทศสู่ระบอบสังคมนิยม ดังนั้นการต่อรองกับรัฐจึงอาจเป็นผลผลิตของความพยายามใช้สิทธิทางการเมืองซึ่งชนบ้านคาเผ่ามีส่วนร่วมในอดีต โดยใช้การมีส่วนร่วมใหม่ทางเศรษฐกิจอันได้แก่การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญเห็นได้จากความพยายามมีส่วนร่วมในการตรวจใบอนุญาตเดินป่าหรือการดูแลพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว อันเป็นการแสดงสิทธิทางการเมืองภายใต้รูปแบบทางเศรษฐกิจขณะเดียวกันผู้นำชนบ้านคาเผ่ายังอาจใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งของการต่อรองเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางเศรษฐกิจด้วยเช่นกัน เห็นได้จากการมีส่วนร่วมในการจัด

การท่องเที่ยวด้วยเหตุผลเพื่อให้รัฐจัดสรรรายได้เป็นกองทุนหมู่บ้าน (Village Development Fund) และความสามารถในการเสนอปัญหาท้องถิ่นเพื่อให้รัฐแก้ไข

กล่าวได้ว่า การนำเสนอภาพแทนของรัฐและคนในท้องถิ่นเกี่ยวกับพื้นที่วิจัย ที่มีคอกาชนอกยังเป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างการสร้างอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวซึ่งได้แก่พื้นที่วิจัยที่เกิดขึ้นกับการเพิ่มมูลค่า (Value Added) ของอัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นสินค้า (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2544 : 84) ด้วยการนำเสนอภาพแทนของรัฐที่แตกต่างกันในแต่ละระดับของการนิยามความสัมพันธ์ ทั้งในฐานะผู้พัฒนา ผู้ถูกพัฒนา คู่แข่ง แม้กระทั่งการสร้างภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนำเสนอเฉพาะค่อนักท่องเที่ยว โดยนัยนี้การนำเสนอภาพการท่องเที่ยวจึงเป็นการเลือกใช้ท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงแก่รัฐนั่นเอง อย่างไรก็ตามการนำเสนอภาพชนบ้านคาเผ่า (Ethnic Groups) ว่ายากจนและการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งของการลดความยากจนไม่เพียงแต่เป็นเงื่อนไขหนึ่งของการทำให้กลุ่มชาติพันธุ์เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวเท่านั้น หากแต่ยังนำไปสู่ความแตกแยกระหว่างกลุ่มพันธุ์ภายใต้วาทกรรมการพัฒนาด้วยเช่นกัน

4.3 พื้นที่วิจัยสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

นับตั้งแต่รัฐบาลเวียดนาม समाทานแนวคิดการพัฒนากระแสหลักในช่วงทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมา เช่นเดียวกับประเทศเพื่อนบ้านในระบอบสังคมนิยมอื่น ๆ โดยเฉพาะประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวซึ่งใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาประเทศเช่นกัน แน่่อนที่สุดภาพแทนด้านการท่องเที่ยวที่รัฐบาลเวียดนามสร้างขึ้นเพื่อปฏิสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่นอยู่ในฐานะผู้พัฒนาซึ่งให้ความสำคัญกับการสร้างสาธารณูปโภคทางการท่องเที่ยวและให้คนในท้องถิ่นได้มีความรู้ในด้านการจัดการท่องเที่ยวขณะที่คนในท้องถิ่นก็ถูกรัฐนิยามว่าเป็นผู้ถูกพัฒนาเช่นเดียวกัน ไม่เพียงแต่การถูกนิยามในฐานะผู้ถูกพัฒนาจากรัฐเท่านั้นรัฐบาลเวียดนามยังขยายค่านิยมที่มีต่อคนในท้องถิ่นด้วยการใช้วาทกรรมหน้าที่เพื่อกำหนดว่าชาวเวียดนามมีหน้าที่อย่างไรในการท่องเที่ยวที่รัฐบาลเวียดนามเป็นผู้กำหนดพร้อมกับคำอธิบายว่าเมื่อปฏิบัติตามหน้าที่ในการสนับสนุนรัฐทางการท่องเที่ยวแล้วคนในท้องถิ่นจะได้ผลตอบแทนอย่างไร อันชี้ให้เห็นว่านิยามของผู้ถูกพัฒนาซึ่งรัฐสร้างขึ้นคือคนในท้องถิ่นถูกแฝงด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ซ้อนภาพของผู้ปฏิบัติตามหน้าที่เพื่อให้เกิดการพัฒนาในท้องถิ่น

อย่างไรก็ดี ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐกับคนในท้องถิ่นการท่องเที่ยวมิใช่เพียงกลไกหนึ่งของรัฐในการอ้างสิทธิการพัฒนาท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังแฝงด้วยเงื่อนไขทางการเมืองการปกครองอื่น ๆ เช่นกัน สำหรับจังหวัดเถื่อเทียนเว้แล้วการเป็นเมืองหลวงเก่าสมัยราชอาณาจักรเมื่อศตวรรษที่ผ่านมาซึ่งยังมีชาวเถื่อเทียนเว้รุ่นเก่าหลงเหลือความรู้สึกโหยหาอดีต (Nostalgia) ของราชสำนักเวียดนามอยู่ การจัดการท่องเที่ยวในจังหวัดเถื่อเทียนเว้จึงมิใช่เป็นเพียงเครื่องมือในการพัฒนาของรัฐเท่านั้นแต่ยังกลายเป็นสื่อสำคัญที่รัฐมีต่อชาวเถื่อเทียนเว้รุ่นเก่าให้เข้าใจถึงความพยายาม

ในการผสมผสานอดีตของระบอบการปกครองแบบเก่ากับความเป็นปัจจุบันของระบอบการปกครองแบบใหม่อีกด้วย การส่งเสริมให้จัดเทศกาลเมืองเว้ (Hue Festival) โดยให้ผู้ที่อยู่ในบริเวณเมืองโบราณเว้มีส่วนร่วมทั้งการจัดสวน การแต่งกาย การทำอาหาร หรือการแสดงดนตรีราชสำนักนับเป็นตัวอย่างอันดีที่รัฐพยายามสื่อแก่ชาวเถื่อเทียนเว้โดยทั่วไปให้เห็นว่าแม้ระบอบการปกครองแบบสังคมนิยมซึ่งปฏิเสธระบบชนชั้นในราชสำนัก แต่ยังคงให้ความสำคัญต่อความเคารพประเพณีราชสำนัก

ขณะเดียวกันในการท่องเที่ยวอ่าวฮาลองซึ่งตั้งอยู่ที่จังหวัดกวางบิ่งห์ เงื่อนไขทางการเมืองการปกครองที่รัฐแฝงอยู่ในคำนิยามการพัฒนา เห็นได้จากการที่จังหวัดกวางบิ่งห์มีกลุ่มชาติพันธุ์รวมทั้งสิ้น 21 กลุ่มชาติพันธุ์ อันมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมอย่างชัดเจน ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงอาจเป็นเครื่องมือหนึ่งของรัฐในการร้อยรัดความรู้สึกแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้วยการทำกิจกรรมเดียวกันและรู้สึกว่าการให้ความสำคัญเท่าเทียมกัน เห็นได้จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่อำเภอนามดงซึ่งมีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของผู้นำหมู่บ้านก่อนการจัดการท่องเที่ยวทุกกลุ่มชาติพันธุ์ในแบบเดียวกัน รวมถึงการจัดพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศฮาลองให้เป็นพิพิธภัณฑ์เปิดที่ชาวเมืองฮาลองและผู้อาศัยรอบอ่าวฮาลองมีโอกาสรับนักท่องเที่ยวและแสดงวัฒนธรรมของตนเองให้นักท่องเที่ยวชม อันนำไปสู่ความรู้สึกที่รัฐเปิดโอกาสให้กลุ่มชาติพันธุ์แสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนอย่างเสรีและรัฐให้ความสำคัญเท่าเทียมกันซึ่งปราศจากความรู้สึกเป็นอื่นนั่นเอง

ไม่เพียงปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลเวียดนามกับคนในท้องถิ่นเท่านั้น การจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยยังชี้ให้เห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับภายนอก อันส่งผลต่อการนำเสนอภาพแทนที่แตกต่างกันตามระดับของผู้ที่รัฐมีปฏิสัมพันธ์ด้วย กล่าวคือในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับต่างประเทศนั้น รัฐบาลเวียดนามเลือกที่จะนำเสนอภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ทั้งนี้แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวถูกอธิบายถึงความเกี่ยวพันกับการเป็นมรดกโลกซึ่งเชื่อมโยงกับองค์การยูเนสโกอันเป็นหน่วยงานขององค์การสหประชาชาติ โดยนัยนี้ภาพที่รัฐบาลเวียดนามนำเสนอสู่ต่างประเทศจึงเป็นความพยายามเชื่อมโยงระดับโลกเพื่อสร้างความหมายใหม่ (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2545 : 5) ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับของสากล ดังนั้นการนิยามตนเองเพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นกับองค์กรระหว่างประเทศจึงนับเป็นวิธีการเปลี่ยนสภาพท้องถิ่นให้กลายเป็นสากล (ปฤษฎา รัตนพฤษย์, 2545 : 28)

การเป็นแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลกที่รัฐบาลเวียดนามพยายามนำเสนอต่อภายนอก ในอีกด้านหนึ่งพบว่ารัฐมิได้เปลี่ยนสภาพท้องถิ่นให้กลายเป็นสากลเท่านั้น แต่ยังคงพยายามนำเสนอตนเองด้วยการสร้างคำอธิบายผ่านแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยซึ่งเป็นมรดกโลกอีกด้วย สำหรับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดเถื่อเทียนเว้แล้วการนำเสนอมรดกโลกทางวัฒนธรรมจึงมิใช่เป็นการนำเสนอแหล่งโบราณสถานและสภาพวิถีชีวิตราชสำนักเวียดนามแก่นักท่องเที่ยวเพียง

อย่างเดียว หากยังเป็นการที่รัฐพยายามสร้างคำอธิบายว่าเป็นผู้มีอารยธรรมเก่าแก่จากโบราณสถาน
ที่ปรากฏและการจัดแสดงคามเทศกาลต่าง ๆ โดยนับนี้การที่รัฐจัดการท่องเที่ยวในจังหวัดเถื่อเทียนเว้
จึงเป็นการสร้างภาพแทนให้ภายนอกเห็นว่าแม้เวียดนามจะปกครองด้วยระบอบสังคมนิยมแต่ก็มีได้
เลขวัฒนธรรมซึ่งมักถูกโจมตีจากระบอบสังคมนิยมว่าเป็นชนชั้นนายทุนแต่อย่างใด (ผู้จัดการ
ออนไลน์. 2547 ข : เว็บไซค์) ขณะเดียวกันยังสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นเอกราชเก่าแก่อันเป็นการ
ตอบโต้ภาพการเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสได้อีกทางหนึ่ง

เช่นเดียวกับแหล่งท่องเที่ยวอ่าวฮาลองซึ่งเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติ รัฐบาล
เวียดนามมิได้นำเสนอต่อภายนอกว่าอ่าวฮาลองเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีทะเลและหมู่เกาะที่สวยงาม
ตลอดจนมีวัฒนธรรมโบราณเพียงอย่างเดียว แต่ยังคงสร้างคำอธิบายใหม่ต่อภายนอกผ่านการจัดตั้ง
พิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศฮาลองให้ทำหน้าที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติรอบอ่าวพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้คน
ในท้องถิ่นรอบอ่าวฮาลองมีส่วนรับนักท่องเที่ยวได้ อันเป็นความพยายามอธิบายต่อภายนอกว่ารัฐบาล
เวียดนามให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท่ามกลางคำวิพากษ์วิจารณ์
จากต่างประเทศที่มีต่อรัฐบาลเวียดนามในประเด็นการพัฒนาซึ่งทำลายทรัพยากรธรรมชาติและ
วัฒนธรรมและการละเมิดสิทธิมนุษยชน เช่น การจับไล่คนในท้องถิ่นออกนอกอ่าวฮาลอง เป็นต้น
(ผู้จัดการออนไลน์. 2547 ก : เว็บไซค์) ขณะเดียวกันคำอธิบายอีกชุดหนึ่งยังแสดงถึงการที่รัฐ
เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นรอบอ่าวฮาลองมีส่วนร่วมในกิจกรรมของรัฐท่ามกลางระบอบ
การปกครองแบบสังคมนิยมซึ่งมีความเข้มงวดอีกด้วย

ขณะเดียวกันรัฐบาลเวียดนามยังสร้างคำอธิบายตนเองต่อภายนอกอีกชุดหนึ่ง
ว่าเป็นผู้ถูกพัฒนาซึ่งต้องอาศัยความช่วยเหลือจากต่างประเทศโดยเฉพาะตะวันตก แม้จะไม่มีจำนวนมาก
ดังเช่นประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หากแต่ความต้องการช่วยเหลือด้านวิชาการ
การท่องเที่ยวจากต่างประเทศก่อให้เกิดคำอธิบายที่เชื่อมโยงระหว่างความเป็นสากลทางการท่องเที่ยว
ควบคู่ไปกับการสร้างความเป็นอื่น (The Others) กับประเทศคู่แข่ง โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้าน
โดยนับนี้แม้จะเกิดการเชื่อมโยงระหว่างรัฐบาลเวียดนามกับโลกเพื่อนำเสนอแง่มุมของการพัฒนา
ตามโลกาภิวัตน์ (Globalization) ในฐานะการเข้าสู่กระบวนการพัฒนา (อานันท์ กาญจนพันธ์.
2549 : 5) แต่ยังคงคล้ายคลึงกับประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่ความ
สัมพันธ์กับภูมิภาคไม่เอื้อต่อการเกิดสำนึกของภูมิภาค (Regionalization) แต่เป็นการนิยามตนเอง
และเพื่อนบ้านว่าเป็นคู่แข่งซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้รัฐบาลเวียดนามยังใช้การเชื่อมโยงระหว่างความหมายของมรดก
โลกอันมีความเป็นสากลที่ปรากฏในแหล่งท่องเที่ยวควบคู่กับการผลิตซ้ำประวัติศาสตร์ชาติเพื่อนำ
เสนอต่อนักท่องเที่ยว เห็นได้จากการอธิบายประวัติศาสตร์ของเวียดนามว่าเกิดจากการต่อสู้เพื่อรักษา
เอกราชของประเทศ ส่งผลต่อบุคลิกภาพของชาวเวียดนามที่เป็นมิตร รักพวกพ้อง และต่อสู้เพื่อ

อุดมการณ์ ขณะเดียวกันยังใช้ประวัติศาสตร์ในสมัยการปกครองระบอบจักรพรรดิเพื่อนำเสนอว่า เวียดนามเป็นประเทศที่มีอารยธรรมเก่าแก่ นับเป็นการประชาสัมพันธ์เพื่อตอบโต้ภาพเดิมของการเป็นประเทศสังคมนิยม (อานันท์ กาญจนพันธ์. 2549 : 20) พร้อมกับการย้ำว่าวัฒนธรรมของเวียดนาม มีความโดดเด่น “...ไม่เหมือนที่อื่น ...” (Pham Ngoc Thanh. 2005 : Interview) อันเป็นการนิยามความเป็นอื่นกับประเทศคู่แข่งในภูมิภาค นอกจากนี้การที่รัฐบาลเวียดนามผลิตซ้ำประวัติศาสตร์ยังถูกนำมาใช้อธิบายความร่วมมือของคนในชาติเพื่อการตอกย้ำสำนึกร่วม (Collective Memory) ให้ชาวเวียดนามปฏิบัติตามหน้าที่การท่องเที่ยวแก่รัฐอีกด้วย

การนำเสนอภาพแทนของรัฐบาลเวียดนามมิใช่เพียงการนำเสนอภาพการมีมาตรฐานสากลทางการท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ประเด็นอุดมการณ์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนรัฐบาลเวียดนามยังนำเสนอภาพแทนต่อภายนอกว่าส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมจากการตรากฎหมายเพื่อการอนุรักษ์ซึ่งสอดคล้องกับข้อกำหนดการเป็นมรดกโลก ทั้งนี้ภาพแทนดังกล่าวมิใช่เพียงการสร้างภาพลักษณ์ (Image) เพื่อประชาสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยวต่างประเทศเท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นการสร้างภาพแทนเชิงอุดมคติที่รัฐบาลมีต่อชาวเวียดนาม โดยรัฐยังคงเป็นผู้มีอำนาจควบคุมและอนุรักษ์ทรัพยากรของประเทศแต่เพียงผู้เดียว (อานันท์ กาญจนพันธ์. 2549 : 15) แม้ว่าการณ์อนุรักษ์ดังกล่าวจะเกิดขึ้นจริงในทางปฏิบัติหรือไม่ก็ตาม เนื่องจากยังคงมีการแบ่งพื้นที่อนุรักษ์และทำลายด้วยการอ้างว่าเป็นการพัฒนา ขณะที่เมื่อมีการทักท้วงถึงการทำลายสภาพธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมจากการท่องเที่ยว รัฐบาลเวียดนามกลับใช้คำอธิบายอีกชุดหนึ่งว่าด้วยการไม่มีประสบการณ์เนื่องจาก “... การท่องเที่ยวเวียดนามเพิ่งเกิดขึ้น และปัญหาส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากนักท่องเที่ยว ...” (Pham Ngoc Thanh. 2005 : Interview) อันอาจนับเป็นกระบวนการต่อรองกับโลกภายนอกที่มีความต้องการตรวจสอบรัฐอีกด้วย

ขณะที่รัฐบาลนำเสนอภาพชาวเวียดนามว่าเป็นผู้ถูกพัฒนาในความหมายของ ผู้ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐเพื่อให้เกิดรายได้โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญ อันนำไปสู่การขยายค่านิยมที่รัฐมีต่อชาวเวียดนามว่าต้องเป็นผู้ปฏิบัติตามหน้าที่ทางการท่องเที่ยวซึ่งรัฐกำหนด ไม่ว่าจะเป็นการดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยและการประกอบอาชีพแรงงานทางการท่องเที่ยว เช่น พนักงานเสิร์ฟ มัคคุเทศก์ พนักงาน โรงแรม ฯลฯ ขณะที่ชาวเถื่อนเหียนเว่และชาวเมืองฮาลองส่วนหนึ่งใช้นิยามดังกล่าวเพื่อต่อรอง (Negotiation) กับรัฐเช่นกัน การที่ชาวเถื่อนเหียนเว่และชาวเมืองฮาลองต่างรวมกลุ่มเพื่อเรียนภาษาต่างประเทศนับตั้งแต่ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส จีน ญี่ปุ่น รวมถึงภาษาไทยเพื่อติดต่อกับชาวต่างประเทศที่ขยายตัวเพิ่มมากขึ้น โดยไม่จำกัดว่าจะต้องนำไปใช้เพื่อการท่องเที่ยวเท่านั้น จึงไม่กล่าวได้ว่าสิ่งที่ปรากฏขึ้นเป็นไปเพื่อการปฏิบัติหน้าที่การท่องเที่ยวให้กับรัฐเพียงฝ่ายเดียว แต่การรวมกลุ่มดังกล่าวยังเป็นการต่อรองเพื่อให้รัฐเห็นคุณค่าของชาว

เถื่อเทียนเว้และชาวเมืองฮาลองที่ยกระดับจากการเป็นแรงงานระดับล่างในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่การเป็นแรงงานฝีมือที่สามารถกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวของประเทศตลอดจนสามารถเลือกที่จะประกอบอาชีพได้นอกเหนือจากการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง แม้ว่ารัฐจะสนับสนุนการท่องเที่ยวหรือในช่วงเวลาดังกล่าวการท่องเที่ยวจะเป็นที่นิยมในประเทศเวียดนามหรือไม่ก็ตาม อันเป็นความพยายามลดทอนอำนาจรัฐให้เป็นเพียงผู้สนับสนุนคนในท้องถิ่นให้เป็นแรงงานการท่องเที่ยวเท่านั้น การนิยามตนเองของชาวเถื่อเทียนเว้และชาวเมืองฮาลองดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นการต่อรองกับรัฐเท่านั้น หากกลับเป็นภาพสะท้อนแนวคิดการดำเนินชีวิตของชาวเถื่อเทียนเว้และชาวเมืองฮาลองที่ใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจ ดังนั้นหน้าที่ของครอบครัวหนุ่มสาวชาวเถื่อเทียนเว้และชาวเมืองฮาลองในด้านการท่องเที่ยวของรัฐคือพื้นที่วิจัยจึงมีความสำคัญน้อยกว่าความสนใจรายรับจำนวนมากจากอาชีพที่สามารถติดต่อสื่อสารกับชาวต่างประเทศได้ ซึ่งการท่องเที่ยวเป็นเพียงอาชีพหนึ่ง อันเป็นผลจากแนวคิดการพัฒนาที่อำนาจทางเศรษฐกิจมีอำนาจเหนือกว่าการเมือง (ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. 2545 : 73) ขณะเดียวกันการเกิดคำอธิบายการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นว่าไม่มีความจำเป็นต้องอาศัยกฎหมายของรัฐเท่านั้น แต่คนในท้องถิ่นสามารถทำได้จากการใช้ระบบ “พ่อสอนลูก” ยังอาจจัดเป็นคำอธิบายตนเองที่คนในท้องถิ่นต่อรองกับรัฐในความหมายใหม่ที่ชาวเถื่อเทียนเว้และชาวเมืองฮาลองสามารถใช้สิทธิในการจัดการตนเองได้อีกทางหนึ่ง (อานันท์ กาญจนพันธ์. 2549 : 24-25)

อย่างไรก็ดี การต่อรองของชาวเถื่อเทียนเว้และชาวเมืองฮาลองที่มีต่อรัฐยังอาจเป็นผลมาจากสำนึกในหน้าที่การเป็นแรงงานแก่รัฐด้วยเช่นกัน หากพิจารณาประวัติศาสตร์การต่อสู้ของชาวเวียดนามซึ่งต้องใช้ความร่วมมือและการแบ่งหน้าที่อย่างสามัคคีเพื่อให้ได้เอกราชและสามารถสร้างชาติได้ ด้วยเหตุนี้การเป็นแรงงานของรัฐซึ่งการท่องเที่ยวเป็นภาคส่วนหนึ่งจึงเป็นภาพสะท้อนของการเป็นแรงงานเพื่อสร้างชาติที่มีมาในอดีตและการต่อรองที่เกิดขึ้นจึงอาจเป็นเพียงการต่อรองเพื่อให้รัฐให้ความสำคัญต่อชาวเวียดนามในฐานะแรงงานของรัฐเพื่อการสร้างชาติเท่านั้น กล่าวได้ว่า การนำเสนอภาพแทนของรัฐบาลเวียดนามในพื้นที่วิจัยประกอบด้วยภาพแทนที่นำเสนอต่อคนภายนอกในระดับบุคคลได้แก่นักท่องเที่ยวต่างประเทศตลอดจนนานาประเทศ รัฐบาลเวียดนามได้สร้างคำอธิบายในพื้นที่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการเป็นผู้พัฒนา ผู้ถูกพัฒนา การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีมาตรฐานสากล การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน และการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งแม้สะท้อนการตอบสนองกระแสโลกาภิวัตน์แต่ขัดแย้งต่อการเกิดภูมิภาคนิยม ในฐานะภาพแทนของความเป็นคู่แข่งอย่างสิ้นเชิง ขณะเดียวกันรัฐบาลเวียดนามยังนำภาพแทนที่ถูกเสนอต่อภายนอกมาปรับใช้เพื่อสร้างภาพแทนแก่คนในท้องถิ่นทั้งในลักษณะคู่ตรงข้ามได้แก่การเป็นผู้ถูกพัฒนา และการใช้ประวัติศาสตร์เพื่อผลิตซ้ำอุดมการณ์ได้แก่การเป็นผู้ปฏิบัติตามหน้าที่การ

ท้องถิ่นซึ่งรัฐกำหนด โดยนัยนี้ประวัติศาสตร์ที่ถูกผลิตซ้ำจึงเป็นเพียงเพื่อการชี้นำให้คนในท้องถิ่น ต้องปฏิบัติตามสิ่งที่รัฐกำหนดโดยปราศจากการเกิดขึ้นของความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่น (Localism) แต่อย่างไรก็ดี ขณะที่รัฐยังคงอำนาจในการจัดการทรัพยากรเช่นเดิม

นอกจากนี้ ภายใต้การความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระบอบสังคมนิยมที่ชาวเถื่อเทียนเว้และชาวเมืองฮาลองเสมือนหนึ่งผู้น้อมรับความต้องการของรัฐโดยไม่สามารถประท้วงได้ นั้น ชาวเถื่อเทียนเว้และชาวเมืองฮาลองกลับใช้นิยามซึ่งรัฐเป็นผู้กำหนดเพื่อมาต่อรองกับรัฐ ดังนั้น การปฏิบัติตามที่รัฐในฐานะแรงงานการท้องถิ่นซึ่งจึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งซึ่งดำเนินควบคู่ไปกับการต่อรองเพื่อให้รัฐให้ความสำคัญกับคนในท้องถิ่นจากการละเลยหรือมองข้ามของรัฐนั่นเอง

การวิเคราะห์กระบวนการทัศน์การท้องถิ่นแบบยังยีนแบบรัฐและแบบท้องถิ่น

กระบวนการทัศน์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่วิจัยทั้งแบบรัฐและแบบท้องถิ่น สามารถเปรียบเทียบ เพื่อให้เห็นความคล้ายคลึงและความแตกต่างของกระบวนการทัศน์ ฐานคิด และกิจกรรมการท้องถิ่นแบบยังยีน อันจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะกระบวนการทัศน์การท้องถิ่นแบบยังยีนใหม่ต่อไป เห็นได้จาก

1. การเปรียบเทียบการท้องถิ่นแบบยังยีนแบบรัฐ

การท้องถิ่นแบบยังยีนที่ปรากฏในนโยบายของรัฐบาลในประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม อาจพิจารณาเปรียบเทียบตามเกณฑ์การท้องถิ่นแบบยังยีนได้ ดังตาราง 5

ตาราง 5 การเปรียบเทียบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนแบบรัฐ

เกณฑ์การ ท่องเที่ยว แบบยั่งยืน	ประเทศไทย	ประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตย ประชาชนลาว	ประเทศสาธารณรัฐ สังคมนิยมเวียดนาม
1. การเคารพความ หลากหลายทางชีว ภาพ	รัฐมีการออกกฎหมายคุ้มครองป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติ แต่ไม่มีความชัดเจนในด้านเคารพความหลากหลายทางชีวภาพอื่น ๆ	รัฐมีการออกกฎหมายคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและป่าไม้ในเขตอุทยาน และการกำหนด National Biodiversity Conservation Areas โดยความช่วยเหลือจากองค์กรระหว่างประเทศ และจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว	รัฐมีการออกกฎหมายคุ้มครองมรดกโลกทางธรรมชาติ และคุ้มครองระบบนิเวศจากการเข้ามาของการท่องเที่ยว และมีการจัดตั้งหน่วยงานรัฐได้แก่ พิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศสากลเพื่อรับผิดชอบโดยเฉพาะ
2. การก่อให้เกิด การตระหนักถึง ความหลากหลาย ของวัฒนธรรมและ ค่านึงถึงผลกระทบ ต่อคนในท้องถิ่น	รัฐยังไม่มีความชัดเจนในด้านการออกกฎหมายคุ้มครองวัฒนธรรมจากการท่องเที่ยว แต่มีนโยบายการทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว	รัฐมีการออกกฎหมายอนุรักษ์วัฒนธรรมจากการท่องเที่ยว และรัฐมีการแจ้งข้อควรปฏิบัติข้อควรระวัง (do and don't) แก่นักท่องเที่ยวก่อนเข้าไปในท้องถิ่น	รัฐมีการออกกฎหมายคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรม และมีนโยบายฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีโบราณเพื่อการท่องเที่ยว ตลอดจนจัดตั้งศูนย์อนุรักษ์อนุสรณ์สถานไว้เพื่อรับผิดชอบ

ตาราง 5 (ต่อ)

เกณฑ์การ ท่องเที่ยว แบบยั่งยืน	ประเทศไทย	ประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตย ประชาชนลาว	ประเทศสาธารณรัฐ สังคมนิยมเวียดนาม
3. การเปิดโอกาส ให้คนในท้องถิ่นมี ส่วนร่วมกับรัฐ ธุรกิจเอกชน องค์กรพัฒนา เอกชน รวมถึง หน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง	รัฐมีนโยบายสนับสนุน การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ตามกำหนดนโยบาย เที่ยวตามกำหนดนโยบาย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แห่งชาติ และแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่ง ชาติฉบับที่ 8	รัฐยังไม่มี ความชัดเจน แม้ว่าจะมีนโยบาย ออกมาเรื่องการท่องเที่ยว คุณภาพสูง (high value) นอกจากจัดทำ ที่พักแรมในหมู่บ้าน ให้สอดคล้องกับสภาพ ท้องถิ่น แต่ในทาง ปฏิบัติองค์กรระหว่าง ประเทศกลับมีบทบาท ในการสนับสนุนความ ร่วมมือของคนในท้องถิ่น มากกว่า และธุรกิจ เอกชนได้รับการเปิด โอกาสให้มีส่วนจัด การท่องเที่ยวแบบ ยั่งยืน	รัฐบาลยังไม่มี ความ ชัดเจนในการ กำหนดนโยบายการ มีส่วนร่วมของคนใน ท้องถิ่น มากไปกว่า การให้คนในท้องถิ่น ช่วยเหลือรัฐใน อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว
4. การแบ่งสรรผล ประโยชน์แก่รัฐ เอกชน นักท่องเที่ยว และคนใน ท้องถิ่นอย่างเป็น ธรรม	รัฐยังไม่มี ความชัดเจนว่า คนในท้องถิ่นจะได้รับผล ประโยชน์จากการท่องเที่ยว อย่างไร	รัฐมีการกำหนดสัดส่วน ของรายรับจาก การท่องเที่ยวอย่างชัดเจน	รัฐยังไม่มี ความชัดเจนว่าคนในท้องถิ่น จะได้รับผล ประโยชน์จากการ ท่องเที่ยวอย่างไร

ตาราง 5 (ต่อ)

เกณฑ์การ ท่องเที่ยว แบบยั่งยืน	ประเทศไทย	ประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตย ประชาชนลาว	ประเทศสาธารณรัฐ สังคมนิยมเวียดนาม
5. ประเด็นอื่น ๆ นอกเหนือจาก เกณฑ์การพิจารณา กระบวนการ ท่องเที่ยวแบบ ยั่งยืน	รัฐมีการส่งเสริมการ ยกระดับการท่องเที่ยว ให้ได้มาตรฐานสากล และสร้างเครือข่ายการ ท่องเที่ยวเพื่อเป็นศูนย์กลาง การท่องเที่ยวใน อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง	รัฐมีนโยบายส่งเสริม การท่องเที่ยวเป็นส่วน หนึ่งของนโยบาย พัฒนาสาธาณูปโภค ของประเทศ	รัฐมีนโยบายส่งเสริม การท่องเที่ยวแบบ มวลชนเพื่อให้ได้ มาตรฐานสากล จาก การจัดตั้ง Ha Long City และ Hue Tourism School และอาจกลายเป็น การใช้วัฒนธรรม เพื่อเป็นสินค้า ขณะ ที่เป็นประเทศเดียวที่ รัฐประกาศว่าใช้รายได้ จากการท่องเที่ยว มาดำเนินกิจกรรม เพื่อการอนุรักษ์

จากตาราง 5 แม้ว่ารัฐบาลไทยจะมีการออกกฎหมายคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงสนับสนุนการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นแต่ยังขาดความชัดเจนในด้านของการคุ้มครองวัฒนธรรมจากการท่องเที่ยวและการกระจายผลประโยชน์แก่คนในท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม ขณะที่สิ่งที่โดดเด่นมากกว่าเกณฑ์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนก็คือความพยายามในการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเพื่อเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

ขณะเดียวกัน พบว่าการเมืองการปกครองในระบอบสังคมนิยมของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวส่งผลให้มีการสร้างอุดมการณ์การเคารพความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมโดยรัฐ ไม่ว่าจะเป็นการออกกฎหมาย การประชาสัมพันธ์ รวมถึงการกำหนดสัดส่วนของหน้าที่และผลประโยชน์ที่คนในท้องถิ่นต้องปฏิบัติ เงื่อนไขของระบอบการปกครองดังกล่าว

ส่งผลให้สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวไม่มีความชัดเจนในการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น เพื่อการจัดการท่องเที่ยวเท่าใดนักแต่กลับส่งเสริมให้ธุรกิจเอกชนเข้ามามีส่วนในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ในส่วนของรัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม แม้ว่าระบอบการปกครองจะมีความคล้ายคลึงกับรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในด้านของอำนาจการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่ตกอยู่กับหน้าที่ของรัฐ และความไม่ชัดเจนในการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยว แต่ยังมีความแตกต่างกันในประเด็นการแบ่งสรรผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวซึ่งคล้ายคลึงกับนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของรัฐบาลไทยที่อ้างแต่เพียงว่าการจัดการท่องเที่ยวจะกระจายรายได้ทุกภาคส่วน โดยอัตโนมัติ แต่ไม่มีคำตอบที่ชัดเจนว่าคนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์อย่างไร อันอาจเข้าใจได้ถึงความพยายามในการพัฒนาการเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลเช่นเดียวกับประเทศไทย

2. การเปรียบเทียบท่องเที่ยวแบบยั่งยืนแบบท้องถิ่น

ไม่เพียงแต่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะสามารถพิจารณาในมิติของรัฐบาลแต่ละประเทศเท่านั้น หากยังสามารถพิจารณาเปรียบเทียบผ่านแนวคิดและกิจกรรมของคนในท้องถิ่นด้วยเช่นกัน ดังตาราง 6

ตาราง 6 การเปรียบเทียบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนแบบท้องถิ่น

เกณฑ์การ ท่องเที่ยว แบบยั่งยืน	ประเทศไทย	ประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตย ประชาชนลาว	ประเทศสาธารณรัฐ สังคมนิยมเวียดนาม
1. การเคารพ ความหลากหลาย ทางชีวภาพ	คนในท้องถิ่นอนุรักษ์ป่า ทั้งรูปแบบป่าชุมชนและ สวนสมรม ซึ่งเกิดจาก การรับรู้ที่ดีร่วมกัน ของคนในท้องถิ่น มีการ จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว และคำนึงถึงศักยภาพด้านพื้นที่ของ ชุมชนในการรับ นักท่องเที่ยว	คนในท้องถิ่นมีสิทธิตรวจ ใบอนุญาตเดินป่า (trekking permit) เพื่อมี ให้นักท่องเที่ยวถือกลับ เข้ามาทำอันตรายต่อ ระบบนิเวศ ขณะที่การ อนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติด้านอื่นอยู่ภาย ใต้กฎหมายของรัฐ	ผู้นำแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เท่านั้นที่ได้รับความรู้ ความเข้าใจในด้านการ อนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ ขณะที่คนมี หน้าที่เพียงสอดส่อง ตามที่รัฐกำหนด ดังนั้น คนในท้องถิ่นจึงมีความ เข้าใจน้อยมากต่อการ อนุรักษ์วัฒนธรรม
2. การก่อให้เกิด การตระหนักถึง ความหลากหลาย ของวัฒนธรรม และคำนึงถึงผล กระทบต่อคนใน ท้องถิ่น	มีการตั้งข้อกำหนดของ ชุมชนเพื่อควบคุมคนใน ชุมชนและนักท่องเที่ยว ไม่ให้ละเมิดวัฒนธรรม ท้องถิ่น และการปฏิเสชนัก ท่องเที่ยวเมื่อคนใน ท้องถิ่นไม่พร้อม การมี กระบวนการผลิตซ้ำ อุตสาหกรรมการค้า การตรวจ สอบเพื่อให้นักท่องเที่ยว และคนในท้องถิ่น ละเมิดวัฒนธรรมใน ท้องถิ่นน้อยที่สุด	คนในท้องถิ่นมีสิทธิตรวจ ใบอนุญาตเดินป่า (trekking permit) เพื่อ มีให้นักท่องเที่ยวถือกลับ เข้ามาทำละเมิดวัฒนธรรม ในท้องถิ่น ขณะที่คนใน ท้องถิ่นสามารถเรียกร้อง ให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติ ตามกฎหมายหรือเงื่อนไข ในท้องถิ่นได้	คนในท้องถิ่นได้รับการ กระตุ้นให้เกิดจิตสำนึก ในการอนุรักษ์ทางอ้อม จากการที่รัฐบาลจัดงาน ทางวัฒนธรรม โดยรัฐ ให้คนในท้องถิ่นแต่ง กายหรือร่วมกิจกรรม เพื่อการท่องเที่ยว แต่ นับว่าคนในท้องถิ่นยัง ไม่มีความชัดเจนต่อการ อนุรักษ์วัฒนธรรม เท่าใดนัก

ตาราง 6 (ต่อ)

เกณฑ์การ ท่องเที่ยว แบบยั่งยืน	ประเทศไทย	ประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตย ประชาชนลาว	ประเทศสาธารณรัฐ สังคมนิยมเวียดนาม
3. การเปิดโอกาส ให้คนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมกับรัฐ ธุรกิจเอกชน องค์กรพัฒนา เอกชน รวมถึง หน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง	มีการรวมกลุ่มของคน ในชุมชนเพื่อจัดการ ท่องเที่ยวด้วยตนเอง ทั้งกลุ่มกินข้าวเช้าเย็น และชมรมท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์บ้านคีรีวง อันเนื่องมาจากความ ช่วยเหลือขององค์กร พัฒนาเอกชน แต่ยังมี การปิดกั้นการเข้ามา ของหน่วยงานรัฐ โดย เฉพาะการท่องเที่ยวแห่ง ประเทศไทย และบริษัท เอกชน โดยเงื่อนไขด้าน ระยะทางและการ ไม่ยอมรับการท่องเที่ยว แบบมวลชน	คนในท้องถิ่น ได้รับการ ปลูกฝังการมีส่วนร่วมจาก องค์กรระหว่างประเทศ โดยเฉพาะความสมัครใจ เปิดท้องถิ่นของคนเป็น แหล่งท่องเที่ยว การเป็น มัคคุเทศก์ มัคคุเทศก์ผู้ ช่วย และมัคคุเทศก์ท้องถิ่น แค่ส่วนใหญ่มักจะเป็น การปฏิบัติหน้าที่ตาม ที่รัฐมอบหมาย ขณะที่ การเปิดโอกาสให้กลุ่ม ธุรกิจเอกชนจากต่าง ประเทศเข้ามาวางแผน การท่องเที่ยวและจัด บริการที่พักในท้องถิ่น แต่ต้องขออนุมัติจาก รัฐบาลก่อน	คนในท้องถิ่นมีส่วน ร่วมเพียงแค่สอดส่อง พฤติกรรมของนัก ท่องเที่ยว การแต่งกาย หรือดำเนินกิจกรรม ทางวัฒนธรรมตามที่ รัฐกำหนด และบริการ นักท่องเที่ยวตามแบบ การท่องเที่ยวแบบมวลชน โดยทั่วไปเท่านั้น ขณะที่กลุ่มธุรกิจ เอกชนจากต่าง ประเทศโดยเฉพาะ เอเชียตะวันออกเฉียง มีบทบาทในการจัด การการท่องเที่ยวแบบ มวลชนมากกว่า
4. การแบ่งสรร ผลประโยชน์แก่ รัฐ เอกชน นัก ท่องเที่ยว และคน ในท้องถิ่นอย่าง เป็นธรรม	คนในท้องถิ่นมีการแบ่ง สรรผลประโยชน์ในรูป ตัวเงินด้วยตนเอง อัน เนื่องมาจากการจัดการ ท่องเที่ยวด้วยตนเอง ขณะที่รัฐและเอกชนได้ ผลประโยชน์เพียง-	คนในท้องถิ่นได้รับผล ประโยชน์ทางตรงจาก การขายอาหารสด การ รับจ้างประกอบอาหาร การรับจ้างทำความสะอาด ที่พัก และขายของที่ระลึก ขณะที่ผลประโยชน์ทาง-	คนในท้องถิ่นได้รับ ผลประโยชน์เพียงการ ขายของที่ระลึก การ เป็นมัคคุเทศก์ หรือ การบริการตาม โรงแรมเท่านั้นขณะที่ รัฐบาลและกลุ่มธุรกิจ-

ตาราง 6 (ต่อ)

เกณฑ์การ ท่องเที่ยว แบบยั่งยืน	ประเทศไทย	ประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตย ประชาชนลาว	ประเทศสาธารณรัฐ สังคมนิยมเวียดนาม
	เล็กน้อยหรือไม่ได้เลย	อ้อมได้แก่การมีกองทุน พัฒนาหมู่บ้านซึ่งถูก กำหนดจากรัฐ	เอกชนต่างประเทศ ได้รับผลประโยชน์ มากกว่า
5. ประเด็นอื่น ๆ นอกเหนือจาก เกณฑ์การ ท่องเที่ยวแบบ ยั่งยืนตามแนวคิด และทฤษฎี	บางครั้งอาจคนใน ท้องถิ่นอาจอยู่ในภาวะ การนำวัฒนธรรมให้ เป็นสินค้าทางการ ท่องเที่ยว เช่น การรับ จ้างจัดแสดงวัฒนธรรม พื้นบ้านของคนเอง นอกจากนี้คนในท้องถิ่น บางกลุ่มยังมีความ ขัดแย้งในด้านอุดม- การณ์การเปิดรับแนวคิด ธุรกิจเอกชนเพื่อการจัด การท่องเที่ยวในท้องถิ่น	ความเข้มแข็งของพรรค คอมมิวนิสต์และรัฐบาลมี ผลสำคัญต่อการกำหนด นโยบายการท่องเที่ยว แบบยั่งยืน ขณะเดียวกัน ได้มีการเปิดรับกลุ่มธุรกิจ เอกชนต่างประเทศ โดยเฉพาะตะวันตกเข้ามา จัดการท่องเที่ยวทั้งการ วางแผนการท่องเที่ยวและ ที่พัก ซึ่งสวนทางกับการ ปกครองข้างต้น	ความเข้มแข็งของ พรรคคอมมิวนิสต์และ รัฐบาลมีผลสำคัญต่อ การกำหนดนโยบาย การท่องเที่ยวแบบ ยั่งยืน ขณะที่มีการเปิด รับกลุ่มธุรกิจเอกชน ต่างประเทศโดยเฉพาะ เอเชียตะวันออกเฉียง ใต้ การท่องเที่ยวทั้งการ วางแผนการท่องเที่ยว และที่พัก ซึ่งสวนทาง กับการปกครอง ข้างต้น

จากตาราง 6 ข้างต้นพบว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนแบบท้องถิ่นในประเทศไทยมีความโดดเด่นด้านสำนักท้องถิ่นนิยม (Localism) ที่สามารถจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้ด้วยตนเอง อันเนื่องมาจากความพยายามได้ตอบการครอบงำกระบวนทัศน์ของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างและผลิตซ้ำอุดมการณ์ให้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวเกิดการเคารพกรรมหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม การสร้างส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยวและการแบ่งสรรรายได้แก่ภายใต้ กฎเกณฑ์ที่คนในชุมชนร่วมกันกำหนด อย่างไรก็ตามก็อาจมีการตั้งคำถามถึงการปฏิเสธการเข้ามาของหน่วยงานทั้งภาครัฐและธุรกิจเอกชน อันเป็นชนวนของการเกิดความขัดแย้งในท้องถิ่น

ขณะเดียวกัน แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของคนในท้องถิ่นสาธารณรัฐ

ประชาธิปไตยประชาชนลาวซึ่งมีระบอบการเมืองการปกครองที่รัฐมีอำนาจอย่างยิ่ง แต่การเข้ามาสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวโดยคนในท้องถิ่นขององค์กรระหว่างประเทศส่งผลให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและภายใต้การกำหนดนโยบายโดยรัฐไม่ว่าจะเป็นการตรวจใบอนุญาตเดินป่า (Trekking Permit) การขายอาหารสด การเป็นมัคคุเทศก์ที่ผ่านการอบรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ฯลฯ แม้ว่าจะต่างจากประเทศไทยที่คนในท้องถิ่นสามารถประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนด้วยตนเองมากกว่า หากแต่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวแล้วการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นภายใต้ขอบเขตที่รัฐกำหนดนับว่ามีนัยสำคัญต่อการขยายการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นอันเป็นความพยายามสร้างพื้นที่ที่แสดงควมมีตัวตนของคนในท้องถิ่นอีกทางหนึ่ง

สำหรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของคนในท้องถิ่นสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามแล้ว การเมืองการปกครองแบบสังคมนิยมนับว่ามีความเข้มข้นกระทั่งคนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมเพียงการปฏิบัติตามหน้าที่ในการท่องเที่ยวแบบมวลชนเช่น การเป็นพนักงานบริการในโรงแรม หรือมัคคุเทศก์เท่านั้น แม้ว่าจะอยู่ในขอบเขตนโยบายของรัฐเช่นเดียวกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวแต่การอยู่ในลักษณะที่เข้มงวดมากกว่าส่งผลให้คนในท้องถิ่นรวมถึงหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นจึงมักอ้างไปทีนนโยบายของพรรคและรัฐมากกว่าจะมีส่วนร่วมโดยตรง หรือมีส่วนร่วมบางส่วนดังเช่นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

3. การเปรียบเทียบฐานคิดของกระบวนทัศน์

ไม่เพียงแต่การเปรียบเทียบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทั้งแบบรัฐและแบบท้องถิ่น จะช่วยให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างของแนวคิดและกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในแต่ละประเทศเท่านั้น การเปรียบเทียบฐานคิดของกระบวนทัศน์ที่เกิดขึ้น ยังส่งผลต่อการทำความเข้าใจภาพรวมของกระบวนทัศน์อีกประการหนึ่ง (อาจพิจารณาจากตาราง 7) อันสามารถเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่ข้อเสนอกระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนร่วมในภูมิภาคได้ในบทต่อไป

ตาราง 7 การเปรียบเทียบฐานคิดและกระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ประเด็น	ประเทศไทย	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม
ฐานคิด	ฐานคิดของรัฐ 1. อนุรักษ์เพื่อเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน 2. การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นที่พหุภาคีหรือวัฒนธรรมจะยั่งยืนหรือไม่ก็ตาม 3. การจัดมาตรฐานการท่องเที่ยวเพื่อการแข่งขันและเป็นศูนย์กลางในภูมิภาคอย่างยั่งยืน	1. วาทกรรมมรดกแห่งชาติ 2. การผลิตซ้ำความภาคภูมิใจที่ช่วยพัฒนาชาติ 3. การแบ่งหน้าที่ 4. การสร้างรายได้	วาทกรรมหน้าที่ การจัดการสินค้าทางการท่องเที่ยว การจัดการรายรับจากการท่องเที่ยว
	ฐานคิดของคนในท้องถิ่น 1. การสร้างและผลิตซ้ำอุดมการณ์ความเป็นชุมชน 2. การแพร่ขยายอุดมการณ์แก่นักท่องเที่ยว 3. การกระจายผลประโยชน์ 4. การพึ่งตนเอง 5. การประสานประโยชน์กับธุรกิจเอกชน		
กระบวนทัศน์	กระบวนทัศน์แบบรัฐ การสร้างมูลค่าทางการท่องเที่ยว	ความยั่งยืนในการรักษาสมดุลของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม กับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศผ่านการท่องเที่ยว	การท่องเที่ยวเป็นแหล่งเงินทุนและองค์ความรู้เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมให้คงอยู่ยาวนาน เพื่อกลายเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวได้อย่างยาวนาน อันนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของชาติอย่างยั่งยืน

ตาราง 7 (ต่อ)

ประเด็น	ประเทศไทย	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม
	กระบวนการค้นแบบท้องถิ่น การรักษาความเป็นชุมชน ด้านอุดมการณ์และการบริหารจัดการให้ยั่งยืน (คุณค่าทางการท่องเที่ยว)		
ฐานคิดร่วมที่เกิดขึ้น	ฐานคิดที่แยกส่วนระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม สิทธิชุมชน ในการจัดการทรัพยากร และการกำหนดนโยบายการพัฒนาของรัฐ ฐานคิดที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเชิงมูลค่าการท่องเที่ยวเป็นหลัก		

จากตาราง 7 ฐานคิดของกระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศไทยก่อให้เกิดการแบ่งกระบวนการออกเป็นสองส่วน ได้แก่กระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของรัฐที่ให้ความสำคัญกับมูลค่าการท่องเที่ยวที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมวลชนและกระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของท้องถิ่นที่ให้ความสำคัญกับความเป็นชุมชน ในเชิงคุณค่าจากการท่องเที่ยว ซึ่งทั้งสองกระบวนการดังกล่าวมีลักษณะตอบโต้กันทางกัน ขณะที่ฐานคิดของกระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามไม่สามารถแยกกระบวนการเป็นแบบรัฐและท้องถิ่นได้ เนื่องจากกรอบระบอบสังคมนิยมที่ส่งผลให้กระบวนการเป็นรัฐครอบงำความเป็นท้องถิ่นผ่านการกำหนดวาทกรรมต่าง ๆ เช่น สมบัติชาติและหน้าที่ซึ่งคนในชาติต้องปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม ฐานคิดของทั้งสองประเทศล้วนให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเพื่อเป็นเงื่อนไขของการพัฒนาประเทศทั้งสิ้น

กล่าวได้ว่ากระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกิดขึ้นทั้งสามประเทศสะท้อนให้เห็นถึงความคล้ายคลึงกันของฐานคิดที่แยกส่วนกันระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร และการกำหนดนโยบายการพัฒนาของรัฐ นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นความคล้ายคลึงกันของกระบวนการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับมูลค่าทางการท่องเที่ยวเป็นหลักไม่ว่าจะเป็นประเทศซึ่งปกครองโดยระบอบใดก็ตาม โดยนัยนั้น นโยบายการพัฒนาของรัฐซึ่งให้ความสำคัญในเชิงมูลค่าที่วัดได้จากอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสิ่งปลูกสร้างจึงกลายเป็นตัวจักรสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งหมด กระบวนการท่องเที่ยว

แบบยั่งยืนของรัฐ (ในกรณีประเทศไทย) และกระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของอีกสองประเทศรัฐจึงมีบทบาทอย่างสูงในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ขณะที่กระบวนการทัศน์ของคนในท้องถิ่นซึ่งหมายรวมถึงสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรกลายเป็นประเด็นรอง ทั้งนี้เป็นที่เข้าใจกันดีว่าสำหรับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามแล้วการปกครองที่แตกต่างไปยิ่งส่งผลต่อถึงลดน้อยของสิทธิชุมชนดังกล่าว แต่สำหรับในประเทศไทยแล้วสิทธิชุมชนกลายเป็นคนละส่วนกับนโยบายการพัฒนาของรัฐ โดยสิ้นเชิง

การเปรียบเทียบกระบวนการทัศน์และกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่วิจัย

ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนการทัศน์และกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่วิจัย ผู้วิจัยใช้การผสมผสานเครื่องมือในการวิเคราะห์ระหว่างการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) และการวิเคราะห์เชิงตีความ (Interpretative Analysis) เพื่อเปรียบเทียบกระบวนการทัศน์และกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของแต่ละประเทศที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจพิจารณาจากประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. ที่มาของกระบวนการทัศน์และกิจกรรมการท่องเที่ยว

พัฒนาการของกระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทยมีความแตกต่างจากพื้นที่วิจัยทั้งสองประเทศ ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าส่วนสำคัญที่สุดมาจากการดำเนินนโยบายทางการเมืองที่มีความแตกต่างระหว่างการเป็นเสรีนิยมซึ่งเปิดโอกาสให้กลุ่มธุรกิจเอกชนเข้ามาลงทุนทางเศรษฐกิจในสาขาต่าง ๆ จำนวนมากซึ่งขยายสู่การเปิดความสัมพันธ์กับต่างประเทศโดยเฉพาะตะวันตกในมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ การศึกษา การคมนาคม การทูต ฯลฯ เมื่อผนวกกับการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถวิพากษ์นโยบายของรัฐได้แล้ว จึงก่อให้เกิดการขยายองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวทั้งที่เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบมวลชนและการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน กระทั่งเกิดการต่อสู้ช่วงชิงความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนกันจนสามารถพัฒนาเป็นกระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มีลักษณะจำเพาะระหว่างรัฐกับคนในท้องถิ่นอย่างรวดเร็ว ขณะที่ระบอบการเมืองการปกครองของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามซึ่งเป็นสังคมนิยม การจำกัดการเข้ามาลงทุนของต่างประเทศและการจำกัดสิทธิในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนต่อนโยบายของรัฐ รวมถึงการจำกัดความสัมพันธ์กับประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ส่งผลให้องค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวมีข้อจำกัดและก่อให้เกิดความแตกต่างของกระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั่นเอง

ความแตกต่างในการดำเนินนโยบายการเมืองการปกครองดังกล่าวส่งผลต่อการกำหนดนโยบายการพัฒนาของแต่ละประเทศด้วยเช่นกัน สำหรับประเทศไทยแล้วการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่รัฐบาลได้นิยามความหมายของการพัฒนาประเทศเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนับตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1950 ส่งผลให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจอันก่อให้เกิดกระบวนการท่องเที่ยวแบบรัฐที่ให้ความหมายของรัฐซึ่งให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์เพื่อสร้างมูลค่าทางการท่องเที่ยวพร้อมครอบงำประชาชนในเข้าใจกระบวนการของรัฐในด้านเดียว อย่างไรก็ตามการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถวิพากษ์นโยบายการพัฒนาของรัฐได้นำไปสู่การนิยามความหมายการพัฒนาภาคประชาชนเพื่อตอบโต้การครอบงำดังกล่าวที่คนในท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรเพื่อคนรุ่นต่อไป โดยนัยนี้แม้กระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของท้องถิ่นจะเป็นเครื่องมือหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจแต่เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจแบบจุลภาคที่คนในท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมและเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมเพื่อให้คนในท้องถิ่นอยู่อย่างมีความสุขอันเป็นกระบวนการเชิงคุณค่าที่เกิดขึ้น

การดำเนินนโยบายการพัฒนาของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ซึ่งเพิ่งเกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1980 ที่เปิดโอกาสให้มีการลงทุนจากต่างประเทศมากขึ้น ส่งผลให้รัฐเริ่มกำหนดนโยบายการพัฒนาแบบทุนอย่างกว้างขวางโดยมีการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งเช่นเดียวกันพร้อมกับการผลิตวาทกรรมเพื่อครอบงำประชาชนให้เห็นชอบกับกระบวนการของรัฐ ขณะที่การคงไว้ซึ่งระบอบการปกครองแบบสังคมนิยมที่ประชาชนไม่สามารถแสดงความคิดเห็นก่อน นโยบายของรัฐส่งผลให้กระบวนการพัฒนาแบบยั่งยืนของทั้งสองประเทศเป็นไปเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจแบบมหภาคมากกว่า

หากพิจารณาอย่างลึกซึ้งจะพบว่าแม้ประเทศที่ปกครองโดยระบอบสังคมนิยมอย่างประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม นโยบายการพัฒนาดังกล่าวยังก่อให้เกิดความแตกต่างของกระบวนการและกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างเห็นได้ชัด สำหรับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวแล้วการได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรระหว่างประเทศอาจเป็นผลดีต่อการเกิดขึ้นของกระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นมากกว่า ขณะที่ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามการเปิดโอกาสให้กลุ่มธุรกิจเอกชนเข้ามาลงทุนด้านการท่องเที่ยวมากกว่า ส่งผลต่อการกำหนดกระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้คล้อยตามสู่การพัฒนาเศรษฐกิจแบบมหภาคมากกว่า

2. ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

จากที่มาของกระบวนการทัศน์และกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกิดขึ้น ซึ่งให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างบทบาทของรัฐกับกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของพื้นที่แต่ละประเทศ เป็นอย่างยิ่ง เห็นได้อย่างชัดเจนว่าความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย รัฐมิใช่ผู้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนด้วยตนเองทั้งหมดแม้ว่ารัฐจะเป็นผู้กำหนดนโยบายทางการท่องเที่ยวรวมของประเทศก็ตามแต่ส่วนหนึ่งอยู่ในฐานะของผู้ให้ความสนับสนุนให้กันในท้องถิ่นจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนแก่คนในท้องถิ่น ด้านการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว การให้รางวัลสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งได้ชื่อว่าเป็นการจัดการแบบยั่งยืน การสนับสนุนทุนวิจัยการท่องเที่ยว การกำหนดมาตรฐานการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ฯลฯ อย่างไรก็ตามความสนับสนุนของรัฐดังกล่าวก่อให้เกิดการตั้งคำถามถึงความพยายามของรัฐในการแทรกแซงท้องถิ่นเพื่อคัดแปลงทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว การสนับสนุนให้แหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเชิงการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ตลอดจนการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเพื่อสร้างผลงานของรัฐมากกว่าการสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างแท้จริง

ขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามกลับค่อนข้างเคร่งครัดมากกว่า โดยในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเองแม้จะเปิดโอกาสให้องค์กรระหว่างประเทศเข้ามามีส่วนในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในเชิงอุดมการณ์มากกว่าการท่องเที่ยวแบบมวลชน โดยเฉพาะในพื้นที่วิจัย แต่อำนาจในการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวยังอยู่ที่ที่ประชุมพรรคและรัฐผ่านองค์กรท่องเที่ยวแห่งชาติ (LNTA) ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมห้องงานท่องเที่ยวประจำแขวงอีกชั้นหนึ่ง ดังนั้นการดำเนินการท่องเที่ยวจึงมีลักษณะเป็นการสั่งการจากเบื้องบนบนสู่เบื้องล่าง (Top Down) มากกว่า

นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม แม้จะมีส่วนคล้ายคลึงกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในประเด็นการสั่งการของรัฐจากเบื้องบนบนสู่เบื้องล่าง (Top Down) แต่ก็ยังมีความแตกต่างที่เห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็นด้านอำนาจหน้าที่ของหน่วยรัฐในการกำหนดและควบคุมดูแลกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งหมดซึ่งในประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามองค์กรท่องเที่ยวแห่งชาติ (VNAT) ที่มีอำนาจเทียบเท่ากระทรวงหนึ่งของรัฐบาล และการมีนโยบายเปิดเสรีในการลงทุนเพื่อรองรับการดำเนินอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

โดยเฉพาะกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่งผลให้แนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกิจกรรมการ
ท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นไปในลักษณะของการสร้างแหล่งท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว
ให้นักท่องเที่ยวในวงจรอุตสาหกรรมยาวนานที่สุด

3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนในท้องถิ่นกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัย

ไม่เพียงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่วิจัย
ที่แสดงให้เห็นความแตกต่างของกระบวนการทัศน์กับกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แต่ความสัมพันธ์
ระหว่างคนในท้องถิ่นกับกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่วิจัยยังคงเป็นประเด็นในการ
วิเคราะห์ถึงความแตกต่างด้วยเช่นกัน สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกิจกรรมการท่องเที่ยว
แบบยั่งยืนในประเทศไทยแล้ว การทำหน้าที่ของรัฐเพียงผู้สนับสนุนคนในท้องถิ่นให้เกิดการจัด
กิจกรรมการท่องเที่ยวแม้จะเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนในท้องถิ่นกับรัฐ แต่สะท้อนให้เห็นถึง
ความสัมพันธ์ระหว่างคนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยว
ที่ใช้การอนุรักษ์ป่าชุมชนและเป็นเงื่อนไขของการดำรงอยู่ของชุมชนอย่างเข้มแข็งด้วยการผลิตซ้ำ
อุดมการณ์ของคนในท้องถิ่นและถาวรปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยว แม้ว่าความ
เปลี่ยนแปลงสภาพสังคมและเศรษฐกิจจากภายนอกจะส่งผลต่อรูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยว
ในท้องถิ่นอยู่บ้างดังเช่นที่เกิดกับชุมชนคีรีวง แต่ลักษณะความสัมพันธ์ที่คนในท้องถิ่นรู้สึก
เป็นเจ้าของทรัพยากรในท้องถิ่นที่คนอาศัยอยู่ยังคงไม่เปลี่ยนแปลง

ขณะเดียวกันสำหรับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แม้ว่ารัฐ
จะจำกัดสิทธิในการแสดงความคิดเห็นในนโยบายด้านต่าง ๆ รวมถึงการท่องเที่ยวแต่การกำหนด
หลักเกณฑ์ให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมภายใต้ขอบเขตที่กำหนดนับว่าเป็นผลดีต่อการเรียนรู้เบื้องต้น
เพื่อขยายสู่โอกาสในการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในอนาคต

สำหรับประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามซึ่งอธิบายการมีส่วนร่วมของคน
ในท้องถิ่นทั้งจากรัฐและจากคนในท้องถิ่นว่าเป็นแรงงานการท่องเที่ยว ไม่เพียงแต่สะท้อนให้เห็น
ถึงการมีส่วนร่วมอย่างน้อยมากของคนในท้องถิ่นเท่านั้น หากยังนำไปสู่คำอธิบายการท่องเที่ยว
แบบยั่งยืนอีกชุดหนึ่งซึ่งรัฐและคนในท้องถิ่นอธิบายอย่างสอดคล้องกันว่า การอนุรักษ์จะต้องเกิดขึ้น
ภายหลังการที่คนในท้องถิ่นมีปัจจัยดำรงชีวิตเพียงพอ อันชี้ให้เห็นว่าทัศนคติการมีส่วนร่วมในการจัด
กิจกรรมการท่องเที่ยวของคนในท้องถิ่นถูกให้ความสำคัญน้อยกว่าการดำรงชีวิตประจำวัน

4. การให้ความหมายเกี่ยวกับความยั่งยืนในพื้นที่วิจัย

หากเปรียบเทียบกระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนพื้นที่วิจัยอันเป็นผลจากที่มา
ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ คนในท้องถิ่น และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น พบว่ามีความ
แตกต่างกันในด้านคำอธิบายความหมายถึง “ความยั่งยืน” ของกระบวนการทัศน์ในแต่ละประเทศ

สำหรับประเทศไทยแล้วกระบวนการที่เกิดขึ้นนำไปสู่การอธิบายความหมาย ความยั่งยืนของสองกลุ่มด้วยกัน ได้แก่กลุ่มที่รัฐมีบทบาทสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวที่ให้ความหมายความยั่งยืนในมิติของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อให้สามารถเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวได้อย่างยาวนานที่สุดและสามารถตอบสนองต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจระดับมหภาคได้อย่างยาวนานที่สุด ขณะที่คนในท้องถิ่นให้คำอธิบายความยั่งยืนว่าคนในท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมบริหารจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้ชุมชนอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมได้อย่างสอดคล้องเกื้อหนุนระหว่างกันยาวนานที่สุด อันสะท้อนให้เห็นความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนและความสำเร็จในการพัฒนาระดับจุลภาคควบคู่ไปกับระดับมหภาคซึ่งมาจากรัฐ

อย่างไรก็ดี ไม่อาจปฏิเสธได้ว่ากระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทยที่เกิดขึ้น ความถ่วงน้ำหนักระหว่างกระบวนการแบบรัฐและแบบท้องถิ่นอาจนำไปสู่การการกลายเป็นการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในกรอบของการท่องเที่ยวแบบมวลชน ขณะที่ความเข้มแข็งของชุมชนยังอาจนำไปสู่การขยายความขัดแย้งระหว่างรัฐกับคนในท้องถิ่นซึ่งอาจลุกลามสู่การลดคุณค่าทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของคนในท้องถิ่นให้กลายเป็นเพียงสินค้าทางการท่องเที่ยว ในที่สุดอาจขาดความเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจแบบยั่งยืน การอนุรักษ์เพื่อให้เกิดความยั่งยืน และการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ยังไม่รวมถึงคำถามต่อกระบวนการแบบท้องถิ่นถึงความต่อเนื่องของผู้สืบทอดอุดมการณ์ การเลียนแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวจากท้องถิ่นอื่นมากกว่า การสร้างความเข้มแข็งด้วยตนเอง

อย่างไรก็ดีกระบวนการทั้งสองแบบจะประสบผลสำเร็จยังอาจพิจารณาได้จากกระแสโลกในยุคหลังสมัยใหม่ (Post Modernism) ที่ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวซึ่งมุ่งหันกลับสู่ธรรมชาติและวัฒนธรรมดั้งเดิมมากขึ้น เมื่อผนวกกับระบบการสื่อสารที่ทันสมัยในปัจจุบันนโยบายการสร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยวในภูมิภาคของรัฐ และการตระหนักถึงผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยวแบบมวลชนของคนในท้องถิ่นที่เพิ่มขึ้นอาจนำไปสู่การขยายตัวของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างรวดเร็ว

สำหรับกระบวนการของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้อธิบายความหมายความยั่งยืนที่แตกต่างออกไปสู่การสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสาธารณูปโภค โดยนัยนี้การท่องเที่ยวจึงเป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งในการสร้างความสมดุลดังกล่าว อย่างไรก็ตามกระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาระหว่างกันให้มีข้อกำหนดที่ชัดเจนว่าคนในท้องถิ่น จะได้รับผลประโยชน์อย่างไรอันส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับจุลภาค แม้ว่าอาจถูกตั้งคำถามถึงความเป็นไปได้ในการรักษาสมดุลดังกล่าวในทางปฏิบัติ

ขณะเดียวกันกระบวนการทบทวนทัศนคติการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามแม้จะอยู่ภายใต้ระบอบการเมืองการปกครองที่คล้ายกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แต่มีความแตกต่างในการให้คำอธิบายความยั่งยืนซึ่งให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว และการพัฒนาเศรษฐกิจระดับมหภาคอย่างยั่งยืนอันคล้ายคลึงกับการนิยามของรัฐในกรณีประเทศไทย ทั้งนี้การนิยามดังกล่าวอาจนำไปสู่การทำให้สิ่งที่อนุรักษกลายเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว และอาจนำไปสู่การขาดความเชื่อมโยงระหว่างนโยบายการพัฒนาของรัฐกับสิทธิชุมชนในการอนุรักษ์ซึ่งส่งผลกระทบต่อปัญหาความยั่งยืนได้อีกทางหนึ่ง

5. กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัย

กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สามารถชี้ให้เห็นความเหมือนและแตกต่างของกระบวนการทบทวนทัศนคติการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่วิจัยได้ ทั้งนี้ข้อมูลกิจกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทยอาจสรุปในภาพรวมได้ว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกิดขึ้นอยู่ในบริบท (Context) ของการเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นหลัก เนื่องจากกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่วิจัยให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยการใช้วัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น ทั้งนี้กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยมีจุดเด่นในการที่คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมของชุมชนสูงอันนำไปสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็งและดำรงอยู่ได้โดยพึ่งพิงจากภายนอกน้อยที่สุด อย่างไรก็ตามการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนที่มีลักษณะเข้มแข็งจนกระทั่งปิดตัวเองและกลายเป็นความขัดแย้งกับหน่วยงานต่าง ๆ อาจนำไปสู่ข้อจำกัดการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ขณะเดียวกันการขยายตัวของกิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งจัดโดยคนในท้องถิ่นอย่างรวดเร็วอาจกลายเป็นปัญหาของการลอกเลียนแบบจากท้องถิ่นอื่นโดยปราศจากความพร้อม

กิจกรรมการท่องเที่ยวในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวพบว่าประกอบไปด้วยสามรูปแบบการท่องเที่ยวทั้งรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ (Ethnic Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่วิจัยได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวชาวตะวันตกเนื่องจากการเป็นพื้นที่ซึ่งได้รับการสนับสนุนขององค์กรระหว่างประเทศที่มาจากตะวันตกและการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ ขณะเดียวกันการเปิดโอกาสให้กลุ่มธุรกิจเอกชนเข้ามามีส่วนในการจัดการท่องเที่ยวโดยปราศจากการควบคุมอย่างรัดกุมเพียงพอมักนำไปสู่การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่วิจัยกลายเป็นสินค้าในมิติของการเป็นการท่องเที่ยว

แบบมวลชนมากกว่า ขณะที่ประชาชนในประเทศกลับไม่สนใจในแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวจนนำไปสู่การตั้งคำถามถึงความยั่งยืนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ท้ายที่สุดกิจกรรมการท่องเที่ยวของประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามทั้งสองแห่งประกอบด้วยรูปแบบการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ได้แก่ พื้นที่จังหวัดเถื่อเทียนเว้ จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) และเชิงนิเวศ (Ecotourism) เนื่องจากเป็นการท่องเที่ยวในพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรมและเป็นการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์ธรรมชาติ ขณะที่ในพื้นที่อ่าวฮาลองและพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศฮาลองจัดเป็นรูปแบบร่วมระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ (Ethnic Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เนื่องจากเป็นพื้นที่มรดกโลกทางธรรมชาติที่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ รอบอ่าวและมีความสำคัญทางโบราณคดีจำนวนมาก อย่างไรก็ตามกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยชี้ให้เห็นถึงการที่คนในท้องถิ่นให้ความร่วมมือกับรัฐในทุกกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างเต็มที่ แม้ว่าเพราะเงื่อนไขทางการเมืองและมีผู้ใช้มีส่วนสำคัญของกิจกรรมก็ตาม ขณะเดียวกันการที่รัฐอนุญาตให้มีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสร้างสาธารณูปโภคของการท่องเที่ยวและการจำกัดการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นไม่เพียงแต่จะทำให้ขาดความเชื่อมโยงระหว่างนโยบายการพัฒนาของรัฐและสิทธิชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรเท่านั้น แต่ยังอาจนำไปสู่ช่องทางการทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพื่อวัตถุประสงค์อื่นได้ อันนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมในอนาคต

กระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนใหม่

จากกระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่วิจัยที่เกิดขึ้น นำไปสู่ข้อเสนอแนะถึงกระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนใหม่ อันเป็นการนำบทเรียนและข้อบกพร่องจากกระบวนการทัศน์เดิมมาปรับปรุงเพื่อนำเสนอวิธีคิด วิธีปฏิบัติ และวิธีการให้คุณค่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนใหม่ในภูมิภาค ซึ่งอาจพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1. บทเรียนของกระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในอดีต

นับตั้งแต่การเกิดขึ้นของการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ในช่วง 2 ศตวรรษที่ผ่านมา อันจัดอยู่ในช่วงเริ่มต้นสมัยใหม่ (Modernism) ส่งผลให้เกิดการตั้งคำถามถึงผลกระทบทางลบที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวข้างต้นเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบที่มีต่อความหลากหลายทางธรรมชาติและระบบนิเวศ ผลกระทบที่มีต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม รวมถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่น ผลกระทบคือสิทธิชุมชนในการมีส่วนร่วมท่องเที่ยวจัดการ เป็นต้น

ในช่วงทศวรรษที่ 1980 กระแสต่อคำถามดังกล่าวได้ก่อตัวในรูปของการจัดการท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism) ซึ่งปฏิเสธการจัดการท่องเที่ยวในลักษณะการตอบสนองคนจำนวนมาก (Mass) และเพื่อให้เกิดทางเลือกของการท่องเที่ยวอีกประการหนึ่ง โดยมีสาระสำคัญเชิงอุดมการณ์ที่เป็นการท่องเที่ยวซึ่งมีการเคารพความหลากหลายทางชีวภาพ และวัฒนธรรม ในท้องถิ่นที่ไปท่องเที่ยว และเชิงการบริหารจัดการที่คนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยวต้องได้รับประโยชน์ด้วยเช่นกัน อันเป็นกระแสที่สวนทางกับการท่องเที่ยวแบบมวลชนโดยสิ้นเชิง ดังตาราง 8

ตาราง 8 ความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวแบบมวลชนกับการท่องเที่ยวทางเลือก

การท่องเที่ยวแบบมวลชน	การท่องเที่ยวทางเลือก
1. เป็นการท่องเที่ยวที่ใช้ธรรมชาติและระบบนิเวศเป็นสินค้า โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น	1. เป็นการท่องเที่ยวที่เคารพความหลากหลายทางชีวภาพ และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อระบบนิเวศ
2. เป็นการท่องเที่ยวที่ใช้วัฒนธรรมเป็นสินค้า โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น	2. เป็นการท่องเที่ยวที่เคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ท้องถิ่น
3. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับระบบอุตสาหกรรม ซึ่งคนในท้องถิ่นมีฐานะเป็นแรงงาน	3. เป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ นับตั้งแต่การวางแผน และการดำเนินงาน
4. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในการบริหารจัดการท่องเที่ยวตกอยู่กับผู้ประกอบการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว	4. คนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในฐานะผู้บริหารจัดการท่องเที่ยว

แนวคิดของการท่องเที่ยวทั้งแบบมวลชนและการท่องเที่ยวทางเลือกที่เกิดขึ้นล้วนมาจากกระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจ อันเป็นอิทธิพลของฐานคิดทางวิทยาศาสตร์แบบแคสคาดีส์ที่เกิดขึ้นก่อนหน้าซึ่งแยกส่วนระหว่างการพัฒนาเทคโนโลยีกับการดำเนินชีวิตในช่วงการปฏิวัติอุตสาหกรรม (พริตจ็อฟ คาปรั้า. 2543 : 231) ที่ไม่เพียงแต่นำไปสู่การเกิดโรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีเพื่อหุนแรงงานคนจำนวนมาก (Mass) หากแต่ยังนำไปสู่การใช้ทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมาก เพื่อเป็นวัตถุดิบในโรงงานอุตสาหกรรมอีกด้วย

พริตจ็อฟ คาปร้า (2543 : 232-277) ซึ่งให้เห็นว่า ผลพวงของกระบวนการพัฒนาสู่ความทันสมัยที่เกิดขึ้น นอกเหนือจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการผลิตสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของคนจำนวนมาก (Mass) เท่านั้น แต่ยังส่งผลถึงการทำลายกระบวนการทางนิเวศวิทยาอันเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตของมนุษย์ อาทิ การเกิดภาวะมลพิษทางน้ำ อากาศ และเสียง การเกิดสารเคมี เป็นต้น ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าอิทธิพลของการปฏิวัติอุตสาหกรรมซึ่งตอบสนองการผลิตสินค้าเพื่อคนจำนวนมาก (Mass Product) กลายเป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดกระบวนการพัฒนาที่แยกส่วนจากธรรมชาติตลอดจนละเลยผลกระทบทางลบต่อธรรมชาติ และการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) อันเกิดขึ้นจากฐานคิดการจัดการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองคนจำนวนมาก (Mass) และแยกส่วนระหว่างการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยว จึงส่งผลให้เกิดผลกระทบทางลบต่อทรัพยากรธรรมชาติตามมา

ไม่เพียงกระบวนการพัฒนาแบบสมัยใหม่ซึ่งคดกลืนจากยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมจะทำให้เกิดการละเลยธรรมชาติเท่านั้น กระบวนการพัฒนาดังกล่าวยังส่งผลต่อปัญหาการกระจายรายได้ ปัญหาสังคม การศึกษา สาธารณสุข ยาเสพติด โสเภณี ฯลฯ (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ. 2537 : 1-7) อันเกิดจากการปิดกั้น โอกาสให้คนท้องถิ่นในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจป้องกันและแก้ไขปัญหาการพัฒนาตามกระบวนการที่เกิดขึ้นแม้ว่าจะเป็นการสร้างผลตอบแทนในเศรษฐกิจระดับมหภาคของแต่ละประเทศก็ตาม โดยนัยนี้การท่องเที่ยวแบบมวลชนจึงได้รับอิทธิพลของกระบวนการพัฒนาแบบสมัยใหม่อันนำไปสู่ปัญหาสังคม มีพิกที่ะกล่าวถึงปัญหาการดูหมิ่นทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ที่แตกต่าง ซึ่งเกิดจากการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) โดยตรง อันเนื่องมาจากอิทธิพลของกระบวนการพัฒนาซึ่งแยกส่วนให้เกิดความเป็นอื่นที่ด้อยกว่าด้วยเช่นกัน

การเกิดการท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism) ในช่วงทศวรรษที่ 1980 โดยมีวัตถุประสงค์ในการตั้งคำถามต่อท่องเที่ยวแบบมวลชน และเปิดโอกาสให้เกิด “ทางเลือก (Alternative)” ของการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นนั้น ยังคงมีข้อจำกัดในการเป็นการท่องเที่ยวเชิงอุดมคติ (Idealism) ที่ขาดต่อการปฏิบัติ อีกทั้งภายใต้เงื่อนไขความแตกต่างทางการเมืองและเศรษฐกิจของแต่ละประเทศส่งผลให้การท่องเที่ยวทางเลือกไม่ได้รับความนิยมมากนัก โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศโลกที่สามอันมีภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นส่วนหนึ่ง ซึ่งให้ความสำคัญกับการเร่งพัฒนาเศรษฐกิจตามกระบวนการพัฒนาข้างต้น โดยเลือกใช้การท่องเที่ยวแบบมวลชนเป็นเครื่องมือสำคัญประการหนึ่ง การท่องเที่ยวทางเลือกจึงมิได้อยู่ในความสำคัญต่อแนวทางการพัฒนาเท่าใด

เพียงหนึ่งทศวรรษหลังจากนั้น การประสบกับภาวะล่มสลายทางเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมส่งผลให้มีการหันกลับมาตรวจสอบกระบวนการพัฒนา

การพัฒนาอีกครั้ง พร้อมกับกระแสโลกซึ่งเริ่มให้ความสำคัญต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งให้ความสำคัญกับการรักษาคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจได้อย่างยาวนาน โดยนับนี้การท่องเที่ยวทางเลือกจึงได้รับการตอบรับอีกครั้ง ภายใต้ชื่อ “การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism)” ที่มีความพยายามปรับปรุงรายละเอียดแนวคิดเชิงอุดมคติที่ผ่านมาให้สามารถใช้ได้จริงในทางปฏิบัติมากขึ้น เห็นได้จากตาราง 9

ตาราง 9 ความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวทางเลือกกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวทางเลือก	การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
1. เป็นการท่องเที่ยวที่เคารพความหลากหลายทางชีวภาพ และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศ	1. เป็นการท่องเที่ยวที่เคารพความหลากหลายทางชีวภาพ ก่อให้เกิดการตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและพันธุ์พืชในท้องถิ่น มีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับการรองรับของธรรมชาติ และมีการจัดสรรรายได้เพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติในสถานที่ท่องเที่ยว
2. เป็นการท่องเที่ยวที่เคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ท้องถิ่น	2. เป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการตระหนักถึงความหลากหลายของวัฒนธรรมและค่านึงถึงผลกระทบต่อคนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยว (host) ทั้งในประเด็นของการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ การถูกรบกวนทางวัฒนธรรม ปัญหาทางเพศ อาชญากรรมและสังคม ตลอดจนงานที่คนในท้องถิ่นถูกสร้างให้กลายเป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว
3. เป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ นับตั้งแต่การวางแผน และการดำเนินงาน	3. เป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง
4. คนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในฐานะผู้จัดการท่องเที่ยว	4. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สามารถแบ่งสรรผลประโยชน์แก่รัฐ เอกชน นักท่องเที่ยว และคนในท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม เพื่อให้คนในท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้

กล่าวได้ว่า ช่วงเวลานั้นเอง การผสมผสานระหว่างกระบวนการพัฒนาแบบสมัยใหม่ซึ่งแยกส่วนระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและทรัพยากรกับคนในท้องถิ่น และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมส่งผลต่อการปรับกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ที่พยายามอธิบายความหมายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) แตกต่างกันตามความเข้าใจของแต่ละประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการให้ความสำคัญกับการรักษามูลค่าจากการท่องเที่ยวของรัฐ และการรักษาคุณค่าจากการท่องเที่ยวของคนในท้องถิ่นในกรณีประเทศไทย การรักษาสสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมกับการพัฒนาประเทศ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสาธารณูปโภค ในกรณีประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และการใช้การท่องเที่ยวเป็นแหล่งเงินทุนและองค์ความรู้เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมให้คงอยู่ยาวนาน เพื่อกลายเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวได้อย่างยาวนาน อันนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของชาติอย่างยั่งยืน ในกรณีประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของแต่ละประเทศที่มีส่วนสมทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาอย่างยั่งยืน กลายเป็นการช่วงชิงพื้นที่กันระหว่างกระบวนการพัฒนาแบบสมัยใหม่ซึ่งมีมาแต่เดิมกับแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนซึ่งเข้ามาใหม่ แม้ว่าการช่วงชิงพื้นที่ข้างต้นจะดูเหมือนจะมีการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกันระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน หากแต่ในความเป็นจริงแล้วกระบวนการพัฒนาสู่ความทันสมัยยังคงเป็นคำลอบสุดท้ายที่ทุกประเทศมักเลือก โดยนับนี้ความแตกต่างของระบอบการเมืองการปกครอง สังคมตลอดจนวัฒนธรรมของแต่ละประเทศจึงไม่อาจส่งผลต่อการปรับตัวเข้าสู่กระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ปรากฏเท่าใดนัก ขณะเดียวกันการพัฒนาแบบยั่งยืนซึ่งให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม กลับเป็นเพียง “อุดมการณ์” ที่ทุกประเทศพยายามก้าวไปสู่ให้ถึง ดังเช่นที่เคยเกิดขึ้นกับการท่องเที่ยวทางเลือกนั่นเอง

นอกจากนี้ สำหรับกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ปรากฏในกรณีศึกษาทั้ง 3 ประเทศ ผู้กุมชะตากรรมของกระบวนการนี้ยังคงได้แก่รัฐ (โดยมีธุรกิจเอกชนเป็นผู้สนับสนุน) ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาแบบสมัยใหม่ ขณะที่แม้จะมีบางประเทศซึ่งคนในท้องถิ่นมีความพยายามสถาปนากระบวนการพัฒนาของตนเองขึ้นมาต่อสู้ หากแต่ยังอยู่ในภาวะการเป็นกระแสรองมากกว่ากระแสหลัก อีกทั้งยังอยู่ชาน โดยไม่สามารถบรรจบกันได้ ส่งผลให้การจัดการท่องเที่ยวซึ่งแต่ละประเทศพยายามอธิบายว่าเป็น “การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน” โดยที่ความยั่งยืนยังถูกจำกัดอยู่กับความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ ซึ่งต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมจากท้องถิ่นเป็นทรัพยากร

มีเพียงบางประเทศที่คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมเนื่องจากความสามารถในการต่อรองทางอำนาจจากรัฐ โดยไม่นับการจัดตั้งการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นจากหน่วยงานรัฐ หรือสำหรับบางประเทศแล้ว คนในท้องถิ่นอาจจะมีน้อยหรือไม่มีส่วนร่วมเลย

2. มรรควิธีสู่กระบวนการทอ้งเที่ยวแบบยังยั้งใหม่

ข้อสรุปของกระบวนการทอ้งเที่ยวแบบยังยั้งทั้งสามประเทศชี้ให้เห็นว่าแท้จริงแล้วกระบวนการทอ้งเที่ยวที่เกิดขึ้นล้วนมาจากฐานคิดของรัฐที่คล้ายคลึงกัน ในประเด็นการแยกส่วนระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม สติธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร และการกำหนดนโยบายการพัฒนาของรัฐ ตลอดจนการให้ความสำคัญกับการพัฒนาเชิงมูลค่าการทอ้งเที่ยวเป็นหลัก ซึ่งยังคงเป็นกระบวนการพัฒนาแบบสมัยใหม่ ที่รัฐผูกขาดอำนาจในการกำหนดกระบวนการทอ้งเที่ยวและการนิยามความหมายของการพัฒนาแบบยังยั้ง ซึ่งแยกระบบความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม คนในท้องถิ่น และการพัฒนาออกจากกัน

ขณะเดียวกัน ในปัจจุบันได้เกิดกระแสแนวคิดหลังสมัยใหม่ (Post Modernism)

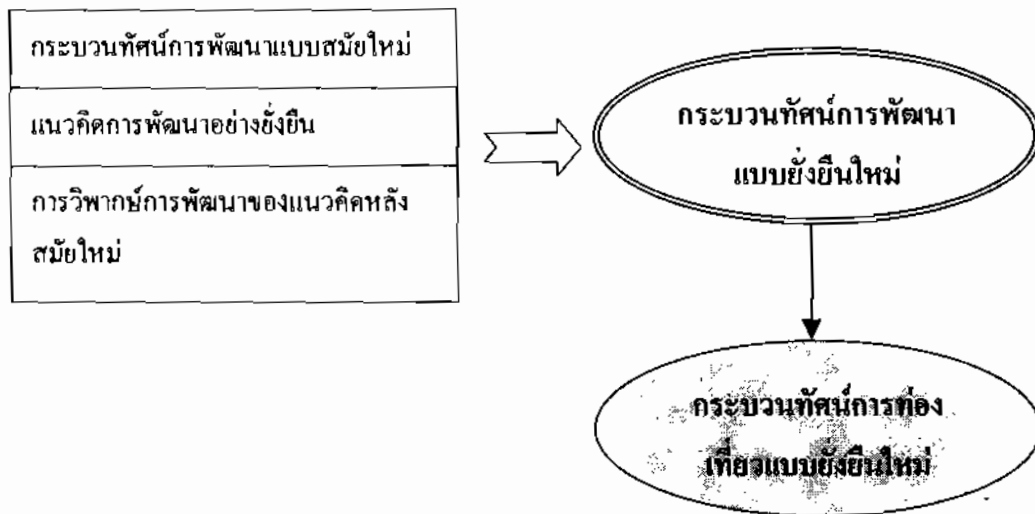
ที่เป็นการวิพากษ์กระบวนการพัฒนาแบบสมัยใหม่ในการใช้เหตุผลอย่างแยกส่วนตามแบบเคส์คาดส์ พร้อมกับเสนอแนวคิดที่หวนกลับมาให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม และการสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) ของคนในท้องถิ่น การเพิ่มพื้นที่สาธารณะ (Public Space) ด้านการเมือง วัฒนธรรม อุดมคติ กลุ่มชาติพันธุ์ หรือคนคือยลิตีต่าง ๆ (ธีรยุทธ บุญมี. 2546 : 187-188) ด้วยเหตุนี้ กระบวนการทอ้งเที่ยวแบบยังยั้งที่เกิดขึ้นจึงได้รับวิพากษ์จากแนวคิดหลังสมัยใหม่ ในประเด็นของอำนาจรัฐกับการกำหนดกระบวนการพัฒนาด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้แนวคิดหลังสมัยใหม่ยังวิพากษ์การพัฒนาอย่างยังยั้งในประเด็นของการพัฒนาเพื่อให้เกิดการรักษา "...ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของวันนี้ ให้ดำรงอยู่อย่างยังยั้งยาวนานไปถึงอนาคต เพื่อสนองความต้องการของชนรุ่นหลัง โดยไม่ละเลยชีวิตความเป็นอยู่ของชนรุ่นปัจจุบัน ..." (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ. 2537 : 272) ว่าเป็นคำอธิบายภายใต้เงื่อนไขการกำหนดกระบวนการทอ้งเที่ยวของรัฐ ซึ่งให้ความสำคัญต่อการมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจในระดับมหภาคผ่านการใช้ทรัพยากรเช่นเดิม โดยการมองทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมเป็นวัตถุที่ตอบสนองความต้องการของผู้มีอำนาจ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2545 : 278-279) ดังนั้นแม้การพัฒนาอย่างยังยั้งจะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและการกระจายผลประโยชน์แก่คนในท้องถิ่น หากแต่ก็ยังเป็นเพียงการให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมภายใต้การเปิดโอกาสของรัฐเท่านั้น

แม้แนวคิดหลังสมัยใหม่จะวิพากษ์อำนาจรัฐในการผูกขาดการกำหนดกระบวนการทอ้งเที่ยวแบบยังยั้ง อันเป็นการวิพากษ์ภายใต้เงื่อนไขของ "การเป็นอุดมคติ" ที่ปราศจากการเสนอทางออก อีกทั้งยังไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าในปัจจุบันเรามิอาจดำเนินชีวิตโดยปฏิเสธอำนาจรัฐ

ได้ทั้งหมด ขณะเดียวกันก็มีอาจปฏิเสธสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวด้วยตนเอง เช่นกัน โดยนัยนี้กระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนใหม่ (New Sustainable Tourism Paradigm) ที่จะเกิดขึ้น จึงมิใช่เพียงกระบวนทัศน์ที่เป็นการตอบสนองกระบวนทัศน์การพัฒนาแบบสมัยใหม่ หรือตอบสนองการวิพากษ์การพัฒนาของแนวคิดหลังสมัยใหม่ หากแต่ความสำคัญจึงอยู่ที่การ ประนีประนอมระหว่างกระบวนทัศน์การพัฒนาแบบสมัยใหม่ กับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการวิพากษ์การพัฒนาของแนวคิดหลังสมัยใหม่ อันนำไปสู่การปรับกระบวนทัศน์การพัฒนาสู่ความ ยั่งยืน โดยปราศจากความแตก่างทางการเมืองการปกครองของแต่ละประเทศ กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า กระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนใหม่จึงเป็นการปรับปรุงจากกระบวนทัศน์การพัฒนาแบบยั่งยืน เดิมนั่นเอง ดังภาพประกอบ 9

ภาพประกอบ 9 กระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนใหม่

อย่างไรก็ดี กระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนใหม่ อาจพิจารณาได้จากฐานคิด

ดังนี้

2.1 ฐานคิดเชิงอุดมการณ์

2.1.1 การให้ความสำคัญกับการหวนกลับสู่ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น

แนวคิดยุคหลังสมัยใหม่ มิได้ให้ความสำคัญเพียงการสร้างพลังอำนาจในการจัดการของคนในท้องถิ่นเท่านั้น หากแต่ยังให้ความสำคัญต่อการหวนกลับสู่สิ่งแวดล้อม ความเป็นชุมชน ความเป็นเจ้าบ้านและผู้มาเยือน รวมถึงการให้ความสำคัญต่อผลที่จะเกิดกับสังคม

อีกด้วย (Sutton and House. 2003 : Web Site) โดยนัยนี้กระบวนการทอ้งเที่ยวแบบยั้งยั้งใหม่ซึ่งประนีประนอมกับแนวคิดหลังสมัยใหม่จึงควรเป็นการทอ้งเที่ยวที่หวนกลับมาสู่ความสนใจต่อธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น ในลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ทั้งนักทอ้งเที่ยว คนในท้องถิ่น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และระหว่างนักทอ้งเที่ยวกับผู้ที่เกี่ยวข้องและคนในท้องถิ่นอย่างเท่าเทียม โดยธรรมชาติและคนในท้องถิ่นมิใช่เพียงวัตถุซึ่งถูกกระทำด้วยการทอ้งเที่ยว เช่น การคัดแปลงธรรมชาติหรือความเป็นอยู่ให้เป็นแบบคั้งเดิมเพื่อต้อนรับนักทอ้งเที่ยวหรือการจัดกิจกรรมการทอ้งเที่ยวเพียงเพื่อตอบสนองความต้องการของนักทอ้งเที่ยวหรือธุรกิจนำเที่ยว แต่เป็นการดำเนินชีวิตตามปกติของคนในท้องถิ่นซึ่งนักทอ้งเที่ยวเป็นผู้เข้ามาสัมผัส โดยนัยนี้ความยั้งยั้งของการทอ้งเที่ยวจึงอยู่ที่การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและมนุษย์กับมนุษย์ที่ไม่สามารถแยกจากกัน ในลักษณะความเป็นอื่น (The Others) ซึ่งคือยกว่าได้นั้นเอง

2.1.2 การรักษาสสมดุลระหว่างมูลค่าและคุณค่าทางการทอ้งเที่ยว

ความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันดังกล่าว ยังนำไปสู่กิจกรรมการทอ้งเที่ยวที่สามารถแลกเปลี่ยนความรู้ ความประทับใจ และความซาบซึ้งระหว่างคนในท้องถิ่นและนักทอ้งเที่ยว เช่น การเรียนรู้ของคนในท้องถิ่นในการต้อนรับนักทอ้งเที่ยวซึ่งมีวัฒนธรรมแตกต่างจากตน และการเรียนรู้ของนักทอ้งเที่ยวที่จะต้องเคารพวัฒนธรรมท้องถิ่น ฯลฯ อันเป็นผลประโยชน์ในเชิงคุณค่ากับการจัดกิจกรรมการทอ้งเที่ยวที่ไม่ขัดแย้งกับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในท้องถิ่นแต่เป็นสิ่งที่นักทอ้งเที่ยวสนใจคลอจจนสร้างรายได้ในรูปตัวเงินแก่คนในท้องถิ่นเพื่อแลกเปลี่ยนกับการได้พักผ่อนหย่อนใจของนักทอ้งเที่ยว เช่น การจักสาน ปลูกข้าว เก็บเห็ด ทอผ้า การแสดงวัฒนธรรมท้องถิ่น ฯลฯ อันเป็นผลประโยชน์ในเชิงมูลค่า ซึ่งสามารถผสมกลมกลืนให้เห็นเนื้อเดียวกันกับการทอ้งเที่ยวได้ โดยที่คนในท้องถิ่นยังคงดำเนินชีวิตตามปกติ (หรือเกือบปกติ) และนักทอ้งเที่ยวก็มีความพึงพอใจจากการทอ้งเที่ยวโดยที่เงินเป็นเพียงเงื่อนไขหนึ่งเท่านั้น

ขณะเดียวกัน คนในท้องถิ่นยังสามารถกำหนดกิจกรรมการทอ้งเที่ยวใหม่ซึ่งสร้างมูลค่าโดยไม่ละเลยคุณค่าการทอ้งเที่ยวในท้องถิ่น เช่น การจัดเดินป่าชุมชนโดยคนในท้องถิ่นหรือการขี่จักรยาน การส่องแพ การนวดร่างกายโดยใช้สมุนไพรพื้นบ้าน ฯลฯ ที่จัดจากสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น โดยนัยนี้ความยั้งยั้งของการทอ้งเที่ยวที่เกิดขึ้นจึงมาจากการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างมูลค่าและคุณค่าของกิจกรรมการทอ้งเที่ยวที่เกิดขึ้นในแต่ละท้องถิ่นอย่างสมดุล

2.2 ฐานคิดเชิงการบริหารจัดการ

2.2.1 คนในท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการทอ้งเที่ยวได้ด้วยตนเอง

ฐานคิดนี้ เป็นการให้ความสำคัญกับการสร้างพลังอำนาจให้คนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรการทอ้งเที่ยวด้วยตนเอง โดยหน่วยงานรัฐให้ความสนับสนุนในฐานะ “ผู้อยู่เบื้องหลัง” เช่น การให้ความรู้ในการบริหารจัดการทางธุรกิจ การให้ความรู้ด้านสุขอนามัย

การให้ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างไม่แปลกแยกกับความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น การส่งเสริมด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ตามความต้องการของคนในท้องถิ่น การสนับสนุนการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จากการดูงานนอกสถานที่ ตลอดจนการช่วยเหลืออื่น ๆ เท่าที่คนในท้องถิ่นร้องขอ เป็นต้น ขณะเดียวกันกลุ่มธุรกิจเอกชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะ นายหน้า (agency) ทางการท่องเที่ยวที่ทำหน้าที่เสนอขายสินค้าแก่นักท่องเที่ยว การเป็นผู้เชื่อมต่อความสัมพันธ์ระหว่างคนในท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยว ตลอดจนการปลูกฝังจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยว เคารพ อับลักษ์ณ์และข้อกำหนดของท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชนมีส่วนช่วยเหลือในฐานะการ ปลูกฝังจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงพลังอำนาจของตนต่อการจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากร ที่มี

โดยนัยนี้ การที่คนในท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง จึงมิใช่การปฏิเสธอำนาจรัฐ หากแต่เป็นการยอมรับอำนาจรัฐในฐานะผู้สนับสนุนการจัดการท่องเที่ยว ขณะที่รัฐเองยอมรับพลังอำนาจของคนในท้องถิ่นในฐานะผู้ดำเนินการท่องเที่ยวแบบ ครบวงจร ดังนั้นปัญหาของการละเมิดทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมจึงไม่อาจเกิดขึ้น ครอบงำที่คนในท้องถิ่นใช้ชีวิตอยู่กับสิ่งเหล่านี้ โดยตรงมีจิตสำนึกต่อการใช้พลังอำนาจในการ จัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรที่ตนมี

2.2.2 การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในภูมิภาค

ไม่เพียงแต่แต่ละประเทศจะดำเนินการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในฐานะปัจเจก (Individual) เท่านั้น การแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนระหว่างประเทศ ตลอดจนการให้แลกเปลี่ยนด้านบุคลากร องค์ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร การประชาสัมพันธ์ และการตลาด การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของทั้งสามประเทศเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้ความร่วมมือดังกล่าวอาจต้องประกอบด้วย เงื่อนไขบางประการ อาทิ การเป็นความร่วมมือในสถานะที่เท่าเทียมกันทั้งของทุกประเทศ การกำหนด ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกิดขึ้นมิใช่การกำหนดจากหน่วยงานรัฐหรือผู้มีอำนาจฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งแต่เป็นการร่วมกันทุกระดับ ทั้งในระดับรัฐ ระดับธุรกิจเอกชน และระดับท้องถิ่น เพื่อการ กำหนดการนิยามความหมายของ “ความยั่งยืนทางการท่องเที่ยวร่วมกัน” อันนำไปสู่การกำหนดแผนแม่บทหรือแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในภูมิภาคที่แต่ละประเทศทั้งในระดับรัฐ ธุรกิจ เอกชน และคนในท้องถิ่น ได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียม (Win-Win Situation)

กล่าวได้ว่า กระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนใหม่ในภูมิภาคที่เกิดขึ้น เป็นการ เปลี่ยนแปลงทัศนคติการแยกคู่ตรงข้ามระหว่างการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) กับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ดังที่เป็นมาในกระบวนทัศน์เก่า ซึ่งถึงแม้จะมีการ ผสมผสานระหว่างกันแต่ก็ไม่อาจกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกันได้ ขณะที่กระบวนทัศน์การท่องเที่ยว

แบบยั่งยืนใหม่ได้เปิดโอกาสสู่การประนีประนอมระหว่างกันมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการประนีประนอมของกระบวนการพัฒนาแบบสมัยใหม่ แนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนและการวิพากษ์การพัฒนาของแนวคิดหลังสมัยใหม่อีกด้วย ดังตาราง 10

ตาราง 10 การเปรียบเทียบกระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทั้งเก่าและใหม่

กระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเก่า	กระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนใหม่
1. หน้าที่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวต้องมาจากรัฐหรือคนในท้องถิ่นฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น	1. ทุกคนมีหน้าที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมเท่ากัน โดยคนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของสถานที่ (host) เป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุด ขณะที่รัฐ ธุรกิจเอกชน หรือองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นผู้สนับสนุน
2. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม เป็นไปเพื่อการใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยวอย่างยาวนานที่สุด	2. ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมมิใช่สินค้าทางการท่องเที่ยว หากแต่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่น ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมเป็นได้ทั้งผู้กำหนดและผู้ถูกกำหนดการบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อความยั่งยืนอย่างเท่ากัน
3. รัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน โดยที่คนในท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้สนับสนุน	3. คนในท้องถิ่นมีความสามารถในการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนได้ด้วยตนเองโดยรัฐ ธุรกิจเอกชน หรือองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นเพียงผู้สนับสนุน
4. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ให้ความสำคัญกับความยั่งยืนของมูลค่าเป็นหลัก โดยที่คุณค่าจากการท่องเที่ยวเป็นเพียงอุดมคติซึ่งอาจไปถึงหรือไม่ก็ได้	4. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน สามารถสร้างความยั่งยืนทั้งคุณค่าและมูลค่าให้เกิดขึ้นกับคนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวได้อย่างพร้อมกัน

ตาราง 10 (ต่อ)

กระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเก่า	กระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนใหม่
5. ความร่วมมือทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในภูมิภาค ต้องมาจากการที่ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว และช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านให้มีการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเหมือนกัน	5. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในสถานะที่เท่าเทียมของแต่ละประเทศเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อการจัดตั้งแผนแม่บท หรือยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในภูมิภาคที่รัฐ ธุรกิจเอกชน และคนในท้องถิ่นมีบทบาท กำหนดแผนอย่างเท่าเทียมกัน

จากตาราง 10 แสดงให้เห็นถึงการปฏิเสชการแยกส่วนระหว่างฐานคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร และการกำหนดนโยบายการพัฒนาของรัฐ รวมถึงฐานคิดที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเชิงมูลค่าการท่องเที่ยวเป็นหลัก ซึ่งเกิดขึ้นในภูมิภาคแต่เดิม ฐานคิดการจัดระบบความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมทั้งภายในประเทศ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานรัฐ ธุรกิจเอกชน นักท่องเที่ยว และคนในท้องถิ่น และความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมระหว่างประเทศ ได้แก่ การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในภูมิภาค เป็นต้น

กล่าวได้ว่า แท้ที่จริงแล้วกระบวนทัศน์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนใหม่ที่เกิดขึ้นคือส่วนหนึ่งของกระบวนทัศน์การพัฒนาแบบยั่งยืนซึ่งประนีประนอมกระบวนทัศน์การพัฒนาแบบสมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งมีความโดดเด่นในเชิงอุดมคติ และการวิพากษ์การพัฒนาของแนวคิดหลังสมัยใหม่ที่รื้อถอนระบบโครงสร้างความสัมพันธ์ในการพัฒนาทั้งสองรูปแบบเข้าด้วยกัน โดยนัยนี้ความยั่งยืนที่เกิดขึ้นจึงมิใช่การกำหนดว่าอะไรคือความยั่งยืนระหว่างทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และ วัฒนธรรม กับมูลค่าทางเศรษฐกิจแต่คือความยั่งยืนที่สามารถเกิดขึ้นพร้อมกัน และขับเคลื่อนไปด้วยกันได้นั่นเอง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กชกร ชินะวงศ์ และเกศสุดา สิทธิชัยกุล. คนวังอ้อเดิมไฟการท่องเที่ยว เปิดตำนานทุนชีวิต...
คืนป่าและสายน้ำ. เชียงใหม่ : วนิดา เพรส, 2546.
- กฤษดาวรรณ หงส์ลดาธรรม์. “ความเป็น “พวกเรา” และ “พวกเขา” ในสังคมไทย : การรายงานข่าว
เกี่ยวกับชาวเขาในวาทกรรมหนังสือพิมพ์ไทยม,” วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร.
19-20(3) : 11-48 ; พฤษภาคม, 2543.
- กรมอุทยานแห่งชาติและสัตว์ป่า. ระเบียบกรมป่าไม้ ว่าด้วยการอนุญาตให้เข้าไปดำเนินกิจการ
ท่องเที่ยวและพักอาศัยในอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2536. <www.dnp.go.th> 25 กันยายน
2547.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว พ.ศ. 2547-2551. กรุงเทพฯ :
กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2547.
- กองบรรณาธิการ. “นโยบายท่องเที่ยวไทย เมืองหลวงท่องเที่ยวแห่งเอเชียจะเป็นจริงได้,”
หนังสือพิมพ์คนการเมือง. 4(2) : 67-69 ; มิถุนายน, 2546.
- กองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. สรุปแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับ
ประเทศ. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540.
- “การท่องเที่ยวกับวัฒนธรรม : การผสมผสานที่ต้องนำมาทบทวนใหม่,” วารสารยูเนสโกคูเรีย.
21-56 ; กรกฎาคม/สิงหาคม, 2542.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กิจกรรมดำเนินงานตามแผนตลาดการท่องเที่ยว ปี 2543.
กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543.
- . “ความร่วมมือทางด้านการท่องเที่ยวระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน,”
Ecotourism Network Newsletter. 73 : 1-15 ; กันยายน, 2545 ก.
- . ปฏิทินกิจกรรมและงานประเพณี 2546. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย,
2545 ข.
- . แผนการตลาดการท่องเที่ยว ปี 2547. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย,
ม.ป.ป. ก.
- . สินค้าทางการท่องเที่ยวด้านการพัฒนาบริการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยว
แห่งประเทศไทย, ม.ป.ป. ข.
- . อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงกับการท่องเที่ยว. อุบลราชธานี : การท่องเที่ยว
แห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 2, 2539.

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. เอกสารประกอบการเดินทางของคณะกรรมการการท่องเที่ยว
สภาผู้แทนราษฎร ในการเดินทางไปเวียดนาม ระหว่างวันที่ 19-23 มิถุนายน พ.ศ. 2545.
กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2545 ค.
- . Adventures & Activities. <www.tourismthailand.org> 1 ตุลาคม 2546 ก.
- . <www.spacc.loxinfo.co.th/ta/tatinfo_policy.php> 27 กันยายน 2546 ข.
- “เกาะติดก่อสร้างสะพานไทย-ลาวแห่งที่ 2.” เคลนิวิสต์. 27 พฤษภาคม 2546. หน้า 33.
- ขวัญสุภา ชันชวิทย์. การเปรียบเทียบการจัดการสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสองแห่งในเมืองเก่า
อยุธยาที่มีผลต่อชุมชนท้องถิ่น : กรณีศึกษาการจัดการแบบมุลนิธิกับแบบชุมชนดั้งเดิม.
วิทยานิพนธ์ วท.ม. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.
- เขียน ธีระวิทย์ และคณะ. บรรณานุกรมภาษาไทยกลุ่มประเทศในอินโดจีน เวียดนาม กัมพูชาและ
ลาว. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. รายงานฉบับสมบูรณ์ แนวทางการส่งเสริม
การท่องเที่ยวระหว่างไทยและอินโดจีน. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
2536.
- คำฟู เพชรไชสี. การจัดทำหลักสูตรสาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวระดับปริญญา
ตรีของมหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- โครงการ Save The Unseen. <www.travel.mweb.co.th> 27 กันยายน 2546.
- จันทน์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์, 2540.
- จิตติมา สุขผลิน. แนวทางการกำหนดแผนการประชาสัมพันธ์งานการท่องเที่ยว เกี่ยวข้องกับปัจจัย
ด้านวัฒนธรรม. วิทยานิพนธ์ ว.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538.
- จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ. ประวัติศาสตร์ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ. 1789-1970 เล่ม 2. พิษณุโลก :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2523.
- ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง. โปรแกรมท่องเที่ยวเขาหลวง 3 วัน/2 คืน.
นครศรีธรรมราช : ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง, 2548.
- ชยันต์ วรรณะภูติ. “คนเมือง: ตัวตน การผลิตซ้ำสร้างใหม่และพื้นที่ทางสังคมของคนเมือง,”
ใน อยู่ชายขอบ มองลวดลวดความรู้. หน้า 33-73. กรุงเทพฯ : มติชน, 2549.
- . แนะนำให้รู้จักทัศนระบอบงาทางวิชาการ. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม, ม.ป.ป.
- . “สถานการณ์การท่องเที่ยว : มุมมองจากผู้ถูกท่องเที่ยว.” ใน เวทีผู้ถูกท่องเที่ยว.
หน้า 12-18. เชียงใหม่ : มิ่งเมือง, 2538.

- ชลดา สิทธิวรรณ. "การท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา." จุดสารการท่องเที่ยว. 22(3) : 14-25 ; กรกฎาคม-กันยายน, 2546.
- ชลลดา ทองทวี. ทิวทัศน์เกี่ยวกับเรื่องกระบวนทัศน์ <<http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document9773.html>> 3 มีนาคม 2549.
- ชัชวาล ทัดศิวัช. การมีส่วนร่วมของประชาชน (popular participation). <<http://th.wikipedia.org>> 9 กันยายน 2549.
- ชัชวาล ปุญปัน. Thomas Kuhn กับการตั้งข้อสงสัยในวิทยาศาสตร์ 2548. <<http://www.midnightuniv.org/datamid2002/newpage2.html>> 8 ธันวาคม 2548.
- ชัยวัฒน์ ธารชนสาร และคณะ. อารยธรรมตะวันตก. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : กิ่งจันทร์การพิมพ์, 2534.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2540.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ และคณะ. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการ "รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำวาช". เชียงใหม่ : โครงการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, 2544.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกักษณ์ และความเป็นอื่น. กรุงเทพฯ : วิทยา, 2545.
- ณัฐินี ศรีวงศ์ตระกูล. แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนโปรแกรมวิชาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในสถาบันราชภัฏ : กรณีศึกษาสถาบันราชภัฏนครราชสีมา. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- "ตั้งเมืองแฝดเชื่อมไทย-ลาว-เวียดนาม," ผู้จัดการรายวัน. 22 สิงหาคม 2546. หน้า 7.
- รัชชัญญ์ จารุวัฒนพงษ์. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้ำตกพรหมโลก ตำบลพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2544.
- ธีรยุทธ บุญมี. โลก Modern & Postmodern. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สายธาร, 2546.
- ธีระ นุชเปี่ยม. "เวียดนามในกระแสโลกาภิวัตน์," เอเชียปริทัศน์. 22(3) : 30-40 ; ตุลาคม-ธันวาคม, 2544.
- ธีรรัตน์ อธิธิฤทธิ. ปัญหาของการปฏิรูปเศรษฐกิจของเวียดนามภายใต้นโยบาย โค้ย เม้ย ค.ศ. 1986-1997. สารนิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2543.
- นภดล ภาคพรต. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. 2547. <www.stou.ac.th/tourism> 30 สิงหาคม 2547.

- นันทนา กปิตกาญจน์. ประวัติศาสตร์และอารยธรรมโลก. กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮาส์, 2546.
- นัยนา ทองศรีเกตุ และคณะ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการพัฒนาระบบมาตรฐานคุณภาพ การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชุมชนคีรีวง อำเภอสถานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : ชุดโครงการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย, 2545.
- นาคม วีรสวรรณจักร. ความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา : อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ สท.ม. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. “กะเหรี่ยงคองขาว,” มติชนสุดสัปดาห์. 26 มีนาคม 2547. หน้า 33.
- . ท่องเที่ยวบุญบังไฟในอีสาน : บุญบังไฟต้องรับใช้ชาวยโสธร ไม่ใช่ชาวยโสธรรับใช้บุญบังไฟ. กรุงเทพฯ : พิมพ์ศรีนิตติ้งเซ็นเตอร์, 2536.
- . “วัฒนธรรมชุมชนกับการท่องเที่ยว,” ใน เวทีผู้ถูกท่องเที่ยว. หน้า 16-17. เชียงใหม่ : มิ่งเมือง, 2538.
- นิตา ชูโต และคณะ. เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการ หลักสูตรพัฒนานักวิจัยเฉพาะทาง หัวข้อ “การวิจัยเชิงคุณภาพด้านสังคมศาสตร์”. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2548.
- เนาวรัตน์ พลายน้อย และคณะ. การประเมินผลโครงการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ปี พ.ศ. 2530-2536. นครปฐม : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.
- บงกช หงษ์คำณี. “ความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวระหว่างประเทศไทยกับ สปป.ลาว,” เอเชียปริทัศน์. 19(3) : 1-46 ; กันยายน-ธันวาคม, 2541.
- บุญยสฤกษ์ อเนกสุข. รัฐกับการลงทุนทางวัฒนธรรม : ศึกษากรณีงานแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2544.
- ประสาน ต่างใจ. บุญนิมิต กระบวนทัศน์ใหม่. กรุงเทพฯ : วิถีธรรม, 2545.
- ปฤษฎา รัตนพฤกษ์. “ปัญหาข้ามพรมแดนและสภาวะไร้พรมแดน โลกที่เปลี่ยนไปหรือมุมมองของนักวิชาการที่เปลี่ยนไป?” วารสารสังคมศาสตร์. 15(1) : 17-46 ; มิถุนายน, 2545.
- ปริญญา ปราชญานุพร. การพัฒนาบวรรอยต่อแห่งวัฒนธรรม ภูมิปัญญาตะวันออก-วิทยาการตะวันตก. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คืบไฟ, 2539.
- ปรีชา รัตนโยธา. ท่องอินโดจีนลาว กับภูเขาเวียงคานม. กรุงเทพฯ : เนชั่นมัลติมีเดียกรุ๊ป, 2546.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ. วิธีวิทยาศึกษาสังคมไทย : วิธีใหม่แห่งการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : เอ็ดสัน เพรส โปรดักส์, 2537.

- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. นิเวศเศรษฐศาสตร์และนิเวศวิทยาการเมือง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- ปรีดา ภูณามา. บทวิเคราะห์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บนพื้นที่สูง. กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนพื้นที่สูง, 2540
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. “ข้ามพรมแดนกับคำถามเรื่องอัตลักษณ์ วัฒนธรรม พื้นที่และความเป็นชาติ,” วารสารสังคมศาสตร์, 15(1) : 1-16 ; มิถุนายน, 2545.
- ปิ่นเพชร ศรีจำปา. วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ. 2394-2544. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- ผู้จัดการออนไลน์. ทางการย้ายเรือนแพกว่า 100 หลังบุกรุกอ่าวสาโลง.
< <http://www.manager.co.th/ Around/ ViewNews.aspx?NewsID=9470000019445>>
8 กรกฎาคม 2547 ก.
- . ผู้นำเว็บคนามแห่ร่วมเทศกาลเมืองแหว <<http://www.manager.co.th/Around/ iewNews.aspx?NewsID=9470000007257>> 13 มิถุนายน 2547 ข.
- . <www.manager.co.th/travel/ShowtravelNews.asp?newsid=2000000046499>
17 ธันวาคม 2546.
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549. กรุงเทพฯ : วิทยุชน, 2546.
- พัฒนา กิติอาษา. ท้องถิ่นนิยม (Localism). กรุงเทพฯ : คณะกรรมการสภาพัฒนาการแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา, 2546.
- พิกุล สิทธิระเสริฐกุล. การจัดการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ของอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์ วท.ม. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543.
- พินิจนันท์ ทองเสริม. สถิติกนักท่องเที่ยว รายรับ และรายจ่ายของกลุ่มกินข้าวเช้าเยือน.
อุบลราชธานี : กลุ่มกินข้าวเช้าเยือน, 2546.
- พิษณุ สุวรรณชญ. สามทศวรรษอาเซียน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- พุทธรักษ์ พิจิตร. ศักยภาพของการท่องเที่ยวในด้านการแข่งขันและการเป็นตลาดท่องเที่ยวแห่งใหม่ ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. “สื่อไร้พรมแดนกับเชียงใหม่ในฐานะเมืองขึ้นทางข่าวสาร,”
วารสารสังคมศาสตร์, 15(1) : 71-108 ; มิถุนายน, 2545.
- มนัส สุวรรณ และคณะ. การตรวจสอบขององค์กรภาคประชาชนในระบบการบริหารงานและกิจการสาธารณะของท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2546.

- มหาวิทยาลัยขอนแก่น. การท่องเที่ยวในอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขงกับภาคอีสานของไทย. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ม.ป.ป.
- มูลนิธิพิทักษ์สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว. <<http://www.thaitopic.com/mag/soc/ccotour1905.html>>
17 มกราคม 2546.
- ยศ สันตสมบัติ. ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์, 2544.
- ยศ สันตสมบัติ และคณะ. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร. เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์, 2544.
- บุศศิริอาริยะ (นามแฝง). วิเคราะห์ระบบโลกในสหัฐวรรษใหม่. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, 2544.
- รังสรรค์ ทัศพรพันธุ์. ทุนวัฒนธรรม วัฒนธรรมในระบบทุนนิยมโลก เล่มที่ 1. กรุงเทพฯ : มติชน, 2546.
- ราไฟโรธ แก้วสุริยะ. การจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน (Sustainable Community-based Tourism). <www.stou.ac.th/tourism/> 23 มิถุนายน 2547.
- รุ่ง กาญจนวิโรจน์. “แผนการท่องเที่ยวปี 2546,” จุลสารการท่องเที่ยว. 22(1) : 4-18 ; มกราคม-มีนาคม, 2546.
- รุ่งกานต์ มงคลวิราพันธ์. การวิเคราะห์การสื่อความหมายของโปสเตอร์ในการรณรงค์ส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2530 – 2542. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2542.
- วรรัช สิริสัมพันธ์. “ความตกลงด้านการท่องเที่ยวอาเซียน,” จุลสารการท่องเที่ยว. 22(1) : 19-28 ; มกราคม-มีนาคม, 2546.
- วันเพ็ญ สุรฤกษ์. ไทย-ลาว การจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำโขง. เชียงใหม่ : คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.
- วิไลภรณ์ ขันดิลิทธิ. ทรรษณะของเกษตรกรต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์วิชา ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.
- ศควรรษ สถิตย์เพียรศิริ และคณะ. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการจัดการของชาวเขา. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2543.

- สมา ณ ระนอง. การจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณี : ชุมชนกีรีวง
ตำบลลำไโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ พณ.ม. กรุงเทพฯ :
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- ศรีประภา เพชรมีศรี. การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองเวียงคนาม. กรุงเทพฯ : คบไฟ, 2542.
- ศรีสุพรรณ อุดมประเสริฐ. การปฏิรูปเศรษฐกิจของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว.
 วิทยานิพนธ์ ศ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ศิริ สามสุโพธิ์. สังคมวิทยาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์, 2543.
- ศูนย์ข่าวภาคอีสาน. "แผนเชื่อมท่องเที่ยวอินโดจีนไทยรอเพื่อบ้านพร้อมก่อน." ผู้จัดการรายวัน.
 27 กันยายน 2543. หน้า 13.
- ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. โครงการศึกษาเพื่อทบทวนแผนพัฒนาการท่องเที่ยว
ภาคอีสาน. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2540.
- สดชื่น วิบูลย์เดช. วิพากษ์ Thomas Kuhm จากมุมมองของนักวิทยาศาสตร์ การปฏิวัติไม่มีวันเกิด.
<http://www.midnightuniv.org/miduniv2001/newpage13.html> 3 มีนาคม 2549.
- สไตล สว่างไธรก และคณะ. โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อหารูปแบบและแนวทางการพัฒนาการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน : กรณีป่าดงนาทาม จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพฯ :
 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.
- . สรุปประสบการณ์จัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านชะชอม ตำบลนาโพธิ์กลาง
อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย,
 2548.
- สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. รายงานการวิจัยเรื่องแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู
งานเทศกาลและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในประเทศไทย. กรุงเทพฯ :
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.
- สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
Ecotourism in Thailand. <www.swu.ac.th/iet/ecotourism.htm> 19 ธันวาคม 2546 ก.
- . What's Ecotourism?. <www.swu.ac.th/ict/ceotourism.htm> 19 ธันวาคม 2546 ข.
- สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการ
พัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งชาติ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549). กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย, 2544.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. โครงการศึกษาจัดทำแผนแม่บท
เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวหลวงพระบาง สปป.ลาว. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยว

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. รายงานความก้าวหน้า โครงการจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาสามเหลี่ยมท่องเที่ยวเชื่อมโยงไทย ลาว กัมพูชา. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. ม.ป.ป.

สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. การค้าไทย-อินโดจีน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

สมเกียรติ ตั้งนะโม. Thomas Kuhn กับการตั้งข้อสงสัยในวิทยาศาสตร์.

<<http://www.midnightuniv.org/dataid2002/newpage2.html>> 3 มีนาคม 2549.

สมจิต พฤกษ์รัตนนท์. ปรัชญาและแนวคิดของเวชศาสตร์ครอบครัว. <<http://thaifammed.org/article/ideo.html>> 3 มีนาคม 2549.

สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. ขุมทองอินโดจีน. กรุงเทพฯ : เนชั่นพับลิชชิงกรุ๊ป, 2537.

สมยศ นาวิการ. หลักการบริหาร. กรุงเทพฯ : สามัคคีสาร, 2537.

สมหมาย ชินนาค. องค์กรและกิจกรรมด้านอินโดจีนศึกษาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : TEN MAY PRODUCTION, 2545.

สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย. <www.thaieco-adventure.org> 27 กันยายน 2546.

สมาคมไทยธุรกิจการท่องเที่ยว. <www.atta.or.th> 27 กันยายน 2546.

สมาคมมัคคุเทศก์อาชีพ. <www.pgathaitouristguide.org> 27 กันยายน 2546.

สมาคมโรงแรมไทย. <www.thaihotels.org> 27 กันยายน 2546.

สรณี วงศ์เบ็ญสังข์. วาทกรรมสื่อโฆษณาการท่องเที่ยว : ภาพแทน ตัวคน และความเป็นไทย. เชียงใหม่ : ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.

“สร้างถนนเชื่อมสก. 3 ประเทศ.” คมชัดลึก. 22 กรกฎาคม 2546, หน้า 39.

สายสุนีย์ สิงห์ทัศน์. แหล่งท่องเที่ยวเมืองไทยที่เป็นมรดกโลก โครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. <www.stou.c.th/tourism/May/Topic4.htm> 22 มิถุนายน 2547.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค. จุดสำรวจวิจัยเพื่อท้องถิ่น. 4(3) : พฤษภาคม-มิถุนายน, 2546.

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว. <www.tourism.go.th> 27 ธันวาคม 2546.

สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (2545-2549). <www.nesdb.go.th/plan/data/plan9/content_page.html> 12 ธันวาคม 2546.

- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สถิติการท่องเที่ยว. <www.nso.go.th/thai/stat/stat_23/loc_16.html>
27 มีนาคม 2547.
- สำนักเลขาธิการคณะกรรมการ. นโยบายของรัฐบาลกับกระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาล
พีดำรงโททัศนิต ชินวัตร (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการ
คณะกรรมการ, ม.ป.ป.
- สินธุ์ สโรบล. การท่องเที่ยวโดยชุมชน : แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. เชียงใหม่ :
วนิศาเพรส, 2546.
- สุชาติ จักรพิศุทธิ์. ชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา.
<http://www.vijai.org/articles_data/how_topic.asp?Topicid=316> 9 กันยายน 2549.
- ศุภวรรณ เศษะวิบูลย์วงศ์. กระบวนการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ผ่านสื่อมวลชนในอุตสาหกรรมกา
ท่องเที่ยว ยุคหลังสมัยใหม่ในโครงการ Amazing Thailand. วิทยานิพนธ์ นศ.ม.
กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- สุภางศ์ จันทวานิช. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2537.
- สุภาวณี ทรงพรวาณิชย์. นิเวศวัฒนธรรมรากฐานใหม่แห่งการท่องเที่ยวโดยชุมชน. เชียงใหม่ :
วนิศาเพรส, 2546.
- สุรัชย์ สิริไกร. การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองลาว. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ,
2542.
- สุริย์ บุญญาอนุพงศ์ และสุรศักดิ์ ป้อมทองคำ. ประเพณีเพื่อการท่องเที่ยว : จุดเปลี่ยนของระบบ
ความสัมพันธ์ทางสังคม. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ม.ป.ป.
- เสรี พงศ์พิศ. ร้อยคำที่ควรรู้. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2547.
- . วิถีคิด วิถีทำแผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2546.
- เสาวภา เศษะภิรมณ์. การพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเอง: กรณีศึกษาชุมชนคีรีวง จังหวัด
นครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544.
- อภินันท์ รพีพัฒน์, ม.ร.ว. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒน
ธรรมไทยในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
มหิดล, 2527.
- อนุช อาภาภิรมย์. การพัฒนาอย่างยั่งยืน คำตอบอยู่ในความหลากหลาย. กรุงเทพฯ :
มูลนิธิศูนย์พัฒนา, 2545.
- อภิชาติ พันธเสน. พุทธเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2544.

- อภิญา เพ็ญฟูสกุล. อัตลักษณ์ (Identity). กรุงเทพฯ : คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา, 2546.
- อมรา พงศาพิชญ์. คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2537.
- อรวรรณ ศรีอุดม. การศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2468). วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2543.
- อัมพร จิรัฐติกร. “แรงระเบิดของลัทธิเบกเป็ในอุษาคเนย์,” ใน เปิดม่านมายาอุษาคเนย์ : ว่าด้วยคนตรี หนังสือ ศาสนาการเมือง และเรื่องเพศ. หน้า 145-157. กรุงเทพฯ : พิมพ์ศรีนคังเซ็นเตอร์, 2545.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. “การต่อสู้เพื่อความเป็นคนของคนชายขอบในสังคมไทย,” ใน อยู่ชายขอบมองลอดความรู้. หน้า 3-31. กรุงเทพฯ : มติชน, 2549.
- . มติชุมชน: วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย, 2544.
- อารัญ บุญชัย และจินนา ดันศราวิฑูร. “ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) จุดขายใหม่ของการท่องเที่ยวไทย,” มติชนรายวัน, 3 กุมภาพันธ์ 2547. หน้า 9.
- อิทธิพล ป่านงาม และคณะ. รายงานการวิจัยเรื่องการค้าและการขนส่งในภูมิภาคอินโดจีน. กรุงเทพฯ : สถาบันพณิชยนาวิ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

ภาษาลาว

- กะวงละแหล่งข่าวและวัดทะนะท่า. ลัทธิขันธ์ของปะทานปะเทด สาทาละนะลัด ประชาธิปะได ประชาชนลาว ว่าด้วยกานอะนุลักมอละคกแห่งชาตทางด้านวัดทะนะท่า, ปะหวัดสาค และท่ามะชาค. สปป.ลาว : โรงพิมพ์สินูนเรือง, 1997.
- คณะก้ามะกานแผนกานแห่งลัด. แผนพัฒทะนะ เสคละกิด-สังคัม สกปี 1998-1999. เวียงจัน : ม.ป.พ., 1998.
- ห้องกานท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทา. กานปะเม็นลาขรับเข้าแต่ละหมู่บ้าน ยู่คามเส้นทงท่องเที่ยวเดินป่า. แขวงหลวงน้ำทา : แขวงหลวงน้ำทา, 2004 ก.
- . บทสะหลูป ตีลาคาคิน เกี่ยวกบการจัคตั้งปะคิบัด โคงกานท่องเที่ยวแบบอะนุลักน้ำทา ยู่แขวงหลวงน้ำทา ในไลยะผ่านมาแต่ปี 1999-2004. แขวงหลวงน้ำทา : แขวงหลวงน้ำทา, 2004 ข.

- องกานท่องเที่ยวแห่งชาติ. “นโยบายหลัก.” เที่ยวเมืองลาว. 22 : 4 ; มังคอน-มิถุนา, 2004.
- องกานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม องกานสหประชาชาติเพื่อถานพัฒนาและองกาน
นอราน (ลัดถะบานนอกแวน). กคหมายว่าด้วยกานปกปักรกาสาสิ่งแวนลัดถ้อม. สปป.ลาว :
โรงพิมแห่งลัด, 2001.
- . ลัดถัดจัดตั้งปะคิบัดคคหมายว่าด้วยกานปกปักรกาสาสิ่งแวนลัดถ้อม. สปป.ลาว :
โรงพิมแห่งลัด, 2002 ก.
- . ละเบียบกานว่าด้วยกานปะเมินผลกะทบต่อลัดถ้อมยู่ในส.ป.ป. ลาว. สปป.ลาว :
โรงพิมแห่งลัด, 2002 ข.
- เชือนพักท่าเรือ. แผนที่แขวงหลวงน้ำทา <www.theboatlanding.com> 13 มกราคม 2548.

ภาษาอังกฤษ

- Alliancc for Arts and Culture. Visiting Audicnces: A Tourism Guide for Cultural Organizations
<www.alliancrforrts.com> December 29, 2003.
- Amstien. Paradigm. 2004. <<http://cn.wikipedia.org/wiki/Paradigm>> March 24, 2006.
- Apostolopoulosw, Yiorgos. The Sociology of Tourism. New York : Datix International,
1996.
- ASEAN. ASEAN Framework Agreement on Services Bangkok, Thailand, 15 December 1995
<www.aseansec.org/6628.htm> June 17, 2003 A.
- . Ministerial Understanding on ASEAN Cooperation in Tourism.
<www.aseansec.org/1740.htm> June 16, 2003 B.
- . Plan of Action on ASEAN Cooperation in Tourism. <www.aseansec.org>
September 25, 2003 C.
- . Total International Visitor Arrivals to ASEAN (2004). <www.aseansec.org>
July 6, 2005.
- Bach Ma. Nam Dong district. <http://www.bachma.vnn.vn/nam_dong_district.htm>
January 30, 2005.
- Bentley, Jerry H. and Herbert F. Ziegler. Tradition & Encounters: A Global Perspective on the
Past Volume II: From 1500 to the Present. U.S.A : McGraw-Hill, 2000.

- Boerma, Ties. "Work Camps and other Forms of Alternative Tourism From The Netherlands," in Report of the Workshop on Alternative Tourism with A Focus on Asia. Page ATCMO3/1-ATCMO3/12. Chiang Mai : Eumenieal Coalition on Third World Tourism, 1984.
- Brohman, J. "Economic and Critical Silence in Development Studies: A Theoretical Critique of Neoliberalism," Third World Quarterly. 16(2) : 297-318 ; March, 1995.
- Buckley, R. "Sustainable Tourism and Critical Environments" Chapter 2 in Singh, T.V. and Singh, S. (eds)," Tourism Development in Critical Environments. New York : Cognizant Communication Corporation, 1999.
- Burns, Peter M. ATLAS Special Interest Group Tourism and Socio Cultural Identities Research Group. 2005. <http://www.atlas-euro.org/SIG/Identities/Identities_introduction.htm> April 11, 2006.
- Byfield, Marilyn. Federation Footnotes. Spain : International Federation of Woman's Travel Organization, 2002.
- Canestrini, Duccio. Ethnic tourism. The Responsible Way. <www.homoturistics.com/ethnictour.html> October 15, 2003.
- Castaneda, T. Anthropology of Tourism ANTH 187/PLS 187. <www.csus.edu> January 15, 2004.
- Chee-Beng, Tan, Sidney C.H. Chenn and Yang Hui. Tourism, Anthropology and China. Bangkok : White Lotus Press, 2001.
- Chon, K.S. (Kaye). Tourism in Southeast Asia : A New Direction. New York : The Haworth Hospitality Press, 2000.
- Cohen, Erik. Thai Tourism : Hill Trips Islands and Open-Ended Prostitution. Bangkok : White Lotus, 1996.
- Costa M.M., Carlos Ian Chaplin and Leong Man Wai. Conservation and Interpretation of Culture Legacies for Ethnic Tourism. <www.ift.edu.mo/ift_Library> October 15, 2003.
- De Kadt, Emanuel. Making the Alternative Sustainable : Lessons from Development for Tourism. England : Institute of Development Studies at the University of Sussex, 1990.
- Delica, Zenaida G. Citizen's Participation Towards Safer Communities. <<http://www.adpc.net/infoces/doc.html>> September 9, 2006.

- Dowling, Ross K. "Ecotourism in Southeast Asia : A Golden Opportunity for Local Communities" in Tourism in Southeast Asia : A New Direction. Page 1-20. New York : The Haworth Hospitality Press, 2000 .
- . Global Trends in Ecotourism: Directions from World Ecotour'97 <www.btr.gov.au/service/confproc/ecotourism98/Section_1.pdf> March 24, 2004.
- Duvall, Tracy. Anthropology of Tourism. <www.ultrasw.com/carvall/academic/anthtourism.htm> December 29, 2003.
- "Ecotour," Community-based Ecotourism in the LAO PDR: Strengthening Local Capacity to Conserve and Protect the Natural and Cultural Heritage Within an Economically Viable Framework. <[www.ecotour.in.th/english.files/conference/Abstracts/RE-Community%2520Based%2520Ecotourism%2520in%2520Laos1.pdf+The+Lao+National+Tourism+Authority+\(NTA\)&hl=th&ie=UTF-8](http://www.ecotour.in.th/english.files/conference/Abstracts/RE-Community%2520Based%2520Ecotourism%2520in%2520Laos1.pdf+The+Lao+National+Tourism+Authority+(NTA)&hl=th&ie=UTF-8)> September 18, 2003.
- "Ecotourism," What is Alternative Tourism?. <www.ecoturismolatino.com/eng/ecotravellers/alternative/articles/altertourism.htm> October 1, 2003.
- Featherstone, Mike. Global Culture : Nationalism, Globalization, and Modernity : A Theory, Culture & Society Special Issue. London : SAGE Publications, 1993.
- Fennell, David A. Ecotourism : an Introduction. London : Routledge, 1999.
- Fisher, David. Tourism, Culture and Development : Whose Culture? Whose Development? <www.devnet.org.nz/Conf2002/prpers/Fisher_David.pdf> October 10, 2003.
- Fragaki, Elli. Alternative forms of Tourism. <www.aeci.gr/trade/No27/TRAD_45_46_47.pdf> October 1, 2003.
- Galla, Amareswar. "Culture and Heritage in Development Halong Ecomuseum, A Case Study from Vietnam," Humanities Research. 9(1) : 63-76, 2002.
- Gmelch, S. Tourists AND Tourism Anthropology 76. <www.union.edu/PUBLIC/ANTDEPT/an76syl.htm> January 15, 2004.
- Gonsalves, Paul S. Alternative Tourism: An Operations Manual for Third World Groups. Bangalore : Verba Network Services at St.Paul Press, 1987.
- Grady, Ron O'. Tourism in the Third World. New York : Orbis Book, 1982.
- Greenwood, Davydd J. "Cultural by the Pound : An Anthropological Perspective on Tourism as Cultural Commoditization," in Hosts and Guests : The Anthropology of Tourism. p. 171-185. 2nd ed. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1989.

- Ha Long Bay Management Department. Ha Long Bay. <<http://halong.org.vn/index.asp?lan=en>> July 25, 2005.
- . Ha Long Bay. <http://halongbay.halong.net.vn/english/e_museum_project.htm> January 21, 2004.
- Ha Long Bay. Map of Ha Long Bay. <www.halong.com> January 21, 2004.
- Hall, Colin Michael and Stephen J. Page. Tourism in South and Southeast Asia : Issues and Cases. New York : Butterworth-Heinemann. 2000.
- Harron, Sylvia Grace. Trekking Among The Hill Tribes of Northern Thailand: Analyzing an Alternative Tourism Segment. M.A. Thesis Canada : University of Victoria, 1991.
- Heidhues, Mary Somers. Southeast Asia: A Concise History. London : Thames&Hudson, 2000.
- Hitchcock, Michael, Victor T. King and Michael J.G. Parnwell. Tourism in South-East Asia. London : Routledge, 1993.
- Holden, Peter. Report of the Workshop on Alternative Tourism with a Focus on Asia. 2nd ed. Bangkok : Ecumenical Coalition of Third World Tourism, 1988.
- Hyakumura, Kimihiko. "External Constraints on Articipation of Local People in LAO P.D.R.," 3rd IGES International Workshop on Forest Conservation Strategies for the Asia and Pacific Region September 7-9, 1999.
- Indiana University. ANTH E600.0373 Anthropology of Tourism. <www.indiana.edu> January 15, 2004.
- International Council on Monuments and Sites. International Cultural Tourism Charter Managing Tourism at Places of Heritage Significance. <www.icomos.org/tourism/charter.html.html> December 29, 2003.
- Jamieson, Walter. The Challenges of Sustainable Community Cultural Heritage Tourism <www.unescobkk.org/culture/archives/jamieson_day2.pdf> December 29, 2003.
- Japan Ecotourism Society. What Is Ecotourism?. <www.ecotourism.gr.jp/eeotourismE.htm> December 18, 2003.
- Katsumi, Yasumura. "A Sociological Consideration on Tourism and Postmodern Society," Annals of Tourism Research. 4(1) : 99-110 ; March, 2002.
- King, Brian. "What is Ethnic Tourism? An Australian Perspective," Annals of Tourism Research. 15(3) : 173-176 ; June, 1994.

- King, Victor T. and Michael J.G. Parnwell. Tourism in South-East Asia. London : Routledge, 1993.
- Knowles, Tim, Dimitrios Diamantis and Joudallah Bey El-Mourhahi. The Globalization of Tourism and Hospitality : A Strategic Perspective. London : YHT Ltd., 2001.
- Kontogeorgopoulos, Nick. Roughing it in Phuket, But the Jones' Haven't Been There (Yet) : Reconceptualizing Tourism and Community Development in Southern Thailand. Ph.D Dissertation Canada : University of British Columbia. 1998.
- Kuhn, Thomas S. The Structure of Scientific Revolution. 2nd ed. Chicago : The University of Chicago, 1970.
- Ky, Xuyen. "Hue garden-houses," in Du Lich Viet Nam. 24(1) : 66-67 ; January, 2005.
- Kyung-mi Kang, Sophie and Stephen J. Page. "Tourism, migration and emigration: Travel of Korean-New Zealanders in the 1990s," Taylor & Francis Journals. 2(1) : 50-65 ; February, 2000.
- Laident, Myriam. "The Hue Decentralized Cooperation Project (Vietnam)-Lille Metropole (France) under the Aegis of UNESCO World Heritage Center," The Economics of Heritage: UNESCO Conference on Adaptive Re-use of Historic Properties in Asia and the Pacific. Bangkok : March 2003.
- Lao National Tourism Authority (LNTA). DO'S & DON'T in LAOS. Lao PDR : Lao National Tourism Authority, 2004.
- . Laos Travel and Tourism Information Guide. <www.visit-laos.com/neat/main.htm> December 17, 2003.
- Leksakundilok, Anucha. Community Participation in Ecotourism Development in Thailand. Ph.D. Thesis Sydney : University of Sydney, 2004 A.
- . Ecotourism and Community-based Ecotourism in the Mekong Region. Australia : University of Sydney Printing Service, 2004 B.
- Lew, Alan. Sustainable Tourism : A Geographical Perspective. New York : Addison Wesley Ltd., 1999.
- Lewis & Clark College. Ethnic Tourism. <www.lclark.edu/~soan314/tourism-intro.html> October 15, 2003.
- Linda, Nicholson and Steven Seidman. Social Postmodernism : Beyond Identity Politics. U.K. : The Press Syndicate of The University of Cambridge, 1995.

- Loyola University of Chicago. Anthro 319. <<http://library.kcc.hawaii.edu>> December 29, 2003.
- Map of Huc. <www.direetrooms-vietnam.com> January 13, 2005.
- McGhcc, Nancy Gard. Impacts of Alternative Tourism: A Social Movement Perspective. Ph.D (Sociology) Dissertation Virginia : Virginia Polytechnic Institute and State University, 1999.
- McKenna, Juanita Christine. Sustainable Ethnic Tourism in Northern Thailand: Challenges and Strategies. M.A. Thesis Canada : University of Alberta, 1999.
- Mohsin, Asad and Michael F. Christie. Alternative forms of Learning and Contemporary Trends in Hospitality and Tourism Training. <www.ekk.ehalmers.se/ckk/pdf/alternative.pdf> December 29, 2003.
- Mowforth, Martin and Ian Munt. Tourism and Sustainability : New Tourism in the Third World. New York : Routledge, 1998.
- Nash, Dennison. Anthropology of Tourism. Great Britain : Techset Ltd., 1996.
- National Research Council of Thailand. Tourism and Culture Change in Lisu Communities of Northern Thailand. Bangkok : National Research Council of Thailand, 1989.
- Nguyen, Hue Van. Conservation of the World Heritage of Hue: Issues and Opportunities. M.A. Thesis Australia : University of Canberra, 2001.
- Nguyen, Thanh Dan. "The Main Plans and Policies on the Cultural-Tourism Development in Thua Thien-Hue," in Workshop on Sustainable Tourism Development in World Heritage Sites-Planning for Hue. p. 151-155. 1995.
- Núñez, Theron and James Lett. "Touristic Studies in Anthropological Perspective," in Hosts and Guests : The Anthropology of Tourism. 2nd ed. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1989.
- Nye, Nancy. Community Strategies for Rural Tourism. Pennsylvania : Federal Reserve Banks Conference Tools for Building Sustainable Rural Communities, 2002.
- Origin of Jisha Project. Culturally Based Ecotourism. <www.eeoyunnan.org/ecotourism/what_%20ecotourism.htm> December 29, 2003.
- Pao, Jay W. "Recent Development and Prospects of Macao's Tourism Industry," Monetary Authority of Macao. 79-95 : April, 2004.

- PGX Management Committee. "Tourism, Alternative Tourism and Solidarity," in Philippines International Review. 2(2) : 1-5 : Spring, 2000.
- Phan, Thuan An. Monuments of Hue. Huc : Nha Xuat Ban Thuan Hoa, 2004.
- Seri Phongphit. "Alternative Tourism : The Partnership, Exchange, Solidarity Concept," in Report of the Workshop on Alternative Tourism with A Focus on Asia. p. ATCM11/1-ATCM11/5. Chiang Mai : Ecumenical Coalition on Third World Tourism, 1984.
- Pillai, Mark. The Impact of Postmodern Globalization through Mass Tourism on the Ecological, Cultural and Ethnic Diversity and Identity of the Greater Mekong Subregion (GMS). International Symposium "The Changing Mekong: Pluralistic Societies Under Siege". Khonkaen : Khonkaen University, 2004.
- Pitchford, Susan R. "Ethnic Tourism and Nationalism in Wales," Annals of Tourism Research. 22(1) : 35-52 ; January, 1995.
- Popjordanov, Liubomir and Zoritza Stavreva. SWOT Analysis of Alternative Tourism <www.alternative-tourism.org/english/index.php?page=13> October 20, 2005.
- Position Bloomington for Cultural Tourism Steering Committee. Setting a Strategic Direction for the Development of Cultural Tourism. <www.city.bloomington.in.us> December 29, 2003.
- Project Ecotourism Theory and Applying in Vietnam. What is Ecotourism?. <www.sommets-tourisme.org> September 30, 2003.
- Quang Ninh Tourism Department. Ha Long 2003. Quang Ninh : Brochure, 2003.
- . Halong City and Halong Bay Tourism Map. Quang Ninh : Brochure, 2001.
- Schipani, Steven and Khamlay Sipaseuth. Community-based Ecotourism in the LAO PDR: Strengthening Local Capacity to Conserve and Protect the Natural and Cultural Heritage Within an Economically Viable Framework. Bangkok : no date.
- Sharpley, Richard and Julia Sharpley. Rural Tourism: An Introduction. Oxford : International Thomson Business Press, 1997.
- Sharpley, Richard. "Tourism: A Vehicle for Development?," in Tourism and Development. p. 11-34. Great Britain : The Cromwell Press Ltd., 2004.

- Shaw, Gareth and Allan Williams. Critical Issues in Tourism : A Geographical Perspective.
2nd ed. UK : Blackwell Publishers Inc., 2002.
- . Tourism and Scx. Great Britain : Biddles Ltd, Guildford & King's Lynn, 2000.
- Smith, Valene L. Hosts and Guests : The anthropology of tourism. 2nd ed. Philadelphia :
University of Pennsylvania Press, 1989.
- Smith, V.L. and Edington, W.R. Tourism Alternatives: Potentials and Problems in the
Development of Tourism. Chichester : J. Wiley & Sons, 1992.
- SOAS. Issue in Anthropology of Tourism. <www.soas.ac.uk> January 15, 2004.
- Sommets-tourisme. Project Ecotourism Theory and Applying in Vietnam. <www.sommets-
tourisme.org/f/prix/2001/20.pdf+alternative+tourism> September 30, 2003.
- Southgate, Chris and Richard Sharpley. "Tourism, Development and the Environment,"
in Tourism and Development. Great Britain : The Cromwell Press Ltd., 2004.
- Sutton, Paul and Joanna House. The New Age of Tourism: Postmodern Tourism for Postmodern
People?. <www.arasite.org/pspage2.htm> December 27, 2003.
- Tanaka, Hiroshi. Cultural Understanding through Alternative Tourism
<www.unu.edu/hq/japanese/gs-j/gs2002j/shonan18/Tanaka6abstE.pdf.>
September 30, 2003
- Telfer, David J. "The Evolution of Tourism and Development Theory," in Tourism and
Development. p. 35-78. Great Britain : The Cromwell Press Ltd., 2004.
- The Ecotourism Society. Ecotourism Ststistical Fact Sheet. <http://dcstinet.ewindows.eu
.org/adeinition/D3/z/> March 24, 2004.
- The International Ecotourism Society. About TIES. <www.ecotourism.org>
December 18, 2003.
- . "General Tourism Statistic." Tourism Statistical Fact Sheet.
<www.ecotourism.org> July 25, 2000.
- The National Assembly of State Arts Agencies. Cultural Tourism Defined. <www.nasaa-
arts.org/artworks/cultour.shtml> December 29, 2003.
- The Thailand Research Fund (TRF). Mid-tern Seminar Policy Synthesis on Policy and Planning
of Tourism Industry in Asian Countries. Bangkok : Silpakorn University, 2546.
- Timothy, Dallen J. "Tourism and Community Development Issues," in Tourism and
Development. p. 149-164. Great Britain : The Cromwell Press Ltd., 2004.

- Tourism Authority of Thailand. Adventures & Activities. <www.tourismthailand.org/adv_activity.php> October 10, 2003 A.
- . Special Interest Activities. <www.tourismthailand.org/about_thailand/tosee/special_interest_budhi.php> October 10, 2003 B.
- Tran, Dinh Lam. "Strategie Planning and Standards for Ecotourism Development in Vietnam," Asia Times. 22(30) : 25-32 ; July, 2003.
- Travel and Leisure. The World's Best Awards. <www.travelandleisure.com/worldbest/result.cfm?cat=citiesasia> September 15, 2003.
- UNESCAP. SWOT Analysis for Partieipatory Researh in the Pacific. <www.unescap.org/meced2000/pacific/background/seot.htm> October 20, 2005.
- UNESCO. Advisory Body Evaluation. <http://whc.unesco.org/archive/advisory_body_evaluation/678.pdf> June 19, 2004 A.
- . Advisory Body Evaluation. <http://whc.unesco.org/arehive/advisory_body_evaluation/574.pdf> June 19, 2004 B.
- . Cultural Tourism. <www.unesco.org/culture/tourism/html_eng/chairs.shtml> December 29, 2003 A.
- . Nam Ha Eotourism Project. <www.unescobkk.org/index.php?id=486> December 29, 2003 B.
- . "Regional for Culture in Asia and the Pacific," UNESCO Nam Ha Ecotourism Project. 2004 C. <www.unescobkk.org/culture/namha/index.html> July 15, 2004.
- . "UNESCO World Heritage Center," Overview. <<http://whc.unesco.org/pg.cfm?cid=167>> June 12, 2004 D.
- . UNESCO World Heritage Convention. <<http://whc.unesco.org/pg.cfm?cid=182>> June 12, 2004 E.
- . WORLD HERITAGE LIST. <<http://whc.unesco.org/pg.cfm?cid=31>> June 12, 2004 F.
- United Nations. 2001. <www.un.org> July 15, 2004.
- University of Hawai'i at Manoa. Anthropology 750D. <<http://library.kcc.hawaii.edu>> December 29, 2003.
- Vientiaen Times. <www.laoembassy.com/news/SepOct01.htm> December 17, 2003 A.
- . <www.laoembassy.com/vtimes/year99/August99.htm> December 17, 2003 B.

- Viet Nam National Administration of Tourism. Vietnam National Parks. Ha Noi : Institute of Tourism Development Research, 2003.
- Vietnamtourism. ASEAN Tourism Agreement.
<www.vietnamtourism.com/e_pages/business_cco/law/tourism/L_tourism.htm>
May 25, 2003 A.
- . Halong Bay. <http://www.vietnamtourism.com/e_pages/tourist/tourspot/natural/fr_halong.htm> Feburay 27, 2004.
- . Quang Ninh Province. <http://www.vietnam-tourism.com/vietnam_gov/e_pages/hanhchinh/64info/quangninh.htm> October 23, 2005.
- . Tourism Ordinance. <www.vietnam-tourism.com/vietnam_gov/c_pages/Dulich/PhaplenhDL/pldl_phaplenhdl.htm> May 25, 2003 B.
- . Vietnam Package Tours. <www.vietnamtourism.com> October 1, 2003 C.
- . <www.vietnamtourism.com/vietnam_gov/c_pages/Dulich/Khoach&DanDL/Hoptaedt/htdl_vn-thailan.htm> Sceptember 29, 2003 D.
- Weaver, David. "Sustainable Tourism: Is it Sustainable?," in Tourism in the 21st Century. Great Britain : the Cromwell Press Ltd., 2001.
- Werner, Synthia. The Anthropology of Tourism Anthropology 489 (502). <<http://anthropology.tamu.edu>> January 15, 2004.
- Wikipedia. Participation in Political Science. <<http://en.wikipedia.org/wiki/Participation>>
September 9, 2006 A.
- . The Free Encyclopedia: Ecotourism. <<http://en.wikipedia.org/wiki/Ecotourism>>
October 23, 2005 A.
- . The Free Encyclopedia: Paradigm. <<http://en.wikipedia.org/wiki/Paradigm>>
March 5, 2006 B.
- . The Free Encyclopedia: Tourism. <<http://en.wikipedia.org/wiki/Tourism>>
October 22, 2005 B.
- Wood, Robert E. "Ethnic Tourism, the State, and Cultural Change in Souteast Asia," Annals of Tourism Research. 11(3) : 353-374, 1984.
- . "Touristic Ethniety : A Brijf Itinerary," Tourism Geographics Journals. 21(2) : 218-241 ; March, 1998.

- World Tourism Organization. Approval of the Global Code of Ethics for Tourism.
 <www.world-tourism.org/projects/ethics/prcamble.htm> June 17, 2003 A.
- . Global Code of Ethics for Tourism. Spain : World Tourism Organization, 2001.
- . "Short-term Tourism Data 2004," WTO World Tourism Barometer. 3(1) : 2-15 ;
 January, 2005 A.
- . Sustainable Development of Tourism Concept Definition. <www.world-tourism.org/sustainable/concepts.htm> July 6, 2005 B.
- . Tourism Highlights 2002. <www.world-tourism.org/market_research/facts&figures/latest_data/mjc.%20Highlights%202002%20Ingles.pdf> June 17, 2003 B.
- . WTO in ASIA and the PACIFIC 2000. <www.world-tourism.org/regional/east_asia_&_pacific/PDF/wto_asia_pacific_2000.pdf> March 27, 2004 A.
- . WTO in ASIA and the PACIFIC 2003. <www.world-tourism.org/regional/east_asia_&_pacific/PDF/Revista%20Asia%202003.pdf> March 27, 2004 B.
- Yamauchi, Sayo and Donald Lee. Tourism Development in the Lao People's Democratic Republic. DESA Discussion Paper No.9.ST/ESA/1999/DP.9, Department of Economic and Social Affairs, United Nations. 1999.
- Zeppel, Heather and C. Michael Hall. "Selling Art and History : Cultural Heritage and Tourism," The Journal of Tourism Studies. 2(1) : 29-45 ; May, 1991.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายงานผู้ให้สัมภาษณ์

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ประเทศไทย

กนกวรรณ มะโนรมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุษยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์,

ที่คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2548.

ชัยยา ยอดคทา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุษยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 28/10
หมู่ที่ 5 บ้านศิรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่
19 – 20 พฤศจิกายน 2547.

นิพัฒน์ บุญเพชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุษยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ท่าหาริสอร์ต
ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราชเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2547.

บุษกร สุขลจิต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุษยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 10
ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2547.

เบญจวรรณ กงทน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุษยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มทอผ้า
บ้านชะชอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 18
กันยายน 2548.

ปัญญา วงศ์สุรินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุษยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อุทยานแห่งชาติ
ผาแต้ม หน่วย 4.8 บ้านชะชอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี
เมื่อวันที่ 8 กันยายน 2548.

พระครูสังฆรักษ์ (ผ่อง ถาวรปญฺโญ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุษยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดศิรีวง บ้านศิรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่
20 พฤศจิกายน 2547.

พินิจนันท์ ทองเสริม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุษยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 60
หมู่ที่ 7 บ้านชะชอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่
8 กรกฎาคม และ 17 กันยายน 2548.

ยงยุทธ กระจ่างโลก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุษยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ท่าหาริสอร์ต
ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราชเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2547.

วีระ เชนย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุษยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 27 หมู่ที่ 5
บ้านศิรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่
20 พฤศจิกายน 2547.

- สกลีส สร้างไตรภ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุญยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านหนังสือดี
อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2548.
- สมจิตต์ ตลิ่งพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุญยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 123
หมู่ที่ 1 อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2547.
- สมโชค บุญเพชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุญยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มไบโม่
ชุมชนศิรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน
2547.
- เสรี พงศ์พิศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุญยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 137
ซอยสุจริศ 1 ถนนประชาสงเคราะห์ ตำบลห้วยขวาง อำเภอห้วยขวาง กรุงเทพฯ
เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2548.
- แสวง แสงสุณีย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุญยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 7
บ้านชะชอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 8 และ
17 กันยายน 2548.
- อุไร ค้วงเงิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุญยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 117/1
หมู่ที่ 1 ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน
2547.
- เอกรินทร์ อินทสาร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุญยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 123
หมู่ที่ 1 อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2547.
- แอ็ค จำปาดอก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุญยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 24
หมู่ที่ 7 บ้านชะชอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่
17 กันยายน 2548.

ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

กู่ เซ่งคูน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุณขสฤยฎ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ Houai Sai Travel&Tour Company, Houai Sai, Bokeo Province เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2547.

คำซาว สุลิยะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุณขสฤยฎ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ห้องงานท่องเที่ยว
ประจำแขวงหลวงน้ำทา Luang Namtha Provincial Tourism Office P.O. Box: 07
Ban Phonexai, Luangnamtha Province, Lao PDR. เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2547.

บุนดา จะลินสุก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุณขสฤยฎ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ห้องงานท่องเที่ยว
ประจำแขวงหลวงน้ำทา Luang Namtha Provincial Tourism Office P.O. Box: 07
Ban Phonexai, Luangnamtha Province, Lao PDR. เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2547.

ละอองคำ วังเซียงย่าง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุณขสฤยฎ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ห้องงาน
ท่องเที่ยวประจำแขวงหลวงน้ำทา Luang Namtha Provincial Tourism Office P.O. Box: 07
Ban Phonexai, Luangnamtha Province, Lao PDR. เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2547.

สมพอน จันตีสุก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุณขสฤยฎ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมเหียนพัก
ท่าเรือ (The Boat Landing Guest House & Restaurant) P.O. Box 28, Ban Kone, Lung
Namtha, Lao PDR. เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2547.

ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

ศักดิ์ชาย รัตนสกุลชัยกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุษยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ เอส. พี. บี. อาร์ ทัวร์ บ้านเลขที่ 165/2 ถนนดำรงศรีประสิทธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ 17-21 มกราคม 2548.

Ngo Mai Huong เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุษยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 166 Le Thanh Tong Street, Ha Long City, Quang Ninh Province, Vietnam เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2548.

Nguyen Hai Anh เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุษยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ Vietnam National Administration of Tourism (VNAT) 80 Quan Su St., Hanoi Vietnam เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2548.

Nguyen Van Tuan เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุษยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ Ha Long Ecomuseum Project 166 Le Thanh Tong Street, Ha Long City, Quang Ninh Province, Vietnam เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2548.

Pham Ngoc Thanh เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุษยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ 35 Nguyen Hue St. Hue City Vietnam เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2548.

Phung Phu เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุษยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ 23 Tong Duy Tan St., Hue City, Vietnam เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2548.

Vo Phi Hung เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุษยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ 35 Nguyen Hue St. Hue City Vietnam เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2548.

Vu Hoai Phoung เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุษยสฤกษ์ อเนกสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ Hue Tourism School 04 Rue Tran Quang Khai, Hue, Vietnam เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2548.

ภาคผนวก ข
ข้อมูลทั่วไปในพื้นที่ศึกษา

ประเทศไทย

1. หมู่ที่ 7 บ้านชะชอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

1.1 ความเป็นมา

หมู่ที่ 7 บ้านชะชอมตั้งอยู่ในตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี นับเป็นหมู่บ้านที่ติดกับพื้นที่ป่าดงนาทามซึ่งเป็นป่าที่อยู่ทางทิศเหนือของอุทยานแห่งชาติผาแต้ม ทั้งนี้พื้นที่ป่าประกอบไปด้วยป่าชุมชนราว 6,000 ไร่ (สคส. สร้าง โสรก และคณะ. 2543 : 5)

ในช่วงพุทธทศวรรษที่ 2490-2500 (ทศวรรษที่ 1950) บ้านชะชอมมีชื่อเดิมว่าบ้านน้อย ภายหลังจึงเปลี่ยนชื่อเป็นบ้านชะชอมเมื่อปี พ.ศ. 2508 (ค.ศ. 1965) อย่างไรก็ตามการอุดมไปด้วยทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าดงนาทามซึ่งอยู่ติดพื้นที่ขอบหมู่บ้านทำให้รัฐบาลในขณะนั้นออกสัมปทานให้บริษัทอูบลต้าไม้ดำเนินการตัดไม้ป่าดงนาทามของหมู่บ้านช่วงพุทธทศวรรษที่ 2510-2520 (ทศวรรษที่ 1970) โดยใช้พื้นที่บ้านชะชอมเป็นทางผ่านเพื่อการขนส่งไม้ออกจากป่า ส่งผลให้เกิดการทำลายป่าลักลอบล่าสัตว์ป่าครั้งใหญ่ทั้งจากเจ้าหน้าที่บริษัทและคนในท้องถิ่นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 (ค.ศ. 1982) เป็นต้นมา และชาวบ้านชะชอมบางกลุ่มนำโดยกำนันชินจึงมีคำริที่จะอนุรักษ์ป่าดงนาทาม ดังนั้นเมื่อกลุ่มของระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชน (มูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต) พระสงฆ์ (พระปสุน โน (นามเดิม Mr. Reed Perry อดีตเจ้าอาวาสวัดป่านานาชาติ ปัจจุบันเป็นเจ้าอาวาสวัดอภัยคีรี มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา) เข้ามาในปี พ.ศ. 2530 (ค.ศ. 1987) จึงได้รวมกลุ่มเพื่ออนุรักษ์ป่าดงนาทามในเขตตำบลนาโพธิ์กลางอย่างเป็นทางการ กระทั่งถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของสำนักงานอุทยานแห่งชาติผาแต้มในปี พ.ศ. 2534 (ค.ศ. 1991) (Leksakundilok. 2004 : 68-70) กระทั่งได้รับธงรักษาป่าพระราชทานจากพระสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ (กนกวรรณ มະโนรมย์. 2548 : สัมภาษณ์ และสคส. สร้าง โสรก. 2548 : สัมภาษณ์)

ขณะเดียวกัน กิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณป่าดงนาทามเป็นครั้งแรกเมื่อราวปี พ.ศ. 2537 (ค.ศ. 1994) อันเป็นผลพวงของการจัดตั้งกลุ่มเพื่ออนุรักษ์ป่าดงนาทามโดยใช้บ้านชะชอมเป็นทางผ่านสู่ป่าดงนาทาม การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในครั้งนี้นี้เกิดจากความร่วมมือส่วนราชการ และสภาตำบล (ในขณะนั้น) เพื่อสร้างอาชีพ จัดตั้งกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ จัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน และส่งเสริมให้ชาวบ้านสามารถรักษาป่าพร้อมกับจัดตั้งเป็นป่าชุมชนผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยมีรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวระยะแรกเป็นการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ต่าง ๆ อาทิ การปั่นจักรยานเสือภูเขา การเดินป่า การพักผ่อนและการชมพระอาทิตย์ขึ้นบริเวณผาแต้ม เป็นต้น (สคส. สร้าง โสรก และคณะ. 2545 : 1) อย่างไรก็ตาม การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบมวลชนที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาการไม่สามารถควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวได้ และขยายสู่การเกิดผลกระทบทางลบต่อท้องถิ่นโดยรวม ซึ่งชาวบ้านชะชอมและชาวบ้านหมู่บ้านอื่น ๆ

ที่อาศัยในบริเวณป่าดงนาทามได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบค่อทรัพยากรธรรมชาติ อาทิ แหล่งน้ำเกิดความสกปรกและการเกิดขยะเพิ่มขึ้น ตลอดจนผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของชาวบ้านชะชอมและคนในหมู่บ้านใกล้เคียง อาทิ การเกิดภาวะเสี่ยงต่ออุบัติเหตุจากรถยนต์ของนักท่องเที่ยวที่ไปเที่ยวเพิ่มขึ้น การกระจายรายได้ไม่ทั่วถึงและชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีรายได้จากการท่องเที่ยว ตลอดจนการที่ชาวบ้านชะชอมและชาวบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียงมีส่วนร่วมเพียงการเป็นมัคคุเทศก์โดยไม่สามารถมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ส่งผลให้ชาวบ้านชะชอมและชาวบ้านที่อาศัยในบริเวณป่าดงนาทามไม่สามารถควบคุมดูแลปัญหาอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง (สคส สว่าง โสรก และคณะ. 2545 : 1) อีกทั้งยังนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งระหว่างหมู่บ้านที่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวไม่เท่ากันอีกด้วย (สคส สว่าง โสรก. 2548 : สัมภาษณ์)

ปัญหาที่เกิดขึ้น ก่อให้เกิดการตั้งคำถามจากชาวบ้านชะชอมกลุ่มหนึ่งนำโดย นายพินิจนันท์ ทองเสริม และนายแสวง แสงสุณีย์ ในประเด็นของการได้รับประโยชน์และการสูญเสียประโยชน์ที่บ้านชะชอมได้รับจากการเป็นทางผ่านของการท่องเที่ยวเพื่อเข้าป่าดงนาทาม ด้วยเหตุนี้เมื่อมีนักพัฒนาจากองค์กรพัฒนาเอกชนเสนอโครงการวิจัยแก่สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติร่วมกับชาวบ้านในปี พ.ศ. 2541 (ค.ศ. 1998) เพื่อทำวิจัยร่วมมือกันระหว่างชาวบ้านชะชอมกับชาวบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียงในองค์การบริหารส่วนตำบลนาโพธิ์กลางที่ประสบปัญหาจากการจัดการท่องเที่ยว ประกอบด้วยบ้านคันท่าเกวียน บ้านทุ่งนาเมือง และบ้านปากลา ในการหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของบริเวณป่าดงนาทาม ในรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยใช้ระยะเวลารวม 14 เดือน อย่างไรก็ตามก็ถึงขั้นที่ดำเนินการศึกษาไประยะหนึ่งชาวบ้านในหมู่บ้านต่าง ๆ ขอดอนตัวจหมด คงเหลือเพียงชาวบ้านชะชอมที่เสนอตัวว่ามีความพร้อมจัดการท่องเที่ยวเพียงแห่งเดียว (สคส สว่าง โสรก. 2548 : สัมภาษณ์) ด้วยเหตุนี้การจัดการท่องเที่ยวที่หมู่ที่ 7 บ้านชะชอมจึงมีความโดดเด่นในบริเวณป่าดงนาทามในเวลานั้นเอง

ในการทำวิจัยของนักพัฒนาจากองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำร่วมกับชาวบ้านชะชอมในครั้งนั้น ได้ผ่านกระบวนการต่าง ๆ อาทิ การอบรมชาวบ้านที่ร่วมทำวิจัยให้เข้าใจและเรียนรู้การเก็บข้อมูลชุมชน การขอความร่วมมือหน่วยงานสาธารณสุขและอุทยานแห่งชาติในการอบรมด้านสุขอนามัยและการอนุรักษ์ป่า การร่วมกับชาวบ้านในการศึกษาข้อมูลชุมชนและสำรวจศักยภาพทางการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของคนอื่นจะนำไปสู่การสรุปถึงปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่ผ่านมา ตลอดจนแนวทางแก้ไขที่จะเกิดขึ้น กระทั่งสามารถระดมความคิดทั้งจากชาวบ้านชะชอม นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ผู้แทนภาครัฐจากสำนักงานอุทยานแห่งชาติผาแต้ม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือเขต 2 จังหวัดอุบลราชธานี รวมถึงองค์การบริหารส่วนตำบลนาโพธิ์กลางและองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไผ่ ตลอดจนผู้แทนจากองค์กร

พัฒนาเอกชน (มูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต) เพื่อหารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าดงนาทาม อีกทั้งชาวบ้านชะชอมยังนำรูปแบบที่ได้ไปศึกษาดูงานเพิ่มเติมจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีชื่อเสียง อาทิ จังหวัดนครราชสีมาจังหวัดนครนายก และจังหวัดกาฬสินธุ์อีกด้วย

1.2 กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น

ผลจากการวิจัยร่วมกันระหว่างนักพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชนกับชาวบ้านชะชอม ส่งผลให้ชาวบ้านชะชอมสามารถกำหนดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวของคนได้ 2 รูปแบบด้วยกัน (สคส สร้างสรรค์ และคณะ. 2543 : 12) ได้แก่

1) รูปแบบกิจกรรมการพักแรม

รูปแบบนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “กิจกรรมเรียนรู้วิถีชีวิตคนกับป่า” หรือกิจกรรม “กินข้าวเขาเขื่อน” เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวแบบการสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (โฮมสเตย์) ที่เกิดขึ้นหลังจากการรวมตัวของชาวบ้านชะชอมที่ร่วมทำวิจัย พร้อมกับตั้งเป็นกลุ่มกิจกรรม “สืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นหมู่ที่ 7 บ้านชะชอม” ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็น “กลุ่มกินข้าวเขาเขื่อน” โดยมีชาวบ้านชะชอมเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง มีหน่วยงานราชการได้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลนาโพธิ์กลาง เป็นผู้ให้ความสนับสนุนและองค์กรพัฒนาเอกชน ได้แก่มูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต สถาบันพัฒนาประชากรและชุมชนนานาชาติ และมูลนิธิพัฒนารักษ์ เป็นที่ปรึกษา

ในระยะแรกของการจัดกิจกรรม กลุ่มกินข้าวเขาเขื่อนได้ขอความร่วมมือจากหน่วยงานราชการ ได้แก่ สำนักงานสาธารณสุขเพื่อให้ความรู้แก่ชาวบ้านชะชอมเกี่ยวกับสุขอนามัย การประกอบอาหาร และการจัดบ้านเรือน รวมถึงเจ้าหน้าที่จากอุทยานแห่งชาติผาแต้มที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการเดินป่า พร้อมกับเชิญนักวิชาการและนักเรียนในพื้นที่อำเภอโขงเจียมทดลองเข้าพักเพื่อสร้างความคุ้นเคยในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้กับชาวบ้านและรับฟังข้อเสนอแนะในการจัดการท่องเที่ยว ทั้งนี้กลุ่มกินข้าวเขาเขื่อนได้กำหนดข้อกฎระเบียบร่วมกันภายในหมู่บ้าน ได้แก่ การห้ามดื่มสุราเวลามีนักท่องเที่ยวมาพักในหมู่บ้าน การที่แต่ละบ้านสามารถรับนักท่องเที่ยวไม่เกินบ้านละ 3 คน สมาชิกกลุ่มต้องมีการหมุนเวียนรับนักท่องเที่ยว และบ้านชะชอมจะรับนักท่องเที่ยวไม่เกิน 3 คณะต่อเดือน อีกทั้งสามารถปฏิเสธนักท่องเที่ยวไม่ให้เดินทางมาพักหากชาวบ้านไม่พร้อมได้ (แต่ในปัจจุบันพบว่าสามารถยืดหยุ่นให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาพักได้ในบางกรณีที่มีความพิเศษ) นักท่องเที่ยวต้องแจ้งการเดินทางล่วงหน้าอย่างน้อย 7 วัน และการวางมัดจำล่วงหน้าร้อยละ 30 ของราคาท่องเที่ยว ซึ่งในที่สุดชาวบ้านชะชอมสามารถเปิดดำเนินการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2543 (ค.ศ. 2000) โดยส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมเพื่อคอบสนองนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในระยะเวลาสั้นประมาณ 2 วัน 1 คืน ทั้งนี้ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1.1) ขั้นตอนการต้อนรับนักท่องเที่ยว

ขั้นตอนนี้เริ่มจากในกรณีที่นักท่องเที่ยวเดินทางเป็นกลุ่มใหญ่เข้ามาถึงบ้านชะชอมในเวลาเช้าของวันที่ 1 ชาวบ้านชะชอมจะมีขบวนแห่กลองยาวต้อนรับ (หากนักท่องเที่ยวต้องการ) และเชิญนักท่องเที่ยวไปที่ศาลาป่าชุมชน ซึ่งเป็นศาลาประจำหมู่บ้าน ขณะที่หากนักท่องเที่ยวมีจำนวนน้อยหรือไม่ต้องการขบวนกลองยาว ชาวบ้านจะพาไปที่ศาลาป่าชุมชนเลข การไปศาลาป่าชุมชนเพื่อเป็นการเข้ารับการปฐมนิเทศ และสักการะศาลปู่ตาประจำหมู่บ้านก่อนที่จะพำนักในหมู่บ้านตลอดจนรับฟังความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับป่าชุมชนดงนาทาม รวมถึงกฎระเบียบของหมู่บ้านที่นักท่องเที่ยวต้องปฏิบัติ

หลังจากนักท่องเที่ยวรับฟังกฎระเบียบของหมู่บ้านแล้ว จะมีการเลี้ยงอาหารกลางวันแก่นักท่องเที่ยวที่ศาลาป่าชุมชนซึ่งกลุ่มแม่บ้านของบ้านชะชอมจะร่วมกันประกอบอาหารเมื่อรับประทานอาหารกลางวันเสร็จกลุ่มกินข้าวชาเขื่อนจะนำนักท่องเที่ยวไปพำนักในบ้านสมาชิกกลุ่มที่เตรียมไว้

1.2) ขั้นตอนการนำเที่ยวในหมู่บ้าน

ขั้นตอนนี้เริ่มต้นภายหลังที่นักท่องเที่ยวแยกย้ายเข้าที่พักในแต่ละบ้านแล้ว ในเวลาบ่ายของวันที่ 1 จะมีการนัดหมายให้นักท่องเที่ยวมาพร้อมกันอีกครั้งที่ศาลาป่าชุมชนเพื่อให้ชาวบ้านทั้งที่เป็นเจ้าของเขื่อน หรือชาวบ้านคนอื่นนำชมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่มีภายในหมู่บ้าน อาทิ กลุ่มทอผ้าไหมสีธรรมชาติ กลุ่มไม้กวาด และกลุ่มกองทุนร้านค้าหมู่บ้าน หลังจากนั้นนักท่องเที่ยวจะรับประทานอาหารเช้าพร้อมทั้งชมการแสดงที่ชาวบ้านชะชอมจัดให้ร่วมกัน ณ ศาลาป่าชุมชนอีกครั้ง และแยกย้ายกลับที่พัก

ตอนเช้าของวันที่ 2 ชาวบ้านเจ้าของที่พักจะเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวร่วมกันตักบาตรและรับประทานอาหารเช้าบริเวณที่พัก จากนั้นนักท่องเที่ยวจะต้องมารวมตัวที่ศาลาป่าชุมชนอีกครั้งเพื่อรับฟังวิธีการเดินป่าชุมชนบ้านชะชอม พร้อมกับนำนักท่องเที่ยว นั่งรถเด็กเล็ก (รถที่ใช้เครื่องรถไถนาติดกับกระบะท้าย) เพื่อชมสถานที่สำคัญของหมู่บ้าน เช่น วัดภูอานนท์ แก่งมะโนราห์ น้ำตกสร้อยสวรรค์ ถ้ำลายมือฝีกองกอย และ พุ่งเสาหิน ฯลฯ

ภายหลังเดินป่าและชมสถานที่สำคัญในหมู่บ้านแล้ว นักท่องเที่ยวจะรวมตัว ณ ศาลาป่าชุมชนอีกครั้งเพื่อรับประทานอาหารกลางวันของวันที่ 2 ซึ่งเป็นอาหารมื้อสุดท้ายของกิจกรรม

1.3) ขั้นตอนการอำล่านักท่องเที่ยว

ขั้นตอนนี้ เริ่มต้นภายหลังการรับประทานอาหารกลางวันของวันที่ 2 โดยชาวบ้านชะชอมจะจัดพิธีการบายศรีสู่ขวัญแก่นักท่องเที่ยว และเปิด โอกาสให้ชาวบ้านกับ

นักท่องเที่ยวแลกเปลี่ยนทัศนคติและประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการร่วมกิจกรรมที่ผ่านมา พร้อมกับกลับที่พักและชำระเงินส่วนที่เหลือกับเจ้าของบ้าน ซึ่งเจ้าของบ้านจะนำไปมอบให้กลุ่มกินข้าวเช้าเพื่อนเพื่อหักค่าใช้จ่าย และเจ้ากองทุนออมทรัพย์ของหมู่บ้าน และนักท่องเที่ยวออกจากหมู่บ้านไปในที่สุด

ค่าใช้จ่ายที่นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมจะคิดเป็นอัตราต่อจำนวนนักท่องเที่ยว กล่าวคือ 1) จำนวนนักท่องเที่ยวระหว่าง 1-4 คน จะคิดอัตราที่พักราคา 100 บาทต่อคนต่อคืน และค่าอาหารราคา 50 บาทต่อคนต่อมื้อ ไม่รวมค่าจัดขบวนกลองยาว ค่าการแสดง ค่านำชมกลุ่มและสถานที่สำคัญภายในหมู่บ้าน และค่าบายศรีสู่ขวัญ 2) จำนวนนักท่องเที่ยวระหว่าง 5-9 คน จะคิดราคาเหมาจ่ายรวม 353 บาทต่อคนต่อวัน 3) จำนวนนักท่องเที่ยวระหว่าง 10-19 คน จะคิดราคาเหมาจ่ายคนละ 168 บาทต่อคนต่อวัน และ 4) จำนวนนักท่องเที่ยวตั้งแต่ 20 คนขึ้นไป จะคิดราคาเหมาจ่ายคนละ 159 บาทต่อคนต่อวัน ทั้งนี้หากนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนระหว่าง 1-4 คน มีความประสงค์ จะให้มีการจัดขบวน-กลองยาวต้อนรับ มีการแสดง มีการนำชมกลุ่มและสถานที่สำคัญภายในหมู่บ้าน และมีการบายศรีสู่ขวัญด้วยจะคิดค่าบริการเหมาจ่ายประมาณ 500-700 บาท

2) รูปแบบกิจกรรมการเดินทาง

รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากกิจกรรมการพักแรมที่บ้านชะชอม กล่าวคือหากนักท่องเที่ยวแจ้งความประสงค์ล่วงหน้าว่าต้องการเดินป่าชุมชนของหมู่บ้านและพักค้างแรมในป่า กิจกรรมในบ้านชะชอมซึ่งจัดไว้จำนวน 2 วัน 1 คืน จะถูกขยายออกไปเป็นจำนวน 3 วัน 2 คืนทั้งในปีประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

2.1) ขั้นตอนการต้อนรับนักท่องเที่ยว

ขั้นตอนนี้ไม่มีความแตกต่างจากกิจกรรมการพักแรมที่บ้านชะชอม ได้แก่ การที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงบ้านชะชอมเวลาเช้า ชาวบ้านมีขบวนกลองยาวรับนักท่องเที่ยวไปที่ศาลาป่าชุมชนเพื่อสักการะศาลปู่ตาและทำการปฐมนิเทศ พร้อมกับแจ้งกฎระเบียบของหมู่บ้านให้นักท่องเที่ยวทราบ หลังจากนั้นจะนำนักท่องเที่ยวรับประทานอาหารเช้ากลางวันร่วมกันและพากลับเข้าที่พักในแต่ละบ้าน

ในเวลาบ่ายนักท่องเที่ยวจะมารวมกันอีกครั้งที่ศาลาป่าชุมชนเพื่อให้กลุ่มกินข้าวเช้าเพื่อนำชมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่มีภายในหมู่บ้าน หลังจากนั้นนักท่องเที่ยวจะรับประทานอาหารเช้าพร้อมทั้งชมการแสดง และแยกย้ายกลับที่พัก

2.2) ขั้นตอนการเดินทาง

ขั้นตอนนี้เริ่มขึ้นเวลาเช้าของวันที่ 2 จะเป็นการรับฟังคำแนะนำการเดินทางป่าเชิงคณาภิธรรมเบื้องต้นจากมัคคุเทศก์ของกลุ่มกินข้าวเช้าเพื่อน พร้อมกับนำนักท่องเที่ยวเดินป่าซึ่ง

ขออนุญาตเจ้าหน้าที่สำนักงานอุทยานแห่งชาติผาแต้ม หน่วย 4 ล่วงหน้าไว้แล้ว และค้างคืนในป่า เป็นระยะเวลา 1 คืน เช้าวันที่ 3 จึงเดินทางกลับเข้าหมู่บ้านและชำระร่างกาย ณ บ้านพักซึ่งนักท่องเที่ยว เข้าพักในคืนแรก อย่างไรก็ตาม ในขั้นตอนนี้หากการเดินทางป่าเป็นระยะทางไม่ไกลนัก นักท่องเที่ยว อาจกลับมาในหมู่บ้านเวลาเย็นและพักค้างคืนที่บ้านเดิมได้

2.3) ขั้นตอนการอำนวยการนักท่องเที่ยว

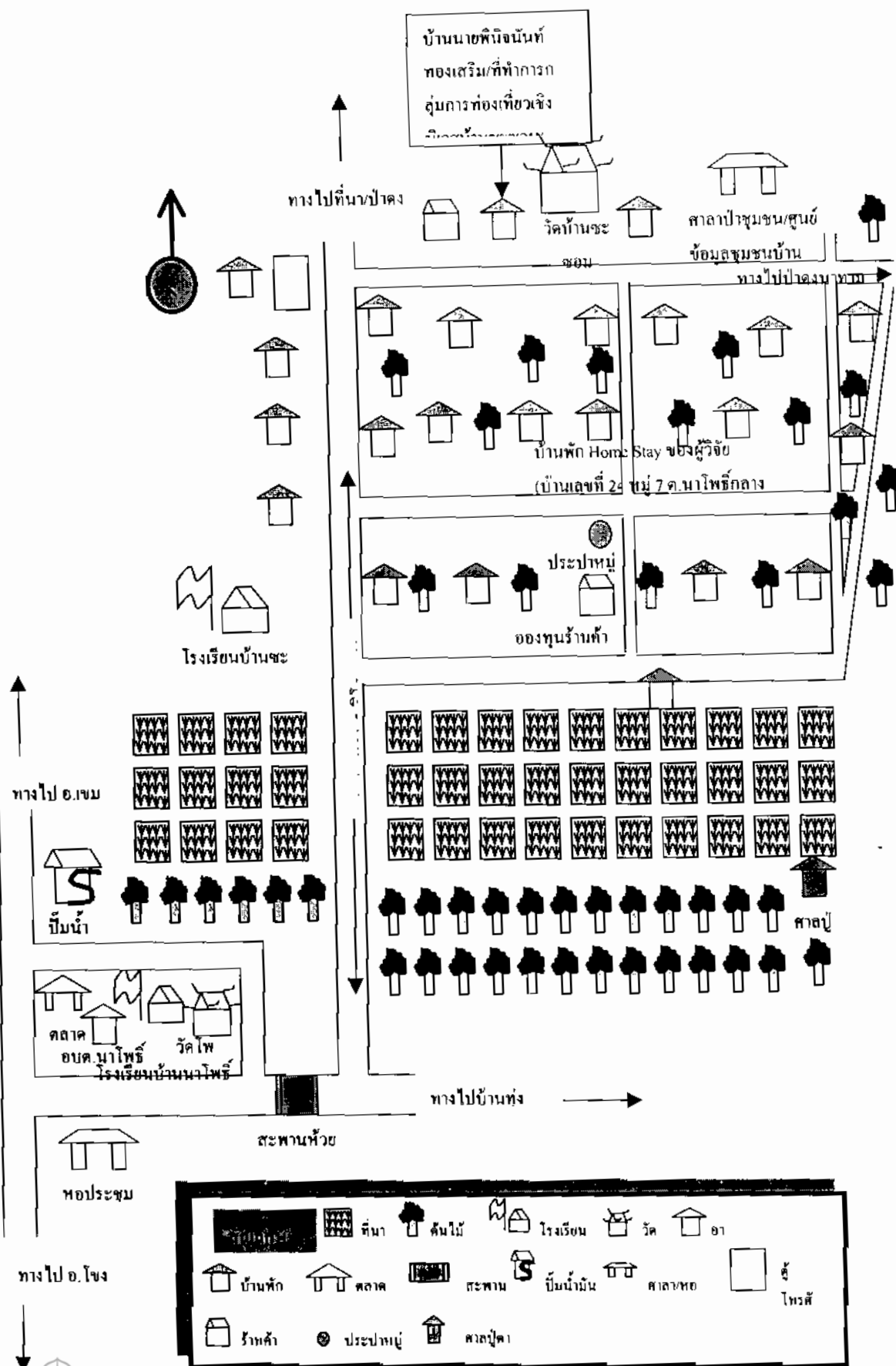
ขั้นตอนนี้เช่นเดียวกับกิจกรรมการพักแรมที่บ้านชะจอมดังกล่าวข้างต้น โดยภายหลังจากนักท่องเที่ยวชำระร่างกายแล้ว จะรับประทานอาหารเข้าด้วยกัน ณ ศาลาป่าชุมชน พร้อมกับร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญและแลกเปลี่ยนทัศนคติและประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการเดินป่า ดงนาทาม ชำระเงิน กระทั่งนักท่องเที่ยวออกจากหมู่บ้าน

อัตราค่าบริการนักท่องเที่ยวในกิจกรรมเดินป่าชุมชนบ้านชะจอม ในส่วน ค่าที่พักและค่าอาหารคิดตามราคากิจกรรมการพักแรม เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องกัน ขณะที่ สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องจ่ายเพิ่มเติมก็คือค่ามัดกุเทศก์ ซึ่งได้แก่ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่มกินข้าว เชาเฮือน วันละ 200 บาท

อย่างไรก็ดี ค่าบริการที่นักท่องเที่ยวชำระทั้งหมดคนนอกเหนือจากค่ามัดกุเทศก์ แล้ว กลุ่มกินข้าวเชาเฮือนจะหักเงินเข้ากลุ่มจำนวน 50 บาทต่อบ้านพัก 1 หลังเพื่อจัดหาวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเตรียมความพร้อมของหมู่บ้านเพื่อรับรองนักท่องเที่ยวครั้งต่อไป นอกจากนี้หักเงินเป็นค่า อาหารที่กลุ่มแม่บ้านเป็นผู้ประกอบอาหารเลี้ยงนักท่องเที่ยวที่ศาลาป่าชุมชนจำนวน 50 บาทต่อคน ต่อมื้อ ตลอดจนค่าการแสดงและค่านำเที่ยวที่สมาชิกกลุ่มกินข้าวเชาเฮือนเป็นผู้จัดประมาณ 500-1,000 บาทต่อการท่องเที่ยว 1 ครั้ง แล้วแต่จำนวนนักท่องเที่ยว รายได้ที่เหลือกลุ่มกินข้าวเชาเฮือนเป็นจะคืน มาเป็นของชาวบ้านเจ้าของที่พัก

ข้อมูลของกลุ่มกินข้าวเชาเฮือนพบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้าน นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 อันเป็นปีแรกของการจัดกิจกรรมมีจำนวน 102 คน เป็นจำนวนเงิน 14,600 บาท ปี พ.ศ. 2544 มีจำนวน 225 คน เป็นจำนวนเงิน 32,350 บาท ปี พ.ศ. 2545 มีจำนวน 685 คน เป็น จำนวนเงิน 57,950 บาท ปี พ.ศ. 2546 มีจำนวน 469 คน เป็นจำนวนเงิน 30,350 บาท ปี พ.ศ. 2547 มีจำนวน 420 คน เป็นจำนวนเงิน 25,360 บาท และในปี พ.ศ. 2548 นับตั้งแต่ช่วงเดือนมกราคม จนถึง กลางเดือนกันยายน มีจำนวนประมาณ 800 คน (พินิจนันท์ ทองเสริม, 2548 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 10 แผนที่ที่ตั้ง หมู่ที่ 7 บ้านชะจอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม

2. ชุมชนคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.1 ความเป็นมา

ชุมชนคีรีวงตั้งอยู่บริเวณตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบไปด้วย 5 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 4 บ้านวัดสมอ หมู่ 5 บ้านคีรีวง หมู่ 8 บ้านคีรีทอง หมู่ 9 บ้านขุนคีรี และ หมู่ 10 บ้านคีรีธรรม ทั้งนี้ชุมชนคีรีวงเกิดขึ้นเมื่อประมาณ 200 ปีที่ผ่านมาได้มีทหารหนี้ยัพ (ไพร่หนี้ยัพ) จากเมืองสงขลาและพัทลุงจำนวน 800 คนมาตั้งอยู่บริเวณดังกล่าวพร้อมกับตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านขุนน้ำ” เนื่องจากชุมชนคีรีวงอยู่ใกล้ต้นน้ำจากยอดเขาหลวง ดังนั้นจึงมีคลองผ่ากลางหมู่บ้าน 3 สายคือ คลองปง คลองท่าหา และคลองท่าชาย (นัยนา ทองศรีเกตุ และคณะ. 2545 : 13) โดยอาชีพดั้งเดิมของชาวบ้านขุนน้ำได้แก่การหาของป่าเพื่อนำไปแลกข้าวสาร กระบี่ เกลือ และเครื่องใช้จากชาวบ้านลุ่มแม่น้ำปากพนัง (ชาวนครศรีธรรมราช) ภายหลังเมื่อชาวบ้านขุนน้ำไปหาของป่า ได้พบกับเจดีย์กลางป่าจึงได้ก่อสร้างวัดขึ้นชื่อว่าวัดคีรีวง เนื่องมาจากชื่อตามสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขา (คีรี) ล้อมรอบ (วง) พร้อมกับได้เปลี่ยนชื่อจากบ้านขุนน้ำเป็นชื่อบ้านคีรีวงในเวลาเดียวกัน

ต่อมาชาวบ้านคีรีวงซึ่งมีญาติและ “เกลอ” ในตัวเมืองนครศรีธรรมราช จึงได้ชักชวนให้มาทำสวนผลไม้ที่บ้านขุนน้ำในลักษณะ “สวนสมรม” ของสมุนไพรและผัก บริเวณคอนล่างของชุมชนและสวนผลไม้บริเวณคอนบนของชุมชน ดังนั้นชาวบ้านคีรีวงจึงเปลี่ยนอาชีพจากการหาของป่าเป็นทำสวนผักและผลไม้ครบจบปัจจุบัน (ขงยุทธ กระจ่างโลก. 2547 : สัมภาษณ์)

ชุมชนคีรีวงประสบภัยธรรมชาติครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2505 (ค.ศ. 1962) ได้เกิดวาตภัยที่แหลมตะลุมพุก เนื่องจากพื้นที่ป่าซึ่งถูกแผ้วถางเพื่อทำสวนผลไม้ไม่สามารถเป็นแนวกันชนและการปะทะจากพายุได้ ส่งผลให้บ้านเรือน สวนผลไม้เสียหายและทิศทางน้ำที่ไหลจากเขาหลวงสู่คลองท่าดีเปลี่ยนไปจากเดิม มีก้อนหินจากภูเขาถูกกระแสน้ำพัดกระจายทั่วลำคลองจนไม่สามารถล่องเรือได้ ทำให้ชาวบ้านคีรีวงต้องร่วมมือกันเป็นครั้งแรกในการขุดเจาะภูเขาเพื่อสร้างถนนใช้เดินทางแทนคลอง การรวมตัวกันดังกล่าว ส่งผลให้รัฐบาลในขณะนั้นเกิดความเข้าใจผิดว่าเป็นการรวมตัวทางการเมืองของลัทธิคอมมิวนิสต์จึงได้ประกาศให้ชุมชนคีรีวงเป็นพื้นที่สีแดงในปี พ.ศ. 2516 (ค.ศ. 1973) ส่งผลให้รัฐพยายามเข้ามาแทรกแซงโดยการจัดตั้งชุมชนคีรีวงให้เป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาป้องกันตนเอง (อปพ.) ในเวลาต่อมา (Leksakndilok. 2004 : 69)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2518 (ค.ศ. 1975) ชุมชนคีรีวงประสบอุทกภัยครั้งที่สองในลักษณะเดียวกับวาตภัยเมื่อปี พ.ศ. 2505 (ค.ศ. 1962) ซึ่งทำให้ชาวบ้านคีรีวงต้องร่วมมือเพื่อสร้างถนนอีกครั้งแต่ประสบกับปัญหาเงินทุนซึ่งทำให้ชาวคีรีวงตระหนักถึงการรวมตัวกันเพื่อหาเงินทุนไว้ใช้หมุนเวียนในชุมชนยามจำเป็นอีกด้วย (ขงยุทธ กระจ่างโลก. 2547 : สัมภาษณ์)

ภายหลังการเข้ามาขององค์กรพัฒนาเอกชน ได้แก่ มูลนิธิหมู่บ้าน (เสรี พงษ์พิศ. 2548 : สัมภาษณ์) ซึ่งช่วยประสานงานกับหน่วยงานราชการกระทั่งชาวบ้านสามารถจัดตั้ง “กลุ่มออมทรัพย์” ได้ในปี พ.ศ. 2523 (ค.ศ. 1980) โดยมีเงินหมุนเวียนครั้งแรก 30,000 บาท (ยงยุทธ กระจ่างโลก. 2547 : สัมภาษณ์) เพื่อเป็นแหล่งเงินหมุนเวียนและลดแหล่งเงินทุนภายนอก อันแสดงให้เห็นถึงผลสำเร็จของการมีส่วนร่วมในการจัดการแก้ปัญหาภายในท้องถิ่นได้ประการหนึ่ง กระทั่งถูกยกให้เป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) ในปี พ.ศ. 2529 (ค.ศ. 1986) ส่งผลให้สังคมภายนอกเริ่มรู้จักชุมชนศิรีวังมากขึ้นและเดินทางเข้ามาศึกษาดูงานเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ

ชุมชนศิรีวังประสบอุทกภัยอีกครั้งในปี พ.ศ. 2531 (ค.ศ. 1988) โดยกระแสน้ำป่าบนเขาหลวงได้พัดทรายลงมาถมบ้านเรือนของชาวบ้านศิรีวังจนหมด ชาวบ้านเสียชีวิตไปเป็นจำนวนมาก และลักษณะทางกายภาพของชุมชนเปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิง เห็นได้จากการเปลี่ยนเส้นทางน้ำที่ลดความคดเคี้ยวลงและตัดผ่ากลางหมู่บ้านออกเป็นสองฝั่ง อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีหน่วยงานราชการเข้ามาแก้ปัญหาโดยการดำริว่าให้ย้ายชุมชนศิรีวังออกไปและสร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วมแทน แต่การที่ชาวชุมชนศิรีวังมีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นตั้งแต่อดีตส่งผลให้แนวคิดในการย้ายชุมชนเพื่อสร้างเขื่อนหายไป (ยงยุทธ กระจ่างโลก. 2547 : สัมภาษณ์) สิ่งที่เกิดขึ้นดังกล่าว กลายเป็นภาพสะท้อนถึงผลสำเร็จจากการมีส่วนร่วมตัดสินใจของชาวชุมชนศิรีวังทั้งสิ้น

นอกจากนี้ ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวได้มีหน่วยงานราชการและองค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนมากให้ความสนใจกับความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยิ่ง และได้เดินทางเข้ามาที่ชุมชนศิรีวังเพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาในหลายด้าน อาทิ กรมชลประทานและกรมโยธาธิการ ได้เข้ามาสร้างสะพานและวางท่อประปาเพื่อการเกษตร มูลนิธิศุภนิมิตรเข้ามาช่วยสร้างบ้านพักชั่วคราวให้กับชาวบ้านที่ถูกอุทกภัยทำลายไป มูลนิธิหมู่บ้านเข้ามาช่วยในด้านการส่งเสริมการประกอบอาชีพ มูลนิธิหนังสือพิมพ์ไทยรัฐเข้ามาช่วยในด้านการสร้างโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 74 (ชุมชนศิรีวัง) มูลนิธิอาสาพัฒนาสังคมเข้ามาช่วยในการจัดการท่องเที่ยว (สมา ฌ ระนอง. 2545 : 43) และมูลนิธิ โคมล คิมทองร่วมกับวิทยาลัยครูนครศรีธรรมราชได้เข้ามาสร้างโรงเรียนผู้นำ (นัยนา ทองศรีเกตุ และคณะ. 2545 : 15)

ขณะเดียวกัน มูลนิธิโคมลคิมทองยังได้ของบประมาณมาจากสถานเอกอัครราชทูต ออสเตรเลียประจำประเทศไทยจำนวน 600,000 บาท เพื่อจัดทำโครงการส่งเสริมให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ 3 โครงการด้วยกัน (ยงยุทธ กระจ่างโลก. 2547 : สัมภาษณ์) ได้แก่

1. โครงการเติมสีเขียวใส่เขาหลวงเพื่ออนุรักษ์ปลูกต้นไม้ตามที่ทะเลทรายเชิงเขา เป็นโครงการปลูกจิตสำนึกให้ชาวบ้านศิรีวังรู้จักอนุรักษ์ป่าเชิงเขา
2. โครงการ โรงเรียนผู้นำทั้งตามธรรมชาติและแบบทางการ โดยการนำชาวบ้านมาฝึกเป็นผู้นำทั้งทางการพูด การจับประเด็น การสื่อประเด็น การเขียนโครงการ การจัดเสียงตามสาย ส่งผล

ให้เยาวชนในเวลานั้นกลายเป็นผู้นำชุมชนในปัจจุบัน และส่งอิทธิพลต่อแนวคิดการร่วมมือของคนในชุมชนศิริวงค์จัดการท่องเที่ยวในเวลาต่อมา

3. โครงการพัฒนาอาชีพเสริมในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นน้อยที่สุดและยั่งยืนที่สุด อันนับเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดตั้งกลุ่มชาวบ้านในชุมชนศิริ-วงค์นั่นเอง

ผลสำเร็จภายหลังจากการเข้ามาช่วยเหลือทั้งหน่วยงานราชการ และองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเฉพาะ โครงการทั้ง 3 โครงการของมูลนิธิโกมลคีมทองก่อให้เกิดการรวมกลุ่มของชาวชุมชนตามสาขาความถนัดและขยายสู่การจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ นอกเหนือกลุ่มออมทรัพย์ (สมา ฅ ระนอง. 2545 : 32-48 และขงยุทธ กระจ่ายโลก. 2547 : สัมภาษณ์) และกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวหนึ่งที่สำคัญของชุมชนศิริวงค์ในเวลาต่อมา ทั้งนี้กลุ่มต่าง ๆ ประกอบด้วย

1. กลุ่มมัดข้อม

กลุ่มมัดข้อมก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2539 (ค.ศ.1996) เกิดขึ้นจากความต้องการของแม่บ้านที่จะหารายได้เสริมจากการทำสวนผักและผลไม้ จึง ไปปรึกษามูลนิธิโกมลคีมทอง และได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มมัดข้อมผ้าจากสิริธรรมชาติ อย่างไรก็ตามก็เกิดกลุ่มมัดข้อมถูกวิจารณ์ในเรื่องแนวคิดเชิงธุรกิจการตลาด กระทั่งผู้ร่วมกลุ่มมัดข้อมในตอนแรกได้แยกตัวออกมาจัดตั้งกลุ่มใบไม้ในเวลาต่อมา

2. ชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านศิริวงค์

เกิดขึ้นจากการจัดโครงการเดิมเสด็จเที่ยวใส่แหหลวงที่สนับสนุนโดยมูลนิธิโกมลคีมทองภายหลังการให้ความสนใจของสังคมภายนอกในการเดินทางเข้ามาเที่ยวชมเพิ่มขึ้น ทำให้มีการจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวเมื่อวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2539 (ค.ศ. 1996) จากความร่วมมือของมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม โดยมีความมุ่งหมายหลักได้แก่ การจัดการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ชาวบ้านศิริวงค์สามารถเรียนรู้วิธีการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง และไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตชาวบ้าน และชาวบ้านมีอาชีพเสริม (นิพนธ์ บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์)

ช่วงก่อนเดือนตุลาคม พ.ศ. 2546 (ค.ศ. 2003) กิจกรรมของชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านศิริวงค์ชมเชาอย่างมากเนื่องจากมีชาวบ้านเพียงไม่ถึงร้อยละ 10 ที่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เนื่องจากทุกกลุ่มในชุมชนยังไม่ได้มีการกระจายข้อมูลให้ชาวบ้านรับรู้เท่าใดนัก อย่างไรก็ตามหลังจากเดือนตุลาคม พ.ศ. 2546 (ค.ศ. 2003) ได้มีการฟื้นฟูชมรมฯ อีกครั้งด้วยความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชและองค์กรพัฒนาเอกชน ได้แก่มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม โดยเริ่มต้นการจัดการท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (โฮมสเตย์) และเปลี่ยนแปลงความคิดของชาวบ้านศิริวงค์ในการจัดการท่องเที่ยวรวมถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของชมรมเพื่อเปิดโอกาสให้ชาวบ้านศิริวงค์มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น (สมโชค บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์)

3. กลุ่มทุเรียนกวน

กลุ่มทุเรียนกวนเป็นกลุ่มที่เกิดจากความต้องการของชาวบ้านศรีวังที่จะแปรรูปทุเรียนซึ่งราคาตกต่ำอันเนื่องมาจากจำนวนมากจนล้นตลาดจากการเพิ่มผลผลิต ดังนั้นจึงมีการรับซื้อทุเรียนจากชุมชนศรีวังและกลับมาพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยการนำทุเรียนกวนมาห่อภาหามากเพื่อจำหน่ายด้วยตนเอง อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติในเวลาต่อมากลุ่มทุเรียนกวนได้กลายเป็นเครือข่ายของกลุ่มบ้านสมุนไพร่ที่เกิดขึ้นใหม่เนื่องจากตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกันนั่นเอง

4. กลุ่มไวน้

กลุ่มไวน้หรือที่รู้จักกันอีกชื่อว่า “กลุ่มแปรรูปน้ำผลไม้” ก่อตั้งขึ้นเดือนมีนาคม พ.ศ. 2543 (ค.ศ. 2000) เนื่องจากชาวบ้านศรีวังเห็นว่าการผลิตผลไม้ในชุมชนมีเป็นจำนวนมาก การแปรรูปน้ำผลไม้จึงน่าจะเป็นการแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่าและเป็นอาชีพเสริมในชุมชนอีกด้วย นอกจากนี้ในเวลาต่อมากลุ่มทุเรียนกวนได้กลายเป็นเครือข่ายของกลุ่มบ้านสมุนไพร่เนื่องจากตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกันเช่นกัน

5. กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้านศรีวัง

กลุ่มหัตถกรรมหัตถกรรมพื้นบ้านศรีวัง ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2543 (ค.ศ. 2000) เกิดขึ้นจากความต้องการใช้กระดุมของกลุ่มมัดข้อมและกลุ่มใบไม้ในชุมชนศรีวัง เมื่อผนวกกับการใช้ชีวิตประจำวันของชาวบ้านศรีวังที่ต้องใช้ตระกร้าเป็นประจำและความต้องการการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการให้โอกาสคนพิการได้มีงานทำ ทำให้มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้น (วิระ เชนย. 2547 : สัมภาษณ์)

6. กลุ่มบ้านสมุนไพร่

กลุ่มบ้านสมุนไพร่เป็นกลุ่มใหม่ที่เกิดขึ้นจากการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มทุเรียนกวน และกลุ่มไวน้ พร้อมกับเครือข่ายความสัมพันธ์อันเครือญาติของชาวบ้านศรีวังกับคนต่างถิ่น (ในฐานะสะใภ้) ส่งผลให้มีการรับเอาความคิดในการจัดทำสบู่เปลือกมังคุดเข้ามา และกลายเป็นโครงการผลิตสบู่เปลือกมังคุดที่ได้จากผลผลิตของเปลือกมังคุดที่นักท่องเที่ยวทิ้งไว้ในชุมชน อย่างไรก็ตามแนวคิดของคนภายนอกต่อการขายในเชิงธุรกิจกลายเป็นเงื่อนไขหนึ่งของปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนศรีวังในเวลาต่อมา

7. กลุ่มใบไม้

กลุ่มใบไม้เป็นกลุ่มที่แยกออกมาจากกลุ่มมัดข้อมเนื่องจากแนวความคิดของกลุ่มมัดข้อมเป็นแบบธุรกิจซึ่งเน้นต้นทุนและกำไร มีการจ้างแรงงาน ขัดแย้งกับแนวคิดของกลุ่มใบไม้ที่ให้ความสำคัญกับการฝึกงาน การระดมผู้ถือหุ้นของสมาชิกกลุ่ม และการหารายได้เป็นอาชีพเสริมมากกว่า

(อุไร คิวเงิน. 2547 : สัมภาษณ์) ดังนั้นจึงแยกตัวออกมา ขณะที่ผลิตภัณฑ์คล้ายคลึงกับของกลุ่มมัคชัยม

8. กลุ่มเกษตรกรเพื่อสิ่งแวดล้อมชุมชนศิรีวง

กลุ่มเกษตรกรเพื่อสิ่งแวดล้อมชุมชนศิรีวงนับเป็นกลุ่มใหม่ที่เกิดขึ้น มีหน้าที่ผลิตปุ๋ยชีวภาพเพื่อจำหน่ายแก่ชาวบ้านศิรีวงและบุคคลทั่วไป การสำรวจพันธุ์ไม้ ภูเขา และเนื้อดินที่มีในชุมชนศิรีวง ตลอดจนขึ้นทำเขียนพันธุ์ไม้ของชาวบ้าน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มย่อยได้แก่กลุ่มเพาะพันธุ์ไม้พื้นเมืองซึ่งมีหน้าที่เพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพันธุ์ไม้เพื่อใช้ประโยชน์ในชุมชนศิรีวงอีกด้วย

2.2 กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น

รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวของชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านศิรีวงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การให้ชาวบ้านเรียนรู้ที่จะจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง การไม่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้าน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนศิรีวง และการจำกัดให้การท่องเที่ยวเป็นเพียงรายได้เสริมของชาวบ้านเท่านั้น เห็นได้จากการเปิดโอกาสให้สมาชิกชมรมและชาวบ้านทั่วไปเรียนรู้วิธีการจัดการท่องเที่ยว การทำงาน และการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีการให้ความรู้เสริมแก่ชาวบ้านเพื่อให้สามารถให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง อาทิ การให้ความรู้เสริมด้านพันธุ์ไม้ การใช้ภาษาที่เหมาะสมแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงการศึกษาดูงานสถานที่ท่องเที่ยวภายนอกเช่น เกาะขวาน้อย ขณะที่ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านศิรีวงมุ่งหวังที่จะให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และจิตสำนึกในการอนุรักษ์ การได้สร้างมิตรภาพระหว่างเจ้าบ้านกับนักท่องเที่ยว และความสนุกสนานเพลิดเพลินจากการท่องเที่ยว (นิพนธ์ บุญเพชร. 2547 : สัมภาษณ์)

รูปแบบกิจกรรมของชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านศิรีวงในปัจจุบัน แบ่งเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้ (ขงอุทร กระจ่างโลก. 2547 : สัมภาษณ์)

1) รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ชุมชน

รูปแบบกิจกรรมนี้เป็นรูปแบบกิจกรรมดั้งเดิมของการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนศิรีวง การมีส่วนร่วมของชาวบ้านศิรีวงเริ่มตั้งแต่การขึ้นใบสมัครเพื่อจัดลำดับบ้านพักที่จะรับนักท่องเที่ยวที่มาจากบ้านหมู่ 5,8,9,10 จำนวนทั้งสิ้น 36 หลังซึ่งส่วนหนึ่งเป็นของกรรมการชมรมด้วย รวมถึงการเลือกว่าจะรับนักท่องเที่ยวหรือไม่ นอกจากนี้แต่ละบ้านยังต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบบางประการของชมรมฯ อาทิ บ้านแต่ละหลังต้องรับนักท่องเที่ยวไม่เกิน 4 คน การเตรียมเครื่องนอน และการจัดห้องพักให้กับนักท่องเที่ยวจะต้องมีจำนวนเครื่องใช้และมาตรฐานตามที่กำหนดการ

จัดอาหารเลี้ยงรับรองที่ต้องมีกับข้าวสามอย่างต่อนักท่องเที่ยวจำนวนสองคน หรือการให้แต่ละบ้าน
ต้องใช้น้ำดื่มที่ผลิตจากโรงงานของชุมชนคีรีวงเท่านั้นในการรับรองนักท่องเที่ยว เป็นต้น

ขั้นตอนในการรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในชุมชนคีรีวงประกอบด้วย

1.1) ขั้นตอนต้อนรับนักท่องเที่ยว

ขั้นตอนนี้ส่วนใหญ่ใช้ระยะเวลา 2 วัน 1 คืน เริ่มจากการที่นักท่องเที่ยว
ติดต่อล่วงหน้ามายังศูนย์ประสานงานชุมชนซึ่งเป็นศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวของชุมชนคีรีวง
อีกด้วย การติดต่อล่วงหน้าจะอยู่ในระยะเวลาประมาณ 1 สัปดาห์ โดยในการติดต่อนั้น เจ้าหน้าที่
ชมรมท่องเที่ยวฯ จะมีการสอบถามถึงวัตถุประสงค์ที่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเพื่อที่จะเตรียมความ
พร้อมของชุมชน เช่น การเตรียมอาหาร หรือการเตรียมอุปกรณ์เพื่อให้นักท่องเที่ยวทดลองปฏิบัติตาม
กลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากที่สุด

เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงชุมชนคีรีวงในเวลาเช้า จะมีการต้อนรับ
นักท่องเที่ยวที่ศูนย์ประสานงานชุมชน ซึ่งนอกเหนือจากการเป็นศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวแล้ว
ยังเป็นศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชนและห้องประชุมของชุมชนอีกด้วย บริเวณศูนย์ประสานงาน
ดังกล่าวผู้แทนชมรมจะมีการปฐมนิเทศ คือการให้ข้อมูลชุมชนคีรีวง และกฎระเบียบในการเข้ามา
ท่องเที่ยวในชุมชนคีรีวง ประกอบด้วย นักท่องเที่ยวควรเข้ามาเป็นหมู่คณะและต้องติดต่อกับชมรม
ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง โดยตรง นักท่องเที่ยวต้องให้ความเคารพวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน
ไม่ควรกระทำการใด ๆ ที่เป็นการผิดประเพณีหรือเสื่อมเสียทางศีลธรรมขณะเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน
เช่น ห้ามสวมกางเกงในตัวเดีวเล่นน้ำ ,ห้ามนำของป่าออกจากชุมชน ห้ามพูดทำร้ายสิ่งมีชีวิตในป่า
(งู เสือ ผี) ห้ามพกพาอาวุธหรือวัตถุระเบิดขณะเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน และนักท่องเที่ยวต้องเชื่อฟัง
กฎระเบียบในชุมชน (นิพนธ์ บุญเพชร, 2547 : สัมภาษณ์)

หลังจากนั้น คณะกรรมการชมรมจะจัดให้นักท่องเที่ยวเข้าพักตามบ้าน
ซึ่งจัดให้นักท่องเที่ยวห้ามนักตามลำดับที่เรียงไว้และสัดส่วนของจำนวนนักท่องเที่ยวต่อบ้านแต่ละหลัง
ที่กำหนดไว้แล้ว ในกรณีที่เป็นแขกพิเศษ เช่น นักท่องเที่ยวที่เคยมาเที่ยวก่อนและคุ้นเคยกับเจ้าของ
บ้านหลังเดิม หรือนักวิจัยที่ต้องการข้อมูลจากกรรมการชมรมฯ ซึ่งจัดบ้านเป็นที่พักนักท่องเที่ยวด้วย
เช่นกัน ลำดับของบ้านหลังนั้นจะถูกคัดออกไปค่อท้ายพร้อมกับเลื่อนบ้านหลังใหม่ขึ้นมาแทน

1.2) ขั้นตอนการนำเที่ยวในชุมชน

ขั้นตอนการนำเที่ยวในชุมชนของรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ชุมชน
คีรีวงไม่มีความตายตัว หากแต่ปรับเปลี่ยนได้ตามสภาพอากาศ จำนวนนักท่องเที่ยว และความต้องการ
ของนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม เมื่อนักท่องเที่ยวมาถึงบ้านพักเข้าบ้านในฐานะมัคคุเทศก์จะเป็นผู้นำ
นักท่องเที่ยวท่องเที่ยวตามสิ่งที่ตนเองสนใจ เช่นการเที่ยวชมตามกลุ่มต่าง ๆ ในกรณีที่นักท่องเที่ยว
มีจำนวนน้อย อาจใช้รถจักรยานยนต์ของเข้าบ้านในการเดินทางไปชมกลุ่มชาวบ้าน แต่หากมีจำนวน

มาก นักท่องเที่ยวอาจต้องเช่ารถสองแถวรับจ้างของชุมชนแทน ทั้งนี้หากนักท่องเที่ยวมีจำนวนมาก อาจต้องมีการรวมกลุ่มนักท่องเที่ยวอีกครั้งที่ศูนย์ประสานงานฯ เพื่อให้กรรมการชมรมฯ เป็น วัตถุประสงค์นำทางไป

ขณะเดียวกัน หากนักท่องเที่ยวเดินทางมาในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือน ตุลาคม ซึ่งเป็นช่วงผลไม้ในสวนสมรมของชาวบ้าน โดยเฉพาะเจ้าบ้าน อาทิ มังคุด ทุเรียน กำลังให้ ผลผลิตจะเกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวอีกประเภทหนึ่ง ได้แก่ การเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เลือกชม ผลไม้ในสวนของตนเองตามสะดวก บางครั้งที่นักท่องเที่ยวสนิทกับเจ้าบ้านอาจได้รับผลไม้เป็น ของฝาก

นอกจากนี้ การรับประทานอาหารแต่ละมื้อ นักท่องเที่ยวสามารถเลือกได้ว่าจะรับประทานอาหารกับเจ้าบ้านหรือไม่ ซึ่งเจ้าบ้านจะคิดค่าบริการอาหารแต่ละมื้อแยกออกจาก ค่าบริการที่พัก ขณะเดียวกันนักท่องเที่ยวอาจรับประทานอาหารจากร้านอาหารที่ชาวบ้านคนอื่นจัดไว้ หรือนำมาจำหน่ายก็ได้

1.3) ขั้นตอนการอำนวยการนักท่องเที่ยว

ขั้นตอนนี้มีความยืดหยุ่น ขึ้นอยู่กับจำนวนและความต้องการของ นักท่องเที่ยว ในกรณีที่นักท่องเที่ยวมีจำนวนมากนั้น เมื่อถึงสิ้นสุดท้ายก่อนการเดินทางกลับ ชมรมฯ จะจัดกิจกรรมกลางคืนเพื่ออำนวยการนักท่องเที่ยว ขณะเดียวกันหากนักท่องเที่ยวมีจำนวนน้อย การอำนวยการนักท่องเที่ยวจะขึ้นอยู่กับแต่ละบ้านว่าจะดำเนินการอย่างไร ทั้งนี้โดยทั่วไปแล้วนักท่องเที่ยวที่อยู่ แต่ละบ้านจะมีความผูกพันกับเจ้าบ้าน ดังนั้นการอำนวยการนักท่องเที่ยวจึงเป็นการอำนวยการแบบญาติที่บางครั้ง อาจได้รับของฝากกลับไปด้วย

ในขั้นตอนการอำนวยการ นักท่องเที่ยวต้องชำระเงินค่าใช้บริการ โดยแต่ละบ้าน จะคิดค่าบริการในอัตราค่าที่พัก 100 บาทต่อคนต่อคืน ค่าน้ำเที่ยว 150 บาทต่อคน และค่าอาหาร 70 บาทต่อคนต่อมื้อ นอกจากนี้ยังมีค่าประสานงานซึ่งต้องชำระเป็นค่าธรรมเนียมแก่ชมรมฯ จำนวน 500 บาทต่อการท่องเที่ยว 1 คณะ ซึ่งเงินดังกล่าวจะถูกส่งไปยังชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านศิริวง เพื่อทำการจัดสรรตามสัดส่วนของแต่ละบ้านจะได้รับต่อไป (ชัชยา ขอดผกา, 2547 : สัมภาษณ์)

ขณะเดียวกัน นักท่องเที่ยวสามารถซื้อของที่ระลึกได้จากศูนย์ประสานงาน ชุมชน ซึ่งรับสินค้าที่ผลิตจากแต่ละกลุ่มหรือสมาชิกรายบุคคลมาวางขาย โดยเก็บเป็นค่าสมาชิก ร้อยละ 20 จากราคาสินค้า นอกจากนี้กลุ่มหรือชาวบ้านที่จะสามารถนำของมาขายในศูนย์ฯ ได้จะต้อง สมัครเป็นสมาชิกโดยเสียค่าธรรมเนียม 300 บาทต่อปี (กลุ่ม) หรือ 100 บาทต่อปี (บุคคล) โดยเงินที่ได้รับทั้งหมดศูนย์จะนำมาจัดสรรส่วนหนึ่ง (ร้อยละ 30) เป็นค่าสวัสดิการชุมชนศิริวงด้วย (บุษกร สุชาติจิต, 2547 : สัมภาษณ์)

2) รูปแบบกิจกรรมการเดินทางป่าศึกษาธรรมชาติ

รูปแบบกิจกรรมนี้ส่วนใหญ่ใช้ระยะเวลาประมาณ 3 วัน 2 คืน และมีรูปแบบคล้ายคลึงกับรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้วิถีชุมชน สิ่งที่แตกต่างกันคือการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเป็นภาคีผู้ดำเนินกิจกรรม เรียกว่าเพื่อนร่วมทางบรรยายความเป็นมาของต้นไม้ในป่า (เช่นที่มาของชื่อต้นไม้) รวมถึงการนอนค้างบนเขาหลวงและเล่นน้ำตามเส้นทางที่กำหนดซึ่งชมรมฯ ได้จัดเตรียมสถานที่ไว้แล้ว อย่างไรก็ตามก็อาจสรุปขั้นตอนของกิจกรรมได้ดังนี้

2.1) ขั้นตอนต้อนรับนักท่องเที่ยว

ในขั้นตอนนี้นักท่องเที่ยวและชาวบ้านซึ่งเป็นสมาชิกชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงจะปฏิบัติคล้ายคลึงกับรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้วิถีชุมชน กล่าวคือนักท่องเที่ยวต้องติดต่อเพื่อระบุความต้องการล่วงหน้าประมาณ 1 สัปดาห์ เพื่อที่ทางชมรมฯ จะสามารถเตรียมความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยวได้ อย่างไรก็ตามหากนักท่องเที่ยวต้องการมาท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ช่วงฤดูฝน ชมรมฯ จะไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ชุมชนคีรีวงปิดเขาหลวงเนื่องจากอาจก่อให้เกิดอันตรายและเพื่อให้ป่าฟื้นฟูสภาพตนเอง และเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงชุมชนคีรีวง สมาชิกในชมรมฯ จะจัดปฐมนิเทศโดยเป็นการให้ข้อมูลชุมชนเบื้องต้น รวมถึงกฎระเบียบของชุมชนบริเวณศูนย์ประสานงานชุมชนและแยกย้ายพานักท่องเที่ยวไปยังบ้านพัก

2.2) ขั้นตอนการนำเที่ยวในชุมชน

ขั้นตอนการนำเที่ยวในชุมชนส่วนหนึ่งคล้ายคลึงกับกิจกรรมการเรียนรู้วิถีชุมชน กล่าวคือภายหลังจากนักท่องเที่ยวแยกย้ายไปพักตามบ้านที่พักไว้แล้ว เจ้าของบ้านจะนำนักท่องเที่ยวไปเที่ยวชมตามกลุ่มชาวบ้านต่าง ๆ หรือสวนผลไม้ และเมื่อถึงวันรุ่งขึ้นชมรมฯ จะเป็นผู้นำนักท่องเที่ยวที่เรียกว่า “เพื่อนร่วมทาง” ขึ้นเขาหลวงพร้อมทั้งหาลูกหาบไว้บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งในระหว่างการเดินทางเพื่อนร่วมทางจะอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ อาทิ พันธุ์ไม้และสัตว์ป่าของป่าเขาหลวงและชุมชนคีรีวง และตอบคำถามนักท่องเที่ยว นอกจากนี้การเดินทางขึ้นเขาหลวงจะต้องใช้เวลาประมาณ 2 วันดังนั้นชมรมฯ จึงเตรียมเส้นทางและอุปกรณ์ที่จำเป็นไปด้วยเพื่อค้างแรมตามจุดที่กำหนด

ขณะเดียวกัน ลูกหาบที่ชมรมฯ เตรียมไว้จะมีหน้าที่เตรียมอาหารและกางเต็นท์ให้นักท่องเที่ยว และเมื่อกลับมาถึงบ้านพักในวันรุ่งขึ้นนักท่องเที่ยวจะนอนค้างคืนเพื่อเตรียมตัวเดินทางกลับวันรุ่งขึ้น

2.3) ขั้นตอนการอำลานักท่องเที่ยว

ขั้นตอนการอำลานักท่องเที่ยวเป็นคล้ายคลึงกับรูปแบบกิจกรรมเรียนรู้วิถีชุมชน กล่าวคือหากนักท่องเที่ยวมีจำนวนมาก การอำลานักท่องเที่ยวจะมีพิธีการตอนกลางคืนก่อนวันออกจากชุมชน ขณะที่หากจำนวนนักท่องเที่ยวมีน้อยการอำลานักท่องเที่ยวจะขึ้นอยู่แต่ละ

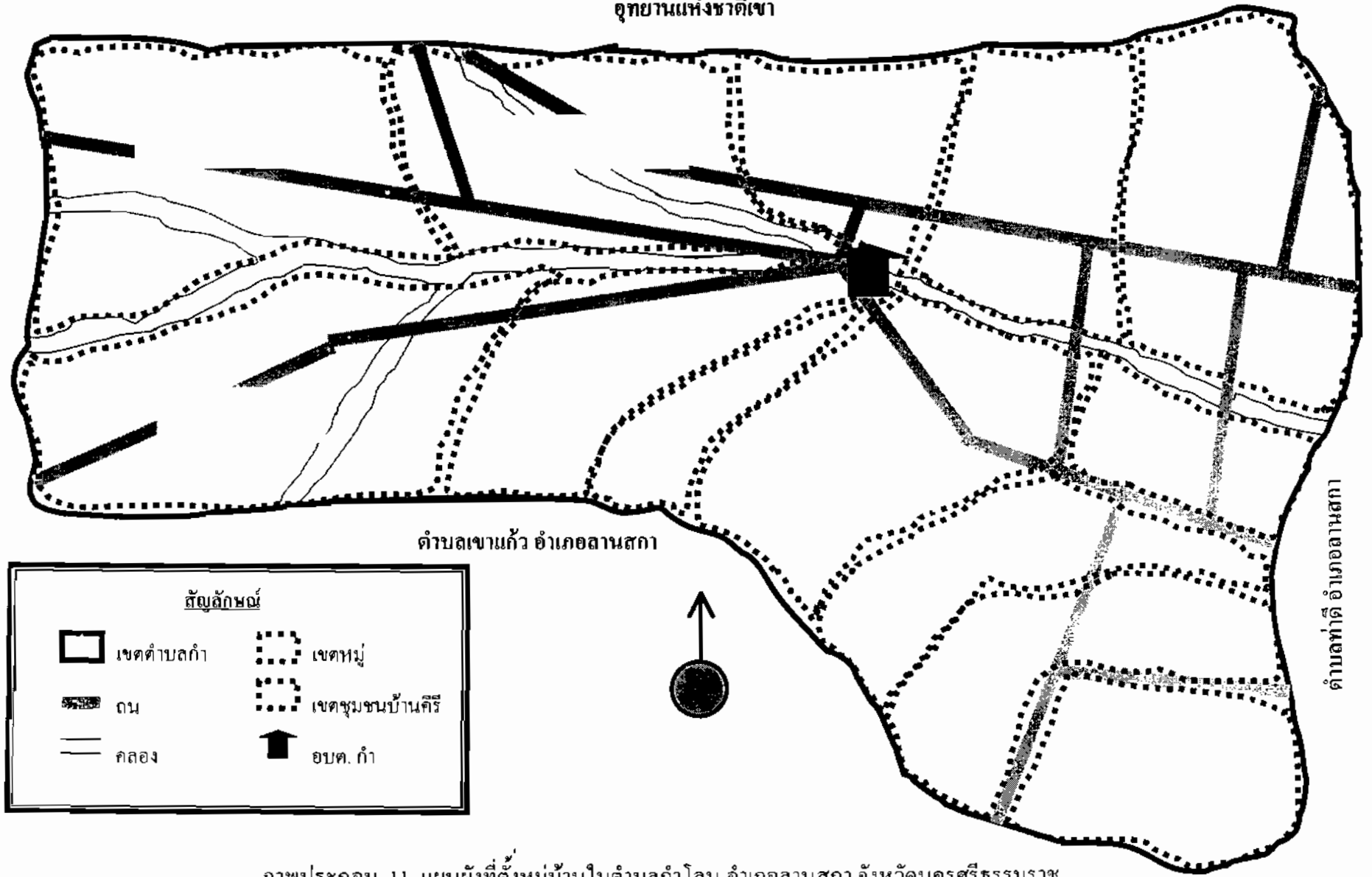

บ้านเอง ขณะเดียวกันการชำระค่าบริการนอกเหนือจากอัตราค่าที่พัก ค่าประสานงาน ค่านำเที่ยว และค่าอาหารแล้วยังมีการเพิ่มค่าใช้จ่ายในการจ้างเพื่อนร่วมทางและลูกหาบจำนวน 350 บาทต่อคนต่อวัน ค่าเช่าเตียงหลังละ 100 บาทต่อคืน ค่ากางเตียงหลังละ 30 บาทต่อคืน ค่าเช่าถุงนอน ถุงละ 50 บาทต่อคืน และค่าเช่าชุดอุทยาน 20 บาทต่อคนต่อวันซึ่งจำนวนเงินดังกล่าวจะต้องส่งต่อมายังชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงเพื่อจัดสรรเป็นค่าตอบแทนเพื่อนร่วมทางและลูกหาบต่อไป ทั้งนี้ชมรมฯ ได้กำหนดสัดส่วนเพื่อนร่วมทางต่อจำนวนนักท่องเที่ยวได้แก่ นักท่องเที่ยว 1-2 คน จะมีเพื่อนร่วมทาง 2 คน นักท่องเที่ยว 3-4 คนจะมีเพื่อนร่วมทาง 3 คน นักท่องเที่ยว 5-6 คน จะมีเพื่อนร่วมทาง 4 คน นัก-ท่องเที่ยว 7-8 คน จะมีเพื่อนร่วมทาง 5 คน และนักท่องเที่ยว 9-10 คนจะมีเพื่อนร่วมทาง 6 คน (ชัยยา ยอดศกา, 2547 : สัมภาษณ์)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่าในช่วงการเปิดเขาหลวงเพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินป่าศึกษาธรรมชาติจะมีจำนวนนักท่องเที่ยวเฉลี่ยประมาณ 200 คนทุกปี (ชัยยา ยอดศกา, 2547 : สัมภาษณ์) ขณะที่ข้อมูลสถิตินักท่องเที่ยวซึ่งเข้ามาเที่ยวในชุมชนคีรีวงทั้งหมด นับตั้งแต่เดือนมกราคม – เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2548 (ค.ศ. 2005) มีจำนวน 6,448 คน (ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง, 2548 : 7)

ตำบลเขาแก้ว อำเภอลานสกา

ตำบลเขาแก้ว อำเภอลานสกา

ตำบลเขาแก้ว อำเภอลานสกา

สัญลักษณ์	
	เขตตำบลเก่า
	เขตหมู่บ้าน
	ถนน
	เขตชุมชนบ้านคีรี
	คลอง
	อบต. กิ่ง

ภาพประกอบ 11 แผนผังที่ตั้งหมู่บ้านในตำบลเก่าโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1. โครงการท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์น้ำยา แขวงหลวงน้ำทา

1.1 ความเป็นมา

โครงการการท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์น้ำยา (Nam Ha Ecotourism Project) เกิดขึ้นจากวัตถุประสงค์ของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่ต้องการต้นแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมและธรรมชาติในชุมชนอย่างยั่งยืนเพื่อนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้ในปี ค.ศ. 1999 (พ.ศ. 2542) สำนักงานที่ปรึกษาด้านวัฒนธรรมขององค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติประจำภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (Office of the UNESCO Regional Advisor for Culture in Asia and the Pacific) จึงได้จัดโครงการท่องเที่ยวแบบอะนุรักษ์น้ำยาขึ้นที่แขวงหลวงน้ำทา อันเป็นการเข้าไปสนับสนุนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพน้ำยา (Namha National Biodiversity Conservation Areas : Nam Ha NBCAs) แขวงหลวงน้ำทา ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของประเทศ (UNESCO. 2003 : Web Site) โดยความร่วมมือกับหน่วยงานหลายฝ่ายทั้งในและนอกประเทศ ประกอบด้วยหน่วยงานของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่ องค์การท่องเที่ยวแห่งชาติ (National Tourism Authority of the Lao PDR : NTA) กระทรวงกสิกรรมและป่าไม้ (Ministry of Agriculture and Forestry :MAF) และกระทรวงเกษตรป่าไม้และวัฒนธรรม (Ministry of Information and Culture : MIC) นอกจากนี้ ยังได้รับความร่วมมือจากองค์กรพัฒนาระหว่างประเทศจำนวนหนึ่ง ได้แก่ หน่วยงานอาสาสมัครบริการต่างประเทศของนิวซีแลนด์ (New Zealand's Volunteer Service Abroad) องค์กรพัฒนาของเยอรมัน (Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit : GTZ) องค์กรพัฒนาแห่งเนเธอร์แลนด์ (Netherlands Development Organization) และอาสาสมัครขององค์การสหประชาชาติ (United Nations Volunteers) โดยได้รับทุนสนับสนุนจากรัฐบาลนิวซีแลนด์และองค์กรระหว่างประเทศต่างๆ

เหตุผลที่ชื่อโครงการมีคำว่า “น้ำยา (Nam Ha)” เนื่องจากชื่อดังกล่าวเป็นชื่อของลำน้ำสายหนึ่งในแขวงหลวงน้ำทาซึ่งอยู่ในเขตอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพน้ำยา (Nam Ha National Biodiversity Conservation Areas : Nam Ha NBCAs) ที่เกิดขึ้นจากการออกกฎหมายป่าสงวนแห่งชาติ (Prim Minister's Decree on National Forestry Rescrvations over the Country No. 164/PM) ในปี ค.ศ. 1993 (พ.ศ. 2536) ภายใต้ความสนับสนุนของสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ซึ่งประกาศเขตอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพทั่วประเทศประมาณ 20 แห่ง รวมพื้นที่ทั้งสิ้น 3 ล้านเฮกตาร์ (ประมาณ 18.57 ล้านไร่) หรือราวร้อยละ 12.5 ของพื้นที่ทั้งประเทศที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ สัตว์ป่า และกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะ Nam Ha NBCAs

พบว่ามีย่านหมู่บ้านในพื้นที่ประมาณ 19 หมู่บ้าน บนเนื้อที่กว่า 6.9 หมื่น-เฮกตาร์ (ประมาณ 4.31 แสนไร่) (UNESCO. 2003 : Web Site)

นอกจากนี้ การที่รัฐบาลและยูเนสโกคัดเลือกแขวงหลวงน้ำทาเป็นพื้นที่จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ซึ่งรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเรียกว่า “การท่องเที่ยวแบบอะนุลัก”) เนื่องจากความสมบูรณ์ของธรรมชาติและความหลากหลายของชาติพันธุ์ ที่มีจำนวน 16 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ สีดา พูซาง ปูน้อย ไทขาว ลื้อ มูเซอ (กวยขาว-ดำ) ขมุ ลัวะ ไทแดง แล่นแตน กะล่อม(ขวน) ไทคำ อิก้อ(อาข่า) ไทเหนือ เข่า(เมี่ยน) และไทพวน (ขุนตา จะเดินสูง. 2547 : สัมภาษณ์) นั่นเอง

ขณะเดียวกัน การส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวแบบอะนุลักที่น้ำทาให้ความสำคัญกับการที่ชาวบ้านน้ำทามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็น การให้ชาวบ้านร่วมสำรวจเส้นทาง การท่องเที่ยวซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลการกำหนดความต้องการท่องเที่ยว การกำหนดการรองรับนักท่องเที่ยว และการประเมินผลกระทบ เหล่านี้จะนำไปสู่การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวน้ำทา นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีส่วนร่วมในการเป็นแรงงานในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ การจัดหาด้านอาหารสดมาขายนักท่องเที่ยวและรับจ้างทำความสะอาดที่พัก การคลั่งกรองคุณภาพนักท่องเที่ยวที่อาจลักลอบเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้าน โดยยังไม่ได้รับใบอนุญาตเดินป่า (Trekking Permit) การจัดทำและมอบเครื่องหัตถกรรมเพื่อเป็นของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งหากนักท่องเที่ยวสนใจมากกว่านี้ก็มีขายบ้างแต่จะไม่วางขายแบบจงใจ รวมถึงการอบรมชาวบ้านเพื่อพัฒนาให้เป็นมัคคุเทศก์ การเข้ารับการฝึกอบรมชาวบ้านด้านต่าง ๆ อาทิ การขายของที่ระลึก การต้อนรับนักท่องเที่ยวและมารยาทในการต้อนรับ การอนุรักษ์ของเก่าโดยไม่ขาย-ของเก่าแต่ต้องจำลองมาใช้หรือขายนักท่องเที่ยว เป็นต้น (ละอองคำ วังเชิงช่าง. 2547 : สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ดี แม้ว่ายูเนสโกจะเข้ามาช่วยเหลือในการจัดการท่องเที่ยวที่ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทว่าการปกครองด้วยระบอบสังคมนิยมของลาวที่รวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจทุกเรื่องอยู่ที่รัฐ ด้วยเหตุนี้บทบาทการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว (Tourism Activity) ที่เกิดขึ้นจึงยังคงติดอยู่กับการกำหนดของ “ห้องงานท่องเที่ยวประจำแขวงหลวงน้ำทา (Luang Namtha Provincial Tourism Office)” แม้ว่าปัจจุบันจะเปิดโอกาสให้บริษัทเอกชนนำเสนอรายการท่องเที่ยวไปยังห้องงานได้ แต่การกำหนดและการเป็นเข้าของรายการท่องเที่ยวก็ยังคงเป็นอำนาจการตัดสินใจของห้องงานเช่นเดิม

นอกจากห้องงานท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทาจะเป็นผู้กำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวแล้ว ยังรับหน้าที่เป็นผู้รับรองรายการท่องเที่ยว (Tourism Program) ด้วย ซึ่งการจองจะกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางเข้าไปในหมู่บ้านระหว่าง 4-8 คนและหากมีจำนวนนักท่องเที่ยวต่ำกว่า 4 คน

นักท่องเที่ยวต้องจ่ายเงินเท่ากับ 4 คน(ขั้นต่ำ) เนื่องจากการค้ำึงถึงผลกระทบ (Impact) ต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ จากห้องการท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทายังมีหน้าที่ในการกำหนดระยะเวลาการท่องเที่ยว กล่าวคือในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว (High Season) จะต้องมีกลุ่มนักท่องเที่ยวไม่เกิน 2 ครั้งต่อสัปดาห์ ขณะที่ช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยว (Low Season) ห้องการท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทาจะไม่กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว เพราะจะไม่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเนื่องจากเหตุผลทางธรรมชาติ อยู่แล้ว

ปัจจุบันกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์น้ำฮามีรูปแบบกิจกรรมเดียว คือการเดินทางไปยังหมู่บ้านโคหมู่บ้านหนึ่งที่อยู่ในโครงการ ได้แก่ บ้านนาถัน บ้านน้ำมัดใหม่ บ้านเพียงงาม บ้านน้ำกอย บ้านน้ำลือ บ้านสบคุด บ้านน้ำฮอย บ้านจะเลินสุก และบ้านน้ำมัดเก่า ซึ่งมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน พร้อมกับเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านในหมู่บ้าน และร่วมกิจกรรมที่แต่ละหมู่บ้านจะกำหนดเป็นพิเศษ เช่น การล่องแพ หรือการเดินป่าในเขตอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพน้ำฮา โดยมีชาวบ้านเป็นมัคคุเทศก์ประจำหมู่บ้าน ดังนั้นหากนักท่องเที่ยวสนใจกิจกรรมใด จะต้องไปยังหมู่บ้านที่มีกิจกรรมนั้น ๆ เฉพาะเท่านั้น

การจัดการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น ผลปรากฏว่าในปี ค.ศ. 2001 (พ.ศ. 2544) โครงการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์น้ำฮาได้รับการยกย่องจากโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme : UNDP) ว่าเป็นโครงการดีเด่นที่แสดงถึงการส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวในชนบท เพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนที่อยู่ห่างไกล (ห้องกานท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทา. 2004 : 1)

ขั้นตอนการจัดการการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์น้ำฮา (Nam Ha) ประกอบด้วย

1) ขั้นตอนการรับจองรายการท่องเที่ยว

ขั้นตอนนี้เริ่มต้นเมื่อมีนักท่องเที่ยว ซึ่งปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นชาวตะวันตก (สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมนี) ต้องการจะท่องเที่ยวตามรายการต่าง ๆ ที่หมู่บ้านในน้ำฮา เช่น เดินป่า ล่องเรือ หรือเที่ยวชมกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในแต่ละหมู่บ้าน จะต้องเข้ามาติดต่อเพื่อขออนุญาต และซื้อรายการท่องเที่ยวที่ห้องการท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทา ซึ่งพนักงานประจำห้องกานท่องเที่ยว จะให้นักท่องเที่ยวลงชื่อและชำระเงินค่าจองตามรายการท่องเที่ยว โดยมูลค่าขึ้นอยู่กับกิจกรรมของแต่ละหมู่บ้าน (โดยเฉลี่ยประมาณ 18 เหรียญสหรัฐต่อคน) ทั้งนี้มีข้อจำกัดให้รายการท่องเที่ยวแต่ละรายการ จะต้องมียกท่องเที่ยวระหว่าง 4-8 คนและห้ามเกินจำนวน 8 คน เนื่องจากการค้ำึงถึงความสามารถในการรองรับของหมู่บ้านซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ขณะที่หากมีนักท่องเที่ยวสนใจระหว่าง 1-3 คนก็สามารถซื้อรายการท่องเที่ยวนั้น ๆ ได้ แต่จะต้องจ่ายเงินเท่ากับจำนวนขั้นต่ำคือ 4 คน

เงินที่ห้องกานท่องเที่ยวประจำแขวงได้รับ จะถูกจัดสรรเพื่อนำไปใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น การจัดสรรเป็นกองทุนหมู่บ้าน เป็นค่ามัคคุเทศก์ ค่าที่พัก ค่าบำรุงห้องกาน ฯลฯ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นค่าใช้จ่ายในการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งสิ้น

2) ขั้นตอนปฐมนิเทศนักท่องเที่ยว

ขั้นตอนนี้เกิดขึ้นภายหลังจากที่นักท่องเที่ยวลงชื่อเพื่อจองรายการท่องเที่ยวเพื่อเข้าพักแต่ละหมู่บ้านครบตามจำนวนแล้ว ในเช้าวันรุ่งขึ้นเวลา 9.00 น. นักท่องเที่ยวจะต้องกลับมาที่ ห้องกานท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทาอีกครั้งเพื่อเข้ารับใบอนุญาตเดินป่า (Trekking Permit) ตลอดจนรับทราบเส้นทางท่องเที่ยวและรับฟังกฎระเบียบต่าง ๆ ที่เปรียบเสมือน “ศีล” ซึ่งนักท่องเที่ยวควรทำหรือควรงเว้น (Do and Don't) ในระหว่างการท่องเที่ยว เช่น หากนักท่องเที่ยวต้องการถ่ายรูปชาวบ้านต้องขออนุญาตชาวบ้านก่อน การไม่กอดจูบกันในที่สาธารณะ การไม่นำของป่าออกมา การไม่เปลื้องผ้าอาบน้ำ ฯลฯ พร้อมทั้งทำความรู้จักกับมัคคุเทศก์หลัก (Lead Guide) ซึ่งเป็นมัคคุเทศก์ทั้งที่เป็นชาวบ้าน ซึ่งได้รับความรู้จากการอบรม หรือเคยมีประสบการณ์การเป็นมัคคุเทศก์ผู้ช่วยมาแล้ว โดยห้องกานท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทาเป็นผู้จัดหาเพื่อนำเที่ยวตามรายการที่กำหนด ซึ่งมัคคุเทศก์หลักเหล่านี้จะได้รับค่าจ้าง โดยตรงจากห้องกานท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทา

หลังจากนั้นนักท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์หลัก จะเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวด้วยรถรับจ้างที่ห้องกานท่องเที่ยวประจำแขวงจัดไว้เพื่อเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยว เมื่อถึงแต่ละหมู่บ้านแล้ว ผู้อาวุโสของหมู่บ้านจะขอตรวจใบอนุญาตเดินป่า หากนักท่องเที่ยวคนใดไม่มีใบอนุญาตเดินป่า จะถูกปฏิเสธให้เข้าพักในหมู่บ้านหรืออาจถูกจับฐานลักลอบเข้าหมู่บ้านอีกด้วย

นักท่องเที่ยวจะเข้าพักยังบ้านพักซึ่งรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวให้งบประมาณปลูกสร้าง โดยแยกออกมาจากบ้านเรือนของชาวบ้านแต่ยังคงอยู่ในหมู่บ้าน

3) ขั้นตอนการนำเที่ยวในชุมชน

เมื่อนักท่องเที่ยวเดินเข้าพักยังที่พักของรัฐในหมู่บ้านแล้ว ก่อนการเดินทางตามรายการท่องเที่ยวที่ชำระเงินไปแล้ว ในแต่ละหมู่บ้านจะยังมีมัคคุเทศก์ที่เป็นชาวบ้านคอยช่วยเหลือมัคคุเทศก์หลักเพิ่มเติมอีก ได้แก่ มัคคุเทศก์ผู้ช่วย (Assistant Guide) ซึ่งเป็นชาวบ้านที่สามารถพูดภาษาดังประเทศได้บ้าง กับมัคคุเทศก์ประจำหมู่บ้าน (Village Guide) ที่เหมือนเป็นผู้นำทางเวลาเดินป่าตามรายการท่องเที่ยวเนื่องจากเป็นผู้ชำนาญพื้นที่มากที่สุด

ในด้านการรับประทานอาหารแต่ละมื้อ มัคคุเทศก์หลักจะต้องเป็นผู้ประกอบอาหารให้นักท่องเที่ยวเอง โดยนักท่องเที่ยวจะต้องซื้ออาหารสดจากชาวบ้านในหมู่บ้านมาให้มัคคุเทศก์หลักประกอบอาหาร หากนักท่องเที่ยวหรือมัคคุเทศก์หลักไม่สะดวกที่จะประกอบอาหารเอง อาจจ้างมัคคุเทศก์ผู้ช่วย หรือมัคคุเทศก์ประจำหมู่บ้านเป็นผู้ประกอบอาหารให้ก็ได้ อย่างไรก็ตาม

การจ้างนี้ยังรวมถึงการจ้างทำความสะอาดที่พักของนักท่องเที่ยวด้วย โดยอัตราค่าจ้างจะเป็นไปตามที่นักท่องเที่ยวหรือชาวบ้านจะตกลงกันเอง

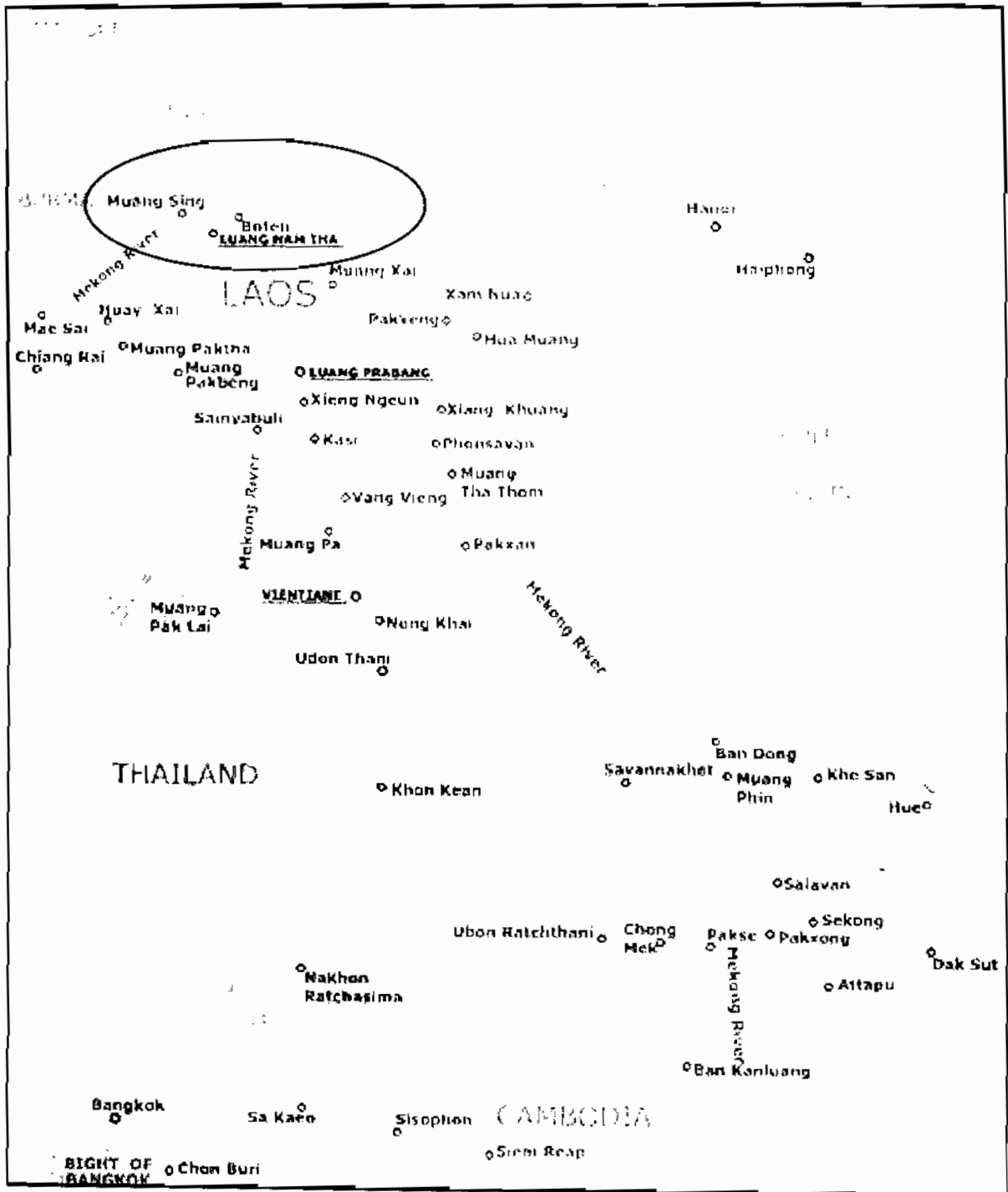
รายการนำเที่ยวจะแตกต่างกันไปในแต่ละหมู่บ้าน เช่น การเดินป่าที่บ้านเพียงงาม การปีนเขาบ้านน้ำมด เป็นต้น

4) ขั้นตอนการอำนวยการนักท่องเที่ยว

เมื่อนักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมครบตามที่รายการท่องเที่ยวกำหนดไว้แล้ว การอำนวยการชาวบ้านจะทำผ่านมัคคุเทศก์หลัก หรืออำนวยการในวันกลับระหว่างนักท่องเที่ยวกับชาวบ้าน โดยตรง โดยไม่มีกิจกรรมอะไรเป็นพิเศษ อย่างไรก็ตาม ในแต่ละหมู่บ้าน ชาวบ้านมักมีเครื่องหัตถกรรมท้องถิ่นมอบให้นักท่องเที่ยวเป็นของที่ระลึก ซึ่งต่างจากการจำหน่ายของที่ระลึกโดยทั่วไปตรงที่หากนักท่องเที่ยวสนใจมากกว่านี้อาจขอซื้อได้ต่างหาก

ข้อมูลของห้องงานท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทา พบว่านับตั้งแต่วันที่ 20 เดือนตุลาคม ค.ศ. 2000 (พ.ศ.2543) จนถึงวันที่ 30 เดือนตุลาคม ค.ศ. 2004 (พ.ศ. 2547) แต่ละหมู่บ้านในโครงการท่องเที่ยวแบบอะนุลัดน้ำฮามีรายรับจากการจัดการท่องเที่ยวรวมทั้งสิ้น 259,083,378 กีบ (ประมาณ 1,036,333 บาท) โดยรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวแบ่งสรรเงินออกเป็นหลายส่วนด้วยกัน ได้แก่ ส่วนการออกใบอนุญาตเดินป่าร้อยละ 6 ภาษีส่งเสริมการท่องเที่ยวร้อยละ 5 ค่าบำรุงที่พักแรมในหมู่บ้านร้อยละ 4 การขนส่งทางบกและทางน้ำร้อยละ 13 ค่าประกอบอาหารในหมู่บ้านร้อยละ 9 สมทบเป็นกองทุนพัฒนาหมู่บ้านร้อยละ 8 ค่าอากรรัฐแขวงหลวงน้ำทาร้อยละ 10 ค่าตอบแทนมัคคุเทศก์ร้อยละ 30 ค่าปรับปรุงร้านอาหารในเมืองร้อยละ 8 ค่าการส่งเสริมหัตถกรรมร้อยละ 5 ส่วนที่เหลือเก็บเป็นส่วนของการสนับสนุนการจัดเก็บข้อมูล (บุณฑา จะเถินสุก. 2547 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 13 เมืองหลวงนำทาประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

1. จังหวัดเถื่อเทียนเว้ (Thua Thien Hue Province)

1.1 ความเป็นมา

จังหวัดเถื่อเทียนเว้ เป็นที่รู้จักในสังคมวงกว้างจากการที่เมืองโบราณเว้ได้รับการขึ้นบัญชีเป็นมรดกโลก (World Heritage) ขององค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization : UNESCO) เมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1993 (พ.ศ. 2536) เนื่องจากมีความสำคัญในฐานะเมืองโบราณที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนานนับตั้งแต่การเป็นเมืองศูนย์กลางทางการเมืองและเศรษฐกิจของราชวงศ์เต๋ยเซิน (Tay Son dynasty) ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 ถึงคริสต์ศตวรรษที่ 18 และกลายเป็นเมืองหลวงของราชวงศ์เหงวียน (Nguyen dynasty) ช่วง ค.ศ. 1802-1945 (พ.ศ. 2345-2488) ดังนั้นจึงประกอบไปด้วยพระราชวัง วัดทางพุทธศาสนา ป้อมปราการ หอระฆัง และสุสานโบราณจำนวนมาก (Nguyen Hue Van, 2001 : 11) นอกจากนี้การเป็นเมืองโบราณที่มีความสำคัญนับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา ยังทำให้จังหวัดเถื่อเทียนเว้มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นการคงอยู่ของวัฒนธรรมจาม ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมทางตอนเหนือของสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดง (Red river) กับการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมยุโรปแบบยุคอาณานิคม (Colouial Period) ซึ่งทำให้ชาวจังหวัดเถื่อเทียนเว้มีการดำเนินชีวิตที่มีความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมอย่างยิ่ง

อย่างไรก็ดี ตามความเป็นจริงแล้ว ก่อนที่เมือง โบราณเว้จะได้รับการยกฐานะให้เป็นมรดกโลก ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามทั้งรัฐบาลกลางและจังหวัดเถื่อเทียนเว้ได้มีการกำหนดนโยบายอนุรักษ์และคุ้มครองวัฒนธรรมเพื่อป้องกันการรุกรานมรดกโลกให้คงอยู่ในสภาพเดิมมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1957 (พ.ศ. 2500) และนโยบายดังกล่าวมีความเด่นชัดยิ่งขึ้นหลังจากการที่รัฐบาลจัดตั้งศูนย์อนุรักษ์อนุสรณ์สถานเว้ (Hue Monument Conservation Center) ในปี ค.ศ. 1982 (พ.ศ. 2525) เพื่อเป็นหน่วยงานชำนาญการรับผิดชอบการซ่อมสร้างและปฏิสังขรณ์โบราณวัตถุสถานที่ปรากฏในเขตของมรดกโลกเว้ ตลอดจนหน้าที่ต่าง ๆ ได้แก่ งานด้านโบราณคดี งานด้านการศึกษาเกี่ยวกับมรดกโลก และการแสดงดนตรีราชสำนักเวียดนาม (Phung Phu, 2005 : Interview) นอกจากนี้ยังมีการประกาศใช้กฎหมายการคุ้มครองมรดกทางประวัติศาสตร์ (Historic Preservation Aet) ในปี ค.ศ. 1984 (พ.ศ. 2527) ซึ่งระบุถึงหน้าที่ของกระทรวงวัฒนธรรมและการประชาสัมพันธ์ (Ministry of Culture and Information) ในการดูแลสิ่งปลูกสร้างของประชาชนบริเวณมรดกโลกเว้ที่จะต้องไม่มีความแปลกแยกจากสถาปัตยกรรมโบราณ และการที่จะปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างในบริเวณดังกล่าวจะต้องได้รับการอนุญาตจากคณะรัฐมนตรี (Nguyen Hue Van, 2001 : 22,28) โดยนัยนี้การเข้ามาของยูเนสโกในการยกฐานะเมือง โบราณเว้ให้เป็นมรดกโลกจึงเป็นเพียงการส่งผู้เชี่ยวชาญในการอนุรักษ์โบราณสถานมาให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่รัฐตามนโยบายที่มาก่อนหน้านี้แล้วเท่านั้น

ในปี ค.ศ. 1995 (พ.ศ. 2538) รัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามได้ประกาศใช้โครงการวางแผนเพื่อการอนุรักษ์และคุ้มครองมรดกโลกไว้และสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากผลกระทบทางลบ (Negative Impact) ของการเติบโตของจำนวนประชากรอย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกันช่วงเวลาดังกล่าวนโยบายการอนุรักษ์และคุ้มครองมรดกโลกไว้กลับสวนทางกับนโยบายขององค์การบริหารการท่องเที่ยวแห่งชาติเวียดนาม (Vietnam National Administration of Tourism : VNAT) ที่ให้ความสำคัญกับการเพิ่มจำนวนการออกไปอนุญาตแก่มัคคุเทศก์ท้องถิ่นอันชี้ให้เห็นว่านโยบายการอนุรักษ์และคุ้มครองวัฒนธรรมของรัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามกลับมีความขัดแย้งกับนโยบายการขยายตัวทางการท่องเที่ยวอย่างเห็นได้ชัด

ความขัดแย้งดังกล่าว สะท้อนออกมาจากการที่รัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามคาดหวังผลในการเปิดให้จังหวัดเถื่อเทียนเว้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ที่ประกอบไปด้วยความต้องการทางเศรษฐกิจ โดยให้ความสำคัญกับการเพิ่มจำนวนผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product : GDP) โดยนัยนี้การท่องเที่ยวจังหวัดเถื่อเทียนเว้จึงเป็นเครื่องมือหนึ่งของการสร้างความเจริญเติบโตของโครงสร้างทางเศรษฐกิจในประเทศ นอกจากนี้ยังมีความต้องการในการใช้การท่องเที่ยวจังหวัดเถื่อเทียนเว้เป็นเครื่องมือหนึ่งของรูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี มรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ และความต้องการในการใช้การท่องเที่ยวที่มรดกโลกไว้เพื่อการสร้างอาชีพแก่คนในท้องถิ่น และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอันจะนำไปสู่การสร้างเสริมภูมิปัญญาให้กับคนในท้องถิ่น

อาจกล่าวได้ว่า ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวจังหวัดเถื่อเทียนเว้ในด้านการพัฒนาสาธารณูปโภคซึ่งไม่เพียงแต่จะตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวเท่านั้นแต่ยังเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวจังหวัดเถื่อเทียนเว้อันหมายถึงความสามารถในการสร้างรายได้จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแก่ชาวจังหวัดเถื่อเทียนเว้ การเกิดการเรียนรู้กันทางวัฒนธรรมต่างประเทศและคนท้องถิ่น และการสร้างความประทับใจของนักท่องเที่ยวเพื่อให้เดินทางกลับเข้ามาอีกครั้ง ขณะเดียวกันชาวจังหวัดเถื่อเทียนเว้เองกลับมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเพียงการเป็นแรงงานการท่องเที่ยวให้กับรัฐบาลภายใต้การควบคุมดูแลจากนโยบายรัฐ อีกทั้งยังมีส่วนในการรักษาโบราณสถาน การสร้างบ้านเรือน หรือการรักษาความสะอาด เห็นได้จากการประกาศรณรงค์ให้ชาวจังหวัดเถื่อเทียนเว้อุรักษ์การจัดสวนโบราณเพื่อการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั่นเอง (Ky. 2005 : 67)

อย่างไรก็ดี รูปแบบกิจกรรมกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดเถื่อเทียนเว้ประกอบไปด้วย 2 รูปแบบ ได้แก่

1) รูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวมรดกโลก

รูปแบบนี้ได้แก่ที่ประชุมโบราณวัตถุสถานที่ปรากฏในตัวเมืองโบราณ รวมถึงการชมและรับฟังดนตรีและการแสดงโบราณที่จัดแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชม (Phan. 2004 : 23-193) ซึ่งระยะเวลาการท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับรายละเอียดของสถานที่ท่องเที่ยวที่จะไปจำนวนมาน้อยเพียงใด อาทิ

1.1) กิจกรรมเที่ยวชมพระราชวังโบราณ (Cung Dien)

พระราชวังโบราณสร้างขึ้นในสมัยราชวงศ์เหงวียนมีกำแพงสองชั้นล้อมรอบ ประกอบไปด้วยส่วนของพระราชฐานชั้นในสำหรับพระจักรพรรดิและพระราชวงศ์ และส่วนของที่ทำการกระทรวง สถาบัน สภา ราชอุทยาน สิ่งปลูกสร้างเพื่อการพักผ่อนพระราชอิริยาศย์ของพระจักรพรรดิ และวัดหลวงในพุทธศาสนา

1.2) กิจกรรมเที่ยวชมป้อมปราการเมืองเว้ (Kinh Thanh)

ป้อมปราการเมืองเว้สร้างขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1990 – ทศวรรษที่ 1930 นับเป็นสถานที่สำคัญ (Masterpiece) ในศิลปกรรมเวียดนาม ทั้งนี้เชื่อกันว่าสถาปัตยกรรมของป้อมปราการมาจากการออกแบบโดยชาวฝรั่งเศส (Vauban) ครอบคลุมพื้นที่ 520 เฮกตาร์ (ประมาณ 3,380 ไร่) ตัวกำแพงสูง 6.60 เมตรหนา 21 เมตร พร้อมปืนใหญ่ 400 กระบอก ภายในป้อมปราการมีถนนตัดคู่ที่ทำการของราชการสมัยก่อน อาทิ สำนักราชเลขาธิการ โรงทหาร พิพิธภัณฑ์ สถาบันประวัติศาสตร์แห่งชาติ มหาวิทยาลัยแห่งชาติ ฯลฯ

1.3) กิจกรรมเที่ยวชมพระตำหนักสามัคคีสูงสุด (Dien Thai Hoa)

พระตำหนักนี้เป็นที่ประทับของพระจักรพรรดิราชวงศ์เหงวียนทั้ง 13 พระองค์เพื่อออกว่าราชการจัดพระราชพิธีสำคัญต่าง ๆ ในอดีต พระตำหนักสามัคคีสูงสุดได้รับอิทธิพลทางศิลปกรรมจากจีนในการเครื่องประดับพระตำหนัก รวมถึงคติการนับถือมังกร

1.4) กิจกรรมเที่ยวชมสุสานหลวงเมืองเว้ (Lang Tam Hue)

สุสานหลวงเมืองเว้ เป็นที่ฝังพระบรมศพของพระจักรพรรดิราชวงศ์เหงวียน 7 พระองค์ ได้รับการยกย่องถึงคติการก่อสร้างที่กลมกลืนระหว่างธรรมชาติกับการอาศัยอยู่ในโลกแห่งความตายอย่างสงบ

1.5) กิจกรรมเที่ยวชมวัดแห่งอักษร (Van Mieu)

วัดนี้สร้างขึ้นเพื่ออุทิศให้กับขงจื้อ ตามอิทธิพลทางความเชื่อและการศึกษาของจีนที่มีต่อเวียดนาม นอกจากนี้พระจักรพรรดิราชวงศ์เหงวียนยังใช้วัดนี้เป็นสำนักทดสอบแห่งชาติ ในระหว่างปี ค.ศ. 1802-1945 (พ.ศ. 2345-2488) เพื่อคัดเลือกคนเข้ารับราชการ ซึ่งปรากฏว่าสามารถคัดเลือกข้าราชการได้ถึง 293 คน

1.6) กิจกรรมเกี่ยวกับชมเจดีย์แห่งนางฟ้า (Chua Thien Mu)

วัดนี้สร้างโดยเจ้าชายเหงวียน เหงียง (Load Nguyen Hoang) ในปี ค.ศ. 1601 (พ.ศ. 2144) จากการสบูบินถึงหญิงชราในบริเวณที่ตั้งปัจจุบันหลายกั้น เจ้าชายเหงวียน เหงียงจึงได้แสวงหาสถานที่ตามที่ได้ทรงสบูบินพร้อมกับสร้างเจดีย์พร้อมประตวนชื่อว่าเจดีย์แห่งนางฟ้า ต่อมาเจดีย์ดังกล่าวได้รับการบูรณะสองครั้งทั้งจากเชื้อพระวงศ์ (เจ้าชายเหงวียน ฟุก ชู (Load Nguyen Phuc Chu) ปี ค.ศ. 1714-1715 (พ.ศ. 2257-2258) และในรัชสมัยพระเจ้าจักรพรรดิเทียวตรี (Thieu Tri) ปี ค.ศ. 1844-1846 (พ.ศ. 2387-2389)

1.7) กิจกรรมเกี่ยวกับงานเทศกาลเมืองเว้ (Hue Festival)

การจัดเทศกาลเมืองเว้เป็นเทศกาลที่แสดงวัฒนธรรมราชของสำนักเวียดนาม อาทิ พิธีกรรมในราชสำนัก การจัดแสดงเครื่องแต่งกายอ่าวว่าย (Ao Dai) การเล่นว้าว การแข่งเรือ ศิลปะป้องกันตัว งานฝีมือ การเปิดบ้าน โบราณเพื่อให้ชมการแต่งสวนแบบโบราณ และเทศกาลอาหาร (ผู้จัดการ. 2547 : เว็บไซต์) นอกจากนี้ยังจัดแสดงสินค้านานาชาติ โดยการจัดเทศกาลเมืองเว้เป็นไปเพื่อนำเงินมาส่งเสริมกิจการด้านวัฒนธรรม คนตรี และอาหารพื้นเมือง รวมถึงการนำเงินมาบูรณะแหล่งมรดกโลกอื่น ๆ ของเวียดนาม ทั้งนี้ผู้ร่วมจัดงานประกอบด้วยประเทศฝรั่งเศส รัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และองค์การท่องเที่ยวแห่งชาติ (VNAT) เป็นกำลังสำคัญในความร่วมมือและเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นเที่ยวชมโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย โดยจัดปีเว้นปีเนื่องจากจะต้องเว้นวรรคเพื่อการเตรียมบูรณะและรักษาสภาพโบราณวัตถุสถานของเว้เพื่อเตรียมการจัดงานครั้งยิ่งใหญ่ในปีต่อไป และเพื่อไม่ให้ชนกับจังหวัดอื่นที่พยายามจัดงานประเพณีแต่ละจังหวัด (Phung Phu. 2005 : Interview)

2) รูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวธรรมชาติ

ไม่เพียงแต่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและมรดกโลกของจังหวัดเถียนเว้แล้ว จังหวัดเถียนเว้ยังมีรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวธรรมชาติ ซึ่งรูปแบบกิจกรรมดังกล่าวเพิ่งเริ่มต้นประมาณ 3 ปีที่ผ่านมาจากอิทธิพลของต่างประเทศตลอดจนนโยบายการส่งเสริมขององค์การบริหารการท่องเที่ยวแห่งชาติเวียดนามที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคมและธรรมชาติควบคู่กัน โดยการรักษารวมชาติสิ่งแวดล้อมนั้นต้องเป็นไปเพื่อไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำกันทางสังคม เห็นได้จากการที่รัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามออกกฎหมายห้ามตัดไม้ทำลายป่าพร้อมกับบรรจงทำให้ปลูกป่าภายใต้การจัดการรักษารวมชาติตามที่นโยบายของรัฐบาลกำหนด แต่อนุญาตให้มีการลงทุนการท่องเที่ยวโดยการพัฒนาดนเนิน ประปา ไฟฟ้า และรีสอร์ต โดยที่เจ้าหน้าที่รัฐมีหน้าที่ควบคุมและดูแลการใช้ทรัพยากรธรรมชาติรวมถึงการควบคุมชาวบ้านในการจัดการท่องเที่ยว

การที่จังหวัดเถียนเว็องยังคงรักษาสภาพป่าได้ถึงร้อยละ 90 ส่งผลให้องค์การบริหารการท่องเที่ยวแห่งชาติเวียดนามกำหนดให้จังหวัดเถียนเว็องเป็นแหล่งพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่สร้างความเข้าใจและกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวช่วยกันรักษาแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นเข้าใจการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนอย่างลึกซึ้ง

ขณะเดียวกัน การท่องเที่ยวธรรมชาติของจังหวัดเถียนเว็องไม่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมากนัก และยังไม่มีความคึกคักอย่างจริงจังเนื่องจากยังไม่เป็นที่รู้จักในสังคมวงกว้าง ขณะที่การท่องเที่ยวธรรมชาติของจังหวัดเถียนเว็องที่เห็นได้ชัดก็คือ การท่องเที่ยวที่อำเภอนามดง (Nam Dong) ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดเถียนเว็องและอยู่ในพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติบัคมา (Bach Ma National Park) ที่มีพื้นที่ประมาณ 20,000 เฮกตาร์ (ประมาณ 1.3 แสนไร่) ซึ่งเขตอุทยานดังกล่าวเชื่อมต่อกับพื้นที่อำเภอฟู ล็อก (Phu Loc) ด้วย

อำเภอนามดงมีความโดดเด่นในฐานะการเป็นอำเภอห่างไกลและมีภูเขาสูงจำนวนมาก นอกจากนี้ยังตั้งอยู่บริเวณลุ่มน้ำดาตริก (Ta Trach river) ซึ่งไหลบรรจบกับแม่น้ำน้ำหอม (Perfume river) ซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญของจังหวัดเถียนเว็องและสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม นอกจากนี้ยังมีน้ำตกสำคัญ ได้แก่ น้ำตกทัก โมและน้ำตกทักเจ็ด (Thac Mo and Thac Trout waterfalls) และทะเลสาบ โดยเฉพาะทะเลสาบลังโกและแกงเดื่อง (Lang Co and Canh Doung lakes) รวมถึงมีกลุ่มชาติพันธุ์กะตู่ (Katu) อาศัยอยู่ในพื้นที่ซึ่งยังคงดำรงชีวิตแบบดั้งเดิม โดยชนเผ่ากะตู่จะเป็นผู้จัดแสดงวัฒนธรรมของตนเอง พร้อมกับจัดทำของที่ระลึกขายให้นักท่องเที่ยว

อย่างไรก็ดี การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Homestay) ของจังหวัดเถียนเว็องในปัจจุบันเป็นกิจกรรมแบบเข้าไปเยือนกลับเนื่องจากรัฐบาลยังไม่มีการจัดหาที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวในหมู่บ้านเนื่องจากปัญหาการขาดเงินทุนแม้ว่าจะมีรีสอร์ทของธุรกิจเอกชน แต่ก็เป็นการแยกออกมาต่างหากจากการสัมผัสวัฒนธรรมชนเผ่ากะตู่ และธรรมชาติของอำเภอนามดง แต่แนวโน้มจำนวนนักท่องเที่ยวจะเพิ่มขึ้นตามลำดับ

ขณะเดียวกัน ชาวบ้านและธุรกิจเอกชนยังสามารถมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวได้โดยการให้สังเกตพฤติกรรมนักท่องเที่ยวว่าทำอะไรบ้างในหมู่บ้าน อีกทั้งยังต้องคอยดูแลและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วย ขณะที่ก่อนการเที่ยวในหมู่บ้าน องค์การบริหารการท่องเที่ยวแห่งชาติเวียดนามจะมอบอำนาจให้บริษัทท่องเที่ยวเป็นผู้แนะนำข้อควรปฏิบัติและข้อควรยกเว้นเมื่อนักท่องเที่ยวเข้าไปในหมู่บ้านแทน

แม้ว่าการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในอำเภอนามดงจะเพิ่งเริ่มต้น หากแต่สิ่งที่น่าสนใจอยู่ตรงที่กระบวนการให้ชาวบ้าน (ซึ่งในกรณีนี้คือชาวกะตู่) ได้มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง เห็นได้จากขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

2.1 ขั้นตอนคัดเลือกหมู่บ้าน

เป็นขั้นตอนที่เมื่อรัฐบาลมีความประสงค์จะจัดการท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบทในบริเวณใด รัฐบาลจะสำรวจความพร้อมของแต่ละหมู่บ้านเพื่อกำหนดว่าหมู่บ้านใดมีความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว ทั้งนี้ความพร้อมดังกล่าวสะท้อนออกมาจากการคงวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเหนียวแน่นหรือไม่นั่นเอง

2.2 ขั้นตอนการให้ความรู้แก่ผู้นำแบบเป็นทางการ

ขั้นตอนนี้เกิดขึ้นเมื่อรัฐบาลค้นพบหมู่บ้านที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบทแล้ว ซึ่งเจ้าหน้าที่รัฐ (โดยเฉพาะนายอำเภอ) จะไปพูดคุยกับผู้นำแบบเป็นทางการของหมู่บ้าน เพื่อให้ความรู้ว่าการท่องเที่ยวสำคัญกับหมู่บ้านอย่างไร และจะจัดการท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบทในหมู่บ้านได้อย่างไร

2.3 ขั้นตอนการให้ความรู้แก่ผู้นำแบบไม่เป็นทางการ

ภายหลังจากเจ้าหน้าที่รัฐให้ความรู้แก่ผู้นำแบบเป็นทางการของหมู่บ้านเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบทแล้ว หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่รัฐและผู้นำแบบเป็นทางการจะเชิญผู้นำแบบไม่เป็นทางการในหมู่บ้านมาพูดคุยในเรื่องเดียวกัน พร้อมกับจัดอบรมการท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบทแก่ผู้นำและชาวบ้านทุกคน

2.4 ขั้นตอนการจัดสร้างที่พักในหมู่บ้าน

ภายหลังจากที่รัฐบาลจัดอบรมการท่องเที่ยวแก่ชาวบ้านแล้ว รัฐบาลจะดำเนินการสร้างบ้านพักนักท่องเที่ยวตามแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีในหมู่บ้าน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าบ้านพักของนักท่องเที่ยวแยกออกมาจากบ้านพักของชาวบ้าน แต่อยู่ในเขตหมู่บ้านเดียวกัน

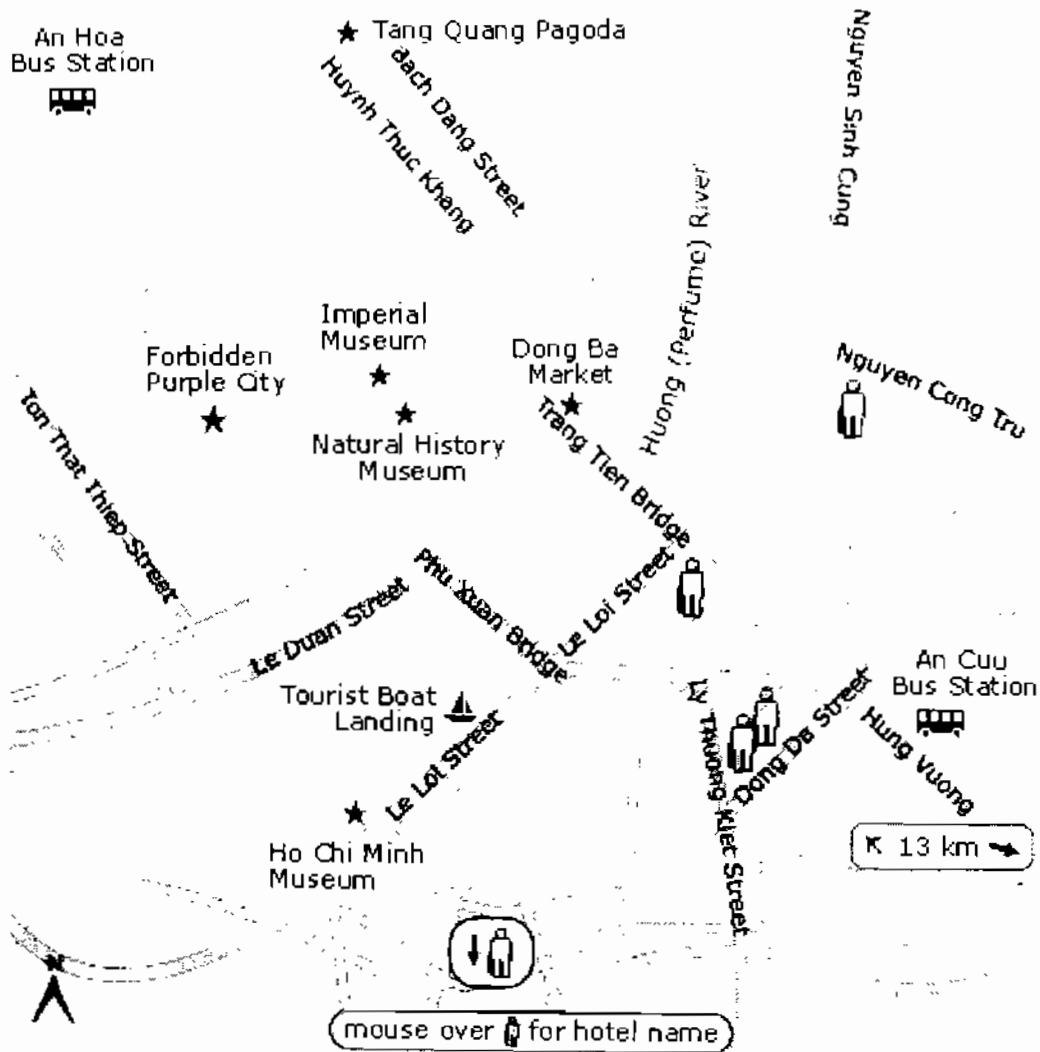
2.5 ขั้นตอนการอนุรักษ์วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

เมื่อรัฐบาลดำเนินการสร้างบ้านพักนักท่องเที่ยวในหมู่บ้านเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก่อนจะเปิดรับนักท่องเที่ยว รัฐบาลจะฟื้นฟูดนตรี การแสดง การแต่งกายและประเพณีแบบดั้งเดิมให้เป็นเอกลักษณ์พร้อมกับ เชิญคณะกรรมการวัฒนธรรมของหมู่บ้านไปดูงานตามแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนำมาปรับปรุงการท่องเที่ยวของตนเองเพื่อให้รับทราบว่านักท่องเที่ยวสำคัญกับตนเองอย่างไร และจะรักษามแหล่งท่องเที่ยวให้ใช้ยาวนานได้อย่างไร

จากข้อมูลสถิติการท่องเที่ยวของรัฐบาลพบว่ในปี ค.ศ. 2000-2004 (พ.ศ. 2543-2547) การท่องเที่ยวของจังหวัดเถรียนเวมีรายได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 20 เป็นร้อยละ 22 ขณะที่นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1990 (พ.ศ. 2533) เป็นต้นมารายรับจากการท่องเที่ยวของประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามเพิ่มขึ้นร้อยละ 100 และในปี ค.ศ. 2004 (พ.ศ. 2547) การท่องเที่ยวสร้างรายรับให้แก่

ประเทศ-ถึง 1.7 พันล้านคน (ประมาณ 4.5 ล้านบาท) ส่งผลให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มสูงขึ้นมากกว่าร้อยละ 50 โดยเพิ่มการมีงานทำของประชากรในสาขาการท่องเที่ยวเป็นจำนวน 50,000 คนมีงานทำ

ภาพประกอบ 14 แผนที่ ตัวเมืองเอื้อเทียนเว้

2. อ่าวฮาลองและพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศฮาลอง จังหวัดกว๋างบิ่งห์ (Ha Long Bay and Ha Long Ecomuseum, Quang Ninh Province)

2.1 ความเป็นมาและรูปแบบกิจกรรมที่เกิดขึ้น

อ่าวฮาลอง (Ha Long Bay) อยู่ในเขตปกครองตนเองเมืองฮาลอง (Ha Long City) จังหวัดกว๋างบิ่งห์ (Quang Ninh Province) ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ และอยู่ในเขตคุ้มครองแห่งชาติ (Area of National Protection) ของรัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม จากการทรงคุณค่าทางวิทยาศาสตร์และทัศนียภาพในปี ค.ศ. 1962 (พ.ศ. 2505) นับเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติซึ่งองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization : UNESCO) ได้ประกาศยกฐานะถึงสองครั้งในปี ค.ศ. 1994 (พ.ศ. 2537) และปี ค.ศ. 2000 (พ.ศ. 2543)

คำว่าฮาลอง (Ha Long) แปลว่าอ่าวมังกรร่อนลง (Bay of Descending Dragons) ซึ่งสัมพันธ์กับตำนานการเกิดประเทศเวียดนามที่กล่าวถึงตำนานการเกิดกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามซึ่งสืบเชื้อสายมาจากมังกรนั่นเอง นอกจากนี้ฮาลองเบย์ยังมีความสำคัญในฐานะแหล่งธรณีวิทยาที่เก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ที่เป็นภูเขาหินปูน (limestone) ซึ่งยาวนานนับตั้งแต่ 500 ล้านปีที่ผ่านมา ขณะเดียวกันยังเป็นต้นกำเนิดวัฒนธรรมสำคัญทางโบราณคดี ไม่ว่าจะเป็นแหล่งกำเนิดของวัฒนธรรมซอญ ยู (Soi Nhu Culture : 18,000 – 7,000 years ago) ซึ่งค้นพบเครื่องมือในการดำรงชีพและเศษเปลือกหอยโบราณ ซึ่งสันนิษฐานได้ว่าเป็นกลุ่มวัฒนธรรมที่มีการดำรงชีพจากการจับปลา เก็บหอย ผลไม้ บริโภครากหรือหัวพืช และอาศัยอยู่ในถ้ำ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มวัฒนธรรมไก เบียว (Cai Beo Culture : 7,000 – 5,000 years ago) ซึ่งพบหลักฐานที่แสดงถึงคติความเชื่อว่าบรรพบุรุษของคนเกิดจากท้องทะเลอันส่งผลต่อวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อื่น ๆ ในเวลาต่อมา และกลุ่มวัฒนธรรมฮาลอง (Halong Culture : 4,500 – 3,500 years ago) ที่ค้นพบหลักฐานการดำรงชีพตามบริเวณเกาะแก่งต่างของชาวฮาลองเบย์ในอดีต นับตั้งแต่การเดินทาง เรือ เครื่องมือผ่อนแรงในการทำงาน และเครื่องปั้นดินเผา

ฮาลองเบย์มีพื้นที่ประมาณ 1,553 ตารางกิโลเมตร (ประมาณ 970,625 ไร่) ประกอบด้วยเกาะทั้งหมด 1,969 เกาะ แต่พื้นที่ซึ่งได้รับการยกฐานะเป็นมรดกโลกมีจำนวน 434 ตารางกิโลเมตร (ประมาณ 271,250 ไร่) ครอบคลุม 775 เกาะ ซึ่งในพื้นที่ดังกล่าวอุดมไปด้วยความหลากหลายของระบบนิเวศในพื้นที่ป่าเขตร้อนทางทะเล อาทิ การมีพันธุ์ปลา 400 ชนิด แพลงตอน 500 ชนิด และหญ้าทะเล 140 ชนิด และไม้โกงกาง 34 ชนิด เป็นต้น

ความสมบูรณ์ของอ่าวสาทองทั้งในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และธรรมชาติ ดังกล่าว ส่งผลให้รัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยว ทั้งในรูปแบบการท่องเที่ยวแบบมวลชน (mass tourism) และการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) อย่างมาก ความเจริญจากการท่องเที่ยวส่งผลให้สาทองเบย์สามารถมีเขตปกครองพิเศษ เรียกว่าเมืองฮา-ลอง (Ha Long City) ขึ้นตรงต่อจังหวัดกว๋างบิ่งห์ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะยกระดับ เศรษฐกิจและสังคมคนในท้องถิ่นผ่านการจัดการท่องเที่ยวอ่าวสาทอง (Ha Long Bay Management Department . 2005 : website) กระทั่งมีคำกล่าวถึงความสำคัญของการเดินทางท่องเที่ยวที่ฮาทองเบย์ ไว้ว่า

... หากคุณเป็นคนเวียดนาม แต่ยังไม่ได้ออกรับเที่ยวฮาทอง คุณก็ยังไม่รู้จักประเทศของตัวเอง คือพอ และหากคุณเป็นชาวต่างประเทศ แต่ยังไม่ได้ออกรับเที่ยวฮาทอง คุณก็ไม่สามารถพูดได้ว่ามาถึง เวียดนามแล้ว ...

การท่องเที่ยวอ่าวสาทองเริ่มเป็นที่รู้จักในสังคมวงกว้างเมื่อช่วงทศวรรษที่ 1990 ที่ผ่านมามีอันเป็นช่วงเวลาใกล้เคียงกับการได้รับการยกฐานะให้เป็นมรดกโลก โดยรัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ได้ดำเนินการจัดตั้งหน่วยงานที่สามารถก่อให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาอ่าวสาทองอย่างยั่งยืนในปี ค.ศ. 1995 (พ.ศ. 2538) (Gallar. 2002 : 65) คือแผนกการจัดการอ่าวสาทอง (Ha Long Bay Management Department) ซึ่งเป็นหน่วยงานด้านการอนุรักษ์ของจังหวัดกว๋างบิ่งห์ โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดการ การอนุรักษ์ และการประชาสัมพันธ์การพัฒนาอ่าวสาทองอย่างยั่งยืน เพื่อคนรุ่นต่อไป (Ha Long Bay Management Department. 2003 : Web Site)

อย่างไรก็ดี แม้ว่าภาพรวมของการท่องเที่ยวอ่าวสาทองส่วนใหญ่จะ โน้มเอียงไปที่การท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ดังจะเห็นได้จากกรณีการจัดตั้งเขตปกครองพิเศษเมืองสาทองที่เปิดโอกาสให้มีการสร้างโรงแรมถึง 500 แห่ง รวม 4,500 ห้อง รวมทั้งรีสอร์ทและจุดท่องเที่ยวขนาดใหญ่ก็ตาม หากแต่ยังมีการสอดแทรกการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ด้วย แม้ว่าการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนดังกล่าวจะเป็นเพียงส่วนน้อยหากแต่รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนซึ่งแผนกการจัดการอ่าวสาทองเป็นผู้ควบคุมอยู่ที่ทราบกันคือว่า “พิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศสาทอง (Ha Long Eco-Museum)” โดยการสนับสนุนจากยูเนสโกและสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (World Conservation Union : IUCN) ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2000 (พ.ศ. 2543) กลับถือเป็นต้นแบบของการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนซึ่งเป็นที่รู้จักในสังคมวงกว้างในฐานะการเป็นทางเลือกของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเวียดนาม โดยนัยนี้การจัดตั้งโครงการพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศสาทองดังกล่าวจึงเปรียบเสมือน

แนวคิดในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศของคือการสร้างพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต (Living Museum) ที่จัดแสดงทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมซึ่งเกิดขึ้นและดำเนินอยู่โดยรอบอ่าวทั้งที่เป็นรูปธรรม (Tangible) และนามธรรม (Intangible) เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสสภาพที่เป็นจริงของอ่าวฮาลองทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มี ไม่ว่าจะเป็นถ้ำ เกาะ หรือพืชพรรณต่าง ๆ ตลอดจนเป็นแหล่งทำวิจัยอย่างลึกซึ้งพร้อมกับการนำเสนอผลการวิจัยแก่คนในท้องถิ่น (ซึ่งในที่นี้หมายถึงชาวบ้านที่อาศัยอยู่โดยรอบอ่าว) ตระหนักว่าตนเองจะมีส่วนในการอนุรักษ์หรือชะลอความเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวและการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลได้อย่างไร (Gallar. 2002 : 69) และสามารถนำเที่ยวด้วยความเข้าใจถึงการอนุรักษ์สิ่งที่ตนเองมีอยู่ได้อย่างไร นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างงานให้กับคนในท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของอ่าวฮาลองก็คือ การมีส่วนร่วมในการวางแผนและการจัดการเพื่อกำหนดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนของตนเองได้อย่างไรนั่นเอง

เส้นทางท่องเที่ยวที่พิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศนำเสนอประกอบไปด้วย 3 ส่วนสำคัญคือ ส่วนการสื่อความหมายซึ่งทำหน้าที่อธิบายภาพรวมของอ่าวฮาลองให้นักท่องเที่ยวเข้าใจในเบื้องต้น ส่วนการจัดแสดงโบราณวัตถุที่ค้นพบรอบอ่าวฮาลอง และส่วนการอนุรักษ์มรดกโลกซึ่งเป็นการดำเนินชีวิตทั้งสิ่งมีชีวิตได้ทะเล การดำเนินชีวิตของผู้คนในสภาพภูมิศาสตร์ต่าง ๆ รอบอ่าว รวมถึงการจัดแสดงกลุ่มชาติพันธุ์ที่ปรากฏอยู่รอบอ่าวซึ่งมีจำนวน 21 กลุ่มชาติพันธุ์ โดยมี 6 กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประชากรมากกว่า 1,000 คน ได้แก่ Viet (Kinh), Dao, Tay, San Diu, San Chi และ Hoa มีกลุ่มชาติพันธุ์ในระดับร้อยคนขึ้นไป 2 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ Nung และ Muong และมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประชากรน้อยกว่า 100 คน ได้แก่ Thai, Khmer, Hre, H'Mong, E De, Co Tu, Gia Rai, Ngai, Xo Dang, Co Ho, Ha Nhi และ Lao (Vietnamtourism. 2005 : website) ทั้งนี้สิ่งที่พิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศได้นำเสนอต่อนักท่องเที่ยว ส่งผลให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบอ่าวได้รับประโยชน์ทั้งการขายของที่ระลึก และการจัดที่พักแก่นักท่องเที่ยวซึ่งเข้ามาเรียนรู้ชีวิตและวัฒนธรรมรอบอ่าวฮาลองอันนำไปสู่การกระจายรายได้และการนำรายได้จากนักท่องเที่ยวย้อนกลับมายกระดับความเป็นอยู่ของชาวบ้านและบูรณะสภาพของอ่าวฮาลองให้ดีขึ้นต่อไป (Gallar. 2002 : 70)

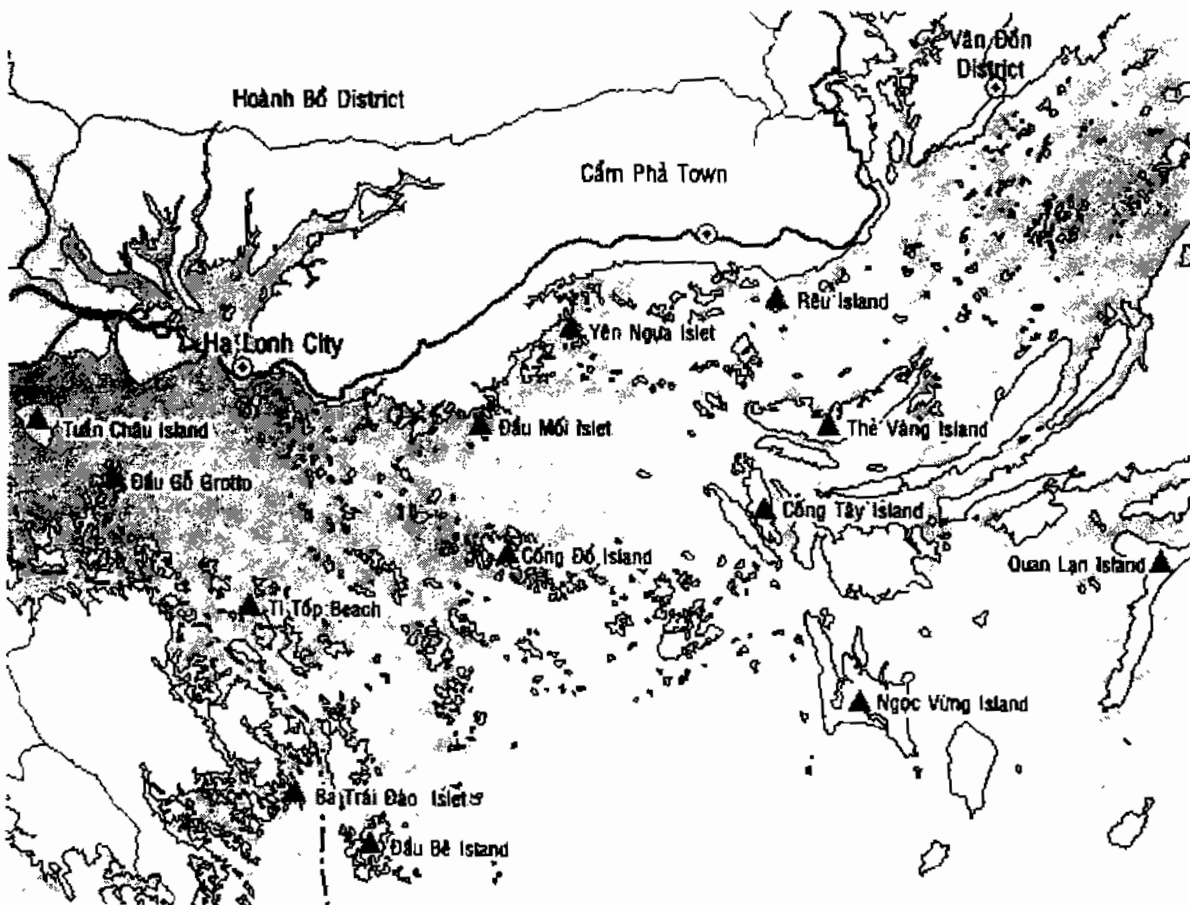
ขณะเดียวกัน ไม่เพียงแต่ชาวบ้านรอบอ่าวเท่านั้นที่จะได้รับประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศในการอนุรักษ์และเศรษฐกิจ หากแต่นักท่องเที่ยวยังได้รับประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศซึ่งไม่เหมือนการเข้าชมพิพิธภัณฑ์แห่งอื่นที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสแค่เพียงวัตถุที่จัดแสดง หากแต่กิจกรรมการท่องเที่ยวที่พิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศคือการสัมผัสกับสภาพความเป็นอยู่ที่แท้จริงตามเส้นทาง (Route) ที่กำหนด เช่น เส้นทางเจดีย์เยนตู (Yen Tu pagoda) ซึ่งเป็นวัดที่มีความสำคัญ

ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 13 และเส้นทางพิธีบวงสรวงบรรพบุรุษของชาวหมู่เกาะสา นาม ในอำเภอ
เขินสูง (Ha Nam island, Yen Hung District) ซึ่งจัดในช่วงวันที่ 7 มกราคมของทุกปี เป็นต้น

นอกจากนี้กลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเองก็ได้รับประโยชน์ตรงที่
พิธีกรรมเชิงนิเวศเป็นจุดศูนย์รวมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของอำเภอฮาลอง อันทำให้ง่ายต่อการจัดการ
และองค์กรท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและ
สามารถกำหนดแนวทางเพื่อนำเสนอรัฐบาลในการจัดการท่องเที่ยวแห่งอื่นได้ต่อไป (Gallar. 2002
: 71-72)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของอำเภอฮาลองมีรูปแบบกิจกรรมที่เด่นชัด
ที่สุดก็คือการจัดพิธีกรรมเชิงนิเวศฮาลอง แม้ว่ากระบวนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของพิธีกรรมที่
ดังกล่าวจะมีความแตกต่างจากรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอื่น ๆ หากแต่การเป็นเสมือน
ศูนย์กลางกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่ ซึ่งแสดงถึงการดำเนินชีวิตที่แท้จริงในสภาพเป็น
จริง ตลอดจนการเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ก็อาจจัดเป็นส่วนหนึ่ง
ของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ได้เช่นกัน

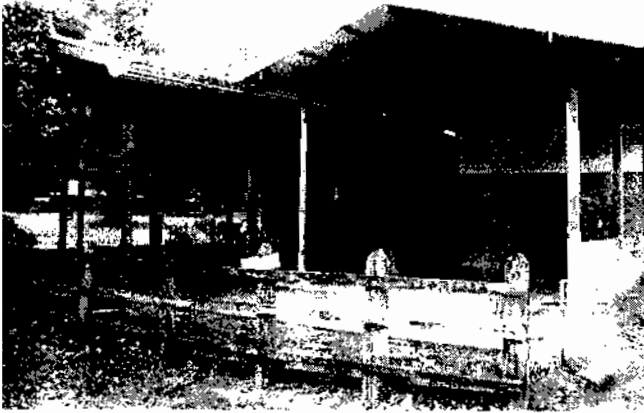

ภาคผนวก ค
ตัวอย่างภาพถ่ายในพื้นที่ศึกษา

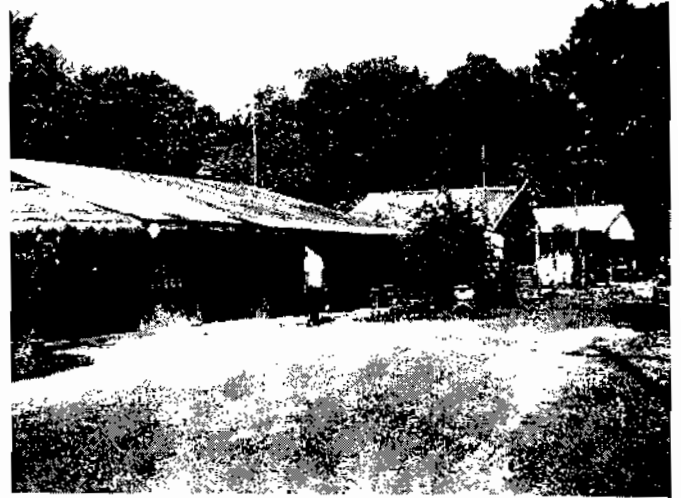

1. ประเทศไทย

1.1 หมู่ที่ 7 บ้านชะชอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

ศาลาป่าชุมชนบ้านชะชอม

สภาพภายในบ้านชะชอม และร้านค้าแห่งหนึ่งในหมู่บ้าน

การแสดงของเยาวชนในหมู่บ้านให้นักท่องเที่ยวได้ชม

การทำกับข้าวนอกสถานที่ของกลุ่มแม่บ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว

กิจกรรมท่องเที่ยวอย่างหนึ่งคือการพานักท่องเที่ยวไปทำบุญที่วัด

ป่าชุมชนบ้านชะชอมซึ่งนักท่องเที่ยวต้องนั่งรถเด็กเล็กเข้าไป

1.2 ชุมชนคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

ศูนย์ประสานงานชุมชน การท่องเที่ยว และขายของที่ระลึก

สภาพภายในชุมชนคีรีวง

ร้านขายของที่ระลึกของกลุ่มมัคย์อ้อม

ร้านขายของที่ระลึกของกลุ่มโบไม้

ทางเข้ารีสอร์ทแห่งหนึ่งในชุมชนคีรีวง

ชาวบ้านกับการบรรจุหีบห่อสมุนไพรของกลุ่มบ้านสมุนไพร

2. ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

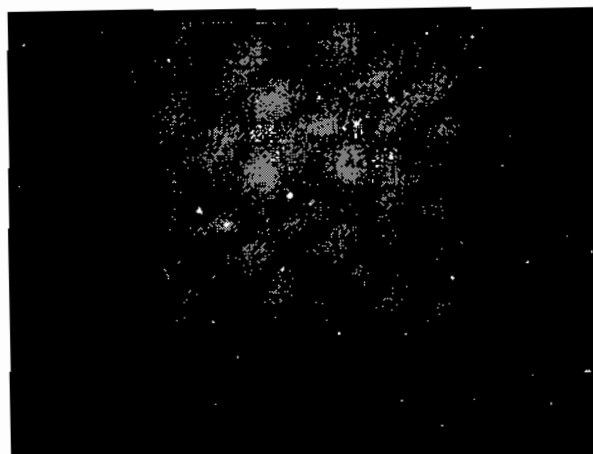
โครงการท่องเที่ยวแบบอะนุลักน้ำฮา แขวงหลวงน้ำทา

ห้องกานท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทา

แม่น้ำฮา ใน Namha National Biodiversity Conservation Areas

ข้อควรปฏิบัติและข้อควรระวังที่ห้องกานต้องแจ้งก่อนเข้าหมู่บ้าน

ทางเข้าบ้านเพียงงามซึ่งนักท่องเที่ยวต้องเดินด้วยเท้าเปล่า

บ้านพักนักท่องเที่ยวที่รัฐบาลสร้างไว้หมู่บ้าน

วิถีชีวิตชาวไทแดงบ้านเพียงงามหนึ่งไมแหล่งท่องเที่ยวในโครงการ

3. ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

3.1 จังหวัดเถื่อเทียนเว้ (Thua Thien Hue Province)

สัมภาษณ์นาย Phung Phu (คนแรกทางขวา)
ผู้อำนวยการ Hue Monuments Conservation Center

โรงเรียนการท่องเที่ยวเว้ (Hue Tourism School)

เจดีย์ Thien Mu

ป้อมเมืองเว้ (Kinh Thanh)

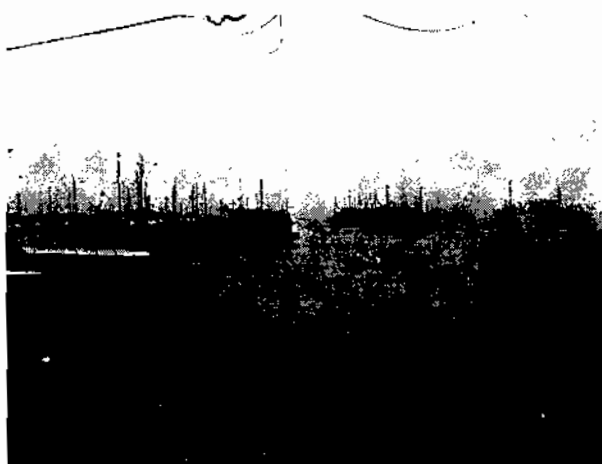

สุสานจักรพรรดิ Khai Dinh

ชาวจังหวัดเถื่อเทียนเว้ รอบเขตพระราชวังเว้เก่า

3.2 อ่าวฮาลองและพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศฮาลอง จังหวัดกว๋างบิ่ญห์ (Ha Long Bay and Ha Long Ecomuseum, Quang Ninh Province)

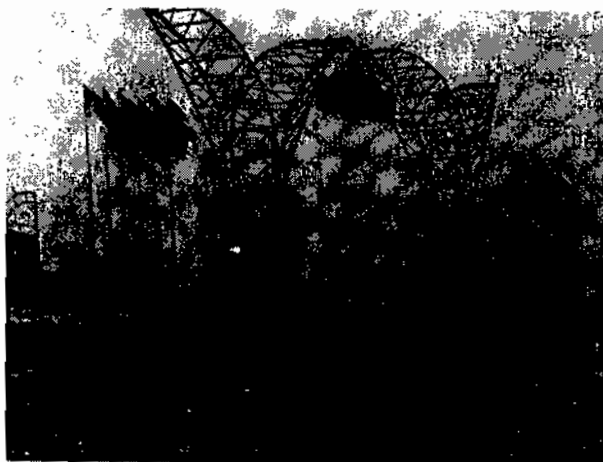
สภาพชีวิตชาวอ่าวฮาลองที่พิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศฮาลองรักษาไว้

แผนกจัดการอ่าวฮาลอง (Ha Long Bay Management Department) จังหวัดกว๋างบิ่ญห์

เมืองฮาลอง (Ha Long City) เขตปกครองพิเศษ

ทางเข้าซาฟารีแห่งหนึ่งในเขตเมืองฮาลอง (Ha Long City)

การลงทุนสร้างโรงแรมในเขตเมืองฮาลอง (Ha Long City)

การถมป่าชายเลนเพื่อสร้างโรงแรม

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นายบุญยศฤกษ์ อเนกสุข
วันเกิด วันที่ 22 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2519
สถานที่เกิด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน ห้อง 104 เฟลตกันเกรา 5 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี อำเภอวารินชำราบ
จังหวัดอุบลราชธานี 34190
ตำแหน่งหน้าที่การงาน อาจารย์ระดับ 5
สถานที่ทำงานปัจจุบัน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี อำเภอวารินชำราบ
จังหวัดอุบลราชธานี 34190

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2533 มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนอุดรดิตถ์
พ.ศ. 2536 มัธยมศึกษาตอนปลาย สำนักงานการศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดอุดรดิตถ์
พ.ศ. 2539 ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาวิชาประวัติศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร
พ.ศ. 2544 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา
มหาวิทยาลัยมหิดล
พ.ศ. 2549 ปรัชญาดุษฎิบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาไทยศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

